
ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG SIGILLUM
VE RI TAS
CHRISTO ET ECCLESIAE

DENMARK

HØIESTERETS HISTORIE UNDER ENEVÆLDEN.

Den Dansk-Norske Høiesterets Historie

under Enevælden fra 1661 indtil 1790.

Af

Sophus Vedel.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandels Forlag (F. Hegel & Søn).

Trykt hos J. Jørgensen & Co. (M. A. Hannover).

1888.

Til

Den Danske og den Norske Høiesteret.

Nærværende Afhandling er i sin Tid fremkommen som Besvarelse af den for den Anders Sandøe Ørstedske Priismedaille for 1884—85 udsatte Opgave:

„Der ønskes en Fremstilling efter trykte og utrykte Kilder af Høiesterets Indretning, dens Forhold til Kongen og Regjeringscollegierne og de for dens Virksomhed gjældende processuelle Regler i Tiden fra dens Oprettelse til henimod Slutningen af forrige Aarhundrede —"

og den forelægges her Offentligheden i alt Væsentligt i sin oprindelige Skikkelse, alene med nogle enkelte Tilføielser, fremkomne ved senere, yderligere Studier.

Det skyldes pecuniær Hjælp fra den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse og fra det Ørstedske Priismedaille-Legat, at det af Censorerne ved Priistilkjendelsen udtalte Ønske om Afhandlingens Udgivelse har kunnet efterkommes.

Forfatteren bringer endnu herved de Forskjellige, som under Arbeidet have ydet ham velvillig Støtte, særlig Hr. Contoirchef i Kongerigets Archiv Kringelbach, sin Tak.

Indholdsfortegnelse.

Indledning.

Oprindelig synes Statsoverhovedet heri Riget ikke at have været Indehaver af nogen egentlig Domsmyndighed; denne hvilede vistnok i alt Væsentligt udelukkende i de provindsielle Forsamlingers Haand: hos By- og Herredsthingene og hos Landsthingene[1], medens Kongen kun førte et almindeligt Tilsyn med Retspleien, enten personlig paa sine hyppige Reiser rundt om i Landet eller gjennem sine Ombudsmænd. Allerede i Begyndelsen eller Midten af det 13de Aarhundrede findes der vel enkelte Antydninger af, at Kongen var bleven Udøver af en vis Jurisdiction, nærmest henhørende under Begrebet jurisdictio voluntaria, jevnsides med de fornævnte ordinaire Retsorganer, saavelsom af en betydelig forøget Andeel i Rettens øvrige Administrering, saaledes med Hensyn til Udnævnelsen af Sandemænd, tildeels ogsaa af Nævninger, samt i Henseende til Fastsættelsen af Herredsthingenes Mødesteder, og endelig af den executive Myndighed, ligesom han ogsaa omtrent paa samme Tidspunkt synes at have faaet Magt til at eftergive al Straf, naar den kun ikke bestod i Bøder til Privatmand eller til Kirken. Men det var dog først i Slutningen af det 13de eller i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede[2], at der — som en naturlig Conseqvents af Kongedømmets ved Forholdenes Magt og Christendommens Principer stigende Anseelse — tillagdes ham en egentlig dømmende Myndighed ved Oprettelsen af en særlig Dom-

stol: Kongens Thing eller Kongens Retterthing (placitum regis justitiarium)[3].

Denne Domstol, der bestod af Kongen som Præses og et Antal anseete Bisiddere af geistlig og verdslig Stand og for hvilken Ingen maatte stævnes udenfor den Provinds, hvori han boede, havde som Følge af denne sidste Bestemmelse ikke noget fast Sæde. Den skulde dømme efter den Provindses Ret, hvor Thinget i den enkelte Sag holdtes, ligesom der efter Valdemar Eriksens Haandfæstning af 7 Juni 1326 Art. 36[4] da ogsaa til Bisiddere skulde vælges Mænd fra vedkommende Provinds, som vare bevandrede i dennes Retsregler. Administreringen af den nævnte Domstol, der kunde paakjende alle Retssager uden Hensyn til Gjenstanden, forestodes paa Kongens Vegne af en stedse af verdslig Stand tagen Justitiarius eller Retterthingscantsler eller, som han fra Midten af det 15de Aarhundrede kaldtes, Rigscantsler, der udstedte Stævninger til Retten, affattede dens Domme og forsynede Domsudfærdigelserne med det kongelige Segl[5].

Ved Retterthingets første Fremkomst kjendtes vistnok endnu ikke heri Riget nogen Appel af Retssager. Herredsthing og Landsthing synes endnu ikke at have været forskjellige Trin i en Instantsfølge, men kun jevnsides stillede Domsorganer, mellem hvilke Sagerne fordeeltes efter deres mindre eller større Vigtighed og Vidtløftighed, saaat alle betydeligere og vanskeligere, navnlig criminelle Sager, nærmest behandledes paa Landsthinget, og i god Overeensstemmelse hermed synes ogsaa Retterthinget i sin allerførste Existents at have fungeret som prima instantia i sær vigtige Processer. Længe varede det imidlertid ikke, inden man kom ind paa et ordnet Appelsystem: ved Begyndelsen af det 14de Aarhundrede maa det antages at være blevet almindelig Regel — i den første Tid dog naturligvis factisk med hyppige Fravigelser — at alle Sager uden Hensyn til deres Vigtighed skulde behandles paa Herredsthing, forinden de fremførtes for Landsthing som 2den Instants[6]. Og samtidig indordnedes da Retterthinget i Instantsfølgen som 3die Instants, idet det ved Christoffer IIs Haandfæstning af

25 Januar 1320 Art. 28[7] bestemtes, at ingen Sag maatte indbringes for samme, som ikke forinden havde været lovlig forfulgt ved Herreds- og ved Landsthing, en Forskrift, paa hvilken der imidlertid, endog meget langt ned i Tiden[8], sees ikke ganske sjeldent at være gjort Brud, jfr. Cold. Reces 1558 §§ 5 og 8 samt Kallundborgske Reces 1576 § 1.

Det maa ansees for meget tvivlsomt, om Retterthinget nogensinde i denne første Periode af sin Existents virkelig har fungeret som Rigets høieste Domstol, som det øverste Trin i Instantsfølgen. Har dette dog været Tilfældet, saa har det da ialtfald kun været en saare kort Tid; thi allerede ved den nysnævnte Artikel i Christoffer IIs Haandfæstning, i hvilken man for første Gang utvetydigt finder Retterthingets Stilling som egentlig Appelinstants accentueret, fastsættes det ved Siden deraf, at dettes Domme skulle kunne indankes for Dannehoffet (Rigsdagen) eller — som det kaldes — parlamentum generale, jfr. ogsaa Valdemar Eriksens Haandfæstning af 7 Juni 1326 Art. 23 og Valdemar Atterdags Fdg. af 1354 § 6[9], saaat Instantsfølgen nu blev: Herredsthing, Landsthing, Kongens Retterthing og Dannehof.

I Slutningen af det 14de og Begyndelsen af det 15de Aarhundrede sygnede imidlertid Dannehoffet, denne i Principet saa sunde Form for en virkelig Folkerepræsentation, gjennem Overgangsstadier, som det ikke er Stedet her nærmere at paavise, successive hen, og Følgen heraf blev, at dets dømmende Myndighed, der forøvrigt siden Kong Eriks Nyborgske Fdg. af 1282 særlig havde omfattet Paakjendelsen af Privates Klagemaal over Kongen[10], efterhaanden faldt bort af sig selv, saaat Instantsfølgen atter kun blev: Herredsthing, Landsthing og Retterthing[11]. Paa Administreringen af det sidstnævnte Thing, der saaledes nu virkelig kom til at indtage Stillingen som Rigets summum tribunale, forstod Rigsraadet[12] — denne nye, mægtige, af Adelige og de høieste Geistlige udelukkende sammensatte Statsinstitution, der henimod Midten af det 15de Aarhundrede havde reist sig paa Dannehoffets Ruiner som en permanent, selvstændig politisk Auctoritet med forfatningsmæssig anerkjendt

Deelagtighed i Statsstyrelsen — imidlertid snart at tilvende sig en betydelig Indflydelse, idet det, samtidig med, at Dannehoffets tidligere Domsmyndighed i Stridigheder mellem Kongen og hans Undersaatter blev lagt i Raadets Haand, ved Kong Hans' Haandfæstning af 1 Februar 1483 Art. 18[13] bestemtes, at Kongen skulde „tilskicke gode men aff wort raad, helst the retwiseste „oc klogeste, at lade holde rettertingh ower alle rigene", jfr. ogsaa Art. 38 og 49. Denne Forskrift, som Kong Hans dog, at dømme efter Rigsraadets Klage af 1513[14], kun synes meget ufuldstændigt at have overholdt i sin Regjeringstid, modificeredes noget ved hans Efterfølger, Chr. IIs Haandfæstning af 22 Juli 1513 Art. 11[15], hvorefter „hwer biscop skall selffiærde met godemenn, som „hanum worder tillschickit aff oss oc riighins raadt, „sidde rættherting twenne tiider om aarit i hanss stickt „oc höre oc rætthe the sager oc bryster, som ther poæ „færde ære, dog wore oc kronens rætt, som ther eblandt „fallde kan, uforkrænckt, oc skulle the fullmacht haffue „at döme om alle the sager, thöm kommer for, uden wii „ære ther selff personlig tillstæde, dogh at the inghen „drage frann herritzting, landzting ellir riighins canceller, „uden the wille selff welwillige giffue thöm i rette for „thöm. Oc kommer ther noghen sag, som noghen aff the „fiire anrörendis er, tha skulle the tage en anden i hans „stedt igien oc schicke rætt i sagen." Den kloge Christian II har imidlertid næppe været blind for den farlige Indflydelse, som disse Stiftsretterthing kunde give Biskopperne paa den verdslige Rettergang, og han synes derfor at have foretrukket at lade nogle Mænd, oftest verdslige Raadsmedlemmer, drage omkring i Provindserne og til visse Tider holde Retterthing dér paa hans Vegne. Senere bestemte denne Konge vel ved sin geistlige Lov Cap. 21 og sin verdslige Lov Cap. 77—81, at der skulde oprettes en efter tysk Mønster organiseret, saakaldet Kammerret[16], der bestaaende af 4 „Doctere och Mestere" stadigt skulde have Sæde i Roeskilde og til hvilken Sager skulde kunne indankes fra Landsthinget med yderligere Appel af dens Domme til Kongen og Rigsraadet, jfr. den verdslige Lovs Cap. 81 („fore Oss oc wort

Riigsens Raad“). Men denne nye Domstol, der tillige skulde fungere som øverste geistlig Ret, kom imidlertid, ligesaalidt som de nævnte Love overhovedet, nogensinde i Virksomhed, og Forholdet forblev vistnok under Frederik I — hvis Haandfæstning af 3 August 1523 [17] forøvrigt ikke indeholdt nogen særlig og udtrykkelig Retterthingsbestemmelse, omend Forudsætningen om Kongens øverste Domsmyndighed fremlyser af forskjellige af Haandfæstningens Forskrifter, see saaledes § 3: „som hender for Oss at komme“ og § 25: „item som wi ere plictuge alle rett att skicke“ — i det Væsentlige som hidtil, ialtfald i hans første Regjeringsaar med Benyttelse af nogle Raadsmedlemmer til som kongelig Befuldmægtigede at reise omkring i Riget og holde Retterthing. Denne Fremgangsmaade fremkaldte imidlertid paa Landskabsmødet i Kolding d. 5 Mai 1525 [18] en saa energisk Protest fra de jydske og fyenske Rigsraaders Side, at han saae sig nødsaget til, for Eftertiden, naar han ikke selv præsiderede, at overlade Domsmyndighedens Udøvelse paa Retterthinget til hver Provindses Rigsraader eller til Biskoppen i Forbindelse med de omboende Raader i det paagjældende Stift. For en kort Tid og i en meget begrændset Form dukke Stiftsretterthing vel atter op i Recessen af 4 Juli 1533 [19], men Maximen om en Kongen alene tilkommende øverste Domsmyndighed finder man ikke oftere statsretlig anerkjendt paa hiin Side 1660. Medens den Omstændighed, at den nævnte Reces fra Interregnet taler om, at Sagerne fra Landsthinget skulle „indsættes for Danmarks Riges Raad“, lader sig naturligen forklare af de paa dens Udstedelsestid forhaandenværende, særlige politiske Forhold, staaer det derimod som et for Udviklingen betegnende Factum, at Chr. IIIs Haandfæstning af 30 Oktober 1536, der ikke nogetsteds nævner Kongens Retterthing, i § 32 [20] udtrykkelig fastslaaer som Regel, at „Dan. riigis raadt, adell och jndbiggere schulle „plictuge weere att stande huer mand till rette for oss „och Dan. riigis raadt“. Disse Ord lade ingen Tvivl tilbage om, at hiin ældre Praxis, hvorefter Frederik I i sit Forfald lod sin Myndighed som „summus judex“ udøve ved Medlemmer af Rigsraadet, allerede paa Reformations-

tiden, muligen støttet ved det ovenfor paapegede midlertidige Forhold under Interregnet, har affødt en statsretlig Indrømmelse af, at den øverste Jurisdiction ikke længere tilkom Kongen alene, men Kongen og Rigsraadet i Forening, og denne Betragtning fik da ogsaa yderligere Anerkjendelse ved de senere Bestemmelser i Coldingske Reces 1558 § 8, Fred. IIs Haandfæstning af 12 August 1559 §§ 13 og 30, Chr. IVs Haandfæstning af 17 August 1596 §§ 13 og 30, store Reces 1643 §§ 8, 10, 11 og 12 og Fred. IIIs Haandfæstning af 8 Mai 1648 §§ 13 og 30 m. fl.

I Modsætning til „vor og Rigens Domme" som den almindelige Benævnelse for den Rets Domme, der under Ledelse af Rigens Cantsler afgjorde Sager angaaende Execution og Forfølgning til Laas[21], gik hiint øverste Tribunals Afgjørelser, ialtfald indtil Udgangen af det 16de Aarhundrede, som oftest under den officielle Betegnelse „Kongens og Rigens Raads Domme" eller „vor egen og vort Elsk. Rigens Raads Domme", undertiden — mindre correct — „vor egen Dom" eller „vor Dom". Derimod har Betegnelsen „Herredagsdomme", om den overhovedet nogensinde har været officiel, ialtfald næppe været det, før ind i det 17de Aarhundrede, da forskjellige Lovbud indicere den høieste Instants snart som „Herredagens Retterthing", see Rigens Ret og Dele af 1621 § 2, snart simpelthen som „Herredagen", see store Reces 1643: 2—6—11 og 15, skjøndt specielt denne sidste Benævnelse, som af en yngre Forfatter rigtig bemærket[22], kunde lede til den Misforstaaelse, at det var Herredagen som saadan, der havde dømmende Myndighed[23], medens Forholdet i Virkeligheden jo var dette, at Herredagen kun var den sædvanlige Leilighed, ved hvilken det forsamlede Rigsraad i Forening med Kongen udøvede Domsmyndigheden.

Correct er Instantsfølgen efter 1536 udtrykt af Pontanus (Hist. Danic. libri decem. p. 768) saaledes: „hinc „(o: fra Herredsthing) appellatio instituitur ad terræ „seu territorii ejusdem judicem . . . . . . postremo ad „regem ac regni senatores" [24]. Men det vil dog efter det ovenfor Bemærkede ikke kunne misforstaaes, naar vi

betegne den ordinaire Instantsrække umiddelbart forinden 1660 saaledes: By- eller Herredsthing, Landsthing og Herredag[25].

Angaaende den øverste Domsmyndigheds Udøvelse i Norge forinden Souverainiteten henvises, foruden til hvad desangaaende i det Følgende leilighedsvis vil blive bemærket, til Aschehougs Fremstilling i hans Bog om Statsforfatningen i Norge og Danmark indtil 1814[26].

Første Periode.

1660—1670.

I Aaret 1660 foregik der — som bekjendt — herhjemme en fuldstændig Revolte i den hidtil bestaaende Statsforfatning, en Omvæltning, der havde sit oprindelige Udspring fra Allerhøieste Kredse og som blandt andre muelige Fortrin ialtfald factisk havde det, at den gjennemførtes uden nogen Blodsudgydelse. Fra at være, saa noget nær, en Skin- eller Skyggekonge i et Land, hvis Statsforfatning i Tidernes Løb gjennem Haandfæstningernes urimeligt, man kunde fristes til at sige formasteligt opskruede Bestemmelser havde antaget en afgjort aristokratisk-republikansk Characteer, bagbunden i saagodt som alle et Statsoverhoveds Functioner, deels ved et Rigsraad, udelukkende bestaaende af indenlandske Adelige, hvis Valg ikke beroede paa hans frie Villie og som han ikke efter Godtbefindende kunde afskedige, deels ved selve Adelens exclusive, med store Privilegier begunstigede Samfund, hvis Særstilling ogsaa hvilede tungt og trykkende paa de andre, „ufrie" Stænder, lykkedes det Frederik III, energisk støttet navnlig af Kjøbenhavns Borgere, gjennem Machinationer, som vi ikke her skulle komme nærmere ind paa, i fuld Overeensstemmelse med den dengang rundt om i Europas andre Stater raadende Tidsaand at svinge sig op til en uindskrænket, absolutistisk Regents Magtstilling, om hvilken det i Konge-

loven af 14 November 1665 § 26 betegnende hed: „Dan„marks og Norges Konge er en fri, høiest fuldmægtig Ene„volds Arve-Konge, saa at alt, hvis om en absolut, Souve„rain, Christen Arve-Konge kan til Bedste siges eller skrives, „det skal altsammen ogsaa om Danmarks og Norges Ene„volds Arve-Konge udi den yndeligste og bedste Mening „forklares og udtydes," og i samme Lovs § 2: han „skal være „og af alle Undersaatterne holdes og agtes for det „ypperste og høieste Hoved her paa Jorden, over alle „menneskelige Love, og der ingen anden Hoved og Dom„mere kjender over sig, enten i geistlige eller verdslige „Sager, uden Gud alene."

En af de nærmeste Følger af denne gjennemgribende Forandring i Statsforfatningen, om hvilken den svenske Forfatter Lagerbring træffende bemærker, at Danmark herved „i största hast blef omstöpt til et Asiatisk, men lagligt fast olagbundet Herradöme", i hvilket „Regeringsformen blef kraftig och kort: Konungen regere som han wil"[1], var selvfølgelig en tilsvarende Omordning af Statsstyrelsen i dens forskjellige Grene. Istedetfor Fortidens adelige Rigsembedsmænd, der i Kraft af deres Stilling som nødvendige Medlemmer af Rigsraadet havde været uafsættelige, ja endog tildeels unddragne Kongens frie Valg, og bestandig efter den tidligere gjældende Maxime skulde være omkring ham som constitutionelle Ministre, dog vistnok uden at være undergivne, hvad vi kalde constitutionel Ansvarlighed[2], samt bistaae ham paa det stærkt begrændsede Regjeringsomraade, som Rigsraadet ikke selv directe havde tilvendt sig, indrettedes der nu 5 Regjeringscollegier, gjennem hvilke Administrationen i dens respective Brancher fremtidig skulde foregaa og i Spidsen for hvilke der sattes ligesaa mange høie Dignitarer, der vel for en Deel havde Navnet, men ingenlunde øvrige Vilkaar tilfælles med de gamle Rigsembedsmænd.

Statsomvæltningen i 1660 affødte imidlertid tillige en anden letforstaaelig Følge, nemlig at det tidligere saa overmægtige Rigsraad snart ganske forsvandt, ikke blot af Gavn, men ogsaa af Navn. Ved Provisionalordonantsen af 4 November 1660, der efter Holbergs Forsikkring[3] foreløbig skal have ordnet det hele Regjeringsværk, men

hvis virkelige, reelle Existents jo i den nyere Tid fra en enkelt Forfatters[4] Side er bleven draget stærkt i Tvivl, bestemtes det vel, at Raadets Medlemmer, som Kongen vilde sætte „udi mere Lustre“, skulde fordeles til fast Tjeneste som Medlemmer af de forskjellige Collegier med Sæde umiddelbart efter Præsidenten (i sin moderat-constitutionelle Tendents bruger Ordonantsen endog det særlig hensynsfulde Udtryk: „vor Rigsraad, 20 i Tallet, skulle deles udi 5 høie Collegier“) og vexelviis deeltage i Statsraadets Forhandlinger. Men dette Løfte blev ikke opfyldt, idet de kort efter fremkommende Specialinstruxer for de forskjellige Collegier, som fastsatte den ialtfald foreløbigt definitive Ordning af Statsmaskineriet, med den fuldstændigste Taushed forbigik enhver Antydning af en slig administrativ Medvirkning fra Rigsraadernes Side. Og denne Forbigaaelse havde paa ingen Maade Characteren af en tilfældig Forglemmelse fra den styrkede Kongemagts Side. Det maatte meget snart gaa op for denne, at de gamle Rigsraader under de forandrede politiske Forhold ikke kunde Andet end blive en byrdefuld, maaskee endog farlig Levning fra Fortiden, som det vilde være klog Politik snarest mueligt at faae fuldstændig udslettet af Kjendsgjerningernes Række, og herpaa gik da ogsaa Bestræbelserne inden lang Tid aabenbart ud. Vel udnævntes endnu i October og November 1660 flere Personer til Rigsraader, dog under den noget modificerede Benævnelse „vores Rigens Raad“, men allerede fra Begyndelsen af 1661 kan Rigsraadstitlen antages at være gaaet saa noget nær af Brug og i Almindelighed at være bleven ombyttet med Betegnelsen „Kongens Raad“[5]. Og hvad særlig de gamle Rigsraadsmedlemmer angaae, da fik de ganske vist under 17 April 1662 nye Bestallinger „til at være voris Rigens Raad“[6], ved hvilke der tillagdes dem „til aarlig Pension“ 3000 Rbd.; men ligesom der udtrykkelig i samme var taget det ganske usædvanlige Forbehold, at de, „dersom „wi deres tieniste udi saa maader icke lenger behöffuer „eller begierer“, skulde kunne opsiges med et halvt Aars Varsel, saaledes viste det sig ogsaa snart, at det ikke var Mundsveir, naar det i Bestallingerne med Hensyn til Pen-

sionen tilføiedes: „och wille wi hafue os forbeholden, „herudi effter tiidernis tilstand at fratage, som wi det naadigst gottbefinder“, idet det ved et kongeligt Missive til Kammercollegiet af 17 September 1664[7] for de syv, da endnu tilbageværende gamle Rigsraader bestemtes, at de, „effterdi vor itzige Tilstand iche lider eller tilsteder „saa stor Besolding at udstaae, dennem med 1 Tusinde „Rigsdaler aarlig Besolding lader contentere“. Ogsaa i Henseende til Rangfølgen bragte Tidernes Ugunst en Degradation over deres Hoveder ved Andg. af 29 November 1662[8]. Disse Gjengangere af en fordums Regjeringsfactor, som Frederik III ganske vist ikke havde nogen Grund til at omfatte med stor Bevaagenhed, bleve med andre Ord i god Overeensstemmelse med det hele Discretions-Princip, der som den røde Traad gik igjennem i Souverainitetens forskjellige Overgangsstadier, i politisk Forstand tiede tildøde ad Uvirksomhedens Vei. Kun en ganske Enkelt af dem opnaaede af kongelig Naade collegialt Sæde, medens de Øvrige som en svag Reminiscents fra Fortidens Herredage alene fik anviist Sæde i den — som vi strax nærmere skulle omtale — i Aaret 1661 oprettede Høiesteret, hvor dog Døden, der netop efter Rigsraadets constitutionelle Fallit tyndede stærkt ud i dets Rækker, inden lang Tid udslettede de sidste Spor af disse Veteraner.

Vi have alt i Indledningen omtalt, hvorledes Rigsraadet i Tidens Løb havde forstaaet at gjøre sig deelagtigt i den øverste Domsmyndighed, saaat Kongen — som Durell udtrykker sig[9] — „ei havde supremum appellationis jus, men i Selskab med Raadet“, en Myndighed, som de i Forening pleiede at udøve paa de sædvanlige Herredage. Ved Rigsraadets factiske Bortfalden i 1660 maatte selvfølgelig ogsaa denne dets hidtidige Stilling som den ene Factor i det høieste Domsorgan ophøre, saaat Statsoverhovedet nu, efterat Haandfæstningen i sin Heelhed, derunder altsaa ogsaa de 2 Paragrafer i samme (§§ 13 og 30), som afgave den egentlige, statsretlige Hjemmel til hiin Ordning, d. 16 Oktober var bleven casseret, kom til at staae som den eneste Indehaver af denne Myndighed, der endelig nogle Maaneder senere

som indbefattet under „alle jura majestatis, absolut Regjering och alle regalia“ legaliter lagdes i hans Haand ved Souverainitetsakten af 10 Januar 1661.

Forudsat at man overhovedet tør tillægge Provisionalordonantsens Bestemmelser reel Betydning, synes man allerede i denne usikkre Mellemtid mellem Haandfæstningens Cassation og Souverainitetsaktens Udstedelse at have haft Opmærksomheden henvendt paa Nødvendigheden af, snarest muligt at faae afgjort, paa hvilken Maade den saaledes ved de politiske Begivenheder modificerede øverste Domsmagt skulde udøves. Bemeldte Ordonants foreskrev nemlig, at den overordnede Jurisdiction baade i civile og criminelle Sager sammen med det almindelige Tilsyn med Justitsvæsenet skulde henlægges under Rigshofcantslerens Collegium eller, som det snart benævnedes, Cancelliet, der saaledes kom til at danne en under speciel Control af Kongen stillet Overinstants, som — bestaaende i criminelle Sager af 9 og i civile Sager af 7 Medlemmer — skulde sidde Ret de 4 sidste Dage i Ugen under Collegiepræsidentens Forsæde, ikke maatte undertegne eller publicere nogen Dom, forinden Kongen var bleven underrettet om Sagen, og fra hvilken der, naar Parterne vare misfornøiede med dens Dom, yderligere kunde appelleres til det „store Raad“, der dannedes af Medlemmer af samtlige de 5 Regjeringscollegier.

At det i en paatrængende Grad hastede med at faae et „summum judicium“ organiseret, maatte være saameget mere indlysende, som baade de krigeriske og de indre politiske Begivenheder i Aarene 1657—60 saagodt som ganske havde standset Herredagenes dømmende Virksomhed. Vi skulle til nærmere Oplysning i saa Henseende fremhæve Følgende: Til den d. 2 Juni 1656 paabegyndte Herredag i Kjøbenhavn udgjorde Antallet af indstævnte Sager 244[10], hvoraf der, da Herredagen efter $1^1/_2$ Maaneds Forløb sluttedes d. 17 Juli, var afgjort ialt 128 Sager, altsaa ikke stort over Halvdelen; og paa dette tarvelige Resultat raadedes der ikke i nogen væsentlig Grad Bod ved de 2de „Retterthing“, som under Kongens Fraværelse afholdtes paa Kjøbenhavns Slot d. 1 og 12 September s. A., idet der ved hver af disse Leiligheder

kun afgjordes 1 Sag, hvad ogsaa var Tilfældet ved det Retterthing, som ligeledes uden Kongens Tilstedeværelse afholdtes d. 3 Januar 1657. I den øvrige Deel af sidstnævnte Aar finde vi ligesaalidt som i 1658 noget Spor af, at Rigets øverste Domsorgan har været i Virksomhed, og vel holdtes der i det følgende Aar 1659 4 Gange Ret, nemlig d. 31 August, 6 September, 14 September og 6 October, men Antallet af de her afgjorte Sager udgjorde kun ialt 10; endelig afholdtes der Retterthing d. 16 og d. 18 Juni 1660 med tilsammen 3 Sagers Paakjendelse som Resultat[11]. Det vil heraf fremgaa, at der siden d. 2 Juni 1656 og indtil Cassationsdagen d. 16 October 1660 af det høieste Tribunal kun var paakjendt tilsammen 144 Sager, der dragne fra de i 1656 alt indstævnte Sagers Antal give 100 upaadømte Sager tilbage, og føies hertil saa yderligere de nye Sager, som maa antages at være blevne indstævnte i Løbet af de c. $4^1/_2$ Aar, saa tør det sikkerlig slaaes fast, at det ved Omvæltningen i 1660 har seet meget broget ud med Antallet af de for den øverste Instants upaakjendt henstaaende Sager. Det var da ogsaa netop en af Borgerstandens Begjæringer paa Rigsdagen 1660, at Undersaatterne „i deres Sager for Retten maatte hastig expederes“ [12], en Opgave, hvis Løsning ligeledes den bekjendte tydske Statsretslærer, Professor Conring, 9 Aar senere i sine Leveregler for Souverainiteten lagde Frederik III indstændig paa Sinde som Middel til at „forbinde sig Undersaatternes Gemytter“ [13].

Den ved Provisionalordonantsen antydede Form for Udøvelsen af den øverste Domsmyndighed var imidlertid absolut uheldig og stod ogsaa i den bestemteste Modstrid til en anden af hine Rigsdagsdeputeredes Forlangender, nemlig at „Cancelliet maatte forskaanes for alt det, som ved Landslov og Ret kan orddeles“. En saadan principstridig Sammenblanding af egentlig Retspleie og administrativ Forvaltning stod ganske vist i en vis Samklang med Fortidstraditionen herhjemme og var heller ikke ukjendt andetsteds. Vi minde i sidstnævnte Henseende deels om Forholdet i Slesvig og Holsteen, hvor Cancelliet i Glückstadt og den Slesvigske Overret paa Gottorp

fungerede baade som høieste Domstol og som overordnet administrativ Myndighed for Provindsstyrelsen, det første oprindelig i den kongelige Deel af begge Hertugdømmer, den sidste derimod efter Foreningen af den kongelige og den hertugelige Del af Slesvig som eneste Overinstants for hele dette Hertugdømme[14], deels — for at nævne et Exempel fra Udlandet — om Udviklingen i Brandenburg, hvor Kurfyrst Frederik Wilhelm lod sit Statsraad fungere som høieste Tribunal[15]. I Sverrig blev Cancelliet visselig aldrig Indehaver af nogen dømmende Magt, men, efter at Kongens navnlig ved Rettergangsprocessen af 23 Juli 1615 udtrykkelig anerkjendte Myndighed til, paa Ansøgning at tage Hofrettens Domme under „Revision", var gaaet over i Rigsraadets eller en særlig Section af dette, „Justitieafdelingens" Haand, kom hiint Regjeringsorgan dog til at spille en vigtig Rolle ved Udførelsen af dette Hverv; thi omtrent netop ved det Tidspunkt, vi her omhandle, blev det overdraget til en Afdeling af Cancelliet under Navn af „Revisionscancelli", „Justitie-Revisions-Expedition" — senere, under Frihedstiden, „nedre eller undre Justitierevisionen" — at bestride Forberedelsen og selve Foredragelsen af Revisionssagerne, en Ordning, som vedblev, ogsaa efter at der i 1789 gjennem Oprettelsen af en „Konungens Högsta Domstol" var skabt en virkelig og formelig Instants over Hofretterne[16].

Men Provisionalordonantsens Plan maatte ved Siden af dens principielle Betænkeligheder tillige ufeilbarligen i sig rumme talrige andre Farer og Ulemper, ikke mindst i Form af en let forstaaelig Overbebyrdelse af Cancelliet, der — i god Overeensstemmelse med Definitionen i den svenske Cancelli-Ordning af 1661: „Cantzeliet er i et vel„ordnet Regimente ikke Andet end dets Liv eller saa at „sige selve Hjertet"[17] — allerede i Forveien paa det reent administrative Omraade var meget stærkt occuperet. Og hertil kom, hvad værre var, at Cancelliet, efter i Tiden fra Christen Thomesen Sehesteds Død d. 5 August 1657 og indtil Peter Reetz' Udnævnelse d. 26 October 1660 at have været uden Ledelse af nogen Cantsler, gjennem flere Aar ikke havde været saaledes „indrettet og „beskikket, som vores Tjenestes tilbørlig Forretning der

„sammesteds det nødvendigen udkræver", hvorfor man da ogsaa snarest muligt maatte gribe til den Udvei, ved en kongelig Ordre af 13 December 1661 at overdrage til en Commission at afgive Betænkning om, hvorledes „samme „vores Cancelie at kunne efter andre velbeskikkede Monar„chier og Staters Exempel oc vores itzige Regjerings„maade i tjenlig Stand sættes oc all Confusion deri fore„kommes"[18]. Det maa derfor ansees for et stort Held for hele Udviklingen, at den ved Ordonantsen udtalte Tanke om at constituere Cancelliet som øverste Domsorgan visse Dage om Ugen, selv om dette Aktstykke overhovedet har indeholdt andet end et løst Project, dog ialtfald ikke kan antages nogensinde virkelig at være bleven realiseret. Overveiende Grunde tale derimod for, at den factiske Løsning af Spørgsmaalet om Indretningen af et høieste Tribunal har ventet, indtil Souverainitetsoverdragelsen kunde betragtes som en Kjendsgjerning.

I Begyndelsen af Januar 1661 kunde dette Maal siges at været naaet og allerede ved et kgl. Rescript af 8 Januar s. A. til Rigsdrosten Joachim Gersdorff blev det da ogsaa paalagt ham, „med forderligste udi Collegio sta„tus at proponere, hvorledes den høyeste Rett heri „Riget formenes best at kand constitueres, hvorfra ingen „Appellation bør at skee, oc med hvormange oc huad „Stands Personer samme Ret kunde besættis"[19]. At det paalagdes netop Rigsdrostens Collegium eller Statscollegiet at fremkomme med et saadant Forslag, stemte godt med dette Collegiums almindeligere, fra al egentlig løbende Detail befriede Competence, der efter Provisionalordonantsen bl. A. just skulde omfatte Deliberation om, „hvorledes nye Love og Forordninger, som bekvemme „sig til nuværende Regjeringsform, kunde indføres", Oprettelsen af nye Retter, hvor saadanne tiltrænges, samt Inqvirering „efter den Corruption, som blandt Dommere og andre Embedsmænd gaaer i Svang". Statscollegiet, der overhovedet synes at have udmærket sig i denne første Tid af dets kortvarige Existents ved en særlig Expedithed, lod ikke længe vente paa sit Svar, idet Sagen allerede 2 Dage efter det kongelige Paalæg, d. 10 Januar — altsaa netop samme Dag, Enevoldsakten er dateret — var

Gjenstand for Forhandling dér. Det maa meget beklages, at ugunstige Archivforhold sætte os ud af Stand til, fuldtud at gjengive Udfaldet af denne Forhandling. Den findes nemlig vel omhandlet i et i Kongerigets Archiv opbevaret Concept-Exemplar af Collegiets Forhandlingsprotokol, men uheldigviis ere netop de første Blade af dette, hvor denne Sag omhandles, for største Delen tilintetgjorte ved Fugtighed eller manglende Røgt, saaat kun følgende Rudera ere tilbage: „Derpaa bleff sluttet: att naarsomhelst Hs. „kgl. May. . . . . naar som der „fantis vota discrepantia, da Hands kgl. May. votum „decisivum att kunde giffue. Ved samme supremo tri„bunali kunde och constitueris tvende Secretarij till Proto„collet, een aff Adel och een Borgerstands person, dis„ligeste een, som hidindtil haffuer haffd naffn aff Rigens „Skriffuer, till att læse sagerne op. Stedet, huor dette „summum judicium kunde holdis, kunde være denne Hs. „kgl. May.s Residentz . . . .".

Utilstrækkeligheden af disse Brudstykker*) er saameget mere beklagelig, som det kunde have haft sin store Interesse at see, under hvilket Synspunkt Statscollegiets Medlemmer opfattede den gjennem det paatænkte nye Domsorgan udøvede øverste Domsmyndigheds Forhold til Statsoverhovedet: om det var Forudsætningen, at Tribunalet som saadant i den Forstand skulde være en Legemliggjørelse, en selvstændig Personification af denne bestemte Side af den souveraine Kongemagt, at det i Kraft af det engang givne almindelige Mandat kunde udøve Dommerhvervet uden Hensyn til, om Kongen personlig var tilstede eller ikke, eller om dog ikke snarere den oprindelige Forudsætning var den, at Retten var Kongen selv, i hvis Nærværelse og under hvis umiddelbare Tilsyn Bisidderne som hans Hjælpere og Raadgivere voterede i de paastævnte Sager, saaledes at der til at give det af Voteringen fremgaaende Resultat Domskraft altid maatte udkræves hans Beslutning, i de almindelige Tilfælde, hvor ingen Meningsforskjel mellem de Voterende havde gjort sig gjældende,

*) Den originale Betænkning er det trods Eftersøgning i Kongerigets Archiv ikke lykkedes at fremskaffe.

vel ordentligviis kun gjennem en stiltiende Indvilligelse, men „naar som der fantis vota discrepantia", ved en særlig og udtrykkelig Villiestilkjendegivelse. Vi skulle være tilbøieligst til at antage, at den sidstnævnte Opfattelse er den, som ialtfald i de første Aar efter 1661 har været den raadende. Ikke blot stemmer dette bedst med den Maxime, som fra første Færd blev lagt til Grund for den administrative, paa en ængstelig Centralisationsbestræbelse hvilende Organisation, nemlig at Collegierne kun skulde virke som Kongens Redskaber, der efter at have underkastet Sagerne i deres Details en fagmæssig Undersøgelse og Drøftelse havde at forelægge ham Overveielsernes Resultat, selv i de ubetydeligste Sager, til endelig Afgjørelse, og det ikke blot paa Grundlag af en Collegie-Majoritets Indstilling, men med Forpligtelse til, naar forskjellige Anskuelser under Sagsbehandlingen havde gjort sig gjældende, da ved Forelæggelsen at gjøre Kongen bekjendt med ethvert enkelt af disse dissentierende Vota[20]. Men det vilde da i og for sig ogsaa være lidet rimeligt uden tvingende Nødvendighed at antage, at Statsoverhovedet i samme Øieblik, som han saae sig i Besiddelse af den saa inderligt attraaede Souverainitet, frivilligt skulde have givet Afkald paa en umiddelbar, personlig Udøvelse af den i samme liggende Majestætsret som summus judex. Og Rigtigheden af denne vor Opfattelse bestyrkes da formeentlig ogsaa paa en positiv Maade ved det Factum, at samtlige de i den første Tid udgaaende, aarlige „obne Patenter angaaende den Höyeste Rett" lyde paa, at „wi Gud til Ære og wore „kiere tro Undersaatter til Tröst, Glæde, Gafn oc Gode „besluted hafuer, nest Guds Hjælp udi wor egen Ner„verelse samme Höyeste Rett at lade holde", see saaledes Patenterne af 14 April 1662, 27 April 1663, 28 Marts 1664 og „Obet Befalning" af 2 Marts 1665[21], ligesom den samme Forudsætning da ogsaa tydeligt kommer til Orde i Fdg. af 22 Mai 1662[22], forsaavidt den foreskriver Straf for de Parter, der ved ikke at møde i Høiesteret i behørig Tid bevirke — som det hedder — at „Vi forgjæves efter dem skulle tøve". Først i Patentet af 27 Marts 1666 ere hine Ord: „udi wor egen

Nerverelse" udeladte, ligesom Fdg. om Høiesterets Holdelse af 11 December 1673[23] gjengiver den nysnævnte Bestemmelse i Fdg. 22 Mai 1662 med Ordene: „idet „at Parterne . . . . ei i rette Tid møder, saaat Ret„ten ofte efter dennem opholdes". Men dengang havde ogsaa allerede Arbeidets tiltagende Mængde affødt en saa betydelig Forøgelse af Høiesterets Virksomhed, at Kongen, naar han tillige skulde varetage sine øvrige Regjeringspligter, umueligt kunde overkomme at præsidere til Stadighed i Retten. Man hjalp sig da, i Bestræbelserne for en theoretisk Hævdelse af det oprindelige Princip for den øverste Domsmagts Udøvelse, ud af Vanskeligheden ved en noget vidtdreven, formalistisk Fiction af Kongens Nærværelse, ligesom man — som det i det Følgende nærmere skal paavises — paa anden Maade sikkrede sig Bibeholdelsen af hans umiddelbare Indflydelse paa de vigtigere Domsafgjørelser.

Naar man forøvrigt i Almindelighed[24] ved Siden af det foranførte Rescript af 8 Januar 1661 seer et andet kongeligt Rescript til Rigsdrosten af 11 s. M. nævnt som nøie knyttet til den første Organisering af Høiesteret, da er dette ikke correct. Det sidste Rescript paalagde nemlig kun Statscollegiet at gjøre Forslag om, „paa hvad „Maade de Rettergange og Instantiæ, som i alle Processer „bør at foregaae den Høyeste Rett, fra hvilken ingen „Appellation skee bør, kan paa bedste Maade heri vort „Rige Danmark indrettes og administreres", og Statscollegiets som Svar herpaa afgivne Betænkning af 12 s. M.[25] gik da heller ikke udenfor de saaledes afstukne Grændser, men henpegede væsentligst paa Ønskeligheden af en Commissions Nedsættelse til Udarbeidelse af „en „ordentlig og velfunderet Rettergangsproces og Form til „Justitiens Værk vel at beskikke" og til en Revision af Rigets øvrige Love, Recesser og andre Forordninger, saaledes som det ogsaa senere toges til Følge ved Rescript til Lovcommissionen af 26 Januar 1661. Noget ganske Andet er det, at man i hiin Betænknings Begyndelse finder tvendePrinciper gjorte gjældende, der — som vi senere skulle see — ogsaa maa antages at være tagne i Betragtning ved Høiesterets Organisation, nemlig deels at man

saa lidt som muueligt foreløbig skulde rokke ved den „Indstiftelse“, som Domstolene hidtil havde haft heri Riget, deels at det i 1660 ved forskjellige Leiligheder[26] tilorde komne Ønske om, at Overdomstolene maatte beklædes af et lige Antal Adelige og Borgerlige, burde søges realiseret.

Efter Afgivelsen af Statscollegiets Betænkning af 10 Januar 1661[1] kan Beslutningen om Høiesterets Oprettelse antages at have været en Kjendsgjerning. En Uge senere — d. 17 s. M. — betegnes det øverste Tribunal i Niels Trolles Stævning mod Jørgen Løvenklau i den Sag, hvormed den nye Domstol skulde begynde sin Virksomhed, som „wi selff med den dertil forordnede Höyeste Rett“, medens den endnu opbevarede Concept til Stævningen sees oprindelig at have brugt Betegnelsen: „wi selff med wores Rigens Raad“[27]. Men der mangler dog forøvrigt ikke Exempler paa, at man allerede paa en Tid, da „Retterthinget“ endnu stod som Rigets øverste Instants, har betegnet dette summum judicium som „den höyeste Rett“, see saaledes en Stævning af 16 Juli 1660[28], der bruger Ordene: „derfore foraarsages for den höyeste Rett at indsteffne osv.“, og en kgl. Proposition til Rigsraadet af 22 Juli 1653, hvis Udtryk „den höyeste Rett“ Raadet dog i sit Svar berigtigede til „denne almindelige Herredag“[29]. Først ved Fdg. af 14 Februar 1661[30] fandt imidlertid den endelige Oprettelse af Høiesteret Sted, idet det i Forordningen, der samme Dag sendtes alle Lehnsmænd samt Borgmester og Raad i Kjøbstæderne „til Læsning og Forkyndelse paa tilbørlige Steder“, fremhæves, hvorlunde Kongen i Erkjendelse af, at „Justitien er nest dend sande Religions Øfvelse det „fornemmeste oc rette Fundament, huorpaa ald Regiering „bør at grundfestis, strax udi Begyndelsen paa denne voris „Regierings Forandring derhen voris kgl. Omhu haver „villet rette, huorledis den høyeste Rett, hvorfra ingen „Appellation bør at skee, gaufnligen her udi vort Rige „Danmarck stifftis og indrettis kunde“ — altsaa under udtrykkelig Accentuation af, at her var Tale om en ved de forandrede Forfatningsforhold nødvendiggjort Oprettelse af et nyt, øverste Domsorgan, men at dette kun

skulde omfatte Danmark, ikke derimod Norge, hvor de saakaldte „norske Herredage“ der fungerede som Retterthing for dette Land, som vi senere nærmere skulle omtale, gjennem en længere Aarrække factisk havde været administrerede og betjente paa en Maade, der muliggjorde deres fortsatte Afholdelse ogsaa efter Rigsraadets Afskaffelse[31]. Hvad selve Forordningens dispositive Del angaaer, da maa den antages i alt Væsentligt at have været i Overeensstemmelse med Statscollegiets Forslag i den tidligere nævnte Betænkning. Den nye Domstol skal „siddes og administreris“ af et „vist“, men ikke nærmere fastsat Antal Personer, der — i Modsætning til, hvad Tilfældet var med Retterthingsdommerne — som en Indrømmelse til det paa Rigsdagen 1660 fra Borgerstandens Side saa stærkt og ofte hævdede Liighedsprincip skulde tages halvt af adelig og halvt af „lærd og borgelig“ Stand, en Bestemmelse, som man lige fra Begyndelsen synes at have gjennemført saaledes, at der i Almindelighed sørgedes for, at de nævnte Stænder fandtes ligeligt repræsenterede ved Voteringen i den enkelte Retssag, hvilket tydeligere foreskreves ved Høiesterets senere Instrux af 25 Juni 1670 § 1. Forordningen indeholdt dernæst en for de forandrede Forhold meget characteristisk Bestemmelse, nemlig at alle Rettens Bisiddere „af Os selffver dertil skal nefnit og beskicket worde“, Ord, som særlig fortjente at paaagtes af de gamle Rigsraader, som man agtede at give Sæde i den nye Domstol. De fik herved paa en utvetydig Maade slaaet fast, at de ikke sad dér i Kraft af deres tidligere Stilling som Medlemmer af det Raad, der ifølge Haandfæstningens Bestemmelser hidtil „i Selskab“ med Kongen havde udøvet den øverste Domsmyndighed, men alene i Henhold til en særlig, paa Kongens Naade hvilende Kaldelse, som det altsaa stod i hans Magt atter at tilbagetage, saasandt som det nu var Souverainens, og udelukkende hans, Domsmagt, ved hvis Udøvelse de skulde bistaae. Hvorvidt forøvrigt en udtrykkelig, formel Udnævnelse virkelig i Rettens første Tid er bleven dens Medlemmer tildeel, er et Spørgsmaal, som vi senere nærmere skulle omhandle. Forordningen af 14 Februar 1661 bestemte fremdeles, at der til

Rettens „videre og fuldkommen Betienelse“ skulde „forordnes“ 2 Secretærer, den ene af Adel, den anden af borgerlig Stand til, „naar Retten siddes“, at holde „rictig Protocol offver huis som forefalder oc antegnis bör“, samt en „Justitsskriver“ til at oplæse alle „Acta oc Documenter“ for Retten. Paa denne sidste Bestilling fik den hidtidige „Rigens Skriver“, Morten Lauritzen Scavenius d. 30 Marts 1661 Bestalling[32], ved hvilken der i Løn tillagdes ham en „Trediepart af huis penge, som „for de Domme betalt worder, huilcke for den Höyeste „Rett afsagt worder och siden under vort kgl. Zegel „af Cantzeliet udfærdiget worder“, idet han dog til Gjengæld — som det fremgaaer af en senere Bestemmelse i Cancelli-Instrux af 21 April 1670 § 9 — skulde lade „Dommene tilbørligen paa sin eygen Bekostning forferdige“[33]. Endelig indeholdt Forordningen under Fremhævelse af, at „vi det for gavnligt eragte, at en vis Tid „og Sted nævnes, naar oc huor enhuer for Höyeste Rett „sine Sager effter loulig foregaaende Stefning skal lade „agere“, den Bestemmelse, at Retten skulde holdes „ordinarie“ en Gang om Aaret i Residentsstaden Kjøbenhavn 8 Dage efter Pintse, „med mindre wi for sær „Aarsagers Skyld det sielfver anderledis paabydendis vor„der“, en Tidsbestemmelse, der ganske stemmer med Forskriften i Frederik IIIs Haandfæstnings § 52, jfr. ogsaa i en kgl. Revers fra 1660 under Nr. 16[34].

Paa Grundlag af disse Forordningens faa og kortfattede Forskrifter, der ikke vare ledsagede af instructoriske Detailbestemmelser med Hensyn til den nye Domstols Virksomhed og Procesmaaden for samme, skred man da altsaa til Høiesterets Aabning. Her møder imidlertid det mærkelige Tilfælde, at det netop det første Aar skulde vise sig nødvendigt at fravige Forordningens nysnævnte Tidsbestemmelser. Der forelaa nemlig en generende Sag mellem Statholderen i Norge Niels Trolle og General-Proviant-Commissær sammesteds Georg eller Jørgen Løvenklau, hvem Trolle paa egen Haand havde afsat fra hans Embede og som derpaa, da Sagen efter kongelig Befaling var bleven gjort til Gjenstand for nærmere Undersøgelse ved 4 Commissarier (Axel Urup, Gunde Rosen-

krantz, Sivert Urne og Ove Juel), for disse og paa anden Maade havde fremsat en Række meget nærgaaende Beskyldninger mod Trolle. Denne Sag ønskede man af let forstaaelige Grunde, særlig under de forhaandenværende vanskelige Tidsforhold, gjerne at see afsluttet snarest mueligt, saameget mere, som den mod Løvenklau under 17 Januar 1661 udtagne Stævning endog lød paa Sagens Foretagelse allerede den 28 Februar s. A. Saa hurtigt kunde man dog ikke naae at blive færdig, men den 4 Marts — altsaa betydeligt tidligere end „otte Dage efter Pintsedag" — aabnedes Høiesteret for første Gang til Foretagelse af denne celebre Sag[35]. Retten holdtes paa Kjøbenhavns Slot i Kongens personlige Overværelse og med 18 tilstedeværende Bisiddere, som vi efter den opbevarede Høiesteretsdomsakt[36] anføre med deres fulde Titler:

Hr. Hannibal Sehested til Nøragergaard, Ridder, vor Mand, Raad, Rigens Skatmester, Præsident i vort Cammer-Collegio og Assessor i Coll. status.

Peter Reetz til Tygestrup, vor Mand, Raad, Cantsler, Præsident i Cancelli-Collegio, Assessor i Coll. status og Befalingsmand over Møens Land.

Hr. Christian, Greve til Rantzau, Herre til Bredenborg, Ridder, vor Geheime- saa og Rigs- og Landraad, Oberstatholder, Assessor i alle voris conciliis, Gouverneur og Befalingsmand paa Steenberg og i Ditmarsken.

Jørgen Seefeldt til Nes, vor Mand, Raad, Landsdommer i vort Land Sjælland og Befalingsmand over Ringsted Klosters Lehn.

Axel Urup til Beltebjerg, Ridder, vor Mand, Raad og Befalingsmand over St. Knuds Klosters Lehn.

Henrik Bjelke til Ellingegaard, Ridder, vor Mand, Raad, Vice-Admiral og Befalingsmand paa vort Land Island.

Jørgen Bjelke til Hovindsholm, bestalter General-Lieutenant, vor Mand, Raad, Oberst Assessor i Krigs-Collegio og Befalingsmand over Bratsberg Lehn.

Johan Christopher v. Cørbitz til Hellerup, vor Mand, Raad, Rigens Marskalk, Assessor i Krigs-Collegio og Befalingsmand over Kjøbenhavns Lehn.

Offe Schade til Kjerbygaard, vor Mand, Raad, Assessor i Cancelli-Collegio og Befalingsmand over Roeskilde Gaards Lehn.

Hæderlig og høilærd Doctor Hans Svane, vor Raad, Assessor i Collegio status, Præsident i Consistorio og Erkebiskop.

Theodor Lente, vor tydske Cantsler, Raad og Assessor i Collegio status.

Hans Nansen, vor Raad, Assessor i Collegio status, Præsident og Borgmester i Kjøbenhavn.

Peter Bülche, vor Cammerraad og Assessor i Collegio status.

Christopher Gabel, vor Cammerraad, Rentemester og Assessor i Collegio status.

Hæderlig og høilærd Doctor Henrik Ernst, Assessor i Cancelli-Collegio og Professor paa Sorø.

Peder Lasson, vor Raad.

Hæderlig og høilærd Mester Willum Lange, Assessor i vort Cancelli og Professor paa Universitetet i Kjøbenhavn.

Mester Rasmus Brochmand, Professor paa Universitetet i Kjøbenhavn.

Det vil heraf sees, at man strax i denne første Sag sørgede for en ligelig Repræsentation af Adelige og Borgerlige, endskjøndt det synes, som om Trolle havde ansøgt om og Statscollegiet anbefalet, at Sagen „udaff adelige alleneste och icke aff nogen anden Stands Dommere „kunde kiendis och dømmis“[37].

De nærmere Omstændigheder ved denne Retstvist ville findes fremstillede andetsteds, navnlig hos Holberg, men vi skulle dog efter Domsakten og Voteringen meddele følgende supplerende Oplysninger: I Slutningen af 1660 havde Parternes Mellemværende efter deres Ønske været henviist til nærmere Undersøgelse af de ovennævnte 4 Commissarier, som dog ikke havde haft Fuldmagt til at paa-

dømme Sagen, men alene havde afgivet Relation om den til Kongen, hvorpaa Trolle d. 17 Januar 1661 havde udtaget „Citation“ mod Løvenklau i Anledning af de af Sidstnævnte mod ham — som det hedder — „meget hart „och dumdristig, paa Ære, Liff, Goods, naffn och Røgte „uforskyldt och unødig“ fremsatte Beskyldninger. 3 Dage senere udtog Løvenklau imidlertid selv en Stævning imod Trolle i — som han kalder det — „Hovedsagen“, nemlig angaaende, hvad der var passeret dem imellem i Norge, idet Trolle, „uden nogen sand, loulig Aarsager och uden „nogen kgl. Ordre och Befalling aldeles imod hans Willie „och uvitterligt hannem hans General-Proviant-Commis-„sarii Charges Authoritet, Forretning och myndighed havde „tvertimod hans Bestallings Tilhold forhindret och betaget.“ Udrustede med disse to Stævninger mødte saa begge Parter d. 4 Marts personlig i Høiesteret, hvor Løvenklau — til hvis Forsvar der af Præsident, Borgmester og Raad i Kjøbenhavn under 28 Februar var beskikket en Procurator, som imidlertid alt under 1 Marts havde begjært sig fritagen for dette Hverv — efter Oplæsningen af Trolles Hovedstævning m. v. fremlagde sit skriftlige Indlæg, hvori han under Henviisning til sin Contrastævning begjærte sin „Hovedsag“ først paakjendt, idet han forbeholdt sig, saafremt „Bisagen“, nemlig Trolles Klage over, hvad der var passeret imellem dem „i Ord och Talle i Kjøbenhavn“, senere maatte komme for, da at give særligt Tilsvar derpaa. Det af Løvenklau saaledes reiste Udsondringsspørgsmaal fandt imidlertid ikke nogen særlig Afgjørelse strax, men Løvenklau fortsatte sin Procedure og Documentation i „Hovedsagen“, hvorefter Trolles Procedure begyndte. Den foregik væsentlig gjennem Fremlæggelse af en Række skriftlige Erklæringer og Documenter, sigtende til at forsvare hans Adfærd overfor Løvenklau som norsk Embedsmand, altsaa i „Hovedsagen“, hvorpaa han — efter at have fremsat et dog ikke til Følge taget Tilbud om, med nogen Respit „witløftig sin Sag mundtlig at forebringe“, og efter til Støtte for „Bisagen“ at have documenteret, „huis Ord begge Tvistende for Commissarierne imellem ere faldne“ — nedlagde Paastand paa, at begge Sager paakjendtes under Eet og at Løvenklau,

„effterdi deres Tvist hafde wærit i Norge, Georg Løven-„klau och der føed och nobiliterit", maatte ansees efter den norske Mandhellig-Balchs 21de Capitel, der er saalydende: „Fører nogen Mand Klage offuer anden for Ko-„ningen och hand sligt icke beuiser, da bøde derfor imod „den, hand klagede, slig bøder, som den skulde bøde, „hand klagede, om hand sielf klaget sandhed, uden hand „wærger sig derfor sielf Siette, at hand hannem ey for-„klage." Under den derefter paafulgte Votering[38] vare alle de Voterende (blandt hvis Navne forresten Hans Svanes, mueligt ved en Forglemmelse, mangler) enige i, at Trolle maatte frifindes i „Hovedsagen", hvorhos et Fleertal formeente, at Løvenklau, „effterdi de Begge udi Norge ere bosiddendes", maatte ansees efter den ovennævnte Bestemmelse i Mandhellig-Balchen, medens syv Voterende dog ansaae det for heldigst, om der af Kongen foreløbig — med eller uden Caution — tilstodes Løvenklau en kortvarig Dilation til Fremskaffelse af yderligere Beviser „udi det, hand kalder Bisag". En saadan Udsættelse fandt imidlertid ikke Kongens Bifald og den 5 Marts paakjendtes begge Sager under Eet ved følgende Dom: „Effterdi Georg Skrøder, hidindtil kaldet Løvenklau, „forrige General-Proviant-Commissarius i Norge tillægger „Hr. Niels Trolle adskillige Beskyldninger, som angaae „hans Ære och liff och intet i nogen maader deraff beuis-„ligt gjør, da bør Hr. Niels Trolle for bemeldte Georg „Skrøders Tiltalle aldelis fri at were, och Georg Skrøder „for sine ærerørige Beskyldninger at lide och undgielde „paa sin Ære som en Løgner, saa och hermed formeent „wære, hereffter at føre for sin person adelig naffn och „waaben, dog uden hans Hustrues och Børns præjuditz." Som det vil sees, udtaler denne Dom, der forøvrigt senere gav Anledning til forskjellige literære Udgydelser fra Parternes Side, ikke udtrykkeligt, at Løvenklau dømtes efter den norske Balch[39], skjøndt Fleertallet af de Voterende jo bestemt havde funderet sig paa denne Bestemmelse; men denne Taushed staaer vistnok i nær Berøring med, hvad Rosenvinge[40] allerede med Hensyn til de gamle Retterthing har gjort opmærksom paa, nemlig at den øverste Domstol i Almindelighed kun har offret

det liden Betænkning, hvorledes Straffen i ulovbestemte Tilfælde skulde fastsættes og fra hvilken Lov — dansk eller fremmed — den skulde udledes, naar man kun overhovedet var paa det Rene med Handlingens Strafbarhed.

Efter Afslutningen af denne første, i flere Henseender noget tvetydige Sag synes der at være hengaaet omtrent et halvt Aar, inden Høiesteret igjen traadte i Virksomhed, denne Gang til Foretagelse og Paakjendelse den 2 September 1661 af den uheldigt bekjendte Sag mod Kay Lykke. Vi skulle ikke her fordybe os i en udførlig Redegjørelse for de nærmere factiske Omstændigheder ved denne Proces, i Anledning af hvilken Lagerbring[41] bemærker: „Kay Lykke förklarades förlustig lif, æra och „gods för en Narraktighed, som man behagade kalla „Brot". Hvad vi derimod med særligt Hensyn til denne Sag skulle constatere, er det for den hele Situation betegnende Factum, at Høiesteret specielt i de første Aar af sin Virksomhed kom til at tjene den souveraine Konge som en i værste Forstand politisk Domstol, for hvilken ikke blot Kay Lykke, men ogsaa Corfitz Ulfeld og Flere paa en følelig Maade fik at mærke, i hvilken Grad Retshaandhævelsen i sidste Instants var bleven en af den enevældige Herskers mægtigste og virkningsfuldeste Prærogativer. Det er i saa Henseende meget characteristisk, naar en udenlandsk Afsendings Secretær[42] d. 13 September 1661 ved Omtale af den Lykkeske Sag og ved Meddelelsen af et Rygte om, at Regjeringen omtrent samtidig med hiin Sag gik svanger med den Plan at opgrave Rigsmarsk Anders Bildes Liig og at lade hans Forhold i sidste Krig undersøge og paakjende i Høiesteret[43], udbryder: „Vil „man fortsætte med saadanne Processer, turde de danske „Adelsmænd ei beholde mange Godser tilbage."

Hvad der gjør Kay Lykkes Sag end yderligere uhyggelig, er den Omstændighed, at dens processuelle Behandling for Høiesteret led af forskjellige Mangler og Uregelmæssigheder, som der maatte den som Anklager mødende Generalfiscal Søffren Kornerups Dristighed og Retsmedlemmernes Afhængighedsfølelse til for at oversee. Idet vi til nærmere Oplysning i saa Henseende henvise

til den over Sagen i Høiesteret optagne Protocol*), skulle vi indskrænke os til heraf at fremhæve Følgende: Efterat Kay Lykke d. 2 September 1661 tre Gange var „æsket og udraabt", uden at Nogen mødte i Retten for at tage til Gjenmæle paa hans Vegne, gav Generalfiscalen først en kort mundtlig Deduction, hvorpaa han producerede den udtagne Stævning af 24 August s. A., som, efter at Kay Lykke alt Dagen forud havde taget Flugten, 3 Gange var bleven læst i hans Huus og paaskrevet af hans Hustru, samt den bekjendte Skrivelse fra Lykke til Grev Rantzau og Christopher Gabel af 28 Juli s. A., hvori han tilstod, af Uforsigtighed og i Drukkenskab skriftlig at have udtalt sig paa en for Dronningen fornærmelig Maade, men anraabte om Kongens Naade mod at lægge sin Formue for dennes Fødder". Efter denne Indledning fremkom Generalfiscalen med sit egentlige, skriftlige Indlæg, hvori han under Henviisning til hiin Tilstaaelse og til, at Lykke ved sin „Bortrømmelse selv havde kjendt sin Forseelse større end den kunde forsvares", paastod ham dømt „som en Æreskænder", nemlig 1) paa hans Ære, med hans Vaabens Sønderbrydelse og Billedes og Navns Udslettelse, hvor de findes, 2) paa hans Liv og den høire Haands Afhuggelse for hans brudte Eed og Hovedet med Haanden ovenfor at sættes paa en Stage og 3) at alt hans rørlige og urørlige Gods skulde „adjudiceres til fiscum Regium". Proceduren i Skranken endte derpaa med, at Kay Lykkes Hustru, Fru Øllegaard Gyldenstjerne, lod fremlægge et skriftligt Indlæg, hvori hun under Fremhævelse af sin egen Uskyldighed samt af, at hendes Mand, som hun paastod var bortreist „i hans Gieldeners Ærende", alt i Forveien ved Grev Rantzaus og Gabels

---

*) Ved nærværende Afhandlings Indsendelse i December 1885 som Besvarelse af den Ørstedske Priisopgave medfulgte der blandt Bilagene en Afskrift af dette interessante, indtil da ikke offentliggjorte Aktstykke, som Forfatteren havde været saa heldig at træffe paa i en Pakke: „Høiesterets blandede Akter — 17de Aarh." i Kongerigets Archiv. Efter at Hr. Bibliothekar Chr. Bruun imidlertid har aftrykt det i sin i Begyndelsen af 1886 udgivne Bog om Kay Lykke, vilde en Gjentagelse af det her jo være ganske overflødig.

Forbøn havde faaet Kongens Tilgivelse mod Betalingen af en Bøde paa 100000 Rbd. i 5 Afdrag med Pant i Gisselfeld og Rantzausholm, anraabte om Kongens Naade for sig og sine smaae Børn. Efter den offentlige Procedures Slutning fulgte imidlertid inden den egentlige Votering en høist eiendommelig Forhandling i Retten for lukkede Døre. Generalfiscalen havde nemlig ladet indlevere et til Overstatholderen, Grev Rantzau stilet, forseglet Brev, i hvilket var indlagt selve den skjæbnesvangre Skrivelse fra Lykke til Sophie Abelsdatter af 12 April 1656, som var Processens formelle Anledning og som fandtes at være af saa forbryderisk Indhold, at den end ikke turde oplæses for Rettens Medlemmer, men — som det hedder — „af enhver af den høieste Rets Ministri „a parte blev gjennemlæst, efterat de vare af Hr. Over„statholder admoniti, at slige calumnier og løgn holdtes „in silentio, som ei burde af nogen Ærlig at tænkes, „langt mindre at skrives eller tales". Dette Generalfiscalens Brev foreslog nu Overstatholderen, efterat Rettens Medlemmer endnu vare gjorte oekjendte med en Copi af et Document, hvoraf det fremgik, at det virkelig var blevet til Alvor med Pantsætningen til Kongen af de ovennævnte tvende Godser, offentlig oplæst, „paa det „man kunde vide, at der endnu fandtes flere Documenter „om Kay Lykkes Forseelse", og da dette Forslag derpaa ved særlig Votering havde faaet Stemmefleerhed for sig og var blevet approberet af Kongen, der ikke personlig overværede Sagens Behandling, blev det iværksat, hvorimod selve corpus delicti stadig omhyggelig holdtes „in silentio". Saavel Gabel som Overstatholderen gav derefter deres Meddommere Forklaring om Sammenhængen med den Accord, som ved deres Hjælp skulde være afsluttet mellem Kongen og Lykke, men som Sidstnævnte — ialtfald efter Rantzaus Forsikkring — „ikke havde efterkommet i Pengenes Erlæggelse", og efterat endelig Overstatholderen, der tydelig nok i denne Sag under Cantsler Reetz' Fraværelse i Norge fungerede som Rettens Præses, havde faaet de andre Bisidderes Samtykke til, at Straffen paa den bortrømte Lykke skulde „in effigie præsenteris og af Bøddelen publice monstreris",

skred man sluttelig til den egentlige Votering mellem de 18 Personer[45] (9 Adelige og ligesaa mange Borgerlige), som beklædte Retten i denne Sag, med det Resultat, at Generalfiscalens Paastand toges til Følge, dog at Godsets Confiscation til Fordeel for fiscus ikke blev Lykkes Creditorer og hans Hustru til Præjuditz. Det fremgaaer imidlertid af den svenske Resident G. Duvalls Beretning[46], at flere af Høiesterets Medlemmer underhaanden anbefalede Kongen nogen Moderation i Dommen, hvilket denne dog afslog, forlangende, at „Retten skulde have sin Gjænge“. Efter at Seefeldt, der var anseet „som den største Jurist, man paa de Tider kjendte i Danmark“[47], derpaa efter Kongens udtrykkelige Befaling havde maattet „fatte Sententzen“, blev Dommen, der — i Liighed med, hvad der allerede haves Exempler paa fra Kongens Retterthing[48] — maa antages i Mangel af en passende Straffebestemmelse i den ældre danske Lovgivning at være funderet paa Romerretten og det romersk-tydske Riges Ret[49], afsagt med det noksom bekjendte Indhold. Den 4 og 5 September s. A. blev derpaa denne Dom, der dog, efter Ordene at slutte, ikke, som Duvall beretter[50], synes at have kunnet anfægte Børnenes Adelsret, exeqveret — forsaavidt angik de corporlige Straffe: in effigie.

Og saaledes endte da denne under høist ufyldestgjørende Former førte Proces, der som et tilsyneladende Udslag af Enevældens Had til den gamle danske Adel og af dens Bestræbelser for, paa enhver Maade at inddrage saa Meget som muligt af Adelens Gods under Kronen, langt fra tjener Frederik III eller hans ledende Raadgivere til nogen Ære. Men denne Retssags Udfald staaer tillige i Høiesterets Annaler som et destoværre ikke enestaaende Beviis for, hvor vanskeligt og betænkeligt det maatte være, selv for hæderlige og samvittighedsfulde Dommere, i politiske Sager at lægge deres Overbeviisning for Dagen med nogen Styrke overfor en mistroisk og magtsyg Souverains alt absorberende Villie. Betegnende for Characteren af den hele Action er det da ogsaa, at Enevældens villige Tjener, Generalfiscalen Søffren Kornerup, der i denne Sag havde tjent sine første Sporer[51] ved paa en for sin Herre saa tilfredsstillende Maade at have

dækket over dens forskjellige processuelle Forsyndelser, netop under Exeqveringen af denne Doms Bestemmelse om Confiscation af Rantzausholm gjorde sig skyldig i saadanne Ulovligheder, at han kun ved kgl. Benaadning undgik at bøde derfor med Livet[52].

Det samlede Antal af de i Høiesteret i 1661 afgjorte Sager har — at dømme efter de opbevarede Voteringer — kun udgjort 22, af hvilke endog flere afsluttedes med Forliig, der da stipuleredes i Domssentents med saadanne Ord: „Denne Sag er med Parternes indbyrdes Villie og Samtykke saaledes decideret, at osv.", see t. Ex. den 9de Sag, paakjendt d. 5 December 1661. Vi have i det Foregaaende seet, at der mellem Foretagelsen af den første og den anden af de paadømte Sager laa henved et halvt Aar, og en lignende Mangel paa Continuitet i Rettens Virksomhed kan ogsaa, omend i mindre Grad, paavises for de senere Sagers Vedkommende, idet saaledes den 3die Sag først paakjendtes d. 23 November, den 4de og 5te d. 28 November, den 6te og 7de d. 3 December, den 8de d. 5 December, den 9de, 10de og 11te d. 6 December, hvorpaa de øvrige Sager paadømtes d. 7, 10, 12, 14, 18 og 24 December. Som en anden Eiendommelighed ved dette første Høiesteretsaar fortjener endelig særlig at fremhæves, at naar undtages de 2 første celebre Sager, i hvilke Retten — som anført — beklædtes af 18 Medlemmer, ere samtlige de øvrige Sager kun paakjendte af 4—7 Assessorer, tagne blandt følgende Mænd: Cantsleren Reetz, Axel Urup, Iver Krabbe, Otte Krag, Offe Schade, Lente, Svane, Hans Nansen, H. Ernst, P. Bülche og P. Lasson, saaledes at den Førstnævnte og den Sidstnævnte vare med i samtlige Sager, medens de Andre vexlede. Grunden til denne mærkelige, commissionsvise Paakjendelse af Sagerne maa vistnok søges i den Omstændighed, at de fleste af Rettens Bisiddere ved Siden af deres Dommerhverv havde andre offentlige Embeder og Gjøremaal at passe, som ikke tillode dem at offre altfor megen Tid paa at sidde i Retten, hvorfor man i Bestræbelsen for, desuagtet nogenledes at fremskynde Sagernes Behandling, valgte denne paa en Fordeling af Arbeidsbyrden ret fornuftigt funderede Udvei, see saaledes en kongelig Ordre

af 26 November 1661[53], der motiverer den vedkommende Sags Henviisning til „tilforordnede Commissariers“ Paakjendelse saaledes: „paa det Sognekaldet uden witløf„tig Ophold med Sognepræst igien kand bliffue for„synet“. Forudsætningen for en saadan Behandlingsmaade var altid i det enkelte Tilfælde en speciel kongelig Ordre; dette bekræftes ved et Gjennemsyn af Sjællandske Tegnelser for 1661, hvor man vistnok for enhver af de 20 paa denne Maade behandlede Sager vil finde slige særlige Ordrer, ved hvilke Kongen paalægger Medlemmer af Høiesteret at tage Sagen, „som for wores „Höyeste Rett er indstefnet, med forderligste for dem“ og „i denne Parterne imellem wærende tvistige Sag ende„ligen kjende oc dømme, huis Ret eractes“ eller „saauidt „Loven, Recessen oc Retten gemäss er“, see saaledes Ordrer af 14, 19 og 28 November samt 1, 3, 6 og 10 December 1661.

Ogsaa fra det følgende Aar — 1662 — kjendes lignende kongelige Ordrer, saaledes under 10 Marts 1662 en Ordre til „de udi den Höyeste Rett paany tilforordnede Commissarier“ angaaende Paakjendelsen af 11 forskjellige Sager, jfr. ogsaa Ordrer af 15, 18 og 22 Marts s. A. m. fl., men om dem alle gjælder det dog, at de ere rettede til et betydeligt større Antal Personer, end Tilfældet var i 1661, for de 2 førstnævnte Ordrers Vedkommende saaledes til følgende 10 Mænd: Reetz, N. Trolle, O. Krag, A. Urup, Offe Schade, Lente, Nansen, Bülche, Ernst og P. Lasson. Forskjellige Omstændigheder turde imidlertid være egnede til at lede Tanken hen paa, at der overhovedet i slige Ordrer har været Tale specielt om saadanne Sager, i hvilke Kongen af en eller anden Grund ikke selv agtede at præsidere i Retten og til hvis Paakjendelse med endelig Domsvirkning der derfor udkrævedes en særlig Bemyndigelse for de vedkommende Dommere, som de paagjældende „Ordrer“ da tilsigtede at give, en Opfattelse, der paa samme Tid, som den stod i Samklang med det tidligere paapegede, formeentlig oprindeligt raadende Princip for Høiesterets Forhold til Statsoverhovedet, tillige stemte godt med, hvad Svenskeren Duvall under 4 Juli 1662[54] ved Omtalen

af „Herredagen og Justitssagerne“ bemærker, nemlig at der ved Siden af „Besværinger af Folk, som have noget „dermed at gjøre, hurulededs medh det wäsendet gåår heelt „lamt till“, tillige hørtes jevnlige Klager over, at „Hs. „Maj., der ellers pleier at præsidere, nu kun sjelden lader „sig see“.

At disse, som de i flere af de vedkommende Sager kaldes, „deputerede Commissarier“ eller „Committerede“ — der sees at have stævnet Sagens Parter til Møde for sig ved særlige Indkaldelser, jfr. saaledes en Citation af 4 December 1661 i en Sag mellem B. Sekmann og Ane Budde („thi bede vi Eder, at I „retter Eders Leilighed efter, herom at kunne møde for „Os i Rette førstkommende . . . . . . udi Raadstuen for „Kjøbenhavns Slot om Morgenen ved 8 Slet, medhavende „hvis Breve og Documenter, Sagen vedrøre . . . . . .“) — virkelig repræsenterede Høiesteret som øverste Domsorgan, fremgaaer ikke alene af selve Indholdet af de paagjældende Ordrer, men bekræftes end yderligere paa en afgjørende Maade ved forskjellige Udtalelser under en af de paa denne Viis behandlede Sager, hvorunder „nogle Lybske“ til Stadfæstelse havde indanket en Admiralitetsdom, der havde kjendt dem berettigede til Udlevering af noget Gods, som af General Claus v. Ahlefelds Kaper i Krigens Tid var taget sammen med den dermed ladede „Skude“ [55]. Ved denne Sags Foretagelse d. 14 December 1661 for de ved kongelig Ordre af 6 s. M. udmeldte Deputerede: Cantsler Reetz, O. Krag, O. Schade, P. Bülche, Ernst og P. Lasson mødte Ahlefeld og „protesterede, at han sig „den Höyeste Rett ei vilde submittere, efterdi derudi „ikke sad Andre end Civilpersoner, mens han som en „General och militarisk Person under Krigsretten hen„hørte; hvis hannem ikke maatte tilstedis der sin Sag at „maintenere, vilde han ingensteds (efftersom han var en „holsteenske Herremand) uden i Holsteen som et Membrum „Romani imperii og derfra til Spir appellere.“ I sit Svar herpaa bemærkede da Cantsleren, at han „med sine Medcommittenter“ havde faaet kongelig Befaling til at paakjende Admiralitetsdommen og at han derefter formeente, at „her var summum tribunal“, og da Ahlefeld des-

uagtet fastholdt sin Protest med Erklæring om, at „de „maatte dømme, hvad de vilde, han agted intet sig der„efter at rette“, blev der voteret mellem de Deputerede om, hvilken Virkning der skulde tillægges denne Protest. Herunder blev det da gjort gjældende, at Protesten var meningsløs, eftersom „Collegium militare ikke kunde dømme „paa, huis var dømt af Admiralitetet, men at Hs. Maj. „derfor havde ordineret Collegium Justitiæ, huor su„premum Tribunal skulde være, der billigen skal dømme „paa, huis i de andre Collegiis blev gjort“ — utvetydige Beviser paa, at saavel Parterne som de Deputerede selv opfattede denne deres Virksomhed som Udslag af Høiesterets dømmende Myndighed. Og at Forudsætningen for den dem saaledes givne Bemyndigelse til „endelig“ at paakjende Sagen tillige har været den, at Kongen ikke selv agtede at administrere Retten, fremgaaer formentlig ogsaa klart af Cantslerens til Følge tagne Forslag om, at man „skulde berette Hs. Majestæt Ahlefelds Protestation, hvoraf „Hs. Maj. kunde foraarsages selv at sidde i Sagen“, ligesom da ogsaa P. Lassons Bemærkning om, at „han „ikke kan see, huorledes Claus v. Ahlefeld kan skyde sig „ind for Keiseren, eftersom Hs. Maj. er alles vores Herre „og derfor haver Magt enten selv eller ved Andre at „dømme over os,“ synes at pege i samme Retning.

Forøvrigt turde denne hele Ordning i Høiesterets første Tid med Sagernes Paakjendelse ved et stærkt begrændset Udvalg af Rettens Bisiddere, naar Kongen ikke personlig vilde præsidere, ikke være uden visse Berøringspunkter med en senere Periodes Praxis, som vi i det Følgende ville faae Lejlighed til nærmere at omtale og hvorefter der kort forinden hvert Høiesteretsaars Begyndelse udgik Ordrer til et vist, ligeledes begrændset Antal Assessorer om daglig „uden videre Advarsel“ at sidde i Retten til Paakjendelse af samtlige forefaldende Sager, medens Rettens Medlemmer in pleno kun mødte i de undtagelsesvise Tilfælde, hvor Kongen indfandt sig personlig.

Naar vi ovenfor have anført en til Høiesteret sigtende Udtalelse af Gustav Duvall om, „huruledes medh det wäsendet gåår heelt lamt till“, saa maa denne Klage vel

nærmest referere sig til Rettens ved stadige Afbrydelser betegnede Virksomhed i 1661, endskjøndt man andetsteds [56] finder Vidnesbyrd om, at „ueber dieses Hohe Gericht hört „man niemanden sich beschweren, sondern wegen des „neulich eingeführten Consumptionszoll". Paa Høiesterets Virksomhed i 1662 synes Duvalls Bemærkning ialtfald ikke at passe. Thi ligesom Retten i dette Aar holdtes med adskillig mere Continuitet, nemlig, som det vil fremgaae af den blandt Bilagene *) meddeelte Oversigt over Høiesterets Arbeidstid i Aarene 1661—1683, fra den 2—17 Juni og fra den 7 Juli til 3 September samt den 16 September, paa hvilken Dag Retten sluttedes, saaledes udviser den endnu bevarede „Høieste Rettis Domsbog" for bemeldte Aar, at der i samme paakjendtes 257 Sager, et ret anseeligt Antal, omend ganske vist næppe tilstrækkeligt til at udtømme den Mængde af Stævninger, der henlaae som udtagne deels efter 1660, deels til de gamle Herredage, hvilke sidste Stævninger — at dømme efter Stævningsbogen for 1662 — maa antages udenvidere at have været gjældende ogsaa til Høiesteret efter dennes Oprettelse [57]. De mere ordnede Forhold, som characterisere Høiesterets Administration i 1662, gave sig forøvrigt ogsaa Udslag i Udfærdigelsen af det første „Obne Patent angaaende den høyeste Ret" af 14 April 1662, der senere hvert Aar ligeindtil Emaneringen af det faste Patent af 10 November 1774 efterfulgtes af et lignende Aktstykke, nemlig for Frederik den 3dies Periode den 27 April 1663, 28 Marts 1664, 2 Marts 1665, 27 Marts 1666, 15 April 1667, 2 April 1668 og 7 April 1669 [58]. Det nævnte Patent af 14 April 1662, som vi meddele blandt Bilagene**), indeholder ligesaalidt som Fdg. 14 Februar 1661 noget egentligt Bidrag til Rettens Organisation eller noget Nyt med Hensyn til de fulgte processuelle Regler. Dets væsentlige Opgave er at fastsætte, hvilken Dato Retten skal begynde — den 2 Juni 1662 —, hvor da, som det hedder, „enhuer skall forhjælpes till Loug oc Rett udi de

---

*) See Bilag I.
**) See Bilag II.

„Sager, som allerede indstefnede ere eller oc herforinden „lovligen indstefnet vorder og for bemeldte voris Høieste- „ret bør at ordelis og paakjendis", og i Forbindelse hermed indskjærper det derhos Appellanterne, at „de med det „allerførste oc udi rette Tider kommer udi voris Cancelli, „huor dennem Stefning skall bliffue meddeelt", ligesom Patentet endelig gjentager Forskriften i Christian 4des store Reces af 1643: 2—6—12 om, at „ingen Sager maa ind- „steffnis for Høiesteret, uden de tillforn haffuer været till „Herretz- oc till Landsthing oc der er gangen Dom udi „Sagen, som det sig bør, eller oc ere de Sager, som ende- „ligen for dend Høyeste Ret bør at ordelis". De øvrige i denne Periode udstedte Patenter ligne i alt Væsentligt dette, kun — som alt tidligere fremhævet — at i Patentet af 27 Marts 1666 og følgende Patenter Ordene: „udi wor egen Nerverelse" ere udeladte.

Efter Patentet af 27 April 1663 skulde Høiesteret i bemeldte Aar være begyndt den 15 Juni, men det skete factisk først 2 Dage senere — den 17de —[59] og den fortsattes nu uafbrudt indtil den 22 August, holdtes derpaa atter fra 2—4 September og endelig den 9 og 10 December, saaat man altsaa ogsaa i dette Aar kan spore en noget lignende Mangel paa Continuitet, som i saa høi Grad characteriserede Aaret 1661. Og Liigheden mellem disse to Høiesteretsaar strækker sig endnu videre, forsaavidt ogsaa 1663 i Høiesterets Historie frembyder et enkelt Blad, som man ialtfald paa den formelle Lovligheds Vegne kunde have ønsket noget anderledes beskrevet, end skeet er. Vi sigte herved til den over Corfitz Ulfeld den 24 Juli 1663 fældede Dom, som — hvad man nu end vil mene om dens absolute juridiske Retfærdighed som grundet paa Romerretten (ad legem Juliam Majestatis) og det romersk-tyske Riges Ret samt om Fuldstændigheden af dens Motivering — dog i hvert Fald blev afsagt med et al rolig Overveielse udelukkende Hastværk og med Tilsidesættelse af de almindelige Rettergangsformer, ja, hvad værre var, under en ganske uforsvarlig Undladelse af selvstændig at prøve de mod Ulfeld fremførte Beviisligheder, der umueligt kunde finde sit Forsvar i „Hs. kgl.

„May.s og det ganske kgl. Huses Sikkerhed, saavelsom „og samtlige Undersaatters Rolighed og Velstand", saaledes som det undskyldende hedder i Dommen, og der alene maatte være tilstrækkelig til for evige Tider at brændemærke denne Proces[60].

Tiltrods for Mængden og Størrelsen af de indstævnte Sager holdtes Høiesteret dog det paafølgende Aar — 1664 — kun i henved 7 Uger, nemlig fra d. 6 Juni til d. 29 Juli, efter hvad den svenske Resident Gustav Lilliecrona vil vide[61], paa Grund af den til d. 1 August berammede Herredag i Norge, uden at imidlertid hans Formodning om, at Retten vilde blive fortsat efter Herredagens Slutning, bekræftede sig. I Aarene 1665 og 1666 holdtes Høiesteret in continuo fra henholdsviis d. 22 Mai og d. 18 Juni til d. 12 September og 17 September og i 1667 fra d. 18 Juni til d. 19 September. At Retten „denne Gang ikke længer skulde holdes end til Michaelis „Aften, eftersom vi naadigst for got befinder, at Retten „med forderligste vorder til en vis Tid endet", var udtrykkelig paabudt ved Fdg. 28 August 1667[62], der yderligere bestemte, at „de Sager, som ikke til denne „nuværende Høiesteret endelig imidlertid vorder decideret „og paakjendt, skulle opsættes indtil første Høiesteret, „som hernæst efter her i vort Rige Danmark vorder paa„budet og holdet". Men tiltrods herfor sees dette Aars Høiesteret dog at have holdt et Par Extramøder, nemlig d. 8 Januar og 20 Januar 1668, og det samme gjælder om de 2 sidste Aar af nærværende Periode, idet Retten efter i 1668 at have vedvaret fra 8 Juni til 5 August atter holdt enkelte Retsmøder d. 19 og 26 November, d. 3, 10, 17, 18 og 21 December samt d. 11—12 Marts, 15 April og 27 April 1669, ligesom Høiesteret for 1669 efter at have continueret fra 7 Juni til 3 September sees yderligere at have været samlet d. 11 og 12 Marts og d. 15 April 1670.

Vi skulle paa dette Sted med nogle Ord paavise, hvorledes det forholder sig med den oprindelige Ordning af Høiesterets Protocolvæsen. Hverken i Høiesterets Archiv eller i Cancelli-Archivet have vi fundet nogen Doms- eller Stævningsbog fra 1661, skjøndt der næppe

kan være nogen Tvivl om, at ialtfald den sidstnævnte maa have existeret. Hvad angaaer Protocolleringen af Voteringerne, da sees den i Begyndelsen at være foregaaet, ikke som senere til en samlet, fortløbende Protocol, men saaledes, at Voteringen i hver enkelt foretagen Sag er bleven nedskrevet for sig paa løse Papirer, der derpaa med Paategning paa Bagsiden: „Protocol over den og den Sag ......, afsagt d. ....." opbevaredes i Cancelliet sammen med andre lignende „Protocoller". For 1661 findes disse i Kongerigets Archiv under Mærket: „Høiesterets blandede Akter — 17de Aarh.", bilagte med en anden Gjengivelse af Voteringerne, affattet i en Samling ikke sammenheftede Blade i Bogform, der bærer Præg af at være et selvstændigt Arbeide, ikke en blot Copi af den førstnævnte Protocol, som indeholder først en kortfattet Gjengivelse af Proceduren, derpaa Voteringen og endelig den afsagte Sentents, saaat det ved Hjælp af Sagens originale Aktstykker maa have været muligt paa Grundlag heraf at construere en formelig Domsakt. For 1662 findes derimod i Høiesterets Archiv opbevaret en saakaldet „Steffnings-Bog", indeholdende korte Extracter af Stævningerne, ordnede efter deres Datoer, samt de tilsvarende Høiesteretsdomme med Angivelse af Afsigelsesdagen, men ikke, som nutildags, forsynede med nogen fidimerende Underskrift, og disse Domstilførsler i Stævningsbogen synes at have været de originale, der brugtes ved selve Aflæsningen i Retten. Men ved Siden heraf findes der tillige for 1662 ført en saakaldet „Høyeste Rettis Dombog", som imidlertid vel maa adskilles fra den vidtløftige Protocol, der efter 1670 betegnedes med dette Navn og der indeholdt en samlet Fremstilling af hele Høiesteretsproceduren med Gjengivelse af samtlige fremlagte Aktstykker, Indlæg osv. og den derpaa afsagte Dom — altsaa en nøiagtig Copi af selve Aktsbeskrivelsen. Hiin ældre „Høyeste Rettis Dombog" passer derimod efter sit Indhold ganske til den Benævnelse af „Slutningsbog", som den har efter 1670, idet den alene indeholdt Afskrifter af de afsagte Høiesteretsdomme i chronologisk Orden med et kort Resumé af Sagens Indhold, hvilken da ved Høiesterets Slutning aarligen forsynedes med en

saalydende Attestation af Cantsleren: „At dette er en ric-„tig Gjenpart af alle de Sententzer oc Domsslutninger, „som for Høyeste Rett Aar .... faldne ere, bekiender „jeg med egen her underskreffne oc trycte haand oc „signet“. Ogsaa i de paafølgende Aar ligeindtil 1670 førtes tvende lignende Protocoller som de eneste officielle Domssamlinger; dog ere nok „Høyeste Rettis Dombøgerne“ for 1667 og 1669 gaaede tabt i Tidens Løb — ialtfald findes de ikke i Høiesterets Archiv. Dombogen for 1662 maa iøvrigt vistnok antages at være postfactum, thi det var først ved et Rescript til P. Reetz af 18 Mai 1663[61], at det blev paabudt, at der „istedenfor huis Ex-„tracter, som udi sær Bøger er af de Sager, som til Herre-„dage her i wort Rige Danmark ere indsteffnte, for denne „woris souveræne Arffueregierings Forandring bleffne for-„fattede“, skulde indrettes „til desto sichrere Efterretning „en forsegled og igiennemdraget Bog“, hvori skulde indføres „Slutningerne af de Domme, som til huer Høyeste „Rettis Holdelse falder, med en Titel ofuer huer domb, „som nefner de parter, Dommen afsiges imellem, saauel-„som och materien i Almindelighed, som i samme Domme „decideres“; man har da sandsynligviis senere efter dette Paabud ogsaa udarbeidet en saadan Slutnings- eller Dombog for 1662, maaskee ligeledes for de faae i 1661 paakjendte Sager. Hvad Voteringsprotocolleringen angaaer, da maa den vistnok antages i Aarene 1662 og 1663 at være foregaaet paa lignende Maade som i 1661 — altsaa ved Optagelsen af en særlig „Protocol“ over hver enkelt Sag, men vi have forøvrigt hverken i Høiesterets Archiv eller i Kongerigets Archiv forefundet saadanne. Fra 1664 synes imidlertid heri at være skeet en Forandring, idet der fra dette Aar og nærværende Periode ud, altsaa 1664—69, i Høiesterets Archiv findes opbevaret en Samling af uindbundne, men sammenheftede Bøger, der i Forening danne 2 fuldstændige Protocoller over samtlige i Retten forefaldne Sager, der i Almindelighed kun indeholde Lidet om selve Proceduren *), men efter en

*) Herfra danne dog Voteringsbøgerne for 1665 en paafaldende Undtagelse, idet Meddelelserne om Procedurens Indhold her ere endog meget udførlige.

kort Angivelse af Sagens Titel og Indhold give en stundom noget mager, men ofte dog ret oplysende Fremstilling af Voteringernes Indhold. De enkelte Hefter ere skrevne med forskjellige Hænder, saaledes i 1664 af følgende Cancellisecretærer: Povel Nielsen, Anders Sinclar, Erik Rotsteen og Peder Lerche, medens hver af Protocol-Serierne for 1661 synes at hidrøre fra den samme Haand. Denne Forskjel staaer utvivlsomt i Forbindelse med det ved Rescript af 8 Juni 1664 givne Paabud med Hensyn til den fremtidige Besørgelse af Protocollationen i Høiesteret. Det vil erindres, at det i Fdg. 14 Februar 1661 heed, at Kongen „til Høyeste Rettis videre oc fuld„kommen Betienelse vilde haffue forordnet tvende Secre„tarios, een af Adel oc een af borgerlig Stand, som stedse, „naar Retten siddes, rigtig Protocol holde skulle offuer, „huis som forefalder oc antegnis bør", hvormed Meningen tydelig nok var, at det skulde være tvende faste Embedsmænd, udnævnte til dette specielle Hverv; men denne Plan blev ikke realiseret. Sagen er nemlig den, at Høiesteret, i en vis Overeensstemmelse med Provisionalordonantsens videregaaende Tanke [64], udenfor det egentlige domslige Omraade maa antages fra Begyndelsen at være bleven stillet i en saa intim Forbindelse med det danske Cancelli, hvis Chef snart blev Rettens daglige Leder, at man kunde fristes til at betegne Cancelliet som det egentlige Centrum for Rettens Expeditions- og Protocolvæsen. Dette, om man saa kan kalde det, administrative Connexitets-Forhold fik saaledes sit Udtryk ikke blot i Cantslerens Autorisation af Høiesterets „Dombøger", men ogsaa deri, at Høiesteretsstævningerne skulde udstedes i Cancelliet og forkyndes ved dettes Budde, jfr. de senere Forskrifter i Regl. 22 Marts 1684 § 14, Rescr. 15 Marts 1692 og 27 Marts 1733, hvilke ogsaa skulde gjøre Tjeneste og Opvartning i Retten; endelig ogsaa deri, at Voteringsprotocollerne opbevaredes i Cancelliet og at Høiesteretsdomsakterne — som det udtrykkelig siges i Justitsskriverens tidligere nævnte Bestalling af 30 Marts 1661 — skulde udfærdiges „under vort kongelige Zegel af Cantzeliet" og altsaa i Embeds Medfør undertegnes af Cantsleren, jfr. ogsaa Cancelli-Instruxen af

21 April 1670 § 9[65], der henregner Høiesteretsdoms-Sportlerne blandt „huis Sportuler, som udi Cantzeliet kand falde", og i det Hele omtaler jevnsides med Cancelli-Forvalteren Justitsskriveren som en for en væsentlig Del under Cancelliet sorterende Embedsmand[66]. Men netop det samme Princip, der knyttede Bestridelsen af Rettens Expeditions- og Protocolvæsen saa nært til Cancelliet, maa vistnok betegnes som Grunden til, at man, istedetfor overeensstemmende med Forudsætningen i Fdg. 14 Februar 1661 at beskikke tvende særlige Høiesteretssecretærer, strax fra Rettens første Sammentræden foretrak at beordre to af de saakaldte Cancellisecretærer, jfr. det senere Rescr. 7 Juli 1670[67], til fast og stadig Tjeneste ved Voterings-protocollerne i Høiesteret. Om det nu imidlertid har været Hensynet til Tjenestegangen i Cancelliet, som muligen leed formeget ved en saadan fast Occupation paa visse Tider af Aaret af to af dets Secretærer, eller om det har været Ønsket om at give samtlige Cancellisecretærer den fortrinlige Adgang til juridisk Belæring, som Tjenesten i Høiesteret i saa rigt Maal frembød, der affødte en Forandring heri, maa vi lade henstaae uafgjort; men et Factum er det, at det ved det foran nævnte Rescript af 8 Juni 1664[68] sloges fast, at „alle de, som i woris danske „Cantzeli ere, herefter skulle udi woris Høyeste Rett pro-„tocollere, saaledes att tuende huer Dag, naar Retten „holdis, skall opvarte, nemlig een af huer Stand", og saaledes, at de „huer anden Dag omvexler", en Forskrift, som yderligere bestyrkedes ved Bestemmelsen i Cancelli-Instruxen af 21 April 1670 § 4, hvorefter Cancellisecretærerne skulde „med Flid, Troskab og Taushed proto-„collere udi Cantzeli-Collegio og andre Collegiis, saavel-„som for dend Høyeste Rett, naar det dennem be-„falis"[69]. Og efter den Tid vedblev Protocolsecretariatet at bestrides ved Cancellisecretærerne, ligeindtil der — som vi senere skulle paavise — ved Instruxen af 7 December 1771 foregik en med Fdg. 14 Februar 1661 bedre stemmende Forandring heri; dog synes man aldrig at have overholdt Bestemmelsen om en Omvexling af de fungerende Secretærer hver anden Dag, men at have beholdt hver

Secretær til Tjeneste i noget længere Tid ad Gangen *), hvad utvivlsomt ogsaa baadede Forretningernes Tarv bedst og derhos stemte bedre med Cancelli-Instruxen af 1670 § 1 [70], hvorefter Cancellisecretærerne i Cancelli-Collegiet „skulle skifftes til at protocollere huer udi sin Uge".

Det er sikkerlig fuldkommen rigtigt, hvad J. E. Larsen har bemærket [71], at Høiesterets oprindelige Indretning „i det Hele sluttede sig til den Fremgangsmaade, der „hidtil var fulgt ved Herredagene og som stiltiende „forudsattes ogsaa at skulle følges ved Høiesteret". Dette fremgaaer ikke blot indirecte af den store Kortfattethed og fuldstændige Mangel paa instructoriske Detailbestemmelser med Hensyn til Rettens Virksomhed og Procesmaaden for samme, som characteriserer Fdg. 14 Februar 1661, men bestyrkes end yderligere paa en mere directe Maade ved Fdg. om Høiesteret af 1 Februar 1677 [72], forsaavidt den udtrykkelig paabyder, at de i Christian 4des store Reces af 1643 2—6—11 givne Forskrifter om Ordenen for Sagernes Foretagelse paa Herredagene skulle gjælde ogsaa for Høiesteret. Det kan overhovedet vistnok med Føie siges om Overgangen fra Herredage til den nye Høiesterets-Institution, at den — hvor vigtigt det bag samme liggende forandrede politiske Princip end var — dog factisk foregik paa en i udvortes Henseende meget stilfærdig og afdæmpet Maade **) med

*) Efter Cancelli-Instruxen af 9 Januar 1703 § 9 var det ganske overladt til Store-Cantsleren at bestemme, hvilke Cancellisecretærer der skulde gjøre Tjeneste i Høiesteret.

**) Selve Rigscantsler-Functionens ved de forandrede Forhold bevirkede Ophør foregik vistnok i al Stilhed, idet den hidtidige Rigscantsler Christopher Urne, som havde beklædt dette Embede siden 1646, synes ialtfald formelt godvilligt at have resigneret i November 1660, uden at nogen Anden beskikkedes i hans Sted. Adskilligt peger dog hen paa, at han indtil henimod Midten af 1662 har bistaaet ved Afviklingen af Embedets Forretninger, saaat Afleveringen af hans Embedsarchiv til Cancelliet først foregik d. 2 Mai 1662, efterat det under 28 April s. A. som Udtryk for Tilfredsheden med hans lange Tjeneste var tilladt ham for Livstid at beholde sine hidtil hafte Beneficier [73]. Endnu i en af Høiesteret d. 7 August 1662 paakjendt Sag, hvorunder Hjeronymus Kohl i Henhold til Stævning af 10 Juli 1656 havde

Bibehold i det Ydre af et vist Continuitetens Præg, der finder et ret træffende Udtryk i følgende, af den svenske Resident Lilliecrona i en Depesche af 18 Juni 1666[75] brugte Vending: „Herredagen, der nu kaldes Høiesteret". Ogsaa hans Bemærkninger under 18 Juni 1663[76]: „Til „den Herredag, der begyndte igaar og hvor Hs. Maj. „selv personlig var tilstede, ere Mange saavel af Adelen „som af de andre Indvaanere ankomne . . . . . . Adelen „venter Kongens Resolution paa adskillige Anliggender", og under 2 Juli s. A.[77]: „Paa Herredagen er hidtil, med „Undtagelse af private Tvistigheder, Intet afgjort; om „Adelens ansökning att skilja sig från deres Kreditorer, „med deras gods bortsäljande, är ännu intet utslag gifvet", pege hen paa, at Høiesterets Begyndelse endnu dengang i den offentlige Bevidsthed har haft adskilligt af de gamle Herredages Nimbus over sig som en aarligt tilbagevendende Statsbegivenhed, under hvilken ikke blot Retstrætter, men ogsaa andre vigtige Spørgsmaal fandt deres Afgjørelse. I mange Aar — ja vel endog lige indtil Souverainitetens Ophør — vedblev da nok ogsaa Benævnelsen: „at ride Herredagen ind" at tjene Almuen som Betegnelse for den høitidelige Ceremoni, som gik forud for Rettens Aabning i Kongens Nærværelse[78].

Og et saadant ydre Continuitetens Præg lod sig saa meget lettere bibeholde, som en væsentlig Deel af

---

sagsøgt Urne, maa denne staae til Rette for en af sine som Rigscantsler afsagte Domme[74], men dette synes ogsaa at være sidste Gang. Thi vel findes der i Høiesterets Stævningsbog for 1662 endnu optaget 3 Stævninger mod ham, udtagne d. 24 Marts 1657 af Christen Jacobsen, d. 11 Juli s. A. af Jacob Søffrensen og d. 28 April 1660 af Jørgen Koch, men uden at nogen af disse Sager sees at være bleven paakjendt, ligesom det er et Factum, at medens Sager mod Rigens Cantsler endnu i Høiesterets-Ordenen for 1662 findes som et særligt Rubrum under „Sjællandske Sager" mellem „Sjællands Landsthing" og „Roeskilde Capitel", er dette derimod ikke Tilfældet i Ordenerne for 1663 og følgende Aar. Forøvrigt synes Christopher Urne ogsaa udover 1662 at have beholdt Titlen af Rigens Cantsler, thi i Corfitz Ulfelds Dom 1663 findes han endnu anført blandt Høiesteretsassessorerne under denne Benævnelse.

Rettens Bisidderpladser fra først af netop besattes med de samme Mænd, der tidligere som Medlemmer af Rigsraadet havde sammen med Kongen udøvet „votum decidendi et terminandi“, omend det ganske vist er betydeligt overdrevet, naar den nederlandske Gesandt Peter Vogelsangh under 25 December 1660 forudsiger, at Rigsraaderne „for at denne Charge ei skal berøves al Glands, skulde danne“ den nye Domstol [79]. Vi skulle til nærmere Oplysning i saa Henseende bemærke Følgende: Som Medlemmer af Rigsraadet sad før Rigsdagens Aabning den 8 September 1660 følgende 16 Mænd:

1. J. Gersdorff, 2. O. Gedde, 3. H. Schack, 4. P. Reetz, 5. C. Urne, 6. Oluf Parsberg, 7. J. Seefeldt, 8. J. Brahe, 9. N. Trolle, 10. M. Høeg, 11. H. Rantzau, 12. G. Rosenkrantz, 13. O. Krag, 14. A. Urup, 15. H. Bjelke og 16. S. Urne.

Af disse vare imidlertid de 4 alt døde inden Høiesterets første Sammentræden, nemlig O. Gedde d. 19 December 1660, J. Brahe d. 12 Februar 1661, M. Høeg d. 29 Januar 1661 og S. Urne d. 16 Februar 1661, ligesom Gersdorff døde kort efter, d. 19 April 1661, og C. Urne — som alt omtalt — i November 1660 paa Grund af høi Alder og Svagelighed havde afsluttet sin Dommervirksomhed som Rigscantsler. Tilbage blev altsaa som tjenstdygtige Reminiscentser fra Rigsraadet kun 10 Mænd, af hvilke vi finde de 7, nemlig: Schack, Reetz, Seefeldt, H. Rantzau, O. Krag, A. Urup og H. Bjelke, blandt Høiesterets Bisiddere i 1661, medens kun 3 Navne mangle: O. Parsberg, der dog døde allerede d. 19 Juli 1661, Niels Trolle, der først d. 17 September s. A. afløstes af Iver Krabbe som Statholder i Norge, og Gunde Rosenkrantz; men begge de Sidstnævnte finde vi dog senere — saaledes f. Ex. d. 27 Juli 1663 — som Medlemmer af Høiesteret, saaat det vel tør antages at skyldes tilfældige Omstændigheder, at de ikke have gjort Tjeneste i Retten i dennes første Tid [80]. I Tiden mellem 8 September 1660 og Høiesterets Oprettelse var Raadsmedlemmernes Antal imidlertid blevet forøget med følgende 6 til „wores Rigens Raad“ udnævnte Personer: Rigens Skatmester H. Sehe-

sted (d. 26 October 1660), der vel tidligere havde været Medlem af Rigsraadet, men 1651 havde maattet nedlægge dette Hverv [81], Overstatholder Chr. Rantzau (Januar 1661), Henning Powisch (d. 22 November 1660), Jørgen Bjelke (samme Dato), Rigsmarskalk J. C. v. Cørbitz (samme Dato) og Offe Schade (samme Dato), og alle disse 6 Mænd møde vi da ogsaa strax som Medlemmer af Høiesteret [82], der saaledes i 1661 blandt sine adelige Medlemmer talte 7 ældre og 6 yngre Rigsraader, ialt altsaa 13; hertil kan endelig føies Iver Krabbe, der efter d. 17 September 1661 at have faaet Bestalling som „Etatsraad, Statholder i Norge og Befalingsmand over Aggershus Lehn" d. 6 December samme Aar nævnes som Bisidder i Høiesteret, skjøndt Tanken om, i Oktober 1660 at udnævne ogsaa ham til „vor Rigens Raad" [83], ikke var bleven realiseret. Og ved Siden af disse adelige Elementer indsattes der da tillige i Retten til Opfyldelse af Paabudet i Fdg. 14 Februar 1661 om, at Halvdelen af Rettens Bisiddere skulde være „af lærd og borgelig Stand", en Række Borgerlige: deels Geistlige, saasom Erkebiskop Hans Svane, deels Professorer, som Henrik Ernst, Willum Lange, Prof. eloqv. Rasmus Brochmand og Rasmus Winding, og andre Lærde, som Henrik Mathesius, Peder Lasson og Peter Bülche, samt endelig nogle høitstaaende, i særlig Hofgunst værende Embedsmænd, saasom de fra Begivenhederne i 1660 fortjente Mænd: Hans Nansen og Christopher Gabel, samt den i den romerske Keiserret særlig bevandrede tydske Cantsler Theodor Lente. Endelig findes ogsaa Admiralitetsraad (jfr. Bestalling af 6 September 1661) Jens Lassen d. 2 September 1661 blandt Kay Lykkes Dommere og han nævnes derefter blandt Høiesterets stadigt benyttede Medlemmer indtil ind i det næste Decennium og det tiltrods for sin samtidige Stilling som Landsdommer paa Fyen.

Det hørte overhovedet i Høiesterets første Tid — ligesom Tilfældet havde været ved Kongens Retterthing [84] — ingenlunde til Sjeldenhederne, at der fandt en saadan Cumulation af i og for sig uforenelige Dommerstillinger Sted, ja i Rescript 14 Marts 1666 angaaende den norske Oberhofrets Oprettelse paalagdes

det endog udtrykkeligt Statholderen at vælge nogle af den nye Domstols Assessorer blandt de „forfarneste Laugmænd, som ikke udi de forekommende Sager ere interesserit". Vi skulle i saa Henseende for Høiesterets Vedkommende henvise, foruden til ovennævnte Jens Lassen, til Jørgen Seefeldt, der lige fra Begyndelsen tillige var Landsdommer paa Sjælland, til Willum Lange, der i 1663 ogsaa blev Landsdommer i Jylland, til Hans Nansen den Ældre, Peter Bülche og Peter Resen, der alle efter hinanden beklædte Embedet som Præsident i Kjøbenhavn i Forbindelse med Stillingen som Medlem af Høiesteret, samt fra en senere Tid bl. A. Jørgen Fogh, der foruden Høiesteretsassessor tillige var Borgmester i Kjøbenhavn, osv., et Misforhold, der da naturligen ogsaa medførte, at det meget ofte i Voteringsprotocollerne bemærkes, hvorledes den og den Assessor maatte „staae op fra Retten for at forsvare" henholdsviis en indanket Landsthings- eller Raadstuedom, see saaledes t. Ex. d. 8 August 1665 for H. Nansens Vedkommende.

Generalprocureuren synes ikke i Fred. den 3dies Tid at have været embedsmæssigt Medlem af Høiesteret. Denne Embedsmand nævnes allerede i Kammerinstruxen af 8 November 1660 § 1, jfr. § 6[85], og Fdg. 30 December s. A.[86] i Forbindelse med Generalfiscalen som „værende ved Cammercollegio", hvor hans Embede ifølge dette Collegiums Instrux af 14 Januar 1661[87] skulde bestaae i, „med Flid at paadrive, at Restan-„cerne indkomme, og dem, der dermed saavelsom med „deres Regnskabs Afclarering findes forsømmelige, ved „skriftlig Citation at indstævne for Collegiet", som havde Jurisdiction „efter andre Landes og Rigers berømmelige Statuta" under Navn af „Kammerret" i alle „vore Rigers Intrader angaaende" Regnskabs- og Kammersager. Det var da Generalprocureurens Hverv, „førend Parterne ind-„komme, ved skriftligt Indlæg at deducere al Sagen for „Collegiet, dette til fuldkommen Underretning om al „Sagens Beskaffenhed", hvorimod den egentlige Procedure var overladt til Fiscalen. Til disse Pligter føiede endelig Generalprocureurens Specialinstrux af 16 Februar 1661[88] bl. A. den: at føre Tilsyn med, at alle de Kongen efter

Lovgivningen tilkommende Mulcter bleve rigtigen idømte og betalte, hvorimod hans Embedsvirksomhed først senere [89] fik det specifik politiske Anstrøg, som fulgte af, at han skulde vaage over, at Intet skete mod den „høykongelige Souverainitet og Arverettighed“ eller „til voris kongelig Interesses Svækkelse“, navnlig „ved Justitiens Administration saavel i geistlige som i civile Sager“ [90]. Det var vistnok netop Hensynet til denne senere tilkomne, politiske Tilsynspligt overfor Domstolenes Virksomhed, som bevirkede, at der for første Gang i Høiesterets Instrux af 25 Juni 1670 findes Antydning af hans embedsmæssige Sæde i bemeldte Ret, hvorfor det, naar vi alt i 1663 træffe Peder Lauritzen Scavenius som yngste Bisidder i Høisteret, vistnok ikke kan have været qva Generalprocureur, men alene i Kraft af særlig Udnævnelse, at han indtog dette Sæde.

Som Resultat af denne vor Redegjørelse for de personlige Kræfter, som fra først af bleve stillede til Høiesterets Raadighed, kan opstilles følgende Fortegnelse over Rettens Medlemmer i Løbet af Aaret 1661, saaledes som den vil fremgaae ved en Sammenholdelse af de forskjellige Opregninger fra bemeldte Aar:

1. Rigens Skatmester Hannibal Sehested.
2. Cantsler Peter Reetz.
3. Oberstatholder Chr. Rantzau.
4. Feltherre Hans Schack.
5. Jørgen Seefeldt, Landsdommer.
6. Henrik Rantzau.
7. Otte Krag.
8. Axel Urup.
9. Viceadmiral Henrik Bjelke.
10. Henning Powisch.
11. Generallieutenant Jørgen Bjelke.
12. Rigens Marskalk Johan Christ. v. Cørbitz.
13. Offe Schade.

    (Samtlige „vores Rigens Raad“.)

14. Statholder i Norge, Etatsraad Iver Krabbe.
15. Erkebiskop Hans Svane, Raad.
16. Tydsk Cantsler. Theodor Lente, Raad.

17. Præsident i Kjøbenhavn Hans Nansen, Raad.
18. Peter Bülche } Kammer-
19. Rentemester Christopher Gabel } raader.
20. Henrik Ernst, Professor ved Sorø, ifølge Bestalling af 7 Februar 1662 Raad fra den 23 November 1660.
21. Henrik Mathesius (blev den 16 August 1663 „befordret i det kongelige Raad").
22. Peder Lasson, Raad.
23. Willum Lange. } Professorer ved
24. Rasmus Brochmand } Kjøbenhavns Uni-
25. Rasmus Winding } versitet.
26. Jens Lassen, Admiralitetsraad.

Denne Liste, der i Frederik den 3dies Regjeringsperiode ikke undergik væsentlig andre Forandringer, end at nogle ved Dødsfald ledigblevne Pladser besattes med andre Personer, saaledes i 1663 med P. L. Scavenius og i 1669 med Peter Schumacher (voterede 1ste Gang d. 11 Marts s. A.), Conrad Biermann, Hans Mule, Thomas Finke, Vitus Bering og Peder Pedersen Lerche, stemmer — som en Sammenligning vil vise — ikke ganske med den af Hoffmann [91] meddeelte Fortegnelse. Men herved er dog at bemærke, at vor Liste kun omfatter de Personer, som paaviseligt have givet Møde som Bisiddere i Høiesteret i 1661, hvorved selvfølgelig ikke er udelukket Muligheden af, at f. Ex. Christopher Urne, Niels Trolle og Gunde Rosenkrantz formelt ogsaa maatte kunne henregnes til Rettens Medlemmer i det nævnte Aar; derimod kan det Samme vistnok ikke gjælde for Frederik v. Ahlefeldts og Peder L. Scavenius' Vedkommende. Baade Hoffmanns og vor Liste udviser forøvrigt et noget større Antal adelige end uadelige Retsmedlemmer; men herved maa dog ikke oversees, deels at vor Liste er affattet som Resultat af hele Aaret 1661, deels at Paabudet i Fdg. 14 Februar 1661 om en ligelig Repræsentation af de to Stænder vistnok lige fra Begyndelsen nærmest er forstaaet som særlig refererende sig til de i den enkelte Sag voterende Dommere, ligesom det da ogsaa fortjener at fremhæves, at Ordene i Høiesterets Instrux af 25 Juni

1670 § 1: „og hvis Ulighed herudi nu kan være, ville wi „selv ved Leiligheden, som os bedst synes, med dygtige „Personer erstatte“, netop pege hen paa, at hiint Ligelighedsprincips factiske Gjennemførelse virkelig i de forløbne 9 Aar af Rettens Existents havde kjendt Undtagelser.

Vanskeligheden ved med absolut Sikkerhed at angive, af hvilke Personer Høiesteret i den første Tid har været sammensat, finder for en Deel sin Forklaring i den Kjendsgjerning, at Kaldelsen til at tage Sæde dér — tiltrods for Ordene i Fdg. 14 Februar 1661: „som „alle af Os selffver dertil skal nefnit oc beskicket „worde“ — ingenlunde i nærværende Periode i Almindelighed gaves Form af en egentlig skriftlig Udnævnelse eller Beskikkelse, men vistnok i de allerfleste Tilfælde kun skete gjennem en Tilsigelse eller en kongelig Ordre. Sagen er nemlig utvivlsomt den, at med en Persons Udnævnelse til kongelig Raad, det være sig nu som „woris Rigens Raad“ eller som „woris Raad“, fulgte der for ham en Forpligtelse til, som det udtrykkelig siges i Bestallingerne for de Sidstnævnte, „naar det fordres, „altid . . . . . . hos os oc paa tilbørlige Steder som „woris Raad . . . . . . villig och flitig at lade sig finde“, Ord, der med Datidens statsretlige Opfattelse af Høiesteret som det umiddelbare Udtryk for Kongens øverste Domsmyndighed og Rettens Bisiddere som hans Hjælpere og Raadgivere ved Udøvelsen af denne Myndighed afgave en fuld formel Beføielse for Souverainen til, uden nogen særlig Vederlæggelse, at beordre en saadan Person til embedsmæssig Bistand og Raadgivelse i Høiesteret, jfr. ogsaa de endnu mere bestemte Udtryk i Bestallingerne for de gamle Rigsraader af 17 April 1662: „hand skall ellers . . . . . . udi alle Sager, som hand af „Os udi dend Høyeste Rett och helles bliffuer befahlet at „dømme udi, uden nogen wild eller Wendskab effter de „Lauger, som wi naadigst funderendis worder, sin Mening „och Votum udsige“. Og hermed stemmer det da ligeledes godt, naar det om Theodor Lente, der allerede d. 9 November 1660 var bleven „Vor Raad“ og i denne Egenskab ligesiden Høiesterets Oprettelse havde gjort

stadig Tjeneste dér, i hans Bestalling som „Unser Rath, „Teutscher Cantzler und Assessor in unserm Collegio „status" af 28 April 1662 [92] hedder: „Und da wir ihn „auch zu den Justitz-Sachen mitziehen würden, „soll er ohne ansehen der Persohn undt unziembliche „affecten den Armen als den Reichen Recht wieder„fahren lassen". Men hvad der saaledes gjaldt for „Voris Raad" (implicite: „woris Rigens Raad") var ogsaa gjældende overfor de Personer, der indtoge Embedsstillinger som Hof- eller Stats-, Cancelli- og Kammerraader osv. i de forskjellige Collegier, hvorfor det ikke blot i deres Bestallinger ganske i Almindelighed heed, at de, „dersom vi och till voris thieniste fornøden eragter, skall „ligesom andre Voris Raad inden och uden voris „Kongeriger . . . . . . sig lade bruge", men endog i senere Cancelliraadsbestallinger (see f. Ex. P. Schumachers af 23 September 1668 [93]) med specielt Hensyn til en eventuel Høiesteretstjeneste udtrykkelig paabødes, at den Paagjældende „udi forekommende Justitzsager och Votis" skulde „sin pligt och sambvittighed sig saaledes erindre, „at hand derudi huerken willie, wenskab eller nogen „anden affect anseer". Det var da ogsaa i en endnu senere Tids Justitsraadsbestallinger meget længe Reglen, at det udtrykkeligt paalagdes de Vedkommende, at de paa Forlangende skulde gjøre Tjeneste i Høiesteret, ja i norske Bestallinger af denne Art gjaldt Forpligtelsen endog baade Høiesteret og Oberhofretten, jfr. saaledes Bestalling for Generalkrigscommissarius i Norge Erik Banner til Tybjerggaard som Justitsraad af 3 August 1671 [94], hvorved det paalægges ham, at „Du retter Din Lei„lighed efter, naar Voris Høiesteret her holdes og Du her „tilstede er, saa og naar Vores Oberhofret udi Christiania „holdes og Du da i vort Rige Norge er, flittig og uforsømt „at lade finde udi Retten og da tilbørligen og retsindeligen „votere."

Anvende vi det saaledes Bemærkede paa de 26 Mænd, vi ovenfor have nævnt som Bisiddere i Høiesteret i 1661, vil det sees, at de vistnok Alle fyldestgjorde Betingelserne for, ved en simpel kongelig Tilsigelse eller Befaling embedsmæssig at kunne beordres til Tjeneste i Retten, alene maaske

med Undtagelse af de tre Professorer ved Kjøbenhavns Universitet: Willum Lange, Rasmus Brochmand og Rasmus Winding, der som ansatte i normerede Lærerpladser før 1660 vare kaldede af Universitetet selv, ikke af Kongen, og kun havde aflagt Embedseed til Læreanstalten [95], saaat deres Stilling som Embedsmænd var af en noget særlig Characteer. For disse tre Mænds Vedkommende skulde man saaledes i og for sig have ventet, at der kunde paavises særlige Beskikkelsesbreve som Høiesteretsassessorer; men saadant synes dog ikke at være Tilfældet. For Brochmands Vedkommende lader dette sig nu muéligen forklare ved hans allerede den 15 Juni 1662 indtrufne Død [96], saasandt som man i Souverainitetens første Leveaar næppe var meget expedit i sine formelle Embedsudfærdigelser. Anderledes derimod for de tvende Andres Vedkommende: her staaer det som uimodsigelige, af dem selv bekræftede Facta, at de ligesaa lidt nogensinde havde modtaget nogen Bestalling som oppebaaret nogen Gage som Høiesteretsassessorer [97]. Dog kunde her mueligen netop det sidste Factum indeholde en naturlig Forklaring af det første. Thi paa en Tid, der var saa vanskelig i pecuniær Henseende for Statskassen, som de nærmeste Aar efter Svenskekrigen, tør der med Sikkerhed forudsættes ikke at have været nogen Tilbøielighed hos Regjeringen til at yde noget særligt Gagevederlag for Udførelsen af et Hverv, som vi i det Følgende ville faae at see, langt ned i Tiden blev betragtet som et ulønnet Hædershverv, en Sparsommelighedstendents, der endog udtrykkelig kom til Orde ved Oprettelsen af den norske Oberhofret, forsaavidt det ved Rescr. af 14 Marts 1666 paalagdes Statholderen til Medlemmer af bemeldte Ret at vælge „andre vore forhaanden-„værende Betjenter, dog at det forrettis uden voris ringeste „Bekostning, særdeles af dennem, som allerede udi voris „virkelige Tjeneste befindes og derfor deres Besolding og „Fordeel nyder“ [98]. Men under en saadan Forudsætning var det vistnok fuldkommen stemmende med dagjældende Praxis, at der heller ikke for et sligt ulønnet Hverv udfærdigedes nogen egentlig Bestalling, hvis væsentlige Særkjende netop som Regel synes at have været Ordningen af et Embedsforholds pecuniære Side. Hermed skal dog

ikke absolut være benægtet, at der jo fra Høiesterets første Tid lader sig paavise enkelte Bestallinger, i hvilke Hvervet som Høiesteretsassessor findes særlig nævnt; dette er saaledes Tilfældet med en Bestalling af 7 Februar 1662 [99] for Dr. Henrik Ernst som „vor Raad, Assessor i „Cantzeli-Collegio och i Vor Høyeste Rett saa och „Prof. honorarius paa Vor Academi Sorøe“ og en Bestalling af 15 December 1663 [100] for Peder Lasson som „vor Raad och Assessor udi vor Høyeste Rett“. I disse enestaaende Tilfælde kan der imidlertid ikke søges noget afgjørende Beviis mod Rigtigheden af vor ovenfor fremsatte og documenterede Antagelse, at der i Stillingen som kongelig Raad har ligget en embedsmæssig Forpligtelse til paa nærmere Befaling ogsaa at lade sig bruge i Høiesteret [101]. Thi baade om Ernst og om P. Lasson gjælder det, at deres Udnævnelse til kongelige Raader, der skriver sig henholdsviis fra d. 28 November 1660 og fra d. 1 Januar 1661, maa antages i en væsentlig Grad at have været motiveret netop derved, at man ligefra først af fandt disse to Mænd særlig egnede til at tages til stadig Tjeneste i Retten. Det laae da overmaade nært paa en Tid, hvor skarp Conseqvents næppe har været noget stærkt fremtrædende Moment i Styrelsen, at man, da man endelig efter Aars Forløb naaede til at faae deres Bestallinger udfærdigede, lod det væsentlige Motiv til Raadsudnævnelserne skinne noget selvstændigere frem gjennem den særlige Udhævelse i Bestallingsbrevet af Hvervet som Høiesteretsassessor. Ogsaa Hans Svane og Hans Nansen henhørte lige fra den første Tid til Høiesterets mere jævnligt benyttede Bisiddere, men dog er det, skjøndt forskjellige Forfattere vide at fortælle om deres Udnævnelse til Høiesteretsassessorer henholdsvis d. 29 Oktober 1660 [102] og d. 25 eller 26 Februar 1661 [103], en Kjendsgjerning, at de for dem udfærdigede Bestallinger af 16 Juni 1664 [104] ikke særlig angaae hiint Hverv, men alene deres Stillinger resp. som „woris Raad, Assessor udi Collegio status, Præsident udi Consistorio och Erche-Bisp“ og som „woris Raad, Assessor udi Collegio status och Præsident her udi woris Residentz Stad Kiøbenhafn“; hermed stemme ogsaa andre officielle Udfær-

digelser for dem, see saaledes Rescr. 5 October 1664 angaaende en Revision af Universitetets Privilegier og Rescr. 31 Juli 1662 angaaende Privilegier paa islandsk Handel [105]. Først i Christian den 5tes Tid blev det mere og mere Skik, at Hvervet som Høiesteretsdommer udtrykkelig nævnedes i Bestallingerne jevnsides med den Paagjældendes øvrige Embeder, ligesom der ogsaa fra denne Periode kjendes enkelte Exempler paa Udstedelsen af særlige Bestallinger som Assessor i Høiesteret alene, men det var dog først fra c. 1730 — omtrent paa den Tid, da man, som vi i det Følgende skulle omtale, fik gjort det første, svage Skridt henimod en Gagering af Høiesteretsassessorerne — at slige særlige Assessor-Bestallinger kom almindeligt i Brug.

Den forretningsmæssige, daglige Ledelse af Høiesteret synes lige fra Begyndelsen at have hvilet i Cantsleren Peter Reetz' Haand. Vi savne ganske vist i denne paa positive Forskrifter med Hensyn til Rettens indre Organisation saa fattige Periode bestemt og afgjørende Hjemmel herfor, og navnlig indeholder den for Reetz udfærdigede Bestalling af 14 April 1662 [106] slet ikke nogen hertil sigtende Bestemmelse. Men hans factiske Udøvelse af dette Hverv, der maa antages at have haft en embedsmæssig Characteer og bl. A. at have omfattet Conciperingen af Dommene og Attesteringen af de „under Vort kongelige Zegel af Cantzeliet udfærdigede“ Domsbeskrivelser gjennem Slutningsformlen: „nostro sub sigillo teste Cancellario nostro dilecto“, lader sig dog paavise ikke blot ved en Henviisning til Cancelli-Instruxen af 23 Juni 1666 [107], forsaavidt det dér, formeentlig netop af Hensyn til denne Function, bestemtes, at de for Cantsleren normerede Mødetider visse Dage om Ugen i Cancelliet, naar Høiesteret holdtes, skulde modificeres saaledes, at de faldt „enten for eller efter den ordinaire Tid, Retten holdes paa“, men ogsaa — endnu mere directe — ved følgende, af Høiesterets Voterings- og Domsprotocoller fremgaaende Tildragelse: Den 14 August 1665 var der i en Sag mellem Axel Arenfeldts Enke, Fru Maria Ulfeld og hendes Creditorer af Høiesteret blevet afsagt en Dom, hvorefter enhver af Creditorerne — de undtagne, hvis Fordringer hendes

og hendes Mands Børn af Commissarierne paa Skiftet vare tilpligtede at betale — pro quota skulde nyde deres Betaling „i alt, hvis Løsøre og Jordegods Fru Maria Ulfeld er paa benævnte Skifte tilfalden". Denne Afgjørelse var ogsaa senere for den ene af Creditorerne, Oluf Daaes Vedkommende blevet stadfæstet ved Høiesteretsdom af 6 Mai 1667, kun at det, da det var oplyst, at Daaes Fordring skrev sig fra en Obligation, som Fru Maria Ulfeld havde udstedt for ydet Laan til Mandens Begravelse, tilføiedes, at Daae, „forsaavidt han selv ikke „hos Fruen kan bekomme Fyldest, skulde være prioriteret „udi al den Arv, hende herefter kan tilfalde, indtil han „skadesløs betalt er". Daae fandt sig imidlertid vedblivende brøstholden ved den førstnævnte Dom, idet han meente, at han ogsaa burde være prioriteret fremfor de andre Creditorer i det Fruen paa Skiftet efter Manden tilfaldne; han klagede i den Anledning for Kongen, som ved et Rescript til „Høiesterets Bisiddere og Assessorer" af 7 Juni 1669 [108] paabød, at Sagen skulde „paany flitteligen examineres" og Betænkning forelægges ham „til videre allernaadigst Resolution". Da Sagen derpaa den følgende Dag foretoges i Retten, fremkom Daae imidlertid saavel mundtligt som i et skriftligt Indlæg med de groveste Fornærmelser mod Cantsleren P. Reetz som den, der havde conciperet og underskrevet Dommen af 1665 og overhovedet „præsiderer samt Retten dirigerer", idet han beskyldte denne for „trædskeligen og med stor Snedighed" at have „denigreret" og forvansket Dommen, som spottende kaldes „Cantslerens egen", „dem til Nytte, som Cantsleren vilde unde deres Betaling", og til Fordeel „for Svogersken Fru Maria" samt meget Mere af lignende Art. Selvfølgelig bekræftede Voteringen tilfulde, at Dommen var affattet i god Overensstemmelse med „pluralitatem votorum", omend det ganske vist tillige fra Fleres Side blev gjort gjældende, at den — skjøndt stemmende med Loven — dog næppe var ganske i Samklang med Billighed, og Sagen gik derefter med en af Erik Krag paa samtlige Retsmedlemmers Vegne affattet Betænkning tilbage til Kongen. Daaes Beskyldninger mod Reetz havde imidlertid været af en saa alvorlig Characteer, at denne,

vistnok efter Allerhøieste Ordre, d. 1 Juli s. A. maatte anlægge Sag mod ham ved Høiesteret til Undgjældelse herfor, under hvilken Cantsleren til Bekræftelse af Dommens Rigtighed fremlagde ikke blot sin egen originale Concept til samme, men ogsaa en hermed conform Concept, affattet af Niels Trolle. Resultatet blev da, at Retten ansaae Daae efter Cold. Reces 20de Artikel som en Løgner, og i Overeensstemmelse hermed blev Dom, efter at Sagen paany havde været Kongen forelagt, afsagt d. 6 s. M. Med den Stilling i Retten, som Cantsleren af denne Sag sees at have indtaget og som yderligere fremlyser af en d. 24 August 1666 omvoteret Sag, under hvilken han afviste det af en Assessor efter Voteringens Slutning fremsatte Forslag om en Tilføielse i Domsconcepten som unødvendig, da det vedkommende Punkt „ei var indstævnet samt udisputeerligt“ [109], var dog nok ikke forbundet noget egentligt Forsæde i Høiesteret; dette synes at have tilkommet den fornemste blandt Rettens Medlemmer, som ogsaa voterede først. I Kay Lykkes Sag var Cantsler Reetz paa Grund af sit Ophold i Norge ikke tilstede og dér ledede Overstatholderen Grev Chr. Rantzau i Kongens Fraværelse Rettens Forhandlinger, medens, som i det Foregaaende bemærket, Jørgen Seefeldt efter Kongens specielle Befaling „fattede Sententzen“; men i alle de øvrige Sager fra Høiesterets første Aar ledes Virksomheden derimod personligen af Peter Reetz, der overhovedet lige til sin Død røgtede dette Hverv med stor Flid og Samvittighedsfuldhed, omend ikke altid — navnlig i hans sidste Aar — med den ønskelige Energi og Bestemthed.

Vi have i det Foregaaende allerede flere Gange haft Leilighed til at fremhæve den mærkelige Mangel paa instructoriske Bestemmelser, som characteriserer ikke blot Forordningen af 14 Februar 1661, men overhovedet hele Frederik IIIs Regjeringstid, forsaavidt angaaer Høiesteret. Grundene hertil ere imidlertid ikke vanskelige at paavise. Man havde paa dette Omraade et indtil Videre nogenledes brugbart Apparat fra Fortidens Herredage. Cancelliet, fra hvilket Initiativet til den mere detaillerede Organisation af den nye Domstol — efter

den meget intime Forbindelse, hvori disse to Institutioner vare satte med hinanden — vel nærmest maatte komme, henlaa selv vedblivende gjennem adskillige Aar i en mindre velordnet Tilstand, der i høi Grad lammede dets Virksomhed, og det var først, efterat Peter Schumacher, den senere saa berømmelige Griffenfeldt, d. 30 April 1665 var bleven udnævnt til kongelig Kammersecretær, at dette Collegium opnaaede at see sine Arbeidsforhold nogenledes ordnede ved Instruxen af 23 Juni 1666. Og endelig frembøde de af Katastrofen i 1660 og de forudgaaende Aars skjæbnesvangre Begivenheder resulterende Stats- og indre sociale Forhold saa mange andre og vanskelige Spørgsmaal, hvis snarlige Løsning var paatrængende nødvendig, at det ikke staaer til at undres over, at man, efterat Høiesteret var bragt i Virksomhed og efter Evne udstyret med flere dygtige, navnlig borgerlige Kræfter, foreløbig slog sig til Ro hermed, opsættende det til et senere, mere beleiligt Tidspunkt at træffe de yderligere Foranstaltninger, som gjennem practisk Erfaring maatte vise sig at være ønskelige som Midler til Hævdelse af Rettens Anseelse og til Forøgelse af dens Arbeidsevne.

Manglen af en Codification af de til Procesmaaden henhørende Bestemmelser havde jo forøvrigt alt i 1661 affødt Nedsættelsen af en Commission til Afhjælpning heraf, ligesom et hertil sigtende Udkast til en ny Rettergangsmaade virkelig ogsaa havde seet Lyset allerede den 26 Marts 1663 [110], men rigtignok uden nogensinde at naae til reel Existents. For Høiesteret var Savnet af en systematisk Ordning paa Procesomraadet dog imidlertid mindre føleligt end for de subalterne Retter. Deels vare nemlig de hidtil for Herredagene gjældende processuelle Regler, der i det Væsentlige indtil Videre nok ogsaa kunde tjene til Rettesnor for det nye Tribunal, alt i Forveien paa en ret anskuelig Maade samlede i Christian den 4des store Reces af 1643: 2den Bog 6te Cap. §§ 8—12 og den sig dertil sluttende Fdg. af 10 Juli 1655, deels havde Høiesteret som det umiddelbare Organ, hvorigjennem Kongen personlig udøvede sit souveraine Domsprærogativ, det practiske Fortrin at kunne faae mulige Lacuner

og Mangler i de gjældende Procesregler ændrede, saa at sige: underhaanden, gjennem Udslag af Statsoverhovedets andet enevældige Prærogativ efter Kongelovens § 3: „at „gjøre Love og Forordninger efter sin egen gode Villie „og Velbehag, at forklare, forandre, formere, formindske, „ja og slet at ophæve forrige af Hannem selv eller af „hans Forfædre udgivne Love". Det vil af det Bemærkede fremgaae, at man i god Samklang med den stilfærdige Maade, hvorpaa Overgangen fra Herredage til Høiesteret i det Hele foregik, foreløbig slog sig tiltaals med de fra Fortiden overleverede, processuelle Herredagsregler, og saaledes vedblev Forholdet i alt Væsentligt uforandret, ligeindtil Landsloven endelig i 1683 i nogle — skjøndt ingenlunde særdeles talrige — Punkter indførte Forandring heri. En mere indgaaende Fremstilling af hine ældre Procesregler tilligemed en Jevnførelse af deres Anvendelse gjennem Høiesterets Praxis ville vi af Hensigtsmæssigheds-hensyn opsætte indtil det Punkt i Fremstillingen, da vi i næste Periode — Christian den 5tes Regjering — staae umiddelbart ved Overgangen til den ved Landsloven skabte nye Procesorden, idet denne Overgangs sande Betydning derved formeentlig vil blive lettere og bestemtere paaviselig. Paa dette Sted skulle vi derfor indskrænke os til følgende Bemærkninger:

Naar Rosenvinge[111] om Herredagene bemærker, at personligt Møde for samme af alle Stænder, baade som Sagsøgere og som Sagvoldere, var meget almindeligt, saa gjælder dette ogsaa tydeligt for Høiesteret i dennes første Tid: baade Mænd og Kvinder gik personlig i Rette og Lovgivningen kjendte navnlig ikke nogen Indskrænkning i de Sidstes Ret i saa Henseende, svarende til den mærkelige Forskrift i D. L.s 1—9—6. Men selv om en Part ikke vilde eller kunde møde personlig for den øverste Instants, var han dog ikke derfor nødsaget til at tye til Procuratorhjælp. Bestemmelsen i store Reces 2—6—16 Nr. 7 om, at „Ingen skal være forplict Procuratorer „at bruge, som selff ved sin Verge eller Tienere sin „Trette vil udføre eller oc nogen aff sine Forvante (om „Sagen hans Ære eller Liff angaaer) kand bekomme, som „saadan hans Nødtørfft kand udføre", har nemlig ogsaa

været anerkjendt som gjældende for Høiesteret, ligesom der foreligger flere Exempler paa, at Forskriften i samme Lovparagrafs Nr. 8 om, at Enhver med Øvrighedens Tilladelse kan bruge „huo hannem lyster, dog at den, der brugis, skal i den Sag beædiges", mutatis mutandis ogsaa er bleven anvendt for Høiesteret; vi henvise saaledes til et aabent Brev af 30 Juni 1668, hvorved det tillodes „Andreas Jørgensen Bager, Indvaaner heri Staden" at „sig „antage paa Hans Hansens Vegne at gaae i Rette for „voris Høyeste Ret i dend Sag, hand imod Borgmester „och Raad i vor Kjøbstad Aalborg indstefnet hafuer", dog at den Paagjældende i bemeldte Proces „sig effter Low oc „Rett forsuarligen haffuer at forholde", see lignende Tilladelser ved Aabne Breve af 14 Juli og 28 Oktober 1668 og 18 Januar 1669 [112].

De ved Høiesteret practiserende Procuratorer — den særlige, officielle Betegnelse af disse som „Advocater" skyldes en noget senere Tid [113], omend denne Benævnelse f. Ex. i en Votering af 21 Juni 1665 af en enkelt Assessor (Bülche) netop for Høiesterets Vedkommende er brugt i Modsætning til „Procurator" for Commissarier — betegnes i Almindelighed i Datidens Akter som vedkommende Parts „fuldmechtige". De beskikkedes lige fra Rettens første Tid af Kongen, see saaledes t. Ex. Bestalling af 13 September 1664 for Knud Olsen og af 9 Marts 1665 for Hans Hansen [114], der begge lyde paa Ret til at møde „udi huis retferdige Sager, Nogen til Tinge eller andre Steder ved Retten haffuer at udføre", altsaa omfattende alle baade over- og underordnede Domstole i Danmark. At Høiesteret lige fra Begyndelsen har forstaaet med Alvor og Myndighed at udøve det Tilsyn med Procuraturen, som store Reces 2—6—16 Nr. 14 havde overdraget Domstolene, fremlyser oftere. Vi skulle som Exempler herpaa anføre en d. 3 December 1661 paakjendt Sag, i hvilken efter „Sententzens" Afsigelse Citantens „Fuldmægtig", Procurator J. Søffrensen blev indkaldt for Retten og „paamindt", at „han, „som sig i denne Sag baade i Beskikkelse viis och som „anstiffter til Kjøbit och nu som Procurator och ellers i „andre maader haffde ladet bruge, med slig comporte-

„ment sig hereffter under paafølgende straff bedre skulde „forsee“; fremdeles en d. 29 Juli 1667 foretagen Sag, i hvilken den samme Procurator fik — som det hedder i Voteringsprotocollen — „en skarp Reprimande offentlig for Retten af Hr. Canceller“, og endelig en den 9 Juni 1665 paadømt Sag, hvorunder en anden Procurator daddledes, „formedelst hand stedtze antager sig slige uretmæssige Sager“. Paa den anden Side mangler der dog heller ikke Exempler paa, at Høiesteret har taget Procuratorerne i Forsvar mod en altfor rigorøs Behandling fra Autoriteternes, specielt Landsdommernes Side. Saaledes blev ved Høiesteretsdom af 19 Juli 1665 en jydsk Landsthingsdom, hvorved en Procurator Oluf Nederland, der ei havde foreviist fornøden Fuldmagt i en Sag og ei var beediget, uden videre var dømt til „ei efter denne Dag at gaae i Rette“, omstødt, idet Høiesteret vel erkjendte Landsdommernes Beføielse til, „efter Recessens Anledning“ at nægte at admittere vedkommende Procurator i den paagjældende enkelte Sag, men ei til „uden anden foregaaende Proces och de Beskyldningers ordentlige Bevislighed, som Landsdommerne grunde deres Dom paa“, at frakjende ham jus procedendi i Almindelighed. Ved Votering af 21 Juni 1669 fandt Høiesteret sig ligeledes foranlediget til at frifinde en Procurator ved Navn Søren Sørensen Weibye, der var tiltalt af Generalfiscalen for i en Vildttyveri-Sag at have paataget sig den Sigtedes Forsvar [115].

Hvad Procesmaaden for Høiesteret angaaer, da kan man for den Periodes Vedkommende, hvormed vi her beskjæftige os, formeentlig næppe gaae videre end til at betegne den som blandet, maaske med Skriftlighed som det noget Prædominerende. Nærmere at documentere Rigtigheden heraf vilde selvfølgelig føre os for vidt. Det maa være tilstrækkeligt som reent vilkaarlige Exempler paa mundtlig Procedure, der jo var den udelukkende benyttede paa Retterthinget [116], at henvise til den Løvenklauske Sag, hvor Niels Trolle — som det hedder i Domsakten — „berettede mundtlig ingen ny Forsæt at have gjort skriftlig „at indlægge videre, end der for Commissarierne var „indlagt“, men at han, hvis han maatte faae Respit, vilde

„vidtløftig sin Sag mundtlig forebringe“, medens rigtignok Løvenklau fremlagde skriftligt Indlæg; fremdeles til den tidligere omtalte, d. 14 December 1661 foretagne Sag mellem „nogle Lybske“ og General Claus v. Ahlefeld, hvor den Sidstnævnte ligeledes mundtlig fremsatte sin Protest mod Høiesterets Competence overfor ham, og fra en noget senere Tid blandt mange andre Tilfælde til tvende d. 13 Juni 1665 foretagne Sager (Jacob Fyring ctr. Erik Krag og Peder Hanson ctr. Christopher Lindenow), i hvilke begge Parter procederede mundtlig. End ikke for Procuratorernes Vedkommende lader det sig vistnok med Hensyn til nærværende Periode med Holberg [117] hævde, at de „længe agerede alene ved skriftlige Indlegge, „undtagen at de for eller efter et Documents Oplæs„ning kunde sige nogle faae fornødne Ord“; thi mundtlig Procedure fra deres Side kan ingenlunde saa ganske sjeldent paavises allerede paa Frederik den 3dies Tid, saaledes i Sager paakjendte d. 3 December 1661, d. 20 Juni og d. 21 Juni 1665 m. fl. Forsaavidt angaae de citerede Dommere, synes det allerede nu — i Overeensstemmelse med, hvad senere udtrykkelig blev paabudt ved Patent af 21 Oktober 1693 — at have været absolut Regel, at de, naar de, som sædvanligt var, mødte personlig, forsvarede deres Domme mundtlig, og den staaende Formel i Akten lød i saa Fald paa, at de „vedstode deres udstedte Dom og allerunderdanigst for„meente, den saa retmæssigen var grundet, dømt og „afsagt, saa de vilde formode, den allernaadigst af Os og vor Høiesteret bliver bifaldet og confirmeret“; kun i deres Fraværelse fremlagdes skriftlige Indlæg fra dem. Indlægene og de mundtlige Foredrag for Høiesteret vare altid paa Dansk; derimod sees der jevnligt i denne Periode under Proceduren at være fremlagt andre Documenter paa fremmede Sprog, navnlig paa Tydsk, saaledes bl. a. under en d. 27 Juli 1663 paakjendt Sag (Henrich Stricher m. fl. ctr. Borgmester og Raad i Ribe).

Hvad angaaer Ordenen for Sagernes Foretagelse, da fulgtes ogsaa i saa Henseende i det Væsentlige de for Herredagene gjældende Regler i store Reces 2—6—11, smh. med Fdg. 9 November 1634, saaledes som

det endnu et godt Stykke ind i næste Periode, jfr. Fdg. om Høiesteret af 1 Februar 1677, vedblev at være Tilfældet, dog med de Forandringer, som nødvendig fulgte af, deels at Høiesteret ifølge Fdg. af 14 Februar 1661 som Regel skulde holdes i Kjøbenhavn, medens Recessens forskjellige Ordensbestemmelser netop hvilede paa Forudsætningen om, at Herredagene holdtes snart paa Sjælland, snart i Jylland eller Fyen og snart endelig i Skaane, deels at de politiske Begivenheder jo havde peregrineret Befolkningen i Skaane, Halland og Blekinge (jfr. en Sag mod O. Thott, der d. 19 Juli 1664 blev afviist i Høiesteret, da han havde „svoret til Sverrig og dér havde sit forum, hvortil hand bør at søges"); endelig faldt vistnok ogsaa selve Tidsbestemmelserne: 1ste, 5te og 8de-Dagen meget snart i Praxis bort, saa at kun selve Ordenen for Sagernes Foretagelse efter Landsdelene fastholdtes og det endda kun med nogen Modification. Saaledes angives i Stævningsbogen for 1662 Ordenen for det nævnte Aar paa følgende Maade: 1) Sjællandske Sager (med følgende detaillerede Rækkefølge: Kjøbenhavns Præsident, Borgmester og Raad, Christianshavns Borgmester og Raad, Admiralitetet og Arsenalretten, Rector og Professores i Kjøbenhavn, Hofretten, Sjællands Landsthing, Rigens Cantsler, Roeskilde Capitel, Professores paa Soer), 2) Møens Sager (Møens Landsthing), 3) Lolland-Falsters Sager (Landsthing), 4) Fyenske Sager (Fyenbo Landsthing, Odense By og Raad, Odense Consistorio), 5) Langelands Sager (Landsthing), 6) Jydske Sager (Viborg Landsthing, Ribe By og Raad, Aarhus By og Raad, Aars Capitel), 7) Borringholm Sager (Landsthing), 8) tiloversblevne Sager vedrørende Skaane, Bleking og Lund Capitel, 9) Commissariers Forretning og ellers nogle andre adskillige Stævninger, 10) for Obligationer og Maninger at holde — en Orden, der saaledes i Strid med Recessen tildeels sætter Smaalandenes Sager før de fyenske Sager. Iøvrigt kan allerede her bemærkes, at Fravigelser fra Ordenen i god Overeensstemmelse med dennes lovbestemte Characteer ligefra Begyndelsen synes at have krævet en særlig kongelig Tilladelse, jfr. t. Ex. Rescript 23 Juni 1669, der

tillod, at en Sag paa Grund af manglende Documenter maatte „bero indtil sidst imod nuholdende Høyeste Rettis Udgang“ [118].

Mødetiden for Parterne var allerede for Herredagene ved Fdg. 10 Juli 1655 bestemt til Kl. 9 Formiddag om Mandagen, Tirsdagen, Torsdagen og Løverdagen, til Kl. 11 om Onsdagen og til Kl. 12 om Fredagen, saaledes at den Part, der „anslagen til at høres“ ikke indfandt sig til disse Klokkeslet, „strax og førend han siden til Rettergang stedes“, skulde bøde 40 Rbdl., „som siden af Os til visse Brug skal deputeres“. Den samme Forsømmelighed blandt Publicum, der paa Herredagenes Tid havde affødt denne Forskrift, vedblev imidlertid ogsaa efter Høiesterets Oprettelse. Hiin Bestemmelse blev derfor under Fremhævelse af det „utilbørlige og imod Voris og Rettens Respect“ stridende i, at „Vi forgjæves efter Parterne skulle tøve“, gjentagen ved Fdg. 22 Mai 1662 [119] og yderligere indskjærpet ved et kgl. Rescript af 17 Juni 1664 [120], der paalagde en af de i Retten fungerende Cancellisecretærer, Povel Nielsen (senere adlet Rosenpalm), paa Kongens Vegne at paasee, at Maleficanterne (paa een Dag, den 24 Juni 1664, blev Mulcten ikjendt i ikke mindre end 10 Sager) virkelig erlagde Bøden, og det uden Hensyn til, om de maatte gjøre gjældende til deres Undskyldning, at de havde forligt eller opgivet Paatalen af deres Sager for Høiesteret; bemeldte Rescript bestemte derhos, at de indkommende Bødebeløb skulde tjene Nielsen til „Betalning oc Afkortning“ paa hans „resterende Besoldning“ [121].

Den samme Fattigdom, som characteriserer Frederik den 3dies Periode i Henseende til en Ordning af Procesreglerne for Høiesteret, viser sig ogsaa, om muligt i en endnu høiere Grad, med Hensyn til positive Forskrifter angaaende denne Domstols indre Organisation. Dette gjælder specielt ogsaa, forsaavidt angaaer Voteringen i samme, der — i Modsætning til, hvad der ved Rescript af 12 Mai 1661 [122] var foreskrevet som Regel for Statscollegiet — fra Begyndelsen af og lige indtil 1677 foregik fraoven nedefter. Nogen fast, udtrykkelig Regel for, hvormange tilstedeværende Tilforordnede der udkrævedes

til én gyldig Votering, fandtes saaledes, saavidt vides, endnu ikke, og det var først senere, i 1677, at et Minimumsantal af 11 Voterende sloges fast. Med 8 Bisiddere sees der oftere med Domsresultat at være blevet voteret, medens rigtignok de Tilstedeværendes Antal i Almindelighed er betydelig større. Det Rimeligste er vistnok at antage, at det har været overladt til Retten selv at afgjøre, hvorvidt den enkelte Sags concrete Beskaffenhed kunde gjøre det forsvarligt at fælde Dom med det tilstedeværende Antal Retsmedlemmer. Saaledes blev det d. 27 August 1666 i en Legatsag, som Rector og Professores paa Kjøbenhavns Universitet havde med Jacob Knudsens Arvinger, af de 8 nærværende Bisidder gjennem formelig Votering vedtaget, „at der burde være Flere at votere i denne vanskelige Sag“, og i Henhold hertil blev Sagen saa opsat til d. 13 September s. A., da det besluttedes at referere den for Kongen. Ligeledes blev d. 8 August 1665 Voteringen i en Sag opsat — som det i Voteringsprotocollen hedder — „for Stridighed imellem Raadet“, der den Dag kun bestod af 5 Medlemmer. Fremdeles kan anføres en Sag, hvori Voteringen d. 7 Juli 1666 opsattes paa Grund af Sagens „store importance“, indtil flere Voterende kunde indfinde sig, og en anden Sag, hvori ligeledes Voteringen d. 31 Juli 1669 opsattes, indtil alle Rettens Assessorer kunde være tilstede, jfr. ogsaa fra Begyndelsen af Christian den 5tes Regjeringstid en Votering af 29 Juli 1670, hvorved endog 12 tilstedeværende Assessorer besluttede at opsætte Sagens Afgjørelse, „indtil Retten med Flere blev betjent“, hvorefter der to Dage senere voteredes med 19 Dommere. Paa den anden Side kan der paavises Tilfælde, hvor Dom er afsagt med endog kun 6—7 Voterende, men dette synes dog at have været enestaaende Exempler; under 8 Voterende gik man tydelig nok kun meget nødigt. Forøvrigt frembyde Voteringerne ikke sjeldent Uregelmæssigheder, som ikke have kunnet Andet end berøve dem noget af den ønskelige Paalidelighed. Som en saadan Uregelmæssighed af særlig betænkelig Natur kan fremhæves, at Voteringen stundom foregik Uger, ja Maaneder efter; at Sagen var bleven forhørt, idet den efter selve Procedurens Slutning

af en eller anden Grund udsattes, for da, oftest uden endog blot den tarveligste Recapitulering af den forudgaaede Procedure, at foretages efter længere Tids Forløb; saaledes blev der d. 16 September 1667 voteret i en Sag, der var „examineret" d. 25 Juli s. A., samme Dag i en anden Sag, procederet d. 23 August s. A., d. 17 September s. A. i en Sag, der af Parterne var indladt d. 22 August, d. 13 August s. A. i en Sag fra den 2 s. M. og m. fl. Hyppigen faaer man gjennem Voteringerne, der af og til sees at være foretagne flere Gange i samme Sag, Indtryk af væsentlige Mangler ved den Maade, hvorpaa Parterne lagde Sagerne i Rette, idet der kan anføres flere Exempler paa, at Resultatet af en Votering er blevet, at Paakjendelsen har maattet udsættes „til at have mere Oplysning i Sagen" eller „til at informere sig videre udi den" eller for at et Par Assessorer først kunde „igjennemsee Brevene" osv.; hertil byder vel ogsaa skyldig Respect for Retsmedlemmernes aandelige Capacitet at henregne den Curiositet, at Rigsadmiral H. Bjelke (der nok forresten ikke glimrede ved Aandens Gaver)[128] under en Votering d. 6 Juli 1668 saae sig i den Nødvendighed at „maatte undskylde sig at votere, efterdi han ikke havde fattet Sagen". Under Voteringerne, der i sammensatte Sager ofte foregaae postviis, er unægtelig Qvaliteten af den udviklede Retskundskab stundom af høist forskjelligt Værd: skarpe og sunde juridiske Begavelser, isærdeleshed blandt de borgerlige Medlemmer, som Winding, Scavenius, P. Lasson, W. Lange osv., maa ofte see deres rigtige Betragtninger tilsidesatte af en mindre indsigtsfuld Pluralitets Anskuelser; men det skal forøvrigt indrømmes, at Tonen i Voteringerne i denne Periode — i Modsætning til en senere Tids — stedse er lidenskabsløs og gjennemgaaende værdig. Ikke saa ganske sjeldent paaberaabes under Voteringerne tidligere Præjudicater, jfr. saaledes bl. A. d. 9 og d. 30 Juni 1665, men paa den anden Side finder man dog en d. 26 Juli 1672 efter Voteringen vedtagen Beslutning om at referere den paagjældende Sag for Kongen til Afgjørelse af, hvorvidt der skulde dømmes efter Jydske eller Sjællandske

Lov, motiveret ved, at „præjudicatum kan ikke agtes for en Lov, hvorefter kan dømmes". En Tilbøielighed til en noget betænkelig Analogiseren finder man undertiden Spor af i saadanne Tilfælde, hvor „man ikke havde Andet at dømme efter", saaledes d. 7 Juli 1665, da Pluraliteten af de Voterende i en Sag, hvor den Indstævnte var død inden Sagens Foretagelse og Ingen var mødt paa Boets Vegne, som Hjemmel for at kræve den Afdødes Arvinger særlig stævnede paaberaabte sig Forskriften i Rigens Ret og Dele Cap. 55, medens Cantsler Reetz herimod gjorde gjældende, at „Capitlet kun forstodes om Rigens Forfølgning". Naar undtages de tidligere omtalte, uhyggelige Majestætsforbrydelses-Sager, viser der sig gjennemgaaende fra Høiesterets Side en afgjort Ulyst til at anvende fremmed Ret, ja i en d. 7 December 1661 paakjendt Vexelsag udtales det endog udtrykkeligt under Voteringen, at det vilde være „høit præjudiceerligt for voris Nation at undergive os fremmed Ret", ligesom Cantsleren under en Votering d. 12 Juli 1669 finder Anledning til afvisende at bemærke: „Hans Majestæt har ikke med den lybske Ret at bestille."

Ogsaa hvad Habilitetsreglerne angaae, lader nærværende Periode det i høi Grad mangle paa positive Bestemmelser, og navnlig var det intetsteds i Lovgivningen foreskrevet, at Slægtskab eller Svogerskab med Parterne skulde bevirke Dommeres Inhabilitet, jfr. store Reces 2—6—18 og den derfra tagne Bestemmelse i D. L.s 1—5—6, der alene tale om det Tilfælde, at Sagen „gjælder Dommeren selv paa". Imidlertid fulgte man dog vistnok for Høiesterets Vedkommende alt i denne Periode i Praxis factisk netop den samme Regel, som først udtrykkelig sloges fast ved Instruxen af 25 Juni 1670, nemlig at Slægt- og Svogerskab med en af Parterne saa nært som Sødskende eller Sødskendebørn skulde være Inhabilitetsgrund for vedkommende Høiesteretsdommer. Saaledes undlod Cantsleren d. 27 Juli 1665 at votere i en Sag paa Grund af Svogerskabsforhold til den Indstævnte og ligeledes d. 16 Juli 1667, „eftersom hans Søster udi Sagen var interesseret", ligesom han d. 8 August 1665 betydede Jens Lassen, at denne ikke kunde deltage i Voteringen,

„da det var dennes Svoger, som Sagen angik"; ja der mangler end ikke Exempel paa, at der fra Parternes Side er fremkommet én til Følge tagen Inhabilitetsindsigelse, idet det d. 1 August 1665 i Voteringsprotocollen hedder i en Sag: „Cantsleren undskylder sig Retten til Respect „og Citanten, Jørgen Kruse, til Satisfaction, som prote-„steret, at han ikke burde at dømme herudi, efterdi det „var hans Sødskendebarn". Derimod synes Habilitetsmanglen ikke at have hindret den Vedkommende fra at overvære Voteringen, saaledes som Tilfældet derimod blev efter Instruxen af 1670. Særdeles tvivlsomme Habilitetsspørgsmaal maa forøvrigt antages i Almindelighed at være blevne undergivne Kongens umiddelbare Afgjørelse: saaledes erklærer en af Rettens borgerlige Medlemmer i en d. 13 September 1666 foretagen Legatsag vedrørende Universitetet, at han „ey kunde votere, førend Hans May. „naadigst faaer decideret eller befallet, enten Professores „skal sidde i Retten at votere med i denne Sag eller ey".

Ved Sagernes Afgjørelse har Stemmefleerhed blandt de Voterende gjort Udslaget, saaledes som ogsaa Tilfældet var paa Herredagene [124]. Stode Stemmerne derimod lige, var der vistnok allerede i nærværende Periode Praxis for, saaledes som det udtrykkeligt foreskreves ved Instruxen af 1670, at Sagen maatte forelægges Kongen, uden at den Øverstes Stemme i saa Fald havde nogen afgjørende Vægt, hvad Tilfældet jo derimod var for befalede Commissariers Vedkommende ifølge st. Reces 2—6—3, jfr. Reces 1615 Art 17, og senere D. L.s 1—5—26.. Som Beviis for Tilstedeværelsen af en saadan Praxis kan anføres en d. 19 August 1667 foretagen Votering i en Sag, som bl. A. dreiede sig om, hvorvidt Borgmester og Raad i Odense efter Byens Privilegier havde været berettigede til at fælde Dom over den paa samme Tid som Høiesteretsassessor og som Landsdommer paa Fyen ansatte Jens Lassen i Anledning af — reent ud sagt — et Slagsmaal, han havde haft i Odense med en derboende Mand. Under Voteringen meente Cantsleren og 6 andre Voterende, at dette Spørgsmaal maatte besvares bekræftende, da Privilegierne paabød, at „hvad Sager i Byen og Birket falder, skulde i Byen decideres", medens Statholder Gabel og 6 Voterende med

ham derimod holdt for, at Borgmester og Raad ikke efter Privilegierne kunde have Myndighed til at dømme en Mand, „som har slig Charge", men at han burde søges ved „sit tilbørlige forum". Stemmerne stode saaledes 7 mod 7 angaaende dette Punkt, og som en fuldkommen selvfølgelig Ting gik saa Sagen til Kongen, der ved Rescript til Cantsler Reetz af 10 September 1667 resolverede, at de, „som havde taget sig Myndighed at dømme over en „kongelig Betjenter, hvilket dem ikke vedkom, skulde „være i Kongens Naade og Unaade", hvorpaa Dom i Overeensstemmelse hermed afsagdes d. 14 s. M., samtidigt med, at der „blev skrevet efter Borgmester og Raad i „Odense, at de samtlige strax skulde komme her til Byen „at erfares, hvormange af dem i den afsagte Dom havde „samtykket".

Vi have alt i det Foregaaende gjort opmærksom paa, hvorledes Forudsætningen ved Høiesterets Oprettelse formeentlig var den, at den øverste Domsmyndigheds Udøvelse gjennem samme skulde foregaae under Souverainens Medvirkning, under hans personlige Nærværelse og Control med det af Voteringen fremgaaende Domsresultat. Retsmedlemmerne, som næsten alle sade dér efter Tilsigelse, i Kraft af deres Pligt som kgl. Raader (hvorfor Høiesteret netop ogsaa ofte benævnes „Raadet"), skulde gjennem deres Vota gjøre Forslag til Sagernes domslige Afgjørelse, medens Kongen i Henhold til sin souveraine Majestætsret som summus judex*) havde den endelige Beslutningsmyndighed, der dog under almindelige Forhold kun udøvedes i Form af en stiltiende Approbation af de Voterendes Domsforslag, men dog ogsaa stundom kunde fremtræde som en speciel og udtrykkelig Villiestilkjendegivelse, navnlig naar „Vota vare discrepantia" eller Voteringens Udfald af en eller anden Grund ikke behagede ham. Denne Forudsætning om Kongens stadige, personlige Nærværelse i Retten viste sig imidlertid meget snart at være en Chimære, idet det vistnok tør paa-

*) Om det er rigtigt, naar man stundom [128] seer denne øverste Domsret særlig udledet af den Souverainen tilkommende lovgivende Magt, turde være tvivlsomt.

staaes, at Frederik III i de efter 1661 nærmest følgende Aar endog sad overmaade sjeldent i Høiesteret. Men heraf fulgte dog paa ingen Maade, at Statsoverhovedet derfor i Principet gav Afkald paa det ham ved Kongeloven af 14 November 1665 § 6 yderligere hjemlede souveraine Domsprærogativ. Udadtil hjalp man sig tvertimod ved en for en moderne Betragtning ganske vist noget for formalistisk Fiction af, at han, trods sin factiske Fraværelse, dog var tilstede i Retten, saaat t. Ex. Parternes Tiltale under Proceduren stedse skulde være rettet til ham personlig. Og indadtil — i Henseende til Retsmedlemmernes Competence — valgte man at udstyre disse gjennem særlige Ordrer af et videregaaende Indhold med en speciel, for en eller flere enkelte Sager gjældende Bemyndigelse til „endeligen at kjende og dømme“ i disse bestemte Sager, „saavidt Loven, Recessen og Retten gemäss er“, altsaa med endeligt Domsresultat uden kongelig Medvirkning, indtil Udviklingen efterhaanden førte med sig, at en lignende, almindelig Befuldmægtigelse til, i Kongens Fraværelse endelig at paakjende de foreliggende Sager, blev anseet eo ipso indbefattet i de Ordrer, som aarligen eller med kortere Mellemrum udgik til de Personer, der vare udseete til daglig Dommertjeneste i Retten. Som alt tidligere paaviist, laae det imidlertid i Sagens Natur, at det, naar de Voterendes Stemmer stode lige for forskjellige Afgjørelser og Voteringen saaledes efter gjældende Regler ikke havde hidført noget decideret Resultatet, blev nødvendigt at remittere Sagen til Kongens Afgjørelse af, „hvis Vota og Mening skulde gjælde“, og det Samme maatte ligeledes blive Følgen, naar Dommerne ikke kunde afgjøre, „hvis Ret er“, det være sig nu paa Grund af Mangel paa den fornødne specielle Lovkundskab, jfr. saaledes en Votering af 9 Juni 1665 angaaende Existentsen af en paaberaabt Fdg. af 12 Juni 1657 om Vornedes Flytning, eller fordi man stod overfor et ulovbestemt Tilfælde, see en Votering af 30 Juni 1665 angaaende Bøder for „Leiermaal i Høylærdes Huse“. Men ogsaa forskjellige andre Hensyn maatte snart føre til, at der factisk droges adskilligt snævrere Grændser for Ret-

tens selvstændige Domsmyndighed. Vi sigte herved deels til Statsoverhovedets rimelige Interesse i, trods Fraværelsen at bibeholde sin umiddelbare Indflydelse paa de vigtigere Domsafgjørelser [see t. Ex. en d. 6 September 1667 omvoteret Sag, der paa Grund af dens „Consideration“ henvistes til kongelig Afgjørelse, en d. 22 Juni 1666 procederet Sag, hvorunder en Danziger Kjøbmand var tiltalt for „i lang Tid som en Liggere at have handlet“ med Humle i Kjøbenhavn, „Kjøbmændene heri Staden til Skade“, og som ligeledes optoges ad referendum, samt en d. 17 Juli 1665 behandlet Stempelsag af principiel Betydning m. fl.], deels til selve Rettens Trang til, under tilstedeværende Tvivl om Lovgivningens rette Forstaaelse at kunne recurrere til Lovgiverens authentiske Forklaring [see saaledes Voteringen d. 7 Juli 1666, hvor det besluttedes at „remittere Forordningens Forklaring til Hans Majestæt“, d. 9 Juli s. A., da man søgte Allerh. Afgjørelse angaaende Pønalvirkningen af et overtraadt kgl. Missive, d. 9 Juni 1668, hvor det fandtes „bedst at for„nemme, hvorledes Hans kongelige Majestæt vilde have „Forordningen angaaende den omtvistede Post med Accise„sedlerne forstanden“, og endelig en Votering af 15 April 1669, hvorefter Retten henstillede til Kongen i en Arvesag, hvor Arven var falden paa Sjælland, om Sjællandske eller Jydske Lov skulde følges i Henseende til Kvindes Arvegangsret mod Mand] deels endelig til Rettens Ønske om, i saadanne Tilfælde, hvor Omstændighederne maatte tale for en Fravigelse af „Lovens Rigeur“, at kunne anbefale en Dispensation til Kongen som „Lovens Endemand“ [see saaledes en Votering af 23 August 1666]. Det var dog imidlertid først i Christian den 5tes Regjeringstid, at man kom ind paa, legaliter at afgrændse Rettens Domsfrihed saaledes ad instructorisk Vei. I nærværende, paa en positiv Organisation af Høiesteret i det Hele saa overmaade fattige Periode synes Respecteringen af hine Grændser derimod væsentligt at have hvilet paa Rettens egen Conduite, ofte dog vel nok understøttet af mundtlige Allerhøieste Tilkjendegivelser underhaanden til de i Retten siddende Dignitarer, ligesom der da ogsaa lader sig anføre adskillige Exempler paa, at Statsoverhovedet alt forinden en

Sags Foretagelse i Retten ved særlig Ordre udtrykkelig har forbeholdt sig, at den efter Voteringen skulde forelægges ham til endelig Resolution om, hvorledes Dommen vilde være at affatte, see t. Ex. et Rescript af 22 Juni 1669 angaaende en Tvist mellem Borgmester og Raad samt Borgerskabet i Viborg[126].

Væsentligt forskjellige fra disse med Souverainens Stilling som al Statsmyndigheds Kilde og Centrum i og for sig vel forenelige Indskrænkninger i Høiesterets frie Domsmagt ere selvfølgelig de Tilfælde, hvor Statsoverhovedet i Kraft af sin Magtfuldkommenhed maatte falde paa, ved et simpelt Magtbud at omstøde en alt af det øverste Tribunal under Iagttagelse af alle lovlige Former og Begrændsninger og i Henhold til den samme engang givne og ikke senere tilbagekaldte, embedsmæssige Bemyndigelse afsagt Dom. Her foreligger — ialtfald realiter — et Overgreb fra Allerhøieste Side, som i sig er godt egnet til at nedbryde Domsorganets Anseelse, paa samme Tid, som det stiller sig antastende overfor den vedkommende private Domhavers Ret.

Skjøndt det jo vistnok vilde ligge nært at antage, at netop Souverainitetens første Tid, i Lighed med Forholdene i flere andre Enevoldsstater, snarest vilde frembyde Exempler paa saadanne Udslag af en enevældig Vilkaarlighed, saa er dette dog nok ikke Tilfældet for Danmarks Vedkommende. Hverken fra Frederik den 3dies eller Christian den 5tes Regjeringsperioder vil der formeentlig kunne paavises et eneste reent og decideret Tilfælde af denne Art, hvad da ogsaa kun daarligt vilde stemme med det uomtvistelige Maadehold, hvormed netop begge disse Regenter — i Samklang med Taciti Ord: ex sapientia modum — gjennemgaaende benyttede den Myndighed, der var lagt i deres Haand. Og naar vi under vor Fremstilling af Høiesterets senere Historie gjentagende ville komme til at berøre Spørgsmaalet om slige extraordinaire Indgreb i Rettens rolige Gang, vil det vise sig, at ifald saadanne overhovedet virkelig i noget Tilfælde kunne siges at foreligge reent og klart, saa er det ikke fra Enevældens Barndoms- eller Ungdomsaar, men netop fra dens Manddomsperiode. Noget ganske

Andet er det, at der kan anføres Exempler paa, at baade Frederik den 3die og hans Efterfølger i svage Øieblikke have ladet sig henrive til at benytte den dem ubestrideligt tilkommende Berettigelse til, med Tilsidesættelse af alle Retsformer og med Forbigaaelse af Domstolene selv personligen og paa egen Haand at fælde Straffedomme[127], men slige Uregelmæssigheder vedkomme os ikke directe her.

Derimod kunne vi ikke undlade med nogle Ord at omtale et andet Udslag af den souveraine Magtfuldkommenhed, som mere umiddelbart kom til at gaae ud over Høiesteret og dens Virksomhed. Ikke saa ganske sjeldent gaves der nemlig baade under Frederik den 3die og i Begyndelsen af Christian den 5tes Regjering, som det kaldtes, kongelig Stævning paa Høiesteretsdom, eller med andre Ord: det blev af Kongen tilladt en Part, der var utilfreds med en afsagt Høiesteretsdom, med eller uden Fremlæggelse af nye Bevisligheder paany at indbringe Sagen for denne Ret, en Fremgangsmaade, der, skjøndt man jo ganske vist endnu ikke havde nogen Forskrift, der svarede til Lovens 1—13—27 i Slutn., dog skulde synes at maatte komme i Strid med det i Fdg. af 14 Februar 1661 tilorde komne Princip om Høiesteretsdommenes endelige og al videre Appellation udelukkende Characteer. Vi skulle af de talrigt forhaandenværende Exempler paa denne Uskik indskrænke os til at nævne et Par enkelte, væsentlig fordi de kunne tjene til at vise, hvormegen Uvillie denne Trafik mødte blandt selve Rettens Assessorer. Det ene af disse Tilfælde er en d. 13 Juni 1665 foretagen Sag, hvorunder en Person, Jacob Fyring havde sagsøgt Erik Krag i Anledning af Spørgsmaalet om, hvem der skulde have Prioritet efter en Indførsel. Krag gjorde mod Søgsmaalet i Almindelighed gjældende, at han alt i Forveien havde Høiesteretsdom for sig og at det var „Hans kongelig Mayestæts Høihed, at den ikke blev svækket“; havde Citanten noget mod ham paa hans Person at sige, da kunde han søge ham til hans Værnething. Af den derpaa fulgte særlige Votering angaaende det formelle Spørgsmaal, hvorvidt Parterne overhovedet skulde høres, fremlyser det tydeligt, at Assessorerne kun

overmaade nødigt bestemte sig for en bekræftende Besvarelse heraf, men tilsidst vandt dog den Betragtning Seir, at Kongens Stævning vel maatte betragtes som en Opreisning, som man maatte bøie sig for, idet det dog paa den anden Side af en Enkelt blev gjort gjældende, at dersom Sagens rette Sammenhæng blev Kongen refereret, vilde han „vel derudi dispensere, saa Høiesterets Dom blev ved Magt“. Realiteten blev derpaa procederet og efter speciel Votering om denne afsagdes Frifindelsesdom for Krag, i hvilken det udtrykkelig fremhævedes, at den efter Landsloven gjorte Indførsel paa Krags Fordring efter rigtig Obligation alt tidligere var „for Høiesteret confirmeret“. Det andet Tilfælde, vi skulle anføre, er fra Christian den 5tes Tid, idet det Ostindiske Compagnis Directeurer den 16 September 1678 for Høiesteret havde fremført en Sag mod Capitain Magnus Jacobsen, som alt tvende Gange tidligere var paakjendt ved samme; i denne Anledning blev det under Voteringen fra flere Sider gjort gjældende, at „eftersom Sagen har to Gange været for „Høiesteret, burde det forblive ved de ergangne Domme „og Directeurerne ei i saa Maader søge nogen ny Stævning „i den Sag“, ja O. Powisch fandt sig endog foranlediget til uforbeholdent at udtale, at „det er høist nødvendigt, „at det bliver refereret Majestæten, at der ikke skulde „dømmes i Sager, naar der engang er gaaen Dom i dem, „hvilket er et ondt Exempel“; jfr. som yderligere Exempler fra Christian den 5tes Tid under Voteringerne d. 1 September og 14 September 1680. Nogen væsentlig Bedring i dette Misforhold synes dog ikke at være indtraadt inden Landslovens Emanation; kun blev det maaskee noget mere almindeligt i den senere Tid, at den med en Høiesteretsdom utilfredse Part istedetfor Erhvervelsen af ny Stævning valgte at fremsætte sine Klager i en til Retten selv indgiven „Memorial“, en Fremgangsmaade, der dog forsaavidt voldte mindre Uleilighed og i ringere Grad var egnet til at nedbryde Domsafgjørelsens Auctoritet, som Retten i Almindelighed kun besvarede slige Henvendelser ved en simpel Paategning paa Memorialen, som oftest kort og godt gaaende ud paa, at det maatte have sit Forblivende ved den engang trufne Afgjørelse.

Hvad endelig angaaer den i nærværende Periode benyttede Form for Høiesterets Domme eller, som de i Almindelighed benævnedes, „Sententzer“, da frembøde disse vel ikke, som nutildags, en skarp, ydre Sondring mellem Præmisser og Conclusion. Men man feiler dog paa den anden Side ved at antage, at de — hvad senere, fra 1674, blev Tilfældet — kun gav Conclusion uden nogensomhelst Begrundelse; en oftest kortfattet, men stundom dog ret udtømmende Motivering af Resultatet findes tvertimod stadigt i denne Periodes Høiesteretsdomme, men Begrundelse og Conclusion gaae paa en eiendommelig Maade i Eet. I Begyndelsen lyder Sætningsbygningen i Domsudfærdigelserne almindeligt saaledes: „Efterdi . . . . . . (Motivering med Raisonnement over Beviispunkt samt Lovgivningens Anvendelse paa Factum osv.) . . . . . . da er herpaa for Retten afsagt, at . . . . . . (Conclusion) . . . . . . “, altsaa nærmest som en Redegjørelse for, et Referat af selve Domsafsigelsen; men allerede inden Periodens Udgang var man dog naaet over i den rimeligere Form: „Efterdi . . . . da bør . . . . osv. . . . .“.

En ret mærkelig Fremgangsmaade, som man ikke sjeldent træffer saavel i denne, som i Begyndelsen af den følgende Periode, er den, at der efter Voteringens Slutning vel bliver concipeREt Dom i Sagen, men at denne bliver „forseglet“ og dens Afsigelse opsat paa nogen Tid, enten for at det ved nogle Assessorers Hjælp kan forsøges at faae Sagen forligt (see t. Ex. Voteringen d. 3 December 1668 og d. 11 Juli 1671), eller „til at have mere Inqvisition i Sagen“ (see Votering d. 3 August 1671), eller endelig for at faae Stævningsmangler o. a. l. berigtigede (see Votering d. 11 Juli 1671).

Det vil af, hvad vi foran have bemærket, fremgaae, at Høiesteret i nærværende Periode paa ingen Maade kan siges i sit embedsmæssige Forhold til Statsoverhovedet at have occuperet nogen i Principet selvstændig og uafhængig Stilling i Henseende til Domsafgjørelserne, og vi have end yderligere ved Omtalen af de famøse Majestætsforbrydelsessager mod Kay Lykke og Corfitz Ulfeld haft Leilighed til at berøre, hvor stort et moralsk Ansvar de enkelte i disse Sager voterende Assessorer maa siges at

have ladet falde sig til Last ved — langt udover, hvad deres embedsmæssige Afhængighed med Nødvendighed krævede — at lukke Øinene til for de talrige, formelle Uregelmæssigheder og for Utilstrækkeligheden og Upaalideligheden af de fremførte Beviisligheder, som i saa høi Grad characteriserede disse politiske Tendents-Processer. Overfor disse uhyggelige Blade i Rettens Historie byder Retfærdighed imidlertid at fremhæve, at Høiesteret dog ingenlunde altid, selv ikke i nærværende Periode, i Majestætsforbrydelsessager lod sig bruge som saa blindt og lydigt et Redskab, som Tilfældet var i hine Par Sager. Vi skulle som Exempler herpaa indskrænke os til at henvise deels til en den 25 Juli 1666 foretagen Sag, hvorunder en fyensk Provincial-Fiscal „paa Hans Majestæts Vegne“ tiltalte en Person for begaaet crimen læsæ majestatis paa Grund af nogle Ord af formeentlig fornærmeligt Indhold, som denne skulde have ladet falde om den afdøde Kong Christian den 4de, men i hvilken Voteringens Udfald blev det, at den Tiltalte burde frifindes og Fiscalen „som efter forrige Exempel og Norske Lov“ derimod straffes med den samme Straf, som han havde paastaaet Tiltalte ikjendt, eller dog, „dersom Dommen skal mitigeres“, med en klækkelig Bøde og Afbigt, deels til en første Gang d. 27 April 1669 for Høiesteret foretagen Sag, hvis nærmere Omstændigheder vare følgende: En norsk Laugmand var efter Angivelse af en Oberst og en Capitain Budde af Generalfiscalen tiltalt for Majestætsforbrydelse, fordi han for længere Tid siden i sit eget Hus skulde „have be„rømmet sig af den store Naade, han var udi hos Hans „Majestæt“, og derhos skulde have fortalt, hvorledes „Prinds Jørgen havde spurgt ham ad hernede i Kjøben„havn, om en Kongesøn føed ei burde i Succession at „præfereres for en Biskopsøn føed“ — som man seer en Finte til Kronprinds Christian. Under Proceduren gjorde Laugmanden mod Buddernes Vidnesbyrd den Indsigelse, at det ikke kunde gjælde, da de vare „baade hans Avindsmænd og Angivere“, ligesom han ogsaa paaberaabte sig den lange Tid, der var hengaaet, inden Angivelsen fremkom, og ved Voteringen om Sagen gjorde der sig virkelig ogsaa fra Retsmedlemmernes Side en for Laugmanden

gunstig Stemning gjældende, hvorefter Sagen ifølge dens Beskaffenhed „remitteredes" Kongen til endelig Domsafgjørelse. Sagens Udfald i Høiesteret maa imidlertid have vakt Fortrydelse paa Allerhøieste Sted, thi d. 31 Juli s. A. beordredes, at „Sagen igjen skulde foretages og da Vidner examineres", en Ordre, som Retten synes at have taget alt andet end gunstigt op, thi efter Sagens fornyede Foretagelse dér hedder det i Voteringsprotocollen: „Og vare de Alle i den Mening, at efterdi Sagen „nogle Gange havde været ventileret baade udi Raadstuen, „saa og her for den Høyeste Ret og her intet Synder„ligt, hvorved noget kunde bevises, som ikke tilforn havde „været for Retten, frembares, da burde det billigen derved „at beroe, i Synderlighed efterdi Enhver sit Votum alle„rede havde fra sig givet". Følgen af denne uforbeholdne Optræden fra Rettens Side blev da ogsaa, at Sagen for Laugmandens Vedkommende ialtfald foreløbigt blev stillet i Bero, medens der derimod indlededes alvorlige Skridt mod Budderne, fordi de ved først saa silde at fremkomme med deres Angivelse havde vanskeliggjort Tilveiebringelsen af tilstrækkelige Beviser mod den Tiltalte.

Ligesom det af Rosenvinge [128] er bemærket, at Kongens Retterthing ofte afæskedes Betænkninger, navnlig angaaende den gjældende, sædvansmæssige Ret, saaledes lader der sig ogsaa for Høiesterets Vedkommende anføre ikke faae Exempler paa, at den ved Siden af sin egentlige dømmende Virksomhed af Kongen er bleven benyttet til Afgivelsen af sagkyndige Betænkninger, snart angaaende concrete Retsspørgsmaal, see saaledes Rescripter af 27 Juli, 29 Juli og 19 August 1667 [129], snart med Hensyn til almindelige Retsqvæstioner, see t. Ex. en af Retten afgiven Erklæring af 19 Juli 1665 om tvende Punkter vedrørende Virkningerne af Maning [130]; ogsaa Lovbogs-Projectet sees det af en kongelig Ordre af 24 September 1672 til P. Reetz, P. Lasson og P. Scavenius angaaende „Revision og Examination" af samme [131] at have været Hensigten at „anbefale Voris Høyesteret videre at debattere", men det blev der nok aldrig noget af.

Det er alt i Begyndelsen af nærværende Afsnit fremhævet, at det nyoprettede Tribunal ifølge Fdg. af 14 Februar 1661 ikke skulde omfatte Norge og at dette vistnok hang sammen med den Omstændighed, at den hidtilværende øverste Instants for dette Land — de saakaldte „norske Herredage" — administreredes paa en Maade, som ikke gjorde deres Ophør til en nødvendig Conseqvents af Rigsraadets Exstinction. Sagen er nemlig den, at disse Herredage, der, efterat Norge i 1536 var blevet et Lydrige under Danmarks Krone, holdtes saa jevnligt deroppe, nærmest for Retspleiens Skyld, i Begyndelsen noget sjeldnere, men fra Christian den 4des Tid nogenledes regelmæssigt hvert 3die Aar, egentlig ikke med Føie kunde betragtes som en local Repræsentation for det danske Rigsraad. Ganske vist var det nemlig en stadig fulgt Regel, at Kongens Valg af Fuldmægtige til at administrere disse Herredage omfattede flere Raadsmedlemmer, men de vare ikke de Eneste, der beæredes med dette Hverv, idet i Almindelighed ogsaa nogle andre Adelige bleve tagne med; og hertil kommer end yderligere, at Rigsraadet var ganske uden Medvirkning ved Afgjørelsen af, naar slige Herredage efter Antallet af de indstævnte Sager skulde holdes, af hvem de skulde dannes og paa hvilken Maade de skulde administreres — det var Alt udelukkende overladt til Kongens Forgodtbefindende [132]. Under disse Omstændigheder var det letforstaaeligt, at man her i Danmark, optaget som man var af Organisationen af hele det nye Statsmaskineri, som de politiske Begivenheder i 1660 nødvendiggjorde, og under Trykket af det betydelige Arbeidsstof, som for Danmarks Vedkommende i Aarenes Løb havde hobet sig op og ventede paa den nye Domstols Ikrafttræden, ikke har ønsket uden tvingende Nødvendighed at forøge dette yderligere ved strax at drage ogsaa de norske Sager ind under Høiesterets Virksomhedsomraade.

Man vedblev altsaa ogsaa efter Regjeringsomvæltningen uforandret — under Benævnelsen: „almindelig Høiesteret i Norge", jfr. Ordene i Fdg. af 14 Marts 1666 om Oberhofretten: „sig tilforn til voris almindelig høyeste „Rett deroppe huer tredie Aar addresserit oc appellerit

„hafuer“ og i norsk Generalfiscal-Instrux af 21 Januar 1664 § 7 [133]: „naar dend Høyeste Rett der i Riget bliffuer „holdet“ — hvert 3die Aar at holde Herredag i Christiania, nemlig i August og September 1661, jfr. Rescript 4 Juni s. A. [134], med Sehested, Reetz, Svane og Bülche som Bisiddere [135] og i August 1664, jfr. Aabent Brev af 26 April s. A.[136] og Instrux af 21Juli s. A.[136], ved hvilken Leilighed Reetz og Rasmus Winding beordredes til at fungere. Stævninger til disse Herredage skulde ifølge de anførte Kongebud Lehns- eller Amtmændene i Norge være bemyndigede til at udstede, „dog ikke i Sager, som ikke „tilforn til Hjemthinget og for Laugmændene have været „orddelte“ [137]; imidlertid kjendes ogsaa Tilfælde, i hvilke Kongen har bemyndiget Cantsler Reetz til at bevilge saadanne Stævninger, see t. Ex. Rescript 25 Juni 1664 [138].

Ret længe lod denne for de norske Forhold kun lidet tilfredsstillende Ordning sig imidlertid ikke opretholde. I en Memorial af 1 Februar 1666 [139] fandt Statholderen Ulrik Frederik Gyldenløve sig foranlediget til at fremsætte Forslag om, at disse Herredage skulde afskaffes og en fast Oberhofret oprettes i Norge med Appellation og Revision for Kongen selv i Danmark. Skjøndt Statscollegiet fraraadede dette Forslag, foretrækkende Afholdelsen af hyppigere Herredage for Fremtiden [140], toges det dog forsaavidt tilfølge, som der ved Fdg. af 14 Marts 1666, jfr. et Rescript til Gyldenløve af s. D.[141], istedetfor Herredagene oprettedes en norsk Oberhofret, der med Statholderen som Præsident og 8 Assessorer, tildeels valgte af ham, eengang om Aaret, St. Pauli Dag den 25de Januar, skulde samles paa Aggershus, første Gang det paafølgende Aar, og uden Ophold endeligen paadømme de for samme indankede Sager. Og samtidigt hermed blev da den danske Høiesteret forsaavidt indordnet som øverste Led i de norske Processagers Instantsfølge, som Oberhofrettens Domme — ifølge Forordningens Paabydende — naar Sagens „Importantz ofuergaaer 500 Rbdl.“ eller „angaaer Ære oc Lif“, skulde kunne indankes til endelig Afgjørelse ved Høiesteret, dog at Appellanten forinden, for at forebygge en temerær Appel, skulde være pligtig at stille „nøyachtig „Caution oc Borgen for Sagens Uddrag samt desz paa-

„gaaende Schade oc Bekaastning, saasom siden dend for„lystige kunde tildømmis". Saaledes var da det Fællesskab paa Retshaandhævelsens øverste Trin mellem danske og norske Undersaatter tilveiebragt, som uforandret skulde vedvare lige til 1814. Ganske vist var Indankningen til Høiesteret fra Oberhofretten udenfor Æres- og Livssager betinget af en vis summa appellabilis, som paa Grund af sin Størrelse i mange Tilfælde maatte stille sig hindrende i Veien for Benyttelsen af denne sidste Instants [142] og som jo for Danmarks Vedkommende slet ikke legaliter kjendtes forinden Christian den 5tes Lov; men denne Forskjel blev dog i Tidens Løb væsentligt modificeret, idet det, efterat de norske Lovcommissærer havde foreslaaet Appellationssummen modereret til 300 Lod Sølv og de danske Commissærer i en Memorial af 9 Mai 1683 [143] endog til 100 Lod, endelig ved Norske Lovs 1—6—16 blev fastslaaet, at summa appellabilis til Høiesteret for Norges Vedkommende skulde være 200 Lod Sølv. En Skyggeside frembød ganske vist Ordningen i 1666, nemlig at den derved muliggjorte Instantsrække navnlig for de norske Kjøbstæders Vedkommende blev særdeles vidtløftig: Bything, Raadstueret, Lagthing, Oberhofret og Høiesteret — hele 5 Instantser; og det var for noget at raade Bod paa dette Misforhold, at der efterhaanden indrømmedes de større Byer den saakaldte Lagthingsret, som allerede havde været attraaet af Kjøbstædernes Deputerede ved Arvehyldingen den 8 August 1661 [144] og som svarer til den fra danske Kjøbstæder velkjendte Landsthingsret [145].

Hos flere norske Forfattere, som Aschehoug og Brandt, vil man finde udtalt, at Domme, afsagte paa saadanne norske Herredage, som Kongerne — hvilket nok var det almindeligste [146] — ikke personlig bivaanede, uanseet at det stundom udtrykkelig bestemtes, at de skulde holdes ligesaafuldt, som om Kongen selv havde deeltaget i dem, dog kunde indankes for ham til Underkjendelse, jfr. Frederik Is Haandfæstning 1524 Art. 36 og Kongebrev af 10 Januar 1563, og at de danske Herredage saaledes i visse Tilfælde kunde blive en Slags Overinstants over de norske [147]. I Kraft af denne Regel skulde man nu, da Frederik den 3die, skjøndt det oprindelig var Hensigten,

dog ikke kom til personlig at overvære den norske Herredag 1664[148], troe sig berettiget til at antage, at de ved denne Leilighed afsagte Herredagsdomme havde kunnet indankes for Kongen, in specie den danske Høiesteret. Men Anerkjendelsen af en saadan Appelret have vi dog ikke fundet bekræftet. Thi vel blev der i 1666 under 24 August og 4 September ved Høiesteret paakjendt 2 norske Sager, men de vare begge Commissarie-Sager og som saadanne efter dagjældende Praxis vistnok anseete appellable directe til den danske Høiesteret, en Praxis, til hvilken der endog længe efter Oberhofrettens Oprettelse henpeges under et af Høiesteret den 18 August 1680 opkastet Tvivlsspørgsmaal, om norske Commissariesager vedblivende kunde gaae lige til bemeldte Rets Paakjendelse, nu altsaa med Forbigaaelse af Oberhofretten, hvad dog besvaredes benægtende ved en kongelig Resolution af 19 Februar 1681[149]. Kun i eet Tilfælde have vi fundet et Forsøg paa Appel til Høiesteret af en norsk Herredagsdom fra 1664, idet der den 10 Juli 1671 foretoges en Sag, hvori Margrethe Sl. Lauge Tømmersvends søgte at faae en slig Dom i en Gjældssag omstødt. Resultatet af Voteringen viser imidlertid, at Høiesteret var meget utilbøielig til at anerkjende sin Beføielse til at kjende paa en saadan Dom, idet Retten simpelthen „afviste" hende med den Bemærkning, at der „intet kunde siges mod den norske Høiesteretsdom", og Sagen afsluttedes da, ikke med en formelig Dom, men med, at Kongen personlig resolverede, at „af „Cancelliet hende til Svar skulde gives, at hun intet „videre udi denne Sag burde at prætendere, efterdi Høie„steret derudi tilforn havde dømt, og dersom mod For„haabning hun denne Sag skulde igjen rippe, burde hun „at komme i Spindehuset" — med andre Ord: Sagen endte med en Allerhøieste Anerkjendelse af, at den norske Herredagsdom trods Kongens Fraværelse ved dens Afsigelse maatte ansees for inappellabel og endelig.

Anden Periode.

1670—1699.

Det var ingenlunde nogen let Arvelod, som Christian den 5te saae sig kaldet til at overtage ved sin Faders Død d. 9 Februar 1670. Det var ganske vist paa en overraskende heldig Maade lykkedes Frederik den 3die i sine sidste Regjeringsaar at consolidere og styrke den af ham indførte nye, autokratiske Forfatning, et Værk, som man maa indrømme, at han forstod med et næsten genialt Greb, med stor Villiesstyrke og snild Overlegenhed at gjennemføre tiltrods for alle de Farer, som truede det fra saagodt som alle Befolkningens forskjellige Lag. Men hvorledes vilde Forholdene stille sig, efterat Regjeringens Tøiler fra hans erfarne og sikkre Haand vare gaaede over til hans endnu ikke 24 Aar gamle Søn, der langtfra kunde siges fra sin Kronprinds-Periode at medbringe nogen særlig Indsigt i Statsstyrelsens Hemmeligheder? Vilde ikke den dybe Misfornøielse og Nød, som herskede i alle Folkets Classer — Borger- og Bondestand ikke mindre end i den tilsidesatte og forarmede gamle Adel — og som under Frederik den 3dies energiske Regimente havde maattet lade sig nøie med at give sig Luft i daadløse Klager og stadig Ymten om at udvandre til Sverrig, nu, efterat Sceptret var gledet over i nye Hænder, tage Revanche i Handlinger, hvis nærmeste Formaal naturligen maatte blive det paaoctroyerede Autokratis Omstødelse og som der skulde

baade Snarraadighed og Erfarenhed fra Statsoverhovedets Side til, for lykkeligen at afbøde? Og hertil kom endelig, at hvormegen Dygtighed end Frederik den 3dies Regjering havde forstaaet at udfolde ved Løsningen af Forfatningsspørgsmaalet, kan en lignende Roes derimod ikke tilkomme den paa Forvaltningsomraadet i videre Forstand. Vel sandt, at man forsaavidt havde tilveiebragt en Overeensstemmelse mellem Forfatning og Forvaltning, som Tanken om en aristokratisk Administration, om en saadan virkelig nogensinde for Alvor har været oppe, senere var bleven ganske skriinlagt. Men stort længere var det heller ikke lykkedes at naae: den collegiale Forvaltning var endnu i en væsentlig Grad desorganiseret og flydende, og Geheimestatsraadet maatte ikke sjeldent see sig remplaceret af Noget, der vel nærmest maatte føre Tanken hen paa et Cabinetsreferat, efter Omstændighederne i Overværelse af en eller flere tilkaldte Personer, en Udvikling, hvis næste Skridt — saasandt som man ikke altid turde gjøre Regning paa at see en Personlighed med fremragende Evner paa Thronen — skulde synes nærmest at maatte blive en Favoritregjering eller en altformaaende Premierminister som Repræsentant for den enevældige Forvaltningsmagt.

Vi have i det Foregaaende haft Leilighed til at paavise, hvorledes hiin almindelige Mangel i den legale Forvaltningsorganisation under Frederik den 3die ogsaa tilfulde gjaldt specielt for den Domstols Vedkommende, hvis Historie vi her omhandle. Ikke een eneste, egentlig organisatorisk Bestemmelse angaaende Høiesterets nærmere Indretning og Virksomhed var det lykkedes de forløbne 9 Aar at bringe frem paa Prent*), og man maatte paa samme Tid,

*) Noget Lignende gjælder iøvrigt i en endnu høiere Grad om den efter Erhvervelsen af et „privilegium de non appellando" fra Keiser Leopold I d. 4 December 1703 i Preussen oprettede „Ober-Appellations-Gericht", idet denne Domstol først d. 1 September 1732 fik sit endelige Reglement[1]. Ligesom Grunden til denne Seendrægtighed imidlertid her var den, at man efter de Erfaringer, som i saa Henseende vare indhøstede ved det efter den westphalske Fred i 1658 oprettede og som Forbillede tjenende, svenske Tribunal i Wismar, der først 1657 mod-

som Rettens nærmeste Connexion i den egentlige Forvaltning, Cancelliet, vedblivende befandt sig i høist abnorme og usikkre Forhold, hjælpe sig, som man bedst kunde, ved deels at leve paa Reminiscentser fra Herredagene, som ikke alle længere ganske passede, deels at gaae efter egen Conduite, hvor ikke Tvivlen løstes ved et meer eller mindre tilfældigt fremkommende, stundom mundtligt og underhaanden afgivet Kongebud. Tiltrods for dette høist upaalidelige Functionsfundament maa det dog — som i det Foregaaende paaviist — siges til Høiesterets Roes, at det virkelig gjennem Praxis var lykkedes at fastslaae en Række sædvansmæssige Normer, som Rettens Medlemmer vare conservative og forstandige nok til at indsee Nødvendigheden af, ikke at fravige i Rettens daglige Virksomhed. Disse Normer, af hvilke vi i forrige Periode alt have omtalt de væsentligste, befandtes da ogsaa ad Erfaringens Vei at være saa hensigtssvarende, at de for en overveiende Deel legaliseredes ved den første „Instruction og Anordning" for Høiesteret af 25 Juni 1670[3], som Christian den 5te i rigtig Erkjendelse af, at Retten trængte til en positiv og ufravigelig, detailleret Organisation, faae Maaneder efter sin Regjeringstiltrædelse udstedte, samtidig med, at disse Regler ved Instruxen yderligere suppleredes med adskillige nye Bestemmelser. Den lange Række af Instruxer for Høiesteret, hvortil denne danner Begyndelsen og som alene for Christian den 5tes Regjering løber

---

tog sin endelige Ordning, netop fandt det practisk tilraadeligt, ikke at slaae den nærmere Detail fast, forinden Retten i nogen Tid havde været i Virksomhed, saaledes maa det ikke oversees, at man i Preussen i Mellemtiden hjalp sig paa en Maade, hvortil der ikke herhjemme kjendtes noget Tilsvarende, idet Rettens Præsident og Assessorer som Indehavere af det dem overdragne „Ober-Appellations - Gericht - Judicium", naar Nødvendigheden krævede det, ved Udstedelsen af „gemeine Bescheide" selv reglerede og supplerede Procesmaaden ved Domstolen, stundom endog i et Omfang, som skulde synes præjudicerende for Statsoverhovedet, saaledes t. Ex. ved en „Bescheid" af 17 Februar 1710, der slog fast, at Domstolens Sententser ikke kunde gjøres til Gjenstand for nogen „revisio", men samtidig anerkjendte „supplicatio" som et „remedium in eadem instantia"[2].

op til fire, var imidlertid paa nærværende Tidspunkt ikke bestemt til at komme for den store Almeenheds Øine, men kun til at instruere „menige Assessores saa og helles samptlige Vedkommende“. Det store Publicum fik derimod den fornødne Underretning om, hvad det ved Rettergang for Høiesteret havde at iagttage, gjennem særlige, offentlig publicerede Forordninger, der i Almindelighed ledsagede Emanationen af en saadan Instrux, see saaledes i Relation til Instruxen af 1670 Fdg. af 29 Juni s. A.[4], eller dog gjennem de aarlige Patenter om Høiesterets Holdelse, idet disse, navnlig fra og med Patentet af 9 Marts 1672, mere og mere antoge Characteren af en processuel „Ledetraad“ for Parterne, saaledes at de efterhaanden fra et ganske ringe Omfang svulmede op til at blive en vidtløftig Redegjørelse for Procesmaadens forskjellige Hemmeligheder.

Instruxen af 1670 begynder med en Gjentagelse af Forskriften i Fdg. af 14 Februar 1661 om, at Retten skal bestaae af et lige Antal adelige og uadelige Bisiddere, uden at det dog udtrykkelig siges, at de skulle være lovkyndige, ja end ikke „lærde“, medens den derimod slaaer den Regel fast, at Retten i den enkelte Sag altid skal „siddes“ af ligemange af hver Stand, idet det stilles i Udsigt, at hidtidige Mangler i saa Henseende „efter Leiligheden“ skulle blive ændrede. Derpaa følger i Instruxen en Række Forskrifter vedrørende Tiden og Stedet for Rettens Holdelse, Stævninger, Ordenen osv., som i alt Væsentligt stemme med, hvad tidligere havde været gjældende. Derimod møder os i Instruxens §§ *7 og 8*, jfr. Fdg. 29 Juni 1670, nogle nye Bestemmelser angaaende Indførelsen af „Referendarier“ til at forberede Sagernes Paadømmelse i Høiesteret, en Ordning, som mærkelig nok først omtales i Patent af 11 December 1673, derimod ikke i Patenterne af 31 Marts 1671 og 9 Marts 1672, og hvortil vi ikke før 1670 i Rettens Voteringsprotocoller have fundet noget Tilsvarende. For hver især af disse Referendarier, der skulle vælges blandt Rettens Assessorer og hvortil Rasmus Winding og Peder Lasson beskikkedes[5], skulle Parterne være pligtige at møde om Eftermiddagen før deres Sags Foretagelse efter Chartet med samtlige Breve og

Documenter og give dem udførlig „Information“ angaaende Alt, hvad der angaaer samme, jfr. Patent af 11 December 1673, for at Referendarierne, der for deres „Umage og Besværing“ af hver af Parterne skulle nyde for hver enkelt Sag en Rosenobel, naar Sagen efter endt Procedure i Retten foreligger til Votering, kunne give deres Collegaer al fornøden Underretning, hvorved selvfølgelig megen Tidsspilde og Misforstaaelse kunde undgaaes. Denne Ordning, der maa have udkrævet ikke ringe juridisk Dygtighed og Skarphed i Opfattelsen hos de 2 Assessorer, da de skulde „anmærke, hvorvidt Sagen, Loven, Recessen „og andre udgangne Forordninger kan være med eller „imod“, synes dog fra først af ikke at have fundet Anvendelse i alle Sager, men kun i vanskeligere og vidtløftigere Retstrætter. Herfor tale deels Ordene i Instruxens § 7: „om den helles af den Vigtighed er“, deels den Omstændighed, at der fra 1672 under 18 og 19 Juni findes tvende Exempler paa, at Sager efter Voteringen af Retten eller efter kongelig Befaling ere blevne beordrede at „indkomme for Referendarii“. I den senere Instrux af 1 Mai 1675 udgik dog denne Begrændsning, der forøvrigt heller ikke fandtes i Fdg. 29 Juni 1670. Referendariernes Recit for Retsmedlemmerne skal vel som Indledning til Voteringen ordentligviis foregaae, „naar Parterne for Retten ere afviiste“ ɔ: for lukkede Døre, men der haves dog i en den 4 September 1672 foretagen Sag Exempel paa, at Citantens Fuldmægtig er bleven indkaldt for Retten for „at høre Sagen af Referendario Er. Winding fuldkommeligen at refereris“, for at han kunde overtyde sig om, hvorvidt noget var forglemt af Sagens Omstændigheder.

Medens Rettens Mødetid — som i det Foregaaende paaviist — under hele Frederik den 3dies Regjering var Kl. 9 om Formiddagen, med Undtagelse af om Onsdagen, da Retten først aabnedes Kl. 11, og om Fredagen Kl. 12, blev det nu ved Instruxen af 1670 *§ 5* bestemt, at Assessorerne skulle møde Vinter og Sommer om Morgenen Kl. 6, saaat Retten kan være sat senest Kl. 7. Den skal saa continuere til Kl. 12 Middag, alene med Undtagelse af om Fredagen, da Retstiden er fra Kl. 12 til Kl. 6 om Aftenen, jfr. ogsaa Patent af 11 December 1673,

en Ordning, som tydelig nok skete af tidsøconomiske Grunde, under specielt Hensyn til, at saagodtsom alle Rettens Medlemmer ved Siden af havde anden, stundom ret betydelig Embedsgjerning at passe; men forresten synes hine Mødetider ikke just at have staaet i det bedste Forhold til de for Cancelli-Collegiet ved Instrux af 21 April 1670 § 6 og for Skatkammer-Collegiet ved Instrux af 20 Juli s. A. § 1 fastsatte Samlinger. Naar da Retten er sat, hvortil ikke efter Instruxen udkræves Nærværelsen af noget bestemt Antal Assessorer, og den ifølge det daglige Charte for Tour staaende Sag, eventuelt 3 Gange, er paaraabt, skulle Parterne „indkomme „og beskedeligen deres Sag enten selv eller ved deres „Advocater og Fuldmægtige agere og med den største „Ærbødighed tee og skikke“, altid rette „deres .Tale og Ord“ til Kongen, hvad enten han er personlig tilstede eller ikke, og, som det hedder i Fdg. af 29 Juni 1670, „sig for al Skjelden, Smelden, Løyten, Sværen og „Banden og deslige Uskikkeligheder, medens de for „Retten staae, entholde“, Alt under Straf for Procuratorer og Fuldmægtige af „det blaa Taarn“ og for Parterne selv arbitrært. Naar Sagen saaledes er udprocederet — hvilket ligesom i forrige Periode skeer snart mundtlig, snart gjennem skriftlige, af Justitssecretæren oplæste Indlæg, dog maaskee oftest paa sidstnævnte Maade — og Parterne udviiste, tager Voteringen sin Begyndelse for lukkede Døre, efter at først Referendarierne „een efter anden“ have givet deres Resumé af Sagen. Under Voteringen, der som hidtil skal foregaae fraoven nedefter, skulle de Tilforordnede optræde med „Stilhed og Sindighed“, „ikke falde hverandre i Ordene eller søge den Ene „at overtale eller drage den Anden i sin Mening, langt „mindre med haarde Ord overfare den, som af anden „Mening kunde være“, og Enhver „uden nogen Persons „Anseelse, Villie og Venskab eller anden menneskelig „Affect med faae Ord uden unødig Vidtløftighed retsindigen „efter sin Tour udsige“, hvad han efter sin Forstaaelse og Samvittighed maatte finde at være stemmende med Lov og Ret. Medens det herefter saaledes ikke var forbudt Assessorerne i deres Vota at „interpretere Loven“ — saa-

ledes som senere Christian den 5tes Testamente af 15 April 1683 Art. 5 og de dertil knyttede „Remarques“ af 3 Marts 1698 anbefale at gjøre — paalægges det dem derimod ved Instruxens *§ 9* „blot og bare at følge Lovgivningens „Bogstav, overladende til os alene med deres allerunder„danigste Betænkende dens Rigeur at moderere og efter vort „eget Tykke at bestemme, hvad for billigt skal eragtes“, altsaa netop i fuld Overeensstemmelse med, som Praxis alt i forrige Periode havde udviklet sig. De afsagte Vota, med Hensyn til hvilke der under Straf af Bestillings, Æres og Boeslods Fortabelse paalægges saavel Assessorerne, som de tvende i Retten fungerende Cancellisecretærer, jfr. Rescript af 7 Juli 1670[6], den strengeste Taushedspligt, skulle af disse Sidste, af hvilke vedblivende den Ene skal være af Adel, den Anden af borgerlig Stand, indføres i en „dertil egentlig gjort, igjennemdraget og med Vores Cantslers Segl forseglet“ Protocol — altsaa, hvad ikke tidligere var paabudt, formelige, autoriserede Voteringsprotocoller — og derpaa oplæses for de Voterende. Protocollerne skulle stadig opbevares i Cancelliet, til hvilket Retten vedblivende paa Expeditions- og Protocolvæsenets Omraade var stillet i det nøieste Forhold.

Som Inhabilitetsgrunde for Assessorerne nævner Instruxen af 1670 *§ 10* foruden det Tilfælde, at nogen af dem „udi Sagen selv i en eller anden Maade er interesseret“, for første Gang udtrykkelig ogsaa, at han er „enten „af Parterne saa nær som Sydskinde eller Sydskinde Børn „beszuogret“ — ganske i Overeensstemmelse med den i forrige Periode paaviiste Praxis. Derimod afviger Instruxen fra hiin Praxis ved at forbyde den inhabile Assessor endog blot at overvære Voteringen i den paagjældende Sag.

Efter endt Votering skal Dommen under almindelige Forhold strax conciperes. Præsiderer Kongen personlig, forbeholder Instruxen ham — som en principiel Hævdelse af hans øverste Myndighed paa det dømmende Omraade — „efter eget Tykke og Velbehag at sige, hvis Vota og Mening skal gjælde“, Ord, der, ifald de ikke suppleredes ved Tilføielsen: „og hvorledes vi ville, at Dommen maa forfattes“, kunde lede Tanken hen paa, at

hiin Beføielse kun skulde gjælde et Valg indenfor de under Voteringen tilorde komne, forskjellige Anskuelsers Omraade. Er Kongen derimod ikke tilstede, udtaler Instruxens *§ 12* klart og bestemt, at Cantsleren eller i hans Forfald Vicecantsleren strax skal efter Pluralitetens Vota tilbørligen affatte Dommen og derpaa „uden Forhaling“ oplæse den for de atter indladte Parter, hvorefter disse — som det ved Fdg. af 29 Juni 1670 indskjærpes — „hvad heller Dommen dennem gaaer med eller imod, med lige Respect“ skulle begive sig bort fra Retten. Fra denne Regel, at Dommen strax skal afsiges paa Grundlag af de faldne Vota, naar Kongen ikke er tilstede, nævner Instruxens *§ 13* imidlertid nogle Undtagelsestilfælde, i hvilke det Retten tilstaaede almindelige Domsmandat ikke skal være gjældende, men Indhentelse af kongelig Resolution skal gaae forud for Dommens Afsigelse. De falde ganske sammen med de Tilfælde, vi i forrige Afsnit særlig have fremhævet i denne Forbindelse, nemlig deels at „nogen Sag af den Vigtighed kunde fore- „komme, saa der skulde behøves vores egen allernaadigste „Willie og Befaling derom at fornemme“, deels at „Vota vare lige“, hvortil endelig maa føies det tidligere nævnte Tilfælde, at Retten finder Anledning til at anbefale en Fravigen af „Lovens Rigeur“ til Fordeel for Billighed, see Instruxens *§ 9*, (jfr. ogsaa en Votering d. 5 Juni 1680, hvorunder det udtales, at Ingen uden Kongen kan „mitigere Kong Christoffers Ret“, efter hvilken Sagen maatte paakjendes), ligesom sluttelig naturligviis ogsaa Sagens ulovbestemte Characteer maa nødvendiggjøre en saadan umiddelbar kongelig Afgjørelse. I samtlige disse Tilfælde skal Sagen efter Voteringen foredrages for Kongen af de 2 Referendarier i Overværelse af Cantsleren og Generalprocureuren og efter den af Kongen da afgivne Resolution skal Cantsleren saa „strax i voris Nærværelse“ Dommen affatte og derefter offentlig paa sædvanlig Maade afsige.

I Instruxens *§ 14* indeholdes foruden nærmere Bestemmelser om, hvorledes Justitssecretæren (den tidligere Benævnelse: Justitsskriveren bruges ikke længere i denne Instrux, men vel i Cancelli-Instruxen af 21 April s. A. § 9) skal give Parterne Dommene „tilbørligen“ beskrevne, attesterede af

Cantsleren og forsynede med det kongelig Segl, tillige den positive Forskrift, at han kun i 2 Maaneder efter Rettens Slutning skal svare Parterne til deres Breve og Documenter, jfr. Fdg. 29 Juni 1670 og senere D. L.s 1—25—20 i Slutningen. I Forbindelse hermed skulle vi endelig i Henseende til de med Høiesterets Domsudfærdigelser forbundne Sportler henvise til Cancelli-Instrux af 21 April 1670 § 9, smh. med Specification og Taxt af 19 Januar 1661[7], og Rescript af 6 December 1671[8], hvorved det — for at modarbeide den gjængse Uvane, at Parterne bestilte Dommene beskrevne, men undlode at afhente dem, hvorved Justitssecretæren, der jo paa egen Bekostning mod Andeel i Dompengene skulde besørge Beskrivelsen, selvfølgelig leed „største Skade" — bestemtes, at han skulde være berettiget til, forinden „Nogen for „Vores Høyeste Ret fremkommer eller han deres Stævning „eller Documenter annammer", som Forskud paa Dompengene af vedkommende Part at forlange 4 Rbdl. erlagt, jfr. ogsaa Rescript til Kammercollegiet af 16 November 1671[9].

Endelig maa til Slutningen nævnes Instruxens *§ 15*, forsaavidt den paabyder Førelsen af den tidligere omtalte „Dombog", indeholdende Duplicat af de fuldstændige Domsakter, samt *§ 16*, der som en ny Forskrift bestemmer, at den Part, som taber Sagen, altid skal dømmes til at godtgjøre den Vindende, foruden efter Omstændighederne billig Kost og Tæring efter store Reces 2—6—10, endvidere „sin paa Processen billig anvendte Bekostning", en Bestemmelse, der affødte, at der efter 1671 ofte og efter 1677 saagodt som stadigt ved Voteringens Slutning voteres særskilt om Fastsættelsen af disse Omkostninger, der i Almindelighed gives „fra Landsthingets Dom at „regne, indtil Høiesterets Dom i Sagen er tagen be„skreven".

Dette var i det Væsentlige Indholdet af den første Høiesterets-Instrux; den var paraferet af Kammersecretæren Peter Schumacher, den senere saa bekjendte Griffenfeldt, der selv i 1669 var indtraadt som Medlem af denne høie Domstol. Det var, som det vil sees, kun paa enkelte Punkter, at den indførte noget Nyt, som endda

ikke alt blev af varig Natur. Men dens store Betydning maa søges deri, at den gav de alt gjennem Praxis skabte og prøvede Normer for Rettens Virksomhed Legalitetens faste Præg og derved udstyrede Retten med en lovhjemlet Organisation, der var saa tilfredsstillende, at den i de store Hovedtræk var istand til at holde sig gjennem Tidernes Vexel og derved, i en høiere Grad end Tilfældet vistnok har været med nogen anden offentlig Institution i vort Fædreland, kunde stille Høiesteret udenfor de store Omvæltningers forstyrrende Indflydelse.

I hvilken Grad det nu lykkedes Christian den 5te med sit smukke Valgsprog: „pietas et justitia“ at skaffe disse detaillerede Forskrifter en nøie Efterlevelse, bliver et andet Spørgsmaal. De efterfølgende Blade ville paa mere end eet Sted bære Vidnesbyrd om, at dette ingenlunde altid var Tilfældet. Men saa Meget er imidlertid uimodsigeligt, at der under hele hans Regjeringstid — i god Overeensstemmelse med hans maaskee noget stundesløse og smaalige, men paa den anden Side dog af en vis Fliid prægede Interesse for Statssager — kan spores en omhyggelig Vaagen over, hvorledes Retten formelt løste sit retshaandhævende Mandat, parret med en stadig Utrættelighed i Udstedelsen af nye kongelige Paabud og Formaninger, naar Uregelmæssighederne truede med at antage en Characteer, som kunde lade befrygte et Brud paa den Værdighed og offentlige Anseelse, uden hvilken Domstolen ikke kunde røgte sit besværlige Hverv paa en i Længden tilfredsstillende Maade. Om man derimod med Føie kan give denne Regent det Lov paa sig, at han ret ofte ved sin personlige Nærværelse i Retten har bidraget Sit til at holde Tonen i samme i det rette Niveau, turde være noget mere tvivlsomt. Den rigtignok ikke altid paalidelige Historiker Riegels veed [10] ganske vist at berette, hvorledes Kongen i sit første Regjeringsaar fra d. 3 til d. 13 Juli indfandt sig hver Morgen fra Kl. 6 til Kl. 12 i Retten og vaagede over, at enhver Assessor, som kom forsilde, maatte betale en Rosenobel i Straf; og denne Angivelse bekræfter sig ogsaa forsaavidt, som Kongen efter Domsbogens Udvisende virkelig overværede Rettens Forhandlinger d. 4, 5, 6, 8, 11, 14 og 16 Juli og ligeledes

d. 3, 4 og 29 August samt d. 19, 24, 26 og 27 October, uden at han dog ved disse Leiligheder synes at have grebet directe ind i Domsafgjørelserne, undtagen den sidstnævnte Dag gjennem en mundtlig Ordre til Cantsleren[11]. Men dermed var ogsaa denne Tjenstivrighed paa det nærmeste udtømt: i det paafølgende Aar, 1671, var han kun 4 Gange personlig tilstede, nemlig d. 30 Marts, 14 April samt 3 og 10 Juli, og i 1672 og 1673 var man allerede naaet ned til Lavmaalet, at Kongen alene som en reen Formsag overværede Rettens aarlige Aabning, henholdsviis d. 18 Juni og d. 26 Mai.

En væsentlig Mangel i Henseende til Udøvelsen af et virksomt Rettergangspoliti indenfor Høiesterets Enemærker maa formeentlig søges i den Omstændighed, at Instruxen af 1670 ikke havde Øie for Hensigtsmæssigheden af at lægge den daglige Ledelse af Rettens Virksomhed i Hænderne paa en særlig dertil beskikket Justitiarius, idet det efter bemeldte Instrux stadig var Cantsleren eller i hans Forfald Vicecantsleren, som i Kongens Fraværelse umiddelbart skulde forestaae Retten. Men denne høie Embedsmand havde allerede i sin Stilling som Chef for Cancelliet en saa betydelig Mark for sin Arbeidsevne, at den tilfulde maatte kunne optage en Mands Tid og Kræfter, og hertil kom end yderligere, at Peter Reetz[12], hvor velfortjent og personlig taget fuldkommen hæderlig han end var, dog næppe ganske var i Besiddelse af de Egenskaber, som maatte udkræves netop til Ledelsen af en Virksomhed som den at forestaae en saa talrig og af saa forskjelligartede Bestanddele sammensat Forsamling som Høiesteret. De samtidige Beretninger bekræfte ogsaa tilfulde dette. Paa forskjellige Steder i Gesandtskabsberetningerne fra Christian den 5tes Tid betegnes han vel som „en af de dygtigste Mænd i Landet“, som „en Mand af stor Forstand og Erfaring i verdslige Sager“, ja endog som „en stor Mand og Patriot“[13]; men ved Siden heraf hedder det dog tillige, at han er „altfor frygtsom og ængstelig for Alting og meget mistænksom“[14], ligesom han ogsaa paa et andet Sted[15] beskyldes for Svaghed, og det er heller langtfra noget gunstigt Indtryk, man faaer af denne Mands sociale Capaciteter, ved fra en

ældre Tid at høre Verdensmanden Hannibal Sehesteds Dom om ham: „med den Mand er der intet Venskab at „slutte, eftersom han har et Sind á part, er meget egen„kjærlig og lidet sociabel“ [16], medens han paa et andet Sted betegner ham som „en skolastisk Lærd med spansk Gravité“, kun „lidet elsket og agtet af Kongen“ [17]. Og føies til disse hans Forudsætninger saa endelig, at Reetz allerede var i en fremrykket Alder og derhos i de sidste Aar synes at have lidt under et noget sygeligt Naturel, der, efterat han ved Griffenfeldts Udnævnelse til Storcantsler d. 26 November 1673 havde seet sig factisk distanceret i en væsentlig Grad paa det egentlige Cancelliomraade, naturligen maatte finde yderligere Næring ved hans „hemmelige Sorg over, at hans trofaste Mening og Arbeide for Rigets Bedste blev saa lidet considereret“ [18], kan det ikke forbause, at hans Ledelse af Høiesteret i Aarene 1671—1674 bærer et noget slapt og energiløst Præg, som hans Substitut, Vicecantsler Christopher Parsberg med sine personlige Egenskaber næppe har evnet at raade Bod paa, saameget mindre som han allerede d. 24 August 1671 afgik ved Døden, uden at hans Post derefter blev besat paany.

Efter Reetz' Død d. 10 Juli 1674 (han fungerede sidste Gang i Retten d. 29 Juni s. A.) blev det Griffenfeldt allerede ved hans Udnævnelse til Storcantsler givne kongelige Løfte om at succedere denne til Overflod opfyldt, idet han umiddelbart efter udnævntes til Rigscantsler. Denne Udnævnelses væsentlige Betydning maa søges deri, at den gav hans hidtidige factiske Stilling som Kongens betroede og stærkt formaaende Raadgiver paa saagodt som hele det civile Administrationsomraade, som han havde forstaaet at forskaffe sig ved som Geheimeraad, Cabinetssecretær og Oversecretær i Cancelliet, saa at sige, at occupere alle de forskjellige Veie, ad hvilke Sagerne forebragtes Kongen til Afgjørelse, den embedsmæssige Hjemmel, som den hidtil havde savnet, paa samme Tid, som den løftede ham op til den endnu høiere Post som virkelig Premierminister. Vi skulle i saa Henseende henvise til selve Ordene i den for ham under 3 August 1674 udstedte, af ham selv paraferede Rigscantsler-

Instrux[19], der paa en usædvanlig klar og distinct Maade bekræfter Rigtigheden af det Anførte. Medens det saaledes af Ordene: „udi hans Person under Titel af voris Riges „Canceller“ skal være „combineret og forenet alt, hvad „forrige kongelige Cantslers Embede tilegnet været haver, „saavelsom hvis han helles self tilforn under Titel af „Ober- og Geheime-, Etats- og Kammer-Secretairer for„rettet hafuer osv.“, fremgaaer, at den nye Rigscantslerpost tilsigtede ligesom at legemliggjøre og justificere Griffenfeldts tidligere factiske Indgriben i Statsstyrelsen i et øverste, med Cantslerfunctionen forenet Statsembede, der dog foreløbig kun skabtes for „hans Person“ og paa ingen Maade tilsigtede nogen blivende Tilværelse, synes paa den anden Side de senere Ord i Instruxen: „og til de ordinaire „Expeditioner og vores Undersaatters Begjæringer og „Supplicationer for os at andrage osv.“, ikke at kunne forstaaes anderledes end som henpegende til, at alle Regjeringssager skulde foredrages for Kongen af Rigscantsleren alene[20]. Ved denne Bestemmelse udslettedes saaledes ethvert Spor af de collegiale Cabinetsreferater paa det civile, ja — naar henseees til Feltherren H. Schacks Affældighed og Utilfredshed med Affairernes Gang[21] og Rigsadmiral Bjelkes middelmaadige Capaciteter — i Virkeligheden maaskee ogsaa paa det militaire Omraade, paa samme Tid som den stillede Griffenfeldt som Toppunktet i den pyramidale Skikkelse, som han i et forholdsviis saa overraskende kort Tidsrum havde forstaaet at give den øverste Statsadministration.

Den næsten eventyrlige Myndighed, hvormed Griffenfeldt saaledes paa Høidepunktet af sin Carriere saae sig udstyret, omfattede: 1) Præsidiet i Cancelliet og følgelig Ledelsen af alle de indenlandske, danske og tydske Cancellisager, 2) Præsidiet i Collegio status, 3) Ledelsen af de udenlandske Sager, 4) Patronatet for Universitetet, 5) Bestyrelsen af det kongelige Archiv og — hvad der jo særligt vedkommer os her — 6) Præsidiet i Høiesteret, jfr. Instruxens §§ 4—5.

Det synes imidlertid strax fra Begyndelsen for Griffenfeldt at have stillet sig som en ikke blot ønskelig, men ogsaa nødvendig Foranstaltning at faae sig beskikket en

Medhjælper ved Udøvelsen af denne sidste Function, der, som Instruxens § 5 viser, i alt Væsentligt faldt sammen med, hvad der i saa Henseende havde paahvilet den afdøde Cantsler: ønskelig for Opretholdelsen af den indre Orden i Retten og nødvendig overfor de mange andre og besværlige Gjøremaal, som den kongelige Tillid havde lagt paa hans Skuldre. Resultatet blev da ogsaa, at den kongelige Raad, Generalkrigscommissarius i Danmark Otto Powisch til Saltø, der havde haft Sæde i Høiesteret ialtfald siden 1669, den 27 Juli 1674 *) — samme Dag som Griffenfeldt af Kongen personlig blev „introducerat „att företråda det stållet, som den förrige Cantsleren saa„som Præses justitiæ besutit hade" — blev „tilforordnet" ham „som Justitiarius til Hjælp udi den Høieste„rets Administration, som han", saaledes hedder det i „Maanedlige Relationer"[22], „for sine andre høie Ge„skæfters Skyld ikke kan opvarte". Powisch skulde i Rigscantslerens Fraværelse træde i dennes Sted, altsaa bl. A., som Instruxens § 5 nævner, „vota colligere, Dommen concipere oc afsige", medens dog Rigscantsleren altid selv skulde give Dommen beskreven under det kongelige Segl og sin egen Haand „teste Magno Regni Cancellario nostro dilecto", som den latinske Bevidnelsesformular nu lød.

Som det stod til at vente, beklædte Griffenfeldt ikke ret ofte Præsidiet i Høiesteret, en Virksomhed, der vistnok heller ikke i nogen særlig Grad stemte med hans Interesser og eiendommelige Begavelse. Allerede d. 28 Juli 1674, Dagen efter hans høitidelige Introduction, ledede Powisch Rettens Møde, og d. 4. og 10. August ere de eneste Dage i dette Aar, da vi finde Griffenfeldt personlig nærværende; naar ogsaa Powisch var forhindret, hvilket netop hændte ikke saa sjeldent i 1674 paa Grund af hans Forhold til de vedkommende Sager, præsiderede vistnok den Fornemste af de tilstedeværende Bisiddere.

---

*) Fra d. 29 Juni 1674, da Peter Reetz sidste Gang fungerede i Høiesteret, og indtil d. 27 Juli s. A. synes Ove Juel at have ledet Rettens Virksomhed.

Foruden det alt Anførte indeholdt Rigscantsler-Instruxen af 1674 imidlertid endnu et Par Bestemmelser vedrørende Høiesteret, som vi ikke kunne lade uomtalte. Med Hensyn til Førelsen af Voteringsprotocollerne fastholdt den saaledes vel i *§ 4* den hidtil fulgte Regel, hvorefter dette Arbeide skifteviis skulde udføres ved Cancellisecretærerne, men der føies udtrykkelig til „indtil nogen bedre og rigtigere Anordning derom gjort vorder“ — vistnok ligesom Beskikkelsen af en særlig Justitiarius et Udtryk for Tilbøieligheden til at stille Retten i et noget friere Forhold overfor Cancelliet, end Tilfældet tidligere havde været. Og hvad angaaer Domsudfærdigelserne, paabødes det ved Instruxens *§ 5*, at „udi Indgangen af Dommene Ingens uden vores (ɔ: Kongens) Navn“ maatte sættes, et Paabud, der havde tilfølge, at man fra og med Aaret 1674 ikke længere i „Domsbogen“ finder Angivelse af, hvilke Assessorer der have deeltaget i den enkelte Sags Paakjendelse, saaat Begyndelsesformlen i Domsakterne nu alene lyder: „Vi Christian den 5te osv. gjøre vitterligt, „at for Os og vores Høiesteret comparerede . . . osv.“ Men ved Siden heraf maa ikke forglemmes den allervigtigste Forandring, som Rigscantsler-Instruxen indførte i de hidtilgjældende Høiesterets-Regler, nemlig at det ved dens *§ 5* bestemt forbødes, for Eftertiden i Dommene at „allegere efter forrige Sædvane nogen Aarsag, hvorfore saa eller saaledes dømmes“, eller, med andre Ord, at ledsage Conclusionen med noget, der kunde ligne en Begrundelse, hvorimod Dommene, der efter d. 1 August 1674 ikke længere, som hidtil, benævnes „Sententz“, alene skulle gaae ud paa, at i den Sag mellem vedkommende Parter „kjendes saaledis, at det eller det skal skee eller icke skee“. Det Mærkelige ved denne Forandring, som allerede findes gjennemført i Rettens Domme samtidig med Griffenfeldts Tiltrædelse d. 27 Juli 1674 og der, som bekjendt, vedblev ligeindtil den nyere Tid, er imidlertid den Maade, hvorpaa den i Instruxen findes motiveret, nemlig: „eftersom derfra (ɔ: fra Høiesterets Dom) ingen Appel eller Revision falder“, Ord, der afgive et utvetydigt Beviis paa, hvor fjernt fra de paa forskjellige Steder i Udlandet saa velkjendte Begreber:

revisio actorum, appellatio a Cæsare male informato ad Cæsarem melius informatum og hvad andre Betegnelser, disse uheldige, extraordinaire Instantsformationer nu gik under, man paa dette Tidspunkt i Danmark meente at befinde sig.

Vi skulle paa dette Sted med et Par Ord fremhæve et eiendommeligt Misforhold, hvorpaa man under den første Deel af Christian den 5tes Regjering og, mærkelig nok, udelukkende under denne finder talrige Exempler, nemlig at man i selve Retten, oftest efter Ansøgning eller Memorial*) fra den ene af Parternes, stundom fra en Trediemands Side, gjør større eller mindre Tilføielser i alt afsagte Høiesteretsdomme, snart sigtende til at forbeholde Domfældte Regres enten til bestemte Personer (see Voterings-Prot. under 23 Juli 1675) eller til „hvem han bedst veed eller kan" (see Vot.-Prot. d. 30 Juli 1677), snart gaaende ud paa Fastsættelsen af en Tidsbestemmelse for Betalingens Erlæggelse (see Vot.-Prot. d. 7 September 1681), snart paa en Fuldstændiggjørelse af selve Høiesteretsdommen (see Vot.-Prot. under 19 August 1678, hvor der efter Citantens Begjæring i en Høiesteretsdom af 26 Juli s. A. tilsattes, at den indankede Commissariedom „iøvrigt" burde ved Magt at stande, en Tilføielse, i Anledning af hvilken R. Winding iøvrigt bemærkede, at det „er Praxis, at naar noget forbigaaes og ikke limiteres i „en Sag, som bestaaer af mange Poster, da bliver Dom„men i det Øvrige ved Magt") og s. fr. Hvad der gjør denne Trafik dobbelt forbausende er, at der foreligger Udtalelser fra Rettens Medlemmer, der utvetydigt vise, at man ligefrem har anseet sig berettiget til at gjøre slige Tilføielser, reent ud har betragtet en saadan Ændring for at være i sin Orden, naar de tilsatte Ord kun ikke kunde siges at „stride mod Vederparten" og den afsagte Dom ikke endnu var given beskreven (see saaledes Vot.-Prot. d. 30 Juli 1677 og d. 24 August 1672,

*) Vi minde paa dette Sted om, at en „gemeiner Bescheid" af Ober-Appellationsretten i Preussen af 17 Februar 1710 udtrykkelig anerkjendte „supplicatio" som et „remedium in eadem instantia", see ovenfor p. 80 Anm.

hvor man erklærede sig ude af Stand til at tage en Tilføielsesbegjæring tilfølge, „efterdi Dommen allerede var given beskreven"). Det Betænkelige ved denne mærkelige Praxis, paa hvis absolute Existents endnu talrige andre Exempler lade sig anføre (see saaledes Vot.-Prot. under 30 Juli 1672, 15 Juli 1673, 26 September 1674, 29 Juni 1678, 14 September 1680 m. fl.), var dog ikke frit for stundom at fremkalde Indsigelser fra enkelte Assessorers Side, i hvilken Henseende vi blandt andre Tilfælde skulle henvise til Voteringen d. 12 November 1681, hvorunder Jens Juel udtrykkelig erklærede, at han „torde icke under„staae sig at votere bagpaa en afsagt Dom, den anden „Part uhørt, hvorfor Spørgsmaalet Hans Majestæt burde „refereres".

Om Griffenfeldts kortvarige Præsidium er forøvrigt ikke stort at bemærke. Der udkom vel en ny Instrux for Høiesteret af 1 Mai 1675[28], men den indeholdt ikke synderlig væsentlige Forandringer i Rettens hidtidige Ordning. Bestemmelsen om, at den ene Secretær skal være af Adel, den anden af borgerlig Stand, er bortfalden. Det foreskrives udtrykkelig, hvad dog vistnok factisk længe havde været iagttaget, at Parternes og deres Fuldmægtiges Indlæg skulle være affattede paa Dansk, samt at den øverste af de tilstedeværende Geheimeraader skal overtage Rettens Ledelse, naar — hvad vedblivende ikke saa sjeldent er Tilfældet — baade Rigscantsleren og Justitiarius Powisch ere fraværende, og det paabydes endelig, at den Halvdeel af Rettens Bisiddere, som ikke „af grevelig, Friherre- eller Adelsstand ere", skulle være „udi Low oc Ret vel erfarne Personer", med andre Ord: Lovkyndige.

Skjøndt Griffenfeldt, som bemærket, ikke kan antages at have offret Ledelsen af den øverste Retspleie noget stort personligt Arbeide og man saaledes næppe kan paastaae, at Høiesteret i nogen særlig Grad har nydt godt af hans overlegne Dygtighed paa det organisatoriske Omraade, kunde det dog naturligviis ikke undgaaes, at denne eminente Statsmands pludselige Fald d. 11 Marts 1676 ogsaa maatte komme til at udøve en betydelig Indflydelse paa denne Domstols fremtidige Stilling. Den for Griffen-

feldt personlig afpassede Rigscantsler-Post blev, som let forstaaeligt, ikke paany besat, hvorimod Cantsleræmbedet — omend i noget forandret Form, jfr. Instrux af 30 Mai 1676[24] — atter blev oprettet og overdraget til Grev Frederik Ahlefeldt til Langeland[25], ligesom Vicecantslerposten d. 12 April s. A., at regne fra d. 12 Marts, blev besat med Ove Juel til Villestrup, der havde haft Sæde i Høiesteret siden 1669. Følgen af denne Forandring har vistnok været, at Høiesteret atter er kommet til at staae i det fra Tiden før Griffenfeldts korte Culminationsperiode bekjendte, intime Forhold til Cancelliet, som bl. A. fik et characteristisk Udtryk deri, at Cantsleren og i hans Forfald Vicecantsleren, som tidligere, eo ipso i Kraft af disse deres Embedsstillinger fik Ledelsen af Rettens daglige Virksomhed. Betegnende i saa Henseende er det da ogsaa, at medens Griffenfeldts Rigscantsler-Instrux udtrykkeligt som en af hans mange Embedsfunctioner særlig omtalte og bestemte hans Stilling som Præsident i Høiesteret, vil man forgjæves søge en lignende specificeret Omtale af Forholdet til Høiesteret i Ahlefeldts ovennævnte Cantslerinstrux af 30 Mai 1676.

Naar man forøvrigt ved et Gjennemsyn af Voteringsprotocollerne for de nærmest paafølgende Aar trods Ahlefeldts embedsmæssige Stilling til Høiesteret dog kommer til det Resultat, at han i Virkeligheden saagodt som aldrig har forestaaet Rettens daglige Virksomhed, undtagen i de faae Tilfælde, i hvilke Kongen personlig overværede dens Forhandlinger, saa staaer dette utvivlsomt i naturlig Forbindelse med, at § 7 i hans Cantsler-Instrux, „saasom „voris Cantzler i forskreffne og andre deslige udenlandske „Geskäffter er forhindred", udtrykkelig havde „befriet „hannem for ordinaires Cantzelie-Forretninger", saaledes at han kun skulde have „Inspection" over Cancelliet, „naar Noget aff synderlig Importance" maatte forefalde. Denne Bestemmelse er nemlig vistnok forstaaet saa omfattende, at ligesom Vicecantsleren herefter blev den egentlige, factiske Leder af Cancelliets daglige Virksomhed, jfr. ogsaa Cancelli-Instruxen af 23 Mai 1676[26], saaledes har Ahlefeldt under almindelige Forhold ogsaa overladt Forestaaelsen af Høiesterets Gjerning til denne sin Substitut.

Hvorledes den tidligere nævnte O. Powischs Stilling i Retten herefter er bleven, kan være noget tvivlsomt. Voteringsprotocollen for 1676 viser, at han ogsaa efter Griffenfeldts Fald har bevaret ialtfald sin tidligere Titel af „Justitiarius" (see saaledes Voteringer under 23 Juni og 10 Juli 1676 og 8 Januar 1677), ja i en Revers af 27 Juli 1676 [27], der i Henhold til en Dagen forud afsagt Høiesteretsdom i en Sag mellem O. Powisch og Enevold Parsberg blev opsat af syv Høiesteretsassessorer, kaldes han ligefrem officielt for „Justitiarius og Assessor i Høiesteret". Det ligger under disse Omstændigheder da maaskee nærmest at antage, at det er i denne hans Egenskab af Justitiarius, at han, naar Ove Juel var fraværende, sees at have ledet Rettens Arbeide, endskjøndt han ganske vist nok tillige under almindelige Forhold var den Fornemste i Retten og som saadan havde Sæde over Vicecantsleren; denne Antagelse synes ogsaa at bekræftes ved et til ham rettet kgl. Rescript af 16 December 1676 [28], der paalægger ham at træffe Foranstaltning til, at Høiesteret, skjøndt ordinairt sluttet, strax kan „holdes og ansiges" til extraordinair Foretagelse af en Sag. Denne Powischs Virksomhed i Retten kan forøvrigt spores endnu i 1677, ja hele Aaret 1678 igjennem. Fra 1679 forsvinder han derimod ganske af de Voterendes Tal og træder nu paa en høist beklagelig Maade over i Parternes Række, idet hans øconomiske Ruin — efter at han ved en Høiesteretsdom af 3 September 1679 var bleven tilpligtet som tidligere Værge for Frederiksborg lærde Skole at tilbagebetale denne en større Capital — førte ham ind i en saadan Mangfoldighed af Gjældssager, at der alene i December 1680 kan tælles ikke mindre end 20 Høiesterets-Namsdomme over ham, ligesom noget lignende er Tilfældet i 1682. Han døde da ogsaa i Gjældsfængsel d. 9 Februar 1684 [29].

Men ogsaa i andre Retninger drog den Griffenfeldtske Tragedie til Følge for Høiesteret. Vi mene ikke hermed, at hans uforsvarlige Domfældelse skulde kunne tjene til at forøge Rækken af de politiske Processer, hvis mislige Udfald for en væsentlig Deel maa regnes Høiesterets Medlemmer til Last; thi lykkeligviis faldt det i Commissariers Lod, i denne Majestætsforbrydelses-Sag at besvare

det efter retfærdige, processuelle Principer saa oprørende fordreiede Spørgsmaal, om der kunde siges fra Griffenfeldts Side at være ført Beviis for, at han ikke havde begaaet det ham paasigtede Landsforræderi og crimen majestatis [30], omend jo ganske vist den langt overveiende Deel af disse Commissarier vare tagne blandt Høiesterets Bisiddere. Derimod tænke vi ved den ovennævnte Bemærkning paa to særlige Punkter i Anklagen mod Griffenfeldt, som gik ud paa, at han havde gjort sig skyldig i crimen concussionis ved at tage mod Skjænk og Gave til Forkrænkelse for „den hellige Justitses Administration" og at han paa ulovlig Maade havde influeret paa Høiesteretssagernes Afgjørelse ved, forinden de foretoges i Retten, at lade dem ved de beskikkede Referendarier foredrage for sig i sit Hjem [31]. Det førstnævnte af disse Punkter, som omhandles i Post 1 af den d. 26 Mai 1676 daterede Dom [32], men som Griffenfeldt forøvrigt allerede paa et meget tidligt Trin af Sagen paa det Bestemteste havde fralagt sig [33], havde nemlig faae Dage efter hans Arrestation affødt en Forordning af 20 Marts 1676 [34], der under Straf paa Liv, Ære og Gods og af betydelige Bøder forbød at modtage og give Skjænk og Gave til Rettens Forkrænkelse „under hvad Skin og Prætext det og skee kunde". Og det andet Punkt, som forøvrigt ganske forsvinder under Procedurens Gang og slet ikke særlig berøres i Dommen, synes meget snart efter at have medført, at den hele Ordning med Sagernes Forundersøgelse ved Referendarier afskaffedes, idet den for Høiesteret Aaret efter udstedte, nye Instrux af 7 Mai 1677 [35], hvad ogsaa var Tilfældet med Patentet af 1 Februar 1677 [36], aldeles ikke længere omtaler dem og navnlig i § 11 ved de ad referendum optagne Sagers Forelæggelse for Kongen lader Referendarierne remplaceres af „tvende af Høiesterets Forordnede saavel af Adel som af borgerlig Stand". Men forøvrigt udelukker Ophøret af denne Indretning ikke, at der af Voteringsprotocollerne fra nogle senere Aar lader sig paavise ikke faae Exempler paa, at Retten selv i vanskeligere og vidtløftigere Sager efter Proceduren har „deputeret" et Par af sin Midte til at „eftersee Sagen" og gjøre „videre Relation om den for Retten" eller — som

det andetsteds hedder — „illustrere den for Høiesteret, før Dom derudi skulde gaae“, see saaledes Voteringerne d. 30 August 1680, d. 30 August og 1 September 1682 samt d. 21 November 1682, eller, reent ud, „for at faae Redelighed i den“, see d. 31 August 1682.

Ved Siden heraf indeholdt hiin nye Instrux af 7 Mai 1677, der — skjøndt saadant ikke udtrykkeligt var foreskrevet i samme — for første Gang blev oplæst for Rettens samtlige Medlemmer ved dennes Aabning d. 11 Juni 1677, imidlertid flere nye Bestemmelser af indgribende Betydning, idet den deels i § 8 paabød, at Voteringen for Fremtiden skulde foregaae franeden og opefter, deels i § 10 slog fast, at der, for at en Votering skulde kunne lede til Domsresultat, altid skulde være „i det allermindste“ 11 Tilfordnede tilstede, samt at overhovedet Ingen af de Forordnede maatte udeblive fra Rettens Møder uden med kgl. Tilladelse paa Grund af andre Embedsforretninger eller som Følge af „tilfaldende Svaghed“, hvilket da strax „paa tilbørlige Steder skal tilkjendegives“. Ved den førstnævnte Bestemmelse, der første Gang fulgtes ved Rettens Aabning d. 11 Juni 1677, forandredes saaledes den hidtil iagttagne Fremgangsmaade, hvorefter Voteringen foregik fraoven nedefter, en lidet hensigtsmæssig Voteringsmaade, som sidste Gang anvendtes d. 5 April s. A. i Sagen mod Griffenfeldts Svoger, Jørgen Fog, der dannede Efterspillet i den sørgelige Tragedie [37]. Den anden af hine nye Bestemmelser maa utvivlsomt ligeledes betegnes som et væsentligt Fremskridt fra Fortidens Praxis, der ogsaa under Christian den 5te havde frembudt jevnlige Exempler paa Domsafsigelser paa Grundlag af kun 8, stundom 7 (see saaledes Voteringer d. 18 September 1674 og 12 Juni 1675), ja i enkelte Tilfælde (see Voteringsprotocollerne under 8 December 1671 og 23 Juni 1676) endog kun 5 Assessorers Vota. Kun leed dette nye Paabud rigtignok under Gjennemførelsens let forudseelige Vanskelighed, saalænge Høiesteretsassessorernes Hverv maatte concurrere med andre Embedspligter, idet Følgen heraf — hvad ogsaa den senere Udvikling tilfulde vil bekræfte — nødvendigen maatte blive, at Retten ofte saae sig standset i sin Virk-

somhed paa Grund af manglende Assessorer. Det maa vel ogsaa antages netop at have været Ønsket om at undgaae denne betænkelige Conseqvents, der — efter at Bestemmelsen i adskillige Aar var bleven efterlevet efter Bogstaven, see saaledes Vot. Prot. under 22 Juni og 18 Juli 1677, 7 og 13 Juni samt 18 Juli 1678 (Retten „brudt", eftersom „ei saamange af Assessoribus kunde „være tilstede at votere, som det sig ellers efter In„struxen burdt hafde") — senere synes for en Tid at have ført til den rigtignok særdeles dubiøse Fortolkning af Forskriften om 11 Assessorer som Minimum, at Dom nok kunde afsiges paa Grundlag af et mindre Antal Voterende, naar kun disse afgave en absolut Majoritet af 6 samstemmende Vota. Anderledes kunne vi da ialtfald ikke forstaae det, naar det i Voteringsprotocollen ved Slutningen af en Votering af 8 Assessorer under 18 Februar 1681 hedder: „Eftersom herom ichun blev 5 overeens„stemmende Vota, blev hermed opholt, indtil flere af „Assessoribus sammen kom", og under 14 September s. A. ligeledes efter 8 Assessorers Votering: „Eftersom der „ichun var 5 overeensstemmende Vota, blev Sagen til „imorgen opsat, da igjen at foretages", jfr. ligeledes en Votering d. 16 September 1680, der slutter med følgende Ord: „Eftersom Vota befandtes meget discrepantia, saaat „deriblandt ikke fandtes saamange eenstemmige, som „Høiesterets Instrux formelder, at Dommen kunde con„ciperes efter osv." Af synderlig Varighed blev denne precaire Fortolkning dog i hvert Fald ikke; allerede under Vibes Styrelse synes den ikke længere at have haft Cours.

Samme Dag, som Instruxen af 1677 fremkom, udgik der tillige en for Offentligheden bestemt „Forordning om „Høiesterets Respect og nogle andre der vedkommende „Poster" af 7 Mai 1677 [38]. Den er imidlertid i det Hele kun et Optryk af den tidligere nævnte Fdg. af 29 Juni 1670, saaledes som dennes Bestemmelser vare modificerede ved de tvende, senere fremkomne Instruxer, altsaa med Udeladelse af Forskrifterne om Referendarier og med Tilføielse af, at samtlige Indlæg skulde være paa Dansk og „paa korteste Maade klarligen forfattede", jfr. Instr. af 1677 § 6,

samt af den fra Instruxen af 1670 § 16 bekjendte Bestemmelse om Procesomkostningers Idømmelse, hvori dog – i Overeensstemmelse med Instruxen af 1677 § 14 — er foregaaet den Ændring, at hiin Pønalvirkning nu ikke længere skal være absolut knyttet til Tab af Sagen, men kun indtræder, naar den tabende Part kan siges „paa „unødig og utilbørlig Maade at have opholdt og fordreiet „Sagen."

Den 11 December 1679 blev Ove Juel uventet afskediget fra Embedet som Vicecantsler og sendt som Stiftamtmand til Aarhuus, hvor han døde d. 29 Mai 1686[39]. Han havde offret meget og ihærdigt Arbeide paa Ledelsen af Høiesteret i de henved 4 Aar, den havde været ham anbetroet, og var i det Hele en Mand af gode Evner og Kundskaber.

Til hans Efterfølger udnævntes Holger Wind[40], der hidtil siden Hannibal Sehesteds Død 1666 havde forestaaet Skatkammercollegiet, fra 1669 med Titel af Vice-Skatmester[41], og denne Mand, der ikke var uden juridiske Capaciteter og, som bekjendt, flere Gange paa forskjellige Stadier deeltog i Arbeidet paa Landsloven, kom saaledes i Embeds Medfør til at lede Høiesterets Virksomhed i Cantslerens Fraværelse. Om de 3½ Aar, i hvilke han forestod Retten, er for dennes Vedkommende ikke Stort at bemærke, kun at Høiesteret ved sin d. 2 Marts 1682 fældede Dom over Oluf Rosenkrantz i Anledning af hans Bog: Apologia nobilitatis danicæ paany viste sin Redebonhed til, med Tilsidesættelse af alle andre Hensyn og med den største Strenghed at bistaae Kongen i hans ængstelige Værnen om Enevælden[42]. Forøvrigt synes H. Winds Stilling i Retten factisk at have haft en noget selvstændigere Characteer end de tidligere Vicecantsleres, idet man tilsyneladende mere og mere ad Erfaringens Vei var kommen bort fra den formelle Forudsætning om, at det egentlig var Cantsler Ahlefeldt, der skulde præsidere og underskrive Domsudfærdigelserne, og Vicecantsleren kun i hans Forfald overtage hans partes som hans Substitut. Vi slutte dette bl. A. af et Tilfælde, som findes omtalt i Voteringsprotocollen under d. 26 Maj 1682. En Domhaver henvendte sig

i en Memorial til Retten med Klage over, at Domfældte ikke havde været at formaae til at efterkomme den ham overgaaede Høiesteretsdom, eftersom Klageren ikke havde kunnet „vise ham Dommen udi Original“, da den ikke kunde faaes beskreven „før om 2 Maaneder, naar Hs. Excellence Canceller Wind kommer hjem“ fra sin Reise. Under den i denne Anledning stedfundne Votering var der oprindelig nogen Stemning for, at man foreløbig skulde hjælpe sig ud af denne vanskelige Casus derved, at der udstedtes en Copi af Dommen under Justitssecretærens Haand, saaledes at den da med Høiesterets Tilladelse skulde agtes „lige saa god“ som en formelig Domsudskrift indtil Winds Hjemkomst. Ikke een af de Voterende antydede derimod den rimelige Udvei, at lade Cantsler Ahlefeldt bekræfte Domsudfærdigelsen, skjøndt en saadan Udstedelsesform jo egentlig var den eneste, der hjemledes ved Instruxen af 1677, hvis § 12 ifølge Instructionsbogens Udvisende lyder paa, at Dommene skulle gives beskrevne „under vores Zignete og Vores Cancellers Haand“, ikke, som der staaer i Geheimearchivets Aarsberetninger II p. 184 Anm. 7: „Cancellers eller Vicecancellers Haand“. Man hjalp sig imidlertid efter Michael Vibes Forslag tilsidst ud af Forlegenheden ved at lade Just Høeg, der forøvrigt ikke den Dag var den Øverste i Retten, i Winds „absence och udi hans sted“ underskrive Dommen.

Holger Winds Død d. 5 Juni 1683 danner et betydningsfuldt Vendepunkt i Høiesterets Historie under Christian den 5te. Inden vi gaae videre i vor Fremstilling, vil det derfor være passende, til det Foregaaende at knytte nogle supplerende Bemærkninger af mere detailleret Natur:

Naar man paa Grundlag af samtlige foreliggende Data, saaledes som de fremgaae af Voteringsprotocollerne, de forskjellige Lovgivnings- og andre kongelige Forskrifter osv., skal udtale under Eet en Dom om Højesterets Virksomhed og den Stilling, som denne høie Domstol indtog i det almindelige Omdømme i de forløbne 13 Aar af Christian den 5tes Regjering, maa man vistnok give Riegels [43] Ret i, at den ikke kan lyde absolut gunstig. Overfor de

Mænd, som i disse Aar udgjorde Rettens Dommerstand og blandt hvilke vi som ny tilkomne skulle fremhæve: B. Sekmann, Schøler, Thomas og Erasmus Bartholin, Jens Juel, W. Mule, W. Worm, Elers m. fl., vilde det imidlertid være ubilligt, ikke strax at tilføie, at ligesom en væsentlig Deel af Skylden herfor maa tilskrives, ikke Høiesteret som saadan, men det almindelige Forfald, hvorunder Retstilstanden i det Hele leed og som ikke mindst gav sig Udtryk i en gjennemgaaende udygtig, i mange Tilfælde endog kun lidet hæderlig Procuratorstand, saaledes vare de Mangler, som klæbede ved selve Høiesterets Virksomhed, overveiende Frugten, ikke af Assessorernes Uduelighed og Skjødesløshed, men af de uheldige Vilkaar, hvorunder Retten af Statsmagten var udrustet til Løsningen af sin vanskelige Opgave. Rigtigheden af denne sidste Bemærkning vil let falde i Øinene, naar det erindres, at Høiesteret var en af ulønnede Medlemmer, der derfor i Almindelighed ved Siden af maatte skaffe sig Livsopholdet i andre, stundom meget byrdefulde Statsembeder, sammensat collegial Domstol, som med sin saaledes i Forveien stærkt begrændsede og jevnligt ved manglende Lovkundskab yderligere indskrænkede Arbeidskraft skulde fungere som øverste Appelinstants ikke blot for hele Kongeriget Danmark*), men ogsaa for Norge samt for

*) Det maa dog herved erindres, at alle egentlige Kammersager ɔ: Sager vedrørende Rigens Intrader i Forhold til de Personer, som paa Grund af Embedsforhold eller som Forpagtere af offentlige Indtægtskilder stode under Control af Rentekammeret, ialtfald til visse Tider vare Høiesteret uvedkommende, idet disse Sagers Paakjendelse ved Fdg. 30 December 1660 § 3 var henlagt under den af Rentekammeret dannede særlige Disciplinairdomstol, Kammerretten, som eneste eller sidste Instants. Efter den senere Skatkammercollegie-Instrux af 20 Juli 1670 § 14 maa dens Domme vel antages af de Vedkommende at have kunnet appelleres til Høiesteret; men ligesom dette ei længere omtales i Landslovens 1—2—5, saaledes er denne Ordning da ialtfald forandret ved Kammerretsordningen af 30 Juli 1684 Cap. I § 20, der istedetfor giver Domfældte Adgang til, inden en vis Frist at supplicere til Kammerretsdommens Forandring i Geheimeconseillet[44], et remedium, som dog atter mangler i Kammerretsordningen af 18 Marts 1720. Først ved Fdg. 15 Juni 1771 § 11 og Fdg.

Island og Færøerne, ja i visse Tilfælde endog som første Instants for Adelen, og det paa en Tid, da Trættekjærheden ingenlunde var ringe og da der kun for Norges Vedkommende ved Lovgivningen var sat en Grændse for Appeltilbøieligheden ved Fastsættelsen af en summa appellabilis. Føies hertil saa yderligere det hele tidsspildende og vidtløftige Apparat, som Statsoverhovedet, i ængstelig Frygt for at slippe sit enevældige Domsprærogativ, som Surrogat for sin personlige, daglige Nærværelse i Retten havde construeret i Form af ufravigelig Indstillingspligt i forskjellige og navnlig alle vigtigere Tilfælde, og den heraf ogsaa udenfor slige Tilfælde naturligen resulterende Usikkerhed i Rettens hele Function, saa kan det ikke forbause, at manglende Evne til at overkomme det overvældende Arbeidsstof netop maatte blive en af de væsentligste Anker, der rammer Høiesteret i disse Aar, som overhovedet da i hele den lange Aarrække, der forløb, inden det endelig lykkedes at faae Retten stillet under gunstigere Vilkaar i de anførte Henseender.*)

Hvad der ikke lidet bidrog til at forøge Høiesteretssagernes Antal, var den uheldige Maade, hvorpaa Exeqveringen af Høiesterets Namsdomme var ordnet og som allerede paa Retterthingene havde viist sig fra en høist mangelfuld Side[46]. Vi skulle i saa Henseende, idet vi forøvrigt henvise til de vidtløftigere Fremstillinger af denne Materie andetsteds[47], minde om, at ihvorvel det i Provindsiallovene saa stærkt hævdede Princip, at Domsexeqveringen laae udenfor Domstolenes og overhovedet de

---

17 Februar 1774 blev — som vi senere skulle omtale — hele denne uheldige Particularisme ganske ophævet og de paagjældende Sager undergivne de sædvanlige Instantsregler. — Derimod kunde de af Krigs- og Admiralitetscollegierne paakjendte Sager efter disse Collegiers Instruxer af 25 Juni 1670, henholdsviis § 7 og § 16, i Fredstid indankes for Høiesteret.

*) Om det var for noget at raade Bod paa denne Overbebyrdelse, at det ved en kgl. Befaling af 26 Marts 1680 paabødes Lovcommissarierne at tage under Overveielse, hvorledes en Oberhofret i Kjøbenhavn bedst kunde indrettes[45], maa vi lade henstaae uafgjort.

offentlige Myndigheders Opgave, deels gjennem Praxis, deels ad Lovgivningsveien i Tidens Løb var undergaaet væsentlige Modificationer, gjælder det dog ikke mindre om Høiesteret i dens første Par Aar end om de subalterne Retter, at der i Almindelighed kan spöres en Utilbøielighed til overhovedet i Namsdomme at nævne enten Tvangsmidler eller nogen Tidsfrist for deres Opfyldelse, saaat de som oftest indskrænke sig til at udtale en Anerkjendelse eller Nægtelse af den omprocederede Gjældsfordrings Existents. En naturlig Følge heraf var det, at det ved Dommen ubesvarede Spørgsmaal om, hvad Domhaveren havde at foretage sig, for, ifald Domfældte ikke godvillig rettede for sig, at faae Dommen fuldbyrdet, maatte afgjøres efter den gjældende Lovgivning, hvad der imidlertid netop for Høiesteretsdommenes Vedkommende kunde frembyde særlige Vanskeligheder ved Siden af de almindelige, som allerede i Forveien klæbede ved den daværende Ordning af Executionsinstitutet i det Hele.

Sagen var nemlig vistnok den, at medens Mulctbestemmelsen i Chr. IIIs Reces af 1537 Cap. 10 for hver 6 Uger, som den Domfældte sad Kongens Dom overhørig, jo ikke directe evnede at skaffe Domhaveren Fyldestgjørelse, passede de ved Recesserne af 1539 Cap. 6, af 1547 Cap. 34 og Cold. Reces Cap. 54 samt Chr. IVs st. Reces 2—15—6 og 7 indførte Lettelser i Reglerne om Udlæg i Gjældssager efter disse Lovbestemmelsers Ord ikke ganske paa Høiesterets Namsdomme. Naar derfor ikke den nævnte Domstol — som det f. Ex. skete i en d. 6 December 1661 paakjendt Sag — udtrykkeligt bestemte, at der „med Executionen skulde forholdes „efter Chr. IVs Recesses 2den Bogs 15de Cap., saa„fremt Domfældte inden 15 Dage efter denne Doms Dato „ikke med rede Penge for sig retter", eller omvendt — som i en H. R. Dom af 23 November 1661 — at „Exe„cutionen efter Gaardrettens 39te Cap. og ei efter „Chr. IIIs Reces skulde skee" [48], kunde Spørgsmaalet om Executionsmaaden osv. frembyde saamange Tvivlsmaal og Indvendinger fra vedkommende Øvrigheders og fra Domfældtes Side, at Domhaveren maatte tye enten til Høiesteret, for at faae en ny, paa Fyldestgjørelse mere directe

sigtende Dom, eller umiddelbart til Kongen, for ved hans Hjælp at faae den paagjældende Øvrighed paalagt at forhjælpe ham til Execution.

Det var disse uheldige Forhold, som bevirkede, at det ved et kgl. Rescript af 16 Marts 1663 [49] paalagdes Statscollegiet at afgive sin Betænkning over, „ved hvad Middel de, „som synderlig udi Gjældssager den Høyeste Rettis Dom „ikke godvilligen efterkomme vilde, dertil kunde tilholdes, „indtil saalænge at Laugen udkommer, da Executionen „derudi kan vorde exprimeret". Resultatet blev et Forslag fra Collegiets Side, gaaende ud paa, at „de, over hvilke „den høyeste Rets Dom allerede var gangen og den „samme ikke havde villet efterkomme, dem kunde Hs. „kgl. Maj. efter allerunderdanigst Ansøgning ved sin strenge „Befaling til Stedens Øvrigheder, under hvilke saadanne „sig opholde, lade constringere, at de inden 3 Ugers For„løb a die insinuationis mandati regii skulde efterkomme, „hvis de ved den høyeste Ret tildømt er, hvis ikke, da „enten at tilstedes immission udi deres Gods eller ogsaa „Arrest paa deres Personer efter enhver Sententzes Ind„hold, hvilken clausula ogsaa herefter udi den høyeste „Rettis Domme kunde exprimeres, indtil Hs. kgl. Maj. „nogen almindelig Forordning derom vilde lade publi„cere" [50]. Dette Forslag toges da ogsaa tilfølge, forsaavidt der ved Fdg. af 13 Juni 1663 [51] med Hensyn til tidligere faldne Høiesteretsdomme i Gjældssager gaves Domhaveren Udsigt til, efter nærmere Ansøgning at erholde en kgl. Ordre udstedt af det ovenangivne Indhold, saaledes at de 3 Ugers Frist skulde regnes fra Ordrens Foreviisning og Ankyndigelse, medens Forordningen med Hensyn til fremtidige Høiesteretsdomme, som „ikke efterkommes til den derudi benævnte Tid", bestemte, at „lige saadan „Execution strax uden nogen sær vores foregaaende Be„faling af enhver Steds dertil beskikket Øvrighed, naar „de derom ansøges, skal gjøres og uden Ophold befordres", en Forskrift, trods hvilken der dog af og til findes Exempler paa Udfærdigelsen af særlige kgl. Executionsordrer ogsaa med Hensyn til Høiesteretsdomme, afsagte efter Forordningens Emanation, see saaledes et Rescr. til Borgmester og Raad i Christianshavn af 4 August 1663 [52].

Som det vil sees, hvilede denne Forordning paa Forudsætningen om, at Høiesteretsdomme i Gjældssager for Fremtiden skulde fastsætte en Executionsfrist, og det synes virkelig ogsaa, at man nogenledes har iagttaget dette i den umiddelbart paafølgende Tid, snart ved Formlen: „inden 3 Ugers Forløb efter denne Doms Dato“, (see saaledes tvende H. R. Domme af 25 Juni 1663 samt H. R. Domme af 26 Juni og 15 December s. A.[53]), snart ved Ordene: „fornøie og betale strax“ eller „uden videre Ophold“. Men allerede i det paafølgende Aar — 1664 — var man omtrent fuldstændigt kommen tilbage til den ældre og endnu gjældende Praxis, at Høiesterets Namsdomme ingen saadan Frist nævne og saaledes kunne exeqveres strax.

Trods Bestræbelserne i Fdg. af 1663 vedblev dog — for en væsentlig Deel vistnok paa Grund af Corruption blandt de locale Myndigheder — Opnaaelsen af en virksom Execution af Høiesteretsdomme at frembyde saa store Vanskeligheder, at ligesom der kjendes Exempel paa, at en Domfældt uagtet kgl. Executionsordre og Commissariers Beskikkelse til Udlægs Foretagelse har forstaaet i over 2 Aar at unddrage sig en Høiesteretsdoms Efterkommelse, see Aabent Brev af 22 September 1668 [54], saaledes hørte det til Dagens Orden, at modvillige Debitorer, støttet af „dem, som Vores Høiesteret skulle exeqvere“, forstode at „tvivlagtiggjøre“ Høiesteretsdommene saaledes, at den samme Sag ofte, „Retten ikke til liden Præjuditz“, maatte et Par Gange for Høiesteret, see bl. andre Tilfælde H. R. Dom af 22 Juni 1676, flere Domme af 6 September 1677, ja i et enkelt Tilfælde endog 6 Gange, jfr. H. R. Dom af 28 Juli 1664. Dette Uvæsen, som med Føie fremkaldte alvorlige Beklagelser fra de Voterendes Side over, at „Høyeste Rets Domme ikke ere i bedre Respect“, see Votering d. 15 Juli 1676, synes navnlig at have været almindeligt ved en særligt i Aarene omkring 1683 hyppigt forekommende Art af Domme, der som gaaende ud paa Betaling med rede Penge i Henhold til herpaa lydende Forskrivning ikke opfattedes som Namsdomme, men som tilsigtende et „facere“, hvis Udførelse eventuelt maatte fremtvinges indirecte, navnlig ved Fængsel [55]. Den i slige Domme almindeligt brugte

Formel: „at indfrie sin Obligation efter Forskrivelsen eller derfor at lide efter Vores om Gjæld udgangne Forordninger“, sees nemlig at have afgivet et særlig frugtbart Stof for uvillige Debitorers Bestræbelser efter at unddrage sig Dommens Opfyldelse til Skade for den almindelige Credit.

For at raade Bod paa alle disse Vanskeligheder og for at „særdeles vores Høiesterettis Domme maa beholde deres Respect og af Enhver fuldbyrdes og exeqveres“, foreskrev da Fdg. af 12 Juni 1679 [56] en vidtløftig Række Bestemmelser angaaende Maaden, hvorpaa Høiesterets Domme hver efter sin Art skulde fuldbyrdes. Vi skulle ikke her komme ind paa en nærmere Redegjørelse for Detaillen i disse Bestemmelser, som saa temmelig uforandrede senere overgik i D. L.s 1—24—41, 42, 43, 44, 45, 46, 48 og 50. Det maa være tilstrækkeligt at fremhæve, at medens der ifølge §§ 1 og 2 ved egentlige Namsdomme ikke kjendes nogen Executionsfrist, men de executive Skridt kunne forlanges foretagne uden Ophold, naar Domfældte undlader at efterkomme Dommen, „saasnart som Sagsøgeren hannem den ankynder“ [57], hviler derimod Bestemmelsen i Fdg.s § 6 om Domhaverens Adgang til, ved Øvrighedens Hjælp at faae den modvillige Domfældte anholdt til Fængsel, paa Forudsætningen om, at der ved Dommen udtrykkelig var fastsat en bestemt Tidsfrist til den paagjældende Handlings Udførelse og at denne uden Efterkommelse var oversiddet af Domfældte, see Ordene i Forordningen og i D. L.s 1—24—46: „og han det ikke til forelagde Tid efterkommer“. Tiltrods herfor og for den senere udtrykkelige Forskrift i Lovens 1—5—15 lader det sig dog langtfra sige, at Høiesteretsdomme, gaaende ud paa en Handlings Foretagelse, under Chr. Vs Regjering altid indeholdt en Tidsfrist til deres Efterlevelse, idet Forholdet mærkværdigviis netop er dette, at medens slige Frister, regnede fra Dommens Dato, ere temmelig almindelige i Høiesterets første Tid (see saaledes H. R. Domme af 10 og 22 Juli samt 16 September 1662, 29 Juni, 18, 21 og 23 Juli 1664), maa det derimod efter 1679 og et godt Stykke ned i Tiden snarest betegnes som Undtagelser, naar en saadan Frist findes, som f. Ex. i H. R. Domme af 4 September og 13 October 1683 samt 15 Juli 1693. Manglede

Fristen imidlertid, kunde Tvangsmidlet — Fængsel — ikke anvendes, og den gjenstridige Domfældte maatte derfor da paany sagsøges til Dommens Efterkommelse, i hvilket Fald det dog i Almindelighed iagttoges, i den nye Dom at fastsætte den fornødne Tidsfrist, stundom endog i Forbindelse med et særligt Tvangsmiddel, see H. R. Dom af 23 Juni 1693 („under 200 Rbd.s Straf til Christianshavns Kirke inden 4 Ugers Forløb fra denne Doms Dato"). Hvad sluttelig angaaer Bestemmelserne i Fdg.s § 3 om Fremgangsmaaden overfor den Debitor, som undlader efter sin Forskrivning at betale med rede Penge, da lagde den deri indeholdte, midlertidige Forskrift om, at en slig Debitor i Betragtning af de vanskelige Tidsforhold ikke strax af Høiesteret skulde dømmes til Fængsel eller paa Æren, naar han „inden Høyeste-Rettis Udgang" kunde stille Creditor „saa nøiagtig Forsikkring, at Creditor dermed i Længden kunde være fornøiet", forsaavidt et yderligere Arbeide paa Høiesterets Skuldre, som Retten efter Forsikkringens Tilbydelse skulde „paakjende" dens Antagelighed [58]. Man synes imidlertid meget snart at have taget denne Bestemmelse paa den mindst generende Maade, idet man strax gav en alternativ Dom, lydende paa, at „N. N. bør betale med rede Penge efter sin For„skrivning eller stille nøiagtig Forsikkring inden Høieste„rets Udgang eller at lide paa sin Person efter For„ordningen" (see H. R. Domme af 7, 11 og 22 September samt 8 December 1680). Men forøvrigt ophævedes denne midlertidige Forskrift allerede ved en d. 13 Februar 1683 i Høiesteret oplæst kgl. Ordre [59], mueligen netop i Henhold til R. Windings Bemærkning under en Votering d. 16 October 1682 om, at „saadanne „Sager synes underligt, at de indstævnes for Høiesteret, „eftersom Domhaveren jo har den kongelige Forordning at „holde sig til, og Høiesteret tilkommer at kjende og „dømme, hvilket engang er skeet, men ikke at exeqvere". De øvrige Bestemmelser i Forordningens § 3 gjenfindes i det Væsentlige i D. L.s 1—24—44 (der ingen Executionsfrist kjender), 45 og 48. Noget ind i det 18de Aarhundrede synes Domme til Betaling efter streng Forskrivelse med rede Penge imidlertid at forsvinde som

Specialitet og slige Sager at være blevne afgjorte ved almindelige Namsdomme [60].

En svigtende Evne til at faae de for Høiesteret indbragte Sager definitivt afsluttede er overhovedet Noget, som man stadigt møder Exempler paa i Rettens Annaler for disse Aar:

Efter en ofte vidtløftig Procedure — ikke sjeldent yderligere forlænget snart ved en i tvivlsom Samklang med Recessen værende Afhøring af Parternes Vidner *), enten i Retten selv (see Vot. Prot. under d. 1 og 3 Juli 1675, 4 Februar 1678 og 11 September 1679) eller ved et Par dertil særlig deputerede Assessorer (see Vot. Prot. under 25 Juli 1673, hvor denne Form netop valgtes, fordi man ikke fandt det stemmende med Recessen at modtage Vidnesbyrdene i selve Retten), snart ved Aflæggelse af Partseed (see Vot. Prot. d. 11 Januar 1682) eller Procuratoreed, snart endelig ved Opsættelser enten for at faae Tiltalte hidbragt til yderligere, umiddelbar Afhøring i Retten (see Vot. Prot. under d. 3 Juli 1675, da en Person i en Falskmøntnerisag beordredes hertil fra Odense for i Høiesteret „flittigen om Alting at udfrittes og adspørges") eller for at nogle Assessorer kunde oplyse Sagen yderligere ved locale Undersøgelser (see Vot. Prot. under 16 Juli 1674 og 8 Juni 1675), eller fordi Sagen „som universel hafuer fornøden at opliuses aff efterfølgende particulaire Sager" (see Vot. d. 21 Juli 1665) — naaer man omsider til Voteringen. Denne vedvarer ikke sjeldent flere Dage, gjentages stundom adskillige Gange for at naae til et Resultat og maa hyppigen foreløbig afbrydes for, i Mangel af et tilstrækkeligt Antal samstemmende Vota, at faae flere Assessorer tilkaldte, eller paa Grund af Tvivl om, hvorvidt Sagen efter sin Beskaffenhed vil være at referere for Kongen (see Vot. Prot. d. 25 Juli 1670, hvor Tvivlen løstes derved, at „General-„fiscalen kom siden ind og sagde, Gyldenløve havde „skikket ham herop at tilkjendegive, at Kongen vilde, at „Dommen skulde afsiges") eller endelig, fordi man finder det hensigtsmæssigt, først at forsøge at forlige Sagen.

*) For Kongens Retterthing havde en saadan Afhøring af Vidner og Parter i en ældre Tid hørt til Dagens Orden [61].

Naar man da endelig har faaet Voteringen afsluttet, skal Sagen i mangfoldige Tilfælde refereres for Kongen, inden Dom kan afsiges, enten paa Grund af dens egen Beskaffenhed eller som Følge af de Voterendes Ønske eller endelig i Henhold til en særlig kgl. Ordre i den enkelte Sag (see Vot. Prot. d. 29 August 1681: „overbragt gjennem Reventlow til Wind“ og d. 6 October s. A. „formedelst en Lakai, som bar Buddet“; i et Par enkelte Tilfælde fra Fred. IIIs Tid sees Sagens endelige Paakjendelse endog at være opsat efter Dronningens Befaling, see Vot. Prot. d. 15 August 1667). Og disse Refereringer med deraf følgende Allerhøieste Overveielser tage ikke sjeldent lang Tid, navnlig naar Sagen — hvad af og til skeer — i vanskeligere Tilfælde finder sin Afgjørelse i Geheimeconseillet (see saaledes Vot. Prot. under 4 Februar 1678: en Sag mellem Johan Lahn paa sin Moders Vegne og Nicolaus Brögmann, og under 8 October 1680: en Skilsmissesag mellem Cathrine Spritzer og Urban Bester, afgjort ved kgl. Resol. af 20 November s. A., hvorefter Dom afsagdes d. 24 s. M., samt en i Conseillet afgiven kgl. Resol. af 9 Juli 1692[62] i en Drabssag mod en Jagtbetjent, som havde ihjelskudt en Corporal, jfr. Høiesteretsdom af 11 s. M.). Man har saaledes Exempler paa, at Aar ere hengaaede mellem en Sags Procedering og dens endelige Paakjendelse, t. Ex. d. 16 September 1678, da der falder kgl. Resolution i en i det foregaaende Høiesteretsaar procederet Sag, og d. 15 og 22 September 1679, da der falder Dom i 4 Sager, agerede resp. i 1677 og 1678.

Men selv naar da omsider Dom i Sagen er afsagt, er denne dermed ingenlunde altid endnu definitivt afsluttet. Vi have saaledes alt i det Foregaaende haft Leilighed til at omtale den jevnlige Praxis, at der, naar Dommen kun ikke endnu er given beskreven, efter en Parts eller en Trediemands Begjæring senere af Retten gjøres større eller mindre Tilføielser til den afsagte Dom, ligesom vi ogsaa nys have fremhævet, hvorledes den samme Sag paa Grund af Vanskeligheder ved Exeqveringen, især i Gjældssager, oftere kunde dukke frem igjen til fornyet Paakjendelse. Men ikke nok her-

med. Snart maa Høiesteret tillige efter særlig kongelig Befaling tage en alt paakjendt Sag for igjen, for at der kan gives en af Parterne Leilighed til at producere nye Documenter og Beviisligheder (see saaledes Vot. Prot. under 1 September 1680, da en d. 28 August s. A. paadømt Sag maa tages for igjen, eftersom Domfældte, en Raadstueskriver, ei var tilstede, da Dommen, hvorved han blev dømt fra alle sine Bestillinger, blev afsagt, og et lignende Tilfælde under 14 s. M. — i begge Tilfælde dog uden at den fornyede Undersøgelse førte til et andet Resultat). Snart maa Retten give Private Forklaring over afsagte Domme, stundom endog af aargammel Dato (see saaledes Vot. Prot. under 4 Juli 1672: om en afsagt Dom tilsigtede at „touchere" Domfældtes Ære; under 3 September 1673: efter kgl. Befaling „udtydeligen at „forklare Parterne og Commissarierne, om de til Dom„mens Execution behøves, nogle Poster" i en Høiesteretsdom; fremdeles under 15 Juli 1678 og 2 September 1682). Til andre Tider vælges den beleiligere Form, at det paalægges et Par Assessorer udenfor Retten at give Parterne en saadan Forklaring, jfr. saaledes et Rescript af 22 September 1677, hvorved det — da Jomfru Elisabeth Rodsteen havde andraget, „hvorledes den for „Vores Høiesteret næstforleden Aar 1676 mellem hende „og Hugo Lützau ergangne Dom udi nogle Poster saa „mørk skal være, at de ikke selv indbyrdes uden nærmere „Oplysning og Forklaring derom kan forenes og med „hverandre til endelig Rigtighed komme" — paalagdes O. Powisch og R. Winding „Parterne med forderligste „for sig at lade kalde og da Sagen efter den ergangne „Høiesteretsdom saaledes for dem forklare, at de engang „for alle kan blive adskilte"[63]. For dette Misbrug blev der først ved Patent af 15 November 1690[64] sat en definitiv Stopper, forsaavidt det ved sammes § 7 blev foreskrevet, at „naar Dom er afsagt udi vores Høiesteret, „maa ingen Memorialer i samme Sag af Parterne indgives, „mindre nogen Forklaring over den ergangne Dom af „Høiesteret begjæres", medens det alt ved D. L s 1 — 13 — 27 i Slutningen var paabudt, at „naar paa Sagen i Høiesteret kjendt er, da tilstedes ingen videre Proces".

Ved Siden af disse navnlig i en mindre heldig Organisation begrundede Hindringer for en hurtig og energisk Bestridelse af Arbeidsstoffet, der yderligere forøgedes ved de hyppige Betænkninger over abstracte og concrete Retsspørgsmaal, som ogsaa i nærværende Periode afæskedes Retten ved kgl. Rescripter, havde denne imidlertid ogsaa adskillige andre Vanskeligheder at kjæmpe med, specielt i Henseende til Hævdelsen af en for Rettens Værdighed passende Tone og Orden i Forhandlingerne. Man kan næsten ikke tage nogen af de for Høiesteret i denne Periode udstedte kgl. Forskrifter for sig, uden deri at møde Beklagelser over, at Parternes og deres Fuldmægtiges Adfærd for Retten lader betydeligt tilbage at ønske. Snart klages der — som i Patentet af 11 December 1673 — over, at der „ved den Høyeste Ret stor „Uorden begaaes, idet at Parterne, som Sager haver at „udføre, ei i rette Tide møder, saaat Retten maa opholdes „efter dem", jfr. forøvrigt allerede Fdg. af 10 Juli 1655 og 22 Mai 1662, medens til andre Tider Statsoverhovedet — som i Fdg. 29 Juni 1670 [65] og Fdg. 7 Mai 1677 [66] — finder sig foranlediget til, „paa det Vores Høyeste Ret „med desto større Sømmelighed og Ærbødighed maatte „holdes", under strenge Straffebestemmelser at indskjærpe de Mødende, at de sig, „imedens de for Retten staae, for „ald Skielden, Smelden, Løyten, Sværen og Banden og „deslige Uskikkeligheder entholde, og hvad heller Dom„men dennem gaaer med eller imod, med lige Respect „fra Retten sig igjen begive". Overfor den almindelige Corruption paa hele Rettergangsomraadet synes disse Paabud og Paamindelser imidlertid kun i ringe Grad at have frugtet, tiltrods for at Retten selv gjennemgaaende ikke lod det mangle paa en energisk Anvendelse af de til dens Raadighed stillede Straffebestemmelser, saaat vi snart finde en Procurator straffet for „utilbørlig Respect for Retten" (see Vot. Prot. d. 14 December 1677) og for „uskikkelig Procedure" (see Vot. Prot. d. 4 October 1681) eller for, skjøndt han havde „sin Principals Breve i Hænder", at have vægret sig ved at gaae i Rette og „søgt utilbørlig Udflugter" (see Vot. Prot. d. 6 October 1682), snart en Licentiat sat „i Slotsfogdens Kammer i

Arrest", fordi han havde „indlagt for Retten et falsk Indlæg" (see Vot. Prot. d. 14 November 1681), en Part idømt Bøde „for at have aflagt falsk Eed for Høiesteret" (see Vot. Prot. d. 4 November 1682) eller en Landsdommer „advaret", at „Dommen ei blev raderet imod Protocollen", skjøndt — føies der beroligende til — „Intet var forseet in essentialibus" (see Vot. Prot. d. 27 Juni 1678). En enkelt Gang staaer man endog overfor en Adfærd, der næsten seer ud som en Tilbøielighed til at drive Spøg med Retten, f. Ex., naar der d. 28 Juli 1676 ifølge Voteringsprotocollens Udvisende i Høiesteret produceres en Stævning, som Citanterne slet ikke ville vedkjende sig, erklærende, at „de denne Stævning ikke havde begjæret, men af en Anden, dennem uvitterligt, var forhvervet", eller naar der — trods de skarpe Forbud i Patentet af 19 April 1670 og flgde Patenter — d. 16 Juli 1679 af en Procurator for Høiesteret indbringes en Sag, skjøndt den factisk i Forveien ikke havde passeret en eneste af de nødvendige Forinstantser. Hvor langt fra Uordenerne fra Publicums Side kunde siges at være blevne forebyggede i Løbet af de 13 Aar af Christian den 5tes Regjering, hvormed vi her beskjæftige os, fremgaaer da ogsaa tydeligt af et i meget skarpe Udtryk affattet Reglement af 26 Juli 1683[67], som vi i det Følgende ville komme tilbage til, idet der deri klages over, at der „udenfor Tralværket" — Skranken, der adskiller Retten fra Tilhørerpladsen — „spadseres op og ned af Gulvet, medens Retten „holdes, og snakkes saa høit, saa Rettens Betjente der„over forhindres", hvorfor det paalægges Rettens Leder at lade den ved Dørene vagthavende Drabantgarde advare slige Urostiftere. Men, hvad endnu værre er: det fremgaaer af dette Reglement, at Corruptionen ogsaa i høi Grad var trængt ind blandt selve Rettens Medlemmer, idet Kongen ikke blot maa erindre ogsaa dem om, at de ei ved „unødig Spadseren" og paa anden forstyrrende Maade krænke den Respect, som de skylde Kongen og Retten, og navnlig „ikke af deres Sæde uden „nødvendig Aarsag opstaae, førend Retten er bleven „brudt", men endog retter særlige Bebreidelser mod Rettens Medlemmer saavel over Voteringernes unødvendige Vidt-

løftighed, som over, hvorledes han „ikke uden stor Mishag „har fornummet, at hvad En eller Anden udi Vor Høyeste „Ret voterer, ofte vorder aabenbaret saavel til dem, som „i Sagerne ere interesserede, som til Andre, saaat Ses„sionen undertiden fast ikke snarere er til Ende, end „man haver Kundskab om Enhvers Mening og Votum „udi de Sager, som haver været for Retten", hvorfor Forskrifterne i Instruxens § 8 om Voteringens absolute Hemmeligholdelse paa det Alvorligste indskjærpes. Vor senere Fremstilling vil vise, hvorlænge det varede, inden man — trods det vaagne Øie, hvormed Statsoverhovedet stadig fulgte Rettens hele Virksomhed — fik Bugt med disse og andre endnu værre Uordener, som senere gik i Svang indenfor Rettens Vægge.

Ogsaa i Henseende til Rettens Samlingstider spores der i denne Aarrække megen Uro og Usikkerhed. Den gamle Regel, at Retten ordentligviis skal holdes eengang om Aaret, 8 Dage efter Pintse, der ved Landslovens 1—3—15 ombyttedes med den i større Almindelighed holdte Forskrift: „ordinarie eengang om Aaret paa den Tid . . . . ., som Kongen paabyder", maa oftere lide Fravigelser, saaat Retten — som Fortegnelsen i Bilag I udviser — tildeels i Modstrid med de aarligt udgaaende Forordninger eller Patenter om Høiesterets Holdelse*) f. Ex. i 1671 først begyndte d. 3 Juli, medens Patentet havde bestemt Aabningen til d. 19 Juni, i 1681 d. 22 August istedetfor efter Patentet d. 15 s. M., i 1682 d. 16 August istedetfor d. 14 s. M. og i 1683, i Overeensstemmelse med Patentet af 26 Februar s. A., d. 13 August. Den ordinaire Samling vedvarer i Almindelighed kun 2—3 Maaneder, men efterfølges dog næsten hvert Aar af flere ganske korte — oftest kun een eller et Par enkelte Dage optagende — spredte Samlinger, idet det ved særlige kgl.

---

*) Rækken af disse er følgende: d. 19 April 1670 (Sjæll. Tegnelser), d. 31 Marts 1671 (do.), d. 9 Marts 1672 (Kvartudg. af Fdg.), d. 13 Marts 1673 (do.), d. 11 December s. A. (do.), d. 4 Februar 1675 (Sj. Tegn.), d. 12 Januar 1676 (do.), d. 1 Februar 1677 (Kvartudg. af Fdg.), d. 4 Februar 1678 (do.), d. 4 Februar 1679 (do.), d. 19 Februar 1680 (do.), d. 22 Marts 1681 (do.), d. 24 Marts 1682 (do.) og d. 26 Februar 1683 (do.).

Rescripter til Rettens Leder paabydes, at Høiesteret strax extraordinairt skal træde sammen til Paakjendelse af en enkelt paatrængende Sag, og at han derfor skal lade „samtlige her tilstedeværende vores Høiesterets-„assessores advare, at de sig til en vis Tid indstiller, „samme Sag at afhandle og endeligen paakjende", see t. Ex. Rescripter af 10 September 1670, samt 10 og 11 Januar og 26 September 1671 [68].

Høiesterets Orden foreligger første Gang trykt for Aaret 1681 under Titlen: „Fortegnelse paa, hvis Sager „der for den høyeste Ret, som Mandagen d. 22 August „1681 paa Kjøbenhavns Slot begyndis, skal forhøris oc „hvorledes de i Orden skal foretagis", medens Titlen i de følgende Aar indtil 1692 lyder: „Orden, hvorledes de „Sager, som til Kgl. Mayestæts allernaadigst berammede „Almindelig Høyeste Ret udi Hs. Kgl. May.s Residentz-„Stad Kjøbenhavn i nærværende Aar . . . . . dend . . . . . „indstefnede ere, foretagis skal". Efter den Tid antage de derimod Form af kgl. aabne Breve eller Kundgjørelser, idet de begynde med Ordene: „Orden, hvorledes Vi Chri-„stian den osv. allernaadigst ville, at de Sager . . . . osv. „. . . . foretagis skal" og slutte med Formlen: „Hvor-„efter alle Vedkommende sig allerunderdanigst haver at „rette. Givet paa osv.", samt ere forsynede med Allerh. Underskrift [69]. Hvad forøvrigt angaaer Reglerne for Affattelsen af disse Ordener, da vedblev den fra Frederik den 3dies Periode bekjendte, med Forskriften i store Reces 2—6—11 stemmende Rækkefølge: Sjællandske, Fyenske, Smaalandske, Jydske Sager, Commissariers Forretninger og endelig Norske Sager ogsaa i den første Deel af Christian den 5tes Regjeringstid uforandret at følges, see Instrux 25 Juni 1670 § 4, Patent 11 December 1673 samt Instruxerne af 1 Mai 1675 og 7 Mai 1677 § 4, ligeindtil der ved Patent af 19 Februar 1680 [70], jfr. ogsaa D. L.s 1—3—15, heri foretoges den dobbelte Forandring, deels at de Norske Sager skulde ageres først, derpaa de Jydske, de Fyenske og Smaalandske samt endelig de Sjællandske Sager, saaledes at dog nok de Færøiske og Bornholmske, jfr. Patent af 18 Januar 1687, samt de faae Islandske Sager efterhaanden bleve indskudte mellem de

Norske og de Jydske Sager, deels at Commissarie-Sager, der, som ovenfor nævnt, tidligere uden Hensyn til, til hvilken Landsdeel den vedkommende Sag henhørte, havde figureret som et særligt Led i Ordens-Rækken, nu skulde foretages i Forbindelse med den vedkommende Landsdeels øvrige Sager, jfr. Ordene i Patentet af 1680: „saavel Commissions- og Obligations- som andre Sager" og „dernæst paa lige Maade Jydske osv.". Den førstnævnte af disse Forandringer vedvarede dog ikke ret længe, idet man ved Patent af 13 October 1696 [70] med Bibeholdelse af den sidste Ændring atter i det væsentlige vendte tilbage til den ældre Ordensfølge, nemlig: alle Kjøbenhavnske og Sjællandske, Fyenske, Smaalandske, Jydske, Bornholmske samt Norske (Søndenfjeldske og Nordenfjeldske) Sager, hvortil endelig sluttede sig de Islandske og fra en betydeligt senere Tid de Vestindiske Sager, jfr. Patent af 19 October 1759 [70].

Gjennemgaaende synes man, navnlig i Christian den 5tes første Tid, at have vaaget nøie over, at Ordenen virkelig, saavidt muligt, overholdtes, see saaledes Vot. Prot. under 17 August 1672, da Retten søger at hævde Ordenens Iagttagelse overfor Generalfiscalens Protest. Der foreligger navnlig tydelige Beviser for, at man har anseet det for en Ret for Indstævnte, at hans Sag ikke blev foretaget, forinden man ialtfald var naaet frem til den Klasse af Sager i Ordenen, hvortil den efter sin Beskaffenhed henhørte, see saaledes Vot. Prot. under 27 Juni 1673, hvor R. Winding under en Votering udtaler: „Efterdi Kongen har „resolveret ved Generalprocureuren, at Commissariesager „skulle følge i den sædvanlige Orden (nemlig: efter Instruxen, naar de Jydske Sager have været for), saa er „det ubilligt at tvinge Vederparten til at gaae i Rette „før Tiden", hvorfor der gaves ham Dilation, og et lignende Tilfælde i Vot. Prot. under 19 Juli 1677, hvor Scavenius og Er. Bartholin til en lignende Udtalelse fra Windings Side føier: „i Synderlighed efterdi Vederparten protesterer herimod" — nemlig at Commissariesagen toges for før de Jydske Sager — „at han endnu „ikke har sine Breve og ikke har faaet Tid at forkynde „Contrastævningen, som nylig er tagen". En noget

mindre nøieregnende Regelmæssighed i Ordenens punktlige Overholdelse lader sig dog maaskee spore efter 1678, idet navnlig de Norske Sager paa dette Tidspunkt ikke sjeldent synes paa en vilkaarlig Maade at være blevne satte ind blandt de andre Landsdeles Sager, hvor man bedst kunde. Særlig med Hensyn til de Bornholmske Sager synes der forøvrigt en Tidlang at have gjort sig nogen Usikkerhed gjældende angaaende deres rette Sted i Ordenen, eftersom st. Reces 2—6—11, hvortil Instruxen af 7 Mai 1677 § 4 senest i al Almindelighed havde henviist, ikke specielt havde udtalt sig desangaaende. Vi skulle i saa Henseende henvise til en Votering d. 14 Juni 1678 i en saadan Sag, hvor Citanten udeblev ved Paaraabet, og hvor man i den Anledning delibererede om, hvorvidt det kunde ansees forsvarligt, som skeet, at lade Sagen paaraabe til Foretagelse mellem de Fyenske og de Lollandske Sager, altsaa som først blandt de Smaalandske; da det imidlertid viste sig, at Citanten — vel sagtens i den Tro, at der ikke saa tidligt kunde blive Spørgsmaal om hans Sags Foretagelse — ikke endnu var kommen til Kjøbenhavn, enedes man dog, som det synes, om at opsætte Sagens Foretagelse til efter Tilendebringelsen af de Jydske Sager, hvilket ogsaa var i Overeensstemmelse med den Plads, der — som vi i forrige Periode have seet — var de Bornholmske Sager anviist paa Ordenen for 1662.

Den 23 Juni 1683 danner en Mærkedag i Høiesterets Historie, idet paa denne Dag det kongelige Patent udgik, hvorved det paalagdes „alle Vores „kjære og tro Undersaatter“ i Danmark, „særdeles alle „saavel Over- som Underdommere og Rettens Betjente*) „sammesteds, at de 3 Maaneder efter, at dette Vort aabne „Brev paa alle Tinge heri Riget vorder forkyndt (som „strax skee skal), i alle Sager og forefaldende Lejligheder, „under Straf som vedbør, skulde kjende, dømme og i „alle Maader sig rette og forholde“ efter den af Christian den 5te under 15 April s. A. underskrevne nye Lovbog. Men den nævnte Dag frembyder tillige en anden Inter-

*) Betegnende for den stadig hævdede Fiction, at Kongen selv dømmer i Høiesteret, er det formeentlig, at det nævnte Paabud ikke tillige udtrykkelig omfatter Høiesterets Tilforordnede.

esse for vor Materie, forsaavidt Høiesteret paa denne for en væsentlig Deel udløstes af sin hidtidige, mere embedsmæssige Forbindelse med Cancelliet, idet Michael Vibe[71], der havde deeltaget i de tvende sidste Revisioner af Lovudkastet og som saadan sammen med R. Winding, C. Schöller og P. Scavenius havde underskrevet Indstillingen angaaende det endelige Udkasts Godkjendelse, efter Holger Winds Død d. 5 Juni udnævntes ikke blot til Vicepræsident i det danske Cancellicollegium, men ved Siden deraf — omend ved samme Bestalling*) — tillige særlig til Justitiarius i Høiesteret. Man maa dog imidlertid ikke overvurdere Betydningen af den nye Stilling, som Høiesteret herefter kom til at indtage overfor Cancelliet. Dens rette Characteer fremlyser formeentlig netop bedst af selve Udnævnelsens Form: Ledelsen af Rettens daglige Virksomhed blev ganske vist anbetroet Vibe som et selvstændigt, for sig afgrændset Embede, ikke derimod som et i Vicecantslerstillingen eo ipso indbefattet Hverv, men samtidigt bleve dog de tvende Embeder satte i en factisk Forbindelse med hinanden, der — langtfra kun at tilsigte en tilfældig, personlig Cumulation — tvertimod maa antages at skulle antyde, at Retten vedblivende paa det formelle Procesapparats Omraade havde saa mange og væsentlige Berøringspunkter med Cancelliet, at det maatte ansees hensigtsmæssigt for Forretningsgangen, at den, der nærmest forestod Cancelliets daglige Virksomhed, factisk ogsaa blev Indehaver af Embedet som Rettens Leder. Og saaledes vedblev Forholdet i Virkeligheden ogsaa at være, saalænge Vibe levede, idet der, som vi i det Følgende skulle see, først efter hans Død i 1690 ved Udnævnelsen af en særlig Præsident for Høiesteret skete et betydeligt Skridt fremad mod dennes yderligere Udskillelse fra Forbindelsen med Cancelliet.

Medens vi ikke her skulle fordybe os i en Undersøgelse af, hvorvidt det var Mere end en Tilfældighed, at Oprettelsen af et særligt Embede som Justitiarius fandt Sted netop samme Dag, som det Aabne Brev om den for Retsudviklingen saa betydningsfulde nye Landslovs

---

*) See Bilag III.

Ikrafttræden udgik, skulle vi derimod paa dette Punkt forsøge noget nærmere at paavise, i hvilket Omfang dette Lovarbeide greb ind i den reent processuelle Side af Høiesterets Virksomhed. Vi have alt et Sted i forrige Periode i Forbigaaende bemærket, at de Forandringer, som Landsloven indførte i de fra Fortiden overleverede, processuelle Herredagsregler, saaledes som disse gjennem Praxis vare gjorte anvendelige paa Høiesteret, ingenlunde kunde kaldes talrige. Ligesom vor efterfølgende Fremstilling vil bekræfte Rigtigheden heraf, saaledes kunde dette Resultat ogsaa paa Forhaand forudsees, naar det erindres, at Lovarbeidets Opgave fra først af kun var betegnet som en Revision af de ældre Love, „gaaende „fornemmelig ud paa at samle, ordne, tydeliggjøre og „sigte de ældre Bestemmelser samt derved udelade saa„danne Dele af Rettergangen, som vare befundne at for„aarsage Meeneed, langvarige Retstvistigheder og store „Bekostninger, uden dog at lede til at udfinde Sandhed, „og Alt, hvad der ikke passede til Kongens souveraine „Arveregjering“ eller til den i Udsigt stillede, større borgerlige Liighed [72], medens Forslag til Forandringer i og Tillæg til de ældre Retsbestemmelser, om de vel ikke vare Lovcommissairerne forbudte, dog betragtedes som noget Underordnet ved det hele Arbeide med dets oprindeligt væsentlig codificerende Characteer. Og specielt for Høiesterets Vedkommende maatte hiint Resultat da ogsaa være saameget mere rimeligt, som denne Domstol jo paa Grund af sit umiddelbare Rapportforhold til Lovgivningens Kilde ligefra Begyndelsen havde haft det Fortrin fremfor de øvrige Domsorganer, at den ved given Leilighed kunde faae mødende Mangler ved de ældre Procesregler ændrede enten gjennem udtrykkelige Kongebud eller gjennem en af Statsoverhovedet sanctioneret Praxis.

De for Høiesteret oprindeligt gjældende Stævningsregler maa søges i store Reces 1643: 2—6—8, jfr. Fdg. 25 Mai 1636. Stævningerne skulde — som det fremgaaer af Patent af 14 April 1662 — begjæres ved Henvendelse til Cancelliet, hvad dog ikke udelukkede, at Spørgsmaal om en Stævnings Meddelelse stundom i tvivlsomme Til-

fælde bleve gjorte til Gjenstand for Forhandlinger i Statscollegiet, see saaledes Betænkning af 6 April 1668[73]. Allerede ved Coldingske Reces 1558 § 8 var det foreskrevet, at den, der begjærede saadan Stævning, skulde „tilforn have baade Herredsthings Dom og Landsthings „Dom beskrevet“, ligesom disse Aktstykker selvfølgelig ogsaa af Appellanten skulde medtages ved Sagens Foretagelse i Retten — ellers „reise de til forgjeffs“ eller, som det hedder i D. L.s 1—6—20, „skal han afvises og give sin Vederpart Kost og Tæring“. Efter store Reces maa „ingen Stævning udgives kortere end 6 Uger for „Tiden, medmindre Dommeren eller Skriveren, Retten „forsætligviis at spilde, med Dommen at udstede videre „end tilbørligt haver opholdt“, i hvilket Fald der „stedes end efter Tiden Stævning“, hvad ogsaa vistnok gjaldt med Hensyn til Udstedelsen af Contrastævning; begjæres ellers „Stævning over Domme kort før“ Høiesterets Aabning, gives den først til „den næste, som derefter paabuden vorder“. Dog sees hiin Bestemmelse om de 6 Uger oftere at være fravegen ved særlig kgl. Resolution, see saaledes Rescripter af 30 Juli 1662, 21 og 30 Mai, 5 Juni, 12 og 17 Juli, 3 August 1663, 7 Juli og 19 August 1670 samt 19 Juni 1671 m. fl., ja ved et Rescript af 18 Mai 1663[74] gaves der endog Cancelliet en almindelig Bemyndigelse til i det nævnte Aar at udstede, „hvis „Stævninger, som siden de 6 Ugers Begyndelse før førstkommende berammede Høiesteret og indtil nærværende „Dags Dato ere begjærede“ — altsaa, da Rettens Aabning var berammet til d. 15 Juni, med kun 4 Ugers Frist. Men forøvrigt fremkaldte slige Fravigelser fra Reglen stundom Indsigelser for Retten fra den Indstævntes Side, see saaledes et d. 26. Juli 1665 indtruffet Protestforsøg, som de Voterende dog ingen Notice toge af[75]. Stævningen udstedes som Kongebrev med Intimationen: „Vi Christian . . . . gjøre Alle vitterlig“, men under Cancelliseglet og uden kgl. Underskrift*), og skulde bl. A.

*) Dette omtales udtrykkeligt som en alt existerende Ordning i en kgl. Resol. af 19 Mai 1685 om Cancelli-Expeditioner ad mandatum regis[76].

indeholde en fyldestgjørende og navnlig tilstrækkelig oplysende Betegnelse af Sagens Gjenstand, see en d. 11 Januar 1682 foretagen Sag, hvori det paalægges Citanten at udtage ny Stævning, indeholdende en „udtydelig“ Specification af de Poster, „som han haver at prætendere, paa det Vederparterne desto bedre dertil kunde svare“. Den angiver kun undtagelsesviis (som i Stævningen mod Løvenklau af 17 Januar 1661) en bestemt Dag for Sagens Foretagelse, men ordentligviis kun Høiesteretsaaret, idet Mødedagen for Parterne følger af Forskrifterne i store Reces 2—6—11, jfr. Fdg. 9 November 1634, Fdg. 22 Mai 1662, Patenterne 11 December 1673 og 19 Februar 1680 osv. Med de anførte, fra den ældre Lovgivning hentede Regler stemme i alt Væsentligt Bestemmelserne i D. L.s 1—6—18, første Deel og 1—4—27, der dog i Slutningen, jfr. N. L.s 1—4—29, som ny Bestemmelse foreskriver, at Fristen for Stævningers Udtagelse i Norske Sager skal være et Fjerdingaar, jfr. Fdg. om Høiesteret af 19 Januar 1686.

Fra Reglen om, at Ingen maa stævne til Høiesteret, medmindre han forinden i Sagen har erhvervet Landsdommernes Dom (lige med hvilken maa stilles efter store Reces 2—6—15 „gode Mænds, Commissariers Afsigt“, de af forordnede Commissarier gjorte Indførsler, see Høiesteretsdom af 1 August 1663 [77], samt endelig efter den Maade, hvorpaa de af Landsdommerne udmeldte Ridemænd omtales i Fdg. 12 Juni 1679 § 2, jfr. D. L.s 1—24—42, vistnok ogsaa disses Indførsler, jfr. D. L. 1—6—7), kjender Recessens 2—6—12, jfr. Patent af 14 April 1662 („eller og ere de Sager, som for den høyeste Ret endeligen bør at ordeelis“) tvende Undtagelser, nemlig deels de Sager, „hvorudi nogen for Rettens Fornægtelse og voldsom „Tvang og Forurettelse beklages“, deels de Sager, som „Adels Ære eller Liv paagjælde“*), medens de Adelige i andre Sager — alene med Undtagelse af Sager om Sæde-

*) Vi minde herved om, at Rigsraadet som saadant allerede tidligt var blevet eneste Værnething for de Adelige, først kun i alle Æressager, see Chr. I's Privilegier for Jylland af 1466, men senere — ved Chr. II's Haandfæstnings § 19 og Fred. I's Haandfæstnings § 24 — i alle Sager, som Kongen og hans Foged anlagde mod dem; senere traadte i saa Henseende Herredagen i Rigs-

gaarde, i hvilke Landsthinget var Værnething — hørte under Herreds- eller Bything[78]. Til hine tvende Undtagelser vare senere ved Grevernes og Friherrernes Privilegier af 25 Mai 1671 henholdsviis § 23 og § 20 komne alle Retssager mod Grever og Friherrer og ved de samme Privilegier, henholdsviis § 5 og § 4, de af Birkedommerne i Grevskaberne og Friherskaberne afsagte Domme, herunder dog ikke indbefattede de ved slige Birker skeete Vidneførsler, jfr. Rescript 12 Mai 1682. Samtlige disse Undtagelser gjenfandtes i Christian den 5tes Lov, henholdsviis 1—6—19, 1—2—11 (der under Adel henregner Alle, som betjene nogen Bestilling i Rangen, og derhos gjør Undtagelsen anvendelig ogsaa paa lige med Adelen Priviligerede, medmindre de tjene under Militien, samt paa „de høieste Officerer" [79]), 1—2—12 og 1—6—11, jfr. 1—5—20*), og kun paa eet Punkt tilføier Landsloven en ny Undtagelse fra Hovedreglen, nemlig forsaavidt den i 1—2—13 foreskriver, at Superintendenterne for Embedsforseelser eller „om de falde i nogen aabenbarlig syndig Last eller Kjetteri", skulle tiltales for Høiesteret, hvorimod de i verdslige Sager følge Reglen i 1—2—15.

Medens det for Norges Vedkommende ved Fdg. 14 Marts 1666 var bestemt, at Oberhofrettens Domme kun skulde kunne appelleres til Høiesteret, forsaavidt de angik Ære og Liv eller Sagens „Importantz" oversteg 500 Rbd., hvilken Sum dog ved N. L.s 1—6—16 modereredes til 200 Lod Sølv, kjendtes der — som vi tidligere have berørt — før Danske Lov ikke for Danmarks Vedkommende nogen lovbestemt summa appellabilis til Høiesteret. Dette udelukker dog ikke, at der stundom under Voteringerne

raadets Sted, indtil denne endelig afløstes af Høiesteret, jfr. Adelens Privilegier af 24 Juni 1661 § 13.

*) Faae Aar senere, jfr. Rescr. 19 Januar 1686 og 4 November 1690, leed dog Forskriften om de grevelige og friherrelige Birkethings-Dommes umiddelbare Indankning for Høiesteret en væsentlig Indskrænkning, idet herfra undtoges Domme i saadanne Sager, som ikke directe vedrørte Greverne og Friherrerne, deres Gods eller Tjenere, medens paa den anden Side denne umiddelbare Appelret i det paafølgende Aarhundrede udvidedes til Birkerne i Rytterdistricterne, jfr. Fdg. 4 Juni 1723 § 2, og i Sorø, jfr. Rescr. 6 September 1737.

forekommer Udtalelser, der tyde paa, at man i Praxis ikke har fundet det rigtigt, at enhver Sag af nok saa ringe Betydning kunde komme for Høiesteret. Vi henvise i saa Henseende exempelviis til Voteringen d. 30 August 1666 i Sagen: Hans Jørgensen ctr. Jens Henriksen, hvorunder det af Hans Nansen gjøres gjældende, at Sagen, der kun angik en Værdi af c. 6 Rbd., „ikke burde tillades at komme her ind for den høyeste Ret", og af Bülche, at det var „bedst, at det blev Hs. Maj. berettet, paa det „en kgl. Ordre maatte udgaae, at saadanne Sager ikke „kom for Høiesteret", ja Peder Lasson gjorde sig endog til Tolk for den urigtige Betragtning, som dog selvfølgelig ikke gik igjennem, at Reglen i Rigens Ret og Dele af 1621 § 5 om 20 „enckende" ɔ: enkelte Dalers Værdi ogsaa maatte være anvendelig som almindelig summa appellabilis for Sager til Høiesteret; ogsaa under en Votering d. 2 August 1679 faldt der Bemærkninger om, at Sagen ikke var „af den Importantz, at den burde komme for den høyeste Ret". Skjøndt ingen af disse Antydninger i Øieblikket sees at have baaret nogen Frugt, lykkedes det dog i Tidens Løb den til Grund for dem liggende Betragtning at trænge saaledes igjennem, at det endelig ved D. L.s 1—6—18, 2det Stykke bestemtes, at ingen Sag maa indstævnes til Høiesteret for ringere „end det, hvis „Hovedstol og som Sagen haver reist sig af, er 66 Lod „Sølv eller dets Værd", medmindre den angaaer „nogens „Person, gode Navn og Rygte"[80]. Denne Summa, der yderligere indskjærpedes ved Fdg. 18 Januar 1687 § 4, bortfaldt senere ganske ifølge Fdg. 10 April 1750 ved Appel fra de kongelige, grevelige og friherrelige Birker, medens den ved Andg. 31 Marts 1755 § 6 bestemtes til 200 Rbd. for den vestindiske Landsoverrets Domme og ved en Række Lovbestemmelser fra indeværende Aarhundrede fastsattes til 100 Rbd. ved Appel fra den islandske Overret, see Fdg. 11 Juli 1800 § 13, og fra Landsoverretterne, Hof- og Stadsretten og dennes Skiftecommission, Kjøbenhavns Criminal- og Politiret samt Sø- og Handelsretten, see Fdg. 6 September 1805, Fdg. 28 Februar 1845 § 24 og Lov 19 Februar 1861 § 51; endelig bestemtes det ved Fdg. 25 Januar 1805 § 19 og Fdg. for Island af

11 Juli 1800 § 11, at Commissariers Domme udenfor Kjøbenhavn og Magistraters Skiftebehandlinger skulle indankes lige til Høiesteret, naar den omtvistede Sum er 100 Rbd. eller derover, medens de i modsat Fald skulle appelleres til Overretten. Angaaende Spørgsmaalene om Appelsummen for Kammerretssager og for de i 1—6—19 omhandlede Sager henvises til Deuntzers: Om Appel i civile Sager p. 27—29.

Noget ved Lovgivningen fastsat, tidsbestemt Stævningsvarsel kjendtes heller ikke før Landsloven, idet det alene ved Coldingske Reces 1558 § 5, jfr. ogsaa Kjbhvnske Reces af 1547 § 2, var foreskrevet, at Indstævnte skulde have „saa lang Tid efter Leiligheden, at han kan møde". Imidlertid er der dog Grund til at antage, at man i Praxis har, ligesom Tilfældet var paa Kongens Retterthing[81], i Almindelighed givet Indstævnte 6 Ugers Varsel og, naar han var „uden Riget", Aar og Dags Varsel. Saaledes blev det d. 4 September 1682 i en Sag, hvor Indstævnte, som opholdt sig paa Hofdale i Norge, protesterede mod Stævningens Forkyndelse som ikke skeet i rette Tid, under Voteringen gjort gjældende, at Indstævnte maatte betragtes som en „udenlands Mand", der „efter Landslov burde have Aar og Dags Varsel", idet man dog, da hans Forlangende kun gik ud paa at faae 6 Ugers Frist fra Stævningens Forkyndelse d. 9 August, udsatte Sagen til d. 22 September; maaskee det er Forskriften i Rigens Ret og Dele af 1621 § 13, som man i saadant Tilfælde har hjulpet sig med. Først ved D. L.s 1—4—28 blev et lovligt Stævnevarsel udtrykkelig fastslaaet, nemlig: naar Indstævnte boer paa Sjælland, 8 Dage, paa Fyen og i Smaalandene, 14 Dage, og i Jylland, 3 Uger før den Tid, „som Høiesteret er paabuden" — altsaa før Rettens fastsatte Aabning, et Tidspunkt, som dog ved Stævninger, der — som navnlig Tilfældet var med Continuations- og Contrastævninger — kunde udtages i Høiesteretsaarets Løb, snart naturligen synes at være blevet ombyttet med Sagens Foretagelsesdag. For Norge bestemte Artiklen under Eet Stævningsvarslet til 2 Maaneder, hvilket dog senere ved N. L.s 1—4—30 forandredes til 6 Maaneder for Finmarken og 3 Maaneder for Nord-

andene, medens for de øvrige Dele af Norge de 2 Maaneder bibeholdtes. For Island, Færøerne og Grønland som Steder, der ligge udenfor de i 1—4—28 udtrykkelig nævnte Landsdele, synes Stævningsvarslet i Mangel af en særlig Bestemmelse at have været et Aar i Analogi af 1—4—12.

Om Stævningens Forkyndelse indeholdtes før Landsloven de fornødne Forskrifter i Kjbhvnske Reces 1537 § 11, do. af 1547 § 2, Cold. Reces 1558 § 5, Fdg. 25 Mai 1636 § 2 og store Reces 1643: 2—6—9. Den skulde foregaae for Citandi „Brofiel" eller Bopæl ved tvende Mænd, som skulde oplæse den i hans „egen Nærværelse, saaat han det selv hører", lade ham selv læse Stævningen og, om det begjæres, lade ham tage Copi af den. Vilde Citandus „ikke lade sig finde", skulde ifølge Fdg. 25 Mai 1636 § 2, jfr. st. Reces 2—6—9, Stævningen læses ved det Herredsthing, hvor han sidst boede, dog at han „først tre Gange skulde paaraabes samme Dag, den læses skal"; men efter Codex Fredericius maa det antages, at det, naar den pligtstridig forsvundne Citandus „er dog inden Landet", stod Citanten frit for, istedetfor hiin Fremgangsmaade at vælge den ældre, fra Cold. Reces § 5 kjendte Forkyndelsesform, at lade Stævningen læse og forkynde for Citandi „Brofiel med Vidnesbyrd trende Sinde og to „Dage imellem hver og give det hans Folk tilkjende, saa„mange han kan fange ved at tale", i hvilket Fald Forkyndelsen erklæres at skulle „stande for fulde". Paa samme Tid, som Christian den 5tes Lov i 1—4—28, 2det Stykke fastslog den sidstanførte Fremgangsmaade som den eneste gjældende under de nævnte Forudsætninger, indførte imidlertid Landsloven ved 1—4—4 en enkelt Ændring i de ovenfor fremstillede, ældre Forkyndelsesregler. Det bestemtes nemlig, at en Stævning ikke nødvendigen skal forkyndes og læses i Citandi egen Nærværelse, men at det i hans personlige Fraværelse maa kunne skee i „hans Folkis eller Andres Paahør, som der kunde være nærværende"[82], saaledes at der enten skal leveres dem en Afskrift af Stævningen eller gives dem Tid til selv at „lade den udskrive", jfr. ogsaa 1—4—21, en Modification, som man forøvrigt i Praxis allerede tidligt finder Spor af, idet t. Ex. den 12 Juli 1669 en Stæv-

ning kjendes lovlig forkyndt som skeet i Nærværelse af Citandi Fuldmægtig og tvende af hans Tjenere. Spørgsmaal om en Stævnings lovlige Forkyndelse høre forøvrigt netop til de Punkter, som inden Landsloven særdeles ofte give Anledning til Indsigelser for Høiesteret. Snart angaaer Tvivlen Forkyndelsesstedet, see saaledes d. 13 Juli 1665, da Retten giver Landsdommerne Medhold i, at en Person burde have Kald og Varsel dér, „hvor han søgte Sacramentet och holte Dug och Disk", medens Borgmester og Raad i Nakskov havde formeent, at han „for nogen Næring, som han dog ikke brugte", i Byen maatte „agtes for Borger dér og Stævningen forkyndes dér", og d. 11 Juli 1677, da Høiesteret, tvertimod Landsthingsdom, kjendte Christen Skeels Kald og Varsel til Conrad Hess paa dennes Gaard Trudsholm, ikke derimod paa hans Bopæl i Kjøbenhavn, gyldigt, da det var Praxis, at „hvor „Gaardene ere ikke bortforpagtede, dér holder mand Dug „og Disk med Fogder og Folk". Snart knytter Indsigelsen sig til Forkyndelsestiden, see d. 28 Juni 1664 (forkyndt paa en Bededag) eller til Undladelse af andre Formaliteters Iagttagelse, see saaledes d. 19 Juli 1664, da Gunde Rosenkrantz's Indsigelse „ikke lovlig efter Recessen eller for hans Bopæl at være citeret" tages tilfølge, paa Grund af, at han ikke havde „seet Stævningen, før nu for Høiesteret", idet der „vel paa Soer kom en Ordonantz-„Rytter efter ham og sagde, at han havde en Stævning, „men uden at Rosenkrantz læste den". Snart dreier det sig endelig om det benægtende besvarede Spørgsmaal, hvorvidt en Persons Arvinger kunde være pligtige at svare til en mod den Afdøde rettet Stævning, der ikke var læst for ham før hans Død, see Voteringerne d. 13 September 1672 og 31 Mai 1676.

Endnu paa eet Punkt i denne Materie gav Danske Lov en hidtil savnet Bestemmelse, nemlig med Hensyn til Fremgangsmaaden i det Tilfælde, at Citanten ønsker at frafalde sin udtagne Stævning. Herom havde den tidligere Lovgivning Intet talt og Følgen var derfor, at man i Praxis som oftest hjalp sig enten ved, at Citanten den Dag, Sagen faldt i Rette, indgav en Memorial, hvori han tilbagekaldte sin Stævning, hvilken Memorial da gaves Paategning om at være læst i

Retten og derpaa overleveredes til Modparten, see en d. 22 September 1682 foretagen Sag, eller ved, at Parterne efter indbyrdes Overeenskomst simpelthen ganske udebleve ved Sagens Foretagelse, hvorfor det ofte, f. Ex. i Domsprotocollen for 1680, hedder: „Denne Sag formenes at være forligt, efterdi ingen af Parterne haver sig anmeldt". Det Uheldige, navnlig ved den sidstnævnte Fremgangsmaade, kom imidlertid stærkt frem ved en d. 19 Juli 1677 paakjendt Sag, i hvilken begge Parter udebleve. Under Voteringen meente Pluraliteten, at „man ikke kunde vide, om ikke Udeblivelsen betød, at Parterne vare blevne forligte", hvad Adskilligt kunde tyde paa, og man undlod som Følge af denne Mulighed at ikjende dem de 40 Rbd. efter Fdg. 22 Mai 1662, hvorimod man gav Udeblivelsesdom („at Sagen skulde være tabt, indtil der stævnes paany") og tilpligtede hver af Parterne at betale Kost og Tæring til de forgjæves mødende Landsdommere. Men det Usikkre ved den nævnte Supposition bevirkede dog, at det fra flere af de Voterendes Side — deriblandt navnlig af Generalprocureur Scavenius og R. Winding — med Styrke blev gjort gjældende, at det vilde være godt, om der blev udstedt en Forordning om, at „naar Parterne „vilde forliges, skulde de først Stævningen med begge „Parters Paaskrift indskikke i Cantzeliet til Cassation", jfr. ogsaa hermed en Bemærkning af Winding under en Votering d. 20 August 1680 om, at Citanten „kan ikke „have Magt at lade falde sin Stævning, medmindre Veder„parten ogsaa har paaskrevet den, at han lader Sagen „falde". Overeensstemmende med disse Udtalelser blev der da ogsaa i Landslovens 1—4—33 i Slutningen som Undtagelse fra Forskriften om Virkningerne af Citantens Udeblivelse optaget en Bestemmelse om, at „dersom han „indleverer sin tagen Stævning i rette Tid i Kongens „Cancelli med sin Vederparts skriftlig Samtykke, og Veder„parten ikke vil Sagen videre udføre, da bør han derfor „fri at være".

Om Ordenen, hvori Sagerne i Høiesteret i Henhold til D. L.s 1—3—15, overeensstemmende med Paabudet i Patent af 19 Februar 1680, skulde foretages, er allerede i det Foregaaende det Fornødne anført, hvad ogsaa

gjælder om de ved Patent af 11 December 1673 foreskrevne Virkninger af Mødetidernes forsømte Iagttagelse, saaledes som disse gjentoges ved D. L. 1—3—16.

Naar Sagerne da efter Ordenen ved Optagelse paa de daglig affattede Charter ere berammede til Foretagelse, synes det i Kraft af Reglen om, at Høiesteret savner Myndighed til selv og paa egen Haand at gjøre Forandringer i Ordenen, at have været anerkjendt, at enhver Udsættelse af en berammet Sag, som vilde medføre en Fravigen af Ordenen, nødvendiggjør Erhvervelsen af en hertil sigtende kgl. Bevilling [83]. Dette Princip maa virkelig ogsaa antages i længere Tid at være blevet respecteret i Praxis, og det endog selv, hvor det kun dreiede sig om en kortvarig Udsættelse, naar ikke begge Parter vare enige i dens Meddelelse [84], see saaledes d. 18 Juni og 17 August 1672 samt d. 18 Juni 1673, hvor det under Voteringen udtrykkelig udtales, at Dilation, omend kun i et Par Dage, ikke kan gives uden efter kgl. Befaling; ja end ikke overfor Generalfiscalens Paastand om Udsættelse sees Retten at have villet frafalde Forlangendet om Producering af en særlig kgl. Ordre desangaaende, see saaledes d. 17 August 1672, da Retten, eftersom Generalfiscalen „ey paa samme Tid kunde komme i Tale med Hs. Maj." for at faae Tilladelsen, fuldkommen correct foretrak at „bryde" Retten „paa een Dag". Senere hen i Tiden synes der dog at kunne spores en noget større Tilbøielighed hos Høiesteret til, selv paa egen Haand at tilstaae en Part kortvarig Dilation, snart for at oppebie Udfaldet af en til Kongen indgiven Supplik om Udsættelse, see d. 18 August 1682, snart paa Grund af Partens pludselige Sygdom, see t. Ex. d. 2 December 1680, ved Modvind forsinket Reise, see d. 30 August 1681, uforskyldt manglende Domsbeskrivelse, see d. 3 og 5 Februar 1681 og 17 August 1682, eller andre Documenter, see d. 23 Juni 1676 og 20 August 1683 („for „at faae Acterne af det Hollandske Sprog paa Danske „translateret", hvad ikke itide havde kunnet skee paa Grund af deres Vidtløftighed), snart endelig paa Grund af, at Sagen angik Kongens Interesser og den disse repræsenterende Indstævnte (en Amtsskriver) endnu ikke var ankommen, see d. 21 August 1680. Udsættelse med en

Sags Foretagelse fra et Høiesteretsaar til et andet maatte selvfølgelig efter alle rimelige Principer udkræve en Allerh. Tilladelse, see ogsaa Rescr. 27 Juli 1669 og 22 August 1683[85]. Men tiltrods herfor findes der dog mærkelig nok i en Sag (Giert Meyer ctr. Overformynder Jørgen Gregersen) under 20 October 1683 af Høiesteret afsagt en Kjendelse, hvorved Sagen, „efterdi befindes, at der fattes paa „nødvendige Oplysninger til Rettens Befordring, og Sagen „angaaer Umyndige", opsættes „til næste Høiesteret, da „uforbigjængelig at komme frem til endelig Dom", en Beslutning, med Hensyn til hvilken vi efter Voteringsprotocollen kunne oplyse, at der blandt de Voterende oprindelig var nogen Tvivl, om ikke Sagen maatte paadømmes i dens foreliggende Stand, da der af Kongen var bevilget Stævning i samme, men at man dog til Slutningen enedes om, paa egen Haand at give Dilation til Overformynderen til næste Aar, „da ingen af Parterne ved den begjærte Dilation kan præjudiceres". Forøvrigt gjælder det vistnok allerede for nærværende Periodes Vedkommende — hvad for en senere Tid andetsteds[86] vil findes bemærket — at kgl. Tilladelse til længere Udsættelser i rigtig Erkjendelse af, at Modparten har Ret til at forlange, at Sagen ikke uden Nødvendighed foretages senere end efter Ordenen, ingenlunde saa ganske let har været at opnaae. Nogen særlig Bestemmelse angaaende Udsættelser fandtes ikke optagen i Landsloven; derimod paalagdes det ved Patent af 15 Januar 1684 de Parter, som vilde lade deres Sager for Høiesteret udføre ved Procuratorer, at de „saa „betimeligen dem fornøden Information om deres Sager „give, at de kan være færdige 8 Dage, førend Sagen paa „Catalogo til at høres er anslagen, om de paaraabes at „gaae i Rette", en Bestemmelse, som var motiveret ved, at „Voris Høiesteret undertiden maa opsættes formedelst „Parternes Forsømmelighed, som ikke udi Tide underretter deres Procuratorer om Sagernes Beskaffenhed eller „dem Acterne tidlig nok tilstiller".

Spørgsmaalet om Virkningerne af Parternes Udeblivelse for Høiesteret i Tiden før Landsloven hører til dem, som det er forbundet med de største Vanskeligheder at naae til fuld Klarhed over, deels paa

Grund af de vedkommende Lovbestemmelsers egen, deelvise Utydelighed og Ufuldstændighed, deels som Følge af, at der hertil sluttede sig en gjennemgaaende usikker og vaklende Praxis fra Domstolens Side. Medens det efter Chr. IIs verdslige Lovs § 18 var Reglen, at den, som udeblev efter Stævning — ligegyldigt, om det var Citanten eller Indstævnte — skulde bøde til Kongen samt give den mødende Vederpart Kost og Tæring, idet der „dog skal dømmes og siges paa Sagen efter den Parts „Brev og Beviisnings Lydelse, som tilstede er og i Rette „møder“, jfr. Kjbhvnske Reces af 1537 § 11, heed det i Coldingske Reces 1558 § 5 overeensstemmende med Kjbhvnske Reces af 1547 § 2 om den udeblivende Indstævnte, at han skulde „have tabt Sagen, til saalænge han vil møde“, og om den udeblivende Sagsøger (som ikke nævnes i Recessen af 1547), at han skulde have „udi lige Maade tabt Sagen, til den stævnes lovlig igjen“, og derhos give sin mødende Modpart „sin beviislig Kost og Tæring igjen“. Og naar det derpaa i Fdg. 9 November 1634 og senere i store Reces 1643: 2—6—11 i Forbindelse med de nærmere Bestemmelser om Mødetiden foreskreves under Eet saavel for Citanten som for Sagsøgte, at den af dem, som udebliver, foruden en god Kost og Tæring skulde „have tabt Sagen, til han stævner paany“, saa synes disse Ord, der for Citantens Vedkommende jo ganske stemte med den for ham ved Cold. Reces fastslaaede Udeblivelsesvirkning, heller ikke for Indstævntes Vedkommende at tilsigte at sige Andet, end hvad der alt var Meningen med Udtrykket i Cold. Reces: „at have tabt Sagen, til saalænge han vil møde“, en Antagelse, som navnlig ogsaa i høi Grad bestyrkes ved den Omstændighed, at R. Winding i sin Codex Fredericius af 1667 vedblivende betegner den legale Virkning af Sagvolderens Udeblivelse paa hiin ældre Maade.

Men hvorledes ere nu disse Forskrifter blevne forstaaede og anvendte i Praxis af Høiesteret forinden 1683?

Vi skulle i saa Henseende først omtale Virkningerne af Sagsøgerens Udeblivelse, for hvilken altsaa efter Lovgivningen gjaldt den Regel, at han skulde have „tabt Sagen, til han stævner paany“, Ord, der dog ikke længere

— som Tilfældet var ved en Retterthingsdom af 1561 [87] — forstodes som eenstydende med, at der dømtes efter de af den mødende Indstævnte fremlagte Breve, men alene som Udtryk for et Stævningstab, for at den udtagne Stævning blev uefterrettelig som en naturlig Følge af, at Sagen slet ikke incamineredes [88]. Det maa da her som en Bemærkning, der næppe altid er blevet tilstrækkeligt paaagtet, fremhæves, at de tidligere omtalte, i Fdg. 10 Juli 1655 og Fdg. 22 Mai 1662, jfr. Patent 11 December 1673, paabudne 40 Rbdl., „førend Vedkommende siden til Rettergang maa stedes", vare Bod, ikke for Udeblivelse som saadan i egentlig juridisk Forstand, men for „ikke i rette Tid" ɔ: til rette Klokkeslet at have indfundet sig i Retten, hvorfor de nævnte Forordninger da heller slet ikke nævne Noget om Sagens foreløbige „Tab" eller om andre egentlige, legale Udeblivelsesfølger. Hermed skal nu imidlertid naturligviis paa ingen Maade være benægtet, at de 40 Rbdl. jo meget vel kunde idømmes den Udeblivende i Forbindelse med de sædvanlige Udeblivelsesvirkninger, saasandt som en Udeblivelse selv i specifik juridisk Forstand i og for sig altid kan siges tillige at indeholde en Forsømmelse af at iagttage den paabudne Mødetid, og herpaa frembyde da ogsaa talrige Høiesteretsdomme fra Tidsrummet før Landsloven utvetydige Exempler. Men hvad vi ønske at slaae fast, er, at det i særdeles mange Tilfælde vilde være absolut stridende imod Billighed, om man i den blotte Forsømmelighed i Henseende til Præcisitet strax vilde see en videregaaende Hensigt hos Parten til definitivt at „udeblive", som kunde berettige til, altid i Forbindelse med de 40 Rbdl. tillige at lade ham ifalde Udeblivelsesvirkningerne.

Det er imidlertid meget langtfra, at man i Høiesterets første Tid i Praxis har fulgt denne Betragtning. Der kan tvertimod anføres talrige Exempler paa, at man strax, saasnart Citanten ikke mødte ved Sagens Paaraab til den fastsatte Tid, i Forbindelse med de 40 Rbdl. udenvidere har dømt ham til at have „tabt Sagen, indtil han lovligen stævner paa Ny igjen", hvilket, da den herved nødvendiggjorte nye Stævning jo efter Reglen skulde begjæres 6 Uger før Høiesterets Begyndelse, altsaa først kunde skee til

et følgende Høiesteretsaar. Det for Citanten særdeles Haarde i en saadan Afgjørelse blev dog imidlertid stundom undgaaet derved, at der gaves den mødende Indstævnte Contrastævning, som allerede dengang antoges at kunne meddeles i selve Høiesteretsaarets Løb, jfr. det senere Rescript 15 November 1737, see t. Ex. 2 Domme af 18 Juli 1679, en Dom af 25 Juli s. A. samt en Dom af 18 August 1682, hvor Udeblivelsesdommen udtrykkelig lyder paa, at Citanten „skal have tabt Sagen, indtil den „ved den af Indstævnte begjærte Contrastævning for denne „Høiesteret endnu kunde indkomme“, hvorved altsaa den oprindelige Citant ved at møde efter Contrastævningen — hvad dog nok forudsatte, at han først maatte betale de 40 Rbdl. — opnaaede, desuagtet endnu i samme Høiesteretsaar at faae sine Indsigelser og Betragtninger fremførte for Retten. Og hertil kom, at det heller ikke varede saa overmaade længe, inden der blandt enkelte af Rettens Medlemmer begyndte at røre sig en Erkjendelse af det Ubillige i en ubetinget Overholdelse af hiin Praxis, omend denne vaagnende Betragtning ganske vist endnu ikke evnede at influere paa Retsafgjørelsen. Vi henvise i saa Henseende til en Sag, der forefaldt i 1678: Citanten var ved Sagens Paaraab ikke tilstede, hvorimod Indstævnte mødte og paastod, at Citanten skulde „staae til Rette efter Recessen“, hvorfor der d. 13 Juli gik Udeblivelsesdom. Den 29 s. M. ansøgte Citanten imidlertid hos Retten om, desuagtet uden ny Stævning at maatte gaae i Rette med Sagen, en Begjæring, som rigtignok ved Voteringen blev forkastet, idet det fastholdtes, at han overeensstemmende med Dommen skulde „stævne paany igjen“, men det blev dog med Styrke saavel af R. Winding som af T. Bülche gjort gjældende, at hvis Vederparten var tilstede og Citanten vilde „betale 40 Rbdl. efter Forordningen“, var det „billigt, at Sagen forekommer“. Og denne Betragtning formaaede virkelig forsaavidt allerede Aaret efter at trænge igjennem, som det, efterat der d. 19 Juni 1679 var gaaet Udeblivelsesdom over Citantinden i en Sag: Frøken Regitze Grubbe ctr. Grevinde Parsberg, under 10 Juli s. A. i Voteringsprotocollen hedder: „Eftersom Fru Grev„inde Parsberg sig af seneste ergangne Dom ikke be-

„gjærer at betjene, men paany ved et skriftligt Indlæg „begjærer, at Sagen maatte foretages for at komme til „Endelighed, og Frøken R. Grubbe og det samme er be„gjærendes, da blev efter de Flestes Vota tilladt Sagen „igjen at opslages og foretages til endelig Decision“ — altsaa uden ny Stævning fra nogen af Siderne. Her foreligger saaledes en Afgjørelse, der ubestrideligt betegner det relative Fremskridt i Høiesterets Praxis, at medens de 40 Rbdl. ere en ubetinget Følge af Forsømmelse med at give Møde i rette Tid, beroer derimod Spørgsmaalet om, hvorvidt Forsømmelsen tillige skal afføde Udeblivelsesvirkning, ialtfald for en Deel paa den mødende Indstævntes Villie.

Men ikke nok hermed. Allerede det paafølgende Aar, 1680, kan der paavises en yderligere og som Overgang til den 3 Aar senere ved Landsloven skabte nye Ordning særdeles characteristisk Modification i Høiesterets ovennævnte, ældre Praxis. Ved tvende Domme af 20 og 21 August statueredes det nemlig som Virkning af undladt Møde af den „3 Gange tydeligt paaraabte“ Citant, at han skulde „efter Forordningen“ betale 40 Rbdl. til Straf, „saafremt han sin Sag endnu i denne Høieste„ret vil have foretagen“ og — føies der til — „hvis „ikke, da“ at have tabt Sagen, til han stævner paany igjen. Med andre Ord: den fra Citantens Side skeete Undladelse af at give Møde for Høiesteret ved hans Sags Paaraabelse skal under Indstævntes Fraværelse ikke afskjære ham fra, mod Erlæggelse af de 40 Rbdl. at faae Sagen for igjen senere i Høiesteretsaarets Løb paa den gamle Stævning, medens den definitive Udeblivelsesvirkning: at have tabt Sagen, til han stævner paany igjen, først indtræder — men, som det synes, da ogsaa eo ipso — naar det ved hans Passivitet viser sig, at han ikke vil gjøre Brug af denne Adgang og at hans undladte Møde virkelig er Udtryk for en Udeblivelsesvillie. Ogsaa i det følgende Aar møde vi under Voteringen den 30 August 1681 i en Sag, hvor heller ikke den Indstævnte havde indfundet sig, en lignende Afgjørelsesmaade med Styrke gjort gjældende fra flere Voterendes Side, gaaende ud paa, at ifald den forgjæves paaraabte Citant inden en kortere Tid maatte indstille sig for Retten til Sagens

Foretagelse, skulde han alene „dømmes efter Instruxen „ɔ: at give 40 Rbdl., mens dersom det ikke skeer, lide „efter Recessen ɔ: at have tabt Sagen"; man naaede imidlertid ikke denne Gang til nogen Domsafgjørelse paa Grundlag af denne Motivering, thi medens man var ifærd med at concipere Dommen, indfandt Citanten sig og „fore„gav, at han nys til Toldboden var anlanget og havde haft „Modbør", hvorefter Sagen strax procederedes.

Men det Anførte sætter det dog udenfor al Tvivl, at der siden Aaret 1680 virkelig har existeret en saadan modificeret Praxis som Forløber for og Overgang til den nye og med vor ovenfor hævdede Betragtning i Principet stemmende Ordning, som endelig fastsloges i D. L.s 1—3—16 (N. L.s Art. 15) og 1—4—33 (N. L.s Art. 36). Virkningen af Citantens Undladelse af at give Møde paa den Dag, hans „opslagne" Sag paaraabes i Høiesteret, skal herefter vel som hidtil bestaae i Erlæggelsen af en Pengebod (80 Lod Sølv) „strax og førend han siden til Rettergang maa stedes med Sagen", hvorimod den definitive legale Udeblivelsesvirkning — der dog efter 1—4—33 nu ikke længere blot skal bestaae i, at han taber Sagen, „til han stævner paany", men deri, at han taber den „aldeles", saaat det ham „ikke videre tilstedes paa den at tale" — uden Hensyn til, om Indstævnte møder eller ikke, først indtræder, ifald han paa Grundlag af den gamle Stævning end ikke „indstiller sig, inden den Provindses Sager, som hans Sag hører til, have Ende". Følgen af disse Forskrifter — hvorefter den brugelige Form for Udeblivelsesdomme blev denne: „N. N., som haver stævnet og hverken selv, ei heller ved sin Fuldmægtig møder til bestemt Tid, bør at betale til Christianshavns Kirke 80 Lod Sølv, førend ham maa tilstedes at gaae i Rette udi denne Sag; men hvis han ikke møder, inden at de (Provindsens) Sager tage Ende, da at have tabt Sagen og ei tilstedes videre derpaa at tale; og bør da N. N. at betale Processens Omkostning osv." — blev saaledes, at Citantens Overtrædelse af 1—3—16 kun da strax kunde faae egentlig Udeblivelsesvirkning for ham efter 1—4—33, naar den paagjældende Sag i Forveien efter Chartet var den sidste blandt Provindsens Sager, og han saaledes paa Forhaand maatte vide, at hans

Forsømmelse med Mødetidens Iagttagelse vilde falde sammen med en virkelig „Udeblivelse" i Landslovens Forstand. Vi ville imidlertid i vor senere Fremstilling faae Leilighed til nærmere at omtale, hvorledes netop den i 1—4—33 indeholdte Regel i Tidens Løb viste sig at kunne føre til Ubillighed saavel overfor Indstævnte som overfor Citanten, alt eftersom der paa det paagjældende Tidspunkt resterede mange eller faae af Provindsens Sager, og at det just var af Hensyn hertil, at Landslovens usikkre Termin ved Pl. 12 October 1787 forandredes til en bestemt Tidsfrist.

Hvad dernæst angaaer Spørgsmaalet om Virkningerne af Sagsøgtes Udeblivelse før Landsloven, da bliver Afgjørelsen heraf saa meget vanskeligere, som det er en Kjendsgjerning, at der gjennemgaaende i det paagjældende Tidsrum kun forefalder mærkværdigt faae Realitetsafgjørelser ved Høiesteret af denne Art. Medens den tidligere, med Rigens Ret og Dele Art. 24 stemmende Retterthingspraxis, hvorefter Citanten skulde bie Indstævnte efter i 3 fulde Dage, jfr. Retterthingsdom 22 Juli 1579 [89], ikke synes at have haft Cours i Høiesteret, undtagen maaskee lige i den første Tid, see en d. 18 December 1661 paadømt Sag [90], synes man nemlig ofte i Tilfælde af, at Sagsøgte var fraværende ved Sagens Paaraab, at have foretrukket at udsætte Sagens endelige Afgjørelse, indtil han eller hans Fuldmægtig kunde bevæges til at give Møde, saaat Følgen af Forsømmelsen alene blev Bod for Stævnefald samt Kost og Tæring til Modparten [91], see bl. a. Høisteretsdom 20 Juni 1663. I de Tilfælde, hvor en Realitetsafgjørelse virkelig har fundet Sted under Sagvolderens Fraværelse, maa det imidlertid ansees for sikkert, at man ikke har forstaaet Ordene i st. Reces 2—6—11: at han skal „have tabt Sagen" saaledes, at den mødende Sagsøgers Paastand udenvidere toges tilfølge, jfr. saaledes en d. 1 September 1681 i Disfaveur af Citanten paadømt Sag, hvor Grunden til, at Omkostningerne desuagtet ophævedes, angives at være „formedelst Vederparten, citatus, ei mødte"; derimod synes man i Almindelighed at have slaaet sig til Ro ved en Paakjendelse og Prøvelse af den indankede Dom paa Grundlag af de af Sagsøgeren fremlagte

Beviisligheder, jfr. t. Ex. en H. R. Dom af 18 December 1661. Dog foreligger der et enkelt Tilfælde fra den seneste Tid inden Landsloven, som lader formode, at Retten end ikke altid har følt sig beroliget ved den af Sagsøgeren under Sagsøgtes Fraværelse givne Sagsfremstilling, men — paa en Maade, der minder noget om Principet i Rescriptet af 7 April 1784, der, som vi senere paa sit Sted nærmere skulle paavise, væsentligt modificerede Forskriften i D. L.s 1—4—31 om, at der, naar Indstævnte udebliver, skal „dømmes i Sagen efter dens Beskaffenhed og han efter Dommens Indhold at lide" — selv har søgt ved et detailleret Gjennemsyn af Sagens Documenter at komme til Klarhed over den paagjældende Sags virkelige Sammenhæng. Vi sigte herved til, at Høiesteret d. 21 November 1682, da det i en Sag, hvor Citanten mødte, men Indstævnte udeblev, befandtes, at den „ikke vel var oplyst og meget vidtløftig" og „Vederparten ikke mødte til Vedermæle", overdrog til tvende Assessorer at tage „Documenterne for sig til at eftersee og til videre Relation for Retten". Noget Exempel paa, at en Udeblivelsesdom for Sagsøgte ved Høiesteret er bleven formuleret paa den i Coldingske Reces § 5 nævnte Maade: at han skal „have tabt Sagen til saalænge han vil møde", have vi ikke truffet paa, og der findes derfor ingen Anledning til her at komme ind paa en nærmere Prøvelse af den af Rosenvinge [92] fremsatte Formening, at der ved Ordene: „til saalænge han vil møde" skulde være aabnet Sagsøgte Leilighed til at unddrage sig Dommen ved at indstævne Sagen senere som Citant, det være sig nu ubetinget eller — som af J. E. Larsen [93] antydet — kun under den samme Betingelse, som nævnt i D. L.s 1—4—31, at han beviser et saadant Forfald, „at han hverken selv haver kundet mødt eller fremskikket sin Fuldmægtig".

Naar endelig begge Parter udeblive, foreskriver st. Reces 2—6—11 alene, at „de skulle have fortabt en god Kost og Tæring", vel altsaa til vedkommende citerede Dommere, uden ved Siden deraf at omtale nogen videre Udeblivelsesvirkning, og i Overeensstemmelse dermed lyder da ogsaa en saadan Udeblivelsesdom af 20 Juni 1663 saaledes: „Efterdi ingen af Parterne, efter at deres citeret

„Sag haver værit anslagen oc de paa beraabte, for den „høyeste Ret indstiller, bør enhuer af dennem at betalle „efter kgl. udgangne Forordning 40 Rbdl., førend de „igien til Rettergang maa stedis". Senere hen i Tiden figurerer dog den specielle Udeblivelsesvirkning udtrykkeligt i Dommene ved Siden af Bestemmelsen om de 40 Rbdl. under Formlen: at „Sagen skal være tabt, indtil den stævnes paany", see t. Ex. H. R. Dom af 19 Juli 1677, eller at „Citanten skal have tabt Sagen, indtil han stævner paany", for Indstævntes Vedkommende med en Tilføielse om, at ham „ei tillades Contrastævning eller at gaae i Rette, før han tilforn i lige Maade betaler 40 Rbdl.", see H. R. Dom af 23 August 1682. Men forøvrigt sees der mærkeligt nok netop med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt ogsaa den udeblivende Indstævnte skulde betale de 40 Rbdl., til sine Tider at have gjort sig nogen Meningsuliighed gjældende blandt de Voterende, see Vot. Prot. for 1681 under 31 August og 22 September. Efter Christian Vs Lov synes begge Parters Udeblivelse alene at have draget de sædvanlige Virkninger efter 1—3—16 og 1—4—33 tilfølge for Citanten, medens Indstævnte ved sin Udeblivelse kun taber Adgangen til at faae „beviislig" Kost og Tæring hos Citanten.

Angaaende fatalia appellationis til Høiesteret indeholdtes de før Landsloven gjældende Regler i st. Reces 1643: 2—6—15. Landsdommernes Domme og Commissariers Afsigter skulde herefter indankes inden 3 Aar, henholdsviis „efter de ere givne beskrevne" og efter deres „Overlevering eller Tilbydelse (om Parterne dem ikke have affordret eller ville annamme)", idet de i modsat Fald skulde „stande uryggede, saavidt Dommerne angaaer". Hertil sluttede sig særlig for Norges Vedkommende Forskriften i st. Reces 3—23, jfr. Fdg. 17 April 1636. Men i disse Regler [94] skete der ved D. L.s 1—6—14, jfr. N. L.s 1—6—12, den Forandring, at Fristen for Indankningen af Landsdommernes og Overretternes Domme, Commissariers Afsigter og Ridemænds Forretninger for Danmarks Vedkommende bestemtes til Aar og Dag fra deres Afsigelse og for Norges Vedkommende til 18 Maaneder „efterat Dommene ere udstedte", hvorved dog næppe menes Andet

end Dommenes Afsigelse [95], en Forskrift, som senere ved Fdg. 24 Januar 1755 gjordes anvendelig ogsaa paa Indankning af de Underretsdomme, som vare undergivne directe Appel til Høiesteret [96]. Fra hiin ældre Regels absolute Gyldighed kjendte store Reces imidlertid tvende Undtagelsestilfælde, i hvilke Appel efter kgl. Dispensation i hvert enkelt Tilfælde kunde skee efter de 3 Aars Forløb, dog „Dommeren uden Skade", nemlig: 1) „om Sagen „Umyndige angaaer og deres Værge uvederhæftige ere „blevne, som dennem noget til Skade kunde have forsømmet", og 2) „udi Drabssagers Opreisning, hvor Tiden „og Steden til Sandheds Oplysning kan være fornøden", ligesom den endelig 3) forbeholdt en Part ogsaa efter Fristens Udløb „at prosequere sin Ret", naar Indankningen ikke egentlig tilsigtede Dommens Underkjendelse, men skete paa Grund af „anden og bedre Beviisning i Sagen", som først senere var erhvervet. Der findes imidlertid allerede tidligt Exempler paa, at Opreisningsbevillinger for Høiesteret ogsaa ere givne udenfor de tvende førstnævnte Tilfælde, saaledes paa Grund af, at den Paagjældende havde været fraværende „paa fremmede Steder" eller at de i de forældede Domme omhandlede Fordringer havde været „under Liqvidation", see saaledes Bevillinger af 12 November 1661, 29 Juli 1662, 17 Januar 1668, 5 Marts og 4 Juni 1669, 3 October 1670, 12 Februar og 5 Juli 1671 m. fl.[97], ligesom overhovedet Alt peger hen paa, at slige Bevillinger ikke have været vanskelige at erhverve, ja stundom — f. Ex. i en H R. Dom af 13 Juli 1663 — omtales Erhvervelsen noget nær som én blot Formalitet. Dog heed det nok altid i Bevillingernes Slutning, at den paagjældende Sag „strax eller med forderligste skulde udi Retten „anhængiggjøres og derefter ved ordentlig Proces udføres, „saafremt denne vor Benaadning skal nogen Magt have" [98]. Ogsaa for Norge vare ved de ovenfor nævnte Lovbud tildeels lignende undtagende Forbehold trufne, og paa Grundlag af disse Forskrifter affattedes da ligeledes i det Væsentlige Bestemmelserne i D. L.s 1—6—14 sidste Deel og 1—6—17 (N. L.s Art. 15), hvorimod Undtagelsen i Lovens 1—6—16 (N. L.s Art. 14), der tillader at indstævne en Dom eller Afsigt „til Stadfæstelse" uden Hensyn til

Appelfristens Udløb, omend den ganske vist alt var indbefattet under Forskriften i st. Reces 2—6—15 i Slutningen, dog vel maa siges formaliter at fremtræde som ny[99]. For Norges Vedkommende var der endelig ligeledes ved Fdg. 17 April 1636 og st. Reces 3—23 gjort en Indskrænkning i Appelfristen for det Tilfælde, at vedkommende Laugmand eller Commissarius afgik ved Døden inden de tre Aars Forløb, idet da „de, som stævne ville hans Arvinger“, skulde inden Aar og Dag efter Dødsfaldet udtage Stævning, „dog at samme Stævnings Datum og Termin ikke udtydes, forstaaes eller extenderes over“ den ordinaire 3 Aars Termin efter Dommens „Udgivelse“. En tilsvarende Bestemmelse for Danmarks Vedkommende gaves derimod først ved D. L.s 1—6—15, der dog, ligesom N. L.s 1—6—13, fastsatte den forkortede Appelfrist til 6 Maaneder fra Dommerens dødelige Afgang.

Instantsfølgens nøie Iagttagelse, der først var paabuden ved Christopher II's Haandfæstning 1320 § 28 og derpaa yderligere indskjærpedes ved Cold. Reces 1558 §§ 5 og 8 samt ved Kallundborgske Reces 1576 § 1, havde allerede paa det gamle Retterthing viist sig at høre til de overmaade vanskeligt gjennemførlige Ting[100]. Det samme gjælder ogsaa for Høiesterets Vedkommende, navnlig i dennes første Tid, skjøndt det overeensstemmende med st. Reces 2—6—12 stadigt i de aarlige Patenter ligefra det aabne Brev af 14 April 1662 heed, at ingen Sager maatte indstævnes for Høiesteret, „uden de tilforn haver været til Herredsthing og Landsthing“ — „eller andre behørige Steder“, som Patent af 11 December 1673 første Gang føier til — „og der er gangen Dom udi Sagen, som det „sig bør, eller og ere de Sager, som for den høieste Ret „endelig bør at ordeles.“ Senere synes der dog fra Høiesterets Side at kunne spores en større Agtpaagivenhed og Strenghed i Hævdelsen af Principet om Instantsfølgens Ukrænkelighed: snart i Form af en skarp Begrændsning af de enkelte Appelorganers Competence (see saaledes d. 28 November 1661, da det under Voteringen gjøres gjældende, at den paagjældende Sag ei burde have været indstævnet for Høiesteret, „da dertil ei bør appelleres fra Voldgiftsmænd“, og d. 23 August 1666, da det overfor

en Part, der havde klaget over, at hans talrige Vidner ikke vare forhørte med tilstrækkelig Fliid ved Landsthinget og derfor havde begjært Commissarier beskikkede, fremhæves, at „det er mod Landslov at tage Commissarier mod Commissarier eller Landsthing), snart mere directe gjennem en energisk Vægring fra Retten ved at paakjende en Sag, der ikke i Forveien havde gjennemløbet de paabudne Stadier (see saaledes t. Ex. en d. 16 Juli 1679 foretagen Sag, som blev „hjemviist“ til Landsdommernes Paakjendelse efter Anbefaling af Er. Bartholin, der stærkt hævdede, at Sagen først burde paakjendes „paa sine tilbørlige Steder“ og at det var „usædvanligt at indstævne en Sag for Høiesteret, hvor ingen Dom er faldet“, og ligeledes en d. 12 Juli 1677 behandlet Sag, der kun undgik en Hjemviisning som ikke paakjendt ved Hjemthinget derved, at Retten søgte Forliig opnaaet). Imidlertid udelukker denne strængere Tilbøielighed hos Retten dog ikke, at der endnu lige ned til Landslovens Tid kan paavises Exempler i modsat Retning. Vi skulle i saa Henseende henvise til en d. 10 Juni 1678 foretagen Sag mellem en Præst og hans Hustrue angaaende Paterniteten til et af hende 13 Uger efter Ægteskabet født Barn, hvor Cantsleren, skjøndt han vel maatte give Winding og Scavenius Ret i, at Sagen „efter Procesmaaden burde først dømmes paa til Capitulet“, dog udtalte sig for, at „som det er „en skandaløs Sag, er det bedst strax at kjende, og som „det er lutter soupçons mod Præsten og hun har ved„staaet, at en Anden er Barnefader, bør Præsten fri„findes for at beholde hende“, en Afgjørelse, som ogsaa Kongen personlig approberede; fremdeles til et d. 23 November 1682 forefaldet Tilfælde, hvori Høiesteret i en for Samme indanket norsk Commissionssag, som tvertimod Citantens Opgivende ikke havde været for Oberhofretten, trods Modpartens Protest efter W. Worms Forslag søgte kgl. Tilladelse til, at den desuagtet maatte foretages paa Grund af „den lange Ophold og Fortræd, den fattige Mand er tilføiet“ [101]. Efter Landslovens Ikrafttræden synes man gjennem større Forsigtighed i Cancelliet med Meddelelsen af Høiesteretsstævninger at have vaaget over Efterlevelsen af 1—6—18, hvorimod kgl. Dispensationer

ad Bevillingsveien vistnok allerede snart efter ere komne i Brug, oftest dog kun i sparsomt Omfang og i Almindelighed under ringe Tilslutning fra Høiesterets Side.

Det maa siges til Høiesterets Roes, at den ogsaa inden Landsloven gjennemgaaende har øvet en ret virksom Kritik overfor de citerede Dommere. Dette skeer snart i Form af Bøder og Paamindelser i Anledning af skeete Forsømmelser med Sagernes Paakjendelse, see saaledes d. 27 August 1666 (Hjemviisning til Hjemthinget med Paalæg om endelig Doms Afsigelse inden 12 Ugers Forløb), d. 30 Juni 1676 (Landsdommerne paa Fyen ikjendes Bøde), d. 12 Juni 1677 (Hjemviisning af en Sag til Hofretten, der havde opholdt Sagen over 6 Uger og givet en uendelig Dom, med Paalæg om at paakjende den endeligt og saa hurtigt, at den „atter til den nu holdende Høiesteret kan indkomme, om paaankes"), snart gjennem personlige Irettesættelser inden Retten, see saaledes Voteringsprotocollen under d. 29 Juni 1677, da efter en Klage fra Baron Jens Juel over, at Landsdommeren tvertimod Friherrernes Privilegier havde „dømt paa Juellinge Birkethings Dom", den nævnte Dommer „for at give Juel nogen Satisfaction herfor" blev indkaldet for Retten og „ad-„varet, at han herudi havde forseet sig og at han en „anden Gang burde bedre tage Privilegerne iagt"; fremdeles d. 24 September 1680, da ligeledes en Landsdommer indkaldtes og af Cantsleren foreholdtes, at „han sig høi-„ligen med sin Dom havde forseet, saa han billigen med „Straf derfor burde været anseet", og derhos formanedes, „at han sig herefter bedre udi sine Domme vilde forsee."

Det gjælder ligeledes om Høiesteret, at den i Almindelighed med Alvor har forstaaet at hævde Værnethingsreglernes Overholdelse, see bl. a. Tilfælde den 26 Juli 1666, da i Henhold til Odense Byes Privilegier Borgmester og Raads Dom blev tilsidesat, eftersom den Paagjældendes Værnething „var ikke for Raadstuen, men for Landsthinget", og Voteringsprotocollen under 14 September 1667. Men ganske ukjendte ere Undtagelser herfra dog ikke, i hvilken Henseende vi skulle henvise til en i Høiesteret d. 6 December 1661 paakjendt Sag: Hans Ribolt ctr. Fru Anne Catharine Budde, Sl. Peder Wibes,

til Bierdrup angaaende Betalingen af nogle Penge. Under Proceduren for Høiesteret besværede Fru Budde sig i et Indlæg over, at Byfoged, Borgmester og Raad i Kjøbenhavn havde „dømt over hende og draget hende fra sit „Værnething, uanseet forrige saavelsom de sidste Adelen „givne Privilegier“. Ikke desto mindre fandt dog de fem i Sagen Voterende under den noget tvivlsomme Henviisning til: „qvod nulla sit tam firma regula, qvin admittat exceptionem“, at man under Hensyn til de særlige Tidsforhold (Kjøbenhavns Beleiring) nok kunde see bort fra det skeete Brud paa Værnethingsreglerne og stadfæste den indankede Dom ved følgende Sentents: „Uanseet Fru Anne Catharine „Budde haver haft billig Aarsag til at indskyde sig for „sit Værnething, saaat den derimod førte Rettergang ikke „bør at komme hende eller hendes Stand imod givne Pri„vilegier til nogen Præjuditz; ikke desto mindre, efterdi „Borgm. og Raads Dom udi Hovedsagen, som tilfinder „Fru Budde at betale til . . . . . med Processens billig „anvendte Bekostning, er paa rigtig Documenter grundet „og udi Beleiringens Tid afsagt, da N. N.s store Necessitet „ingen Ophold eller anden Medfart deri tilstede, Proces„sens Fornyelse ei kan dertil med i saa Maader komme „Fru Budde til nogen Gavn, men langt mere til videre „Bekostning, da er for Retten afsagt, at Borgm. og Raads „Dom saavidt bør ved Magt at stande, at Fru Budde for„berørte Summa Penge bør at betale“ osv. osv.[102]. At det imidlertid udelukkende var Hensynet til de ganske extraordinaire Forhold, hvorunder den indankede Dom var afsagt, som dicterede denne precaire Afgjørelse, fremgaaer foruden af selve Sententsen end yderligere af en nogle Dage senere — d. 10 December 1661 — afsagt Dom i en anden Sag, hvorunder den samme adelige Frue citerede Borgmester og Raad i Kjøbenhavn i Anledning af en Dom, ved hvilken de havde tilpligtet hende at betale til Baltzer Sekmann en Pengesum tiltrods for hendes Paastand om at ville søges til sit rette Værnething. I sit Indlæg for Høiesteret gjorde Fru Budde gjældende, at „Dug og Disk forstaaes i Loven ikkun om dennem, som „ere deres egne sorne Borgere“ og at Borgm. og Raad derfor ved deres Dom havde „Recessen forbigaaet“, samt

at Dommen først var bleven afsagt 32 Uger efter Fredens Afslutning. Denne sidste Omstændighed fandt Høiesteret da ogsaa saa afgjørende, at den, skjøndt den indankede Dom var grundet paa „rigtig og klar Haandskrift“, dog statuerede, at Fru Budde „efter de den adelig Stand naadigst forundte Privilegier“ maatte siges, „uden nogen „uomgjængelige Aarsage at være draget fra sit rette Værne-„thing“, hvorfor den casserede Dommen og henviste Sekmann til at søge hende ved hendes Værnething[103].

Nødvendig Appel til Høiesteret i visse criminelle Sager kjendes ikke i Perioden før Landsloven og da forøvrigt heller ikke ifølge denne Lov, der i 1—24—51 med Hensyn til Livsstraffe for Trolddom og Drab alene paabyder Indankning til Overretten forinden Executionen og i 1-24-52 kun forudsætter kgl. Resolutions Erhvervelse i saadanne Tilfælde, hvor „Kongens Befalingsmand „eller anden Øvrighed eller og Dommeren selv for Sam-„vittighed eller anden vigtig Aarsag skyld kunde have „Betænkende at lade Nogen henrette.“ Den sidstnævnte Bestemmelse forandredes ved Rescr. 31 Marts 1688 derhen, at kgl. Resolution altid i tvivlsomme Livssager skulde erhverves inden Executionen, og ved Rescr. 28 Mai 1735 til, at saadan Resolution skulde indhentes i alle Tilfælde af Livsstraf, jfr. Rescr. 8 Juli s. A., hvormed kan sammenholdes en Udtalelse under Voteringen i en for Høiesteret den 21 August 1677 foretagen Sag om, at det alene tilkommer Kongen, ikke vedkommende Birkepatron at „give Pardon, naar Nogen er dømt fra Livet“, medens Forskriften i D. L. 1—24—51 allerede ved Rescr. 20 November 1686, jfr. Rescr. 21 Juli s. A., skjærpedes derhen, at Trolddomssager, hvori Nogen ved Landsthinget var dømt fra Livet, altid skulde indankes for Høiesteret. Den nugjældende Regel, at enhver Dødsdom skal indankes for denne Domstol, sloges derimod først fast ved Fdg. 16 December 1840 § 1 i Slutningen. End ikke Delinqventens egen Begjæring om Appel til Høiesteret synes man inden Landsloven altid at have anseet sig forpligtet til at efterkomme, jfr. saaledes et Rescript af 10 Februar 1675, hvori Kongen paa Forhaand nægter en Misdæder slig Paaanke[104].

Om Proceduren i Skranken er ikke stort Videre at bemærke, end hvad vi alt i det Foregaaende have anført. Medens den fra st. Reces 2—6—16 Nr. 7 kjendte Regel, at Ingen skal være pligtig at bruge Procurator, som selv ved sin Værge eller Tjener sin Trætte vil udføre, i det Væsentlige uforandret findes gjentagen i D. L. 1—9—14, og Bestemmelsen i 1—9—17 om, at „Principalen selv og andre Interesserede" skulle være pligtige at møde, naar Overdomstolene „i vigtige og tvivlraadige Sager til Sagens Oplysning" ansee det fornødent, ligeledes er en Gjenganger, nemlig af Fdg. 11 Juli 1654[105], hvad ogsaa gjælder om 1—12—5 og 6 angaaende Følgen af Uskikkelighed i Retten, jfr. Fdg. 29 Juni 1670 og 7 Mai 1677, fremtræder derimod den mærkelige Forskrift i 1—9—6 om, at ingen Qvindesperson maa gaae i Rette for Høiesteret, medmindre Sagen angaaer hendes eller hendes Mands eller Børns Ære eller Liv, som en ganske ny Bestemmelse[106]. Procesmaaden maa vistnok vedblivende før Landsloven betegnes som blandet, hvilket bekræftes bl. A. ved en Høiesteretsdomsakt af 8 December 1671, hvori det hedder: „Hvorimod og til Sagen at svare efter Indstævningen paa „Indstævntes Vegne Ingen mødte udi Rette, som noget „herimod enten skriftlig eller mundtlig producerede" [107]. Omend man maaskee maa give Holberg[108] Ret i, at der under Christian den 5te kan spores en noget større Tilbøielighed blandt Procuratorerne til at „plaidere mundtlig", saa gjælder dette derimod ikke i de Sager, i hvilke Parterne mødte personlig eller ved Fuldmægtig, „som ei er Procurator". I slige Sager maa skriftlig Procedure antages vedblivende at have været meget brugt ogsaa efter Landsloven, der ingen Bestemmelse i saa Henseende indeholdt, ja ved det senere Patent af 22 October 1701 § 7 paabødes det jo endog i slige Tilfælde ligefrem som Pligt, at Parterne skulde „forklare deres Sags Retfærdighed" ved skriftligt Indlæg, saa at kun Duplikken maatte gives mundtlig, hvorimod det ved Patent af 21 October 1693 for de citerede „Commissarier, Overdommere, Ridemænd og deslige" særlig var foreskrevet, at naar de mødte personlig, skulde deres Forsvar altid skee mundtlig, medens de,

naar de „deres beskikkede Fuldmægtige fremsende“, skulde afgive skriftlige Indlæg „paa korteste Maade forfattede.“

Hvad angaaer Spørgsmaalet om Adgangen for Parterne til en sondret Procedure for Høiesteret af Formalitet og Realitet, kunne vi i det Væsentlige henholde os til, hvad derom læres i Systemerne[109], idet vi hertil kun skulle knytte følgende Bemærkninger: Der kan anføres talrige Exempler paa, at selve Høiesteretssagens Formalitet har været gjort til Gjenstand for særskilt Procedering og Paakjendelse, i hvilken Henseende der exempelviis kan henvises til Voteringsprotocollen under d. 19 Juli 1664 (Spørgsmaal om Stævningens lovlige Forkyndelse), d. 13 Juni 1665 (Indsigelse mod, at Sagen som allerede afgjort ved Høiesteretsdom overhovedet foretages), d. 18 Juni 1677 (Begjæring om Sagens Opsættelse, indtil Dom og Documenter kunde „erlanges“ fra Admiralitetet), d. 19 Juli s. A. (Indstævntes Protest mod Sagens Foretagelse udenfor dens Plads i Ordenen), d. 28 October 1680 (Spørgsmaal om Bevilgelse af en begjært Dilation; under Voteringen herom viiste der sig dog nogen Tilbøielighed til strax i Forbindelse dermed at paakjende Realiteten) og fra en senere Tid d. 24 April 1703 (Spørgsmaal om Opsættelse i Henhold til en paaberaabt mundtlig Allerh. Tilladelse), d. 14 Februar 1737 (Spørgsmaal om en Sags Foretagelse trods manglende summa appellabilis) samt d. 17 Juni s. A. (Indsigelse fra Indstævnte i Anledning af Landsthingets Forbigaaelse) osv. Derimod har et flittigt Studium af Rettens Voteringsprotocoller ikke ført til Opdagelsen af noget Tilfælde, hvor det er uomtvisteligt, at der virkelig foreligger en af Høiesteret godkjendt processuel Udstykning af selve den indankede Retshandlings Formalitet og Realitet. Ganske vist kunde den til sine Tider hyppigt forekommende særskilte Votering af Sagens enkelte Poster let lede Tanken hen paa, at hermed ogsaa havde været forbundet en tilsvarende postviis Deling af Realitetsproceduren, see til Ex. saaledes en d. 4 og 5 Septbr. 1666 postviis omvoteret Sag (Knud Frantzen paa afg. Borgmester Niels Lauridtzons Arvingers Vegne ctr. Generalfiscalen i Norge). Men ligesom det imidlertid er et Factum, at der ikke i de omhyggeligt og vidtløftigt affattede

Procesregler for Høiesteret findes det ringeste Spor til Anerkjendelse af en saadan Deling af Realitetsproceduren, saaledes turde det vel ogsaa være berettiget netop at see et Udslag af Rettens Utilbøielighed til at indlade sig paa en saadan Sondring i den af os i det Foregaaende omtalte Omstændighed, at Lövenklau i den bekjendte Sag mellem Niels Trolle og ham, hvormed Høiesteret begyndte sin Virksomhed i 1661, ikke opnaaede at see sin Begjæring om en særlig Paakjendelse af „Hovedsagen" forud for, hvad han benævnede som „Bisagen", tagen til Følge, hvorimod Trolles Paastand om, at begge Sager skulde paakjendes under Eet, fulgtes ved Rettens Dom af 5 Marts s. A.

Til Slutning skal endnu fremhæves: den nye Forskrift i D. L.s 1—13—27, 1ste Stykke (N. L.s 28de Art.) angaaende Adgangen til under Appelsagen at fremkomme med saadan ny, „bedre Sandheds Oplysning og Beviisning", som Parten edelig bekræfter „ikke tilforn at have været vidende om eller at kunne have bekommet", jfr. de sig hertil særlig for Høiesterets Vedkommende sluttende nærmere Bestemmelser i Patent 15 November 1690, Rescript 5 Marts 1698, Fdg. 20 Februar 1717 I B § 16 og hvad vi i vor senere Fremstilling og ved Omtalen af Pl. 12 Mai 1784 yderligere skulle bemærke; fremdeles den sig til st. Reces 2—6—10 sluttende Forskrift i D. L. 1—6—22 om den i „vitterlige og kjends Sager, saa og i andre unyttige Trætter" tabende Parts Idømmelse af Kost og Tæring, samt endelig Bestemmelserne i 1—8—11 (tagen af Rigens Ret og Dele 1621 § 81 i Slutningen) om, at Høiesteretsdommene skulle udleveres, eftersom de blive afsagte, og gives beskrevne efter den Orden, hvori de af Parterne requireres, og i 1—25—17 og 18 angaaende Betalingen for Høiesteretsstævninger og -Domsakter, jfr. hermed den senere Fdg. 23 December 1735 § 10. Vi have hermed udtømt Fremstillingen af den umiddelbart før og efter Landsloven existerende Ordning af den hele Høiesteretsprocedure[110] og gjenoptage herefter atter Traaden i vor chronologiske Udvikling af de Rettens Historie vedrørende Begivenheder.

Det er alt i det Foregaaende berørt, hvor lidet tilfredsstillende Disciplinen saavel inden- som udenfor Skranken i Høiesteret var paa Landslovens Emanationstid og at dette Misforhold affødte Udstedelsen af et i meget hvasse Udtryk affattet Reglement af 26 Juli 1683, der, foruden at indskjærpe Justitiarius, eventuelt ved Drabantgardens Bistand, at vaage over Stilhed og Orden under Rettens Møder paa begge Sider af „Tralværket" samt at paaminde Rettens Medlemmer om deres ubetingede Taushedspligt med Hensyn til Voteringen, tillige paalagde samtlige Assessorer, at de skulde beflitte sig paa al muelig Korthed i deres Vota og navnlig omhyggeligt undgaae unødig Repetition af, hvad tidligere Voterende alt havde fremført i Sagen. Kun „een eller to af dem, som iblandt de Første „votere og Sagens Beskaffenhed vel og omstændeligen „fatter", maa deres Vota „noget vidtløftigere deducere „og udføre", medens de Andre, „som enten ere af lige „Mening eller og intet sært haver at erindre", alene skulde „referere sig til de Forriges Vota og Mening." Men ved Siden heraf indeholdt dette Reglement endnu en i reel Henseende ikke uvæsentlig Bestemmelse, idet det overdroges den ældste af de ved Protocollerne fungerende Secretærer, „som dertil dygtig er", naar de Tilforordnedes Vota vare indsamlede, at „concipere og i Pennen forfatte" Dommen efter Majoriteten, saaledes „som i andre velindrettede judiciis brugeligt er", et Arbeide, der jo — som det vil erindres — tidligere havde paahvilet Cantsleren eller hans Substitut. Assessorerne kunde da naturligviis gjøre deres Erindringer og Rettelser i Concepten, hvorefter Dommen paa sædvanlig Maade skulde aflæses af Justitiarius, i hans Forfald af en af de tilstedeværende Geheimeraader eller, naar heller ingen af disse maatte være tilstede, af en af „vores andre Raad". Men hiin nye Secretær-Function gik forresten allerede i 1690 atter over til den Ledende i Retten, for dog i 1758 for en kort Tid paany at træde i Virksomhed.

Det var Regjeringens letforstaaelige Bestræbelser for at omgive Høiesteret med en overfor Datidens noget demoraliserede Retsrespect vistnok gavnlig Nimbus, som førte til, at der i 1688 indførtes en særlig, solen Embeds-

dragt saavel for Rettens Medlemmer, som for de ved Samme agerende Procuratorer under deres Function, bestaaende i en lang Kjortel, for Geheimeraaderne af carmoisinrødt Fløil, for de andre Assessorer af carmoisinrødt Atlask, for Secretærerne af samme Farve Ferrendin samt for Procuratorerne af sort Serge, Alt med Underfoer af violet Taft. Dette fremgaaer tydeligt af de tvende, i denne Anledning udstedte Rescripter af 13 August 1688[111], idet de udtrykkeligt udtale, at Foranstaltningen skeete „til Rettens større Lustre og deres, som Retten betjener, større Respect og Anseelse.“ Naar den daværende, svenske Gesandt her ved Hoffet ikke destomindre i sine Indberetninger[112], ialtfald for en væsentlig Deel, søgte Motivet paa andre Punkter, nemlig deels i Ønsket om, paa denne hensigtsmæssige Maade at blive af med en Deel af de Fabricata, som det her i Landet i 1681 oprettede, men totalt mislykkede Silkemanufactur[113] havde henliggende, deels i Kongens private Ønske om, derigjennem at skaffe sin Kammertjener Hans Voscham en Extraindtægt, maa vi lade det staae hen, hvorvidt disse svenske Hypotheser ere rigtige. Saameget er ialtfald vist, at Rescripterne virkelig henvise til bemeldte Voscham som Ophavsmand til den Model, som skulde følges ved Forfærdigelsen, og som den, hos hvem Kapperne — hvis Anskaffelse nok forøvrigt havde til Følge, at Rettens Aabning i 1688, der ved Patent af 14 Januar s. A. var bestemt til d. 27 August, maatte udsættes til den 12 September, uden at Retsmedlemmerne dog naaede at præsentere sig i den nye Embedsdragt før den 3 October s. A.[114] — mod Betaling kunde eller maaskee endog skulde bestilles.

Og lige saa vist er det ogsaa, at der ikke paa andre Punkter egentlig kan spores stor Tilbøielighed fra Allerh. Sted til at udmærke Høiesterets Medlemmer paa nogen fremtrædende Maade, hvilket navnlig er iøinefaldende med Hensyn til Assessorernes Rangforhold. Ved Gemaksordinantzen af 11 Mai 1670[115] fik de nemlig vel Adgang til det 2det (fornemmeste) „Anticamera eller Forgemak“, dog kun som de allersidste, sammen med Superintendenter og Borgmestre i Kjøbenhavn, men ved den første egentlige Rangforordning af 25 Mai 1671[115] havde

man dog ikke nogen høiere Rang at byde dem og Assessorerne i det dengang kun lidet benyttede Statscollegium end som Nr. 44 af 55 Nummere ɔ: eet Nr. under Kammerjunkere og kun tvende Nummere over Landsdommere, ja ved de følgende Rangforordninger af 31 December 1680 og 11 December 1693[116] kom de endog kun til at rangere eet Nr. høiere end Landsdommerne, sammen med Professores theol. ved Universitetet (6 Kl. Nr. 9). Ved de senere Rangforordninger af 11 Februar 1699, 11 Februar 1717, 11 Februar 1734 og 14 October 1746[116] avancerede de vel op i 5te Klasse, men dog kun i Niveau med „vores andre" ɔ: titulaire Justitsraader, og det var — som vi senere skulle see — først betydeligt sildigere, nemlig ved en kgl. Ordre af 7 Januar 1791, at de naaede frem til den beskedne Rang med virkelige Justitsraader (5 Kl. Nr. 3). Noget Andet er det imidlertid, at det i Tidernes Løb blev Reglen, at saagodt som alle Høiesterets Assessorer af Kongen benaadedes med særlige Titler, som stillede den Enkelte høiere paa Rangstigen.

Efter Cantsler Fr. Ahlefeldts Død d. 17 Juli 1686 blev den af ham i 10 Aar beklædte, høie Statspost ikke oftere besat under Christian den 5te. Vicepræsident Vibe forestod fremdeles som hidtil baade Cancelliet og Høiesteret, bistaaet for det førstes Vedkommende af de 2 Oversecretærer: Bolle Luxdorph for de danske og Mathias Moth for de norske Sager. Efterat imidlertid Luxdorph, mueligen ikke uden Intriguer fra Kongens Elskerinde, Sophie Amalie Moths Side, d. 12 Februar 1690[117] var bleven fjernet fra sit Embede og Vibe efter faae Dages Sygdom d. 1 Mai s. A. var afgaaet ved Døden[118], overtog vel Mathias Moth som Oversecretær for det samlede Cancelli Styrelsen af samtlige Cancelliaffairer, men for Høiesterets Vedkommende affødte derimod Vibes Død den væsentlige Følge, at Retten nu yderligere udskiltes fra sin tidligere factiske Forbindelse med Cancelliet, idet det ved en kgl. Ordre af 1 Juni 1690[119] overdroges den senere under Frederik IV som Storcantsler saa bekjendte Grev Conrad Reventlow[120] at overtage Præsidiet for Høiesteret i Forbindelse med Etatsraad Willum Worm som Justitiarius, dog — som det udtrykkelig hedder — med For-

pligtelse til „flittigen" at conferere med Oversecretær Moth, en Ordning, hvorefter saaledes Rettens Forhold til Cancelliet vel ikke ganske løstes, men dog reduceredes til en væsentlig paa Præsidentens Conduite beroende Rapportforbindelse.

Et Par Uger forinden Vibes Død havde Høiesteret forøvrigt modtaget en ny Instrux af 15 April 1690[121], som i de fleste Henseender sluttede sig nøie til Rettens hidtidige Organisation, saaat vi kunne indskrænke os til at fremhæve følgende Forandringer: Antallet af Assessorer er stadig overladt til Kongens Forgodtbefindende, men det er ikke længere nødvendigt, at Halvdelen er af Adel, Halvdelen af borgerlig Stand, naar Assessorerne kun ere „skikkelige, i Lov og Ret velerfarne Personer", ja i de d. 3 Marts 1698 daterede „Remarques" til Christian den 5tes Testamente af 1683 ad Art. 4 anbefales det endog, „saasom de fleste Sager angaaer de, som ikke ere af „Adelen", at der „altid bør være Mere i den høyeste Ret „af den borgerlige Stand end af Adelen" eller — som selve Testamentet i den angivne Artikel betegner den — „den gamle Noblesse"[122]. Rettens Medlemmer maa, navnlig naar de have Ophold i Kjøbenhavn, — som allerede foreskrevet i Instruxen af 1677 — ikke udeblive fra Retten uden efter særlig kgl. Dispensation eller paa Grund af Sygdom, som da efter den nye Instrux Aftenen forud, saavidt muligt, skal anmeldes for Justitiarius, og endelig maa Retten — hvad navnlig fortjener at fremhæves — overhovedet slet ikke holdes uden speciel kgl. Tilladelse, naar ikke mindst 9 Tilforordnede ere tilstede. I Forskrifterne om Rettens daglige Arbeidstid skeete ikke ved denne Instrux anden Forandring end den, at Retten om Vinteren skal sættes — som det i al Almindelighed hedder — „saasnart det er saa lyst, at Justitssecretæren kan læse", samt at der ikke skal holdes Ret om Fredagen i Vintertiden, derimod vel om Sommeren, en Bestemmelse, i Henseende til hvilken vi nærmere skulle oplyse, at Fredagene i Patent af 19 Januar 1686 fremtraadte som Fridag hele Aaret rundt og at den ved den nævnte Bestemmelse i Instruxen af 1690, jfr. ogsaa Patent af 15 November s. A., indførte deelvise Indskrænkning heri

først atter bortfaldt ved Patentet af 12 October 1706, hvorom der dog først d. 19 Marts 1707 gaves Retten Meddelelse[123]. Hvad Voteringsreglerne angaae, indeholder Instruxen af 1690 ikke noget væsentligt Nyt, thi at Voteringen skal foregaae nedenfra, var jo alt Regel siden 1677. Kun dette Ene skal fremhæves, at naar en Tilforordnet maatte være „selv stævnet for Høiesteret og Sagen hans egen Person paagjælde“, maa han ei beklæde Retten, end ikke „medens Sagen ageres“, hvorimod Assessorerne i andre Inhabilitetstilfælde — i Overeensstemmelse med den ifølge Instruxen af 1670 hidtil gjældende Regel — vedblivende kun skulde vige deres Sæde, „medens der voteres“. Endelig er Domsaffattelsen atter tagen fra den ældste Secretær og overdragen til Justitiarius eller i hans Forfald til den, „hvem vi dertil allernaadigst forordnendis vorder“. En vigtig Bestemmelse i den nye Instrux maa dog endnu særlig fremhæves, nemlig at den til de fra tidligere Instruxer alt kjendte Tilfælde, i hvilke de omvoterede Sager inden Domsafsigelsen skulle foredrages Kongen, yderligere føier saadanne Sager, „som vores Indkomster, Gods og Eiendom angaaer“, et Paabud, som forøvrigt allerede Aaret forud var givet ved et Rescript til Rettens Tilforordnede af 14 December 1689[124], og det bestemmes da i saa Henseende nærmere ved Instruxen, at Sagernes Foredragelse for Kongen skal skee ved Justitiarius i Forbindelse med tvende Assessorer, eventuelt „som haver været i ulige Mening“, samt Generalprocureuren, forsaavidt han har voteret i Sagen, ligesom ogsaa en af Secretærerne skal være tilstede med Voteringsprotocollen.

Vi minde paa dette Sted om, at Generalprocureuren, for hvem der under 6 Juli 1686[125] og 6 August 1692[126] udstedtes nye Instruxer, siden 1670 havde haft embedsmæssigt Sæde i Høiesteret, en Ordning, som Christian den 5te i sit Testamente af 15 April 1683 Art. 4 indtrængende anbefalede sine Successorer altid at fastholde, „paa det hand efter sit Embedes Pligt kunde iagt„tage, om Noget udi een og anden forekommende Sager „maatte voteres eller dømmes, de kongelige Regalier, „Rettigheder og Høiheder til Præjuditz, at han da det ved

„tilbørlig Erindring, om fornødent gjøres, udi Tide kunde „forekomme“ *). Men ved Siden heraf paahvilede der tillige denne Embedsmand den Pligt, paa Souverainens Vegne at føre et politisk Tilsyn med selve Proceduren i Retten, hvilket bl. A. fremgaaer af en Indberetning af 23 Mai 1711 [128], som den daværende Generalprocureur Worm gjorde til Kongen om, at der i en Sag mellem Geheimeraad, Grev C. v. Ahlefeldt og hans Broders Enke i Høiesteret var „oplæst og ventileret Adskilligt offentligt, „som var stridigt mod Eders Majestæts souveraine Arve„regjering“, og denne Benyttelse af ham som Vogter mod retslige Angreb paa det souveraine Klenodie indeholder netop Forklaringen til, at Christian den 5te i sine „Remarques“ af 3 Marts 1698 til den ovennævnte Art. 4 ligeledes saa indtrængende tilraader, „aldrig nogen af den gamle Adel til General-Procureurs Embede at bestille“ og dertil overhovedet kun at vælge saadanne Personer, som ere „udi Lands Lov og Ret vel forfarne, have i lige „Maade forhen betjent nogen anden Charge og derudi deres „Nidkjærhed for Kongens Tjeneste tilkjendegivet, saa og „ei have for stor Anhang og være af den Resolution at „tale og staae for Kongens Høihed og Interesse, imod hvem „det og være kunde, hvorved han og kraftigen bør at „mainteneres.“

Foruden Bestemmelser om summa appellabilis og om exceptio instantiæ (§ 8) indeholder endelig Instruxen af 1690 forskjellige Forskrifter om Procuratorernes Pligter og Forhold: at de ei i Retten maa lade læse Sagen uvedkommende eller ikke paa Dansk affattede Documenter eller fremmede Rigers Love og „Statuta“, „ei understaae sig at forklare vor Lov“, men indskrænke sig til kort at fremføre Anledningen til Sagen og behørig documentere deres Principalers Paastande, og endelig ei „Dommerne „saavelsom Andre med ufine, ukvems og ærerørige Ord

---

*) Som Exempel herpaa kan nævnes en d. 10 Juni 1705 foretagen Sag, hvor Generalprocureuren efter Voteringen „paa sit Embeds Vegne“ henstillede til Retten, om Sagen ikke efter sin Beskaffenhed burde refereres Kongen før Domsafsigelsen, hvilket Justitiarius dog afviiste som stridende mod Rettens Instrux [127].

„angribe“, Alt under Trudsel af Bøder efter Justitiarii Censur. Hertil sluttede sig yderligere et Rescript af 20 October 1694[129], der bl. A. bestemte, at Procuratorerne i deres Forfald skulde give Møde i Høiesteret ved deres Fuldmægtige, forat unødige Opsættelser derved kunde undgaaes, samt at de derfor altid til eventuel Brug for disse under 100 Rbd.s Mulct første Gang og Procuraturens Tab i Gjentagelsestilfælde skulde have deres Sager tydeligt extraherede og beviiste, en Forskrift, som saaledes forandrede Bestemmelsen i Patent af 6 October 1691 § 9, forsaavidt det der var gjort Procuratorerne til Pligt, i Forfaldstilfælde at aflevere Sagen til Parten selv, „om han her tilstede er“, i modsat Fald derimod til en anden Procurator, „der i Sagen kan gaae i Rette“. Da det snart viste sig ugjørligt for Procuratorerne — som det hedder i en Erklæring fra Justitiarius af 6 Marts 1722[130] — at „faae saa færdig en Fuldmægtig, som efter Eders Maje„stæts allernaadigste Instrux kan gaae i Rette med en „Sag for Høiesteret“, varede det imidlertid ikke ret længe, inden denne Forskrift igjen maatte give Plads for hiin ældre Regel, jfr. den senere Instrux af 23 Februar 1731.

Endelig bestemtes det i § 21 af Instruxen af 1690 som en ny Forskrift, at den tvende Gange om Aaret skulde oplæses i Retten for de Tilforordnede, nemlig i det første Møde, naar Kongen ikke overværede dette, ellers i det andet Møde, samt naar de Jydske Sager vare afgjorte, og ligeledes ved de samme Leiligheder for Procuratorerne, forsaavidt angaaer de dem vedrørende Bestemmelser i den.

Angaaende de indkommende Domssportlers Fordeling mellem Justitiarius, de tvende øverste, ved Protocollerne fungerende Cancellisecretærer og Justitssecretæren henvises slutteligen til Rescr. af 10 November 1685[131] og den sig dertil sluttende Bestemmelse i Instruxen af 1690 § 22.

Endnu inden Aaret var omme, fik Instruxen af 15 April 1690 imidlertid et skjærpende Tillæg, idet det ved et Rescript til de Tilforordnede af 19 December s. A.[132] alvorligen indskjærpedes disse, at de havde at

holde sig Instruxen „strictissime“ efterrettelig og „i „alle forefaldende Sager ikke efter egen Opinion eller „Passioner, men efter Kongens Lov at votere og dømme“. Anledningen til dette i en meget skarp og fortørnet Tone affattede Paabud er for interessant til, at vi kunne undlade at omtale den noget nærmere:

Admiral Niels Juel og hans ligesaa bekjendte Broder, Geheimeraad Jens Juel havde en Brodersøn, Axel Juel (Søn af Claus Juel til Vosborg) [133], der ved Protection af Jens Juel, som dengang var Præsident i det Ostindiske Compagni, 1683 som ganske ung Mand blev sendt som Gouverneur til Tranquebar. Han havde imidlertid knap været der et Par Aar, før der indløb Klager over hans Forhold derude, hvorfor Compagniet sendte en Oberst Wulf Henrich v. Calneyen som Overcommissarius til Ostindien for at undersøge Juels Forhold, ordne Sagerne og navnlig retablere Handelen. Ved Calneyens Ankomst til Tranquebar maatte Axel Juel i Henhold til en medbragt kgl. Ordre nedlægge sin Commando og underkaste sig hans flere Maaneder lange Inqvisition; men da end ikke et saa yderligt gaaende Middel som Udstedelsen af Proclama til Befolkningen om at fremkomme med deres muelige Klager mod Juel førte til noget for ham Compromitterende, maatte Calneyen give ham „fuldkommen og tilbørlig Qvittance for god Administration“, hvorpaa Juel begav sig paa Hjemreisen. Aldrig saasnart var Juel imidlertid borte, før der paany dukkede de alvorligste Beskyldninger op imod ham, navnlig for, at han havde søgt at underkue en opstaaet Rebellion, hvis Oprindelse skulde have hidrørt fra hans egenmægtige Tilbageholdelse af en Deel af de i Compagniets Tjeneste staaende Personers Gager, ved uden nogen formelig Justitsforfølgning at lade 18 uskyldige Mennesker henrette. Han blev som Følge heraf kaldet tilbage, af Calneyen kastet i haardt Fængsel og dømt for sit Forhold til at miste Ære og Liv, hvorpaa han i Lænker blev sendt til Danmark. Her blev der til fornyet Undersøgelse og Paakjendelse af Sagen nedsat en Commission, i Spidsen for hvilken Oversecretær Moth, der skildres som den Juelske Families svorne Fjende, blev stillet, idet Juel dog under Under-

søgelsens fleeraarige Gang blev sat paa fri Fod mod sine Onklers Caution. Under Commissionssagen antoge Beskyldningerne mod Axel Juel en ligefrem infam Characteer, idet det af den mod ham optrædende Procurator Brostrup Albertin gjordes gjældende, at han selv underfundigen havde fingeret den hele Rebellion, for derigjennem at kunne tilfredsstille sin private Hævnlyst, at han havde usurperet sig en Myndighed i Ostindien, som ikke stemmede med hans undersaatlige Pligter, idet han bl. A. havde underskrevet sine Ordrer med de de kongelige Prærogativer krænkende Ord: „Hermed skeer min Villie!", samt endelig, at han derovre havde talt forsmædelige Ord om Kongens Regjering, navnlig at „Viintapperknægte og „Canaille regjere udi Danmark, medens den gamle danske „Adel er forskudt", og at „Kjøbenhavns Borgere vilde „være Adel, men at det bekom dem ikke vel". Overfor disse Beskyldninger forlangte vel Axel Juel, at de originale Documenter skulde fremlægges for Commissionen, men forgjæves, idet de paastodes ikke at kunne skaffes tilveie, da de vare forblevne ovre i Ostindien; derimod fremførtes der en Række Copier og ikke behørigt attesterede Udtog, mod hvis Rigtighed Juel uden Virkning protesterede, saaat Resultatet blev, at han ved Commissionens i 1689 afsagte Dom dømtes til at miste Ære, Liv og Gods. Den 13 October 1690 blev Sagen imidlertid indanket for Høiesteret [134], idet hans Forsvar blev overtaget af den dengang bekjendte, dygtige og hæderlige Procurator Wordemand. Under Begyndelsen af Proceduren for denne Ret lykkedes det nu Brostrup Albertin saa godt at dække over Manglerne ved de af ham mod Axel Juel fremførte Beviser, at Retten d. 21 November efter hans Paastand vedtog, at Axel Juel Dagen efter skulde arresteres, og da Kongen derefter forlangte, at Retten selv skulde bestemme, „paa hvilket Sted den formeente, at Arresten skulde være", blev det ved Votering besluttet, at han skulde hensættes i Arrest i Castellet. Snart vendte imidlertid Bladet sig til Fordeel for Axel Juel. Allerede samme Dag, han blev arresteret, fremsatte nemlig Wordemand i Høiesteret Klage over, at det var blevet ham nægtet at see nogle Documenter, som Brostrup Albertin havde fremlagt som Beviis for Paa-

standen om, at Rebellionen kun var et uredeligt Opspind af Axel Juel. Det vedtoges da af Retten, at der skulde gives Wordemand Adgang til, paa et „loco neutro“, enten i Justitssecretærens Huus eller andetsteds, at gjennemsee de paagjældende Aktstykker, og Resultatet blev nu fra Wordemands Side en Række Afsløringer, der stillede det udenfor al Tvivl, at hele Beskyldningen mod Juel var et stort Falsum, idet rigtige Documenter, der godtgjorde hans Uskyld, vare skaffede tilside, falske Copibøger fremlagte og producerede Beviismidler forvanskede.

Den hele Sag antog — som det er let forstaaeligt — ved disse Paaviisninger hurtigt Characteren af en cause celèbre; hele Byen talte om den, saameget mere som Axel Juel jo henhørte til en af det gamle danske Aristokraties meest anseete Familier og derhos ved Giftermaal stod i Begreb med at træde i nær Forbindelse med den ligesaa bekjendte Parsbergske Slægt, og det feiler heller næppe, at Sagen med Lidenskabelighed er bleven grebet som et Agitationsmiddel mod de Mothske Indflydelser hos Kongen. Da Sagen derfor i Begyndelsen af December 1690 var moden til Paadømmelse i Høiesteret, fandt Kongen sig foranlediget til, gjennem Præsidenten, Geheimeraad Grev Reventlow at minde de 14 voterende Assessorer om deres instruxmæssige Forpligtelse til at dømme i Sagen „uden „Vild eller Venskab, Had og Avind eller andre menneske„lige Passioner“, hvorhos han tillod dem, tiltrods for Instruxens Paabud om Voteringens Korthed og Mundtlighed, undtagelsesviis i denne Sag at indgive deres Vota skriftligt og „saa vidtløftigt, som de eragte fornødent til Sagens desto bedre Oplysning at kunne være“. Voteringen foregik den 10 December saaledes, at hver af de mødende Tilforordnede personlig oplæste sit skriftlige Votum, som derpaa ordret optoges i Protocollen, og Resultatet blev, at det langt overveiende Fleertal — 9 af 14 — stemte for Axel Juels fulde Frifindelse, Nogle endog med den Tilføielse, at Dommen „til Juels fuldkomne Reparation“ skulde publiceres i Tranquebar. Eet Punkt var der imidlertid, som frembød nogen Vanskelighed, nemlig hvorledes der skulde forholdes med Ophævelsen af hans Arrest: om Høiesteret paa egen Haand skulde relaxere den, ligesom

Kongen jo havde overladt Retten at paabyde den, eller om Retten skulde indskrænke sig til først at indhente kongelig Resolution desangaaende. For det første af disse Alternativer udtalte Geheimeraad Marcus Gjøe til Brahesborg, en Mand, der i 22 Aar med stor Dygtighed havde beklædt forskjellige diplomatiske Poster i Udlandet og siden 1684 havde haft Sæde i Høiesteret, sig med stor Uforbeholdenhed og Varme, idet han i Slutningen af sit Votum særlig henvendte sig til sine Collegaer i Retten: „høiædle og velbaarne Herrer“ og erklærede det for sin „uforgribelige“ Mening, at „den samme Proportion bør at „observeres ved Arrestens Befrielse, som ved Arrestens „Paabydelse“, og at man skyldte saavel „Høiesterets Reputation“, som Hensynet til den uskyldigt Anklagede at gjøre ham „fri paa samme Maade for Rets Oplysning, som han er bleven arresteret for Rets Formørkelse“. Følgen blev da ogsaa, at Høiesteret med 8 Stemmer mod 6 vedtog, at Juel skulde indkaldes i Retten tilligemed den Officeer, til hvem hans Arrest var betroet, og at det da af Justitiarius skulde forkyndes ham, „at Høiesteret „havde saaledes befundet hans Sag, at han af sin Arrest „kunde entlediges“, dog at hans Frigivelse skulde skee under vedblivende Caution af hans Onkler, indtil Dommen endeligen af Kongen var vedtagen, hvilket ogsaa skeete d. 12 December s. A. Dette Resultat maa have vakt en stærk Indignation hos de om Kongen herskende Indflydelser, thi det affødte Ugedagen efter det ovenfor nævnte, høist alvorlige Rescript af 19 December 1690, der udtrykkeligt motiveres derved, at Marcus Gjøe tvertimod Instruxens Bestemmelse om, at de Voterende skulde alene rette deres Vota til Kongen, havde „rettet sin Tale til Bisidderne“ og derved foranlediget det nævnte Resultat, samt at En og Anden af de Voterende „skal endog i „offentligt Selskab i denne Sag med største Heftighed „deres Passion have yttret og derudi, som Dommere ikke „vel anstaaer, Parti taget“. For Gjøe, der efter Klevenfeldts Forsikkring skal have gjort Ondt værre ved selv at hjembringe Axel Juel efter Retsmødet i sin Carosse, medførte hans, fra et uhildet Standpunkt seet, temmelig uskyldige og navnlig vistnok paa ingen Maade af ureelle

Bevæggrunde dicterede Fremfærd, at det strax blev ham „anbefalt at retirere sig fra Hoffet“ [135], et Paabud, som han efterkom ved at trække sig tilbage til sit Stiftamtmandskab paa Lolland. Men længe varede denne Unaade dog nok ikke, thi allerede under 24 Januar 1691 beretter Bircherod i sine Dagbøger, at Gjøe blev „tilbagekaldt „igjen ved kongelig Skrivelse og den forrige Forseelse „ham pardonneret; saa forfaren og klog Minister kunde „man ikke længe til Hove undvære“. Han indtog atter sin Plads i Høiesteret, blev 1695 Overhofmester ved det ridderlige Academie i Kjøbenhavn og døde d. 28 April 1698, kun faae Maaneder efter, at han sammen med Rettens øvrige Medlemmer havde afgivet et meget klart, vidtløftigt og velaffattet, skriftligt Votum i en Besættelsessag fra Thisted, som paa den Tid satte Sindene i stærk Bevægelse [136]. De øvrige Maleficanter slap med en alvorlig Irettesættelse.

Det feiler næppe, at denne Sag — hvilke Indsigelser der nu end kunde reises imod Rettens formelle Optræden under samme — ved dens reelle Afgjørelse maa have været velegnet til at stille den høie Domstols Selvstændighed og hæderlige Bestræbelse for at ramme Sandheden i det skjønneste Lys i det almindelige Omdømme, og det klinger næsten som et Udslag heraf, naar den engelske Gesandt R. Molesworth i sin berygtede Bog om de danske Forhold i Aaret 1692, der ellers røber saa liden Velvillie for Danmark, i Cap. XV udtrykkeligt nævner Retsinstitutionerne som Noget, hvori dette Land ganske distancerer England, og ganske særlig udgyder sig i Lovtaler over den danske Retspleies Upartiskhed, Hurtighed og Billighed. Af hans øvrige Udtalelser turde det være af særlig Interesse at minde om, hvad han skriver om Statsoverhovedets Forhold til Høiesteret, som han sammenligner med den engelske „Grande Cour de la Chancellerie“. Ordene ere efter den franske Udgave af Bogen [137] følgende: „s'il arrive quelque chose en dispute, qu'on ne puisse „decider par le defaut d'article positif dans la loi touchant „ce fait (ce qui arrive fort rarement), elle est déterminée „par le Roi ou par ceux, qui sont avec lui et qui sont

comme les gardes de sa conscience. Tout cela irait fort „bien, si ce n'est que le premier article de leurs loix „reserve au Roi le pouvoir de les expliquer et de les „changer, quand il lui plait" — Yttringer, der, som det vil sees, snarere ere Udtryk for Forfatterens Antipathie mod den enevældige Regjeringsform i Almindelighed end nogen speciel Anke overfor den i Danmark særlig trufne Ordning. Naar Molesworth forøvrigt paa et andet Sted i samme Capitel[138] yttrer: „A la verité, tandis que Mon- „sieur Griffenfeld & Mons. Wibe etaitent Chanceliers, le „bruit courait sous main, que les sentences de la Cour „souveraine n'etaitent pas tout-à-fait données selon „la rigeur de la loi", saa er denne i Strid med hans øvrige, store Beundring for Retshaandhævelsens Reenhed heri Danmark staaende Insinuation vistnok — som det ogsaa med Styrke gjøres gjældende i det senere udkomne Modskrift: „Defense du Danemarc" — for Vibes Vedkommende (om Griffenfeldt have vi alt tidligere bemærket det Fornødne) ganske greben ud af Luften. Langt snarere kunde der maaskee være nogle Gran af Sandhed i de Ord, som Molesworth umiddelbart derefter skriver: „mais à présent cela arrive fort rarement, „excepté quand un Courtisane ou un Favori y est interessé, „alors dans de pareilles rencontres ou dans les affaires, „où il va de l'interêt du Roi, on ne peut s'attendre à „aucune justice, particulièrement si c'est dans un proces, „où il s'agisse d'argent". Thi ganske vist ere disse Ord baade i deres store Almindelighed og efter den Styrke, hvormed de ere fremsatte, næppe fuldtud correcte, i hvilken Henseende det navnlig bestemt maa fremhæves, at der udenfor reent politiske Sager lader sig paavise talrige Exempler paa, at Høiesteret i sine Domsafgjørelser er gaaet den paa Statsoverhovedets Vegne optrædende Generalfiscals Paastande imod[139]. Men paa den anden Side lader det sig dog heller ikke benægte, at ligesom der findes Tilfælde, i hvilke refererede Sager vedrørende den kongelige Kasses Interesser have fundet en Allerh. Afgjørelse, der ialtfald ikke stemte med Pluralitetens Voteringsresultat, saaledes forsøgte i den sidste Tid af Chr. Vs Regjering, da Intriguen gjennem det Mothske

Parties Virksomhed kom til at spille en saa sørgelig stor Rolle i det offentlige Liv, disse Indflydelser ogsaa stundom at gjøre sig gjældende indenfor Høiesterets Vægge — som den ovenfor nævnte Juelske Sag viser, dog ingenlunde altid med Held.

Paa reelle Indgreb fra Kongemagtens Side i Høiesterets Domsvirksomhed enten ved en forudgaaende Ordre om Domsresultatet eller ved senere Omstøden af en alt afsagt Dom have vi derimod ikke truffet noget decideret Exempel under Christian den 5tes Regjeringsperiode. Thi vel fremgaaer det af en Votering d. 1 Juni 1676 i en af tvende Poster bestaaende Sag, hvorunder en Landfoged paa Færøerne, Søren Pedersen. sagsøgte en Handelsforvalter sammesteds, Johan Heidemann, bl. A. for at have „betaget ham hans Bestillings Ret og Frihed", at Kongen med Hensyn til det ene af de omtvistede Punkter, nemlig om Sagsøgeren, skjøndt i sin Tid ansat af den i Januar 1661 med Færøernes Indkomster benaadede Christopher Gabel[140] som hans „Fuldmægtig og Landfoged", skulde ansees „som en kgl. Landfoged der paa Landet" eller alene som Gabels Tjener, „selv derpaa havde decideret" til Fordeel for det førstnævnte, som det ogsaa synes, utvivlsomt rigtige Alternativ; men dette kan formeentlig ikke med Føie paaberaabes som et i reel Henseende virkelig afgjørende Exempel paa Indgreb af den først anførte Art. Ligesom nemlig allerede Commercecollegiet i Betragtning af Spørgsmaalets Beskaffenhed, som hvilende paa Forstaaelsen af forskjellige Allerhøieste Confirmationer og Bestallingsbreve, ved Sagens Paakjendelse havde henskudt dette til Kongens „egen allernaadigste Decision", saaledes kunde det paa Forhaand vides, at, selv om Høiesteret mueligen ikke maatte ansee Spørgsmaalets umiddelbare Afgjørelse af Kongen som en absolut Tvangssag paa Grund af den deraf resulterende Retstvists Vigtighed, vilde Samme dog aldrig have indladt sig paa at besvare det paa egen Haand, men forinden Domsafsigelsen have refereret det for Kongen. Det Hele indskrænker sig saaledes til, at Kongen paa Forhaand har oplyst Høiesteret om sin Mening angaaende Besvarelsen af et Spørgsmaal,

med Hensyn til hvilket det alt var givet, at Retten enten ikke kunde eller ikke vilde træffe nogen selvstændig Afgjørelse, og, realiter seet, er det eneste Abnorme ved Tilfældet altsaa, at Decisionen, der lagdes til Grund ved Domsaffattelsen, var afgiven af Kongen, uden at han — som ellers ved refererede Sager — forinden havde haft Leilighed til at gjøre sig bekjendt med Rettens Anskuelse om Spørgsmaalet [141].

Tredie Periode.

1699—1730.

Ved Christian den 5tes Død d. 25 August 1699 stod Høiesteret organiseret i det Væsentlige saaledes, som den vedblev at være det under hans Efterfølger, Frederik den 4de. Ganske vist fremkom der under dennes Regjeringsperiode ikke mindre end fem Instruxer for Høiesteret, nemlig under 9 Marts 1700[1], 26 Februar 1701, 4 Marts 1710, 27 Februar 1723 og 27 Marts 1726[2], men om dem alle gjælder det, at de ingen særlig interessante nye Forskrifter indeholdt — det skulde da være Instruxen af 1700, forsaavidt den i § 8, vistnok for første Gang, henpeger paa Meddelelsen af Allerhøieste Bevilling til at fremføre nye Oplysninger og Beviisligheder for Høiesteret og i § 13, jfr. § 15, paabyder, at det ikke længere, som foreskrevet ved Instruxen af 1690 § 15, skal være Justitiarius, men den til Storcantsler udnævnte Grev Conrad Reventlow som Rettens Præsident, der har at underskrive Domsudfærdigelserne.

Derimod lader der sig af de fra Frederik den 4des allerførste Kongeaar hidrørende Høiesterets-Patenter uddrage enkelte, hidtil ikke kjendte Forskrifter, saaledes Bestemmelsen i Patent af 15 October 1699 § 6[3] om, at Procuratorerne inden 8 Dage før Sagens Opslag skulle have gjennemseet de dem anbetroede Sager for itide at kunne frasige sig dem, ifald Sagerne maatte være

af den Beskaffenhed, at de ikke paa Forlangende eedelig tør bekræfte, at de „troe dem ret og lovmæssig at være", og i samme Patents § 10 om, at naar en Procurator efter en Sags Gjennemsyn vægrer sig ved at føre den for den ene Part, maa han ikke senere paatage sig den for Vederparten. Ligeledes fortjener at fremhæves Forskriften i Patent af 22 October 1701 § 7 [3], der — som tidligere berørt — anviste de personligt eller dog ikke ved Procurator mødende Parter at bruge den skriftlige Form for deres Reces, saaat kun Duplikken gives mundtlig, jfr. hermed Voteringsprotocollen under 13 Mai 1711, hvor det, overfor en Parts Forsøg paa en blandet Procedure i Recessen, statueres, at det „er stridigt mod Instruxen baade mundtlig og ved Indlæg at procedere", og derhos tillige gik ud paa, at Sagens Documentation skulde foregaae successive, „hvergang et Beviis i Indlæget citeres", ikke — som nutildags — under Eet efter Sagsøgerens Foredrag, samt endelig, at det under Duplikken skulde være absolut forbudt at indlade sig paa „nye Bevisers Frem„læggelse eller gjentagen Oplæsning af de engang læste „Documenter".

Hvad der imidlertid tiltrods for denne Fattigdom paa virkelig nye Organisationsbestemmelser giver Høiesterets Historie under Frederik den 4de en ikke ringe Interesse, er den Omstændighed, at bemeldte Ret netop i Perioden indtil omkring 1730, efter at dens ydre Forhold vare saa nogenlunde heldigt ordnede, havde at kjæmpe imod forskjellige indvortes Uregelmæssigheder, der, om de end for en Deel kunde finde Undskyldning i de factiske Forhold, dog vare meget langt fra at være egnede til at forøge Rettens Anseelse og overlegne Stilling i det almindelige Omdømme.

Med Conrad Reventlow som Præsident, i en stadig, omend i væsentlig Grad paa hans Conduite beroende Rapportforbindelse med det danske Cancelli, under hvilket ifølge Patent af 10 Marts 1700 [4] endnu vedblivende „alle Ordres og Expeditioner Justitien og dens Administration angaaende" skulde sortere, styrede Conferentsraad Willum Worm [5], oprindelig medicinsk Professor, senere kgl. Bibliothekar og Historiograf og fra 1679

Høiesteretsassessor, fra 1690 og lige til sin Død d. 17 Marts 1704 som Justitiarius Høiesterets daglige Virksomhed, en Function, hvori Knud Thott i 1699 en kort Tid remplacerede ham, see Rescr. 26 September 1699 [6], men som atter overdroges Worm ved en kgl. Ordre af 13 Marts 1700 [7]. Hans Ledelse af Retten synes at have været præget af al ønskelig Dygtighed og Energie, der navnlig med Styrke kom til Orde i hans Bestræbelser for at opretholde en værdig Tone fra Procuratorernes Side under Retsforhandlingerne, see saaledes et i Høiesteret d. 29 Juni 1703 indtruffet Tilfælde, hvor en anseet Procurator, Bertel Bjørnsen, blev „indkaldet og reprimanderet", fordi han under Proceduren i Skranken paa en foragtelig Maade havde yttret: „Gud bevare mig fra Generalfiscalen!", og en d. 13 October 1701 paakjendt Sag, hvori en Byfoged for sin „utidige og ubesindige Tale til Justitssecretæren" tilpligtedes foruden en Bøde til Frelsers Kirke at gjøre ham for Høiesteret en „offentlig Afbedelse".

Allerede under Worms Styrelsesperiode, under hvilken blandt andre betydningsfuldere Regjeringsforanstaltninger falder Gjenoprettelsen ved Fdg. 26 Januar 1704 af et saavel med administrativ, som med dømmende Myndighed i Sager, vedrørende „Handel og Vandel til Søes", udstyret Commercecollegium, der dog allerede ved Instruction af 23 Marts 1708 [8] sammensmeltedes med Politiretten, hvis Sager ifølge Instructionens § 12 appelleredes lige til Høiesteret [9], begyndte der imidlertid i forøget Omfang at indsnige sig den for Sagernes Fremme høist betænkelige Uvane, at Høiesteretsassessorerne med eller uden Anmeldelse forsømte Retsmøderne, saaat Retten ofte af Mangel paa det ved Instruxen paabudne Minimumsantal af 9 Assessorer ikke kunde sættes, jfr. bl. andre Tilfælde d. 25 Mai 1703, da Retten ifølge Voteringsprotocollen af denne Grund maatte udsættes til d. 4 Juni s. A. For tilfulde at kunne forstaae denne Uorden, maa det erindres, at det endnu stadig udelukkende var en Æressag at sidde i Høiesteret, idet kun Justitiarius, men ikke nogen af de Tilforordnede oppebar Lønning for denne Virksomhed. Følgen heraf var — som tidligere berørt — at de næsten Alle ved Siden af havde et andet Embede, af

hvis Indkomster de levede, og det laae da unægtelig overmaade nært for menneskelig Skrøbelighed at omfatte dette med større Omhu end hiint og i de med dette forbundne Pligter med eller uden Nødvendighed at søge et Paaskud til at forsømme Arbeidet i Retten, hvor Tjenesten kunde være baade langvarig og besværlig.*)

Naar man kaster et Blik paa det forholdsviis store Antal Personer, der i Almindelighed gav Møde paa den Dag, da Kongen personlig aabnede Retten, og som f. Ex. d. 24 Marts 1700 udgjorde 25, kunde det ganske vist, tiltrods for det Bemærkede, synes noget overraskende, at heraf ikke i det Mindste Ni daglig skulde kunne skaffes tilstede. Men Sagen er imidlertid den, at ikke alle disse Mænd i den Forstand vare Medlemmer af Retten, at de vare pligtige eller endog blot bestemte til at deeltage i Rettens daglige Gjerning. Hertil beordredes udtrykkelig for hvert Høiesteretsaar ad Gangen ved særlige kgl. Rescripter et langt mere begrændset Antal af disse (oftest 14—16), bestaaende deels af meget høit stillede Mænd af Geheimeraadsklassen osv., deels af Mænd i lavere Stillinger, der ved særlig Retskyndighed og derved, at de som de lavest Rangerende voterede først, i Virkeligheden efterhaanden kom til at udgjøre Rettens egentlige, faste Arbeidsstok. Vi skulle som Exempel herpaa henvise til trende Rescripter af 6 Marts 1700 [10], af hvilke det ene er rettet til 20 Personer med Paalæg om, uden videre Varsel at indfinde sig i Retten „hver Dag, naar den i dette Aar holdes“, medens det andet er rettet til 8 Personer, der skulle møde, „saa ofte de ei ved andre vore Forretninger derfra forhindres“, og det tredie endelig til Claus Rask om at indfinde sig, „saaofte han ei derfra ved sin Politimester-Charge er forhindret“.

Disse Afbrydelser i Rettens Gænge forsøgte man vel stundom at forebygge ved at erhverve Kongens specielle Tilladelse til, i det enkelte Tilfælde at sætte Retten med et ringere Antal Assessorer end det instrux-

---

*) Stundom lyder Udeblivelsesgrunden mere usminket paa reent personlige Forhindringer, saasom at den Paagjældende skal „følge Præsten til Vartous Liig“ eller „den Dag holdt sin Devotion“ eller simpelthen paa „11te Juni Tider“.

mæssige, en Tilladelse, som vel i Instruxen af 1690 § 3 udtrykkelig forudsættes at kunne gives, men som der dog kan spores en vis Betænkelighed ved at meddele, see saaledes d. 19 April 1704, hvor Kongen paa Storcantslerens Indstilling om, at en Sag maatte paakjendes af kun 8 Assessorer, resolverede, at „det denne Gang maatte skee“ [11], samt flere Tilfælde fra 1710 [12]. Af og til hjalp man sig ogsaa ved Indsendelse af skriftligt Votum fra en Fraværende, der havde overværet Sagens Procedering, see t. Ex. Vot. Prot. under 3 Mai 1702, en enkelt Gang endog ved mundtligt Votum, overbragt ved en af Secretærerne, see Vot. Prot. under 12 November 1712 og 14 Mai 1715. Men Afbrydelserne tiltoge ikke desto mindre i en foruroligende Grad under Worms Efterfølger, Geheimeraad Caspar Schøler [13], der beklædte Justitiariatet fra 1704 indtil sin Død d. 29 December 1719, en kortere Tid i 1716 under sin Sygdom remplaceret af Caspar Thomas Bartholin, som i 1719 blev Generalprocureur. I Aaret 1707 maatte Retten saaledes ikke mindre end 5 Gange opsættes paa Grund af et utilstrækkeligt Antal Assessorer; ja forinden Begyndelsen af en større Sag i samme Aar, til hvilken der accurat havde indfundet sig de reglementerede 9 Medlemmer, saae man sig endog i den Nødvendighed, med Storcantslerens Tilladelse at maatte udsætte Rettens Møder i samfulde 12 Dage, indtil man kunde faae tilkaldt nogle flere Assessorer, idet man befrygtede, at Nogen af de Mødende under Sagens Behandling kunde faae Forfald og derved nødvendiggjøre dens Afbrydelse [14], ligesom man ifølge Vot. Prot. d. 16 Juni 1714 ikke kunde afsige Dommen i en udvoteret Sag „paa Grund af Mangel paa Assessorer til at betjene Retten efter Instruxen“. Forresten var ofte ogsaa Sygdom blandt Procuratorerne Anledningen til, at Retten maatte hæves i Utide.

Følgen af disse hyppige Afbrydelser i Rettens Virksomhed maatte selvfølgelig blive en svigtende Evne til at bestride det foreliggende Arbeidsstof, som navnlig kom til at gaae ud over de Parter, hvis Sager — som Tilfældet var med de Norske ifølge Fdg. af 13 October 1696 — figurerede sidst paa Ordenen. Da Forskriften i D. L.s 1—4—27 trods Udeladelsen i Patentet af 20 October 1704

dog vedblivende endnu afgav Normen for Stævningers Udtagelsestid, maatte de nemlig som Regel begjære Stævning lige saa tidligt, som ifald deres Sager stode først paa Ordenen. Og hertil kom, at de, da Ordenen ingenlunde af Retten opfattedes som absolut obligatorisk for Samme, men tvertimod ikke sjeldent, snart af en, snart af en anden Grund fraveges [see saaledes Vot. Prot. under d. 3 August 1718, da Justitssecretæren oplyser, at han paa Grund af Generalfiscalens Fraværelse i kgl. Ærinde i den senere Tid „ingen Orden har kunnet følge, men maattet springe „i Sagerne her og dér, ligesom de bedst have kunnet blive „foretagne“, og en Erklæring af 26 October 1723, hvori den senere Justitiarius Scavenius oplyser, at han paa Grund af Mangel paa habile Assessorer foreløbig havde maattet forbigaae alle Hofrettens, Consistorii og Magistratens Sager og opslaae Landsthingssager fra Sjælland og Fyen [15]], maatte være i Beredskab med deres Sager lige fra Rettens Begyndelse. De kunde derfor, naar de selv personlig vilde føre deres Sager eller ønskede at gaae deres „Fuldmægtig“ tilhaande, være udsatte for, efter et flere Maaneder langt, kostbart Ophold i Hovedstaden ved Rettens Slutning at maatte vende hjem igjen med uforrettet Sag. Paa dette Misforhold, som sees netop fra Norge oftere at have affødt Klagemaal, kunde vel være raadet noget Bod enten ved Udstrækning af den ordinaire Sessions Varighed eller ved Afholdelsen af extraordinaire Sessioner senere paa Aaret, naar Sagernes Mængde udkrævede det. Men uheldigviis synes saadanne Extrasessioner, hvorpaa der allerede under Christian den 5te findes Exempler og som lige fra Frederik den 4des første Regjeringstid paabødes saa godt som hvert Aar, jfr. t. Ex. Rescr. 13 Mai 1702 [16], i Almindelighed kun at have været beregnede paa Foretagelsen af celebre Sager, Livssager eller bevilgede Sager, medens de i den ordinaire Session uafgjorte, sædvanlige Ordenssager som oftest maatte nøies med at overgaae til næste Høiesteret, ifølge en kgl. Befaling af 10 Juli 1711 [17] dog med Prioritet til Foretagelse i samme.

Derimod fremkom der i Aaret 1707 et Forslag fra den daværende Justitssecretær Baltzer Sekmann under

Titlen: „Project, hvorledes Høiesteret til alle, fornemmelig „langt fra kommende Parters desto mindre Besværing og „Omkostning, de samtlig Assessorers samt Procuratorers „mere Magelighed og Bekvemhed, og endelig til Justi„tiens ved denne høie og sidste Instants for disse tvende „Rigers Indbyggere saavelsom alle Udlændiske, der have „Sager til Høiesteret, dens bedre Befordring forandres „kunde, saavidt dens Holdelse angaaer", hvilket Forslag, som vi efter Originalen i Cancelli-Archivet [18] meddele blandt Bilagene *), tiltrods for dets noget udtværede og selvbehagelige Motivering paa en ret practisk Maade søgte at raade Bod paa de forhaandenværende Vanskeligheder af den ovenangivne Art. Forslaget gik simpelthen ud paa, at Høiesteretsaaret skulde inddeles i 5 „visse og uforanderlige" Hovedsessioner, saaledes at den første skulde begynde den 1ste Marts, „hvilken Maaned igjennem alle til „den indstævnte Sager skulde afgjøres, og hvis de vare „flere end i samme Maaned overkommes kunde, conti„nueres dermed, indtil de alle vare afgjorte", den anden d. 1 Mai, den tredie d. 1 Juli, den fjerde d. 1 September og den femte d. 1 November paa lignende Vilkaar, saaat der under gunstige Forhold altid var een Maaned fri mellem hver Sessions-Maaned til Bestridelse af Assessorernes andre Forretninger og til Procuratorernes „bedre Udstudering" af deres Sager. Til en hvilkensomhelst af disse Sessioner skulde det da under Iagttagelse af de iøvrigt gjældende Regler staae de Appelsøgende frit for at udtage Stævning, saaledes at de til hver Session indstævnte Sager skulde foretages i denne efter Stævningens Dato, men ordentligviis heller ikke andre. Til dette „Project", som hviler paa Forudsætningen om Ophør af „de mange Søgninger om Sagers Bevillinger, item om deres Opsættelser", knytter Sekmann i Motiverne adskillige andre Henstillinger, saasom at den norske Oberhofret istedetfor een Gang skulde holdes to Gange om Aaret paa visse, efter Høiesteretssessionerne velafpassede Tider, og at Høiesteretsassessorernes Antal kunde forøges derved, at alle Geheimeraader, Riddere, Stiftsbefalingsmænd, Amtmænd, Lands-

---

*) See Bilag IV.

dommere, Proprietairer i Provindserne, som have Characteer af Justits- eller Etatsraad, saavelsom alle characteriserede Justitsraader i Kjøbenhavn skulde være pligtige under deres Ophold i Hovedstaden som extraordinaire Assessorer at deeltage daglig i mindst een af Høiesterets Sessioner om Aaret med Forpligtelse til, ikke uden lovligt Forfald at „absentere sig", før den fik Ende. Men Forslaget fandt imidlertid ikke Tilslutning ved dets Foretagelse i Geheimeconseillet d. 5 October 1707 og naaede derfor trods sin ret sunde Tanke ikke til nogen Realisation.

Man vedblev saaledes at staae overfor de gamle Misforhold, af hvilke navnlig de ved Assessorernes Udeblivelse foraarsagede Retsstandsninger snart truede med at antage en chronisk Characteer. Thi vel indskjærpedes det ved et kgl. Rescript af 13 Mai 1712[19] Høiesteretsassessorerne, alene med Undtagelse af de, der tillige vare ansatte som „Tilforordnede i Conseillet, Admiralitetet, General„commissariaterne samt Præsident og Politimester i vor „kgl. Residentsstad Kjøbenhavn", at de ikke under nogetsomhelst Paaskud om at være forhindrede ved andre Embedsforretninger maatte „entholde sig fra Retten, saalænge der endnu maatte være Sager at afgjøre". Men det var saa langtfra, at dette Paabud hjalp, at Retten f. Ex. i Aaret 1714 maatte opsættes 15, i 1715 8 og i 1716 13 Gange paa Grund af manglende Assessorer, saaat Justitiarius endog en enkelt Gang i 1714 fandt sig foranlediget til at udsætte Retten i flere Dage for at sikkre sig Mødende, da det efter hans Formening „præjudicerede „Høiesterets Respect, at Rettens Assessorer saa ofte maatte „indfinde sig, uden at Retten kunde blive holdet"[20]. Det blev derfor allerede efter faae Aars Forløb nødvendigt for Kongen, i en endnu strængere og mere resolut Tone paany at irettesætte de ulydige Elementer ved et Rescript af 2 November 1716[21] af følgende Indhold: „Saasom Vi ugjerne have fornummet, at endeel af Eder, „hvilke af Os allernaadigst ere befalede at indfinde sig i „Høiesteret hver Dag, naar Retten holdes, og det uden „videre Varsel, saadan Vores givne Ordre uagtet, under „en og anden ugrundet Forevending unddrager sig tit og „ofte fra, til Rettens Holdelse sig at indfinde, og saaledes

„glemme Eders allerunderdanigste Pligt og Skyldighed „samt den Nidkjærhed, I burde at lade see til at befordre „Retten, saa er hermed Vores allern. Villie og alvorlige „Befaling, at alle de af Eder, hvilke, som oven er meldt, „ere beordrede dagligen at møde i Retten og hvoraf „Nogle især udeblive, sig stricte samme vor Ordre under „Vor kgl. Naades Fortabelse med allerunderdanigst Lydig„hed efterrettelig holder". Og denne Udtalelse blev samme Dag ledsaget af et andet Rescript[22] specielt til de Høiesteretsassessorer, som tillige vare ansatte i Cancelliet, om, at de skulde indrette deres Cancelliforretninger saaledes, at altid mindst To daglig kunde indfinde sig til Rettens Administrering, „hvorimod" — føies der kategorisk til — „ingen Undskyldning maa giælde". Fuldstændig skulde det dog imidlertid ikke lykkes at udrydde disse Uordener ved slige nok saa alvorlige, verbale Paalæg, som — i Forbigaaende bemærket — ogsaa oftere tildeeltes Assessorer i forskjellige andre Retter, saaledes i Hofretten, Borgretten og den norske Oberhofret, for hvilken sidste Domstol et Rescript af 26 November 1717 endog paabød en Mulct af 10 Rbdl. for hver Assessor, som uden lovligt Forfald blev Aarsag til, at Retten ikke kunde holdes. Thi ganske vist synes de forannævnte, tvende Rescripter fra 1716 i alt Fald i den første Tid at have frugtet nogenledes paa det tilsigtede Omraade, saaat det paafølgende Aar kun udviiste forholdsviis faae Retsstandsninger paa Grund af undladt Møde fra Assessorernes Side; men saa kom det paa en Maade, der afgjørende viiste, at Feilen i Virkeligheden laae i en factisk Overbebyrdelse med Embedsforretninger af de enkelte Tilforordnede, til Gjengjæld for en Tid til at skorte paa et andet Punkt, hvilket atter paadrog de Paagjældende en Allerh. Reprimande. Flere af Høiesterets Medlemmer havde nemlig ved Siden af deres øvrige Gjøremaal fra Tid til anden faaet Ordre til at tage Sæde i Overadmiralitetsretten, naar Kapersager dér behandledes, jfr. Fdg. af 5 April 1710 og 6 April 1711, men desuagtet havde enkelte af dem „ikke „efter Advarsel villet indfinde sig der til Sagernes Af„handling", hvilket „til Parternes Skade" havde bevirket „Ophold i Justitiens Fremgang". I denne Anledning ud-

færdigedes da atter et formanende Rescript af 22 October 1717[23], der indskjærpede Assessorerne „herefter „bedre at lade kjende den Nidkjærhed, som Eders aller„underdanigste Pligt og Skyldighed til Vores allernaadigste „Befalingers hørsommelige Efterkommelse udkræver", og derhos paalagde dem at indrette det indbyrdes saaledes, at altid Sex af dem efter Tilsigelse kunde møde i bemeldte Ret, men uden at dog derved Høiesterets Holdelse maatte forhindres. Som det vil sees, var dette Rescript langtfra det rette Ord i det rette Øieblik. Ikke nok med, at den givne Reprimande ved sin omfattende Form strax synes at have fremkaldt endeel Uvillie hos flere af Assessorerne, saaat een af disse, Etatsraad Bartholin, ved Rescriptets Oplæsning i Retten d. 25 October s. A. endog fandt sig foranlediget til at begjære tilført Protocollen, at „han „altid, saaofte han havde været tilsagt i ovenmeldte Sager „at møde, havde været dertil ofverbødig, som Admiralitets„budet skal være ham geständig"; men — hvad værre var — selve den ved Rescriptet paabudne, fremtidige Ordning viiste sig, som man paa Forhaand burde have kunnet indsee, meget snart ganske uforenelig med den dertil knyttede, i Forveien i Kraft af de factiske Forhold saa vanskeligt gjennemførlige Betingelse, „at Høiesterets Holdelse ikke derved maatte forhindres", saaat vi allerede Aaret efter — d. 12 Juli 1718 — finde Retsmødet indstillet, fordi, som det i Voteringsprotocollen forklares, „den største Deel af de Tilforordnede, som ordinaire dag„ligen i Retten pleier at indfinde sig, ifølge af den seneste „til Høiesteret ergangne allernaadigste kgl. Befaling maatte „idag indfinde sig i Admiralitetet, for dér at afgjøre nogle „Capersager". Vi ville i vor følgende Fremstilling oftere faae Leilighed til at omtale de mange forskjelligartede Forsøg, der i Tidens Løb fra Regjeringens Side bleve gjorte paa at modvirke Følgerne af Rettens factisk utilstrækkelige Arbeidsevne; men det vil da ogsaa deraf fremlyse, at denne Mangel stod i saa nøie Berøring med det Misforhold, at det vigtige og besværlige Dommerhverv ikke kunde brødføde sin Mand, at en virkelig Bedring i førstnævnte Henseende først opnaaedes gjennem en Forandring i det sidste Forhold.

Et andet Punkt, som ogsaa stod i nær Forbindelse med Spørgsmaalet om Midlerne til Opnaaelsen af en fyldestgjørende Bestridelse af det Høiesteret foreliggende Arbeidsstof og som derfor med fuld Føie ligeledes stod paa Dagsordenen paa det heromhandlede Tidspunkt, var Gjennemførelsen af en mere tilfredsstillende Ordning af Procuratorernes Forhold ved Sagernes Forelæggelse for Retten. Allerede ved et Rescript af 27 Marts 1700[24], der i saa Henseende slutter sig til Høiesterets tidligere nævnte Instrux af 9 Marts s. A. § 20, var der givet nærmere Regler for Procuratorernes Beedigelse. Ved Siden af den ordinaire Advocat-Eed — som ligeindtil 1731 aflagdes eengang om Aaret og lød saaledes: „Jeg lover og herved sværer, at jeg under min Æres og „Bestillings Fortabelse ei vidtarget nogen vrang eller uret„færdig Sag vil antage eller mig derudi lade bruge, langt „mindre nogen Uretviished, Falskhed eller Kroglove drive, „ei heller Folk sammenhitze eller nogen lovlige Forligelse„maal hindre, ei heller vil jeg de Fattige eller andre med „nogen ubillig Løn udsue; men derimod vil jeg mine „Principaler med Flid, Troskab og Oprigtighed betjene; „desligeste vil jeg give Høieste Ret, saavidt mig muenligt „er, ald nødvendig Oplysning om Sagerne, saa og med „allerunderdanigste Ærbødighed, Skikkelighed og Be„skedenhed gaae udi Rætte og ellers alle Ting gjøre og „lade, som det en tro, ærlig og oprigtig Advocat vel „eigner og anstaaer; saa sandt hjælpe mig Gud og hans „hellige Ord!“ — indførte det nævnte Rescript af 1700 en saakaldt juramentum credulitatis sive calumniæ, som Retten efter Omstændighederne i den enkelte Sag kunde forlange aflagt; den var af følgende Indhold: „Jeg sværger herved, at jeg troer og ei anderledes veed, „end at jeg udi denne Sag jo haver en god og retfærdig „Sag, og at jeg ei søger Andet end at give Høiesteret en „fuldkommen Oplysning derudi, for at erlange en retfærdig „Dom; saa sandt hjælpe mig osv.“[25] Virkningen af, at en Procurator vægrede sig ved at aflægge denne Eed, var den, at han ei maatte udføre den paagjældende Sag, skulde give 50 Rbdl. til Vor Frelsers Kirke og desuden svare sin Principal til Sagens Omkostninger; men forøvrigt synes

man i Praxis ikke at have været synderlig tilbøielig til at anvende dette yderligtgaaende Middel, hvor mildere Former paa nogen Maade lod sig bruge, see saaledes Voteringsprotocollen under 22 Juni 1707, hvor en Procurator i en Sag indkaldtes for Retten og reprimanderedes, fordi han havde antaget sig Sagen, „som han forud kunde see, ikke kunde vindes". Under Embedes Forbrydelse var det endelig ved det nævnte Rescript af 1700 indskjærpet, at ingen Procurator maatte „understaae sig „nogen Sag for Høiesteret at fremføre, som havde været „der tilforn og var bleven underkjendt".

Men ved disse Forskrifter var der, ligesaalidt som ved de Bestemmelser i Patenterne af 15 October 1699 og 22 October 1701, som vi have omtalt i Begyndelsen af nærværende Periode, gjort noget Særligt for at hævde Procuratorernes ved tidligere Instruxer fastslaaede og for Sagernes Fremme saa overmaade vigtige Forpligtelse til Korthed i deres Procedure, der fra Frederik den 4des Regjerings Begyndelse kan betegnes som næsten udelukkende mundtlig, skjøndt dette netop var et af de Punkter i Procesmaaden for Høiesteret, som i Slutningen af Christian den 5tes Periode og et godt Stykke ind i nærværende Tidsrum factisk havde ladet meest tilbage at ønske. Beviset herfor foreligger i et Rescript til Rettens Tilforordnede af 8 Februar 1717[26], hvori der klages over, at „daglig Erfaring og de mange fra for„leden Aar overblevne Sager klarligen udvise, at Under„saatterne, som maa lade udføre Sager for Høiesteret, for„aarsages megen Tids unyttig Spilde og unødig Bekost„ning, de samtlige, som sidde Høiesteret, ogsaa længere, „end skee burde, maa holde Retten, fordi Procuratorerne „gjøre deres Recesser altfor lange og vidtløftige, ja tidt „videre end Sagens Nødtørft udkræver". Af Hensyn til denne Mangel paalagde derfor det nævnte Rescript Høiesterets Tilforordnede at sammentræde og fremkomme med Forslag om, „hvorledes Sagerne herefter med mueligste „Korthed af Procuratorerne uden altfor mange Forklaringer „over hvert Document og brugende Repititioner kunde „forestilles", og da navnlig, „om dem ei af Retten skulde „kunne forelægges ved Timeglas eller Seierværk saadan

„Tid, i hvilken de Sagens Tarv noksom kunde fremføre". Den 22 s. M. afgave 17 Høiesteretsassessorer efter et extraordinairt Møde det afæskede Forslag, som derpaa affødte det kgl. Rescript af 6 April s. A.[27], der d. 17 s. M. oplæstes i Retten for de samlede Advocater, ligesom der senere gaves dem Copi af samme. Af dette Rescripts Bestemmelser, der, forsaavidt angaaer Procuratorernes Forhold, mærkværdigviis først fandtes offentliggjorte i Høiesterets Patent af 6 October 1731 § 19, hvorfra de senere ordret overgik i det endnu gjældende Patent af 10 November 1774 § 19, og som ifølge Rescriptets § 8 aarligen ved Eedsaflæggelsen af Justitiarius skulde indskjærpes Procuratorerne, fortjene følgende særlig at fremhæves: Procuratorerne maa ei i Høiesteret „oplæse noget „Unyttigt, hvis contenta med et Par Ord kan refereres og „af Contraparten uden videre Tidsspilde tilstaaes". Naar et Document skal oplæses, maa Procuratorerne „ingen„lunde forud referere dets contenta og siden derover „perorere, men alene sige, hvad de af Documentet vil „bevise, og siden, naar det er oplæst, ei videre derom „tale". Ei heller maa de gjennemgaae Indlæggene fra de tidligere Instantser, „uden naar de deraf vil bevise pro„prium confessionem eller denegationem", og de maa endelig ikke „altfor længe opholde sig med Præliminaire „Recension af Sagen, førend de gaae til Factum i sig „selv". Naar en „Forordning eller Artikel af Loven alle„geres af Procuratorerne", maa det ikke være dem tilladt at forklare den, „saasom det baade er høistrafværdigt og „imod Instruxen, saa og dem ingenlunde vedkommer". Efterat Procuratorerne have udtalt, maa Parterne ordentligviis ei tillades videre at tale, „medmindre Noget af „Procuratorerne maatte være forglemt, som Parterne er„agte at kunne tjene til deres Sagers Oplysning", men deres Bemærkninger skulle da indskrænkes „paa det Korteste", og en lignende Regel gjælder ogsaa om de tilstævnede Dommere, for hvis Vedkommende det dog nok under Frederik den 4des Regjering mere og mere blev Skik, at de hverken mødte eller lode møde for sig, jfr. en Erklæring fra den senere Justitiarius Braëm af 9 Juli 1725[28]. Overtrædelser fra Procuratorernes Side af

disse Forskrifter straffes første og anden Gang med Mulcter, tredie Gang tillige med Suspension, og det paalægges særlig de Tilforordnede i hver enkelt Sag at votere om, hvorvidt de mødende Procuratorer have iagttaget Rescriptets Bestemmelser, og i benægtende Fald, hvor høit Straffen herfor skal bestemmes. Anden Vidtløftighed i Proceduren „med Dicentes, som ei Sagens egentlige Beviis vedkommer", skal Justitiarius strax søge at standse ved „betimelig at advare den Paagjældende enten ved Justitssecretæren eller ved et andet Tegn".

Ved Siden af disse Procuratorernes Forhold specielt vedrørende Bestemmelser indeholdt imidlertid Rescriptet af 6 April 1717 tillige en Række andre Forskrifter, sigtende deels til, at „Sagernes Mængde engang kan formindskes for Høiesteret", deels til en Forøgelse af Rettens Evne til at overkomme Arbeidsstoffet. I førstnævnte Henseende paabødes det saaledes, at temere litigantes skulde dømmes i tilstrækkeligere Omkostninger til Contraparterne „end som hidtil skeet er", og desuden som Afskrækningsmiddel for trættekjære Personer paalægges „anseelig" Mulct til Vor Frelsers Kirke, jfr. herved den senere Fdg. af 23 December 1735. Og i sidstnævnte Henseende indskjærpedes det paany Assessorerne som Kongens „allernaadigste Villie og alvorlige Befaling" at beflitte sig paa den størst muelige Korthed i deres Votering, samtidig med, at Rettens daglige Arbeidstid forlængedes fra Kl. 12 til Kl. 1, „især om „Sagen, som er for, i den Dags Session derved kan faae „Ende", ligesom det endelig bestemtes, at Forsømmelse fra Assessorernes Side med at indfinde sig til de fastsatte Mødetider skulde straffes med „en vis Mulct efter Aftale mellem dem Samtlige og de Flestes Mening".

Fraseet de saaledes anførte Foranstaltninger for at holde Rettens Arbeidsevne i Niveau med Arbeidsstoffet, kan Schølers Justitiariatsperiode ikke betegnes som særlig riig paa vigtigere Begivenheder i Rettens Historie; men et Par enkelte maa vi dog med nogle Ord dvæle ved paa dette Sted:

Den 31 Juli 1708 døde Storcantsleren, Grev Conrad Reventlow, der siden 1690 som Præsident for Høiesteret havde dannet et Mellemled mellem Retten og

den øverste Styrelse, og Præsidiet forblev derefter i flere Aar ubesat, saaat det i dette Tidsrum blev Justitiarius, der overalt kom til at repræsentere Retten i dens Berøringer udadtil, indtil endelig Grev Ulrich Adolph v. Holstein til Holsteinborg [29] i 1721 — altsaa under Frederik Rostgaards Justitiariat — blev udnævnt til Storcantsler og samtidig tillige overtog Præsidiet i Høiesteret, som han derefter beklædte uafbrudt indtil Frederik den 4des Død. Vi have alt i forrige Periode betegnet Høisterets Rapportforhold til det danske Cancelli ved Reventlows Udnævnelse til Præsident som saa ubestemt, at det i Virkeligheden for én væsentlig Deel kom til at beroe paa hans Conduite, saaat der vistnok er Grund til at antage, at han ofte, i Særdeleshed i specielt magtpaaliggende og paatrængende Spørgsmaal vedrørende Retten, har henvendt sig med sine Indstillinger og Forslag directe til Kongen, fra hvis Cabinet da Svaret i slige Tilfælde oftest tilflød ham uden at være passeret ad den ordinaire Vei: gjennem Cancelliet. Og efterat Myndigheden i Cancelliet, da Reventlow under Frederik den 4de tillige var bleven Storcantsler *), maa antages paa Oversecretærens Bekostning at være bleven stærkt concentreret i denne enkelte Mands Haand [30], der samtidig blev det meest fremragende Medlem af det ved en fastere Organisation [31] i stadig stigende Indflydelse værende Geheimeconseil, synes Udviklingen at være gaaet i den Retning, at Conseillet blev det egentlige Afgjørelsescentrum for de Høiesteret vedrørende Spørgsmaal, forsaavidt Kongen ikke foretrak i et enkelt Tilfælde ganske paa egen Haand at decidere med Hensyn til de Indstillinger, han modtog fra Rettens Præsident, stundom endog fra dens Justitiarius. Men ogsaa efter Conrad Reventlows Død sees dette Forhold i en længere Aarrække at være vedblevet saa temmelig uforandret, idet den kort forinden

*) I Canc. Instrux af 9 Januar 1703 § 4 omtales i Forbindelse med Store-Cantslerens almindelige „Inspection over Justitiens Administrering overalt“ kun særlig hans Pligt at have „Opsyn over Voris Høyeste Ret, at dends Instrux i alle sine Puncter af de Vedkommende efterleves“.

denne Begivenhed udfærdigede Andg. af 2 Marts 1708 [32] om, hvilke Sager, der forinden deres endelige Allerh. Afgjørelse skulde foredrages i Conseillet, gjennemgaaende gav dette en saa afgjort Indflydelse paa Cancelliets Bekostning, at det for de Høiesteret vedrørende Sagers Vedkommende jo egentlig kun er Bevillinger til nye Documenters Fremlæggelse, som Cancelliet absolut paa egen Haand kan udfærdige „indenfor Lovens og Anordningernes Fundament", medens andre „Ordres til Justitiens Befordring" kun kunne udstedes dér i presserende Tilfælde, „naar Sagerne ei kan opsættes, til Conseil samles", og alle vigtige Foranstaltninger derimod, saasom Instructioner og Forordninger, altid skulle foretages i Conseillet. At den Conseillet saaledes hjemlede Overvægt paa det heromhandlede Omraade virkelig ogsaa er blevet anerkjendt i Praxis, det bekræftes tilfulde ved et Gjennemsyn af de enkelte Conseil-Protocoller fra Frederik den 4des Tid, som findes paa Geheimearchivet, ja man overraskes endog ved at erfare, at det — ialtfald til sine Tider — ikke blot var vigtigere Spørgsmaal, saasom Ansøgninger om Strafnedsættelse og om Lempelser i civile Domsresultater, afsagte af Høiesteret, eller Quæstioner om Generalfiscalsagers Bortfalden osv., der gjordes til Gjenstand for Behandling i Conseillet, men at ogsaa saa ubetydelige Sager som f. Ex. Ansøgninger om Meddelelse af beneficium paupertatis, Opreisnings-, Anticipations- og Summabevillinger fandt deres Afgjørelse dér eller dog efter en Indstilling fra Conseillet *). Derimod sees selve Expeditionen af de saaledes faldne kgl. Resolutioner som Regel at være skeet under Cancelliets Parafering, forsaavidt den ikke undtagelsesviis foregik gjennem Cabinettet, som jo til enkelte Tider af Frederik den 4des Regjering gjorde sig noget stærkere gjældende. Men forøvrigt fortjener det dog at fremhæves, at der ogsaa foreligger enkelte Exempler paa, at Conseillet i Sager vedrørende Høiesteret har været den umiddelbare Meddeler af de i Samme faldne Resolutioner, see saaledes en Skr.

*) Dette gjælder dog navnlig Aarene 1713—16, altsaa under Kongens Fraværelse fra Hovedstaden.

af 22 Juli 1719 om Afæskning af Høisterets Betænkning angaaende et med kgl. Tilladelse optaget Forhør i en af Retten paakjendt Kapersag (Vot. Prot. under 25 Juli s. A.), ligesom Conseillet i 1715 retter gjentagende Paalæg til en Assessor (Leegaard) om at give Møde i Retten i den langvarige Kongsbergske Sølvværkssag.

Som en Foranstaltning fra Schølers Styrelsesperiode, der i sine Følger var af større Betydning, maa endelig nævnes, at efterat det af og til ved særlige kgl. Ordrer i enkelte Fiscalsager var paalagt Medlemmer af de nærmest interesserede Regjeringscollegier at indfinde sig i Høiesteret ved den paagjældende Sags Foretagelse, see saaledes en kgl. Befaling af 14 Juli 1713 [33], blev det ved Rescript af 5 August 1713 [34] paalagt Generalfiscalen, naar nogen Sag foretages i bemeldte Ret, „hvori Kongens Interesser versere“, da strax at tilkjendegive dette for de Deputerede for Finantserne og i Land- og Søetatens Generalcommissariater, „paa det de sig „sammesteds kunde indfinde og med de øvrige Høiesterets- „assessorer kjende og dømme“ *). Dette Paabud, som det dog næppe gaaer an [36], paa Grund af Ordene: „med de øvrige Høiesteretsassessorer“ at forstaae som kun gjældende de Deputerede, der som Justitsraader alt i Forveien vare pligtige paa Begjæring at sidde i Høiesteret, fik faae Maaneder efter sit nødvendige Supplement ved et paa Generalfiscalens Forespørgsel udstedt yderligere Rescript af 7 November 1713 [37], som i stor Vidtløftighed gjorde Rede for, „under hvilke Sager af dem, som for Høiesteret „vorder indstævnt, Hs. kgl. Maj.s Interesse kan regnes „at versere“, en Forklaring, der — som af Mandix rigtig fremhævet — skjøndt den gav Begrebet en temmelig viid Udstrækning, dog Intet derunder indbefattede, som egentlig vedkom Kammerretten. Hvad der imidlertid gav

---

*) Et Par Aar efter kom man i Preussen ind paa en lignende Ordning, idet det ved en kgl. Befaling af 18 August 1716 bestemtes, at der i Domaine- og Finantssager altid i Overappellationsretten skulde med Votum sidde et Medlem af Finantscollegiet, for „vor das königliche Interesse, jedoch der Justitz gemäss, vigiliren“ [35].

denne Bestemmelse en særlig Betydning, var den Omstændighed, at Forskriften i Rescriptet af 14 December 1689 om nødvendig Forelæggelse for Kongen forinden Domafsigelse af de hans Indtægter, Gods, Eiendom, kgl. Høihed og Rettigheder vedrørende Sager, der fandtes gjentagen i de paafølgende Høiesteretsinstruxer, see saaledes Instrux af 1700 § 13 i Slutningen, maa antages — hvad vel ogsaa stemte bedst med Foranstaltningens ratio — at være bleven anseet overflødiggjort ved hiin nye, i 1713 indførte Ordning. Denne Opfattelse kom navnlig forudsætningsviis frem i en Votering i Høiesteret den 8 Juli 1716[38], hvor det blandt Assessorerne i en Sag, til hvilken de Deputerede i Kammercollegiet i Henhold til Rescr. 14 Juli 1713 vare tilsagte, men havde undskyldt sig, var under Discussion, om Sagens Foretagelse ikke som Følge heraf maatte udsættes; da det imidlertid oplystes, at Sagen ved særlig kgl. Befaling var beordret refereret, saa enedes samtlige Assessorer om, at den nok trods Udeblivelsen kunde foretages, „efterdi dessen Decision depen„derede af Hs.. kgl. Maj.s allernaadigste Villie og ingen „Dom udi Høiesteret kunde afsiges, førend at samme aller„underdanigst var bleven refereret“. Naar den ældre Forskrift om kgl. Interessesagers Forelæggelse ikke desto mindre endnu fandtes gjentagen i Høiesterets Instrux af 27 Marts 1726, maa dette derfor antages at hidrøre fra en Incurie; i den særlig reviderede Instrux af 23 Februar 1731 var den derimod udeladt[39].

Fraregnet de tidligere nævnte Calamiteter synes Høiesteret forøvrigt under Geheimeraad Schølers Ledelse at have arbeidet ret fyldestgjørende paa Grundlag af de gjældende Instruxbestemmelser, og det seer navnlig ud, som om Tonen i Retsforhandlingerne gjennemgaaende var kommen ind i en noget sømmeligere og roligere Form. Under Voteringerne, der stundom vedvare gjennem flere Dage og som en enkelt Gang afbrydes efter Overeenskomst mellem Assessorerne, for at de nærmere kunne „overveie og considerere denne vanskelige Sag“ nogle Dage[40], eller for i vidtløftige og indviklede Regnskabssager at overdrage til et Par Retsmedlemmer at anstille en Forundersøgelse, der drager Tanken hen paa de i

1677 afskaffede Referendariers Hverv, kommer der ganske vist engang imellem en lidet heldig Mangel paa tilstrækkelig Lovkundskab for Lyset, see saaledes Voteringsprotocollen den 27 April 1711, da under en Sags Votering en af de sidst Voterende saae sig istand til at oplyse sine Colleger om, at der existerede en for Sagens Afgjørelse væsentlig, ny Skovforordning af 21 Januar 1710, som de tidligere Voterende ikke havde kjendt og som derpaa efter Voteringens Afslutning oplæstes i Retten, hvorefter der paa Grundlag af samme heelt voteredes om i Sagen[41]. Men det lader sig heller ikke benægte, at Høiesteret netop paa dette Tidspunkt kun talte et usædvanlig beskedent Antal Capaciteter i sin Midte.

Som Exempel paa, at Høiesteret har udøvet en mere directe Indflydelse paa Lovgivningen, fortjener det at fremhæves, at Fdg. af 31 Marts 1719 ang. Adskilligt Justitien vedkommende i sin Heelhed er fremkommet efter en Memorial fra Retten af 3 August 1718[42]. Forøvrigt benyttedes Retten ofte til, efter kgl. Ordre at afgive Betænkning i militaire Duelsager og om særlig vanskelige Nødværgespørgsmaal i militaire Drabssager samt til overhovedet at udtale sig om, hvorvidt Dødsdomme fra andre Domstole burde exeqveres eller Vedkommende benaades, see saaledes kgl. Befalinger af 12 og 26 Januar 1714, og i deslige Sager, om hvilke det bekræfter sig, hvad Hojer bemærker[43], at de ofte tillige forelagdes det theologiske Facultet, afgaves da Rettens Betænkning som Regel efter forudgaaet mundtlig Votering for lukkede Døre med Optagelse paa sædvanlig Maade i Voteringsprotocollerne.

Allerede i Aaret 1712 havde Kongen givet Etatsraad Frederik Rostgaard[44], der siden October 1709 havde været Assessor i Høiesteret, Tilsagn om Embedet som Justitiarius, naar det maatte blive ledigt. Dette skete ved Schølers Død den 29 December 1719 og allerede paa Nytaarsdag 1720 blev da Rostgaards Bestalling udfærdiget, idet det dog ved en Allerh. Ordre af 8 April s. A.[45] paalagdes Etatsraad Chr. Scavenius, naar Rostgaard ved andre Forretninger, Legemssvaghed eller ved „andre uformodentlige og uomgjængelige Tilfælde“ maatte være forhindret

fra at være tilstede i Retten, da at „samle Høiesterets Vota „og derefter Dommen at concipere, afsige og i Dombogen „at indføre". Det var langtfra nogen let Opgave, som Rostgaard saaledes gik ind til: Aaret 1720 begyndte med 74 tiloversblevne Sager fra det foregaaende Aar og 167 ny indstævnte Sager[46], og — hvad værre var — de seneste Par Aar havde atter fremviist flere Tilfælde, i hvilke Retten paa Grund af manglende Assessorer eller Sygdom blandt Procuratorerne ikke havde kunnet arbeide. Rostgaard begyndte da ogsaa klogeligen sin nye Embedsvirksomhed med i en d. 19 Januar 1720 til Kongen indsendt Forestilling[47] at henpege paa de høist ugunstige Vilkaar, hvorunder han overtog Rettens Ledelse: der var kun 10 stadigt mødepligtige Assessorer, af hvilke tilmed den Ene kun kunde være til Disposition hver anden Maaned. Han foreslog derfor, at der maatte udgaae Allerh. Ordre til endnu 9 af ham paapegede Mænd, „som ingen Undskyldning kunde forevende", om daglig at indfinde sig i Retten, idet han særlig fremhævede, at de Tilforordnede under Christian den 5tes Regjering langt omhyggeligere havde passet deres Retsdont, saaat f. Ex. i Aaret 1697, da der var 22 Assessorer, største Delen af disse — efter hvad der af Samtidige var forsikkret ham — „næsten alle Dage ind„fandt sig i høistbemeldte Ret som deres fornemste Occu„pation, brugende Eftermiddagen til deres particulier, ja „endog til deres ordinaire Embeders Forretninger". Han finder sig endelig foranlediget til i bemeldte Forestilling særlig at fremhæve, at Høiesteret fornemmelig trængte til „at faae saadanne Mænd til Assessorer, som enten i andre „Retter og Commissioner have lært Rettergangsmaade i „Danmark eller og ved egen Flid tilveiebragt sig den „fornødne Kundskab i Lands Lov og Ret, da det er af „altfor stor Consequence, om Sligt i Høiesteret allerførst „skal læres, hvor det undertiden, naar 4 Vota ere imod 4, „kommer an paa en eneste retsindig Mands Justits-For„stand og Ærlighed". Denne Henvendelse førte dog ligesaalidt til nogen Forøgelse af de mødepligtige Assessorers Antal som en senere lignende Forestilling fra ham af 23 April 1721[48]. Ret længe varede det imidlertid ikke, inden han paany og med mere Held i sin Egenskab af

Justitiarius maatte fremføre Besværing til Kongen over den Maade, hvorpaa Assessorerne søgte at unddrage sig deres Mødepligt.

Som det fremgaaer af hans den 30 October 1721 daterede Forestilling[48], havde nemlig den Uskik indsneget sig, at naar en i Hofretten (jfr. dennes Instrux af 19 November 1681[49]) paakjendt Sag skulde for i Høiesteret, udebleve de Assessorer, der tillige havde Sæde i Hofretten, selv om de ikke i deres sidstnævnte Egenskab havde deeltaget i Sagens Paadømmelse dér, ja — „det, som værre er" — ogsaa de Assessorer, som alt „for lang Tid siden ganske havde absenteret sig fra bemeldte kgl. Hofret", ansaae sig inhabile til at paakjende slige Sager i Høiesteret, hvilket havde til Følge, at der kunde hengaae flere Uger, inden saadanne Sager kunde tages for. Denne høist berettigede Klage førte til Udstedelsen af et Rescript af 14 November 1721[50], der paabød, at „naar nogen i Hof„retten paadømt Sag herefter for Høiesteret skal ageres, „maa ingen af de Tilforordnede i Høiesteret vige fra deres „Sæde, medmindre de selv i samme Sag i Hofretten have „dømt eller paa anden Maade derudi ere interesserede „efter Høiesteretsinstruxens videre Formelding".

Naar undtages den alt foran nævnte Foranstaltning, at Grev Ulrich Adolph v. Holstein i 1721 samtidig med sin Udnævnelse til Storcantsler overtog det siden Conrad Reventlows Død ubesatte Præsidium i Høiesteret, indførtes der ikke under Rostgaards accurat toaarige Styrelse betydningsfuldere Forandringer i Rettens Organisation; thi hans Forslag[51] til en yderligere Modarbeiden af den stadig stærkt om sig gribende Tilbøielighed hos underfundige Parter til, alene paa Skrømt at indanke deres Sager for Høiesteret for at trætte Modparten ved unødigt Ophold, fandt ikke Tilslutning paa høiere Steder.

Den 2 December 1721 udnævntes Rostgaard efter Ditlev Vibes Overgang til Statholderposten i Norge til Oversecretær i det danske Cancelli; han søgte som Følge heraf strax Entledigelse fra Embedet som Justitiarius og tog den 28 December s. A. i en kort Tale Afsked med Retten, idet han til sin Eftermand, Etatsraad Chri-

stian Scavenius, efterlod i Arv ikke mindre end 191 tiloversblevne Sager, hvortil yderligere for Aaret 1722 kom 172 nyindstævnte Sager[52].

De 4 Aar (1722—Marts 1726), i hvilke Scavenius[53] beklædte Sædet som Justitiarius, danne et mørkt og uhyggeligt Afsnit i Høiesterets Historie. Ikke nok med, at den gamle Uskik, at Assessorerne forsømte at indfinde sig i Retten, atter tog Overhaand, navnlig i Aarene 1724 og 1725, saaat man stadig stod i betydelige Restancer med de stedse i Antal voxende Sager, skjøndt Sessionerne, der fra 1705 kunne betragtes som omtrent fast forøgede med en aarlig October-Session, som hyppig holdt ud til langt ind i December, jevnlig udstraktes udover Rimelighedens Grændser; saaledes varede f. Ex. Høiesteret for 1723 fra 10 Marts til 7 August, derpaa atter fra 4 October til 23 December samt endelig, idet en extraordinair Januar-Session paabødes ved et Rescript af 17 December 1723, fra d. 10 Januar 1724 til 6 Marts s. A., paa det Nærmeste altsaa 10 Maaneder i 1 Aar. Men — hvad langt værre var — Høiesterets Historie blev netop i denne Periode paa den sørgeligste og for dens Anseelse føleligste Maade skamskjændet ved den Række af Afsløringer, som den i Aaret 1725 nedsatte Geheime-Inqvisitions-Commission bragte for Lyset, og som bl. A. havde Scavenius's og en af Høiesteretsassessorerne, Justitsraad Lauritz Kreyers Fjernelse til Følge[54].

Den nævnte Commission, der begyndte sin Virksomhed d. 9 Januar 1725 og fra først af bestod af den norske Biskop Deichmann og Etatsraad Møinichen, var oprindelig bleven nedsat til Undersøgelse af Rigtigheden af talrige mod Præses i Søetatens Generalcommissariat, Directeur over Flaaden, Holmen og Tøihusene, Kammerherre Carl v. Gabel og mod Oversecretær i Cancelliet Fr. Rostgaard fremkomne Sigtelser for Concussion og Handel med Embeder; men de fremkommende Oplysninger ledede snart til, at endnu flere høitstaaende Embedsmænd bleve mistænkeliggjorte, navnlig ogsaa flere Medlemmer af den norske Overhofret og af Høiesteret, i hvis Behandling af Sagerne allerede en Klage fra J. Trellund af 13 Mai 1723[55] havde givet et lidet tiltalende Indblik. Alt i Februar

1725 udtraadte Biskop Deichmann efter eget Ønske af Commissionen og remplaceredes ved Ordre af 22 s. M.[56] af daværende Stiftamtmand i Trondhjem Chr. Reitzer, der i en længere Aarrække (1709—1723) havde været Assessor i Høiesteret og ved sit heraf følgende Kjendskab til Forholdene i bemeldte Ret maatte ansees særlig egnet til at bringe frem for Dagens Lys, hvad dér i en og anden Sag maatte været passeret af Uregelmæssigheder til „Rettens Forvendelse". Og Resultatet af denne hans Virksomhed — saaledes som det findes gjengivet i den af Commissionen, der senere yderligere var bleven suppleret med Generalmajor Chr. F. v. Staffeldt, d. 24 November 1725 til Kongen afgivne Beretning[57] — blev sørgelig rigt, saa rigt, at Commissionen endog, som det hedder i det nævnte Aktstykke, af Klogskabshensyn fandt sig foranlediget til at „tractere den Post om Justitzens Krænkelse for Skjænk og Gave i Høiesteret mèd al optænkelig circonspection og lade sig nøie, at Eders Maj. fik dog saa tilstrækkeligt Beviis paa Omgangen og Væsenet i Høiesteret, at sees kunde, at Undersaatternes Klager ei vare ugrundede, hvorfor vi ei have turdet med altfor stor Heftighed trykke paa disse Bylder eller gjøre Andet, end udi vores første almindelige Spørgsmaal til dem, som for Os i Commissionen mødte, tilspørge om dette, saasom om alt Andet og det saasom overhoved og uden nogen empressement for denne Post". De meest Compromitterede af Høiesterets Medlemmer vare Etatsraad Scavenius og Justitsraad Kreyer. For den Førstnævntes Vedkommende vare Beskyldningerne for at have taget mod Skjænk og Gave talrigst. Han benægtede vel paa det Bestemteste Sigtelsernes Rigtighed, ja „declarerede" endog høitideligt, at „om Nogen kunde med Sandhed paasige ham eengang i 28 Aars Tjeneste at have taget imod 100 Rbd. i Foræring, saa vilde han have tabt Ære og Liv". Men den stærkeste Mistanke vedblev dog at hvile paa ham, saaat Commissionen endog fandt sig foranlediget til, i en senere Indberetning til Kongen af 21 Februar 1726[58] at udtale som en sikker og uigjendrivelig Kjendsgjerning, at Høiesteret „daglig violeres ved det utilladelige Directorium, Justitiarius Etatsraad Sca-

„venius anmasser sig, idet han, naar Vota ad Protocollum „ere dicterede, understaaer sig endeel at cujonere de Vo- „terende, endeel deres afsagte Meninger at belee, saaat, „efterat endeel Assessores kan have givet deres sig paa „Ret og Billighed og Sagens Beviisligheder og Merita „grundende Meninger tilkjende, blive de deels truet og „deels lokket til at frafalde deres eengang ad Protocollum „dicterede Vota og siden, naar Vota skal samles og Dom- „men afsiges, lempe sig efter Scavenii og hans Partisans „Betænkninger". For Kreyers Vedkommende forelaa der et utvivlsomt Bestikkelsestilfælde, idet han i en af Høiesteret paadømt Cautionssag havde solgt sit Votum for 100 Rbd. I en Ansøgning til Kongen af 10 April 1725 [59] søgte han vel at give det Udseende af, at Pengene ikke vare modtagne af ham „som en Skjænk og Gave til Ret- „tens Forkrænkelse eller nogens Befordring, men som en „discretion eller honorarium for 2 eller 3 Gange hos ham „førte conference eller forlangende consilia i Sager"; men han erkjendte det dog samtidig i Ansøgningen for en ham „overkommet Forblændelse", en „ubetænkt Imodtagelse", for hvilken han ydmygst bad sig „pardonneret", imod at gjøre sin Uret god igjen ved Erlæggelsen af en større Bøde. Ogsaa paa flere andre af Assessorernes Redelighed kastede Commissionens Afsløringer en stærk Skygge, saaledes, foruden den afdøde Justitiarius Schøler, paa Conferentsraaderne Slange og Bartholin samt Etatsraaderne Bentzon, Leegaard, Junge og Winding. Men ligesom Commissionen dog følte sig forpligtet til udtrykkeligt at fremhæve, at den ei turde „tro, at hvert 20de Menneske „af dem, som for Commissionen har mødt, har reent ud „bekjendt Sandheden" [60], saaledes anbefalede den ogsaa indtrængende Kongen for „Suiternes" Skyld ikke at forfølge alle „Particulariteterne" altfor vidt, men ved Sagens endelige Afgjørelse at lade det være Opgaven, „mere at „see Tingene for den tilkommende Tid rettede, end de „forrige Forseelser straffede" [61], og overhovedet at betragte de begaaede Uordener „for en af de Sygdomme, som med „Lempe vil cureres, og for et af de Ting, hvilke par rai- „son d'état og for Consequencernes Skyld maa holdes „skjulte for den gemene Mand". Udfaldet af den hele

uhyggelige Sag blev da ogsaa efter Omstændighederne meget tamt: Justitsraad Kreyer blev trods sit Bødetilbud afskediget og Etatsraad Scavenius „i Naade forløvet“ fra sin „hidindtil som Justitiarius i Vor Høiesteret hafde Charge og Betiening“ [62], hvorimod han efter nogle Aars Forløb — fra 1730, samme Aar han fik Titel af Conferentsraad — atter nævnes blandt de tjenstgjørende Assessorer i Høiesteret; for ingen af de øvrige compromitterede Assessorers Vedkommende vides der at være blevet truffet alvorligere Forholdsregler.

Spørger man nu, om Regjeringen da paa anden Maade traf virksomme Foranstaltninger til for Fremtiden at forebygge slige Misbrugs Gjentagelse, maa Svaret blive dette, at de tagne Forholdsregler hverken vare mange, hensigtssvarende eller vel gjennemførte. Patent af 24 Februar 1725 [63] bestemte vel, at Kongen for Eftertiden hver Onsdag mellem Kl. 10 og 11 før Prædiken vilde modtage „Undersaatternes Klagemaal over, hvis Fornærmelser og „Trængsler dem af Andre mod Kongens Intention, Lov „og Forordninger skee kunde, og deres Forslag til Landets „og Undersaatternes Velfærd“, en Foranstaltning, som virkelig ogsaa nogle Dage senere traadte i Kraft; men Resultatet blev — som det stod til at vente — væsentlig kun en Syndflod af meer eller mindre aabenlyse Tiggerbreve, som inden ganske kort Tids Forløb atter nødvendiggjorde en Indskrænkning i denne overdrevne Adgang til en noget nær ubegrændset Henvendelse til Statsoverhovedet [64]. Derimod undlod man — hvad der dog vistnok under de forhaandenværende Omstændigheder havde ligget nær — at gribe til en Gjentagelse eller Skjærpelse af den gamle Fdg. om Forbud paa Skjænk og Gave af 20 Marts 1676 i Lighed med, hvad der skete ved Fdg. af 23 October 1700. Specielt for Høiesterets Vedkommende var man dog saa heldig at faae Sagen greben endeel forstandigere an, idet det nemlig — utvivlsomt i rigtig Erkjendelse af, at Fristelsen til at tage mod Bestikkelse bedst vilde modarbeides ved at stille Rettens Tilforordnede saa gunstigt i pecuniær Henseende, som Forholdene paa nogen Maade maatte tillade det — ved et Rescript til Oversecretær Chr. Møinichen af

5 August 1726*) bestemtes, at endeel af Assessorerne, som jo hidtil alene havde tjent for Æren, „for „deres derved havende Møie skulde tillægges noget Vist „til aarlig Salarium", idet Kongen „til dette Brug havde „destineret de Penge, som i Vores danske Cancelli beta„les af dem, som Vi med nogen Rang eller Bestilling be„naader". Denne Foranstaltning, der kom 10 Assessorer tilgode, men rigtignok kun med et samlet Gagebeløb af 4300 Rbd. foruden 200 Rbd. til den fungerende Justitssecretær, repræsenterede som en første Begyndelse jo ganske vist en Forbedring; men allerede den Omstændighed, at den anviste Indtægtskilde efter sin Natur ikke kunde Andet end være meget fluctuerende og usikker, hvorfor ogsaa Ordren om aarligen at udbetale de nævnte Gagebeløb klogeligen var knyttet til det Forbehold, „saafremt ellers da saamange Penge in cassa ere", maatte selvfølgeligen gjøre Foranstaltningen utilstrækkelig, og man nødtes derfor, som vi i det Følgende skulle see, allerede i Aaret 1735 til at være betænkt paa anden Udvei til Gageringsplanens Realisation.

Forøvrigt frembyder Scavenius' Bestyrelsesperiode ikke Tildragelser af stor Betydning. Ikke sjeldent spores der i Afvigelser fra de for Rettens Virksomhed foreskrevne Normer en noget vilkaarlig Indflydelse fra det kgl. Cabinet, som just i denne Periode af Frederik den 4des Regjering synes at have spillet en mere fremtrædende Rolle. Saaledes paalagdes det ved en kgl. Befaling af 5 October 1722[65] Rettens Tilforordnede, uden foregaaende Stævning og for lukkede Døre at foretage og paakjende en — som det maa antages — i Allerhøieste Kredse celebre Sag angaaende en af Storcantsler Reventlows afdøde Enke truffen testamentarisk Disposition over Godset Sehekamp, „endskjøndt Parternes Documenter ikke i det „danske Sprog vare oversatte eller paa stemplet Papir „skrevne", ligesom det i Aaret 1723 i en Sag mellem Stiftamtmand, Baron Gersdorph og Biskop Worm angaaende Besættelsen af Embedet som Forstander for Slagelse Hospital, som Kongen udtrykkelig havde ønsket

*) See Bilag V.

gjort til Gjenstand for Høiesterets Decision tiltrods for dens væsentlig administrative Characteer, og som ligeledes foretoges uden Stævning, efter en simpel Tilsigelse af Parterne fra Justitiarius, og for lukkede Døre, ved Rescript af 25 Juni 1723[66] bl. A. tillodes den Førstnævnte, hvis han skulde ønske „mundtlig at gjøre sit Udsigende og Demonstration i Høiesteret", da at maatte benytte sig af det tydske Sprog; endelig bestemtes det ved Rescript af 21 Februar 1724[67] — vistnok for at faae en Ende saavel paa den paagjældende Sag som paa den usædvanlig langvarige Høiesteretssamling for 1723 — at i en meget vidtløftig Sag vedrørende Aalborgske Kjøbstadsforhold, der ifølge sin Beskaffenhed efter Instruxen i sin Heelhed skulde have været forelagt Kongen, kun de vigtigste Punkter, som „de fleste Stemmer af de Voterende kunde finde fornødent", skulde refereres for ham.

Men paa den anden Side mangler der heller ikke Exempel paa, at Frederik den 4de med stor Bestemthed har vægret sig ved at tage Afgjørelsen af Sager, hvis endelige Paadømmelse instruxmæssigt paahvilede Retten, i sin Haand. Vi sigte herved til den famøse Sag mellem Grevinde Schack, f. Rantzau, og hendes møgeltønderske Bønder, i hvilken Justitiarius Scavenius af den tidligere omtalte Geheime-Inqvisitions-Commission beskyldtes for at have ladet sig bestikke af Grevinden. Efter Udfaldet af Voteringen d. 6 December 1723[68] havde Retten nemlig — muelig under Trykket af Sagens delicate Stilling — paa Grund af, at „Vota ei kunde concilieres", indstillet den til Allerh. Decision, fremfor „at „forene Medlemmernes adskillige Meninger til en retfærdig „Doms Afsigelse efter Loven og Forordningerne og den „dem givne allernaadigste Instruction"; men Kongen sendte ved Rescript af 7 Januar 1724[69] Sagen tilbage til Retten med Paalæg om, for lukkede Døre paany at tage den for, grandske de vigtigste Documenter og derpaa efter de fleste Stemmer afsige Dom i den. Dette skete da ogsaa den 11—12 s. M. med det Resultat — som det hedder i fornævnte Commissions Forestilling af 24 November 1725[70] — at i Begyndelsen de fleste Vota vare for Bønderne, men at til Slutningen, „da Etatsraad Peter Bentzon siden efter,

„uden at fremkomme med nogen bedre raison, havde ladet „sig formaae til at træde over til sin Morbroder, Etats- „raad Scavenii Mening", Pluraliteten af de Voterende blev imod Bønderne „til disse fattige Menneskers Ulykke", en Beretning, som dog deelvis trænger til at jevnføres med selve den originale Votering[71]. Det ovennævnte kgl. Rescript af 7 Januar 1724 synes forøvrigt at have vakt noget Røre blandt de Tilforordnede, ialtfald at dømme efter, at Førstvoterende, Justitsraad Bartholin, da Sagens Documenter atter vare blevne forelagte for Retten, forinden den fornyede Votering tog sin Begyndelse, rettede det Spørgsmaal til den første Protocolsecretær, om alle de saaledes oplæste Documenter „fandtes tilførte udi den om Sagen fra Retten allerunderdanigst udstedte Relation", en Forespørgsel, som denne besvarede bekræftende under Henviisning til, at Relationen jo forøvrigt inden dens Reenskrivning paa sædvanlig Maade var bleven oplæst for de Tilforordnede og at Concepten til den kunde eftersees i Cancelliet[72].

Et Forsøg fra en af Assessorernes Side paa at faae Instruxens Inhabilitetsbestemmelser fortolkede saa vidt, at de ogsaa skulde omfatte det Tilfælde, at en Tilforordnet var saa nær beslægtet eller besvogret med en Person, der havde deeltaget i Sagens Paadømmelse i foregaaende Instants, som Sødskendebørn, blev afviist af Retten den 19 Januar 1726[73], idet det fremhævedes af Justitiarius Scavenius og tiltraadtes af de øvrige Assessorer, at Instruxen kun nævner Slægtskab eller Svogerskab med Parterne, men „ei melder et Ord om Dommere", ligesom da ogsaa „Exempel haves paa, at den ene Broder har siddet og kjendt i Retten paa sin Broders Dom".

Til Slutning fortjener det endnu fra Scavenius' Justitiariatsperiode at nævnes, at Høiesteret efter Allerh. Ordre d. 21 October 1723 affattede og indsendte Forslag til den senere emanerede Forordning om Aflæggelsen af Sigtelses- og Benægtelseseed af 5 November s. A.[74].

Efter Scavenius' Fjernelse blev Etatsraad Christian Braëm 1726[75] kaldet til Justitiarius, et Embede, i hvilket han derefter vedblev at fungere, indtil han d. 5 October 1736 udnævntes til Præsident i Kjøbenhavn, idet han dog ogsaa

efter dette Tidspunkt vedblev at være Medlem af Høiesteret.

Om hans Functionstid som Justitiarius, forsaavidt den falder inden Frederik den 4des Død d. 12 October 1730, er ikke Meget at berette. De gamle Vanskeligheder for Høiesteret ved at bestride det Aar for Aar tiltagende Arbeide vare saa langt fra at bedres, at de tvertimod efter Braëms Tiltrædelse efterhaanden voxede i en ligefrem foruroligende Grad, saaat f. Ex. de fra Aaret 1728 tiloversblevne Sager ifølge Høiesteretsordenen for 1729 udgjorde 439*), hvortil yderligere for det sidstnævnte Aar kom 142 nye Sager. Det Betænkelige ved dette Misforhold foranledigede da ogsaa Braëm til, i en skriftlig Henvendelse til Kongen at skildre Forholdene i et meget mørkt Lys, idet han udtrykkelig bemærkede, at det „efter al Anseende vilde vare meget længe og tilsidst maa„skee blive ganske ugjørligt, at Høiesteret kunde komme i „sin gamle Skik, at Sagerne ethvert Aar blive afgjorte", saafremt der ikke maatte kunne findes Udveie til at forebygge den altfor store Vidtløftighed, hvori man var „forfalden". Resultatet af de i denne Anledning anstillede Overveielser blev et kgl. Rescript af 2 Marts 1729 [76], hvorved det paalagdes Procuratorerne, at de indbyrdes skulde søge at forlige deres „under Hænde havende Sager", inden disse maatte fremkomme for Høiesteret, alene herfra undtaget Sager, der efter Instruxen før Doms Afsigelse skulde refereres for Kongen eller som angik „Umyn„dige, Rettens Fornægtelse, Delinqventer, fiscale Aktioner „imod Malversanter paa deres Embeder og andre deslige

---

*) En medvirkende Aarsag til denne store Restance kan dog vistnok søges i, at Høiesterets Session 1728—29 realiter først kom til at begynde d. 23 Marts 1728. Efter at nemlig 1ste Session 1727 var ophørt den 21de Juli, begyndte 2den Session ikke før d. 2 December s, A. og vedvarede indtil den 24de s. M., og der paabødes derefter ved Rescr. af 26 s. M. til Foretagelse af en vidtløftig Sag (den saakaldte Odense Byes store Commissionssag) en extraordinair Session, der udstrakte sig fra d. 12 Januar 1728 til d. 22 Marts s. A., kun afbrudt d. 3 Marts ved den høitidelige Aabning af Høiesteret for 1728, der derpaa ajourneredes indtil d. 23 s. M.

„Sager, som ikke kunne dependere af Procuratorerne „eller Parterne selv at forlige". „Actor" skulde efter Rescriptet, „dog uden nogen Forkleinelse af hans Ret", altid være den, der gjorde Begyndelsen til Forligsforhandlingerne, og først, naar Enighed om en mindelig Afgjørelse ikke var at opnaae, skulde Sagen med de skriftligt affattede Forligstilbud indbringes for Høiesteret, som da skal „kjende paa" dem, „hvorvidt de have kunnet være billige og antagelige", idet i bekræftende Fald „den, som „befindes vægerlig imod Billigheden at beqvemme sig til „Forlig", ikke blot skal tilpligtes at betale Modparten „tilstrækkelig Processens Omkostning", men endog idømmes Mulct som temere litigans.

Nogen væsentlig Bedring synes imidlertid ikke at have resulteret af denne i det Hele noget mærkværdige og upractiske Forholdsregel. Høiesteretsordenen for 1730 viser endog en ikke ubetydelig Forøgelse af de tiloversblevne Sagers Antal, nemlig 487 mod 439 i det foregaaende Aar, og man kan derfor ikke Andet end finde det velbegrundet, naar Braëm ved den sædvanlige aarlige Oplæsning af Instruxen for Procuratorerne den 4 Marts 1730[77] fandt sig foranlediget til alvorligt og indtrængende at foreholde dem „den Mishag, som Hs. kgl. Majestæt havde „fattet over deres Vidtløftighed, da de med unødige di„centes og Nonchalence spilde Tiden og opholde Retten, „saaat i afvigte Aar mere Tid var dermed spildt end paa „Sagerne employeres". Vi skulle i næste Periode paavise, hvorledes man i Christian den 6tes Regjeringstid forstod paa en langt mere practisk Maade i Løbet af et Par Aar, ialtfald foreløbigt, at faae Bugt med disse høist uheldige Restancer, som forøvrigt — det byder Retfærdigheden at tilføje — paa ingen Maade udelukkende skyldtes Procuratorernes Synder, men for en væsentlig Deel ogsaa de tidligere paapegede Mangler ved de Tilforordnedes Vilkaar, der ingenlunde kunde betragtes som hævede eller endog blot for Alvor bedrede ved den tarvelige Gagering, som ved Rescriptet af 5 August 1726 var stillet nogle af Assessorerne i Udsigt, men meget mere maatte siges at være blevne forøgede derved, at de i Forveien af Forretninger saa stærkt occuperede Tilforordnede ifølge

Rescript af 26 April 1726[78] tillige kunde beordres til Function i Assurancekammeret ved Sagers Foretagelse dér. Og det fortjener da ogsaa at fremhæves, at Braëm selv oftere og specielt i en Erklæring af 20 October 1729[79] angaaende en Klage fra en Person over hans anticiperede Sags lange Ophold for Høiesteret indstændigen havde opfordret Kongen til at „bevise Andrageren og det dertil „høist trængende Publicum den Naade at beskikke flere „Assessores i Høiesteret, da nu Høiesteret denne ganske Uge „og mange Dage tilforn frugtesløs har været samlet og for „Mangel af Assessores" — 5 vare syge og 2 inhabile — „haver maattet dissolvere sig uden noget at faae bestilt, „saa mange Andre foruden denne Supplicant jammerligen „lamentere og beklage denne Høiesterets Ophold og An„stand". Denne Henstilling blev da ogsaa tagen tilfølge, idet Retten, da den atter den 7 November kunde gjenoptage sine Møder, saae sine Assessorer forøgede med den hidtilværende Borgmester i Kjøbenhavn Enevold Falsen og nogle Dage senere med endnu tvende Mænd.

Naar vi ved Afslutningen af nærværende Periode skulle besvare det Spørgsmaal, hvorledes Frederik den 4des personlige Forhold var til Høiesteret og specielt til de af denne Domstol trufne domslige Afgjørelser, kan der ganske vist i al Almindelighed Intet være til Hinder for at slutte sig til Hojers[80] Ord: at Kongen „in einheimischen Sachen liess der Justitz „freien Lauf, auch in Sachen, so sein eigenes Interesse „betrafen", ligesom vi ogsaa som Resultat af vore Undersøgelser troe at turde slaae fast, at der næppe fra hans Regjeringsperiode lader sig paavise noget decideret Exempel paa, at Kongen i Kraft af sin souveraine Magtfuldkommenhed virkelig formaliter har omstødt en allerede af Høiesteret under Iagttagelse af alle lovlige Regler og Begrændsninger for dens judicielle Myndighed publiceret Dom. Men paa den anden Side lader det sig heller ikke benægte, at hans Regimente til sine Tider er præget af en fremtrædende Tilbøielighed til at lade den enevældige Vilkaarlighed give sig Udslag i Forholdet til Høiesteret gjennem en Række af Uregelmæssigheder, som — omend det i Kraft af en bevidst Forsigtighed aldrig i

Virkeligheden kommer dertil — dog stundom true med at gaae Grændsen for Tribunalets Domsfrihed for nær, paa samme Tid, som der fra Rettens egen Side netop kan spores en Bestræbelse for at undgaae enhver extraordinair Paavirkning, som kunde stille den mindre uafhængig overfor Domsafgjørelsen. Vi skulle til nærmere Belysning heraf fremhæve Følgende:

I de fra forrige Periode bekjendte Tilfælde, i hvilke Sagerne inden Domsafsigelsen skulde forelægges Kongen til Afgjørelse, skete der i nærværende Tidsrum ikke anden Forandring end, at den ved Rescript af 14 December 1689 og Instrux af 15 April 1690 § 13 foreskrevne Refereringspligt i saadanne Sager, „som vores Indkomster, Gods og Eiendom angaaer", — som alt i det Foregaaende omtalt — maa antages at være bleven overflødiggjort ved den i 1713 trufne Ordning, at Retten i Sager, hvori „Kongens Interesse verserer", skulde tiltrædes af Deputerede fra de vedkommende Regjeringscollegier, skjøndt ganske vist Refereringspaalæget endnu stod at læse i Instruxen af 27 Marts 1726, for dog at udgaae i den af Christian den 6te udstedte, særlig reviderede Instrux af 23 Februar 1731. Tilbage forblev saaledes — som ogsaa af Hojer udtrykkelig bemærket — som absolute Refereringstilfælde kun, at vota vare paria og at den paagjældende Sag var af særlig Vigtighed, medens ved Siden heraf naturligviis ogsaa en Indstilling til Kongen var factisk nødvendig, naar Retten ønskede at see „Lovens Rigeur" fravegen eller en Lacune i Lovgivningen udfyldt i den concrete Retssag.

Men omend saaledes de instructoriske Regler paa dette Punkt forbleve saa nogenlunde uforandrede, saa skete der dog heri gjennem Praxis den ikke uvæsentlige Modification, at der i den største Deel af Frederik den 4des Regjeringsperiode ikke længere er Tale om at lade Referaterne foregaae — som instructorisk bestemt — mundtlig ved Justitiarius i Overværelse af Medlemmer af Retten, men udelukkende ved Indsendelsen af en skriftlig Relation, en Forandring, som utvivlsomt hænger sammen med det Factum, at Kongen ofte paa længere Tid var fraværende og i vidt Omfang tog Conseillet paa Raad

ved Afgjørelsen af slige Sager, jfr. Hojer l. c., og som conseqvent ogsaa førte til, at den kgl. Resolution saa godt som uden Undtagelse ligeledes meddeeltes Retten ad skriftlig Vei.

Ved Siden af hine nødvendige Refereringstilfælde, som der af og til blandt Rettens Medlemmer kan spores en Bestræbelse for, saavidt gjørligt, at undgaae, snart ved — som i den tidligere nævnte Memorial af 3 August 1718, der gav Stødet til Fdg. af 31 Marts 1719 — paa Forhaand in abstracto at indstille forskjellige Tvivlsspørgsmaal, som „udi Loven ikke præcise ere determinerede", til Afgjørelse ad legal Vei, snart ved i Tilfælde af Stemmeliighed at søge denne Refereringsgrund fjernet ved Tilkaldelsen af en ny Voterende, see saaledes Vot. Prot. under 23 April 1703, hvor den Vedkommende havde hørt Sagen agere, men ikke den indankede Dom oplæse, lader der sig naturligviis ogsaa under Frederik d. 4de paavise enkeltstaaende Tilfælde, i hvilke han af en eller anden Grund ved særlig forudgaaende Ordre har begjært sig en Sag efter Voteringens Slutning forelagt til endelig Afgjørelse [81], et Udslag af hans souveraine Myndighed, som der i og for sig jo ikke kan reises nogen Indvending imod.

Af langt større Betænkelighed i Principet var derimod et d. 8 April 1716 [82] forefaldende Tilfælde, i hvilket Kongen paa Forhaand havde gjort Spørgsmaalet om Sagens Referering afhængigt af Voteringens Udfald, idet Dommen, ifald han efter Pluralitetens Vota i den vedkommende (en Mariagersk) Sag „blev fri for at svare nogen Melioration", kunde afsiges strax, medens Sagen i modsat Fald først skulde refereres for ham. Af Voteringsprotocollen fremgaaer det nu, at det paagjældende Missive først oplæstes i Retten efter Voteringens Slutning, saaat man vel tør antage, at det af Pluraliteten virkelig i Kongens Faveur statuerede Domsresultat factisk ikke har været paavirket af den kgl. Villiestilkjendegivelse, men erkjendes maa det dog, at denne efter sin Form let maatte tænkes at kunne øve et lidet heldigt Tryk paa Retten henimod den Allerh. attraaede Afgjørelse af Sagen.

Men forelaae der saaledes enkelte Tilfælde, i hvilke Kongen vilkaarlig har udvidet Refereringspligten udover de instruxmæssigt fastsatte Grændser, saa foreligger der

paa den anden Side ogsaa Leiligheder, ved hvilke han bestemt har afviist Forsøg fra selve Rettens Side paa, i vanskelige og tvivlraadige Sager at faae ham til at tage Afgjørelsen umiddelbart i sin Haand, skjøndt den endelige Paakjendelse instruxmæssigt paahvilede Retten. Vi have som Exempel herpaa i det Foregaaende allerede anført den for Chr. Scavenius saa skjæbnesvangre Sag mellem Grevinde Schack og hendes Møgeltønderske Bønder, jfr. Rescr. 7 Januar 1724; hertil lader sig yderligere føie et Rescript af 21 Mai 1725 [83], hvori Kongen udtaler sin Forbauselse over, „hvad der kan have anlediget" de Tilforordnede til i en Sag mellem Vincents Lerche og Chr. F. v. Levetzau ad referendum at optage et enkelt Punkt angaaende Indløsningsretten til nogle Konge- og Kirketiender, da „Vi heel vel erindre Os, at Vi paa be„meldte Tiender haver givet fornævnte Levetzau Vores „Skjøde samt derfor af ham bekommet rigtig Betaling, og „Qvæstionen nu kun ventileres mellem 2 particuliere", og derfor paalægger de Tilforordnede „denne Punkt ligesaa„vel som de andre stridige Poster endelig at paakjende, „saasom Vi os med denne particuliere Disput ingenlunde „ville befatte".

Skulde man fremhæve noget særligt Characteristisk ved Frederik d. 4des Forhold til Høiesteret, maatte det vistnok blive det store Omfang, hvori han — vel væsentlig som en Følge af den Paavirkning, han modtog fra Conseillet — benyttede sin utvivlsomme Berettigelse til i refererede Sager at fravige Pluralitetens Voteringsresultat, ja stundom endog til at statuere en Afgjørelse, som slet ikke under Voteringen i Høiesteret var bleven anbefalet fra Nogens Side. Vi skulle som Exempler herpaa anføre: Rescript af 19 December 1727 [84], hvorved Kongen i en Sag mellem Sognepræst Roed og Raadmand Lauritz Nielsen Fogh vel tiltræder Majoritetens Underkjendelse af Commissariernes Dom, men dog samtidig udtaler, at han paa den anden Side „eragter, at man vel udi „vores Høiesteret kunde have gjort nogen Reflexion paa „de Penge, som Hr. Roed billig bør erlægge for Præste„gaarden, og at samme kunde anvendes til nogenledes „Refusion for de til Præstegaardens Opbyggelse allerede

„anvendte og endnu resterende Omkostninger“ osv., Rescript af 14 Juni 1701 [85] i en Sag mellem Geheimeraad v. Plessen og Oberstlieutenant Kalckreutzer og Rescript af 22 Mai 1725 [86] i en Proces mellem Provst Friedlieb og Justitsraad Lassens Arvinger. Og ved slige Leiligheder hænder det da ogsaa stundom, at Retten samtidig med, at den faaer sit Voteringsresultat casseret, faaer — som man siger — „læst og paaskrevet“ for de Bemærkninger, der ere komne til Orde under Voteringen. Som et særlig eclatant Exempel herpaa kunne vi henvise til et Rescript til Storcantsler U. A. v. Holstein af 12 Juni 1727 [87], hvori Kongen i de stærkeste Udtryk udtaler sit Mishag over, at samtlige Tilforordnede i deres Vota i en Generalfiscalsag mod den hidtilværende Kammeradvocat Th. Bredal for Embedsbestikkelse „haver gaaet saavidt, at de haver „understaaet sig vidtløftigen at raisonnere, ei alene over „Vores til Generalfiscalen ergangne Befaling, men endog „over den Bredal som Kammeradvocat allern. givne In„struction, hvorledes den skal forstaaes“, og derhos tilføier: „men som Vi ingenlunde ville have Vores Ord „anderledes forstaaede end de efter Bogstaven lyder, „meget mindre ville tilstaae de Tilforordnede derover „nogen Slags Critique at føre, saa haver Du at tilkjende„give dennem, at de engang for alle lader sig dette tjene „til en alvorlig Erindring, den bogstavelige Indhold udi „Voris allern. Befalinger stricte at efterleve, uden nogen „Forklaring derover at gjøre, hvilket Vi paa indkommende „allerunderd. Forespørgsler ville have Os selv alene for„beholden“.

Hvad angaaer Spørgsmaalet om, hvorvidt der nogensinde ved en Sagsvoteringen forudgaaende kgl. Ordre eller desl. under Frederik d. 4de er gjort noget Indgreb i Rettens Domsfrihed, maa Svaret herpaa blive, at der ganske vist kan anføres Exempler paa, at slige Ordrer forud have paabudt, hvad Retten ikke maa statuere, saaledes en kgl. Befaling af 7 November 1708 [88], der i en Sag mellem Geheimeraad Grev Ahlefeldt til Langeland og hans Broders Enke bestemte, at „naar Sagen efter Stævningen bliver anslagen“, maa Høiesteret „ei deraf til Paakjendelse an„tage, uden forsaavidt der angaaer Jordegodset, som her

„i Vort Rige Danmark er situeret, om derpaa nogen „Prætension skulde gjøres", og et Rescript af 2 Februar 1725 [89], der paabød, at der i den tidligere nævnte Sag mellem Provst Friedlieb og Justitsraad Lassens Arvinger ikke af Høiesteret maatte fældes nogen Afviisningsdom, hvad der gav en af de Voterende Anledning til at udtale, at „dersom Hs. kgl. Maj. ei allernaadigst havde befalet, „at uden Hjemviisning her skulde kjendes i Sagen, havde „han holdt for, at det var fornødent og lovligt, at denne „mørke Regnskabssag havde været hjemviist til lovligere „Omgang, men, som det ei maa skee, faaer man, saaledes „som skee kan, votere" [90]: Derimod kan der næppe paavises et eneste evident Exempel paa, at det ved en saadan forudgaaende Ordre er foreskrevet Rettens Tilforordnede at paakjende en Sag med et bestemt Resultat *). Ganske vist kunde det ved første Øiekast see ud, som om et saadant forelaae i en kgl. Befaling til Geheimeraad Schøler af 23 October 1714 [91], forsaavidt det ved samme paabødes, at der i en Sag mellem Gorris Klaumann og Søfiscalen ang. en Leverance til Flaaden snarest skulde afsiges Dom, hvorved Klaumann frifandtes for Fiscalens Tiltale og Omkostningerne ophævedes, hvad ogsaa uden nogen Votering eller Forhandling i Retten fandt Sted d. 6 November s. A. Men ved nærmere Eftersyn viser det sig, at Sagen havde sin Forhistorie. Allerede i 1713 havde Sagen nemlig været for Høiesteret med normalt Frifindelsesresultat, hvorpaa den efter sin Beskaffenhed refereredes for Kongen, der ved Rescr. af 2 Februar 1714 paabød, at da Klaumann „alene for Mangel af Irette„sættelse og andre Misligheder i Processens Drift var fri„kjendt", skulde Sagen „paany mod ham lovligen udføres,

*) Allerede ved Andg. om Expeditionen i Cancelliet af 2 Marts 1708 I Nr. 20 var det udtrykkelig paabudt, at „ingen Expedition maa udfærdiges af Voris Cancelli, som udi Processer og Rettesager kunde give Leilighed og Anledning til Dommerne, Loven og Forordningerne anderledes at interpretere, end som deris Indhold og Expressioner virkeligen ere; thi Loven og Forordningerne skal og bør altid at være den Regel og Rettesnor, hvorefter Dommerne skal kjende og de, som ere stridige, kand adskilles".

„paa det al Mishandling grundelig kunde blive examineret". Den videre Forfølgning af Sagen forhaledes imidlertid paa Allerh. Steder, indtil endelig, efter en Forhandling i Conseillet d. 12 September 1714, hiin kgl. Befaling af 23 October s. A. ophævede Rescriptet af 2 Februar og som Afslutning paa den i 1713 udvoterede og derefter refererede Sag dicterede den Afgjørelse, som fuldkommen correct uden nogen ny Votering eller Forhandling publiceredes som Høiesteretsdom d. 6 November s. A.[92] Heller ikke den i Høiesteret d. 19 Juni 1703 af Generalprocureuren i Sagen: Mag. Barmann ctr. Cancelliraad H. Müller producerede kgl. Resolution af 15 s. M. om, at „Herligheden til Egvad „Annexgaard endnu som tilforn skulde forblive Hans Maj. „forbeholden", som derpaa uden nogen Votering blev lagt til Grund for Høiesteretsdom af 22 s. M., kan med Føie anføres som Exempel paa et saadant Indgreb i Rettens Domsfrihed; thi Sagen, der under alle Omstændigheder som vedrørende kgl. Interesse maatte have været optagen ad referendum, havde allerede d. 16 Mai s. A. været Gjenstand for Høiesterets Votering med det Resultat, at den „optoges til videre Eftersyn paa Kammeret", der da forelagde den for Kongen og erhvervede hans ovennævnte Resolution[93].

Hvad endelig angaaer det vigtige Spørgsmaal, om der fra Frederik d. 4des Regjeringsperiode foreligger noget utvetydigt Exempel paa, at Statsoverhovedet virkelig formaliter har indladt sig paa at omstøde en af Høiesteret under Iagttagelse af de for dens Competence gjældende Regler alt afsagt Dom, da maa Svaret herpaa — som alt tidligere bemærket — formeentlig lyde benægtende, hvad jo ogsaa absolut stemmer bedst med det Factum, at „Expeditioner i Processer og Rettergangs- „sager, hvilke kunde give Anledning til Dommene . . . . „anderledes at interpretere, end de i sig selv ere", ved Fdg. af 20 Februar 1717 I A. Nr. 13 udtrykkelig fandtes henførte til de Ansøgnings-Objecter, som ikke vilde blive bevilgede. Imidlertid maa det dog overfor et saadant Resultat vel accentueres, at denne formelle Respecteren af Høiesteretsdommenes Uangribelighed fra Statsoverhovedets Side, ialtfald i Begyndelsen af nærværende Tids-

rum, jevnlig paa en iøinefaldende Maade bærer Præg af at være Frugten, mere af practiske Hensyn, end egentlig af en virkelig Erkjendelse af det i og for sig Principrigtige deri. Vi skulle til nærmere Belysning heraf henvise til en d. 31 Januar 1714 i Conseillet behandlet Sag mellem Justitsraad Kenckel og Inspecteur ved Øresunds Toldvæsen Meyer, der angik Spørgsmaalet om Lovligheden af en af Førstnævnte foretagen Seqvestration af Sidstnævntes Gage til Dækning af et Regreskrav, Kenckel formeente at have paa sin Modpart, og som Høiesteret paakjendte d. 18 Mai 1713 med det Udfald, at Meyer skulde have sine af Kenckel oppebaarne Gageindtægter tilbage[94]. Conseillet, hvis Særkjende det var, i Almindelighed at stille sig meget forsigtigt i Spørgsmaal om Violation af Høiesteretsdomme, og som faae Dage tilforn, d. 22 Januar 1714, bestemt havde fraraadet et saadant Skridt, indskrænkede sig paa Foranledning til ganske at henstille Qvæstionen om en Forandring i hiin Dom til Kongen, der — som det synes, med nogen Selvovervindelse — resolverede, at „saasom „det vil foraarsage Conseqventser, saa lader vi „det ved Høiesteretsdommen bevende, omendskjøndt“ — føier han indvendende til — „man haver vaaren af de „Tanker, Kenckel nogen Mitigation derudi at bevise, saa„som det er bekjendt, at han ulykkeligviis dertil er kom„men“[95]. Til dette Tilfælde kunde føies flere andre Exempler paa en lignende Ulyst hos Frederik d. 4de til fuldtud at godkjende Inviolabilitets-Principet.

Under disse Omstændigheder vil det ikke være overraskende, at der lader sig paavise enkelte Tilfælde fra nærværende Periode, i hvilke Frederik d. 4de, om han end i Formen lod den faldne Høiesteretsdom uantastet, dog ad anden Vei ved Udfoldelsen af sin souveraine Magtfuldkommenhed har forstaaet at ophæve eller modificere dens Virkninger efter sin Villie — Tilfælde, hvortil Hojer[96] formeentlig henpeger med disse Ord: „Ein paar „Mal hatte er auch nach schon publicirtem Urtheil die Acta „lassen nachsehen und bei befundenem Fehlgriff den „Spruch solchergestalt geändert, dass doch die Autorität „des höchsten Gerichts nicht übern Haufen geworfen „wurde“ osv. Vi skulle til nærmere Oplysning i saa Hen-

seende særlig fremhæve en norsk Generalfiscalsag fra 1713, der turde afgive en ret characteristisk Prøve paa en af de ved slige sporadiske Leiligheder brugte Fremgangsmaader: En bergensisk Borger Jørgen Discingtun havde i 1710 ladet et større Parti Hvede emballere i Torsketønder og derpaa under Paaskud af, at det var Torsk, forsøgt at indskibe det til Frankrig, men en Person ved Navn P. Raunsdorph gjorde imidlertid Anmeldelse om hans Anslag som stridende mod et kgl. Forbud af 26 August s. A. mod Udførsel af Kornvarer til fremmede Steder, hvorefter Hveden blev confisceret og solgt ved Auction for en meget lav Priis. Under den derpaa mod Discingtun anlagte Sag blev den skete Confiscation saavel ved Magistratens som ved Overhofrettens Dom kjendt berettiget, medens Udfaldet ved Sagens Foretagelse i Høiesteret d. 13 og 14 Juni 1713, hvor Generalfiscalen foruden Confirmation af Overhofretsdommen begjærte Discingtun paalagt Straf samt Processens Omkostninger, blev et ganske andet, idet samtlige Voterende — alene med Undtagelse af Slange — vare enige i, at Hveden, med Hensyn til hvis Toldberigtigelse ingen Klage forelaae og som Discingtun paastod alene at have afsendt paa den nævnte Maade for at undgaae dens Bemægtigelse af engelske og hollandske Kapere paa Søreisen til Frankrig, ikke kunde ansees confiscabel, da den var bleven indskibet 2 Dage, forinden det kgl. Forbud var blevet publiceret i Bergen, og Høiesteret frifandt derfor Disçingtun ganske for Generalfiscalens Tiltale og paalagde Raunsdorph mod Regres, „hvor han bedst veed og kan“, at yde ham Betaling for Hveden efter „Markedsgang“ i Bergen paa den Tid, Anholdelsen fandt Sted. Imod Efterkommelsen heraf indgav Raunsdorph imidlertid en Supplik til Kongen af 16 Juli 1713, der gav Anledning til, at Kongen begjærte sig meddeelt Udskrift af de i Høiesteret faldne Vota, hvorimod Supplikken, trods et af Justitiarius Schøler derom udtalt Ønske, ikke tilstilledes Retten til Erklæring, da man „ei kan vide, hvad Erklæring Høiesteret kan give „om Sagen i sig selv anderledes, end hvad der findes i „Enhvers Votum, og saadant desforuden vilde kunne „digrere Sagen desmere“. Man indskrænkede sig altsaa

til at lade Sagen gaae til Behandling i Conseillet, af hvis blandt Bilagene *) meddeelte Erklæring det fremgaaer, at dette med Høiesteret var enigt i, at Hveden ikke var confiscabel, men derimod formeente, at Discingtun „for sin underfundige Omgang“ burde nøies med „den Summa, som Hveden var bleven solgt for“ ved Auction, saaledes at den skulde udbetales ham af Fattigvæsenet, der havde oppebaaret den, medens Raunsdorph burde være ganske „fri for Penges Udgift enten til Hvedens eller Omkost„nings Betaling“. Hvad der imidlertid fremfor Alt geraader Conseillet til liden Ære, er den løierligt underfundige Maade, hvorpaa den anbefalede Kongen i formel Henseende at gjennemføre hiin Afgjørelse af Sagen, „paa „det, at det ei skulde eclatere, at en Høiesteretsdom bliver „kuldkastet, hvilket i Fremtiden vilde blive af stor „Conseqvence“, nemlig at der skulde gives Ordre til Høiesteret om, at den alt afsagte Dom „ei bliver given beskreven eller til Nogen udstedt“, og at det derefter gjennem vedkommende Stiftamtmand underhaanden skulde tilkjendegives Discingtun, at „han burde nøies med „Pengene, som Hveden er bleven solgt for, uden at søge „nogen Execution efter Høiesterets Dom, saasom Hs. kgl. „Maj. af pur kgl. Naade skjænker ham disse Penge isteden„for, at han var høist strafskyldig, om Hs. kgl. Maj. vilde „stræenge med ham for hans falske Angivelse og under„fundige Omgang til at eludere Hs. kgl. Maj.s Forbud og „særdeles for hans Formastelse, efterat Hs. kgl. Maj.s „Forbud var offentlig publiceret, med at udgive Connosse„menter paa Hveden tvertimod Forbudet“. Beklageligt nok vandt dette Forslag strax Kongens Approbation ved et Rescript til Conseillet af 5 August 1713 [97], hvorpaa Sagen afsluttedes ved Ordrer til Høiesteret [98] og til Stiftamtmand Undall af 12 s. M. [99] af det ovenangivne Indhold [100].

Ved et Par i Aaret 1725 fra Allerhøieste Side gjorte Forsøg paa at komme bort fra det ved nogle Høiesteretsdomme Statuerede var den benyttede Fremgangsmaade en noget anden, men førte heldigviis ikke til

*) See Bilag VI.

det tilsigtede Resultat. Ved Høiesteretsdom af 20 December 1724 var Oberst Brockdorff bleven dømt til at betale til sin Broders Dødsbo en skyldig Pengesum, men faae Maaneder efter — d. 5 Februar 1725 — indgav han til Kongen en Ansøgning om, at Sagen „til bedre Eftergrandskning“ maatte blive foretagen i Geheimeconseillet, en Begjæring, som Justitiarius Scavenius paa Høiesterets Vegne i en Erklæring af 13 s. M.[101] bestemt fraraadede, „efterdi ingen Ting i Verden kan være af farligere Conse„qvents, end om Høiesterets Domme, som ere og altid „haver været de bedste Adkomster, som Undersaatterne i „2 Kongeriger kan have for sig paa alt det, de eie i „Verden, ikke skal være uimodsigelige og hellige“. Om Sagen derefter dog blev behandlet i Conseillet, vides ikke; men vist er det, at tiltrods for denne Rettens Udtalelse fik Brockdorff sat igjennem, at det ved et Rescript til de Tilforordnede af 6 April 1725[102] paabødes, at de paany skulde indkalde Parterne for sig (altsaa uden formelig ny Stævning) og for lukkede Døre atter høre Sagen udviklet fra begge Sider, navnlig med Hensyn til Oberst Brockdorffs Prætention om en Modfordring, han formeente at have paa Broderens Bo og som skulde liqvideres i Gjælden, samt derpaa indgive deres „Betænkende og Relation“ til Kongen. Forsøget lykkedes imidlertid, som sagt, ikke, idet Pluraliteten af de Voterende tappert fastholdt deres tidligere Mening, og Resultatet blev da, at Kongen under Fremhævelse af, at han „holdt det altfor betænkeligt at lade denne Sag an„komme paa Oberstens Eed“, ved Rescript af 21 Mai 1725[103] resolverede, at det i alle Maader skulde forblive ved Dommen, „hvilken Oberst Brockdorff hørsommeligst skal efterkomme“. En noget lignende Fremgangsmaade forsøgtes ligeledes ved et Rescript af 13 April 1725[104] i en af Høiesteret med Frifindelsesudfald paakjendt Sag mellem Generalfiscalen og Procurator Ursin som Fuldmægtig for P. Pedersen, men med det samme Resultat, idet Kongen dog i den Ordre af 12 Juni 1727[105], der fastslog, at det skulde have sit Forblivende ved Høiesteretsdommen, fandt sig foranlediget til at tilføie de kritiserende Ord: „endskjøndt derved vel noget var at erindre“.

Endelig kan et Tilfælde fra Begyndelsen af Frederik d. 4des Regjering paa en Maade anføres som Exempel paa en tredie Form, hvorunder Bestræbelsen for at faae et af Høiesteret statueret Domsresultat med Lempe forandret kunde fremtræde, idet der i en Sag mellem Oberst v. Kemphen og Inger Hans Olsens Arvinger om nogle Legata, der alt var paakjendt ved tvende Høiesteretsdomme af 20 Februar 1690 og 11 September 1691, ved Rescript af 1 December 1703 [106] blev givet Kemphen Tilladelse til, „til ny Paakjendelse at lade indstævne" bemeldte Sag for Høiesteret. En saadan Foranstaltning med at give „kgl. Stævning paa en Høisteretsdom" var ganske vist — som vi tidligere have omtalt — ikke ukjendt fra Fortiden, men under Frederik d. 4de synes dette Tilfælde dog omtrent at være enestaaende og angiver sig da ogsaa tydeligt som saadant, idet Rescriptet udtrykkeligt udtaler, at Indstævningstilladelsen gives „foruden videre Consequence", ligesom „Opreisning paa Høiesteretsdomme" da ogsaa faae Aar efter netop nævnes blandt de Bevillinger, der ikke gives, jfr. Fdg. 20 Februar 1717 I A Nr. 11. Men hvad der navnlig giver dette Tilfælde en i den ovennævnte Henseende ganske særlig Characteer, er den næppe tilfældige Omstændighed, at den saaledes paany indstævnte Sag af Kongen bestemtes til at foretages ved Rettens Aabning d. 16 April 1704 i hans Allerh. Nærværelse, hvorved det jo mueliggjordes for ham uden noget Brud paa det Sædvanlige at influere directe paa Domsafgjørelsen og saaledes i al Stilfærdighed at sætte et andet Domsresultat igjennem. Det gik imidlertid ved denne Leilighed netop, som Justitiarius Scavenius i en Erklæring af 9 November 1723 [107] udtalte i Anledning af en foreliggende Ansøgning om Opreisning paa en Høiesteretsdom, at „det vilde være af en meget farlig Conse- „qvents for Alle og Enhver, om en Høiesteretsdom, „funderet paa al Ret og Billighed, skulde ei anderledes „considereres, end at Sagen skulde igjen foretages, da det „sidste dog vilde blive det samme som det første". Samtlige Voterende fastholdt de tvende tidligere Høiesteretsdommes Afgjørelser, et Resultat, som Kongen da ogsaa fandt det rettest at approbere, hvorimod han tiltraadte sin Stor-

cantslers Forslag om, at Generalfiscalen, som de Tilforordnede havde tiltænkt en Bøde, fordi han „intet Kraf„tigt havde produceret til Svækkelse af de indankede „Høiesteretsdomme“, skulde være fri for et saadant Ansvar „i Henseende til, at han har kgl. Befaling til at gaae i Rette med Sagen“ [108].

Blandt alle de mange Uregelmæssigheder af forskjellig Art, hvorpaa Frederik d. 4des Regjering var saa riig, fortjener endelig til Slutning at fremhæves, at der findes i det Mindste eet Tilfælde, i hvilket Kongen selv paa egen Haand har afgjort en Sag, alene efter at have indhentet Betænkning over den fra en i dette Øiemed nedsat, ganske vist af endeel af Høiesterets Tilforordnede bestaaende Commission [109], men uden at Sagen blev Retten som saadan forelagt. Vi sigte herved til en Sag mod nogle Aalborgske Borgere for Opsætsighed mod deres Øvrighed m. v., som afgjordes ved et til Stiftamtmand Chr. Reitzer rettet kgl. Rescript af 8 Juli 1729 [110], der forviiste en af Maleficanterne, afsatte Byfogden fra hans Embede og truede nogle Andre af de Implicerede med Fæstningsarbeide, ifald de maatte vægre sig ved at gjøre offentlig Afbigt eller oftere forsaae sig.

Der er vistnok ikke Grund til at rose Frederik d. 4de for nogen særlig fremtrædende Interesse for Retspleien. Han mødte ret punktligt ved Høiesterets aarlige Aabning, alene med Undtagelse af 1709 (da han var i Italien), 1712 og 1713 samt 1727, siden 1719 ledsaget af Kronprindsen, og paakjendte efter Skik og Brug den første Sag, som oftest efter plurima vota; men udenfor disse solenne Leiligheder saaes han aldrig i Retten.

Vi kunne dog ikke slutte nærværende Afsnit uden at fremhæve som noget særdeles Characteristisk for Frederik d. 4des Regjeringsperiode det Opsving, som det hele processuelle Bevillingsvæsen tog netop under ham og som udviklede den kgl. Dispensationsmyndighed til et System, der i Aarenes Løb blev en særdeles væsentlig Factor i Høiesterets Procesmaade. Vi skulle særlig om et Par af disse Bevillingsformer bemærke Følgende:

Det ofte Uhensigtsmæssige i den fra store Reces 2—6—8 til D. L.s 1—4—27 overgaaede Bestemmelse om,

at Stævninger til Høiesteret skulde udtages 6 Uger (i Norge endog 3 Maaneder) før Tiden for Rettens Paabydelse, maatte snart føre til, at der ikke sjeldent ad Dispensationsveien gaves Allerh. Tilladelse til, at slige Stævninger undtagelsesviis maatte gives i Høiesteretsaarets Løb, idet det dog vistnok i Almindelighed iagttoges, at saadanne „bevilgede Sager“ først foretoges, naar alle de paa Ordenen staaende, efter Lovens Forskrift indstævnte Sager vare afhandlede. Men ligesom der dog allerede tidligt kjendes enkelte Exempler paa, at Kongen har samtykket i en slig Sags Foretagelse, „saasnart Stævningens Forkyndelsestid efter Loven var ude“, see t. Ex. Rescript 11 Juni 1703 [111], saaledes gaves der endelig ved Rescript 24 October 1721 [112] en almindelig Tilladelse til, at bevilgede Sager, „naar Stævningen for vedkommende Contraparter lovligen befindes at være forkyndt“, maatte foretages ikke blot sammen med, men endog inden den vedkommende Provindses Ordenssager, „dog at Justitiarius; „førend de opslaaes, skal lade vedkommende Parter eller „Procuratorer derom advare“. De bevilgede Sager fik paa denne Maade en anticiperet Stilling, som harmonerer godt med den store Tilbøielighed, som netop paa dette Tidspunkt kan spores, til, paa Ansøgning ad Bevillingsveien overhovedet at indrømme Anticipations-Beneficium, navnlig i „pure Gjældssager, som efter „Loven med Forderligste bør afgjøres, helst naar der er „periculum in mora“, i Vexelsager og i Delinqventsager, navnlig naar den Paagjældende er dødsdømt, see Justitiarius Scavenius' Erklæring af 6 Marts 1722 [113]. Som Beviis paa den lette Adgang, der factisk havdes til at opnaae denne Begunstigelse, kan anføres, at Scavenius i Aaret 1722 efter Erklæringsprotocollens Udvisende anbefalede ikke mindre end 40 Ansøgninger om Anticipation, indtil han endelig i en Erklæring af 8 November s. A. [113] fandt sig foranlediget til at udtale, at „som der er endnu mangfoldige, forhen bevilgede Sager uafgjorte, hvortil disse „korte Dage lidet kan forslaae, saa maa jeg i dybeste „Underdanighed bede, at ei flere iaar maatte bevilges, med„mindre de maatte angaae Obligationer og Vexler, som „snart ere afgjorte, eller og Delinqventer“, en Indstilling,

som ogsaa blev tagen tilfølge, saaat senere Bevillinger i bemeldte Aar først anticiperede for det næste Aars Høiesteret. Ligesom det imidlertid sees, at denne Bevillingstrafik stundom misbrugtes af underfundige Personer til at „gjøre deres Modparter trohjertige“, see Erkl. af 30 August 1729 [113], idet det synes at have været en gængs Mening, at en saadan af Appellanten erhvervet Bevilling sikkrede ogsaa Contraparten, at Sagen virkelig anticiperedes, medens Forholdet i Praxis af Høiesteret opfattedes saaledes, at Bevillingshaveren selv hos Justitiarius maatte begjære Sagen opslagen som anticiperet, ellers kom den til at vente indtil dens ordinaire Tour, jfr. Erkl. af 27 April 1728 og en udateret Erkl. i Anledning af et Andr. af 8 Januar 1729 [113], saaledes fremlyser ogsaa, at der efterhaanden i Bevillingspraxis uddannede sig forskjellige Anticipationsgradationer, idet Bevillingerne snart kun i al Almindelighed løde paa Sagens Foretagelse „saasnart som muelige“ eller lign., snart derimod paa, at vedkommende Sag „blandt de første strax maa og skal foretages“. Det er letforstaaeligt, at saadanne Grader i Begunstigelsen snart maatte gjøre Arbeidet for Justitiarius med at tilfredsstille Alles berettigede Fordringer i Retning af Fremskyndelsen af deres Sager særdeles vanskeligt, og i en Erklæring over en Ansøgning af 19 September 1729 om at faae en Anticipationsbevilling af den sidstnævnte „mere præcise og determinerede“ Art fandt Braëm sig da ogsaa — under Fremhævelse af, hvorledes slige Bevillingshavere „dagligen overhænge ham for at faae deres Sager for“ — foranlediget til indstændigen at bede om, at Anticipationsbevillingerne for Fremtiden kun maatte lyde paa Sagens Foretagelse, „naar det kan blive mueligt „uden at præjudicere nogen af dem, som D. Maj. i lige „saa høit eller mere magtpaaliggende Sager haver allern. „forundt beneficium anticipationis“ [113], en Anmodning, som han stadigt i senere lignende Erklæringer kommer tilbage til og som ogsaa synes i Almindelighed at være bleven fulgt, saaat Bevillingernes Form som oftest lød paa: „saa „snart mueligt, naar andre saadanne bevilgede Sager ere „afgjorte“ eller lign. [114]

En anden Art af processuelle Bevillinger, som ogsaa i denne Periode var meget hyppig, var Bevillinger til at fremlægge nye Documenter og Beviisdata for Høiesteret. Det er vistnok rigtigt[115], at der hverken efter den ældre Ret eller efter Danske Lov i og for sig var noget til Hinder for, at nye Beviser kunde fremlægges for Høiesteret uden Hensyn til, om det havde været muligt at fórebringe dem for de tidligere Instantser, og selv om Modparten protesterede, og Høiesterets Instrux af 26 Juli 1683 indeholdt intet Forbud herimod, heller ikke de senere Høiesterets-Patenter af 15 Januar 1684, 17 Februar 1685, 19 Januar 1686, 18 Januar 1687, 14 Januar 1688 og 18 Januar 1689; det var først ved Instruxen af 15 April 1690 § 8 og Patent af 15 November s. A., at det for Høiesterets Vedkommende blev slaaet fast, at saadan Fremlæggelse ikke maatte skee udenfor de i 1—13—27 anførte Betingelser. Det varede imidlertid kun meget kort, inden Dispensation herfra kom i Brug gjennem kgl. Bevillinger, jfr. den tidligere omtalte Bestemmelse i Høiesterets-Instruxen af 9 Marts 1700 § 8, idet der allerede ved Bevilling af 19 Marts 1701[116] gaves en Part en ubegrændset Tilladelse til, „at hvis Breve og „Documenter, som han til Sagens Oplysning kan have og „ikke tilforn for andre Retter haver været eller ere i de „passerede Acter indførte, maa for Høiesteret fremlægges, „oplæses og til Paakjendelse antages“, kun at der stilledes den Betingelse, at Beneficianten skulde tilstille sin Modpart eller dennes Fuldmægtig „enten Originalerne eller rigtige Copier og Udskrifter“ af de paagjældende Breve og Beviisligheder „under hans Haand 8 Dage, førend „Sagen skal foretages, at Vedkommende kan have Tid til „dem at eftersee og vide, hvad fornødent kunde være „dertil at svare“, og Adgangen til slige Bevillinger fik ogsaa en directe Hjemmel ved Andg. af 2 Marts 1708 § 58 og Pl. af 20 Februar 1717 I B § 16, kun at Beneficiet begrændsedes til Documenter, som ikke vare over 3 Aar gamle. Allerede Aaret efter den nævnte Placat fandt Høiesteret sig imidlertid foranlediget til, i en Memorial af 3 August 1718[117] at andrage paa en Ophævelse af denne Begrændsning, idet det til Motivering

heraf fremhævedes, hvorledes Parterne ofte beklagede sig over, at de ved hiin Begrændsning bleve „meget præ„judicerede i Henseende, at det tidt hænder sig, at Parterne „selv ei forstaae Lov og Ret og deres Fuldmægtige for „Underretterne ikke tager sig den Umage til, som de bør, „saaat naar de kommer til Høiesteret, er det først, at deres „herværende Procuratores forlanger alle de Documenter, „som kan give nogen Oplysning i Sagerne, hvoraf endeel „da ikke har været for de andre Retter, og ikke kan er„lange Bevilling paa at producere dem for Høiesteret, for„medelst de ere over tre Aar gamle, da dog Processerne „har varet undertiden over tre Aar, naar de komme til „Høiesteret, og undertiden ere Beviserne ældre end Pro„cessernes Begyndelse". Denne Indstilling toges virkelig ogsaa til Følge ved Fdg. af 31 Marts 1719 § 5, saaat Fremlæggelses-Bevillingerne herefter kom til at omfatte alle Documenter, „ihvor gamle de end maatte være", og Erhvervelsen af slige Bevillinger blev nu inden lang Tid saa facil, at Justitiarius Braëm i sin Erklæring over en hertil sigtende Ansøgning af 19 September 1729 kunde udtale, at „det er en Naade, som D. Maj. ikke nægter Nogen, som derom gjør allerunderdanigst Ansøgning" [118]. Det maa imidlertid vel fastholdes, at naar Ordene i saadanne Bevillinger løde paa, at nye Breve og Beviisligheder maatte „for Høiesteret fremlægges, oplæses og til Paakjendelse antages", saa forstodes de oprindelig i Praxis ikke anderledes, end at, naar Høiesteret fandt, at de producerede nye Beviisdata kunde influere paa Sagens Afgjørelse, saa hjemviste den Sagen til fornyet Paakjendelse, hvorimod den ikke ansaae sig selv competent til, „ved „Dom in prima instantia at reise eller fælde saadanne Be„viser", see saaledes Justitiarius Braëms Erklæring i Anledning af et Andragende af 11 Juni 1730, hvori han anbefaler Meddelelse af Bevilling til at producere nye Documenter, men bestemt fraraader en Tilladelse til at lade dem paakjende i Høiesteret, Noget, som efter hans Formening „ikke kan være tilladeligt, da de, om de for „deres Formalitet blive paaskadigede, bør for deres til„børlig Overdommere til Paakjendelse indstævnes" [118]. Men senere, da hele Retsudviklingen førte bort fra at betragte

Dommeren som selvstændig forpligtet til at sørge for Sagernes „rette" Oplysning i Overeensstemmelse med D. L.s 1—5—3, kom man naturligt ind paa den nugjældende Opfattelse, at naar nye Beviser lovligt kunne produceres for Høiesteret, saa har denne Domstol ogsaa at dømme efter dem uden nogen Hjemviisning, forsaavidt der ikke under Sagens tidligere Gang er gjort Brud paa nogen processuel Regel. Det fortjener endnu at bemærkes, at Justitiarius Braëm langtfra var velvillig stemt overfor den heromhandlede Art Bevillinger, ja i en Erklæring over et Andragende af 12 Marts 1726 [118] greb han endog Leiligheden til, frimodigen at udtale sig for Ønskeligheden af, at man ikke „uden høi vigtig Aarsage" ad Bevillingsveien dispenserede fra Betingelserne for Fremlæggelse af nye Documenter efter 1—13—27 og Instruxens § 8, da derved „samles endeel unødige Proces-„ser til Høiesteret, som retardere Andres uomgjængelige „Sager, mangen Gang over Aar og længere", jfr. ogsaa hans Erkl. af 12 April s. A. [118]. Men hans Ord bleve saa langtfra tagne i Betragtning, at slige Bevillinger stadigt lige ned indtil Nutiden have henhørt til dem, som erhverves med Lethed og uden Paaberaabelse af særlige Omstændigheder, naar kun ikke Sagens Procedure er begyndt [119].

Ogsaa med Meddelelsen af Opreisningsbevillinger til Høiesteret synes man i Frederik d. 4des Tid at have været lidet nøieregnende, kun at slige Dispensationer, som allerede D. L.s 1—6—14 jo havde stillet i Udsigt, ved Andg. af 2 Marts 1708 §§ 19 og 57 og Pl. af 20 Februar 1717 I A Nr. 12 og B Nr. 15 betingedes af, at den vedkommende Retshandling ikke var 3 Aar gammel paa Ansøgningens Indgivelsestid, en Begrændsning, som efter Høiesterets indstændige Anmodning i den tidligere nævnte Memorial af 3 August 1718 yderligere indskjærpedes ved Fdg. af 31 Marts 1719 § 5 [120].

Derimod synes man i denne Periode at have været endeel mere forsigtig med Meddelelsen af beneficium paupertatis for Høiesteret, og der foreligger flere Exempler paa, at saavel Justitiarius som Conseillet har fraraadet saadan Begunstigelse, der næsten altid udtrykkelig betegnes som „dependerende aleneste af

Hs. Maj.s Naade". Ikke sjeldent knyttedes der til saadant beneficium den clausula pønalis, at den Paagjældende, naar han tabte Sagen og ei kunde erstatte Vederparten de denne paaførte Omkostninger, skulde arbeide „i Jern paa Bremerholm eller i Skubkarren" og, naar det var en Qvindesperson, „i Spindehuset", og til en virksom Gjennemførelse af denne Clausul foreskreves der ved det tidligere nævnte Rescr. af 6 April 1717, at der i enhver saadan mødende Sag „expresse" skulde voteres om dette Punkt, saaledes at „Stedet og Tidens Længde efter Beskaffenheden" skulde „determineres og i Dommen indføres". Senere hen i Tiden var det ikke sjeldent Tilfælde, at der udfærdigedes Bevillinger til fri Proces, som gjaldt for den enkelte Sag gjennem alle Instantser eller dog gjennem flere end een. Men i et Promemoria af 27 October 1785 [121] henledede den daværende Justitiarius v. d. Osten Cancelliets Opmærksomhed paa de lidet heldige Conseqventser heraf, idet han i Henhold dertil henstillede, „om der ikke i Fremtiden maatte gjøres denne „Forandring i de udstædende beneficia paupertatis, at „disse alene blive givne for een benævnet Ret eller In„stants", en Henstilling, som Cancelliet i et Promemoria af 12 November s. A. [121] besvarede derhen, at „ligesom „dette i visse Tilfælde har været iagttaget, saa skal det „og fremdeles efter Omstændighederne blive foranstaltet"; men ogsaa fra en senere Tid synes der dog endnu at kjendes Exempler paa hiin ældre Praxis [122].

Fjerde Periode.

1730—1746.

Umiddelbart efter Christian d. 6tes Regjeringstiltrædelse d. 12 October 1730 blev Storcantsleren Grev Ulrich Adolph v. Holstein afskediget, ogsaa som Præsident i Høiesteret.

Det er allerede i forrige Periode omtalt, hvorledes der i Frederik d. 4des første Regjeringsaar — 1700 og 1703 — ved særlige Instruxer var givet Geheimeconseillet en fastere Organisation, og at der yderligere ved Andg. af 2 Marts 1708 var tilstaaet dette en saa afgjort Indflydelse paa Cancelliets Bekostning, at det for de Høiesteret vedrørende Sagers Vedkommende egentlig kun var en enkelt Art meget gængse, processuelle Bevillinger, som Cancelliet fik absolut Tilladelse til ad mandatum at udstede, medens andre „Ordres til Justitiens Befordring“ kun undtagelsesviis, „naar Sagerne ei kan opsættes til Conseil holdes“, maatte udfærdiges af Cancelliet og alle vigtigere Foranstaltninger altid skulde forhandles i Conseillet. I disse Forskrifter foregik der saa langtfra ved det kort efter Christian d. 6tes Thronbestigelse udstedte Rescript af 11 December 1730[1] nogen Forandring i Conseillets Disfaveur, at Rescriptet tvertimod synes at gaae ud paa, at alle i Cancelliet forefaldende Sager, og særlig da de „Justitien vedkommende Sager til Rettens Befordring“, skulde refereres af „Geheime-Expeditionssecretæren“ i Con-

seillet, efter først at være gjorte til Gjenstand for Overveielse og Votering i det ved Rescriptet anordnede „Cancelli-Collegium". Men ikke desto mindre er der dog vistnok — som af Aschehoug [2] ved en Række Citater nærmere paaviist — Grund til at antage, at det under Christian d. 6te factisk kun var de vigtigere, Retspleien vedrørende Sager, som ifølge særlig kgl. Befaling eller efter Cancellicollegiets Bestemmelse behandledes paa denne Maade. Hvorledes dette nu end i Virkeligheden forholder sig, saa er det en Kjendsgjerning, at Høiesteret som Led i Retspleien kom til at staae i et meget nært Forhold til Geheimeconseillet, og det var derfor under de forhaandenværende Omstændigheder overmaade rimeligt, at Præsidiet i bemeldte Ret efter Storcantslerens Afskedigelse blev overdraget til et af Conseillets faae Medlemmer, Geheimeraad Iver Rosenkrantz [3] til Rosenholm, som den 12 October 1730 havde faaet Sæde i dette og ved Bestalling af 17 s. M. bl. A. „Direction" over det danske og det tydske Cancelli. Chr. Braëm vedblev derimod at være Rettens Justitiarius.

At Christian d. 6te — hvad vor efterfølgende Fremstilling vil afgive talrige Exempler paa — var gjennemtrængt af en stor og virkelig Interesse for at faae Retsvæsenet og da navnlig den øverste, dømmende Myndighed ordnet paa en betryggende og hensigtssvarende Maade, kom kort efter hans Regjeringstiltrædelse i en smuk og værdig Form til Orde i det Commissorium af 24 November 1730 [4], der paalagde Conferentsraad Niels Slange i Forbindelse med flere andre Høiesteretsassessorer at gjennemgaae Høiesterets seneste Instrux af 27 Marts 1726 og overveie, om deri kunde være Noget at forandre, idet det nævnte Kongebrev begynder saaledes: „Eftersom Vi ved „Vor kongelige Arveregjerings Tiltrædelse iblandt Andet „Intet høiere ønsker, end at see Justitien, hvorpaa Vore „kjære og troe Undersaatters Velstand og Tryghed tildeels „beroer, i sit rene Løb haandhævet og forfremmet, saa „byde" osv. Resultatet af Commissionens Arbeide blev den nye Instrux af 23 Februar 1731 [5]. Den indeholder ikke nogen væsentlig ny Bestemmelse, naar undages, at den blandt Inhabilitetstilfældene tilføjer dette,

at „nogen af de Tilforordnede enten med Sagen eller „Parterne maatte have saadan Relation, at det maatte „agtes uanstændigt, om han derudi voterede", at den fastslaaer som stadige Fridage for Retten „de tvende Dage „for Paaske og Pintse Høitider og de Dage, som i Paaske- „og Pintseugerne komme efter, saavelsom de Dage, Rid- „derne bære deres Ordenskjæder", at den fastsætter Rettens Mødetid i Marts og October til Kl. 8 om Morgenen, samt endelig — som allerede anført — at den hidtidige Instrux-Forskrift om Refereringspligt i Sager angaaende „vores Indkomster, Gods og Eiendom" for første Gang er udeladt. Forøvrigt indeholder den vidtløftigere Bestemmelser end nogen tidligere Instrux om Procuratorernes Forhold, men de ere i det Væsentlige kun en samlet Gjengivelse af, hvad spredte, særlige Forskrifter alt fra Tid til anden havde paabudt. Vi finde kun Anledning til af disse Bestemmelser særlig at fremhæve Forbudet mod, at Procuratorerne „paa nogen Maade eller Vilkaar tilforhandle sig" eller „transigere" nogen Sag, samt Forskriften om, at de, naar de paatage sig en Sag, skulle træffe udtrykkelig Aftale med deres Principaler om, til hvilken anden Procurator den i Tilfælde af den oprindelig Engageredes længere Sygdom skal overdrages, en Forskrift, som selvfølgelig, idet den ophæver den tidligere i 1694 trufne Bestemmelse om, at Procuratorerne i deres Forfald skulde give Møde ved deres Fuldmægtige, jfr. det foran p. 154 Bemærkede, tilsigter at forebygge, at Sagerne trækkes i Langdrag. Endelig afskaffer Instruxen den hidtil foreskrevne aarlige Eedsaflæggelse af Procuratorerne, saaledes at den ordinaire Procurator-Eed kun bliver at aflægge een Gang, nemlig ved den Paagjældendes første Møde i Retten efter hans Beskikkelse, en Forandring, som Justitiarius ved den aarlige Instruxoplæsning d. 8 Marts 1731 fandt Anledning til udtrykkeligt at gjøre Procuratorerne opmærksomme paa [6].

De stadigt i betænkelig Grad voxende Restancer i de for Høiesteret indstævnte Sager, paa hvilke man — som i det Foregaaende nærmere paaviist — forgjæves havde forsøgt at raade Bod ved forskjellige, meer eller mindre uheldige Foranstaltninger og Paabud, fandt man endelig et

practisk og fra en Side betragtet ret naturligt Middel til at oparbeide, idet der ved en kgl. Anordning af 23 Februar 1731 [7] — altsaa samme Dag, som den nye Instrux udstedtes — oprettedes 3 Højesterets-Commissioner i Kjøbenhavn, der som et Appendix til Høiesteret efter visse nærmere bestemte Regler skulde overtage Paadømmelsen af en Deel af de foreliggende Sager og „vedvare, indtil det med Høiesterets Orden og Sager kan „igjen saaledes komme i den forrige Skik, at ethvert „Aars indstævnte Sager i samme Aar kan blive afgjorte, „da disse Commissioner igjen aldeles skulle ophøre og „cessere“. Efter en noget brammende Indledningsbemærkning om, at „Vores i sig selv dyrebare Love altid over „den hele Verden have haft den Berømmelse, at Retten „efter den derudi foreskrevne Maade ingensteds bedre og „hastigere end udi vore Riger og Lande kan vorde befor„dret“, bestemmer Anordningen nærmere, at hver af disse Commissioner skulde bestaae af 3 „vores bekjendte ærlige, vittige og lovkyndige Betjente“ (altsaa ikke med Nødvendighed Høiesteretsassessorer), der skulde paakjende alle for Høiesteret indstævnte Sager, som ikke overstege 600 Rbl.s Værdi, dog med Undtagelse af Livs-, Æres- og Bestillings-, Ægteskabs-, Odels- og Herligheds- samt Kongens egne Sager. Proceduren for disse Commissioner skulde udelukkende være skriftlig og saa kortfattet som muligt, og naar Sagen var udprocederet, skulde enhver af Commissarierne gjennemlæse Documenterne og derpaa i Fælledsskab votere om Sagen, der afgjøres efter Stemmefleerhed. Commissionen skulde som Regel holdes hos den øverste Commissarius, der har at affatte, afsige og give Dommen, som skal „være og blive Alle og Enhver ligesaa god „og sikker Adkomst og Hjemmel som andre Høiesterets„domme“, beskreven. Skulde en Part være utilfreds med Commissionsdommen, tilstededes der ham dog revisio causæ for Høiesteret, saaledes at Sagen i saa Fald skulde underkastes sædvanlig Behandling dér, kun at ikke andre Documenter end de, som havde været producerede i Commissionen, maatte fremlægges for Høiesteret. Tabte den paagjældende Part da ligeledes Sagen for bemeldte Ret, skulde han af Samme dømmes som temere litigans

til at betale 100 Rbl. i Omkostninger til Vederparten og desuden til at bøde Tredieparten „af hvis Sagens Hovedstol importerer“ ad pios usus eller i Mangel af Mulctens Betaling straffes med Fængsel paa Vand og Brød i en vis Tid eller med anden vilkaarlig Straf „efter Personens og Sagens Beskaffenhed og Omstændigheder“. Betalingen for Commissionernes Domme, der skulde indføres i de sædvanlige Domsbøger for Høiesteret, var den samme som for de ordinaire Høiesteretsdomme og skulde deles mellem Commissarierne.

I Henhold til denne Anordning, der efterfulgtes af en Placat af 26 Juni s. A.[8], hvorved det — for at mueliggjøre en betimelig Fordeling af Sagerne efter deres Værdi mellem Høiesteret og de nyoprettede Commissioner — paalagdes Parter, som havde Sager indstævnte for Høiesteret, at melde sig hos Justitiarius inden 12 Uger, imod i modsat Fald at behandles som ellers i Udeblivelsestilfælde, udgik der under 6 Marts 1731[9], samtidigt med Høiesterets Aabning, de fornødne Ordrer til de forskjellige Personer, som skulde sidde i Commissionerne, nemlig i

den 1ste Commission:	den 2den Commission:	den 3die Commission:
Stiftsbefalingsmand, Etats- og Justitsraad Henrik Oksen, Etatsraad, Generalprocureur og Høiesteretsassessor Thomas Bartholin samt Høiesteretsassessor og Raadmand i Kjøbenhavn Enevold Falsen.	Etats- og Justitsraad, Præsident i Underadmiralitetsretten Niels Foss, Justitsraad, Høiesteretsassessor Oluf Borch Schouboe og Professor ved Universitetet, Høiesteretsassessor Christian Thestrup.	Conferentsraad, fhv. Justitiarius Chr. Scavenius, Justitsraad, Høiesteretsassessor Diderik Sekmann og Cancelliraad, Høiesteretsassessor Povel Boson[10].

Til som „supernumerarii at assistere og komme samme Com„missioner til Hjælp udi Rettens Behandling, hvor og „naar Fornødenheden det kunde udfordre“, valgtes:

1) Conferentsraad Lars Benzon, 2) Etatsraad Severin Junge, 3) Etatsraad Chr. Berregaard og 4) Etatsraad Otto Thott,

hvorhos det, forsaavidt de ordinaire Commissarier tillige vare daglig mødepligtige Tilforordnede i Høiesteret (hvilket

vistnok ikke var Tilfældet med Oksen og Foss), udtrykkelig paalagdes dem, „ikke over deres Commissionsforretninger at forsømme Vor Høiesteret".

I Begyndelsen af April Maaned 1731 begyndte Commissionerne, der, hvad Sessioner angaaer, fulgte Regel med Høiesteret, deres Virksomhed, som fortsattes i 1732 uforandret med de samme Commissarier. I det paafølgende Aar kom Høiesteretsassessor, Borgmester i Kjøbenhavn Lorentz Fischer i Henhold til et Rescript af 6 Marts 1733 [11] ind istedetfor Scavenius, der d. 30 November 1732 var afgaaet ved Døden, men han remplaceredes allerede ved et Rescript af 2 April 1734 [11] paa Grund af sine andre Forretninger i Søetatens Generalcommissariat af Justitsraad, Assessor i Hofretten Christian v. Stöcken, ligesom ogsaa de enkelte Personers Fordeling i de forskjellige Commissioner i disse 2 Aar var noget forandret. Med Aaret 1734 ophørte disse Commissioner, og det maa indrømmes, at de i de 4 Aar, de saaledes vare i Virksomhed, havde viist sig at svare ganske godt til deres Hensigt: allerede for Aaret 1732 udviste Høiesteretsordenen kun 78 fra foregaaende Aar tiloversblevne Sager, for Aaret 1734 var Antallet dalet yderligere til 64 og endelig kunde man begynde Høiesteretsaaret 1735 med kun 53 gamle Sager, af hvilke endda kun de 10 vare ældre end 1 Aar, deraf 1 islandsk Sag fra 1732, Resten fra 1733 [12]. Et andet Spørgsmaal er det derimod, hvorlænge denne Bedring vedvarede; vi ville i det Følgende faae Leilighed til nærmere at omhandle dette Punkt.

Forøvrigt synes Høiesteret at have arbeidet baade flittigt og godt og gjennemgaaende uden væsentlige, udenfra kommende Forstyrrelser under Ledelse af Justitiarius Braëm, der at dømme efter hans Optræden under et Sammenstød med Assessor Enevold Falsen d. 1 August 1730 [13] i Anledning af dennes Vægring ved efter Tilsigelse at møde i Retten til Paakjendelse af en Sag maa have været en energisk Mand, der ikke taalte noget Brud paa Disciplinen.

Hvad der ogsaa fortjener at fremhæves som noget

Characteristisk og saare Fortjenstligt hos Braëm, er den velgjørende Frimodighed, som præger hans forskjellige Embedserklæringer, ikke mindst, naar det gjælder om overfor den enevældige Konges Magtfuldkommenhed at hævde den principielle Nødvendighed af Høiesteretsdommenes Uantastelighed. Thi det er uimodsigeligt baade smukke og for Tidsalderen mærkværdig aabenhjertige og træffende Ord, naar han f. Ex. i forskjellige Erklæringer fra 1731 indtrængende ved enhver given Leilighed lægger Kongen paa Sinde, hvorledes det, for at ikke Høiesteret „som Deres kgl. Maj.s Øiesteen" i „sin Credit og den fra „Eders kgl. Maj.s souveraine Throne udflydende høie Myn„dighed" skal blive „compromitteret til D. Maj.s Under„saatters ubodelige Skade", er „høist magtpaaliggende, at „denne Ret, hvor Sagerne fra de andre Retter indløber, „conserveres og haandhæves udi sin Høihed, Myndighed „og meget præcise exactitude", samt at Kongen „efter sit „bekjendt retsindige og naadige Forsæt lader Retten have „sin frie og ubehindrede Gænge".[14]

Saa meget mere overraskende er det derfor, at det eneste, virkelige Exempel i Høiesterets Historie paa, at Statsoverhovedet i Kraft af sin souveraine Myndighed formaliter har forandret en paa lovlig Maade afsagt Høiesteretsdom, som vi vide at anføre, netop falder under Christian d. 6tes Regjering, om hvis absolute Anerkjendelse af Principet om Retsorganernes Domsfrihed der iøvrigt ingen Tvivl kan være, og end yderligere under Braëms Justitiariat, som dog netop havde gjort det til sin Opgave at udtale sig djærvt og uforbeholdent til Fordeel for Hævdelsen af denne Maxime. Vi skulle til nærmere Oplysning om de concrete Omstændigheder ved dette Tilfælde meddele Følgende: En norsk Bonde Poul Christensen Berg var kommet i Proces med en Mand ved Navn Jørgen Børlund angaaende Odelsretten til Gaarden Berg i Aggershuus Stift, i hvilken Laugmanden over Oplandene d. 12 Januar 1728 havde dømt Børlund Odelsretten og Løsningsretten til, saaledes at Poul Christensen Berg uden Indsigelse skulde ryddeliggjøre Gaarden imod Betaling af

1250 Rbd., som den af den nærmere Odelsarving havde været solgt for, og 300 Rbd., som Poul Christensen til en anden Odelsarving havde betalt. Efterat Børlund imidlertid — med erhvervet kgl. Tilladelse til at gaae Overhofretten forbi, hvad der, i Forbigaaende bemærket, paa den Tid ikke var vanskeligt at opnaae, jfr. en Erklæring fra Justitiarius Braëm af 14 October 1727 — havde indanket denne Dom for Høiesteret deels til Stadfæstelse, deels til Skjærpelse, overdrog Poul Christensen, der fra sin Side havde taget Contrastævning i Sagen til Laugthingsdommens Underkjendelse og Forandring, Processens Førelse for Høiesteret til den dengang meget søgte Procurator Hans Henrik Ermandinger, idet han derhos til sin Sags yderligere Tarv selv var tagen ned til Kjøbenhavn, hvor han ventede i over eet Aar paa Sagens Foretagelse og sikkerligen kunde være kommet til at bie endnu længere, ifald Børlund ikke havde faaet Anticipationsbevilling, i hvilken Ventetid en væsentlig Deel af hans Formue medgik til hans Ophold. Endelig d. 5 October 1730 naaede Sagen da frem for Høiesteret, men paa en for ham høist ulykkelig Maade. Skjøndt tvende Gange „tilsagt og advaret", var Ermandinger dog ikke tilstede, da Sagen blev paaraabt, og da saa Børlunds Procurator, B. Munthe, paa dennes Vegne under de forhaandenværende Omstændigheder frafaldt Hovedstævningen og alene paastod Laugthingsdommens Stadfæstelse tilligemed Kost og Tæring, kunde Høiesteret efter de gjældende Regler ikke Andet end uden Videre at tage denne Paastand til Følge — altsaa uden at komme ind paa en selvstændig Prøvelse af Sagens Realitet og uden at, som det hedder, „der blev noget talt til Poul Christensens Sags Forsvar". Først efter at Stadfæstelsesdom i Børlunds Faveur saaledes var fældet, kom Ermandinger tilstede i Retten, hvor han — selvfølgelig forgjæves — søgte at undskylde sig for Justitiarius med, at han havde Ondt i sin ene Fod og „ikke førre kunde komme op". Under disse sørgelige Omstændigheder tog Poul Christensen Berg „i største Jammer" sin Tilflugt til Kongen, som efter at have indhentet Justitiarius Braëms blandt Bilagene meddelte Erklæ-

ring *) i Overeensstemmelse med dennes Forslag ved et Rescript af 9 Marts 1731 [15] paalagde Geheimeraad Iver Rosenkrantz at lade Høiesterets Tilforordnede for lukkede Døre „examinere“ Sagens medfølgende Acter og afgive deres Betænkning derom til Kongens Resolution samt derhos at tilkjendegive Procurator Ermandinger, at Kongen havde „funden for godt, at han for sin herudinden brugte „Omgang til Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn strax „og uden Ophold skulde bøde 100 Rbd.“ Efterat Sagen derpaa d. 31 Juli s. A. var bleven gjort til Gjenstand for Rettens Votering [16], og Betænkningen, der for Pluralitetens Vedkommende var i Poul Christensens Faveur, d. 2 October s. A.[16], var bleven endelig vedtagen og indsendt, resolverede Kongen ved et nyt Rescript til Iver Rosenkrantz af 2 November 1731 [16], at „endskjøndt „allerede een Dom udi denne Sag i Vor Høyeste Ret in „contrarium er afsagt og dette i Henseende til Omstændig„hederne ei heller anderledes kunde være, saa have Vi „dog allernaadigst fundet for godt, at Dommen i for„nævnte Tvistighed efter Vore Tilforordnedes Betænkning „skal afsiges saaledes: Eftersom Jørgen Børlund udi „sin Sag med Poul Christensen Berg d. 5 Octobris udi „næstafvigte Aar haver erholdet een medholdig Dom udi „Vor Høyeste Ret alene af den Aarsag, fordi hans „Contraparts Procurator Hans Hendrik Ermandinger for„sømte at møde til at forsvare sin Principals Ret, og Vi, „paa det Poul Christensen Berg ei for sin Procurators „Forsømmelses Skyld skulde lide Uret, have ladet Sagen „af Vores Tilforordnede i Høyeste Ret nøie undersøge „og forhøre, da Vi af deres indsendte Betænkende aller„naadigst have fornummet, at Poul Christensen Berg i „sin Sag er funderet og at hans Contrapart har for„spildt sin Løsningsret, saa vorder nu ovenbemeldte Vor „Høyeste Rets den 5 Octobris næstafvigte Aar afsagte „Dom derhen forandret, at Laugthingsdommen frafaldes, „og bør Poul Christensen Berg for Jørgen Børlunds Til„tale udi denne Sag aldeles fri at være. Processens „Omkostninger ophæves paa begge Sider“. Og i Over-

*) See Bilag VII.

eensstemmelse med denne Allerh. Resolution, som yderligere slutter med de Ord: „Hvilket Du Vedkommende „haver at tilkjendegive og derhos den Anstalt at føie, at „dette Vores Rescript fra Ord til andet i Høyeste-Rets „Protocoller vorder indført, paa det Efterkommerne deraf „kunne fornemme, hvad der har givet Aarsag og Anled- „ning til disse tvende, imod hinanden stridige Domme", blev saa den forandrede Dom afsagt i Retten d. 5 November 1731.

Som det vil sees, kan man ikke komme bort fra den Kjendsgjerning, at her foreligger en ved et kgl. Magtbud foretagen Omstødelse af en i formel Henseende ulastelig og i fuld Overeensstemmelse med de gjældende Regler alt afsagt Høiesteretsdom. Men paa den anden Side lader det sig heller ikke benægte, at der til denne Allerh. Fremfærd knyttede sig en Række særdeles undskyldende Omstændigheder, som i det almindelige Omdømme maatte betage den ethvert odiøst Præg og tillige forhindre, at der derved tilføiedes Rettens Anseelse nogen væsentlig Overlast. Forholdet er nemlig efter det Anførte dette, at det kgl. Magtbud, om det end uimodsigeligt krænkede Børlunds paa Grundlag af den processuelle Situation skabte, factiske Domsret, dog efter de concrete Omstændigheder i Virkeligheden ubetinget var en reel Retfærdighedshandling, der først foretoges, efterat Høiesteret efter en Grandskning af Sagens Acter havde erklæret, at den materielle Ret var paa Poul Christensens Side, og derhos kun fremkom under den meest udtrykkelige Reservation fra Allerh. Side mod enhver Tanke om en videre rækkende Hensigt end netop den: at stille den norske Bondemand saaledes, at han „ei for sin Procurators Forsømmelses Skyld skulde lide Uret". Noget Andet er det, at man maa beklage, at der ikke fandtes en mindre vilkaarlig Vei end den valgte til at raade Bod paa den fremkomne processuelle Calamitet, og at navnlig den ved Patent af 15 Januar 1684 hjemlede Forpligtelse for Procurator Ermandinger til at „svare til al den Skade, som hans Mandant ved hans Forsømmelse" var tilføiet, — som udtrykkelig fremhævet i Braëms Erklæring — efter den omprocederede Rettigheds Beskaffen-

hed ikke ret vel var tilstrækkelig til fuldtud at dække over det lidte Tab. Forøvrigt fortjener det endnu at bemærkes, at den af Kongen valgte Afgjørelsesform jo for en Deel fraveg Braëms Forslag i saa Henseende, forsaavidt dette gik ud paa, at den af Høiesteret afsagte Stadfæstelsesdom skulde blive staaende, men at der derimod efter Anførelsen af dens Ordlyd i den udfærdigede „Expedition" skulde tilføies, at Kongen, for at ikke Poul Christensen skulde lide Uret, havde tilladt, at Sagen igjen efter alle sine Omstændigheder skulde forhøres, og at han derpaa efter Rettens Relation havde resolveret som følger. Derimod toges Braëms Begjæring om, at denne Sags extraordinaire Behandlingsmaade maatte blive „uden Conseqventze", som alt bemærket, fuldtud til Følge i formel Henseende, og vistnok ogsaa i Realiteten, eftersom dette Tilfælde, saavidt vides, forblev enestaaende i Rettens Annaler. Thi vel ville vi i vor følgende Fremstilling, under Diderik Sekmanns Justitiariats-Periode, komme til at omtale et Tilfælde, i hvilket ligeledes en afsagt Høiesteretsdom blev omstødt af Christian d. 6te og ovenikjøbet under langt mere odiøse og opsigtvækkende Omstændigheder, men dér hvilede — som det nærmere skal paavises — det kgl. Magtbud utvivlsomt paa den, rigtige eller urigtige, Betragtning, at Høiesteret ved sin Dom havde gjort sig skyldig i Competenceovergreb, som Kongen saa — utvivlsomt fuldkommen formelt beføiet — valgte at neutralisere ved en Annulation af Dommen.

Hidindtil havde Høiesteret paa enkelte Undtagelser nær — f. Ex. i October 1712, da den en kortere Tid holdtes i „et Hs. kgl. Majestæts Huse paa Ny Torv", sandsynligviis det nedlagte ridderlige Academies Gaard, hvor Retten ogsaa holdtes under Slotsombygningen 1725—27[17], — haft sit Sæde paa Kjøbenhavns Slot[18]. Men da Christian d. 6tes og endnu mere hans Dronning Sophie Magdalenes Pragtlyst ikke længere følte sig tilfredsstillet ved denne Vaaning, selv i den Form, den havde faaet ved Frederik d. 4des Nybygninger, og Slottets fuldstændige Nedrivning derfor var bleven besluttet[19], for at det kunde give Plads for det mere tidssvarende „Christiansborg", fik Høiesteret ved Rescript af 19 October 1731[20] Ordre til, allerede

Dagen efter at fraflytte samme og tage foreløbigt Ophold paa Kjøbenhavns Raadhuus „udi den saakaldede 32 Mands „Sahl, som Vi dertil lader aptere og indrette og hvilken „bliver inden faae Dage istand satt". Denne Rettens midlertidige Residents, som den benyttede, ligeindtil den i 1741 flyttede ind paa Christiansborg, maa dog ikke være bleven anseet tilstrækkelig standsmæssig eller rummelig til solenne Leiligheder, thi i alle de mellemliggende Aar foregik Aabningshøitideligheden stadigt paa Frederiksberg Slot, hvor Kongen havde Bopæl.

Vi have alt i forrige Periode haft Leilighed til at omtale, hvorledes man i Aaret 1726 gjorde det første svage Skridt henimod en Gagering af Høiesteretsassessorerne, idet det bestemtes, at de i Cancelliet indkommende Bestallingsgebyrer, saalangt tilstrække kunde, skulde anvendes i det nævnte Øiemed. At man ikke strax valgte at udrede de fornødne Lønninger directe af Finantserne, laae vel nok for en væsentlig Deel i den stadige Pengeforlegenhed, som characteriserede baade Frederik d. 4des og Christian d. 6tes Regjeringsperioder, men stod dog nok ogsaa i en vis Forbindelse med den dengang endnu ikke ganske forladte Betragtning, at Dommervirksomheden i Høiesteret var et Æreshverv, et honorabile onus, som i Almindelighed røgtedes i Forbindelse med en betydelig Formue eller et andet, vellønnet Embede som Hovedsagen, saaat Nødvendigheden af en særlig Vederlæggelse for Høiesteretsgjerningen kun fremtraadte som noget Undtagelsesviist, noget Extraordinairt, der derfor ogsaa maatte nøies med at skee Fyldest ad extraordinaire Veie, gjennem usikkre Indtægtskilder. Det viste sig imidlertid efterhaanden, at denne Betragtning ikke længere slog til. Erfaringen lærte det Nødvendige i at forsyne Retten med en fast Arbeidsstok af hæderlige, lovkyndige Mænd, som kunde og vilde offre hele deres Tid og alle deres Kræfter paa denne Dommervirksomhed som deres udelukkende Livsgjerning, uden deri at være hæmmede af andre Embedspligter, og naar saadanne Mænd da ikke tilfældigviis vare Indehavere af de til deres Subsistens fornødne Privatmidler, blev deres nogenlunde anstændige Gagering som Høiesteretsassessorer

et Krav, som ikke kunde gjøres afhængigt af en særlig dertil destineret Indtægtskildes tilfældige Leilighed, men maatte fuldtud og stadigt som alle andre Statsfornødenheder fyldestgjøres af Statens Finantser. Til rigtig Erkjendelse heraf naaede man imidlertid — som vi i det Følgende skulle see — i Praxis først langt senere, idet den almindelige Zahlkasse ikke før i 1771 kom til at overtage den directe Udredelse af Høiesteretslønningerne. Indtil da hjalp man sig paa den alt paabegyndte Maade, dog med Oprettelse af en ny, noget rigeligere Indtægtskilde end Bestallingsgebyrerne, nemlig en for Danmark og Norge fælleds Justitskasse, hvis Indkomster skulde bestaae i forskjellige, nærmere bestemte Retsgebyrer og Bøder, Bestallingsgebyrer for Justitsbetjeninger osv. og hvis særlige Hensigt ifølge den derom emanerede Forordning af 23 December 1735 skulde være at afholde „adskillige ved Justitiens Administration i Danmark og „Norge fornødne Udgifter, hvortil ingen vis Fond hidtil er „henlagt, og i Særdeleshed deraf med fornødne aarlige „Pensioner at forsyne saadanne Assessores i Vores Høieste-„Ret, som ved deres Redelighed og Lovkyndighed det „kunde fortjene og med ingen anden Løn af Os eller „Publico ere forsynede“, alt efter et af Kongen aarlig approberet Reglement, jfr. Fdg.s § 14. Relativt taget — naar hensees til den nye Indtægtskildes større Rigdom — betegnede denne Ordning jo uimodsigeligt et væsentligt Fremskridt i Sammenligning med det omtrent dødfødte Lønningsforsøg fra 1726. Men den følgende Fremstilling vil give rig Leilighed til at see, hvor store og uovervindelige Vanskeligheder man bestandig havde ved at bringe blot nogenlunde Balance mellem Justitskassens Indtægter og de stadigt voxende Lønningskrav, hvorledes man maatte forøge Kassens Indkomster, tilskyde betydelige aarlige Beløb af den kgl. Particulairkasse, beskjære, nægte, give Exspectance paa Lønninger, indtil endelig Foranstaltningen i 1771 løste hele det vanskelige Spørgsmaal.

Som en for Retspleien heri Riget særdeles betydningsfuld Foranstaltning fra dette Tidspunkt kunne vi ikke lade den ved Fdg. af 10 Februar 1736 indførte juridiske

Examen ved Kjøbenhavns Universitet uomtalt[21]. Man nævner i Almindelighed den baade som Historiker og som Jurist fremragende Professor, senere Generalprocureur Andreas Hojer[22], der tillige var Høiesteretsassessor, som Ophavsmanden til denne priselige Foranstaltning, der i Forordningens Intimation betegnes som fremgaaet af Ønsket om, at „Justitien i Vore Riger og Lande for„medelst retvise og beqvemme Rettens Betjente og Pro„curatores Tid efter anden desto bedre efter Lands Lov „og Ret kan vorde pleiet". Det fremgaaer af disse Ord, at Lovgiveren var sig velbevidst, at det var en Foranstaltning, som først efterhaanden — med Aarene — kunde bære sine gavnlige Frugter, og det maa da ogsaa fremhæves, at denne Examen ikke i Forordningen udtrykkeligt findes gjort til Betingelse for at kunne vente Ansættelse som Høiesteretsassessor (hvilket først skete ved Instruxen af 7 December 1771 § 23, jfr. Ordene: „med Berømmelse aflagt offentlig Prøve"), medens Ørsted[23] jo rigtignok mener, at en saadan Fordring ligefrem maatte følge af Indholdet af Forordningens 3die Post. En slig Betingelse findes derimod i Post 3 Nr. 3 opstillet med Hensyn til Ansættelse som Høiesteretsprocurator, idet der til dette Embede endog skal kræves, at Vedkommende har „in Examine Juridico fortjent bedste Characteer". Men der kan dog ingen Tvivl være om, at Indførelsen af et af Universitetet controlleret, nationalt Retsstudium med afsluttende Examensprøver, støttet ved Oprettelsen i 1732[24] af en ny, juridisk Lærestol og ledet af saa fremragende, videnskabelige Kræfter som Hojer, Kofod Ancher og Stampe, allerede inden kort Tid maa have viist sin styrkende Indflydelse saavel paa de under-, som paa de overordnede Domstoles hele Virksomhed, ligesom det da ogsaa er en Kjendsgjerning, at Høiesteret netop under Christian d. 6te og Frederik d. 5te talte ikke faae fremragende Jurister baade blandt sine Dommere og blandt Procuratorerne.

I sin Heelhed leed Procuratorstanden dog utvivlsomt endnu en Deel under de uheldige Følger af dens temmelig heterogene Sammensætning, og det var derfor sikkerlig med god Føie, at dens Forhold ogsaa i nærværende Afsnit

af Braëms Styrelsestid var Gjenstand for et meget skarpt Tilsyn. Ved Rescript af 9 December 1735[25] søgte man saaledes at modarbeide Procuratorernes jevnlige Tilbøielighed til, i deres Praxis at tage altfor ublue Salairer, ved for saadant Forhold at true de Skyldige med Afskedigelse eller Suspension, hvorimod man med fuld Føie forkastede Tanken om at ramme Ondet ved Foreskrivelsen af „nogen vis og limiteret Taxt“ som i Resultatet medførende „mange skadelige Conseqventser for Godt-Folks Sager“. Ligeledes gjentog og skjærpede faae Dage senere Fdg. af 23. December 1735 de tidligere givne Forskrifter mod temere litigantes samt uretvise Dommere og Procuratorer, for de Sidstes Vedkommende under speciel Fremhævelse af, hvorledes „Justitiens uforhalede og retsindige Befordring er „hidindtil hindret ved det, at .... egennyttige og uret-„vise Procuratorers Opholdelse og Lovkroge have ind-„viklet andre Undersaatter i unødvendige Processer og „gjort Sagerne meget forvirrede og uendelige“. Til denne Forordning sluttede der sig forøvrigt yderligere et Rescript til Høiesteret af s. D., der oplæstes i Retten d. 3 Marts 1736[26]. Heri paalagdes det særlig de Tilforordnede, „med størstė Alvorlighed“ og uden Persons Anseelse efter Forordningens Forskrifter at ikjende de Parter, Procuratorer eller Dommere, „hvis utilbørlige og lovstridige Forhold for Høiesteret tydeligen fremlægges“, Omkostninger og tilstrækkelig Pengemulct til Justitskassen, „hvad enten Contraparten i sin Irettesættelse paastaaer dem mulcteret eller ikke“. Det skulde herefter navnlig ogsaa iagttages, at saadanne Dommere, „hvis For-„seelser befindes at være saa grove, at de ei kan til-„skrives Andet, end enten en forsætlig Partiskhed eller en „yderlig og dum Uvidenhed, naar de to Gange for saadan „deres Brøst ere mulcterede, da tredie Gang uden For-„skaansel dømmes fra deres Bestillinger“, hvorfor det gjordes den ældste Secretær i Retten til Pligt, stedse at „holde „en aparte Designation over alle Underdommere, som for „saadan deres Forseelse mulcteres, og derudi indføre den „over dem ergangne Doms Ord og Datum, for at give det „hver Gang Retten tilkjende, om og hvorofte saadan en „Rettens Betjenter tilforn kan være straffet“, jfr. Fdg.s

§ 4, et Paalæg, som det forresten viste sig nødvendigt senere paany at indskjærpe Secretærerne ved en Skrivelse af 9 Januar 1768[27]. Som Grund til disse saa rigorøse Bestemmelser nævner Rescriptet af 23 December 1735 særlig den: at „Vi ugjerne maa fornemme, hvorledes Sa„gerne ved Vor Høiesteret atter saaledes tiltager, at en „anseelig Deel deraf i forleden Aar upaakjendt er bleven „tilovers, og Tallet deraf i Fremtiden befrygteligen endnu „mere vil tilvoxe, helst om det skulde ofte hænde sig, at „Retten af Mangel paa Assessores skulde opholdes"; ja, selve Forordningen af s. D. motiverer endog sine til Grund for Rescriptet liggende Forskrifter ved det sørgelige Billede af, hvorledes Høiesteretssagernes Antal som Følge af Processernes vrange og uforsvarlige Behandling ved mange af Underretterne „aarlig bliver saa stort, at de ei „lettelig i de sædvanlige Sessioner kan afgjøres, Under„saatterne udsues og Landet opfyldes med Uretfærdighed, „ublue og oftest falske Eeder og andre deraf flydende „himmelraabende Synder". Det er saaledes i det Væsentlige atter den gamle, omend noget anderledes begrundede Klage over store, aarlige Restancer i de paastævnte Sager, som her træder os imøde henimod Slutningen af Braëms Justitiariat. Aldrig saa snart vare de tidligere omtalte Høiesterets-Commissioners Virksomhed ophørt med Aaret 1734, før man atter begyndte at føle Savnet af dem, thi allerede ved Begyndelsen af Høiesteretsaaret 1736 fremviste Ordenen det lidet tilfredsstillende Resultat af 118 fra tidligere Aar tiloversblevne Sager, deraf 4 fra 1733, 5 fra 1734 og Resten fra 1735, og hertil kom saa yderligere 137 nye Ordenssager, saaat man aabnede Høiesteretsaaret med 255 Sager paa Ordenen.

Efter Braëms Forflyttelse til Præsidentposten i Kjøbenhavn blev Etatsraad Thomas Thomsen Bartholin (den Yngre)[28], der havde været Høiesteretsassessor siden 1721, d. 5 October 1736 udnævnt til Justitiarius, hvilket Embede han imidlertid kun kom til at beklæde i nogle faae Maaneder, idet han allerede d. 1 April 1737 afgik ved Døden i en Alder af ikke 47 Aar. Om denne hans Functionsperiode er selvfølgelig ikke Meget at bemærke. Kun dette Ene skal fremhæves, at det ved et Rescript af

7 December 1736[29] blev fastslaaet, at Høiesterets første aarlige Session skulde begynde i Marts og derpaa i Almindelighed ophøre med Udgangen af Juni Maaned, at derefter den anden Session skulde strække sig fra October og til Juul, samt at endelig, naar Sagernes Mængde maatte gjøre det nødvendigt, Retten yderligere skulde „reassume-„res næste Mandag efter Helligtrekonger indtil 14 Dage „forinden“ det nye Høiesteretsaars Begyndelse. Denne sidste Tillægssessions reent extraordinaire Characteer fremlyser endnu tydeligere af et senere Rescript af 4 December 1739[30], ligesom den ogsaa bekræftes ved den Kjendsgjerning, at der for denne Session altid udstedtes særlige Ordrer til de Assessorer, som stadig skulde give Møde i samme. Det er første Gang, vi finde de enkelte Sessioners Varighed definitivt og udtrykkeligt bestemt, om end Praxis i de senere Aar væsentlig var gaaet i samme Retning. Anledningen til denne positive Bestemmelse sees at have været en Indstilling fra Bartholin, der under specielt Hensyn til, at de mange Sager, som forelaae Høiesteret til Behandling i 1736, havde bevirket, at dens første Session i bemeldte Aar imod Sædvane udstraktes til Udgangen af Juli Maaned, gjorde gjældende, at den sidstnævnte Maaned „for mange Aarsagers Skyld var den vanskeligste og besværligste Maaned at sidde udi“, saavel for de Tilforordnede som for Procuratorerne, samt at Retten efter en opstillet Beregning ikke vilde tabe noget i Arbeidstid derved, at første Sessions Slutning fastsattes til ultimo Juni, naar til Gjengjæld, om fornødent, Revanche toges ved Afholdelsen af en tredie — extraordinair — Session i Januar og den første Halvdeel af Februar Maaneder. Men tiltrods for hiin Forskrifts almindelige og blivende Characteer synes det dog endnu langt ned i Tiden at have været Brug, at særlige kgl. Rescripter paabøde de enkelte Sessioners Begyndelse og Ophør, og det selv i saadanne Tilfælde, hvor man ikke tilsigtede nogen Fravigelse af de i 1736 approberede, ordinaire Tidsbestemmelser.

Til Bartholins Efterfølger som Justitiarius udnævntes den 12 April 1737 Justitsraad Diderik Sekmann[31], der havde haft Sæde i Høiesteret siden 1726 og som, ifølge Rescr. 22 Juli 1740[32] med Rang som virkelig Etats-

raad, beklædte dette Embede indtil sin Død d. 1 Januar 1743.

En særdeles væsentlig Foranstaltning under hans Styrelsesperiode var den ved Rescript af 5 September 1738[33] paabudne Indførelse af Auscultanter (Assessores Auscultantes) i Høiesteret. Hvorledes man hensigtsmæssigst skulde skaffe Emner til dygtige og øvede Dommere i Høiesteret, var et Spørgsmaal af saa stor Betydning, at vor mangesidige Holberg deraf hentede Stof til tvende af sine i 1748 udgivne Epistler: den 159de og den 160de[34]. Han tager heri Ordet for, ved Siden af den theoretiske Examen tillige at forlange, at de Personer, der vilde aspirere til Ansættelse som Høiesteretsassessorer, i nogle Aar med Held skulde have virket som Dommere i Hofretten, hvilken han betegner som et tjenligt „Seminarium til Høiesteret", og som han til den Ende vil have besat med „et anseeligt Tal af fornemme, unge og vederhæftige" Hofmænd. Hans Standpunkt er med andre Ord dette: den juridiske Examen alene bør ei være tilstrækkelig Adkomst til Advocats- og overordnede Dommerembeder; til de første bør desuden kræves en særlig practisk Prøve i „Agering af nogle vanskelige Sager", til de sidste et gradviist Avancement fra subalterne Retter; i Høiesteret bør 5—6 dygtige Jurister salareres for bestandig at bivaane Retten, medens de øvrige Medlemmer kunne bestaae af „andre Embedsmænd, navnlig saadanne, der „ikke ere chargerede med andre Forretninger af Hoved„bryden", og i sidstnævnte Henseende finder han Ingen beqvemmere „end Hofbetjentene, hvilke ere ved Stedet, ere vel salarerede og have ledige Timer til saadant Arbeide", ligesom ogsaa Retten derved kunde „med Standspersoner illustreres". Hovedtanken heri: at en blot og bar theoretisk Uddannelse ikke er tilstrækkelig til en practisk Dommer- og Procuratorvirksomhed af overordnet Beskaffenhed, var imidlertid, forsaavidt angik Dommervirksomheden i Høiesteret, allerede en halv Snees Aar før hine Epistlers Publication, omend i noget modificeret Form, bleven realiseret ved det ovennævnte Rescript af 1738, der saa godt som fuldstændig er affattet efter Forslag af Generalprocureur Andreas Hojer[35], og man fristes derfor til

at antage, at Holbergs ovennævnte 2 Epistler, der slet ikke omtale denne deelvise Gjennemførelse, maa være affattede før Rescriptets Fremkomst. Hensigten med disse Auscultanter skulde efter Rescriptets udtrykkelige Udtalelse være den, gjennem den daglige Øvelse ved at sidde i Høiesteret at uddanne Personer til, „med Tiden at blive „dygtige til at være virkelige Assessores i Høiesteret, Amt-„mænd, Overdommere eller i andre Maader bruges til „Justitssager i eller udenfor Collegierne“, og i Overeensstemmelse hermed var Adgangen til at blive admitteret som Auscultant indskrænket til Saadanne, som „med nogen „Apparence kunde aspirere til betydelige Justitsbetjenin-„ger, nemlig Secretærerne i Danske Cancelli, Assessorer i „Hofretten, ja endog Kammer- og Hof-Junkere“ — altsaa for en væsentlig Deel netop i de samme Samfundslag, som Holberg paaviste. Forøvrigt skulde Auscultanterne være mindst 22 Aar gamle og, saafremt de undtagelsesviis ikke allerede maatte staae i kgl. Tjeneste, have „inden- eller udenlands med Flid studeret Jura“, og skulde ved Antagelsen, der skete, efter kgl. Ordre, af Præsidenten, aflægge sædvanlig Dommereed. De skulde paahøre Sagernes Procedure og derover forfatte deres Vota, ligesom de ogsaa skulde overvære Assessorernes Voteringer og Dommenes Affattelse, og naar saa Sagen var endt, skulde de forevise deres Vota i samme for Justitiarius eller „en anden gammel og erfaren Assessor“ i Retten, som Justitiarius maatte have formaaet til i sit Sted at paatage sig saadan Revision og som da efter Gjennemsynet skulde underrette Auscultanten, „om han enten i Sagen eller „Formaliteten eller terminis kunde have taget Feil og „hvorledes det burde rettes“. Justitiarius, der for sin „General-Inspection“ over Auscultanterne af hver af disse ved Indtrædelsen oppebar et Vederlag af 60 Rbdl., var tillige pligtig at „gaae dem med Oplysning til Haande, saa ofte de det af ham hjemme i hans Huus begjære“, ligesom han paa Forlangende skulde give dem Attest om „deres Flid og Judicio Practico.“ De maatte i Retten kun bære samme Embedsdragt som Protocolsecretærerne og skulde ogsaa paa anden Maade, navnlig ved de dem ved et særligt Bord anviste Pladser, „distingueres“ fra

Rettens egentlige Assessorer, hvis sædvanlige Inhabilitetsgrunde dog ogsaa gjaldt for dem; ind i og ud af Retten skulde de derimod gaae foran Secretærerne, som — hedder det forklarende — „gjerne have endnu noget ved deres Protocoller at gjøre."

I Begyndelsen synes denne nye Foranstaltning, som gjennemført med nogen Kritik og uden andre Hensyn end de reent tjenstlige vistnok kunde have været ret hensigtssvarende, at have slaaet godt an, idet der meldte sig ikke faae (i Aarene 1738—40: 7) og tilsyneladende velqvalificerede Candidater til Auscülteringen, og Institutionen omhandles da ogsaa — som vi i næste Periode skulle see — udførligen i den senere Høiesterets-Instrux af 23 Februar 1753. Men allerede i 1760 kan der spores en betydelig Nedgang i Auscultanternes Antal paa Grund af manglende Candidater, saaat de endelig afskaffedes ved Instruxen af 7 December 1771, jfr. Canc. Promemoria af s. D., for dog atter efter kort Tids Forløb, omend noget sporadisk, paany at admitteres.

I de hidtil gjældende Voteringsregler foregik der ligeledes under Sekmanns Styrelse en Forandring af væsentligere Betydning, forsaavidt det ved Rescript af 15 November 1737[36] paabødes, at der aldrig maatte deeltage et lige Antal Assessorer i en Sags Votering, men at, naar dette ellers vilde blive Tilfældet — enten fordi der fra først af var mødt et lige Antal, eller et saadant var fremkommet derved, at en af de Mødende „ved Sagernes Pro„cedure formedelst en eller anden Aarsag maatte finde An„ledning til at absentere sig af Retten" — altid „den Nederste" af Assessorerne skulde udtræde, en Forskrift, som tydelig nok tilsigtede at undgaae den Forhaling af Sagens endelige Domsafgjørelse, som nødvendigviis maatte blive en Følge af den instruxmæssige Bestemmelse om, at Sager, i hvilke vota vare paria, skulde forelægges Kongen til Decision. Synderlig strængt efter Ordene synes denne nye Forskrift forøvrigt ikke altid at være bleven overholdt, ialtfald at dømme efter et i 1738[37] indtruffet Tilfælde. Der var i den paagjældende Sag nemlig vel mødt et ulige Antal (15) Assessorer, hvoraf imidlertid den ene „formedelst uformodentlig

befindende Svaghed" maatte forlade Retten; men ikke destomindre begyndte de tilbageværende 14 Assessorer Voteringen „i Haab om" — som det hedder — „at den „Bortgaaede igjen skulde indfinde sig i Retten eller i det „Ringeste fremsende sit skriftlige Votum". Dette skete imidlertid ikke, men Sagen blev dog strax paadømt paa Grundlag af de 14 Stemmer, idet „en saadan Superioritet „af Votis blev forefundet, at Dom derefter kunde afsiges, „omend den Fraværende maatte være af anden Tanke" — en Handlemaade, som ganske vist efter Resultatet var uangribelig i Realiteten, men næppe i samme Grad i Formen. Det varede iøvrigt heller ikke ret længe, inden man ganske kom bort fra denne noget kunstige Forskrift, idet det ved *Rescript af 18 November 1746*[38] paa en langt naturligere Maade bestemtes, at naar Votaerne i en Sag stode lige, skulde Sagen ikke længere „forestilles Kongen til Domsafsigelse", hvorimod „den Øverste Rettens Tilforordnede, som i Sagen har voteret" — altsaa ikke nødvendig Justitiarius — i saa Fald skulde „have 2 Stemmer og Dommen derefter forfattes og afsiges."

Den meest sensationsvækkende Begivenhed under Sekmanns henved 6aarige Justitiariatsperiode var imidlertid ubetinget det tidligere i Forbigaaende berørte Tilfælde af *en fra Allerh. Side skeet Annulation af en in optima forma alt afsagt Høiesteretsdom*, som Dorothea Biehl i et af sine historiske Breve til Geheimeraad Bülow[39] omtaler paa følgende, allarmerende Maade: „I sit første Regjeringsaar gjorde Chr. d. 6te „Brug af en ved Souverainiteten overdragen Ret, som „ingen Konge før ham eller efter ham har øvet; han er„klærede en Høiesteretsdom, der var falden mod hans „Yndling, Baron Gersdorph, for null og nichtig og skrev „egenhændig en Kjendelse paa Dommen, der var tvert„imod den, Retten havde givet", en Beretning, som ogsaa gaaer igjen andetsteds[40], men som forøvrigt bl. A. i Henseende til Tidsangivelsen lider af nogen Ucorrecthed. Vi skulle til nærmere Belysning af denne interessante Sag efter de originale Akter i Cancelliarchivet meddele Følgende:

Som Følge af, at der af en Capitain var blevet ført Klage over et Par Brandfolk, Peder Jostesen og Frants

Dodt i Helsingør, blev der af Byfogden sammesteds, Gregers Hviid, d. 19 Januar 1739 paabegyndt et Politiforhør, ved hvilket Procurator Fred. With mødte for de tvende Brandfolk og paa deres Vegne rettede nogle faae, ganske uskyldige Spørgsmaal til de fremførte Vidner, hvorpaa Forhøret, efter d. 27 s. M. at være blevet sluttet, i Udskrift indsendtes til Stiftamtmanden over Sjællands Stift, Geheimeconferentsraad Nicolaus Baron af Gersdorphs Decision i Henhold til Fdg. af 22 October 1701 I § 10[41]. Ved at gjennemlæse Forhøret blev Gersdorph imidlertid opmærksom paa, at With — der aldrig havde efterkommet det Procuratorerne i Sjællands Stift ifølge et Rescript af 18 Januar 1737[42] givne Paalæg om, inden en vis, dengang alt udløben Frist at notificere Stiftamtmanden deres Bopæl eller Opholdssted og dermed at indsende Copie af deres Procurator-Constitution, saafremt de maatte agte „videre at prosequere saadan deres Embede“ — desuagtet havde givet Møde under bemeldte Forhør. Og i Henhold hertil deciderede da Stiftamtmanden, „uden derom foregaaende eller moverede, allerringeste Dispute, Paastand og Irettesættelse“, under 20 Februar s. A., at With fremtidig ikke maatte gaae i Rette for Nogen, medmindre han hertil kunde forskaffe sig kgl. Tilladelse, og denne Decision, der tillige indeholdt Afgjørelse paa Capitainens Klage, blev derefter tilstillet Byfoged Hviid til videre Foranstaltning. Da With imidlertid vægrede sig ved at efterkomme Byfogdens Paalæg til ham om at indfinde sig i Retten for at paahøre bemeldte Decisions Publication, under Paaberaabelse af, at den paagjældende Politisag var ham uvedkommende, sendte Hviid 2 Vægtere til hans Bopæl og lod ham af disse ved høilys Dag med Magt „slæbe gjennem Gaderne“ op til Retten, hvor saa Decisionen d. 23 s. M. blev forkyndt for ham. Svaret paa denne haarde Behandling var fra Withs Side foreløbig meget spagfærdigt, idet han — formodentlig i rigtig Erkjendelse af, at han ved at optræde udfordrende overfor den mægtige Stiftamtmand let vilde komme til at trække det korteste Straa — indskrænkede sig til under 8 Marts s. A. at tilsende Gersdorph de ham som Procurator saavel for Høiesteret som for alle Over- og Under-

retter under 30 Juli 1718 og 23 November 1731 meddeelte kgl. Bevillinger med Bøn om, at den „til hans Præjudice afsagte“ Decision derefter maatte blive tilbagekaldt, hvilket Gersdorph imidlertid bestemt afslog.

Istedetfor — hvad der under disse Omstændigheder vel vilde have været det Klogeste — derefter at henvende sig til Kongen, valgte With den mere radicale Udvei: at søge Domstolenes Hjælp, og d. 8 April 1739 udstedtes af Cancelliet behørig Stævning til Sagens Foretagelse i Høiesteret. Strax i Begyndelsen af Proceduren for denne Ret, der begyndte d. 5 Mai 1740, nedlagde Gersdorph gjennem skriftligt Indlæg, som fremførtes ved hans Fuldmægtig, Johan Jørgen Holst, den anmassende Paastand, at Procurator Lowson, der mødte for With, skulde paalægges at aflægge sit juramentum credulitatis efter Patentets 5te Artikel om sin Sags Retfærdighed, en Begjæring, som Retten efter en samme Dag foretagen særlig Votering herom besvarede ved en Interlocutoriekjendelse, der afvisende gik ud paa, at „naar det efter Sagens „Beskaffenhed bliver eragtet fornødent, at nogen af Par„terne skal aflægge den æskede Eed, da skal Vedkom„mende dertil vorde tilholdet“ [43]. Efter dette for Gersdorph uheldige lille Forspil tog den egentlige Procedure sin Begyndelse, under hvilken det godtgjordes, at det af Gersdorph som Hjemmel for hans Forbud mod Withs fortsatte, retslige Practiseren paaberaabte kgl. Rescript af 18 Januar 1737, skjøndt det efter sit Indhold skulde bekjendtgjøres overalt i Stiftet, dog kun var forkyndt paa Landsthinget og navnlig — uagtet communiceret Magistraten i Helsingør — ikke var blevet bekjendtgjort i bemeldte By, ligesom With da ogsaa havde været ganske uvidende om dets Existents, hvorhos det oplystes, at With, der — som anført — allerede i 1718 var bleven Høiesteretsprocurator, ikke til Stadighed opholdt sig i Sjællands Stift, men „alene af og til, ifølge den hannem „allern. forundte Frihed, paa den Tid, da han ellers for „sine egne Forretningers Skyld sig dér har opholdt, udi „Helsingør ligesaavel som andetsteds har gaaet i Rette.“ Efter en meget personlig og uforbeholden Procedure, under hvilken Lowson bl. A. udtalte, at „Stiftamtmanden

vel ikke indbildte sig, at han var en Konge", samt at hans Udvirkning af det ovennævnte Rescript ikke kunde ansees anderledes, end som „et nyt Paafund, maaskee til „den Ende, at Procuratorerne ligesom Bønderne udi Hol„steen, naar en ny Amtmand kommer, maa indfinde sig „med en Recognition," og endelig, at „Stiftamtmanden havde ladet lyse efter Procuratores som Rømningsmænd"[44], paastod Lowson paa Withs Vegne den indankede Decision for hans Vedkommende „som vrang, lovstridig og „ugrundet tilsidesat og kjendt aldeles uefterrettelig, saa „at den ei skulde komme ham til Præjudice paa Embede, „gode Navn og Rygte", samt Gersdorph, „som paa saadan ulovlig Maade havde skilt ham fra Brød og Næring", paalagt at betale ham „Reparation for lidt Tort og Skade", medens Gersdorphs Paastand gik ud paa, at With „for „sin slette Opførsel skulde tiltales og ansees og hans Ac„tion ophæves og være uefterrettelig og ikke til Præjudice „i nogen Maade".

Løverdagen den 7 Mai 1740 foretoges Voteringen, der gav til Resultat, at medens 3 af de 9 i Sagen Voterende formeente, at Sagen maatte afvises som vedrørende et Forhold, der ei henhørte under Domstolenes Ressort, kom derimod de øvrige 6 Assessorer til den Conclusion, at Lowsons Paastand maatte tages til Følge, saaledes at Reparationen og Omkostningerne til With under Eet bestemtes til 200 Rbdl., idet dog den Ene af disse Sex (Ursin) principaliter havde stemt for Sagens „Hjemviisning til lovligere Omgang", eftersom „her er ingen Act „uden en, som er udfærdiget under Byskriverens Haand „og Segl, men Stiftamtmanden har ikke udgivet nogen"[45].

Aldrig saa snart var imidlertid Dommen, der saaledes absolut gik Gersdorph imod, bleven afsagt*), før det ved et kgl. Rescript af 9 Mai 1740[46] paalagdes Præsidenten for Høiesteret Iver Rosenkrantz at „lade føie den „Anstalt, at den afsagte Dom ikke, førend Vores nær-

*) At Dommen virkelig strax blev afsagt, fremgaaer deraf, at Voteringsfremstillingen i Voteringsprotocollen slutter med Ordene: „Hvorefter Dom gik."

„mere allern. Resolution Dig derom bliver bekjendtgjort, „vorder udstedt", og saaledes henstod nu Sagen, skjøndt lovlig paakjendt, in suspenso i Kraft af et kgl. Magtbud, uden at der foretoges Videre i denne Anledning, indtil der d. 11 Juli s. A. — altsaa efter fulde 2 Maaneders Forløb — til Kongen indkom et paa Tydsk affattet, underdanigst Andragende [47] fra Gersdorph, hvori han under høie Veeklager over den af ham lidte Medfart og over det af Høiesteret begaaede, uhørte Overgreb ansøgte om, at den af bemeldte Ret saa formasteligt paakjendte Sag „von Dero hohen Conseil zu Allergnädigste Beurtheilung „und Resolution auf das Genaueste" maatte blive undersøgt. Hans i Ansøgningen til Orde kommende Betragtning er den samme, som under Voteringen fremkom fra 3 af Assessorernes Side som Grund til den af dem foreslaaede Afviisning, nemlig at den paaklagede Decision, forsaavidt den angik Procurator With, ikke var afgiven af Stiftamtmand Gersdorph som Dommer, men som Øvrighedsperson i Kraft af den ham som saadan under 18 Januar 1737 meddeelte kgl. Befaling, og at det derfor laae ganske udenfor den Høiesteret ved Instruxen af 23 Februar 1731 givne Myndighed at „judicere" over dette hans Forhold.

Man kunde næsten fristes til at troe, at den af den kgl. Yndling saa unaadigt optagne Høiesteretsdom i denne Sag kan have afgivet en medvirkende Grund til, at den dygtige Iver Rosenkrantz blev fjernet fra de sidste af sine Hæderspostor, idet han — som vi senere nærmere skulle omtale — efter alt nogle Maaneder tidligere at være udelukket fra Conseillet d. 18 Juli 1740 tillige blev afskediget fra sine Functioner som Patron for Universitetet og som Præsident i Høiesteret og remplaceret af Oversecretæren i Danske Cancelli, Grev Johan Ludvig Holstein. Dagen efter — altsaa d. 19 Juli — blev der gjennem denne Rettens nye Foresatte afæsket Justitiarius Sekmann en Erklæring angaaende den Gersdorphske Ansøgning; den afgaves den 25 August s. A. og er et i en saa sjælden Grad værdigt og uforbeholdent, for al underdanig Smiger blottet Memento overfor det truende Indgreb fra den personlige Kongemagts Side, at vi ikke tage

i Betænkning at meddele den i sin Heelhed blandt Bilagene*).

Efter som Protest mod Gersdorphs Sigtelser for Embedsovergreb fra Rettens Side i Almindelighed at have forsikkret, at „Ingen mindre end Eders kgl. Maj.s Til„forordnede i Høiesteret søger at indtrænge sig i frem„mede Forretninger eller melerer sig med de Ting, som „Eders kgl. Maj.s Regjering er vedkommende“, lægger Sekmann indtrængende Kongen paa Sinde, „hvor farlig „Følge og ondt Exempel det vilde være, om det blev nogen „af Eders kgl. Maj.s Undersaatter tilladt at appellere fra „Høiesterets Domme til Revision i det kgl. Conseil“; det vilde bevirke, at „al Sikkerhed iblandt Rigernes Ind„byggere vilde forgaae, og Ingen kunde, endog efter de „stærkeste Adkomster, med Tryghed besidde sit Gods.“ Han indrømmer, at Høiesteret som enhver menneskelig Domstol kan tage Feil, ja endog forsætlig gjøre Uret, men — føier han til — det er „enhver Undersaats Pligt, „af hvad Stand og Værdighed han end er, at han bør „troe, at de Dommere, som sidde i Guds og Kongens „Sted paa Rigernes øverste Domstol, gjøre hverken ham „eller nogen Anden Uret, og omend hans Forstand, som „ikke staaer under Nogens Dom, ei kan overtale sig der„til, saa bør dog hans Villie derudi finde sig.“ Sekmann forvarer sig mod den Formening, at Conseqventsen heraf skulde være, at Høiesteret, som han udtrykkelig erkjender, „har al sin Myndighed af Kongen“, ikke skulde være pligtig at gjøre Kongen „Rede og Regnskab for alle sine Gjerninger“; han hævder tvertimod, at medens „Parterne „ikke indbyrdes maa skyde sig fra Høiesterets Domme, „men i skyldig Underdanighed maa efterkomme det, som „i Kongens høie Navn er blevet afsagt for Ret“, staaer det derimod Kongen frit for „at lade tiltale enten „Høiesterets Tilforordnede, som befindes at have gjort „Uret, eller Parterne, som befindes at have betjent sig af „ulovlige Midler, og paa saadan Maade forhjælpe den „ved Dommen Forurettede til sin Skades Erstatning.“ Han slutter disse sine almindelige Betragtninger med

*) See Bilag VIII.

aabent at vidne, at „Eders kgl. Maj. har og i Deres velsignede Regjeringstid meget priselig holdet over denne „vigtige Post", at Høiesteret skal være „det sidste Sted, „hvor nogen Sag maa behandles, og at al Proces skal „være endt, naar Dom i Høiesteret er afsagt", og han beder nu indtrængende, „ikke saa meget paa det ham „allern. anfortroede Embedes Vegne, som for Rets og „Retfærdigheds, ja for Eders kgl. Maj.s egen Høiheds og „Deres troe Undersaatters almindelige Sikkerheds Skyld", at Kongen trods Baron Gersdorphs Klager i denne „ringe og ubetydelige Sag" vilde „værdiges i Naade at holde en „høi kongelig og kraftig Haand over den omsupplicerede „og alle andre Deres egen Høiesterets Domme, saaat ingen „af Deres Undersaatter vorder skilt ved eller betaget det, „som de sig ved disse have forhvervet, men at Enhver „fremdeles, som hidtil, tryggelig maa nyde, beholde og „besidde det, hvorpaa han har erholdt den allerhøieste og „kraftigste Adkomst, som efter alle Retter i Verden er „en saadan Dom, hvorpaa efter Loven ikke mere maa „klages". Efter dette veltalende Indlæg for Ukrænkeligheden af Høiesterets frie og øverste Domsmyndighed vender Sekmann sig til en orienterende Fremstilling af den paagjældende Sags juridiske Side. Han paaviser klart og concist, at Sagens Afgjørelse i Høiesteret ikke havde hvilet paa Undersøgelser, om Proc. With havde siddet Rescriptet af 1737 overhørig, om Rescriptet overhovedet vedrørte Høiesteretsprocuratorer, om dets Indhold havde været With behørig forkyndt eller om Gersdorph i det havde haft Hjemmel til at afsætte With, idet samtlige disse Spørgsmaal i overveiende Grad vedrørte Gersdorphs Øvrighedsembede og derfor ei kunde „komme sub crisi i Høiesteret". Men det, som Sagen havde staaet paa, var udelukkende, „om Gersdorph som Stiftamtmand, der skulde „dømme og dictere Straf i en ham tilsendt Politisag, var „bemyndiget til, i den af ham forfattede Politiretsdecision „og Dom at inddrage With uden Stævning eller foregaaende Tiltale og derudi for sin egen particulaire til „ham havende prætension, som i ingen Maade var Politisagen vedkommende, at dømme ham fra sit Procurator-„embede" — et Spørgsmaal, som Pluraliteten af de Vo-

terende havde besvaret benægtende, gaaende ud fra den Formening, at „Stiftamtmændenes Decisioner og Mulcters „Dictering i Politisager ligesaavel maatte ansees som paa- „ankelige Domme som de, han i Provstemode- og Tamper- „rets-Sager samt andre Sessioner afsiger."

Dette var i Korthed Indholdet af Sekmanns Erklæring; den skulde kun lyde for døve Øren i denne Sag. Vi vide vel ikke med Bestemthed, om Sagen herefter er bleven foredraget Kongen i Conseillet, men efter hele dens Beskaffenhed maa dette dog vistnok antages at være skeet. Saa Meget er da ialtfald sikkert, at der paa et blandt Cancelliakterne liggende Excerpt af Sagen, som antageligt netop har været benyttet i Conseillet af den refererende Geheimeexpeditionssecretær, findes paategnet følgende, Rosenborg d. 30 September 1740 daterede, i motiverende Henseende meget oplysende Resolution: „Denne Sag er Høiesteret uvedkommende, hvor- „for Dommen ophæves", og i Overeensstemmelse hermed udfærdigedes der under 7 October 1740 fra Frederiksberg Slot et kgl. Rescript[48] til Justitiarius Sekmann, hvori det tilkjendegaves ham, at „Vi have be- „funden denne Sag at være af den Beskaffenhed, „at den derudi afsagte Dom skal være ophævet." Og saaledes endte denne celebre Sag, hvis Afslutning, betegnende nok, ikke med et Ord findes omtalt i Rettens Voteringsprotocoller, der dog ellers i Almindelighed samvittighedsfuldt meddele Oplysning om de de enkelte Retssager vedrørende, vigtigere kgl. Ordrer og Rescripter.

Hvad der nødvendig maatte gjøre dette Udslag af den personlige Kongemagt særligt iøinefaldende, var den Omstændighed, at der her ikke var Tale om den kgl. Villies forudgaaende Indvirkning paa Retsafgjørelsen, som Høiesterets Instrux jo endnu paabød som nødvendig i et Par Tilfælde og som ogsaa udenfor disse stundom forbeholdtes ved særlig kgl. Befaling i enkelte, concrete Retssager, see t. Ex. Befaling af 16 December 1740[49], men om en kategorisk Annulation af en i de lovlige Former alt afsagt Dom i en Sag, som ved den i Kongens Navn gjennem Cancelliet udstedte Stævning var henviist til retslig Paakjendelse af Høiesteret. Man kan derfor

ikke undres over, at hiint Allerh. Rescript af 7 October 1740 for den almindelige Bevidsthed maatte stille sig som et i al sin Vilkaarlighed høist betænkeligt Magtbud af Souverainen, som et beklageligt Brud paa den alt af Høiesterets daværende, høit anseete Justitiarius og en Menneskealder senere af Generalprocureur Stampe [50] med endnu større Styrke og bedre Virkning hævdede Maxime, at allerede Hensynet til de uberegnelig farlige Følger bør afholde den enevældige Konge fra enhver Foranstaltning, som kunde afføde en Svækkelse af den Sikkerhed, som Undersaatterne gjøre Regning paa at have ved en Høiesteretsdom, „der med Føie ansees som den visseste og tryggeste Adkomst, Nogen kan have i disse Riger.“ Og hvad der end yderligere maatte bidrage til, i Samtidens Øine at stille denne Fremfærd i et odiøst Lys, var deels den Omstændighed. at Sekmann — som vi foran have seet — ikke havde ladet det mangle paa de meest indtrængende Modforestillinger, hentede ogsaa fra Sagens reent juridiske Side, deels det Factum, at den kgl. Villiesakt her til Gunst for en høitstaaende Hofyndling gik ud over en haardt behandlet, meer end 60aarig Mand, som havde været saa uheldig tillige at paadrage sig den helsingørske Byfogeds Uvillie i en saadan Grad, at denne i 2de af Gersdorph under Sagen fremlagte Erklæringer [51] havde givet ham det Skudsmaal, at „siden Withs Komme til Helsingør „havde det ikke manglet for Processer, saa dette Menneske „er i saa Fald mere skadelig end gavnlig“, samt at „den „største Deel af Helsingørs Indvaanere ønskede gjerne, at „han var borte her fra Byen.“ Paa den anden Side maa det imidlertid vistnok indrømmes, at naar det for Christian d. 6te virkelig stillede sig saaledes, at her forelaae et Competence-Overgreb fra Høiesterets Side, idet det paakjendte Forhold efter hans Formening maatte ansees som en Øvrighedshandling, foretagen af Gersdorph i hans Egenskab af administrativ Embedsmand — en Opfattelse, som jo en betydelig Minoritet i Retten havde udtalt sig sig til Gunst for — saa laae det for en souverain Konges Bevidsthed utvivlsomt nærmest, i Kraft af hans uomtvistelige, statsretlige Beføielse at neutralisere det skeete Overgreb fra Rettens Side ved en kategorisk Annulation af

dens Dom og derefter at gjøre Tvisten til Gjenstand for den normale Afgjørelse ad administrativ Vei. Vi savne Oplysning om, hvorvidt Procurator With ad denne Vei fik Opreisning for Gersdorphs ilde Medfart imod ham; er dette imidlertid skeet og den materielle Retfærdighed saaledes fyldestgjort, turde det for en uhildet Betragtning næppe være tilstrækkelig beføiet, ubetinget at bryde Staven over den i nærværende Tilfælde fra Statsoverhovedets Side valgte Fremgangsmaade paa en Tid, da det endnu ingenlunde var Domstolenes Opgave at afgjøre Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser.

Det kan endnu tilføies, at ogsaa for den anseete Høiesteretsprocurator Lowson, der — som anført — havde ført Sagen for With, drog denne Affaire ubehagelige Følger efter sig, idet han maatte gjøre Gersdorph skriftlig Afbigt for de ovenfor omtalte, nærgaaende „Ord og Expressioner“ under Proceduren, see Rescripter af 20 Juni og 4 November 1740 [52].

I den overordnede Styrelse af Høiesteret foregik der i Aaret 1740 en betydningsfuld Personalforandring. Allerede i 1735 havde Geheimeraad Iver Rosenkrantz maattet lide den Krænkelse at see sig fjernet fra Bestyrelsen saavel af det Danske, som af det Tydske Cancelli, idet Johan Ludvig Holstein, Greve til Lethraborg, d. 12 Mai var bleven udnævnt til Oversecretær for det første og Tydskeren Johan Sigismund Schulin den 21 Juni til Oversecretær for det sidste. Tiltrods for disse Tegn paa en kgl. Ugunst vedblev Rosenkrantz dog endnu i nogle Aar at beklæde sit Sæde i Conseillet — som Minister uden Departement — ligesom han ogsaa vedblev sine Functioner som Patron for Universitetet og som Præsident for Høiesteret. Hans Stilling i Conseillet var imidlertid undergravet og blev naturligviis endmere uholdbar, efter at de tvende andre Pladser dér vare blevne besatte med Holstein d. 14 Mai 1735 og med Schulin den 26 Juli 1737, og Resultatet blev da ogsaa, at Kongen ved en Haandskrivelse af 27 April 1740 [53] med en aarlig Pension afskedigede eller — som det i Skrivelsen heed — „fritog“ Rosenkrantz i Betragtning af hans Alder (66 Aar), „for hvilken mere Rolighed kunde passe“, for „at bivaane vort

Raad i Fremtiden." Endnu i et Par Maaneder vedblev han dog at beklæde sine ansvarsfulde Poster ved Universitetet og ved Høiesteret, saaat der endnu den 20 Juni 1740 udgik en kgl. Befaling til ham som Høiesterets Præsident angaaende Retssessionens Slutning[54], indtil endelig fornævnte Grev Johan Ludvig Holstein[55] d. 18 Juli 1740 succederede ham i begge Bestillinger. Han trak sig nu tilbage til sine Godser, hvor han døde 1745.

Grev Holsteins Overtagelse af Høiesterets-Præsidiet var betegnet ved et Rescript af 18 Juli 1740, som vi efter Sjæll. Tegnelser meddele blandt Bilagene*) og ved hvilket det særligt paalagdes ham: at foretage Forseglingen af Rettens Protocoller, efter at de vare gjennemdragne og paginerede i Cancelliet, fremdeles efter Meddelelse fra Justitiarius at foranstalte de ad referendum optagne Domssager forelagte for Kongen, samt endelig at modtage Forfaldsanmeldelser fra Assessorerne. Men paa den anden Side forøgede det nævnte Rescript tillige Justitiarii Myndighed noget, forsaavidt det overdrog til ham at underskrive Domsudfærdigelserne, ligesom det bestemte, at Resolutionerne paa de for Kongen refererede Domssager skulde meddeles Justitiarius directe ved kgl. Rescripter. Geheimeraad Holstein, der nu uafbrudt stod i Forhold til Høiesteret indtil 1747, synes i ikke ringere Grad end sin Forgjænger at have røgtet dette Hverv med beundringsværdig Omhyggelighed og Interesse[56], og Alt tyder da ogsaa hen paa, at Retten har arbeidet sikkert og godt under hans Ægide og i alt Væsentligt i samme Aand som under Rosenkrantz. Hermed er dog selvfølgelig ikke udelukket, at de tvende Mænds forskjellige Individualitet kan have givet deres Styrelse et noget uovereensstemmende Præg, og det skal navnlig fremhæves, at medens Rosenkrantz i sin 9aarige Functionstid gjennemgaaende havde staaet i et meget personligt, man kan sige umiddelbart, mundtligt Samqvem med den af ham ledede Ret, har noget Lignende, ialtfald ikke i det samme Omfang, været Tilfældet med Holstein, der snarere synes — hvad nok ogsaa gjælder om hans Patronstilling til Uni-

*) See Bilag IX.

versitetet[57] — i Almindelighed at have afgjort sine Rapportforhold til Høiesteret ad skriftlig Vei, hvad navnlig fremgaaer af hans talrige „Noticer“ til Justitiarius, som næppe ret ofte var besværet af hans personlige Nærværelse i Retten.

Ligesom i hans Forgjængers, saaledes faldt det ogsaa i Holsteins Lod at udfinde Midler til Afbødelse af den gamle Vanskelighed ved at overkomme Behandlingen af de stadig i betydeligt Antal til Høiesteret indstrømmende Sager, idet Høiesteretsordenen for 1742 atter udviste 106 tiloversblevne Sager, deraf 3 fra 1736, 2 fra 1737, 2 fra 1739, 19 fra 1740, Resten fra 1741, samt 87 ny tilkomne Sager.

Ligesom for 11 Aar siden valgte man ogsaa denne Gang en skriftlig Behandling som det frelsende Middel, omend under væsentlig forandrede Former i Detaillen. Medens man nemlig i 1731 havde oprettet tre, fra den ordinaire Ret som saadan forskjellige, særlige Høiesterets-Commissioner til at paadømme Sager af ikke over 600 Rbdl.s Værdi, derfra dog undtagne visse Arter af Sager, blev Ordningen derimod nu efter de tvende Rescripter af 21 April 1742[58] den, at der af tre af Høiesterets Medlemmer (nemlig Justitiarius samt Assessorerne Schouboe og Wartberg) dannedes en Commission, som skulde eftersee Concepterne til de fra Cancelliet udfærdigede Høiesteretsstævninger, og derpaa efter Conference med vedkommende Procuratorer forfatte og til kgl. Approbation indsende en Fortegnelse over de Sager, som efter deres Beskaffenhed kunde „beqvemmelig forhandles ved skriftlige Indlæg“, i hvilken Henseende der alene skulde tages Hensyn til „Sagernes vidtløftige Discussion „og ikke til deres indvortes Værdi, Vigtighed og Betydenhed, eftersom Kongen vil, at alle Sager, saavel Hs. Maj.s „egne, som Undersaatternes, saavel Livs-, Æres-, Bestillings-, Ægteskabs-, Odels- og Herligheds-, som andre „ringere Pengesager skulle ved skriftlige Indlæg for „Høiesteret forestilles, naar de alene ere af den Natur, at „deres Vidtløftighed ikke hindrer, at de skriftlig kunne „forklares og beqvemmelig foredrages og ikke nødvendig „udfordre mundtlig Deduction.“ Naar da kgl. Approba-

tion paa den i Forslag bragte Fortegnelse var erhvervet, skulde Parternes skriftlige Procedure foregaae for de nævnte, tre Høiesteretsmedlemmer, ganske paa lignende Maade, som foreskrevet i Fdg. af 23 Februar 1731, hvorpaa Sagen efter endt Procedure tilligemed Indlægene og de fremlagte Documenter skulde circulere blandt Høiesterets Tilforordnede til „flittigt og nøie Gjennemsyn og Overveielse“. Derefter skulde Sagen foredrages i et ordinairt Retsmøde, saaledes at Parterne efter Stævningens og de tidligere Dommes Oplæsning referere sig til deres skriftligt Fremførte og i Korthed nedlægge deres Paastande, hvorpaa de Tilforordnede „have ordentligen at votere“ og Dommen paa sædvanlig Maade at forfattes og afsiges.

Som det vil sees, adskiller denne Ordning — om hvilken det i det ene af Rescripterne hedder, at den „paa „nogen Tid vil forøge de Tilforordnedes Umage og Ar„beide“, hvorfor Kongen ogsaa tilsiger, „med særdeles „Naade at ville erkjende deres herudinden visende Nid„kjærhed“ — sig meget væsentligt fra Ordningen i 1731. Sagens endelige Votering og Paadømmelse foregaaer ikke som tidligere commissionsviis udenfor Høiesteret, men af samtlige Høiesterets Tilforordnede, som ellers i enhver anden Sag, hvorved saaledes netop en af Skyggesiderne ved hiin ældre Ordning er fjernet, og naar Rescripterne af 1742 ogsaa kjende en „Commission“, da er denne her kun sammensat af Høiesteretsmedlemmer og har desuden som saadan Intet at gjøre med Sagens Paakjendelse, men kun med den forudgaaende skriftlige Procedure; endelig maa det ogsaa fremhæves, at Betingelserne for Sagens Udtagelse til saadan skriftlig Behandling jo her ere ganske andre end i 1731. Det Sunde og Practiske ved denne Ordning har da ogsaa medført, at den endnu tildeels følges, i formel Henseende dog med den Modification, at Voteringen i Virkeligheden ogsaa foregaaer skriftlig, kun med en mundtlig Gjentagelse af Voteringens Conclusioner, og i Realiteten med den Ændring, at det factisk ikke længere netop er de korteste og simpleste Sager — saaledes som dog endnu Instruxerne af 23 Februar 1753 § 6 og 7 December 1771 § 6 paabøde — men tvertimod i

Almindelighed de vidtløftigere og vanskeligere, der udtages til skriftlig Behandling, som forøvrigt jo ifølge Rescriptet af 7 April 1784[59] nu ogsaa ex officio skal finde Sted i de Sager, hvor den ene Part udebliver og den anden efter Hoved- eller Contrastævning procederer til den indankede Doms Underkjendelse og Forandring.

Resultatet af den nedsatte Commissions Overveielser blev — som det fremgaaer af et Rescript af 27 Juli 1742[60] — at af de paa Ordenen for bemeldte Aar opførte Sager det betydelige Antal af 106 (netop altsaa svarende til de fra tidligere Aar tilbagestaaende Sagers Tal) fandtes beqvemt at kunne egne sig til skriftlig Behandling, medens efter Commissionens Jugement deraf dog kun henved 40 kunde ventes at ville kunne afgjøres inden Høiesteretsaarets Udgang. Men for fremtidig at kunne undgaae unødig Standsning foranledigede Commissionen, at der i Patentet af 12 October 1742 § 1[61] og derpaa stadigt i de senere, aarlige Patenter om Høiesterets Holdelse optoges en udtrykkelig Bemærkning om, at Kongen til „Sagernes Endskab og hastigere Befordring" havde „fundet for godt, at endeel Sager skulde skriftlig behandles og forhøres", hvorfor alle vedkommende Parter „advares og anbefales, at de uden Ophold betidelig forsyne sig med Fuldmægtige" eller „selv tilskrive sig den Skade, som dem for Forsømmelse heraf ellers maatte tilføies", en Clausul, som ogsaa findes i det endelige Patent af 10 November 1774 § 1.

Et væsentligt Afbræk leed Høiesteret forøvrigt netop i sin Virksomhed i Høiesteretsaaret 1742 ved en meget vidtløftig Sag mellem Fru Marie Svane, Grevinde af Ørtz, og hendes Mand, Kammerherre og Amtmand Fr. Greve af Ørtz i Anledning af personlige Fornærmelser fra hans Side, slet Administration af hendes Gods osv. Den begyndte d. 1 October 1742 og vedblev saa indtil d. 20 December s. A., da den ene Procurator, Lowson, blev syg, hvorfor den — efterat det ved Rescr. af 28 s. M.[62] var bestemt, at naar den nævnte Procurator havde endt sin Replik, skulde Procuratorerne „saaledes indrette deres „Duplik, at den for enhver af dem ikke borttager Mere „end 2 Dage" — efter hans Begjæring opsattes d. 5 Februar 1743 til det nye Høiesteretsaar. I dette kom den

da efter forskjellige Udsættelser først atter for i Midten af Mai og fortsattes nu, dog ei med større Fremgang, end at den, da Retten ved Juni Maaneds Udgang efter de gjældende Regler skulde have været sluttet, endnu ei var udprocederet. Resultatet heraf blev, at det ved et kgl. Rescript af 28 Juni 1743 [63] bestemtes, at Retten undtagelsesviis skulde vedblive, indtil Sagen var endelig paakjendt, idet det til Gjengjæld bevilgedes, at Høiesterets 2den Session for det Aar maatte udsættes til d. 4 November, dog med Udtalelse af Kongens Overbeviisning om, „at der jo „imidlertid fortfares og avanceres med de Sager, som „skriftlig skulle behandles, deres Gjennemlæsning og „Revision, at vores Høiesteret ei derved siden skulde lide „Ophold og Sinkelse". Først d. 18 Juli 1743 var Proceduren endt og efter en længere Votering afsagdes saa Dommen nogle Dage senere. Den lange Standsning, som de øvrige Sager maatte lide ved denne vidtløftige Proces, søgte man forøvrigt at raade nogenledes Bod paa derved, at det ved en kgl. Befaling til Justitiarius af 2 November 1742 [64] bestemtes, at der, saalænge den Ørtzske Sag vedvarede, maatte anvendes en Dag om Ugen til Paakjendelse af de Sager, som efter skriftlig Procedure vare optagne til Doms; man valgte hertil Løverdagen og begyndte dermed d. 10 November s. A.

Ogsaa Standsninger i Rettens Holdelse paa Grund af Forfald blandt de mødepligtige Assessorer bestræbte man sig for at forebygge, idet Justitiarius ved en „Notice" fra Geheimeraad Holstein af 6 April 1741 [65] bemyndigedes til, i saa Fald at „ansige" andre af de Tilforordnede, uanseet at de maatte være „befalede sig en anden Tid at indfinde".

Diderik Sekmann var med Føie af sin Samtid anerkjendt som en særdeles lærd og dygtig Jurist, der paa en fuldkommen tilfredsstillende Maade røgtede sit besværlige Hverv som Justitiarius, og det faldt da ogsaa i hans lykkelige Lod i de 6 Aar, han forestod Høiesterets daglige Ledelse, at see dens Anseelse, som i det almindelige Omdømme havde lidt saa dybt et Skaar ved de sørgelige Uregelmæssigheder i Scavenius' Tid, efterhaanden gjenoprettet, ligesom man overhovedet uden nogen Overdrivelse kan betegne hans Functionstid som Begyndelsen

til en Æra i Høiesterets Historie, i hvilken den ved sine Medlemmers juridiske Intelligents og absolute Hæderlighed i eminent Forstand blev, hvad den skulde være, en trofast og kyndig Vogter for, „hvad Ret er". Sekmanns fremragende Dygtighed blev da forøvrigt ogsaa paa anden Maade oftere benyttet til Statens Tarv. Vi skulle saaledes her kun erindre om, at det ved Rescript af 11 October 1737 [66] overdroges til ham, i Forbindelse med den daværende Generalprocureur Andreas Hojer at paabegynde den Revision af Christian d. 5tes Danske og Norske Lov, som aldrig skulde naae til Gjennemførelse [67], ligesom vi ogsaa møde ham som en af Censorerne ved de Prøveforelæsninger, som endelig d. 19 Mai 1741 førte til Kofod Anchers Ansættelse som Professor juris ved Kjøbenhavns Universitet [68].

Efter Sekmanns Død den 1 Januar 1743 blev Etatsraad Oluf Borch Schouboe [69], der havde haft Sæde i Høiesteret siden Aaret 1726, d. 4 s. M. udnævnt til Justitiarius, hvilket Embede han derefter beklædte indtil Efteraaret 1758, da han gik som Stiftamtmand til Aarhuus.

Om de 4 Aar af hans Justitiariat, som falde under Christian d. 6tes Regjering, er ikke Meget at bemærke: Høiesteret arbeidede fredeligt og uforstyrret paa det givne Grundlag, af og til med Tilførsel af nyt Personale, stundom endog i forholdsviis stort Antal, saaledes i Aaret 1744, da omtrent samtidigt 7 nye Assessorer bleve beskikkede. Den væsentligste Foranstaltning, der i denne Periode blev truffet, var vistnok, at det ved en kgl. Befaling af 3 April 1744 [70], saavidt vides, for første Gang opstilledes som Betingelse for Beskikkelse til Høiesteretsprocurator, at den Paagjældende forinden skulde aflægge en tilfredsstillende Prøve i Procedure for Retten — netop altsaa det, som Holberg i sine tidligere omtalte Epistler saa varmt tog Ordet for. Det hedder nemlig i den nævnte kgl. Befaling, at 2de Mænd (Dr. Wartberg og Procurator, senere Generalauditeur Andreas Bruun), „saafremt de kan forskaffe sig eller formaae nogen af de „andre Procuratorer til at overlade sig een eller to Sager „for Høiesteret at udføre", maa efter forudgaaet Anmeldelse til Justitiarius dermed gaae i Rette, „ligesom dem „og af det danske Cancelli skal efter Tour vorde givet

„tvende Delinqvent- eller bevilgede Sager, hvorudi der „ere beneficia juris, een som Actor og een som Defensor „at udføre; da der efter saadan for Høiesteret udi Skran- „kerne ved mundtlig Procedure paa deres Gaver og „Capacité aflagte Prøver vil blive givet dem paa deres „gjorte Ansøgning om at beskikkes til Procuratores for „Høiesteret nærmere allernaadigst Resolution". Forlangendet om en saadan Prøves Aflæggelse sees derefter at være bleven fast Regel, ihvorvel den mærkværdigviis ikke omtales i den næste, nye Høiesterets-Instrux af 3 Februar 1747, men først i Instruxen af 23 Februar 1753 § 36.

Fra denne Periode fortjener endnu at nævnes et Rescript af 22 Januar 1745 [71], ved hvilket det paabødes, at Høiesteretsdomme i Blodskamssager altid efter deres „Afsigt" skulde forelægges Kongen til nærmere Resolution uden Hensyn til, om Pluraliteten af de Voterende havde ikjendt Livsstraf eller ikke. Hvad der imidlertid navnlig giver dette Rescript Interesse, er den Omstændighed, at Kongen deri tillige vægrer sig ved at give en af Høiesterets Justitiarius paa Grund af modstridende Anskuelser blandt Rettens Medlemmer for fremtidigt mødende Tilfælde attraaet, authentisk Fortolkning af D. L.s 6—13—14, idet han indskrænker sig til at paalægge den til Lovens Revision nedsatte Commission at sørge for en tydeligere Affattelse af bemeldte Lovsted, og, indtil dette kan skee, henviser Retten til selv paa egen Haand at afgjøre herfra stammende Tvivlsspørgsmaal efter Stemmefleerhed. Paa en lignende Ulyst hos den souveraine Konge til — selv efter Rettens udtrykkelige Anmodning — at afgjøre tvivlsomme Lovfortolkningsspørgsmaal foreligger der forøvrigt et Par Aar senere et andet Exempel, som det vil være paa sin Plads her at nævne, idet Frederik den 5te ved et Rescript af 15 September 1747 [72] vægrede sig ved at decidere i en ham af Høiesteret forelagt Retssag, hvis Afgjørelse beroede paa Spørgsmaalet om, hvad der skulde forstaaes ved „Tynge" i Lovens 3—12—4.

Om der bag disse tvende Afviisninger fra Allerh Side i Virkeligheden har raadet Andet end en simpel Utilbøielighed hos Statsoverhovedet til at indlade sig paa

vanskelige Lovfortolkninger, maa vi lade henstaae uafgjort. Men som de nu engang foreligge, repræsentere de dog uimodsigeligt en factisk Hævdelse af Domstolenes Ret og Pligt til frit og selvstændigt at fortolke Loven i dens Anvendelse paa de foreliggende, concrete Retstvistigheder, i væsentlig Modsætning til den i Christian d. 5tes Testament af 1683 Art. 5 med tilsvarende „Remarques“ af 1698 og senere i det foran (p. 197) nævnte Rescript af 12 Juni 1727 til Orde komne Grundsætning. Og føies saa hertil den Kjendsgjerning, at de Tilfælde, i hvilke den endelige Domsafgjørelse efter de oprindelige, instructoriske Forskrifter var forbeholdt Kongen, i Tidens Løb vare blevne saaledes reducerede, at de de facto allerede efter Christian d. 6tes Rescript af 15 November 1737 og tillige legaliter ved det faa Maaneder efter Frederik d. 5tes Regjeringstiltrædelse udstedte Rescript af 18 November 1746 stode indskrænkede til det ene: at Sagen var af særdeles Vigtighed, saa tør man vistnok i disse sammenstødende Omstændigheder see et Beviis for, at Grundsætningen om den dømmende Myndigheds Selvstændighed og Uafhængighed allerede i Slutningen af Christian d. 6tes og i Begyndelsen af Frederik d. 5tes Regjering havde formaaet at arbeide sig igjennem til at blive et ialtfald practisk anerkjendt Princip, der endelig fik den sidste Bekræftelse ved Høiesterets-Instruxen af 7 December 1771, forsaavidt derefter ogsaa det ovennævnte, sidste Refereringstilfælde definitivt bortfaldt. Ligesom hermed imidlertid dog ikke skal være benægtet, at der endnu i nærværende Periode — som i det Foregaaende paaviist — lader sig paapege et enkelt, factisk Brud paa hiin Maxime, saaledes maa det selvfølgelig paa dette Omraade stedse haves skarpt for Øie, at saalænge Souverainiteten overhovedet var herskende herhjemme, stod og maatte med Nødvendighed altid den statsretlige Forudsætning staae fast, at den Myndighed, som udøvedes af Høiesteret, var overdraget og betroet den af Kongen, udøvedes paa hans Vegne som en Deel af de ham ved Kongeloven tilsikkrede souveraine Prærogativer. Derfor vedblev jo ogsaa Høiesteret, ligeindtil den frie Forfatning havde gjort Domstolene til selvstændig Indehaver af Doms-

myndigheden, at afsige sine Domme i Kongens Navn og under stadig Accentuation i det hele formelle Procedure-Apparat af, at det udelukkende var Regentens Myndighed, der her udøvedes gjennem en Repræsentation, som stadigt ved Rettens aarligt tilbagevendende Aabning fik sin solenne Indvielse gjennem Kongens personlige Nærværelse og Paakjendelse af de ved denne Leilighed foretagne Retssager.

Naar vi betegne denne symbolske Handling som stadigt, aarligt tilbagevendende, saa gjælder dette virkelig saa godt som bogstaveligt for nærværende Periodes Vedkommende, idet Christian d. 6te i sin 16aarige Regjeringstid kun en eneste Gang, nemlig i sit sidste Leveaar, undlod personlig at overvære Høiesterets høitidelige Aabning, og fra 1743—45 var ligeledes Kronprindsen tilstede ved disse Leiligheder. Paa Aabningsdagen d. 7 Marts 1737 paakjendtes mod Sædvane 2 Sager og i dem begge bestemte Kongen Domsresultatet[73].

Femte Periode.

1746—1766.

Under Frederik d. 5tes tyveaarige Regjering fra d. 6 August 1746 til d. 14 Januar 1766 fik Geheimeconseillet factisk en meget betydelig Indflydelse paa Statsstyrelsen, nærmest vel som en naturlig Følge af Kongens Ulyst til alvorlige Forretninger. Men tiltrods for denne voxende Betydning, som dog nok ikke udelukkede, at adskillige Regjeringssager, navnlig paa det finantsielle og det militaire Omraade, stundom fandt endelig Afgjørelse gjennem Cabinetsreferater eller ved directe Forelæggelse for Kongen gjennem vedkommende Collegiums første Deputerede [1], synes der imidlertid specielt med Hensyn til Retsvæsenets i forrige Periode paapegede Stilling til Conseillet og det danske Cancelli ikke at være foregaaet nogen væsentligere Forandring, saaat det vistnok endnu vedblivende kun var de vigtigere Spørgsmaal vedrørende Retspleien, som naaede til formelig Behandling i Conseillet, hvis Medlemsantal ved den ældre Grev Bernstorffs Indtræden d. 14 Mai 1751 forøgedes til fire.

Og hvad specielt Høiesteret angaaer, da foregik der i de første Aar af Frederik d. 5tes Regjering en Modification i dens hidtidige „Direction“, som i formel, men vistnok ogsaa i reel Henseende stillede denne Domstol adskilligt friere overfor Geheimeconseillet end tidligere Tilfældet. Det vil, af hvad der er bemærket

i det Foregaaende, erindres, at Rettens øverste Ledelse ligesiden 1690 med en enkelt Afbrydelse (1708—1721) havde været lagt i Hænderne paa en særlig Præsident, enten Storcantsleren, saalænge en saadan existerede, eller — som det heed i Instruxen af 1731 — „een af Vores Geheime-„raad i Vores Geheimeconseil, som af Os dertil bliver ud-„meldt", og at dette Hverv senest — siden 1740 — havde været overdraget Conseilsmedlemmet Grev J. L. Holstein. I denne Ordning skete der imidlertid i Aaret 1747 en Forandring, idet det ved et Rescript af 10 Februar 1747[2], „formedelst at Præsidium idelig har varieret i Personen" og „paa det, at Alting ved Høiesteret med største Overlæg maatte vorde foranstaltet", bestemtes, at Geheimeraad Claus Reventlow[3] „som nuværende „Øverste af de Høiesterets Tilforordnede, der nyde Gage „og anbefales at bivaane Retten i alle Sessioner", i Forbindelse med Rettens Justitiarius, Conferentsraad O. B. de Schouboe[4] skulde have „Direction" over Retten, saaledes at Schouboe „saavel angaaende de Sager, „som skal opslaaes til at plaideres, som og angaaende „de, som skriftlig skal forhandles og omsendes, og ellers „hvadsomhelst bemeldte vor Høiesterets Direction er „vedkommende", skulde raadføre sig med Reventlow og „det Behøvende med hans Videnskab og Samtykke iværk-„sætte", til hvilken Ende Kongen ogsaa havde „fundet „for godt ved Danske Cancelli at lade det foranstalte, at „alle de Sager, som derfra Høiesteret bliver tilsendt eller „hvorudi Justitiarii Erklæring maatte vorde forlangt", for Fremtiden til dem Begge i Forening skulde adresseres.

Længe vedvarede denne nye Combination imidlertid ikke, idet Claus Reventlow allerede d. 3 Mai 1748 udnævntes til Præsident i Høiesteret, hvilken Post han derefter beklædte indtil sin Død d. 10 Mai 1758. Om hans Pligter i saa Henseende indeholder hans Bestalling[5] intet Særligt: han skal holde sig Instructionen efterrettelig, „saavidt den ham vedkommer", og i alle Maader skikke og forholde sig, „som det en ærekjær Præsident udi Vor „Høiesteret og kgl. tro Tjener egner og velanstaaer" — Ord til andet i Overeensstemmelse med den sædvanlige Bestallingsformel. Derimod indeholdt den nærmest paa-

følgende Høiesterets-Instrux af 23 Februar 1753 Art. 3 [6] udførlige Forskrifter om disse Pligter. Han skal derefter nøie paasee, at Instruxen og alle andre kgl. Befalinger vedrørende Høiesteret blive efterlevede og at „alle Ting udi Høiesteret med tilbørlig Respect og Alvor-„lighed vorder behandlet“, og „uden videre Forespørgsel „gjøre de fornødne Advarsler og Erindringer desangaaende „til alle Vedkommende“ samt give Kongen „til nærmere „allern. Foranstaltning“ Underretning om, „hvorledes Ved-„kommende retter sig efter de til dennem gjørende Advarsler, „og ellers, hvis han Tid efter anden maatte observere til „Rettens desto bedre Behandling“. Fremdeles skulle alle Foranstaltninger vedrørende Gjennemførelsen af de Høiesteret givne Befalinger skee med hans „Videnskab og Samtykke“ og han skal stedse „beflitte sig paa, udi alt det, „som kan være Justitien til Befordring, samt alt, det han-„nem Betroede og et saa høit magtpaaliggende Embede „udkræver, uden al menneskelig Hensigt at gaae Asses-„sorerne og alle Andre for med et godt Exempel“. Paa den anden Side skal Justitiarius efter Instruxens Art. 4 være Præsidenten „behjælpelig udi alt det, som kan „tjene til Instruxens Efterlevelse og Rettens Befordring „saavel for den Fattige, som den Rige“, og, naar Præsidenten ikke selv maatte være tilstede, „besørge det behøvende udi Høiesteret“.

Som det vil sees, blev efter disse Bestemmelser Reventlows Stilling overfor Retten som Præsident af en fra den tidligere væsentlig forskjellig Characteer, forsaavidt de tydeligt hvile paa Forudsætningen om, at han ved personlig Nærværelse og Deeltagelse i Retten i en langt høiere Grad, end Tilfældet havde været med tidligere Præsidenter, skulde føre et umiddelbart Tilsyn med Rettens og dens Medlemmers daglige Forhold, ligesom det da ogsaa falder let i Øinene, hvorledes Justitiarius i hertil svarende Proportion er svunden ind til i det Væsentlige at være Præsidentens Substitut, naar denne undtagelsesviis ikke selv kan overvære Retsmøderne. Men paa den anden Side betegne hine Instructionsbestemmelser forsaavidt tillige en friere Stilling for Høiesteret i Forholdet til Conseillet, som det jo udtrykkeligt var

paalagt Reventlow i paatrængende Tilfælde at henvende sig til Kongen, uden at der antydes det Mindste om, at slig Henvendelse ikke skulde foregaae directe, men gjennem Conseillet, af hvilket Reventlow, der d. 28 November 1736 var bleven Geheimeraad, da heller ikke selv nogensinde blev Medlem.

Forøvrigt var Høiesterets indre Organisation ikke under Frederik d. 5tes Regjering Gjenstand for særdeles talrige Forandringer, hvorimod rigtignok adskillige af de foretagne, og da navnlig de af dem, der hidrøre fra de 12 Aar, i hvilke Schouboe under denne Konge beklædte Justitiariatet, ikke vare uden Betydning.

Allerede faae Maaneder efter sin Thronbestigelse udstedte Frederik d. 5te saaledes et Rescript af 18 November 1746, som alt i forrige Periode i Forbigaaende er berørt og som vi meddele blandt Bilagene *). Det var atter her den gamle Klage over Restancer i Ordenssagerne, som dannede Hovedthemaet, og det var ligeledes de gamle, hidtil i Resultatet kun lidet virksomme Midler, der anvendtes imod dette Onde. Med al ønskelig Hensynsfuldhed udtalte Rescriptet i saa Henseende, hvorledes det vilde „geraade os til særdeles kgl. Velbehag", ifald Assessorer og Procuratorer vilde „forbigaae al unødig Vidtløftighed i Voteringen" og „beflitte sig paa mueligste Korthed og Tydelighed" i Proceduren **), en Udtalelse, til hvilken der dog knyttes den truende Tilføielse, at hvis „imod Forhaabning nogen Forseelse herudinden efterdags „skulde begaaes, sligt os da strax til nærmere Foran„staltning allerunderdanigst skal forestilles". Endelig indeholdt Rescriptet den tidligere berørte, ulige vigtigere Bestemmelse, at Sager, i hvilke Votaerne stode lige, for Fremtiden ikke — som der endnu stod i Instruxen — skulde forelægges Kongen til Afgjørelse, men at „den Øverste Rettens Tilforordnede, som i Sagen har

---

*) See Bilag X.

**) Endnu i 1747 vare Procesforholdene i Høiesteret ikke mere tilfredsstillende, end at en samtidig Forfatter[7] beklagende kan udtale: „Mens nu kan Høyeste Ræt snart lignes ved en Labyrinth, hvorpaa er ingen Udkomst eller Ende".

„voteret, skal i saa Fald have 2 Stemmer og Dommen „derefter forfattes og afsiges".

Stort synes dette Rescript dog ikke at have frugtet i den paatalte Retning, idet Ordenen for Aaret 1747 udviste 88 uafgjorte Sager fra tidligere Aar. Resultatet blev da Udstedelsen af et nyt Rescript af 1 Marts 1748[8], ved hvilket det som et yderligere Middel bestemtes, at Høiesteret i de Vintermaaneder, i hvilke den ikke skulde sættes før Kl. 8 eller 9, skulde „continuere" til Kl. 1, hvorhos det „til et Forsøg, om derved „noget kunde avanceres, dog uden Consequence for Frem„tiden", fastsattes, at Retten i de 4 Maaneder: Marts—Juni skulde holdes ogsaa om Fredagen, skjøndt denne jo ellers var fast Fridag. Denne sidste Bestemmelse efterfulgtes snart ifølge en Skrivelse fra Oversecretæren i Danske Cancelli, Geheimeraad Holstein af 20 October s. A.[9] — der forøvrigt mærkværdigviis var rettet til Justitiarius, ikke til Rettens Præsident — af en mundtlig kgl. Befaling, hvorefter Retten indtil Videre ogsaa udenfor de nævnte Maaneder skulde arbeide om Fredagen. Ved denne Forøgelse af Rettens Arbeidstid i Forbindelse med større Korthed i Proceduren synes der virkelig — ialtfald for en Tid — at være opnaaet ret tilfredsstillende Resultater. Paa Ordenen for 1749 stod der saaledes kun 21 tiloversblevne Sager foruden 100 nye, saaat Justitiarius efter den sædvanlige, aarlige Oplæsning for Procuratorerne af Instruxen den 2den Retsdag i det nævnte Høiesteretsaar[10] rosende kunde udtale overfor dem, at „han holdt det saa godt „som ufornødent at formane dem til at beflitte sig paa „Sagernes korte Procedure, siden de i sidstafvigte Aars „procederede Sager havde viist en saa udstuderet Flid „paa deres Korthed, at han ikke Andet end kunde be„rømme dem derfor, og forhaabende tillige, at det skete „af dem fremdeles", et Courtoisi, som atter gjentog sig ved den tilsvarende Leilighed d. 9 Marts 1750.

Lønnen for denne „udstuderede Flid" viste sig da forøvrigt ogsaa snart, idet Høiesteret for det sidstnævnte Aar sluttedes d. 23 December, uden at det fandtes nødvendigt — som det ellers i Aarenes Løb var blevet Sædvane — at afholde nogen extraordinair Session i Januar og Februar 1751 og denne „2 Maaneders Frihed for

deres strænge Arbeide" undlod da heller ikke Justitiarius ved Instrux-Oplæsningen for Procuratorerne d. 6 Marts 1751 [11] at henpege paa som en Frugt af deres udviste, priselige Korthed. Høisteretsaaret 1751 begyndte ogsaa med kun 17 tiloversblevne og 118 nye Sager. Et endnu gunstigere Resultat opnaaedes endog i Aaret 1756, idet Høiesteret for bemeldte Aar definitivt kunde sluttes d. 17 November af Mangel paa yderligere Arbeidsstof, og Ordenen for det paafølgende Aar udviste da heller ikke Mere end 17 gamle foruden 119 nye Sager.

Af instructoriske Bestemmelser for Høiesteret kjender Frederik d. 5tes Regjeringsperiode tvende, der begge falde under Schouboes Function som Justitiarius. Den første af disse — Instruxen af 3 Februar 1747 [12] — frembyder ingensomhelst selvstændig Interesse, idet den, naar undtages, at der i Art. 14 er indskudt en til det ovenfor nævnte Rescript af 18 November 1746 svarende Bestemmelse angaaende Fremgangsmaaden, naar Vota i en Sag staae lige, omtrent er eenslydende med Instruxen af 1731. Den er med andre Ord i det Væsentlige kun en af disse stereotype Instruxudfærdigelser, som det var blevet Skik af og til at udstede, særlig ved hvert Regentskifte, og det Mærkeligste ved den turde vel egentlig være det, at den ikke med et Ord omtaler eller fastslaaer den tidligere omhandlede, siden 1744 paaviselige Praxis med Afholdelsen af en practisk Prøve som Betingelse for Ansættelse som Høiesteretsprocurator.

Af langt større Betydning var derimod Instruxen af 23 Februar 1753 [13], der er affattet efter et Forslag af Generalprocureur Henrik Stampe, dog med forskjellige, fra Cancellicollegiet, Oversecretær, Geheimeraad Holstein og Høiesterets Præsident, Claus Reventlow hidrørende Ændringer, og som i saa godt som alle væsentligere Punkter danner Grundlaget for den endnu gjældende Instrux af 1771. Det gjælder om denne, som om alle de tidligere Høiesterets-Instruxer, at de omgaves med et vist Hemmelighedsfuldhedens Slør. De bleve vel een eller to Gange om Aaret oplæste for Rettens Medlemmer og for Procuratorerne, ligesom der ogsaa gaves hver af disse Personer en af Præsidenten fidimeret Copie af dem; men,

skjøndt de siden 1731 bleve trykte, kom de dog ikke i Handelen og bragtes heller ikke paa anden Maade til Offentlighedens Kundskab, saaat den store Almeenhed maatte lade sig nøie med de Oplysninger, som indeholdtes i de Patenter om Høiesterets Holdelse, der aarligen publiceredes, indtil de afløstes af det stadigt gjældende Patent af 10 November 1774. Saa langt ned i Tiden bibeholdtes dette Hemmeligholdelses-Princip, at da den senere Justitiarius ved Overhofretten i Norge, daværende Prof. jur. i Sorø Isac Andreas Cold i 1757 havde paabegyndt Trykningen af en til Udgivelse bestemt, forøvrigt ikke fuldstændig Samling af slige Instruxer [14], blev denne efter høiere Ordre underhaanden undertrykt, og det var først i Slutningen af Aarhundredet, at Colds Samling, forøget med Instruxen af 1771, uden Hindring publiceredes i 4de Bind af Suhms nye Samlinger til den danske Historie. Hvad særlig angaaer Instruxen af 1753, fortjener det dog at fremhæves, at den daværende Generalauditeur i Søetaten og Høiesteretsassessor Kofod Ancher gjorde sammes Indhold til Gjenstand for en udtogsviis Fremstilling i en academisk Disputats [15], der udkom i Trykken 1756 og som — hvad der fremgaaer af en Recension i et samtidigt Tidsskrift [16] — netop paa Grund af den Nyhedens Interesse, som Emnet frembød for Størstedelen af Publicum, modtoges med Taknemmelighed af Læseverdenen.

Af de nye Bestemmelser i Instruxen af 1753 vedrøre de fleste selve Retten og dens Medlemmer, medens kun faae Forandringer ere foretagne med Hensyn til Proceduren og Procuratorerne. Af den første Kategori have vi alt i det Foregaaende (p. 253) omtalt Forskrifterne i Instruxens Art. *3* og *4* angaaende Præsidentens og Justitiarii Functioner. Af de i Cancelliarchivet opbevarede Forarbeider til Instruxen [17] fremgaaer det forøvrigt, at Cancelli-Collegiet slet ikke sympathiserede med den af Stampe foreslaaede Sondring mellem de Præsidenten som Rettens virkelige Overhoved og den ham underordnede Justitiarius paahvilende Embedsforretninger, men henholdende sig til den tidligere Ordning af 10 Februar 1747 (jfr. foran p. 252) formeente, at disse to Functionairer som ligestillede ogsaa for Fremtiden „conjunctim" skulde „forrette eet og det

samme virkelige Embede", saaat Rettens Leder blev „Præsident og Justitiarius", og at derfor hele den specielle Artikel om Justitiarii Stilling som Præsidentens Substitut (Art. 4) ganske burde udelades. Stampes Forslag gik imidlertid her, som overhovedet paa de allerfleste Punkter, igjennem, saaat man i det Hele og Store kan betegne Instruxen som hans Værk.

En til Forebyggelse af de fra Fortiden saa sørgelig velkjendte Arbeidsstandsninger særdeles hensigtsmæssig Foranstaltning møder os i Art. *5*, forsaavidt den paalægger de i Kjøbenhavn tilstedeværende Tilforordnede uden Hensyn til, om deres Mødeordrer alene maatte lyde paa Aabningsdagen eller visse bestemte Maaneder i Høiesteretsaaret, uvægerligen at indfinde sig til Tjeneste i Retten paa hvilkensomhelst anden Tid, naar de paa Grund af indtruffet Forfald blandt de egentlig beordrede Assessorer maatte blive tilsagte af Præsidenten og Justitiarius, forudsat da, at de ikke ved andre kgl. Forretninger eller paa anden lovlig Maade maatte være hindrede fra at efterkomme Tilsigelsen. Rettens Arbeidstid blev ved Instruxens Art. *6* bestemt til om Vinteren fra Kl. 8½ til Kl. 1, om Sommeren samt i Marts og October til Kl. 7½—1. Den nævnte Artikel bemyndiger tillige Præsidenten til, naar Sagernes Antal maatte nødvendiggjøre det, at beordre Retten holdt ogsaa om Fredagen, jfr. de tidligere nævnte Forskrifter i Rescr. af 1 Marts 1748 og Skr. af 20 October s. A., og tilmed en Time længere end ellers, eller til, efter Samraad med Justitiarius, at udtage til skriftlig Procedure overeensstemmende med Rescr. af 21 April 1742 „endeel af de korteste Sager, som maatte „bestaae udi en simpel Qvæstion og beqvemmelig skriftlig „kunde tracteres, saasom Vi ingenlunde ville tilstede, at „Vores kjære og troe Undersaatter udi Rettergangens „Fremme paa nogen Slags optænkelig Maade skal kunne „opholdes eller Sagerne fra et Aar til andet udsættes".

Om Assessorernes indbyrdes Sæde i Retten indeholder Art. *7* nogle ganske nye Bestemmelser, af hvilke det fremgaaer, at naar der paa den ene af de om Thronstolen grupperede Rækker af Pladser tilfældig maatte være flere Assessorer placerede end paa den anden, skulde de laveste

i Rang paa den talrigst besatte Side efter Præsidentens nærmere Opfordring midlertidigt tage Plads paa den anden Side, for at Tallet paa begge Sider altid kunde blive nogenlunde ligeligt [18]. Justitiarius skulde ligesom alle de Tilforordnede alene tage Sæde efter sin Rang, dog at han altid skulde sidde paa samme Side af Thronen som Præsidenten.

I Voteringsreglerne foregik der ved Instruxens Art. *13* i Slutningen den væsentlige Forandring, at det forbødes, „uden særdeles paakommende, vigtige Aarsager „eller den høieste, uforbigjængelige Nødvendighed at af„bryde Retten, naar Nogle have voteret, og dermed op„sætte de øvrige Tilforordnedes Votering til næste Sam„ling". Denne Forskrift, der saaledes fastslog som Regel, at Voteringen i en Sag skulde tilendebringes paa een Dag (hvad langtfra tidligere i Praxis havde været iagttaget), har vistnok været begrundet, ikke blot i Ønsket om, saavidt mueligt, at forebygge udenretlige Paavirkninger indbyrdes mellem Assessorerne, men vel ogsaa i en Bestræbelse for at holde Voteringens Omfang indenfor Rimelighedens Grændser, hvilket nok kunde være nødvendigt overfor et saadant Factum, som at en Votering endnu i Aaret 1721 optog 10 Dage, hvoraf de 3 alene medgik til den yngste Assessors Votum [19].

I Art. *14* gjentager Instruxen de ældre Inhabilitetsbestemmelser for Høiesterets Medlemmer, dog med den Tilføielse, at det i Sager, „som de udi Vores Riger op„rettede Handelscompagnier og et heelt Compagnie i „Almindelighed vedkommer", skal, naar det maatte være nødvendigt for at skaffe det fornødne Antal Dommere tilstede, være tilladt at „admittere blandt Assessorerne dem, „som kunde være en eller anden i Compagniet interesseret „Medlem saa nær beslægtet som Sødskende-Børn". Denne Modification i den almindelige Regel var ligefrem dicteret af en tvingende Nødvendighed paa en Tid, hvor Speculation i de talrige octroyerede Handels- og andre Compagnier var blevet en Omgangssyge blandt de besiddende Klasser af Befolkningen; det var da heller ikke Mere end 3 Aar siden, at man i en Høiesteretssag mellem det Octroyerede Assurance-Compagnie i Kjøbenhavn og Capitain

Andr. v. Ahrenstorff havde befundet sig i den uheldige Situation, at saa mange af de Tilforordnede som Interessenter i Compagniet vare ude af Stand til at „sidde Retten", at Conferentsraad M. Basballe, skjøndt ikke Medlem af Høiesteret, d. 22 Mai 1750 af Kongen maatte beordres til at fungere som Meddommer i Sagen[30]. En anden ny Bestemmelse, som indeholdtes i Art. *14*, var den, at Parterne selv eller ved deres Procuratorer under Retsmødet „i Stilhed" for Præsidenten eller i hans Fraværelse for Justitiarius kunde fremsætte Exception mod en Tilforordnets Habilitet i den vedkommende Sag, og naar den paagjældende Assessor da ikke efter en saadan Opfordring godvilligt vilde vige sit Sæde, skulde det saaledes reiste Spørgsmaal inden lukkede Døre afgjøres af Retten, dog „uden nogen Publication af deres i saa Maade fattende Slutning". Denne Forskrift havde Cancelli-Collegiet forøvrigt ligeledes forgjæves forsøgt at faae strøget af Stampes Udkast under Fremhævelse af, at den „lettelig „kunde give en Procurator Leilighed til at chicanere, ja „denigrere en Assessor", at det vilde „give stor Opsigt „og blive vanskeligt for de øvrige Tilforordnede at judi„cere, om Exceptionens Aarsag var grundet eller ikke", samt endelig, at det „desuden altid havde staaet Parterne „frit for at gjøre Exceptioner paa den Maade, som de „syntes anstændigst". Bestemmelsen overgik, som bekjendt, uforandret i den senere Høiesterets-Instrux af 1771 § 15.

Ligesom endelig den heromhandlede Instrux' Art. *14* forbød Rettens Medlemmer at „holde Samtale og Gang indenfor Høiesterets Skranker", jfr. allerede det tidligere omtalte Regl. af 26 Juli 1683, saaledes paalagdes det ved Art. *23* de Tilforordnede „ikke at lade det feile paa den „behøvende Attention og Agtsomhed paa Proceduren, men „at entholde sig fra alt det, som dennem derudinden „kunde være til nogen Forhindring, saasom at gaae uden „høi Nødvendighed ud og ind af Høiesterets Skranker, „holde lang Samtale udenfor samme eller vidtløftige „Conversationer med sine Naboer, at distrahere sig med „Skrivning eller Læsning eller andre deslige uvedkom„mende Ting". Hertil var saa yderligere knyttet en alvorlig

Trudsel om, „uden Ophold fra Høiesteret at vorde excluderet“, naar der fra de Tilforordnedes Side maatte vises særdeles Efterladenhed eller overhovedet „henfaldes til „saadan Levemaade, som en af de øverste Dommere i „Vores Kongeriger ikke kan være anstændig eller med „saadant Embede ikke kan convenere“. Endelig indeholdt Instruxens Art. *22* en Række nye Forskrifter, sigtende til at vaage over Assessorernes Upartiskhed og Upaavirkethed i de dem til Paakjendelse foreliggende Sager. De skulde saaledes afholde sig fra at tage Skjænk og Gave, „end ikke engang smaae Ting, af hvad Slags Natur og Beskaffenhed de end maatte være“, af de stridende Parter eller nogen Anden paa deres Vegne, ja, hvad Mere er, de skulde endog holde sig borte fra „al særdeles Omgang og Fortroelighed“ med disse og „evitere „den private Information, som de trættende Parter søge „at ville forud insinuere Dommerne, for at præoccupere „dem i deres Faveur“. Det var dem ligeledes — vel sagtens med de sørgelige Erfaringer fra Scavenius' Tid for Øie — formeent, at „tage de til Paadømmelse fore„staaende eller opslagne Sager til Materie af deres Con„versation imellem hverandre indbyrdes, ligesom de vilde „gjøre Aftale sammen om Dommens og Sagens Udfald, „eller som de meest Erfarne vilde veilede de Yngre for „at bringe dem i lige Mening med dennem“.

Til disse Forskrifter om Høiesteretsassessorernes Forhold, som i al deres minutiøse Udpensling af, hvad der skulde synes paa Forhaand selvfølgeligt, næsten gjøre et piinligt Indtryk at læse og som da heldigviis ogsaa ere enten ganske udeladte eller dog betydeligt afdæmpede i den nugjældende Instrux af 1771, føiede Instruxen af 1753 Art. *22* sluttelig en Angivelse af, hvorledes der skulde forholdes i det Tilfælde, at nogen Assessor skulde „være „saa ulykkelig at maatte gjøre Opbud eller at hans „hele Bo blev antastet af hans Creditorer til Betalings „Erholdelse“. Den Paagjældende skulde nemlig i saa Fald strax anmelde sin Calamitet for Præsidenten og Justitiarius og derpaa holde sig borte fra Retten, indtil nærmere kgl. Resolution var indhentet. Mærkeligt nok indtraf et saadant Tilfælde virkelig allerede under Chri-

stian den 7des Regjering, idet Høiesteretsassessor, Etatsraad Weyse i 1768 som Følge af, at han var gaaet i Caution for en kjøbenhavnsk Kjøbmand, der derpaa fallerede, maatte opgive sit Bo til Hofrettens Behandling. I Betragtning af sin personlige Hæderlighed og under Fremhævelse af, at han var bleven ført bag Lyset af Kjøbmanden, fik Weyse imidlertid ved kgl. Resolution Tilladelse til, desuagtet at beholde sit Sæde i Høiesteret, see en Skrivelse fra Oversecretær Thott til Justitiarius Mogens Rosenkrantz af 19 November 1768[21], men 3 Aar senere fik han dog forøvrigt ved Omorganisationen i 1771 sin Afsked.

Auscultant-Institutionen var ved Art. *24—26* gjort til Gjenstand for en vidtløftig Række af tildeels nye Bestemmelser, som dog langtfra alle kunde betragtes som virkelige Forbedringer. Adgangen til saadan Tjeneste skulde nu ikke længere være indskrænket til Personer, som „med nogen Apparence kunde aspirere til betydelige Justitsbetjeninger", men stod overhovedet aaben for „unge Personer af vores gamle og troe Tjeneres Børn", ligesom, i god Overeensstemmelse hermed, ogsaa Aldersminimet nedsattes fra 22 til 20 Aar. Men hvad det navnlig er af Interesse at fremhæve, er den Omstændighed, at Instruxen af 1753 paa en iøinefaldende Maade indenfor Auscultantklassen sondrer mellem tvende, ikke uvæsentlig forskjelligt conditionerede Gradationer, nemlig eftersom de Paagjældende ere benaadede med nogen til Rangforordningens 5 første Klasser henhørende „Characteer" eller ikke. I første Fald skulle de Vedkommende „tage Sæde efter deres Rang iblandt de Tilforordnede", medens det med Hensyn til andre Personer, som ikke have naaet saa vidt i Rangforordningens Udmærkelser, skal „forblive ved den om saadanne Auscultanter allerede gjorte Foranstaltning", nemlig at de bl. A. skulde nyde den beskednere Skjæbne at placeres ved et særskilt Bord „neden ved Skrankerne". Fremdeles skal Fordringen om Beviis for tilendebragt juridisk Studium for de til hiin fornemmere Gradation hørende Auscultanters Vedkommende ansees fyldestgjort blot ved en i Conseillets og Høiesteretspræsidentens Overværelse aflagt Prøve, ligesom ogsaa de af dem affattede, skriftlige Vota skulle nyde den ære-

fulde Forret at præsenteres for Præsidenten, medens de „menige“ Auscultanters vedblivende kun skulde forevises for Justitiarius. Endelig fik Auscultant-Institutionen ved Instruxen sin rationelle Afslutning, forsaavidt det tillodes Auscultanterne, naar de havde øvet sig i Høiesteret „i langsommelig Tid“ og havde fyldt 25 Aar, efter nærmere Ansøgning at underkaste sig en practisk Prøve i bemeldte Ret ved mundtlig Votering forinden de Tilforordnede, selvfølgelig dog uden et virkeligt Votums Indflydelse paa Sagsudfaldet, en Prøve, hvis Underkastelse Instruxen derhos udtrykkeligt for første Gang opstiller som Betingelse for overhovedet at faae Ansættelse som Høiesteretsdommer *), medmindre Vedkommende „i andre Vores Forretninger og Betjeninger maatte „have ladet see saa grundig Erfarenhed i Lov og Ret, at „der ikke kan bæres nogen Tvivl paa, at han jo besidder „den behøvende Capacitet“. I Kraft af dette Forbehold fik f. Ex. den som Medlem af Lovrevisions-Commissionen bekjendte Kirkeinspecteur, tidligere Høiesteretsprocurator Andreas Lowson ved kgl. Resolution af 27 Februar 1758 [22] uden forudgaaende Prøve Ansættelse som Tilforordnet i Høiesteret, „dog“ — som det forsigtigt tilføies — „uden Consequence for Andre“.

Spørge vi nu, om Auscultanttjenesten da efter den Ordning, som saaledes var bleven den til Deel ved Instruxen af 1753, blev Gjenstand for nogen stærk Søgning, maa Svaret herpaa blive tildeels benægtende. Efterat der i Tiden fra 1740 til 1749 kun var blevet antaget 9 Auscultanter, fandt der i de følgende 8 Aar (1750—1757) slet ingen ny Tilgang Sted, og efterat der derpaa i 1758 og 1759 atter var blevet antaget tvende (J. F. v. Reiche og den senere Justitiarius Stephan Hofgaard Cordsen), synes Efterspørgslen om disse Pladser ganske ophørt, saaat man uden Frygt for practiske Vanskeligheder ved Rescript af 7 Marts 1760 [23] kunde afskaffe det foran omtalte „aparte

---

*) I Preussen var det allerede ved en Fdg. af 1715 bestemt, at Ingen kunde blive optagen i et Justitscollegium, før han ved en Prøve-Relation havde godtgjort sin Capacitet, see Sonnenschmidt l. c. p. 20.

Bord neden ved Skrankerne“ for de menige Auscultanter og anvise ogsaa dem Sæde i Retten „næst efter de virkelige Høiesteretsassessorer“. Imidlertid gjælder dette dog væsentlig kun om hiin lavere Gradation af Auscultanter; af høiere Rangspersoner havde Retten derimod stadig en nogenlunde rigelig Tilgang til Ausculteringen, men det var vel ogsaa netop denne Concurrence, som holdt de i social Henseende mere beskedent situerede, yngre Jurister tilbage. Og det kan da heller ikke benægtes, at Vilkaarene vare saa ulige, at man fristes til ikke længere at betragte de to Gradationer som Affødninger af den samme Institution, ja det synes endog, som om den privilegerede Særstilling, der ifølge det foran Bemærkede var tillagt de til de høiere Rangklasser hørende Ausculterende, endog strakte sig til selve deres Benævnelse, idet de i de forskjellige Udfærdigelser gjennemgaaende findes betegnede, ikke som Auscultanter, men som „Assessorer uden Vota“. Vi henvise i saa Henseende til tvende nogenlunde samtidige Udfærdigelser, der ret fyldestgjørende vise Forskjellen, paa samme Tid som de godtgjøre, at slige Gradationer alt have været kjendte forinden Instruxen af 1753. Den ene er en Bestalling af 10 Februar 1747[24], hvorved det forundes Kammerjunker, Baron Jens Juel Wind „at have Sæde udi Høiesteret og dér at tage Sted „blandt vore Høiesterets Tilforordnede efter sin Rang „og Orden, dog udi de forekommende Sager ikke at votere, „førend Vi allern. maatte behage ham Votum sammesteds „at tillægge“, den anden en kgl. Ordre til Høiesterets daværende „Direction“ af 1 November 1748[25] om at lade J. A. Jentoft „som Auscultant i Vor Høiesteret behørig „Sæde anvise samt i det Øvrige det derhen foranstalte, „at han allerunderd. efterlever, hvad angaaende Auscul„tantes i Vor Høiesteret ved Allern. Rescript af 5 Sep„tember 1738 er anordnet og befalet“. Man skulde efter disse Udfærdigelsers Indhold tro, at der her var Tale om to ganske forskjellige Stillinger, hvad dog bestemt modsiges ved et Canc. Prom. af 22 Januar 1771[26], der med Hensyn til en Kammerjunker Ludvig Juel, som tidligere under ganske lignende Clausulering som Juel Wind var bleven „Assessor uden Votum“ og nu skulde tillægges Stemme, ved Spørgsmaalet om hans fremtidige Plads i

Retten udtrykkelig gjør gjældende, at han „allerede dér har siddet som Auscultans i nogle Aar". Af slige „Assessorer uden Vota" blev der allerede i 1747 antaget 6 og 9 i Tiden fra 1753 til 1760, da alle Auscultanter uden Undtagelse fik „Sæde i Retten", omend med forskjelligt „Sted", og Fællesbetegnelsen for dem alle synes at være bleven „Assessores Auscultantes". Men hvor begunstiget deres Stilling end i andre Henseender var, saa blev det dog ogsaa for deres Vedkommende altid med stor Conseqvents hævdet i Praxis, at de, forinden der blev Spørgsmaal om at udnævne dem til virkelige, stemmeberettigede Assessorer, skulde have aflagt den instruxmæssigt paabudne Prøve.

Instruxens Art. *17* indeholdt Regler om de ved Protocollerne ansatte Secretærers Pligter, derunder den: i Livssager og — som det paabødes ved Rescript af 14 April 1759[27], — tillige i Kagstrygnings- og Brændemærke-Sager uden Ophold at forfatte og til Cancelliet at indsende til videre kgl. Resolution[28] èn omstændelig Relation om Sagen og om, „hvorledes Vota og Dommen i Høiesteret er falden".

Men den nævnte Artikel foreskrev tillige nærmere Regler om Fremgangsmaaden, naar det „skulde hænde „sig, at nogen Sag af saadan Vigtighed fore„faldt, at der skulde behøves Vores egen allernaadigste „Villie og Befaling derom at fornemme, førend Dommen „afsiges" — som vi alt tidligere have fremhævet, efter Rescriptet af 18 November 1746 det eneste, endnu tilbageværende Tilfælde, i hvilket den endelige Domsafgjørelse var forbeholdt kgl. Resolution. Præsidenten eller i hans Forfald Justitiarius skal i saa Fald „lade Os det allerunderdanigst tilkjendegive, at Sagen „derefter Os allerunderdanigst kan vorde refereret, „og hvis vi da resolverendes vorder, ville vi ved aller„naadigst Rescript til Præsidenten lade Høiesteret be„kjendtgjøre." Det kan muligen være noget tvivlsomt, hvorledes denne Forskrift skal forstaaes, forsaavidt angaaer Præsidentens Forestillinger. Det oprindelige Udkast til Instruxen, forfattet af Stampe, paabød, at de skulde indsendes „directe" til Kongen, men Cancelli-Collegiet gjorde

i sin Betænkning herimod gjældende, at da Secretærernes „Relationer om Deliqventsager dog skulde indleveres i „Cancelliet, saa formenes, at med andre Forestillinger „ligeledes burde forholdes". Endskjøndt nu ganske vist det al Tvivl udelukkende Ord „directe" udgik, saa synes dog den Affattelse, som Artiklen fik i den endelige Instrux, nærmest at maatte tale for den Antagelse, at man tiltrods for Cancelli-Collegiets Ændringsforslag har villet bibeholde Præsidentens umiddelbare Henvendelse til Kongen, idet det, hvis det virkelig — i liden Overeensstemmelse med den oprindelige Ordning af Refereringsforholdet — havde været Hensigten at fastslaae det danske Cancelli som det nødvendige Gjennemgangsled ogsaa for disse Forestillinger, vel vilde være skeet ligesaa udtrykkeligt, som Tilfældet var med Hensyn til Delinqventrelationerne. Hvad angaaer Meddelelsen om den paa Forestillingen faldende kgl. Resolution, lader Artiklen i hvert Fald ingensomhelst Tvivl tilbage: den skal skee directe ved kgl. Rescript til Præsidenten, hvad overhovedet gjælder om alle kgl. Befalinger til Retten — altsaa uden nogen Mellemkomst af Cancelliet eller af Conseillet, en Omstændighed, som formeentlig ogsaa taler for, at et lignende, directe Rapportforhold har været tilsigtet med Hensyn til Præsidentens heromhandlede Forestillinger til Kongen, hvad naturligviis ikke udelukker, at selve den redegjørende Foredragelse af Sagen for Kongen har udkrævet Cancelliets Medvirkning.

En anden af Protocolsecretærernes Pligter var det efter Instruxens Art. *16*, ved Voteringens Slutning at underrette Præsidenten og Justitiarius om, for hvilket Domsresultat der var Stemmefleerhed, og paa Grundlag heraf skulde Justitiarius da concipere Dommen, indføre den i Domsprotocollen og oplæse den „offentligen og tydeligen". Men heri skete ved Rescript af 6 October 1758 [29] den fra det tidligere Regl. af 26 Juli 1683 (see foran p. 148) velkjendte Modification, at den af Secretærerne, som førte den øverste Protocol, skulde concipere Dommen og levere den til Justitiarius, som derpaa skulde oplæse den for de Tilforordnede, „om de maatte finde Noget deri at erindre", og derefter endelig affatte og afsige den, en

Ordning, som dog atter var forsvunden i de senere Instruxer.

Domsudfærdigelserne skulde efter Art. *18* skee under Præsidentens Haand, medens de efter Rescr. af 26 Februar 1751 (Sjæll. Tegn.) skulde underskrives baade af Præsident og af Justitiarius, hvorimod de i Høiesteret brugende Protocoller efter Art. *15* ikke blot, som hidtil, skulde gjennemdrages og numereres i Cancelliet, men tillige forsynes med „Vores Store Cancellers eller den af Os dertil anordnede Geheimeraads Segl". Det oprindelige Udkast havde vel — i Overeensstemmelse med den ved Rescriptet af 18 Juli 1740 skabte Ordning — tiltænkt Præsidenten denne Forseglingsfunction, men da Cancelli-Collegiet ansaa det for „nødvendigt, at Protocollerne maatte „forsegles i Cancelliet, hvor de igjennemdrages og nume-„reres", lod man den tidligere Instrux' Bestemmelse i saa Henseende træde i Kraft igjen.

Endnu fortjener særlig at fremhæves Art. *9*, forsaavidt den udtrykkelig udtaler den allerede tidligere i Praxis paa forskjellige Maader til Orde komne Regel, at Delinqventsager skulde fremmes fremfor alle andre, og derhos bestemmer, at Chartet, der hidtil kun havde omfattet een Dag ad Gangen, for Fremtiden skulde gives for 2 Dage, „saasom 8 eller 10 Sager", samt Art. *18*, der paalægger Justitssecretæren, „hver Gang en Høiesterets-Session tager „Ende, at indsende til Præsidenten en accurat Designation „over de i samme paadømte, forligte og overblevne Sager", hvorefter Præsidenten strax skal overlevere den til Kongen, der da regelmæssigt besvarer Forelæggelsen med en Udtalelse af sit Allerh. „Velbehag med de afgjorte Sager", eller — som det lyder i en senere Tids mere forretningsmæssige Kongesprog: „Herved findes Intet at erindre".

Artiklerne *27—36* i Instruxen ere udelukkende helligede Procuratorernes Forhold og slutte sig i det Hele til, hvad der i saa Henseende alt tidligere fra Tid til anden var blevet foreskrevet. Af nye Bestemmelser skulle vi særlig fremhæve Art. *36*, forsaavidt den endelig legaliserer den allerede siden 1744 som Betingelse for Beskikkelse til Høiesteretsprocurator i Praxis forlangte Prøve „med 3 à 4 Sagers Agering for Høiesteret", forat Ved-

kommendes „Gaver til Procuratorembedet og til at tale ordentlig og forstaaelig“ derigjennem kan godtgjøres, samt derhos yderligere for slige Aspiranter kræver Producering af Attest for „Profect in jure og Kyndighed i Fædrelandets Love“, saavelsom Øvelse i Rettergang ved andre Retter eller som Fuldmægtige hos „nogle af de bedste Procuratorer ved Høiesteret“. Iøvrigt stiller den nævnte Artikel gamle og veltjente Procuratorer i Udsigt, at Kongen „vil tænke paa dem med saadanne Bestillinger, „hvorved de paa en behagelig Maade kan finde deres „Underholdning i deres gamle Dage“. Om Hurtighed i Delinqventsager og Omhyggelighed i Udførelsen af beneficerede Sager samt Mulctansvar for Overtrædelse heraf indeholder Art. *35* en Række nye Bestemmelser, jfr. Rescript af 27 April 1739, og endelig forbydes det ved Art. *34* Procuratorerne under strengt Ansvar at lade Parterne betale de Procuratorerne selv „for deres egne Forseelsers Skyld“ af Høiesteret idømte Mulcter, samt at paatage sig flere Sager, „end de veed, de kan overkomme“, ligesom det paalægges dem, naar de gaae i Rette for nogen Udlænding, at forsyne sig med „nøiagtig Caution af en vederhæftig Mand i Landet“ til Sikkerhed for Omkostninger og eventuelle Mulcter. Denne Forskrift slutter sig til et ældre Rescript af 25 April 1750[30], som gjorde det til Pligt for Procuratorerne, før det tillodes dem at gaae i Rette med nogen Udlændings Sag, at stille Forsikkring for Alt, hvad der maatte blive deres Principal paalagt at betale til Justitskassen, og til det endnu tidligere Rescript af 28 April 1736[31], der ganske i Almindelighed gjorde Procuratorerne ansvarlige for Erlæggelsen af de Justitskassen i de af dem førte Sager tilfaldende Smaasummer af ikke over 5 Rbdl.

Det feiler næppe, at Fremkomsten af denne omstændelige Instrux, den vidtløftigste, der endnu var given for Høiesteret, har bidraget væsentligt til den Orden og Arbeidsdygtighed, som i Forbindelse med fremragende Kræfter blandt Rettens Medlemmer gjorde det muéligt for denne at indtage en saa anerkjendt og anseet Stilling under Frederik d. 5tes Regjering[32]. Dette gunstige Resultat lagde sig ikke mindst for Dagen i en voxende Evne

til at bestride det foreliggende Arbeidsstof, der — som vi tidligere have omtalt — endog i Aaret 1756 førte til det uhørte Resultat, at Retten for det Aar definitivt kunde sluttes i Midten af November [33]. Dette Factum var saa meget mere beundringsværdigt, som der netop i de Aar foregik en ikke ganske ubetydelig Udvidelse af Høiesterets Virksomhedsomraade derved, at det octroyerede Vestindiske og Guineiske Compagnies Ret i Kjøbenhavn ophørte, samtidig med selve Compagniets Ophævelse, og at det ved Anordning af 31 Marts 1755 § 6 [34] bestemtes, at de ved den vestindiske Overret eller Landsthing afsagte Domme fremtidig skulde kunne indankes lige for Højesteret, forudsat at Sagen angik Nogens Liv eller Ære eller dens Hovedstol og det, som Sagen havde reist sig af, var mindst 200 Rbdlrs. Værdi. Denne Forskrift bestemtes nærmere ved tre Rescripter af 30 Januar 1756, 14 October 1757 og 13 October 1758 [35], ved hvilket sidste den vestindiske Generalgouverneur bemyndigedes til at udstede Hoved- og Contrastævninger til Høiesteret i de „dertil fra Eilandene indstævnende Sager med Aar og „Dags Varsel“, idet disse Stævninger da, naar de efter skeet Forkyndelse indsendtes til Cancelliet, af dette skulde „omslaaes“ med behørig stemplet Papir og „stadfæstes“ med det kgl. Segl. Paa dette Sted skal ligeledes erindres om Fdg. af 10 April 1750, hvorefter de kgl., grevelige og friherrelige samt andre lige med dem benaadede Birkers Domme skulde kunne indankes lige for Høiesteret, uanseet at deres Værdi maatte være under den sædvanlige summa appellabilis af 66 Lod Sølv, samt om Fdg. af 24 Januar 1755, der for de Underretsdomme, som vare immediate appellable til Høiesteret, fastsatte Appellationsterminen paa samme Maade, som ved Lovens 1—6—14 bestemt for Overretternes Domme.

Nærmest som en Curiositet kan sluttelig fremhæves et Rescript af 8 September 1758 [36], der paabød, at det i Høiesteret opvartende Cancellibud skulde, „ligesom i forrige Tider“, være iført en i dette Øiemed forfærdiget, med Sølvgalloner bebræmmet, rød Kjortel samt bære den hertil anordnede Retsstav. Men dette Rescript sees faae Maaneder efter — d. 28 December s. A. [37] — uvist, af hvilken Grund, af Justitiarius at være blevet „Hs. Maj. egenhændig aller-

underdanigst overleveret til Cassation", saaat det vel næppe er blevet til Alvor med Gjenindførelsen af disse Prydelser, af hvilke specielt Kjortelen eller „Casaquen" — som den ogsaa kaldes — ifølge et Rescript til de Deputerede for Finantserne af 28 Juli 1741 [38] har repræsenteret den ikke ubetydelige Anskaffelsesværdi af 87 Rbdl. 16 Sk., der afholdtes af Justitskassen. Endnu i 1794 omtales forøvrigt Cancellibudenes Dragt og Insignia i Retten sammen med den med Sølv belagte Thronstol og et i Høiesteretssalen anbragt Uhr, „der gik et Aar", hvilket Alt fortæredes ved Slotsbranden d. 26 Februar s. A. [39]

Den 10 Mai 1758 døde Geheimeraad Claus Reventlow [40] og der blev nu ikke oftere beskikket nogen Præsident for Høiesteret, som herefter synes naturligen at være kommet i et langt mere directe Relationsforhold til Cancelliet end tidligere. Vel vedblev det endnu at være Reglen, at Meddelelser om Retssessionernes Begyndelse og Ophør, om Assessorers Ansættelse, refererede Sagers Afgjørelse og lign. tilfløde Retten umiddelbart ved kgl., til Justitiarius stilede Rescripter; men i saa godt som alle andre Retninger blev det nu Cancelliets Oversecretær, Geheimeraad Holstein, og efter hans Død d. 29 Januar 1763 hans Efterfølger, Geheimeraad Otto Thott [41], til hvem Retten gjennem sin Justitiarius blev stillet i Forhandlingsforhold, medens Conseillet ikke længere synes at spille nogen selvstændig Rolle i Rettens Existents.

Kort Tid efter Reventlows Død blev Schouboe udnævnt til Stiftamtmand i Aarhuus [42] og fratraadte derpaa i Efteraaret 1758 Justitiarius-Embedet, der efter Præsidentskabets Ophør, som rimeligt var, havde faaet sin tidligere Myndighed paa Rettens daglige Virksomhedsomraade tilbage og navnlig ikke paany blev belemret med noget Meddirectorat af Rettens Senior, saaledes som Tilfældet jo havde været i 1747.

Til hans Eftermand blev d. 6 October 1758 udnævnt Geheimeraad Hans Frederik v. Levetzau til Oxholm [43], der derefter beklædte Embedet indtil 1763, et Par Gange dog paa Grund af Fraværelse midlertidigt remplaceret af Andre, saaledes ifølge kgl. Befaling af 23 April 1759 [44] af Etatsraad Enevold Falsen, som dog imidlertid

ikke var bemyndiget til at expedere de udstædende Domsbeskrivelser, men skulde „forsende dem til Levetzaus egen Underskrivelse", og ifølge Rescript af 23 Mai 1760 [45] af Etatsraad Caspar Christopher Bartholin.

Den væsentligste Begivenhed i Levetzaus Styrelsestid var ubetinget Opnaaelsen af en efter Omstændighederne nogenledes gunstig Løsning af det saa længe svævende Spørgsmaal om Høiesteretsassessorernes Lønningsforhold, som vi i det Foregaaende flere Gange have havt Lejlighed til at berøre, og det maa siges til Levetzaus Roes, at det sikkerlig for en væsentlig Deel skyldtes den personlige Varme og Iver, hvormed han traadte i Skranken for denne Sag, at det virkelig lykkedes at føre den til et omend visselig kun nogenlunde tilfredsstillende Resultat.

Allerede i den Plan for Frederik d. 5tes Regjering, som Grev Adam Gottlob Moltke d. 26 September 1746 [46] havde overleveret sin kongelige Ven, var Nødvendigheden af at bringe dette paatrængende Spørgsmaal til en Afslutning med Styrke gjort gjældende, idet Moltke under Fremhævelse af, at den upartiske Vaagen over Rets og Retfærdigheds Hævdelse hovedsagelig var betroet til Høiesteret og at det derfor maatte være af den største Vigtighed at knytte duelige og redelige Mænd til denne Domstol, indtrængende lagde Kongen paa Sinde, hvor nødvendigt det under disse Omstændigheder var, at der snarest tillagdes Assessorerne en passende Lønning, i hvilken Henseende han endog anbefalede, at de hertil fornødne Summer, indtil Sagen kunde ordnes paa anden Maade, maatte udredes af den kongelige Particulairkasse. Og dette forstandige Raad mødte ikke døve Øren hos Kongen. Knap to Maaneder efter blev det ved en kgl. Haandskrivelse af 18 November 1746 [47] paalagt Moltke i hans Egenskab af Overhofmarskal aarlig i 10 Aar af Particulairkassen at udbetale til Justitskassen 6000 Rbdl. Courant, som Kongen „af besynderlig kgl. Gavmildhed" havde besluttet at komme sidstnævnte Kasse til Hjælp med, da han, efter „allernaadigst at have fundet for godt, „ei alene flere Assessorer ved Vor Høiesteret at beskikke, „men endog saavel disse senest udnævnte en convenabel

„Løn at tillægge, som og endeel af de andre Assessorum „Løn at forbedre", havde maattet „fornemme, at Vores „Justitscassa ei for nærværende Tider i den Stand er, de „af Os i saa Maader fastsatte Lønninger at kunde be„stride". Hertil sluttede sig en anden Skrivelse af s. D. til de Deputerede i Finantserne, som vi meddele blandt Bilagene*) og som giver ikke uvæsentlige Bidrag til Justitskassens Historie.

Det vil af, hvad vi tidligere have bemærket, være i Erindring, at en af de væsentligste Hensigter med Oprettelsen af en Justitskasse i 1735 netop var den: af dens Indtægter at finde Midler til at lønne saadanne Høiesteretsassessorer, som „med ingen anden Løn af Os eller Publico ere forsynede". Der var imidlertid lige fra Begyndelsen væsentlige Mangler ved denne Plan, idet deels bemeldte Kasses Indtægter oprindelig vare meget begrændsede og usikkre[48], deels ogsaa adskillige andre, „ved „Justitiens Administration fornødne Udgifter, hvortil „ingen vis Fond hidtil havde været henlagt", skulde udredes deraf, og Følgen var derfor blevet det uheldige Resultat, at man ikke fast og blivende kunde bestemme de deraf udredende Lønninger, men maatte indskrænke sig til, for eet Aar ad Gangen at tage Beslutning om, hvilke og hvor store Lønninger Kassen kunde bære, jfr. Rescript af 18 April 1738. Af den nysnævnte Skrivelse til Finantserne af 18 November 1746 fremgaaer det nu, at Justitskassens seneste, „aarlig staaende Udgift" havde beløbet sig til 6400 Rbdl., hvortil saa yderligere kom de nye, af Kongen „indtil Videre" fastsatte Højesteretslønninger til samlet Beløb 5100 Rbdl. aarlig (nemlig 3 paa 1000 Rbdl. hver, 1 paa 800, 1 paa 400, 4 paa 200 og 1 paa 100 Rbdl.), altsaa ialt en Udgift af 11,500 Rbdl. aarlig — en Sum, som Justitskassen efter Skrivelsens rigtige Jugement „langtfra ikke vil forslaae til at udrede", hvorfor Kongen, som anført, erklærede sig villig til at tilskyde et Beløb af 6000 Rbdl. Courant aarligt i 10 Aar. Samtidigt hermed paalagdes det imidlertid de Deputerede ved Finantserne at virke hen til, at

*) See Bilag XI.

der i Løbet af disse 10 Aar i Justitskassen kunde opspares en Capital af 100,000 Rbdl., for at den derved kunde blive istand til, efter den Tid selv, uden noget Tilskud fra Particulairkassen, at udrede den foran nævnte Sum til Høiesteretslønninger. Til Løsningen af denne Opgave bestemtes det, deels at Justitskassens Beholdning maatte udlaanes til Zahlkassen mod 5 pCt. aarlig Rente, deels at dens Indtægtskilder skulde forøges derved, at alle i Danmark og Norge „faldende store Strafbøder, Confiscations-Mulcter undtagne, midlertidig skulde hjemfalde" til samme, ifølge en Skrivelse fra de Finants-Deputerede til Geheimeraad Thott af 8 Juni 1769 dog kun saalænge, indtil Kassens Capitalfond var bragt op til den ovenanførte Størrelse. „Men skulde det" — hedder det videre i Skrivelsen af 1746 — „i Fremtiden befindes, at disse „Tillæg end ikke vilde være klækkelige til forberørte „Capital at faae samlet, da ville Vi endvidere andre ved „Tid og Lejlighed forefaldende Indtægter hertil lægge, „saasom det af Bestallinger svarende Paabud, som nu til „Vor Frue Taarn udi Kjøbenhavn betales, saavel som „Sjette- og Tiende-Penge eller andre deslige Extrapaalæg, „naar de paa saadanne Fonds nu allerede meddeelte Benaad„ninger engang maatte exspirere". I Henhold hertil blev det da ogsaa ved Rescript af 5 December 1749[49] bestemt, at alle den kgl. Kasse tilfaldende Sjette- og Tiendepenge af den Arv eller Formue, som udføres af Riget, skulde beregnes Justitskassen til Indtægt, forsaavidt de maatte overstige det Beløb af 20,000 Rbdl., som alt ved Rescript af 28 Juli 1741 var forbeholdt Convent- og Børnehuset i Kjøbenhavn.

Det synes virkelig, som om disse Bestræbelser for at forøge Justitskassens Indkomster i større Maalestok have ført til det forønskede Resultat, idet bemeldte Kasse i Aaret 1759 kunde disponere over et Beløb af 12,000 Rbdl. aarlig til Gager m. v., ja i en Skrivelse til Gehejmeraad Holstein af 4 Juni s. A.[50] paastaaer Levetzau endog, at Justitskassen i de seneste Aar factisk havde havt betydeligt Mere end disse 12,000 Rbdl. og at „Sagernes Antal for Høiesteret ikke give Grund til at vente nogen Nedgang heri."

Det Tidspunkt var saaledes endelig kommet, da Kongen kunde paalægge Levetzau at fremkomme med Forslag om, „hvorledes et faststaaende Reglement „kunde indrettes til en Regel og Rettesnor for Frem„tiden, hvorefter og paa hvad Maade de nuværende og „efterkommende Højesterets Tilforordnede, som i dette „Reglement til Gage kan blive at indtage, kunde have „Adgang til Løn og dens Forbedring at nyde af den der„til henlagte Justitskassens aarlige Indkomster, saaledes „at, naar nogen Vacance forefaldt, Reglementet da kunde „udvise og oplyse, hvo der til den vacante Løn nærmest „kunde blive at bringe i Forslag.“ Og det var sikkerlig paa høie Tid, at der gjordes alvorlige Skridt fra Regjeringens Side for at bringe det hele Lønningsspørgsmaal paa en saavidt muligt fast Fod, thi Levetzau klager i sin ovenanførte Skrivelse til Holstein over, at „Høieste„rets Tilforordnede ere for største Delen med saa ringe „Gager aflagte, at de ikke uden sukkende kan gjøre „deres Embede med uskadt Samvittighed“, og med denne Udtalelse stemmer det da ogsaa sørgelig godt, naar Dorothea Biehl i et af sine bekjendte, historiske Breve til Bülow[51] forsikkrer, at hun har kjendt adskillige Høiesteretsassessorer, som „sikkert havde staaet Fare for at „svælte ihjel, ifald de ikke havde havt de rige Advo„caters Borde“ at søge til.

Levetzau efterkom det ham givne Allerh. Paalæg ved en til Kongen rettet Forestilling af 27 April 1759, som vi meddele blandt Bilagene*) og af hvis Indhold Følgende her særlig skal fremhæves:

Af de 12,000 Rbdl. aarlig, som udrededes af Justitskassens Midler, vare i det sidste Aar de 10,700 Rbdl. blevne anvendte til Lønninger for Høiesterets Medlemmer, nemlig 2000 Rbdl. til Justitiarius (der desuden havde 1000 Rbdl. af Statskassen), 1 Lønning paa 1500, 1 paa 1400 og 1 paa 1200 samt 1 paa 800 Rbdl., fremdeles 1 paa 600, 1 paa 400, 1 paa 300 og for den yngste Assessor 1 paa 200 Rbdl.; desuden som Tillæg til de adskillige Assessorer fra andre Embedsstillinger tillagte

*) See Bilag XII.

Lønninger: 1 paa 500 Rbdl. (ved Siden af Gage og Sportler i Cancelliet), 2 paa 400 Rbdl. (ved Siden af Stiftamtmands- og Amtmandsgager), 2 paa 300 Rbdl. (foruden Gager som Borgmester ved Raadstuen og som Secretær ved de Fattiges Væsen) samt 2 paa 200 Rbdl. (i Forbindelse med de Vedkommendes Indtægter som Justitssecretær i Høiesteret og som Secretær i Hofretten). De øvrige 1300 Rbdl. af Justitskassemidlerne anvendtes derimod saaledes: 800 Rbdl. til Arbeidet ved Danske og Norske Lovs Revision, 100 Rbdl. til Assistance ved Læsningen i Høiesteret og lige saa Meget til Secretæren ved Cancelliets Archiv samt 300 Rbdl. til den Renteskriver, som førte Justitskassens Regnskab. Det var nu Levetzaus Opgave og Forslag at faae fastslaaet eengang for alle, at „Justitskassens Indkomster herefter alene maatte være „perpetuerede til Høiesterets Lønninger og ikke anvendes „til andet Brug“, og hans Indstilling gik derfor ud paa, at de nysnævnte 300 Rbdl. til Renteskriveren fremtidig maatte udredes af Kammerreglementet og at de øvrige 1000 Rbdl., naar Vacance indtraadte i Embedet som Raadstueskriver i Kjøbenhavn, skulde afholdes af dettes betydelige Indkomster, hvorved saaledes samtlige 12,000 Rbdl. aarlig, foruden muelige Indtægter for Kassen af Sjette- og Tiendepengene vilde staae til Disposition for Retten. Under Forudsætning af, at dette bifaldtes, gik hans Forslag da ud paa, at Høiesteretslønningerne fastsattes saaledes, at Justitiarius beholdt sine hidtidige 2000 Rbdl. (foruden de 1000 Rbdl. efter Cancellireglementet) og at de 4 ældste Assessorer fik 1500, 1400, 1200 og 1000 Rbdl.; derpaa skulde følge 2 Lønninger paa 800, 2 paa 600, 2 paa 500 og 2 paa 400 samt endelig for den yngste Assessor 300 Rbdl., dog saaledes, at indtil Videre den ene Lønning paa 800 Kr. fordeeltes mellem tvende Assessorer (Grev Rantzau og Baron Juel-Wind) med Halvdelen til hver som Tillæg til deres Amtmandslønninger og paa samme Maade den ene Lønning paa 600 Rbdl. deeltes mellem Assessorerne, Etatsraad Falsen (tillige Borgmester) og Justitsraad Falsen (Secretær ved de Fattiges Væsen). Til det saaledes i Forslag bragte Reglement, der altsaa normerede 14 Lønninger paa til-

sammen 12,000 Rbdl. — ɔ: c. 857 Rbdl. i Gjennemsnit for hver — var derhos knyttet visse yderligere Regler, saasom at de Tilforordnedes Gager „gradviis skulde stige „og tiltage efter Tour og Orden fra den Nederste indtil „den Øverste, saaat Anciennitet in officio i Høiesteret „skulde give nærmest Adgang til Løns Forbedring", fremdeles, at de Tilforordnede, som have „andet Embede, „Pension eller Tillæg, hvoraf de nyde aarlig Løn eller „Indkomst, skulde nøies med nogen mindre Løn i Regle„mentet, ifald de derudi ere indførte til Løns Nydelse, „end de, som ikke have noget saadant", efter følgende Proportion: med Lønninger andetsteds fra paa 1500 Rbdl. eller derover kan i Reglementet gives som Tillæg indtil 300 Rbdl., paa 1000—1500 Rbdl. indtil 400 Rbdl., paa 800—1000 Rbdl. indtil 600 Rbdl., paa 6—800 Rbdl. indtil 800 Rbdl. og paa 4—600 Rbdl. eller derunder indtil 1000 Rbdl.,. samt endelig, at naar nogen af de Tilforordnede maatte udtræde af Retten, skulde ingen Gage eller Pension for hans Vedkommende kunne ventes af Justitskassen.

Dette var i det Væsentlige Indholdet af Levetzaus Forslag, hvis stærkest fremtrædende Mangel ikke kunde tilskrives ham, men Knapheden af de Pengemidler, efter hvilke Assessorernes Lønninger skulde afpasses. Saameget mere maa det beklages, at dette Forslag, saa beskedent det end var, ikke engang fuldtud blev taget til Følge. Den til Grund for hele Reglementsforslaget liggende Proposition om de 1300 Rbdl.s Udredelse paa anden Maade fandt Kongen sig nemlig — som det fremgaaer af Rescript af 12 October 1759[52] — ikke foranlediget til at gaae ind paa; saameget mindre som Hovedbeløbet af samme, de 800 Rbdl. til Lovarbeidet, „i sin Tid igjen vil ophøre og saaledes til Justitskassen tilbagefalde", og derved indskrænkedes saaledes den til Høiesteretslønninger disponible Sum til de tidligere 10,700 Rbdl., hvis Fordeling blandt Assessorerne ligeledes maa antages at være forbleven uforandret som forhen. Men idet Kongen dog forøvrigt approberede Levetzaus Forslag og erklærede at ville „lade sig være i Erindring, at der for„holdes efter det derudi foreslagne Reglement, naar Ju-

„stitskassens Indkomster saaledes opvoxe, at der kunde „haves 12,000 Rbdl. til Assessorernes Lønninger alene, „samt at Enhver ved Vacance nyder proportionaliter „Tillæg efter Reglementet“, maa Meningen hermed dog vistnok antages at have været den, at den hidtidige Lønningsordning og saa mange Punkter af det nye Forslag, som kunde lade sig forene med den mindre, disponible Sum, skulde gjælde for Fremtiden som fastslaaet, blivende Norm, indtil man ad Aare under forbedrede Conjuncturer fuldtud kunde gjennemføre det nye Reglementsforslag. Som vi i næste Afsnit nærmere skulle paavise, lykkedes det nu vel i 1769 og 1770 at forøge Justitskassens Lønningsudredelser til Høiesteret noget, men uden dog at naae op til de ovennævnte 12,000 Rbdl. aarlig, indtil endelig det hele Lønningsspørgsmaal paa en naturlig og efter Omstændighederne ret tilfredsstillende Maade fandt sin Afslutning ved det under 7 December 1771 udfærdigede „Reglement for Høiesteret og dertil hørende Betjente“, som definitivt lagde Lønningsbyrden over paa den almindelige Zahlkasse.

Eet maa man imidlertid høilig forbauses over ved Lønningsspørgsmaalets Behandling i 1759, nemlig at Kongen ikke — istedetfor at lade Levetzaus veloverveiede og meget beskedne Lønningsforslag hjemfalde til Udsættelse i en ubestemmelig Fremtid — i Overeensstemmelse med sin tidligere, i Gjerning viste Redebonhed til at gjøre personlige Offre for at bringe disse Forhold til en heldig Løsning foretrak indtil Videre at tilskyde det ringe Beløb, hvorom Differencen dreiede sig, af sin Particulairkasse, naar det virkelig fandtes ugjørligt at udrede det enten directe af Statsmidlerne eller paa anden Maade[53]. Adskilligt tyder imidlertid paa, at man har været paavirket af nogen Frygt for, at Retssagernes Aftagen og en deraf resulterende Nedgang i Justitskassens Indtægter yderligere skulde kunne forøge Differencesummens Størrelse, saaledes som det netop antydes i en i Cancelli-Archivet beroende Billet fra Oversecretæren i Cancelliet, Grev J. L. Holstein til Levetzau, paa hvilken Sidstnævntes tidligere anførte Skrivelse af 4 Juni 1759 var Svar.

Foruden de i det Foregaaende leilighedsviis omtalte Forandringer og Modificationer i det hidtil Be-

staaende — saaledes den ved Rescript af 7 Marts 1760 trufne Foranstaltning, hvorved der tillagdes ogsaa de Auscultanter, som ikke vare benaadede med Rang i Rangforordningens 5 første Klasser, Sæde, men selvfølgelig ikke Stemme, i Retten „næstefter de virkelige Høiesteretsassessores“ — vides der ikke under Levetzaus henved 5aarige Functionstid at være foregaaet nogen Ændring af væsentligere Betydning i Høiesterets Organisation eller i Vilkaarene for dens Virksomhed.

Efterat Høiesteret — som tidligere anført — efter Nedrivningen af Kjøbenhavns Slot fra 1731—1741 havde maattet tage foreløbigt Ophold paa Kjøbenhavns Raadhuus, flyttede Retten i det sidstnævnte Aar ind paa det nyopførte Christiansborg, hvor den fik Locale i Kongens Etage i Slottets sydlige Fløi ud imod Kunstkammeret, næst ved Drabanter- og Gardersalen[54]. Den her indrettede Retssal[55] skildres som meget stor og anseelig, paa syv Fag og betrukken med virkede Tapeter. I den store Platfond fandtes et af Italieneren Miani udført Maleri med Oliefarve paa Gibs, forestillende Lasternes og Uretfærdighedens Flugt for Guds Ansigt, omgivet af fortræffeligt Stuccaturarbeide, fremstillende 21 danske Kongers Brystbilleder i Gibs en bas relief. I den øvre Ende af Salen befandt sig den kgl. Throne, behængt og „udziret“ med lange, røde Fløilsgardiner, besatte med brede Guldgalloner, samt et Bord, staaende foran Thronen og beklædt med rødt Fløil og Guldgalloner og hvilende paa en Sølv-Elephant; denne Throne havde Christian d. 6te betjent sig af ved sin Salving. Paa begge Sider af Salen, tilhøire og tilvenstre for Thronen, vare Assessorernes tvende lange Borde anbragte, ligesom aparte Borde for Justitssecretæren og for Protocolsecretærerne, alle beklædte med rødt blommet Plyds, der under indtrædende Kongesorg ombyttedes med sort Klæde. I den nedre Ende var Salen afdeelt ved Skranker, udenfor hvilke Publicum kunde paahøre Sagernes Agering ved Procuratorerne, som stode „i en apteret, særskilt Skranke lige ned for den kgl. Throne.“ Inde i Salen ved Skrankerne holdt under Retsproceduren altid to kgl. Drabanter, iførte deres sædvanlige Drabantdragt og med deres Hellebarder i

Haanden, Vagt, medens der udenfor Indgangen til Salen var posteret en Commando af den kgl. Livgarde til Hest; men naar Kongen selv præsiderede i Retten, siddende paa sin Throne, var hele Drabantcorpset tilstede i Salen.

Hvad angaaer den solenne Proclamation om Høiesterets Aabning, der kaldtes „at ride Herredag ind" som en utvetydig Reminiscents fra Fortiden, da bestod denne Ceremoni — ifølge den samme Forfatter[56], fra hvilken vi have hentet de nysanførte Oplysninger om Høiesteretssalens Udstyring — deri, at 2 kgl. Hoffourerer til Hest, klædte i fuld Herolddragt, bærende hver sin Heroldstav i Haanden og ledsagede af de kgl. Hof-Trompetere og Hærpauker[57], Alle ligeledes til Hest, samt escorterede af en Commando af 24 Mand af den kgl. Livgarde til Hest, Søndagen tilforn, førend Retten i følgende Uge skulde tage sin Begyndelse, om Eftermiddagen mellem Kl. 3 og 4 paa Stadens Torve, fornemste Pladser og i de største Gader udraabte og forkyndte, paa hvilken Dag Høiesteret atter skulde aabnes.

Medens Høiesteret saaledes siden 1741 havde sit Retslocale paa selve Christiansborg, vare derimod Justitiarii og Justitssecretærens Contoirer beliggende i „Rentekammerbygningen", indtil der under 12 Januar 1760[58] blev givet Allerh. Befaling til, at disse Localer snarest muligt skulde ryddeliggjøres og afgives til Brug for det Vestindiske og Guineiske Rente- og Generaltoldkammer. Istedetfor fik de nævnte tvende Embedsmænd da under 19 s. M.[58] anviste Contoirer paa Christiansborg „i Løngangen næst Cancelliet"[59], ved hvilken Overflytning der forøvrigt sees at være blevet optaget en Designation over Høiesterets Brevskaber; men først i Aaret 1777[60], da disse Localer occuperedes af „Extra-Skattecontoiret", lykkedes det at skaffe de omflakkende Tvende Plads paa selve Slottet ved Siden af Høiesterets andre Localer i Konge-Etagen.

Retten synes under Levetzaus Ledelse at have arbeidet ihærdigt og hurtigt, saaat f. Ex. Ordenen for 1762 kun udviste 14 overblevne Sager, deraf de 12 fra 1761 og de 2 andre fra Aarene 1760 eg 1757, medens Antallet af de ny tilkomne Sager udgjorde 133. Den nævnte, overblevne Sag fra 1757 gav forøvrigt Anledning

til en af disse Reprimander til en Procurator, som Rettens Historie frembyder ikke faae Exempler paa. Sagen angik et Skadesløsbrev, som en Kjøbmand Borup i Kjøbenhavn i 1755 havde udstedt til den senere som Deeltager i Hofrevolutionen 1772 bekjendte, daværende Hofraad Mogens Beringskjold og hvorefter den Sidstnævnte søgte Borup til Betaling af nogle Tusinde Rbdl. Hamburger Banco som Vederlag for en ældre Vexel, som han paastod at have indfriet for Borup. En til Sagens Paakjendelse nedsat Commission havde d. 16 November 1757 erklæret den af Beringskjold paabegyndte Arrest for ulovlig, fuldstændig frifundet Borup og paalagt Beringskjold at udrede Processens Omkostninger med 200 Rbdl. samt at yde Borup i Erstatning for Tort og Creditspilde 300 Rbdl. Efter at Borup derpaa var død, indankede Beringskjold Sagen mod hans Enke og Bo for Høiesteret, hvor den senere fra 1763 som Generalfiscal bekjendte Procurator Fr. Wilh. Wiwet førte Sagen for Enken og Boet, medens Procurator Bang var Beringskjolds Sagfører. Ved den d. 30 November 1762 afsagte Høiesteretsdom, der constaterede, at Beringskjold aldrig havde indfriet den omhandlede Vexel, blev Commissionsdommen i det Væsentlige stadfæstet, men Wiwet havde været uforsigtig nok til, i Skranken at bruge „nærgaaende Expressioner“ og Beskyldninger mod Modpartens Ære og Person, uden at Bang havde paatalt disse, og Beringskjold foranledigede da ved sin til Kongen indgivne Klage, at det ved en Allerh. Befaling gjennem Cancelliet af 20 December 1762[61] paalagdes Justitiarius Levetzau, „saasom saadan Procedure, hvor der anføres Personalia, „ikke skikker sig for Høiesteret“, i tvende Assessorers Overværelse at „tilrettesætte“ Wiwet for hans Fremfærd. Det tør formodes, at det har kostet Retten nogen Selvovervindelse at skulle tildele Wiwet denne Reprimande, naar hensees til, at der i Høiesteret fra Assessorernes Side under Voteringen var fremkommet Yttringer om Beringskjolds Stilling i Sagen, som langtfra vare smigrende for ham[62].

Sandsynligviis allerede i April 1763 ophørte — ialtfald factisk — Levetzaus Virksomhed som Justitiarius, medens hans dødelige Afgang først indtraf d. 16 September s. A.

Conferentsraad Caspar Christopher Bartholin[63], der — som foran bemærket — tidligere i nogen Tid havde fungeret i Levetzaus Forfald, fik nu ved en kgl. Befaling af 11 November s. A.[64] Paalæg om, „indtil videre i Justitiarii Sted at underskrive de udstedende Høiesterets Domme", og denne midlertidige Ordning, der i et Rescript af 24 Februar 1764[64] udtrykkelig betegnedes som gaaende ud paa, at Bartholin, omend med Løn som Justitiarius, dog kun skulde „forrette Justitiarii vices, indtil Vi allernaadigst maatte finde „for godt, nogen virkelig Justitiarius at beskikke", vedblev nu, som det maa antages, uforandret lige indtil hans Død d. 26 Januar 1765. I denne Constitutions-Periode — lidt over eet Aar — foregik der forøvrigt kun meget faa og tilmed lidet væsentlige Forandringer med Hensyn til Rettens Organisation og Virksomhed.

Det er i det Foregaaende leilighedsviis bemærket, at Vagtholdet i Høiesteret oprindelig besørgedes ved Drabantgarden, som herfor ifølge Rescript af 19 April 1701[65], jfr. Rescript af 20 Juli 1708, skulde nyde 3 Rbdl. af hver vindende Part, dog herfra undtagne: „arme Folk, som ingen Kost og Tæring bliver tilkjendt", og førend dette Gebyr var erlagt, maatte Justitssecretæren efter Rescript af 27 Mai 1701[66] ikke give nogen af Retten afsagt Dom beskreven. Procuratorerne, hvilke det var paalagt at sørge for, at Drabantgarden virkelig fik, hvad den skulde have, efterkom imidlertid ikke deres Forpligtelser i saa Henseende, idet de „Tid efter anden opholdt „Garden med det, den skulde betales, og efter eget Be„hag vilde gjøre Limitation derudi", og det bestemtes derfor ved Rescript af 5 April 1737[67], at de 3 Rbdl. skulde betales „næste Dagen efter", at vedkommende Sag var bleven paadømt, under en Bøde af 2 Rbdl. til Justitskassen i Tilfælde af Forsømmelse hermed, saaledes at baade Gebyret og Bøden kunde inddrives under Eet, naar Forsømmelsen strax anmeldtes for Justitssecretæren. En Tidlang synes dette Paabud at have hjulpet, indtil i 1755 Overføreren for Drabantcorpset fandt sig foranlediget til, for Kongen at føre Klage over, at det efterhaanden var blevet Praxis, at der, foruden af Kammer- og Delinqventsager, tvertimod Rescripterne af 1701 og

1708 heller ikke betaltes Gebyr af de beneficerede Sager, hvorved Corpsets Gebyrindtægt i de sidste 4 Aar var blevet formindsket saa betydeligt, at det kun havde oppebaaret Betaling for $^{1}/_{3}$ af samtlige i denne Periode paakjendte Høiesteretssager. Følgen af denne Klage blev et Rescript af 7 Marts 1755[68], hvorved det udtrykkelig bestemtes, at kun Fiscal-, Kammer- og Delinqventsager vare undtagne fra Forpligtelsen til at erlægge det ommeldte Gebyr og at det for Eftertiden skulde indføres i alle udstedende beneficia paupertatis, at vedkommende Part, forinden det tillodes ham at gaae i Rette med Sagen for Høiesteret, skulde til sin Procurator betale de 3 Rbdl., som han i Tilfælde af, at han vandt Sagen, skulde yde til Garden, for at denne sidste derved kunde opnaae den fornødne Sikkerhed for Gebyrets Erlæggelse. Det nævnte Rescript fastsatte forøvrigt tillige, at Drabanterne i vidtløftigere Sager, foruden de normerede 3 Rbdl. af den vindende Part, skulde for hver Dag, Sagen maatte vedvare for Høiesteret udover 3 Dage, nyde yderligere $^{1}/_{2}$ Rbdl. af hver Part, saavel den vindende, som den tabende, for hvis Betaling de vedkommende Procuratorer skulde være dem ansvarlige. Vistnok som en Følge af den i 1764 foretagne Omdannelse af Hæren[69] bestemtes det endelig — som det fremgaaer af en Skrivelse fra Oversecretæren i Cancelliet, Geheimeraad Otto Thott til Conferentsraad Bartholin af 7 Januar 1764[70] — at Drabantgarden skulde „afgaae og Underofficererne af den combinerede kgl. „Livgarde forrette Drabanternes hidtil gjorte Tjeneste „ved Høiesteret", saaledes at der ved Rescript af 17 Februar s. A.[71] blev tillagt dem samme Gebyrbetaling herfor, som Drabantcorpset tidligere havde nydt.

Foruden Rescriptet af 17 August 1764[72], hvorved det efter Foranledning af Hofrettens Tilforordnede paabødes, at Hofrettens Skiftecommitteredes Decisioner for Fremtiden skulde indstævnes directe til Høiesteret, frembød Høiesteretsaaret 1764 forøvrigt den Synderlighed, at „den kgl. Befaling om Sagernes Foretagelse" — vel altsaa Ordenen — endnu d. 21 Mai[73] ikke var expederet, men Oversecretær Thott gav dog ved Meddelelsen herom Conferentsraad Bartholin Bemyndigelse til, desuagtet at lade

foretage de Sager, hvormed Parterne vare færdige; allerede d. 6 Juni sluttedes imidlertid Sessionen, sandsynligviis netop af Mangel paa disponible Sager, medens Arbeidet dog gjenoptoges efter Reglen d. 1 October s. A. Fra dette Aar kan endnu nævnes en ret interessant Skrivelse fra Thott af 6 October 1764[74], der hævder en Parts Ret til, naar han maatte ønske det, selv at udføre sin Sag for Høiesteret, omend en Procurator alt maatte være ham beskikket.

Først efter Bartholins Død blev Justitiariatet atter endelig besat, idet Kammerherre Mogens Rosenkrantz[75] til Spøttrup, der siden 1748 havde været Høiesteretsassessor, d. 22 Februar 1765 fik Udnævnelse som Justitiarius med den, som det skulde synes, overflødige Tilføielse[76], at han skulde indfinde sig i Retten „hver Dag, naar den i dette Aar holdes“; kort efter udnævntes han til Geheimeraad og beklædte nu Justitiariatet indtil Begyndelsen af 1769 — altsaa nogle Aar ind i Christian d. 7des Regjeringstid. Dog blev det ved en kgl. Befaling, meddeelt Retten ved en Skrivelse fra Oversecretær Thott af 22 April 1765[77], paalagt Geheimeraad Otto Mandrup Grev Rantzau[78], der alt tidligere en kort Tid efter Bartholins Død havde forestaaet Høiesteret, som den Øverste i Retten i Rosenkrantz' Fraværelse paa en befalet Reise til Jylland for at overvære Auctionen over nogle kgl. Godser at „afsige Dommene, saa og imidlertid besørge „de foretagende Sager som sædvanlig opslagne samt lade „vedkommende Assessores og Procuratorer tilsige“, medens Rosenkrantz trods Fraværelsen selv skulde forrette, „hvad iøvrigt Justitiarii-Embedet vedkommer, saavelsom „og, hvad der maatte blive sendt til hans Erklæring“.

I sin første Session 1765 leed Høiesteret forøvrigt et uvelkomment Afbræk i sin knappe Arbeidstid, idet den paa Grund af Procurator, senere Høiesteretsassessor Anchersens Sygdom d. 25 April[79] maatte opsættes „for det Første“, hvorefter Møderne ikke gjenoptoges før d. 6 Mai, for dog atter at afsluttes d. 22 s. M. Hvad der imidlertid giver den nævnte Udsættelse en vis principiel Interesse, er dette, at Maaden, hvorpaa Tilladelsen til samme gaves, tilsyneladende peger hen paa den større Indflydelse, som Oversecretæren i Cancelliet i de senere

Aar factisk havde faaet i de Høiesteret vedrørende, administrative Forhold. Det var nemlig til Oversecretær Thott, at den netop da som Justitiarius fungerende Grev Rantzau i sin Qvide henvendte sig[80] angaaende de Foranstaltninger, som maatte tages i Anledning af det indtrufne Sygdomstilfælde, og Thott lovede da at foredrage Situationen for Kongen, idet han dog strax bemyndigede Rantzau til at opsætte Retsmøderne indtil videre, medens selve den erhvervede kgl. Ordre, der lød paa Udsættelse til d. 6 Mai, først afsendtes d. 27 April — altsaa 2 Dage efter, at Retten alt factisk var standset.

Naar vi som Afslutning paa dette Afsnit af vor Fremstilling skulle udtale en Dom over de i Frederik d 5tes Regjeringsperiode trufne Foranstaltninger med Hensyn til Retspleien, kan denne ikke Andet end lyde i det Væsentlige gunstig[81]. Vi have i forrige Afsnit nærmere forsøgt at begrunde den Formening, at Principet om den dømmende Myndigheds Uafhængighed allerede i Slutningen af Christian d. 6tes Regjering var stærkt ifærd med at arbeide sig igjennem til en omend ikke theoretisk, saa dog practisk Anerkjendelse. Men denne Roes gjælder uimodsigeligt i en endnu langt høiere Grad om Frederik d. 5tes Kongeperiode, da den udmærkede Henrik Stampe siden 1753 som Generalprocureur satte sin overlegne Forstands Stempel paa saa godt som hele vor Retsudvikling. For ham stod — som det fremgaaer af mangfoldige Steder i hans interessante og lærerige „Erklæringer, Breve og Forestillinger, Generalprocureurembedet vedkommende“[82] — den ubetingede Anerkjendelse og strænge Hævdelse af Domstolenes Selvstændighed paa det dømmende Omraade og af den Privates af al Supplication uafhængige Adgang til at nyde „Lands Lov og Ret“ ad Rettergangsveien[83] som Noget, hvorpaa der ikke uden den allerstørste og alvorligste Fare for Samfundsforholdene turde gjøres Brud[84], og han undlod derfor heller aldrig i sin lange Functionstid at lægge al sin Overbeviisnings Kraft og hele sin betydelige Indflydelse i Vægtskaalen mod enhver Foranstaltning, som kunde true denne Grundsætnings absolute Gjennemførelse og Respectering i Praxis. Og disse hans Bestræbelser lyk-

kedes ogsaa — takket være den store Anseelse, hans Anskuelser nøde hos Kongen og Conseillet — saa vel, at det, for her særlig at holde os til Høiesteretsomraadet, sikkerlig ikke vil være muligt, fra denne Periode at paavise noget eneste Tilfælde, i hvilket enten Kongen personlig i Kraft af sit absolute Domsprærogativ eller Cancelliet, Conseillet eller nogen anden administrativ Auctoritet har grebet antastende ind i Høiesterets frie og selvstændige, øverste Domsmyndighed. Et Gjennemsyn af Sjællandske Tegnelser fra Frederik d. 5tes Tid vil overhovedet paa en interessant Maade oplyse om den store Forandring, som Udviklingen, kraftigt støttet af Stampes ihærdige Bestræbelser, havde medført paa dette Punkt. Under de tidligere Enevoldskonger havde disse Expeditionsbøger vrimlet af kgl. Rescripter osv. til Høiesterets Tilforordnede, dens Præsident og Justitiarius, snart, om, hvorledes Kongen vilde have en endnu ikke foretagen Sag behandlet, snart om, hvorledes Dommene i de af Retten refererede Sager skulde afsiges, snart om kgl. Dispensationer og Benaadninger her og der, ja — som vi i det Foregaaende have seet — heldigviis dog kun i et ganske enestaaende Tilfælde, om, at en at Høiesteret alt afsagt Dom ikke skulde gjælde o. s. fr.; nu derimod indskrænke disse Udfærdigelser sig væsentlig til nogle courante Anticipations- og Udsættelses- samt andre processuelle Bevillinger, en enkelt Gang afbrudt af en sjældnere Formalitetsbevilling, see saaledes Rescr. af 13 Januar og 1 April 1747, 2 April 1751, 13 Mai og 17 September 1756 [85] osv., medens man derimod forgjæves skal søge efter virkelige Allerh. Indgreb i Høiesterets egentlige Domsvirksomhed. Dette Factum er navnlig i høieste Grad forbausende med Hensyn til det tidligere saa fyldigt repræsenterede Begreb: refererede Sager. Ganske vist var den ved ældre Høiesterets-Instruxer fastsatte, ret talrige Række af nødvendige Refereringstilfælde, som vi i vor tidligere Fremstilling have paaviist, efterhaanden bleven reduceret til det ene Tilfælde efter Instruxen af 1753 Art 17, at den paagjældende Sag var af særdeles Vigtighed; men end ikke denne eensomme Reminiscents fra Fortiden synes man under Frederik d. 5te at have været særlig nøieregnende

med at overholde. Sandsynligviis har netop Stampes utrættelige Hævden af Principet om Domstolenes Selvstændighed i Domsarbeidets Besørgelse forholdsviis hurtigt formaaet saavel i Regjeringens som i Høiesterets egen Bevidsthed at reducere hiin theoretiske Instruxforskrift til et dødt Bogstav, hvad ogsaa synes at bestyrkes ved den Omstændighed, at da denne Bestemmelse endelig bortfaldt som Følge af Instruxen af 7 December 1771, skete dette, som vi i næste Periode nærmere skulle omtale, ganske stiltiende, uden nogen særlig Bemærkning eller Overveielse i saa Henseende, som noget Selvfølgeligt, som en ganske naturlig Conseqvents af, hvad Praxis alt forlængst havde slaaet fast.

Og ved Siden af dette overraskende gunstige Resultat fortjener det tillige som en Roes for Frederik d. 5tes Regjeringsperiode at bemærkes, at den fremviste ikke faa, særdeles dygtige Jurister, saavel theoretiske (Prof. jur. Kofod Ancher), som practiske, og blandt de sidste baade mellem Landets Overdommere (Niels Harrebow, I. A. Cold, Hjelmstjerne, Stampe m. fl.) og mellem Procuratorerne (P. Wartberg, F. W. Wiwet, A. Lowson o. a.) — utvivlsomt glædelige Frugter af det i 1736 ordnede, juridiske Studium. Med den tiltagende videnskabelige Dannelse og Dygtighed gjorde der sig uimodsigeligt ogsaa en større personlig Hæderlighed og Urbanitet gjældende i Skranken, saaat det vistnok hørte til Sjældenhederne før Landets øverste Domstol at høre slige Persiflager og Personligheder som dem, hvorpaa G. L. Baden [86] anfører et Exempel, der skal være indtruffet mellem Advocaterne Wiwet og Lowson.

Hvad angaaer Lovgivningsarbeider vedrørende Retspleien, skulle vi ikke her indlade os paa en nærmere Redegjørelse for, hvad der i saa Henseende udrettedes af Frederik d. 5te. Det maa være tilstrækkeligt at bemærke, at medens Revisionsarbeidet af Danske og Norske Lov, som havde en saa lang og indviklet Fortid at fremvise, desværre sygnede hen i en stille Straadød [87], og det ikke gik bedre med Forfattelsen af den projecterede, nye Islandske Lovbog [88], ligesom der da heller ikke kom Noget ud af det i 1747 udarbejdede Udkast til en Forordning om Skjærpelse af Straffene for Tyveri og Hæleri [89], fremkom

der derimod, for en væsentlig Deel under Medvirkning af de trende Mænd, der efter hinanden beklædte det vigtige Generalprocureurembede: J. S. Wartberg, B. W. Luxdorph og Stampe, forskjellige betydeligere Forordninger, saaledes: Fdg. om Delinqventsager af 13 Januar 1747, Fdg. om grove Morderes Straf af 7 Februar 1749, den tidligere nævnte Fdg. af 10 April 1750, Fdg. om Rettergang i Skilsmissesager propter desertionem af 29 Mai s. A., Fdg. ang. Delinqventsagers Drift og Udførelse i Danmark og Norge af 21 Mai 1751, fremkaldt ved, at Høiesteret i den senere Tid havde seet sig nødsaget til at hjemvise flere saadanne Sager til lovligere Behandling og Tilveiebringelse af tilstrækkeligere Oplysninger, Fdg. for Norge af 18 Februar 1752 ang. en Forlængelse af de ved Fdg. af 19 August 1735 § 3 fastsatte Frister, Fdg. af 14 Mai 1754 om Straf for at give Umyndige og Mindreaarige ulovlig Credit samt for ubillig Aager og Rente, Andg. om Justitiens og Politiens Administration i Vestindien af 31 Marts 1755, Fdg. om Delinqventsagers Indstævning for Høiesteret og Overhofretten af 7 Juni 1760 osv.

Som et glædeligt Beviis paa de Bestræbelser for at bringe Orden og Anskuelighed i de offentlige Retsforhold, som gjorde sig saa umiskjendeligt gjældende under Frederik d. 5te, skulle vi sluttelig nævne, at det ved Rescript af 6 November 1750 [90] blev paalagt Generalprocureur Luxdorph at forfatte en fuldstændig Beskrivelse over samtlige under- og overordnede Domstole i Danmark og Norge, deres Jurisdictioners Omfang, Instruxer, Gebyrer, Personer samt Extracter af de dem vedrørende Forordninger osv., en Ordre, som var motiveret ved, at „de Undersaatter, som havde noget „ved Retterne at søge, i Almindelighed svævede i Uvished „baade om Processens og anden Omgangsmaade samme„steds og om de lovlige Bekostninger derved“, samt at det var „erfaret, at blandt endeel Rettens Betjente en og anden Misbrug skulde gaae i Svang“, navnlig i Henseende til ulovlig Gebyrberegning, hvortil „de ved hiin Under„saatternes Uvished saameget mere kunde anlediges, der „og desuden ved Jurisdictionerne faldt adskillige For„retninger, hvorom Lovene ei havde bestemt noget vist „Salarium for Rettens Betjente“. Det maa høiligen be-

klages, at dette omfattende Arbeide, skjøndt det ved særlige kgl. Ordrer paalagdes samtlige Collegier, Landsdommere, Amtmænd osv. at yde Luxdorph al muelig Bistand til Fremskaffelsen af de forskjellige Instruxer, Rescripter og andre brugbare Oplysninger, aldrig naaede længere end til en Beskrivelse af Hofretten i Kjøbenhavn, der fik Allerh. Approbation ved Rescript af 6 August 1751 og derpaa udgaves i Trykken. Ligesaa lidt gjennemførtes desværre den ved Rescript af 30 April 1751 [91] udkastede Plan til en ved Generalprocureuren besørget Fordanskning og Udgivelse af samtlige Island vedrørende Forordninger og Rescripter, idet den efter 9 Aars Forløb opgaves som Følge af den ovenfor berørte, ved Rescr. af 16 Mai 1760 paabudne, men heller aldrig tilendebragte Forfattelse af Udkast til en ny Islandsk Lovbog.

En væsentlig Grund til den gjennemgaaende heldige Udvikling, som Retspleien fik under Frederik d. 5te, maa vel ogsaa kunne søges i den Omstændighed, at denne Konge, ialtfald i de første Aaringer af sin Regjering, synes at have omfattet denne Statsfunction med nogen Interesse. Dorothea Biehl, hvis Paalidelighed det jo forresten ikke er værdt at lovprise, veed saaledes at fortælle [92], hvorledes Kongen af og til, uventet og uanmeldt, indfandt sig i Høiesteret; men da han en Dag saaledes pludselig traadte ind i Retten, just som den vedkommende Sag blev indladt, kom den daværende Justitiarius Schouboe, „en gammel, agtbar og velfortjent Mand", ved Kongens uformodede Nærværelse saa ganske ud af sig selv, at han „hverken vidste, hvor han skulde begynde eller ende, og „bar sig, uagtet han havde beklædt den Post i mange „Aar, saa kjendelig bagvendt og forkeert ad med at samle „Vota, at Kongen mærkede, at Schouboe aldrig kom til Ende „dermed, saalænge han var der", hvorfor Kongen reiste sig og gik bort igjen. Frederik d. 5te iagttog da ogsaa punktligt at overvære Rettens Aabning hvert Aar lige indtil 1761, fra hvilket Aar han ikke oftere præsiderede ved den nævnte Leilighed. Naar han saaledes selv personlig aabnede Retten, blev det i Forveien ved kgl. Rescript bestemt, hvilken Sag der da skulde foretages.

Sjette Periode.

1766—1790.

Den gjennemgaaende faste og i det Væsentlige tilfredsstillende Organisation, hvormed Høiesteret ved Christian d. 7des Thronbestigelse d. 14 Januar 1766 stod udstyret, i Forbindelse med den Anseelse og Uafhængighed, hvortil denne høie Domstol efterhaanden havde forstaaet at arbeide sig op, indeholder vistnok den simple Forklaring til det Factum, at, skjøndt denne Konges Regjeringsperiode ellers frembyder saa mange og radicale Omvexlinger og Forandringer paa de forskjellige Regjeringsomraader, og skjøndt Høiesteret netop i dette Tidsrum modtog den Fundamental-Instrux, som endnu den Dag idag efter mere end et Aarhundredes Forløb uforandret danner Normen for dens Virksomhed, staaer dog denne Periode uimodsigeligt som et af de roligste og fredeligste Afsnit i Høiesterets Historie.

Det vil af, hvad vi i forrige Afsnit have bemærket, erindres, at de Dage alt vare forbi, da Høiesteret stod i Afhængighedsforhold til Conseillet; et saadant var allerede tildeels ophørt, da Claus Reventlow i 1748 udnævntes til Præsident for Høiesteret og denne Ret derved blev sat i et langt mere directe Forhold til Kongen personlig, end Fortiden havde kjendt. Denne Frigjørelse fra Conseillet blev yderligere gjennemført efter Reventlows Død i 1758, idet Præsidentpladsen derefter ikke oftere besattes, men

Høiesteret gjennem sin Justitiarius blev stillet i et ingenlunde trykkende Forhandlings- og Rapportforhold til det danske Cancelli, som ved Frederik d. 5tes Død forestodes af den tidligere omtalte, begavede Otto Thott som Oversecretær, hvis Myndighedsomraade under Christian d. 7de bestemtes ved kgl. Ordre af 14 Februar 1766 i Overeensstemmelse med den hans Formand, Johan Ludvig Holstein, under 16 September 1746 givne Befaling, men forøvrigt senere udvidedes noget ved de kgl. Ordrer af 22 August 1766 og 26 Februar 1768 [1]. Denne Rettens Uafhængighed af Conseillet maa ansees som en væsentlig Grund til, at den i sin Arbeidsvirksomhed kunde staae saa uforstyrret af de Omvæltninger, som specielt hiin øverste Regjeringsauctoritet undergik fra Slutningen af 1770.

Det ligger selvfølgelig udenfor Hensigten med nærværende Arbeide at fordybe os i en nærmere Paaviisning af Gangen i de politiske Begivenheder, som Struensees korte Statsliv gav Anledning til; det er Høiesterets Arbeidshistorie, hvortil disse Blade skulle yde Bidrag, og den er, som alt bemærket, i denne Periode heldigviis ikke i nogen væsentlig Grad sammenvævet med Administrationens Historie. Men vi kunne dog ikke ganske undlade at dvæle lidt ved de Forhandlinger og Begivenheder, som danne Afslutningen paa Geheimeconseillets Existents, idet der ved denne Leilighed fremkom en Række competente Udtalelser, som paa en interessant Maade pege hen paa Beskaffenheden af dettes tidligere Forhold til den gjennem Høiesteret repræsenterede, øverste dømmende Myndighed.

Ikkun faae Dage efter Bernstorffs Afskedigelse blev der — utvivlsomt paa Foranledning af den dengang endnu kun som Livlæge og Forelæser hos Kongen samt som Cabinetssecretær hos Dronningen ansatte, men allerede for Realisationen af sine ærgjerrige Planer om at „regjere og reformere“ [2] den danske Stat i Forening med Rantzau-Ascheberg i det Skjulte stærkt intriguerende Struensee — udstedt en kgl. Ordre af 24 September 1770 [3], hvorved der afæskedes Geheimeconseillets Medlemmer en Erklæring angaaende det Spørgsmaal: paa hvilken Maade et Geheimeconseil i en monarchisk Stat

skulde være indrettet for at yde Staten den meest muelige Fordeel, idet Ordren som 5te Post i en Række særlig nævnte, projecterede Ændringer i det Bestaaende specielt fremhævede, at der „ikke længere i Justitssager maatte kunne appelleres til Conseillet", ligesom ei heller Cancellierne eller det udenlandske Departement mere skulde indgive deres Rapporter til Conseillet, men udelukkende til Kongen selv. Den heri liggende Antydning af, at Conseillet hidtil skulde have udøvet nogen selvstændig Myndighed paa det dømmende Omraade, mødte imidlertid fra fire af de otte Conseilsmedlemmers Side, nemlig: Ditlew Reventlow, A. G. Moltke, Otto Thott og Joachim Otto Schack-Rathlou, en bestemt Protest. Reventlow bevidnede saaledes, at „von der ersten Errichtung des „Geheimen Conseils bis jetzo keine Gesuche oder irgend „Angelegenheiten unmittelbar an dasselbige gelanget sind, „keine Entscheidung jemals von ihm abgegeben, keine „Rechts-Sachen jemals abgeurtheilt, keine Ausfertigung „gemacht worden oder seiner Verfassung nach gemacht „werden können"[4], medens Moltke udtrykkeligt erklærede, at „kein Exempel vorhanden ist, dass von dem Conseil „eine Appellation, es sei aus denen Dänischen, Norwegischen „oder Deutschen Provintzen, wenn auch die Partheien das „Conseil zu ihrem Tribunal hätten wählen wollen, an„genommen oder in einer Rechts-Sache entschieden „worden"[5], hvorhos den med Retsforholdene i Kraft af sin Embedsstilling i Cancelliet saa nøie kjendte Otto Thott kort og fyndigt bemærkede, at ligesom „Conseillet ikke har „haft og ikke behøver efter dets Øiemed at have nogen „Expedition, saa har det og lige saa lidet som Cancellierne „nogen Jurisdiction"[6]. Udførligst af dem Alle udtalte Schack-Rathlou sig imidlertid om dette Punkt i følgende Ord: „Ligeledes tilstaaer jeg, hverken i Loven eller nogen „Forordning at have funden eet Sted, som byder eller „tillader Appel i Justitssager til det Geheime-Conseil, da „Kongens Høieste Ret, Kammerretterne pp. ere de sidste „Instantser, fra hvilke ikke kan appelleres; ikke heller „erindrer jeg i min Tid nogensinde derpaa at have hørt „Exempel. Skulde det imidlertid iblandt have tildraget „sig i de ældre Tider, at Sager, som ved Høiesteret har

„været paadømte, i Conseillet ere blevne reviderede, saa „maa det have været paa special, kgl. Befalning, og Con„seillets Forretning kan i saa Tilfælde aleneste have været „at referere Hs. Maj. Sagens Omstændigheder og at ind„hente Allern. Resolution. At criminelle Sager forestilles „Kongen til Approbation, har sin Grund i den Hs. kgl. „Maj. alene tilhørende jure aggratiandi; og naar deslige „Sager ifølge de derom udgangne Forordninger Hs. Maj. „igjennem Cancellierne blive forestillede, har, saavidt jeg „skjønner, det tilstedeværende Geheime-Conseil intet andet „Officium, end at oplyse de Omstændigheder, som kan „bevæge Hs. Maj. til enten at stadfæste eller at formilde „den ergangne Dom“ [7].

I hvilket Omfang disse Udtalelser v re stemmende med de virkelige Forhold, vil fremgaae af vor tidligere Fremstilling. Naar undtages, at der en Tidlang ifølge Kammerretsordning 30 Juli 1684 Cap. I § 20 af Domfældte kunde „suppliceres“ til Geheimeconseillet over Kammerrettens Domme, see foran p. 103 Anm., havde Conseillet virkelig — som Schack-Rathlou concluderende slutter — „aldrig været“, ligesom det „heller ikke efter sin Natur „og Sagernes Beskaffenhed kunde blive et Ju„stits-Tribunal“ i Betydning af en som selvstændig legaliter eller factisk anerkjendt Revisionsdomstol. Vi have ganske vist i det Foregaaende oftere haft Lejlighed til, navnlig forsaavidt angaaer den første Halvdeel af det 18de Aarhundrede, at omtale Fremkomsten af Ansøgninger fra Private om at faae dem overgaaede Høiesteretsdomme undergivne „Conseillets Revision“, eller „udi Geheimeconseil foretagne til bedre Eftergrandskning“ og lign.. Men ligesom Høiesteret, naar dens Erklæring afæskedes i saadanne Tilfælde, stadigt fraraadede Ansøgningernes Bevilgelse under stærk Fremhævelse af de farlige Conseqventser, ifald man saaledes tvertimod Lovgivningens Bestemmelser opgav Hævdelsen af Høiesteretsdommenes „Uimodsigelighed og Hellighed“, jfr. t. Ex. Justitiarii Erkl. af 13 Februar 1725 [8], saaledes vides det heller ikke, at nogen af disse Ansøgninger er bleven tagen til Følge efter Ordene, medens der derimod haves Exempler paa, at man har søgt at hjælpe den

Paagjældende paa anden Maade, saaledes i de foran p. 203 omhandlede Tilfælde ved at beordre Høiesteret til paany at undersøge Sagen og derpaa afgive sin Betænkning til Kongen. I den p. 201—2 omtalte Discingtunske Sag seer det ganske vist ud, som om Conseillet har drøftet Sagen noget selvstændigere paa Raunsdorphs Foranledning; men herved maa det dog ikke oversees, at hele denne Undersøgelse og Behandling foregik i Aaret 1713, altsaa paa en Tid, da Conseillets kjøbenhavnske Afdeling under Kongens Fraværelse forestod Affairerne, medens det forresten var Kongen selv personlig, der paa Relation af Conseillet traf den endelige Resolution i Sagen. Om Conseillet har spillet nogen Rolle i noget af de to eneste foreliggende Tilfælde, i hvilke Kongen, udenfor rene Benaadningsspørgsmaal i criminelle Sager, har forandret en alt afsagt Høiesteretsdom, kan under den beklagelige Mangel paa archivale Bidrag til denne Institutions Historie under Chr. d. 6te ikke med Sikkerhed afgjøres. I den Børlund-Bergske Sag (see p. 218 ff.) er der Intet, som særlig tyder paa, at dette har været Tilfældet, og naar vi foran p. 239 med Hensyn til den Gersdorphske Sag have udtalt en modsat Formodning, saa er Meningen ikke hermed, at denne Sag skulde frembyde Exempel paa en i Praxis anerkjendt Adgang til „Appel til Geheimeconseillet i Justitssager", men selvfølgelig alene, at Kongen — hvad der allerede meget tidligt forekommer Exempler paa, see saaledes med Hensyn til refereringspligtige Høiesteretssager foran p. 111 — i denne Sags principielle Betydning mueligen kan have fundet Føie til, efter eller uden speciel Befaling, at foranledige den særlig undersøgt, foredragen og afgjort af ham i Conseillet, en Fremgangsmaade, der ikke blot var i Overeensstemmelse med Gersdorphs udtrykkeligt udtalte Ønske, men jo ogsaa i alle Henseender stemte godt med den ved Rescriptet af 14 December 1730 foreskrevne Forretningsgang.

Men omend Schack-Rathlou og de tre andre, ovenfor nævnte Conseilsmedlemmer saaledes utvivlsomt havde fuld Føie til at benægte Geheimeconseillets Fungeren som „Justits-Tribunal", saa synes dog de i en vis Periode ikke sjeldent forefaldende Ansøgninger om Høiesteretsdommes

Revision dersteds at pege hen paa en modsat Forestilling ude i Befolkningen*), af hvilken der endnu fra en langt senere Tid, da Principet om Høiesteretsdommes absolute Ukrænkelighed skulde formodes at være trængt fuldstændig ind i den almindelige Bevidsthed, kan paavises enkelte Spor, idet f. Ex. i Aaret 1790 Etatsraaderne de Coninck og Reiersen i en Ansøgning til Kongen forsøgte at opnaae en Recurs til Conseillets Arvetager, Statsraadet, overfor en af Høiesteret d. 27 Juni 1789 afsagt Dom i en Vexelsag, en Begjæring, paa hvilken Kongen imidlertid d. 29 Juni 1790 resolverede, at Cancelliet havde at tilkjendegive Supplicanterne, at „deres ubeføiede Ansøgning om Revision m. v. ikke kunde komme i Betragtning“ [9].

Og som Schack-Rathlou havde Ret i sin ovennævnte Protest, saaledes havde han det i alt Væsentligt ogsaa i den skjønne Lovtale, han offrer Retshaandhævelsens daværende Tilstand, idet han beundrende udtaler i sin Erklæring: „Og unægtelig er det i mine Tanker en af de „store og de herlige Fordele, den Danske og Norske Nation „kan rose sig af og har at glæde sig ved, at Lovene „omgjærder enhver Mands Ret saaledes, at saasnart en „Sag er anhængiggjort endog ved den mindste Underret „i Riget, ingen Øvrighedsperson og intet Collegium er „istand til at standse samme eller at drage den til sig, „men at den efter Lovens Forskrift fra Ret til anden indtil „den sidste Instants kan have sin ubehindrede Fremgang“. Og naar saa den historiske Undersøgelse hertil kan føie det Vidnesbyrd, at der siden Frederik d. 5tes Tid ikke lader sig paavise noget Tilfælde, i hvilket den souveraine danske Konge personlig har gjort endog blot et Attentat paa Ukrænkeligheden af Høiesterets Domme, saa turde heri ligge det bedste Beviis paa, at man virkelig skylder vore senere Enevoldskonger Roes for deres maadeholdne Brug af deres souveraine Prærogativ.

Det er bekjendt, hvad Resultatet blev af de Conseilsmedlemmerne saaledes paa Skrømt afæskede Erklæringer.

*) Men fristes til heri at see en Paavirkning fra Forholdene i Sverrig, hvor Rigsraadet — som tidligere omtalt — ligeindtil 1789 udøvede Statsoverhovedets i 1615 udtrykkelig anerkjendte Ret til paa Ansøgning at tage Hofrettens Domme under „Revision“.

Schack-Rathlou blev allerede d. 9 October entlediget, og efterat det derpaa var blevet de Øvrige tilkjendegivet, at der indtil nærmere Ordre intet Conseil skulde holdes [10], bleve ogsaa de alle afskedigede d. 10 December 1770, hvorpaa Conseillet ved en kgl. Ordre af 27 s. M. [11] blev fuldstændig ophævet, for at give Plads for den alt i nogen Tid forberedte Struenseeske Cabinetsregjering. Vel blev der Dagen efter oprettet en saakaldet Geheimeconferents-Commission, der skulde afgive Betænkning over saadanne Sager, som ved særlig kgl. Befaling bleve den forelagte; men om den end mueligen samledes nogle enkelte Gange, blev dens Virksomhed dog i Virkeligheden uden Betydning [12]. Den døde hen i Taushed, da Struensee, efter d. 17 December 1770 at være bleven „Maitre des Requêtes", ifølge kgl. Ordre af 15 Juli 1771 tillige udnævntes til Geheime-Cabinetsminister med den Tilføielse, jfr. Cancelli-Promemoria til Høiesteret af 20 s. M. [13]: at „alle de Ordres, som Hs. Maj. „mundtlig giver ham, skal han, saaledes som det er Hs. Maj.s „Mening, forfatte og Allerhøistsamme til Underskrift, naar „de af ham forhen ere paraferede, forelægge, eller og i Hs. „Maj.s Navn under Cabinetsseglet udfærdige samme", saaledes at slige Cabinetsordrer skulde have „samme Gyldighed, som de af Hs. Maj. egenhændig skrevne vare" og strax af Vedkommende efterkommes, „saafremt ikke nogen „Forordning eller af Hs. Maj. substituerende Resolution „maatte være derimod, i hvilket Fald saadant strax skal „meldes til Cabinettet".

Principet i Struensees Regjeringssystem, som nu altsaa endelig naaede til Realisation, var — som bekjendt — dette: at concentrere hele Regjeringsmagten i Cabinettet, hvor han selv forstod at tilvende sig Herredømmet over den aandssvage og arbejdsulystne Konge i en Grad og under Former, som Samtiden endog fandt ligefrem stridende mod Kongelovens §§ 7 og 26 [14]. Paa Gjennemførelsen af denne Opgave sigtede da ogsaa den Omorganisation af Regjeringscollegierne, som allerede paabegyndtes ved Cabinetsordrerne af 10 November og 13 December 1770 [15] og yderligere fastsattes ved lignende Ordrer af 15 Juli og 4 November 1771 [16], og som, uden

ligefrem at ophæve Collegierne, dog factisk berøvede dem al Selvstændighed og i Virkeligheden henviste dem til den beskedne Virksomhed som Cabinettets Bureauer, ja endog betog dem Beføielsen til directe, indbyrdes Correspondance og Forhandling. Alt mundtligt Referat afskaffedes, Collegiernes kortfattede Forestillinger[17] skulde indleveres til Kongen gjennem Cabinettet, der skulde føre Correspondancen mellem Collegierne indbyrdes og til hvilket disse overhovedet i alle vigtige og vanskelige Tilfælde skulde henvende sig om Raad. Naar Allerh. Afgjørelse da var erhvervet — i hvilken Henseende det bestemtes, at Forestillingerne altid skulde forblive liggende hos Kongen fra den ene Referatdag til den anden — skulde Underretning derom tilflyde de Vedkommende directe fra Cabinettet.

Overfor det danske Cancelli, til hvilket Høiesteret vedblivende stod i stadigt Forhandlings- og Rapportforhold og som siden Oversecretæren, Geheimeraad O. Thotts Afskedigelse i Henhold til en Cabinetsordre af 10 December 1770 forestodes af de to ældste Secretærer, Conferentsraaderne Luxdorph og Hjelmstjerne, der i Forening, i samme Omfang som hidtil Oversecretæren, skulde parafere og underskrive, bleve naturligviis ogsaa disse nye Administrationsprinciper gjorte anvendelige, ligesom Cancelliet overhovedet i sin indre Organisation undergaves flere væsentlige Forandringer, vistnok tildeels efter Forslag af den som virksom Deeltager i de Struenseeske Reformer bekjendte Generallieutenant Gähler[18]. Ved Cabinetsordre af 20 Marts 1771[19] blev det saaledes bestemt, at Cancelliet skulde „sættes paa en Fod af et ordentligt Collegium“ og bestaae af 4 Departementer og ligesaa mange Deputerede, og accurat Maanedsdagen derefter — d. 20 April 1771 — udkom der da ogsaa en ny „Instrux for det danske Cancelli-Collegium og derunder sorterende Betjente“, som nærmere organiserede dette i Overeensstemmelse hermed, idet Formaalet i Indledningen betegnedes at være: „at gjøre saadan Indretning i Vore Collegier og „Departements, at Forretningerne deri kan faae en naturlig „Ordning og grundig — dog uden ufornøden Vidtløftighed „og Omsvøb — kan blive behandlede og afgjorte“[20].

Det ligger udenfor vor Opgave at gaae nærmere ind paa denne Instrux' enkelte Bestemmelser; vi skulle kun fremhæve, at Sagerne skulde fordeles efter Landsdelene mellem de 4 Departementer, til hvilke der foruden Archivcontoiret sluttede sig et særligt Contoir (Depesche-Contoiret) til Besørgelse af „alle de Sager, hvilke angaae generalia og som efter „visse Formularer udkastes, saasom Bestallinger og alminde-„lige Foranstaltninger, hvilke fra Departementscontoirerne „dertil vorde afleverede". Cancelli-Collegium skulde holdes 4 Gange om Ugen, een Dag til hvert Departements Sager, der refereredes af vedk. Deputerede; men i vigtige Sager skulde der gjøres skriftlig Indstilling til Kongen, ledsaget af dissentierende Collegiemedlemmers Separatvota, og efter Sagens Afgjørelse affattedes Expeditionen da under samtlige Deputeredes Parafering. Generalprocureuren skulde „bivaane" Collegiets Sessioner, forfatte de fra Cancelliet udgaaende Forordninger og indestaae for, at „Intet mod Loven i Collegio vorder foretaget". Men ved Siden heraf leed Cancelliet forøvrigt faa Maaneder senereen betydelig Indskrænkning i sin Forretningskreds, idet Struensees Forkjærlighed for det nylig oprettede Finantscollegium gav sig Udslag i Cabinetsordre og Regl. af 19 August 1771[21], der paabød, at Cancelliet fra d. 1 October s. A. ikke maatte befatte sig med Noget, som angik Politiet og den økonomiske Forfatning i Kjøbstæderne og paa Landet, „saalænge deraf ei nogen Proces opkommer", idet Alt vedrørende Kjøbstædernes indvortes Indretning skulde sortere under hiint nye Collegium, hvorimod Cancelliet skulde beholde „Justitiens Forvaltning in civilibus, eccle-„siasticis og criminalibus, endog i Cameral-, Politi-, Øko-„nomiske og Commercial-Tvistigheder, som ved vedk. „Jurisdiction ere ventilerede og ei ved Lovene kan deci-„deres, tillige alle Extrajudicial-Sager" osv. Det Principstridige i denne Henlæggelse af Politi- og Næringsvæsenet under den camerale Styrelse[22] bevirkede imidlertid, at denne Ordning ikke ret længe overlevede Struensee, ligesom den ovennævnte nye Cancelliordning allerede omstødtes ved Andg. af 4 Marts 1773.

Den rastløse Reformmani, som var et Særkjende for Struensees Statsvirksomhed og af hvilken vi ovenfor have

seet Udslag i hans Forhold til Cancelliet, kunde selvfølgelig have frembudt alvorlig Fare for Høiesterets rolige Virksomhed og for en conservativ Hævdelse af dens Traditioner. Men lykkeligviis drev Faren dog over. Struensee synes i sin korte Magtperiode — det være sig af Princip eller i Følelse af manglende Sagkundskab — at have respecteret Domstolenes Stilling og overhovedet Domsmagtens Uantastelighed paa en ret forstandig Maade, og medens der ellers jo ikke fandtes mange Statsomraader, paa hvilke han ikke i sin Magtfølelse greb ind paa den ham egne, hastige og hensynsløse Maade, maa det siges til hans Roes, at dette ikke sees i nogen fremtrædende Grad at have været Tilfældet overfor Domsorganerne og specielt da — som senere skal paavises — slet ikke overfor Høiesteret.

Men hertil kommer end yderligere, at Struensees Principer med Hensyn til Retspleiens Organisation, saaledes som de fremgaae af hans Forsvarsskrift [23], paa ingen Maade havde nogen særlig betænkelig Characteer, idet de gik ud paa: 1) at afgjøre ethvert Retsspørgsmaal efter lovbestemte Former, at lade enhver Anklaget udtale sig samt at anstille nøiagtige Undersøgelser, 2) at indskrænke Domstolenes Antal til det strengt Nødvendige*)

---

*) Vi skulle paa dette Sted minde om den ivrige literaire Bevægelse, der gjennem en Række Smaapiecer efter Censurens Ophævelse i 1770 og det flgde Aar opstod i Anledning af et af Procurator Bie under Pseudonymet Philopatreia udgivet Skrift, hvori han bl. meget Andet havde klaget over den danske Rettergangs Vidtløftighed og som Midler til dennes Modarbeidelse havde foreslaaet, at Procuratorer skulde afskaffes og den Underdommer, hvis Dom underkjendtes ved høiere Ret, idømmes Straf. Af langt større Interesse end disse umodne Forslag var imidlertid et i 1771 anonymt fremkommet „Forslag til Justitiens bedre Administration eller en kortere Maade i Processer for Danmark og Norge", der gik ud paa intet mindre end ganske at afskaffe Overretterne som Led i Appelrækken og saaledes at indanke Sagerne lige fra Underretterne til Høiesteret, „hvor Ingen saa lettelig drister sig til at komme med urimelige Ting", og for Norges Vedk. at lade „Oberhofretten blive som tilforn Høiesteret „for Norge eller i den Sted, at der stiftes en Høiesteret i Kjøben„havn, som alle norske Sager kunde paakjende, ifald det skulde „behøves". Til Støtte for sit Forslag om Underretsdommes

og at tilveiebringe Orden i deres Organisation, saaledes at Alle uden Undtagelse blive de samme faste Retsregler undergivne, „da jeder, von was für einem Stande er auch „sei, in Absicht der Justitz als Bürger zu betrachten ist“, 3) at afskaffe eller dog nøiagtigen at lovregle Dommernes Sportler samt at forkorte Procesmaaden saameget som muligt. Og om det nu end er meget overdrevet, naar en fremragende Jurist skal have yttret om Struensees Virksomhed paa Retsorganiseringens Omraade, at han „i 7 Uger udrettede Mere end vore Jurister i 10 Aar“ [24], saa er det dog en Kjendsgjerning, at han virkelig forstod i sin korte Statsstyrelse at realisere adskillige af hine Principer. Ikke blot maa saaledes Foreningen af alle de mange particulaire Jurisdictioner i Kjøbenhavn i den ved Fdg. af 15 Juni 1771 [25] oprettede nye Hof- og Stadsret med umiddelbar Appel til Høiesteret regnes hans Ministerium til Ære*), men ogsaa Principet om Liighed for Loven i Retsforfølgningen

directe Appel til Høiesteret anfører Forf. særlig, at ligesom denne Foranstaltning, naar dertil knyttes Underdommernes Idømmelse af store Mulcter for deres urigtige Domme, formeentlig vilde „forkorte Sagernes Tal til Høiesteret“, saaledes kunde han særlig med Hensyn til de Livssager, som absolut skulle indankes for Høiesteret, „ikke fatte Aarsagen til, hvorfor „de skulle til Melleminstantserne, uden det maa være, fordi „Høiesteret i saa betydelige Tilfælde vil høre mange Andres „Raisons og Grunde til Dommen“; men herved drages Sagerne i Langdrag og Omkostningerne forøges, medens dog „mangen „Underdommer kan give lige saa god Raison for sin Dom som „Landsdommerne“. De ved Overrettens Afskaffelse overflødigblevne Overretsprocuratorer maatte da søge Fortjeneste ved Underretterne, event. ansættes i Underdommerembeder, og Forf. tager endelig Ordet for, at alle Procuratorer skulde være „lovkyndige og derudi examinerede“ samt beskikkede af Kongen.

*) Endnu ved Aarhundredets Slutning lyder der fra selve Høiesteret Lovtaler over denne Foranstaltning, idet Retten i en Erkl. af 19 Juli 1799 [26], ved hvilken den med stor Bestemthed fraraader et Forslag fra Admiralitets- og Commissariats-Collegiet om Henlæggelse under den combinerede Ret af visse Sager fra Hof- og Stadsretten, udtaler: „Den Foranstaltning, som blev føiet ved Hof- „og Stadsrettens Indretning, den nemlig, at een eneste, almindelig „Jurisdiction blev etableret og endeel extraordinaire Jurisdictioner „afskaffede, var saa god og rigtig, at der ei uden den høieste „Nødvendighed bør skee Forandring eller Undtagelse fra samme“.

kom til Orde i Pl. 8 April 1771, medens større Hurtighed i Proceduren tilstræbtes ved de tvende Rescripter af 27 April 1771 og Canc. Pl. af 14 Juni s. A., ligesom endelig ogsaa Fdg. af 30 December 1771 om Inqvisitionscommissionens Omordning i Kjøbenhavn ikke blot bar Præg af større Humanitet i den criminelle Forundersøgelse ved i § 10 ganske at afskaffe Torturs eller den saakaldte skarpe Examinations Anvendelse, men tillige mere fyldestgjørende realiserede Tanken om en nøiagtig, paa Vedkommendes personlige Afhøring og tvangfri Forklaring hvilende Undersøgelse. Ogsaa fortjener vel Fdg. af 27 April 1771 at nævnes som forandrende den for grove og qvalificerede Tyverier hidtil bestemte Livsstraf[27], ligesom det maa fremhæves, at Struensees Princip om Afskaffelse af Sportellønning, som han ogsaa paa Administrationens Omraade søgte gjennemført, jfr. Canc. Instrux af 20 April 1771 § 10, for Domstolenes Vedkommende bragtes til Anvendelse ved Hof- og Stadsretten, jfr. Rescr. af 25 Juni og Prom. af 26 Juni 1771, og ligeledes, som senere skal paavises, skaffede sig Udtryk paa Høiesterets Omraade.

Under Ledelse af den i forrige Periode omtalte Justitiarius Mogens Rosenkrantz og fra d. 20 Januar 1769 af hans Efterfølger, Kammerherre Willum de Berregaard[28] til Borreby og Kjølbygaard, som i 1753 var bleven Høiesteretsassessor, udfoldede Høiesteret i de første rolige Aar af Christian d. 7des Regjering en arbeidsrig Virksomhed, uden at der i disse Aar vides at være indtruffet andre Begivenheder af Betydning vedrørende Retten, end at der, umiddelbart efter Regentskiftet, som sædvanligt ved slige Leiligheder, udstedtes en d. 28 Februar 1766 dateret, nye Høiesterets-Instrux[29], som imidlertid ikke var Andet end et ligelydende Aftryk af den udførlige Instrux af 23 Februar 1753, som vi i forrige Afsnit vidtløftigt have dvælet ved. Ligeledes fortjener vel ogsaa at fremhæves, at det ved Placat af 1 November 1768, jfr. Rescript til Justitiarius af 22 Juli s. A.[30], for at indskrænke Omkostninger og Tidsspilde i Brandsager bestemtes, at „høistvigtige“ Brandsager efter Brandfdg. for Danmark af 24 Januar 1761 8de Cap. §§ 3 og 5, som „sigte til Liv, Ære eller Arbeide i Skubkarren“, for

Fremtiden skulde indankes fra Brandretterne lige til Høiesteret, uden som hidtil at passere Stiftamtmanden som Melleminstants.

I Slutningen af 1769 døde Berregaard efter knap et Aars Virksomhed som Justitiarius og efterfulgtes d. 15 December s. A. af Geheimeraad Jens Krag Baron Juel Wind[31] til Juellinge, der, efter i 1747 at have faaet „Sæde uden Stemme" i Høiesteret i en Alder af kun 23 Aar, i 1759 nævnes som virkelig Høiesteretsassessor. Han forestod Retten i de bevægede Aar indtil sin Død d. 30 April 1776.

Den vigtigste, Retten vedrørende Begivenhed i hans Bestyrelsestid var Emaneringen af den endnu gjældende Høiesterets-Instrux af 7 December 1771[32], som vi i de følgende Blade skulle gjøre til Gjenstand for en vidtløftigere Omtale. Det gjælder om denne Instrux' Tilblivelse, som overhovedet om hele Forholdet til Høiesteret, at Struensee her kun i en meget lidet fremtrædende Grad har gjort sin Indflydelse directe gjældende, og det lyder derfor meget ubeføiet, naar Dorothea Biehl i et af sine bekjendte Breve til Johan v. Bülow udtaler sig paa følgende Maade[33]. „Havde Struensee, istedenfor at „Høiesteret paa engang og ganske uventende fik sin Af„sked, som satte Alle i Forundring og Forskrækkelse, „betjent sig af Feriernes Tid til at gjøre offentlig be„kjendt, at Hs. Maj. af faderlig Omhu og til des større „Sikkerhed for Rettens strenge Udøvelse havde besluttet, „at enhver af dem, i hvis Hænder deres Medborgeres „Ære og Velfærd blev betroet, skulde for Fremtiden nyde „saa anstændig en Underholdning, der kunde sætte dem „udenfor al Fristelse og Mistanke af at kunne sælge Ret„ten, og at dette Mellemrum skulde anvendes til at ud„søge de bedste og værdigste Mænd dertil, saa havde det „opvakt Glæde og Haab og hans Fjender ikke faaet Lei„lighed til at afbilde ham som En, der vilde forjage Ret „og Retfærdighed af Landet, hvilket Indtryk hans føl„gende Indretning ikke kunde udslette, ihvor priselig den „end var." Det er den gamle Klage over Struensees store Hensynsløshed ved Afskedigelsen af Embedsmænd, som han ei ansaae egnede til fortsat Embedsvirksomhed,

der her paa en ganske grundløs Maade gjøres gjældende specielt med Hensyn til hans Forhold overfor Høiesteret, medens Sandheden, som vi i det Følgende nærmere skulle paavise, i Virkeligheden er den, at af Høiesterets hidtidige tolv faste Assessorer kun tre samtidig med den nye Instrux' Udstedelse bleve afskedigede, nemlig foruden Kofod Ancher, der var optaget af sine andre Embedsforretninger, navnlig som Generalauditeur i Søetaten, Conferentsraad T. Klevenfeldt og Etatsraad Weyse[34], og disse tvende Sidstes Afskedigelse skete end ikke efter Struensees Initiativ, men efter udtrykkelig Indstilling fra den til Instruxens Udarbeidelse nedsatte Commission og af fuldkommen plausible Grunde.

Om denne Instrux' Tilblivelseshistorie ere vi efter Cancelliarchivet istand til at meddele temmelig udtømmende Oplysninger, idet den af Statsministrene Grev O. Thott og Schack-Rathlou samt af Stiftamtmand Scheel bestaaende Commission, der efter Struensees Fald blev nedsat for at undersøge den daværende Tilstand af de i de sidste $1^1/_2$ Aar gjorte Indretninger og Forandringer i de civile Collegier og Dikasterier[35], under 5 December 1772 begjærte Oplysning hos Cancelliet om „den med „Høiesteret i Aaret 1771 skete Forandring, hvorudi „samme bestod, samt hvorledes Høiesteret nu er“, hvilke Oplysninger derefter bleve meddeelte i en Skrivelse fra Cancelliet af 27 Januar 1773, med hvilken fulgte — for en Deel i Afskrift — de forskjellige Aktstykker, som vedrøre hiin „Forandring“. Idet vi noget nærmere skulle gaae ind paa de Instruxen forudgaaende Forhandlinger og Arbeider, skulle vi i Forbigaaende bemærke, at den Omstændighed, at hiin i 1772 etablerede Revisionscommission, hvis Mandat gik ud paa, at kun de absolut gode Indretninger fra Struensees Periode skulde forblive uforandrede, medens de slette og mindre gode med Forsigtighed skulde afskaffes eller modificeres, ikke fandt Anledning til i nogen Henseende at rokke ved Instruxen af 1771, turde afgive det bedste Beviis for, at Struensee ikke er befunden at have haft nogen skadelig Indflydelse paa dette Organisationsarbeide; det Følgende vil gjennem de nøgne Kjendsgjerninger fuldkommen bekræfte dette.

Efterat Hof- og Stadsretten ved Fdg. af 15 Juni 1771 var bleven oprettet, paalagdes det ved en Cabinetsordre Cancelliet fremdeles at tage under Overveielse, hvorledes man overfor det voxende Arbeidsstof kunde paa hensigtsmæssigste Maade virke hen til „de for „Høiesteret indkommende Sagers uopholdelige Afgjørelse „for hvert Aar, ligesom hidtil er skeet.“ I sin til Efterkommelse heraf nedlagte Forestilling*), som vil findes meddeelt blandt Bilagene**), anfører Cancelliet 3 Grunde for, at Høiesteret formeentlig „efterdags vil faae en Deel Mere at bestille end hidtil“, nemlig: 1) at den nye Omordning af Jurisdictionsforholdene i Kjøbenhavn vilde medføre, at Høiesteret fremtidig i adskillige Tilfælde vilde blive 2den Instants, hvor den før var 3die, hvad atter vilde afføde, at flere Kjøbenhavnske Sager end tidligere vilde kunne ventes indankede for Høiesteret, „efterdi „Folk, som have Processer, sjeldent lade sig nøie med „een Dom“, 2) at flere Sager, som hidtil havde hørt under Krigsret og Overkrigsret, efter Fdg. 15 Juni 1771 § 3, jfr. § 18, som overgaaede til Hof- og Stadsretten vilde blive at appellere til Høiesteret, nemlig ikke alene Gjældsog alle andre borgerlige Sager mod militaire Personer, men ogsaa criminelle Sager angaaende Misgjerninger, som ere forøvede af Militaire udenfor Tjenesten og gjøre dem udygtige til videre Tjeneste[36], og 3) at en yderligere Tilvæxt af Sager vilde kunne ventes, naar en lignende Begrændsning af den militaire Jurisdiction ogsaa udenfor Kjøbenhavn maatte blive paabuden, hvad „saavel An„stændighed som Billighed og Rimelighed synes at ud„fordre“. Endelig fremhæves endnu i Forestillingen som en fjerde Grund til Høiesteretssagernes forventede Forøgelse: at ligesom den siden 1660 bestaaende og senere ved Kammerrets-Ordningen af 18 Marts 1720 nærmere organiserede Kammerret[37] for Paadømmelsen af de Ri-

---

*) Datoen af denne Forestilling findes ikke angiven paa den af os benyttede Afskrift, medens det har viist sig ugjørligt at fremskaffe Originalen i Cancelliarchivet; men at Forestillingen virkelig er afgaaet, fremgaaer af Cancelliets senere Forestilling til Kongen af 6 November 1771.

**) See Bilag XIII.

gens Intrader særligt vedrørende Sager for Kjøbenhavns Vedkommende alt var ophævet ved Fdg. af 15 Juni 1771 § 11 og de paagjældende Sager henviste til Paakjendelse ved Hof- og Stadsretten, saaledes „synes det og rimeligt“, at en lignende Ophævelse i en nær Fremtid maatte finde Sted ogsaa „for den øvrige Deel af begge Rigerne“, hvoraf da vilde følge, „at de fleste af de Sager, som hid„til have været paakjendte ved Kammerretten, herefter „ville indkomme for Høiesteret“. Denne Foranstaltning blev virkelig ogsaa nogle Aar senere gjennemført, idet det ved Fdg. af 17 Februar 1774 i Almindelighed bestemtes, at de Sager, som tidligere havde sorteret under Kammerretten, deriblandt alle Consumtionssager, som en Følge af dennes Ophævelse fremtidig i første Instants skulde paakjendes af den ordinaire Underret ved den Paagjældendes sædvanlige Værnething og derfra indankes lige til Høiesteret, først med 5 Uger, senere ifølge Pl. af 19 August 1785 med 6 Maaneder som terminus appellationis, jfr. Canc. Prom. til Høiesteret af 27 August s. A.[38], ligesom en lignende Bestemmelse for de Kongens Indkomster vedrørende vestindiske Sager allerede tidligere synes at være taget, jfr. Canc. Prom. til det danske Kammer af 27 Juli 1771[39].

Med de ovennævnte Grundbetragtninger for Øie havde Cancelli-Collegiet da gjennemgaaet den ældre Instrux af 1753 og — som det videre hedder i Forestillingen — taget under Overveielse, „hvad deraf efter nuværende „Forfatning kunde udelades eller findes fornødent at til„føie samt i andre Maader at forandre“, og Resultatet heraf blev et af Generalprocureuren, Conferentsraad Stampe, der jo ligeledes i sin Tid havde gjort Udkastet til hiin ældre Instrux, forfattet Instruxforslag, som Cancelliet indstillede til Allerh. Approbation. Dette adskilte sig kun væsentligt fra den tidligere Instrux deri, at Bestemmelserne om Præsidenten og dennes Myndighed vare udeladte, „da der for nærværende Tid ingen „saadan er i Høiesteret og ei heller efter Cancelliets For„mening nogen bør være“, og at det var overdraget Justitiarius ligesom tidligere, da der ingen Præsident kjendtes, at have „Indseende med Sagernes ordentlige

og uopholdelige Foretagelse m. v."; fremdeles at de tidligere Forskrifter om Auscultanter fjernedes, „da der „nu haves Leilighed, af Hof- og Stadsrettens Lemmer at „udvælge de dueligste til Assessorer foruden andre be„kjendte brave Mænd, som dertil have viist sig meri„terede". Endelig indeholdt Forslaget en Bestemmelse om, at „de Søgnedage i de sædvanlige Ferier ved Paaske, Pintse og Julehøitid" skulde benyttes til Rets Holdelse, saafremt saadant maatte blive nødvendigt af Hensyn til Sagernes Mængde, ligesom det udtrykkelig paabødes, at „Ingen maatte votere i en Sag, uden han fra Begyn„delsen af havde siddet deri". Minimumsantallet af Voterende i en Sag skulde efter Forslaget, ligesom hidtil, være 9, „paa det saavel Høiesteret kunde conservere sin „Anseelse og Publicum, hvis Ære og Velfærd dér som „sidste Instants ankommer paa Sagernes Udfald, kunde „dertil have den fuldkomne Fortrolighed", og for at dette Minimum altid kunde paaregnes disponibelt foreslog Cancelliet, at der foruden Justitiarius skulde være 14 bestandige og lønnede Assessorer, hvis Gage „vel i „det Ringeste ikke burde være mindre end 1000 Rbd., „da de Øverste i Hof- og Stadsretten er tillagt 8 à 900 „Rbd.". Men desuden formeente Cancelliet, at det, specielt af Hensyn til muligt mødende Habilitets-Vanskeligheder i Compagniernes og deslige Interessentskabers Sager, kunde være „godt, at foruden de bestandige As„sessores Nogle havde Ordre at indfinde sig i slige Til„fælde, naar de vorde tilsagte og deres andre Forret„ninger dem ei derfra forhindre" — altsaa som extraordinaire Assessorer.

Efterat Sagen saaledes af Cancelliet var indbragt for Kongen, blev det ved trende d. 9 October 1771 Allerh. underskrevne og af Struensee paraferede Ordrer paalagt Høiesterets Justitiarius, Geheimeraad Juel Wind, Kammerherre, Grev Brandt og Conferentsraad Schumacher at sammentræde i en Commission (med den senere Høiesteretsassessor Michael Treschow som Secretær[40]), for — som det i de paa Tydsk affattede Ordrer hedder — „einen „Plan zu entwerfen, auf welche Art eine beständige, hin„reichende Anzahl Assessoren mit einem gehörigen Ge-

„halt im höchsten Gericht zu der Verhandlung der Af-
„fairen angestellet, und auf welchem Fuss die Procedure
„in dessen Geschäften zu Erreichung meiner Absicht, dass
„die Justitz mit Geschwindigkeit, vigeur und Accuratesse
„gehandhabt werde, gesetzt werden könnte", og 2 Dage senere — d. 11 October — udgik en lignende Ordre[41] til Generalprocureur Stampe, der saaledes blev det 4de Medlem af Commissionen, som forøvrigt ikke synes at have faaet Cancelli-Udkastet meddeelt til Grundlag for sine Forhandlinger. Allerede den sidstnævnte Dag paabegyndte Commissionen sine Møder med saa god Virkning, at Geheimeraad Juel Wind allerede d. 19 October kunde fremlægge et af ham forfattet Instruxforslag, som strax bifaldtes af de andre Medlemmer. Ved Affattelsen af Indstillingen til Kongen kom man imidlertid i Tvivl om, hvorvidt det efter Ordene i Commissoriet var Meningen, at Commissionen skulde navngive saavel de Assessorer og Secretærer, som formeentes at kunne forblive, som de Personer, Commissionen ansaae værdige til at indtræde i Høiesteret efter den nye Instrux, eller om det skulde overlades til Cancelliet at fremkomme med de fornødne Forslag i saa Henseende. Paa sin d. 23 October 1771 derom til Kongen rettede Forespørgsel fik Commissionen imidlertid til Svar, at den havde at gjøre Forslag om Besættelsen af Rettens forskjellige Poster og derved alene at tage Hensyn til de Paagjældendes personlige Fortjeneste og Capacitet. Den 26 October affattedes og underskreves derpaa Indstillingen, hvorefter Commissionen, hvis Protocol[42] kun udgjør 17 Sider, blev sluttet.

I denne blandt Bilagene meddeelte Indstilling*), der var ledsaget af det udarbeidede Instrux-Udkast, omtaler Commissionen først, paa hvilken Maade Dommerne i Høiesteret kunde faae den bedst muelige Kjendskab til de dem til Paakjendelse foreliggende Sager, og nævner som et Middel hertil, at vedkommende Sag forinden dens mundtlige Plaidering af de mødende Procuratorer skriftlig deduceredes og tilligemed Documenterne samt en paalidelig Extract fra begge Sider først sendtes til den Asses-

*) See Bilag XIV.

sor, der skulde begynde Voteringen i den, og siden til de øvrige Assessorer — en Ordning, der saaledes for en Deel minder om de ved Instruxen af 25 Juni 1670 for en kort Tid indførte Referendarier. Med Føie gjør Commissionen imidlertid mod en saadan Ordnings Gjennemførelse gjældende, at den vilde trække Sagerne i Langdrag for Parterne, idet den skriftlige Deduction i større Sager let for Procuratorerne kunde medføre 5—6 Ugers og for den Førstvoterende 4—5 Ugers forøget Arbeide og vistnok ligesaa lang Tid for de øvrige Assessorer tilsammen, en Forsinkelse, som overfor det ventelig forøgede Arbeidsstof ligefrem vilde være betænkelig og tillige vilde gjøre Proceduren mere bekostelig for Parterne; og ved Siden heraf fremhæver Commissionen endelig ogsaa, at en slig Ordning vilde blive næsten uoverkommelig for Procuratorerne, „efterdi der paa denne Tid kun ere 3 Procuratorer, som Folk i Almindelighed anbetroe deres Sager", en Bemærkning, hvorved vistnok sigtes til Procuratorerne Uldall, Jacob Edv. Colbjørnsen og Nørager. Men Commissionen var imidlertid kommen til det Resultat, at en Forandring i saa Henseende heller ikke var nødvendig, idet Assessorerne ved Documenternes Oplæsning i Retten og deres egne, under denne foretagne Extraheringer af samme maatte kunne faae tilstrækkelig Kjendskab til Sagen, ligesom de formeentlig ogsaa vilde have Tid nok „til at betænke sig" paa deres Vota, „efterdi de Sager, som ere „af nogen Betydenhed, altid vare længere end een Dag, „da de imidlertid kunne faae Sagens Documenter hjem „til sig, saafremt de finde det fornødent".

Derimod foreslog Commissionen som tjenlige Midler til, ogsaa under den forventede Forøgelse af Sagernes Antal som Følge af Hof- og Stadsrettens Oprettelse „og de „Forandringer, som derefter formodes med Jurisdictionerne „i Rigerne" *), fremdeles — „som nu er skeet i adskillige „Aar og næppe, i hvor stor Lyksalighed det end er, kan

*) Herved sigtes vistnok til de under Overveielse værende, men ikke realiserede Planer til en Omordning af Jurisdictionsforholdene udenfor Kjøbenhavn [43].

„findes i noget Land"*) — at overkomme det aarlige Arbeidsstof, eventuelt ligesom hidtil at udtage korte Sager til skriftlig Behandling, at holde Ret om Fredagene saavelsom paa Søgnedagene i Høitidsferierne, samt at forøge Rettens daglige Arbeidstid om Vinteren fra Kl. 1 til Kl. 2. Endelig gik Commissionens Forslag ogsaa ud paa, at de i Høiesteret ansatte Assessorer, hvis Antal den meente burde bestemmes til 13 foruden Justitiarius (som det vil erindres, lød Cancelliets Forslag paa 14 excl. Justitiarius), for Fremtiden „intet andet Embede „eller Forretninger maatte paatage sig, paa det at Høieste-„ret ikke skulde mangle Assessorer", en Bestemmelse, der unægtelig repræsenterede et overmaade væsentligt Fremskridt, forsaavidt der derved vilde blive raadet Bod netop paa et af de allerværste Misforhold i Rettens hidtidige Ordning. At nedsætte Minimumsantallet af Voterende i en Sag under det hidtil paabudne Antal af 9 Assessorer, fraraader Commissionen paa det Bestemteste, „efterdi Publicum i Almindelighed og de Trættende i „Særdeleshed vilde blive bekymrede over at see et min-„dre Antal at dømme sig imellem end før og derved tabe „en Deel af den Tillid, de nu i Almindelighed have til „Høiesteret". Foruden Assessorerne foreslaaer Commissionen fremdeles ansat en Justitssecretær, 3 (tidligere havde der som Regel været 4 til Raadighed) Protocolsecretærer, en Cancellist og 2 Copister i Justitscontoiret samt et Bud. Medens Commissionen endvidere, ligesom Cancelliet, foreslog, at et vist Antal extraordinaire Assessorer skulde beordres til at overvære Rettens høitidelige, aarlige Aabning og nogle af disse tillige til at give Møde i Retten efter nærmere Tilsigelse af Justitiarius i Tilfælde af Forfald blandt de ordinaire Assessorer**), dissentierede Commissionen derimod forsaavidt

*) Ang. Rigtigheden af denne Roes henvises til det bl. Bilagene som Bilag XV meddeelte Uddrag af Høiesterets-Ordenerne 1766—1793.

**) Fra 1791 kjendes et Tilfælde, hvori det ved Canc. Prom. af 26 Marts s. A. tillodes 3 ordinaire Assessorer at vige deres Sæde i en Sag mellem Generalprocureur Colbjørnsen og Kammerherre Lüttichau mod at remplaceres af ligesaa mange extraordinaire Assessorer".

fra Cancelliet, som den i sin Indstilling gik ud fra, at Auscultanter ogsaa fremtidigt skulde kunne antages, naar kun ikke deres Antal oversteg 2—3 ad Gangen; ja denne Reminiscents fra Fortiden tilsigtede den endog strax at faae bragt i Anvendelse, forsaavidt den udtrykkelig anbefalede, at tre af de til Ansættelse som Assessorer foreslaaede Personer inden deres definitive Udnævnelse en kort Tid skulde overvære Retsforhandlingerne „som Auscultanter". Endelig adskilte ogsaa Commissionens Forslag sig fra Cancelliets deri, at det bestemte den laveste Assessorlønning til 800 Rbdl., medens Cancelliet, som vi foran have seet, havde foreslaaet 1000 Rbdl. som Minimum.

Dette var i Korthed det væsentlige Indhold af Commissionens Indstilling med Hensyn til det nye Instruxproject. Denne blev derpaa ved en Cabinetsordre af 28 October 1771 tilstillet Cancelliet til yderligere Erklæring om, hvorvidt „derved endnu maatte være Noget at erindre". I sin som Svar herpaa afgivne Betænkning af 6 November s. A., som vil findes blandt Bilagene*), fremhæver Cancelliet med Føie, at Commissionsforslaget kun paa nogle enkelte Punkter afviger fra dets eget, tidligere indsendte Udkast, og af disse Difference-Punkter omhandles saa særligt: Auscultantspørgsmaalet og Minimumslønningens Fastsættelse.

Hvad det første af disse Punkter angaaer, erklærer Cancelliet, at det vedblivende maa ansee det rigtigst, at ingen Auscultering i Høiesteret fremtidig tillades, „siden det befrygtelig kunde give Anledning til, at „Retten undertiden ikke med saa værdige Lemmer blev „besat, som ellers kunde skee" ved Overflytning fra Hof- og Stadsretten, Overretterne eller fra andre vigtige Embeder, „allerhelst da det har sin Vanskelighed og Betænkelighed „at udsætte nogen Auscultant af Retten, fordi han ei „befindes dygtig nok til at betroes Votum". Men da Commissionen imidlertid havde formeent, at Auscultanter nok kunde tillades i et meget begrændset Antal, henstillede Cancelliet dog dette Spørgsmaal til Kongens „eget Godtbefindende", som ved Paategning paa selve Betænkningen resolverede saaledes: „Es sollen nach der Cancellei-

*) See Bilag XVI.

„Vorschlag keine Auscultanten beym Höchsten Gericht „zugelassen werden, sondern die Assessores sich vorher in „unterjuristischen Bedienungen habil und bekannt gemacht „haben“, og i Overeensstemmelse hermed bleve da ogsaa de tidligere Auscultantforskrifter udeladte i den nye Instrux. Det var imidlertid kun overmaade kort Tid, at dette Forbud virkelig blev opretholdt. Allerede den 24 December 1772 blev nemlig Baron Fr. Krag Juel Wind og d. 14 Juli 1773 Kammerjunker Chr. Urne (senere Justitiarius) efter Ansøgning antagne som Assessores auscultantes [45] i Høiesteret, idet Cancelliet ved Indstillingerne herom udtrykkelig fremhævede, at Instrux-Commissionen i sin Tid havde foreslaaet Ausculteringen opretholdt, naar Antallet kun ikke oversteg et Par ad Gangen, en Begrændsning, som forøvrigt ikke var ukjendt fra selve Cancelliet, idet det i Instruxen for samme af 20 April 1771 § 11 var bestemt, at der i Cancelli-Collegiets Sessioner ikke maatte være flere end 2 Auscultanter, ligesom der i „ingen Contoir mere end een Volontair paa eengang „tilstedes at befatte sig med Forretningerne“. Og hine 2 Dispensationstilfælde, af hvilke det sidstnævnte frembød den Eiendommelighed, at Tilladelsen var betinget af, at Urne, der havde studeret ved Sorø ridderlige Academi, først skulde tage juridisk Examen ved Kjøbenhavns Universitet, efterfulgtes snart med kortere eller længere Mellemrum af flere, saaledes d. 23 Mai 1775 for Kammerherre Iver Rosenkrantz, d. 21 Mai 1777 for Fr. Hauch, d. 17 December 1784 for Grev Gerhard Moltke, d. 16 April 1788 for Poul Chr. Stemann osv., indtil langt ned i indeværende Aarhundrede — som det af de anførte Exempler vil sees, væsentligst for Personer af de høiere aristokratiske Kredse. Men ved Siden af disse Tilfælde, i hvilke Ausculteringen tillodes som en særlig personlig Begunstigelse, kjendes der ogsaa et ganske enkelt Tilfælde, hvor den ligefrem gjordes til en Betingelse for en Persons Ansættelse som Høiesteretsassessor, idet det — i Liighed med, hvad Instrux-Commissionen havde foreslaaet med Hensyn til de 3 ved Omordningen i 1771 ansatte nye Assessorer — ved kgl. Resol. af 30 Januar 1777 bestemtes, at Hofretsassessor Hans Morten Sommer maatte ansættes som Assessor i

Høiesteret, „naar han først har siddet dér en Maanedstid „som Assessor Auscultans*) og derefter aflægger Prøve „efter Instruxens § 23.“ 46

Hvad dernæst det andet af de særlig fremhævede Differencepunkter angaaer, fastholdt Cancelliet bestemt sit oprindelige Forslag om at sætte Assessorernes Begyndelseslønning til 1000 Rbdl., idet det til Støtte herfor fremhævedes, at den øverste Assessor i Hof- og Stadsretten havde 900 Rbdl. og at det følgelig, ifald Commissionsforslaget paa dette Punkt toges tilfølge, „ikke kunde blive en Fordeel for ham at gaae ind i Høiesteret“. Kongen approberede da ogsaa Cancelliets Indstilling i denne Henseende, medens han iøvrigt tiltraadte Commissionens Forslag, derunder navnlig ogsaa den af Cancelliet ikke nærmere imødegaaede Indstilling om, at de ordinaire Assessorers Antal bestemtes til 13 foruden Justitiarius.

Som alt bemærket, var det paa Commissionens Forespørgsel udtrykkeligt blevet Samme paalagt at fremkomme med Forslag om, hvilke af de i Høiesteret alt ansatte Assessorer og Secretærer, der formentes at kunne forblive i deres Stillinger ogsaa under den nye Ordning, og paa hvilken Maade de eventuelt ledigtblivende Poster maatte kunne besættes, saaledes at der ved disse Forslags Fremsættelse „alene skulde tages Hensyn til de Paagjældendes Fortjenester“. Høiesteret bestod dengang, foruden Justitiarius, Geheimeraad Juel Wind, af følgende, 12 faste Assessorer:

1) Conferentsr. H. Hjelmstjerne.	7) Etatsraad S. H. Cordsen.
2) Conferentsr. T. af Klevenfeldt.	8) Etatsraad J. F. Reiche.
3) Etatsraad J. C. Weyse.	9) Etatsraad Chr. Sevel.
4) Etatsraad P. Kofod Ancher.	10) Kammerj. A. P. v. Levetzau.
5) Etatsraad P. Hoppe.	11) Justitsraad J. P. Bagger.
6) Etatsraad H. D. Brinck-Seidelin.	12) Justitsraad J. J. Anchersen.

Justitssecretær: Justitsraad H. Borch.

*) Mueligen kan denne særlige Foranstaltning finde sin Forklaring i den Omstændighed, at Sommer oprindelig kun var juridisk Candidat med Haud. og — sandsynligviis netop med en Høiesteretscarriere for Øie — først 1776 som 44aarig Mand og 14aarig Hofretsassessor havde taget Examen om med Laudabilis.

Af disse havde allerede Cancelliet i sin første Forestilling fremhævet Kofod Ancher som hindret ved andre Embedsforretninger fra „uden Nødvendighed" at indfinde sig i Høiesteret, og hans Udskydelse af de faste Assessorers Tal maatte saaledes paa Forhaand ansees given. Af de øvrige Tilforordnede fandt Commissionen sig derimod foranlediget til at foreslaae Klevenfeldt og Weyse til Afskedigelse med Pension, men Motiveringen heraf stiller det udenfor al Tvivl, at de Begge i høi Grad qvalificerede sig til Entledigelse, saaat der ikke er den mindste Grund til at betragte Forslagene som fremgaaede af Intrigue eller personlig Uvillie mod disse to Mænd. Klevenfeldt var vel kun 61 Aar gl., men havde siddet siden d. 22 Mai 1744, altsaa 27 Aar, i Høiesteret og var — som det hedder i Indstillingen — „ved sin tiltagende Alder bleven alt jo „mere og mere skrøbelig*), hvilket uden Tvivl har sin „Grund i hans heel beknyttede Omstændigheder" i pecuniair Henseende; han var desuden stærkt optaget af sine heraldiske Arbeider, „som Ingen bedre end han er istand til at fuld-„føre og som kan have sin store Nytte til Oplysning i „Fædrelandets Historie". Commissionen indstillede ham, der „baade har haft og fortjent reputation af en vittig, duelig, ærlig og redelig Assessor", da ogsaa til, ved Siden af en passende Pension at eftergives sin Gjæld til Kongens Kasse, „hvoraf Deres Majestæt dog næppe faaer Noget, da den derimod daglig ængster og bekymrer ham". For Etatsraad Weyses Vedkommende, der havde været Høiesteretsassessor siden 1751 (han fik allerede d. 9 Mai 1749 Sæde uden Votum), var Commissionens Afskedigelsesforslag motiveret ved, at han „til at tale og udtrykke sin „Mening just ikke haver de Gaver, der ei alene pryder, „men og i visse Henseender udfordres af en Assessor i „Høiesteret, da Mangel derpaa gjør, at man ikke kan faae „saa tilforladelig Kundskab om Ens Indsigt", og da Commissionen derhos ved Siden heraf kun har den noget for-

*) Allerede som Justitssecretær havde Klevenfeldt (dengang Kleve) været svagelig, hvilket fremgaaer deraf, at der ved kgl. Befaling af 5 Mai 1741 blev tilstaaet ham et Forskud af Justitskassen paa 1600 Rbdl. til Foretagelse af en Udenlandsreise paa 2 Aar „til hans Sundheds Pleie" [47].

beholdne Roes at udtale over ham, at han „bestandig og „heel flittig har indfundet sig i Retten og stedse opført sig „som en ærlig og redelig Mand og handlet efter sin bedste „Skjønsomhed", er der næppe Grund til at drage i Tvivl, at han ikke ganske fyldestgjorde de Fordringer, som man navnlig efter den nye Ordnings Gjennemførelse kunde ønske at stille til de Mænds Capacitet, til hvilke Gjerningen i Høiesteret skulde anbetroes.*)

Disse Forslag bleve virkelig ogsaa tagne tilfølge, saaat der i Forbindelse med den nyoprettede 13de Assessorpost ialt blev 4 Pladser at besætte. Til disse foreslog Commissionen lutter Nordmænd, „saasom det vist vil glæde „dem at see nogle af deres Landsmænd beklæde den Ret, som „skal dele dem imellem, og fordi Vi formode, at de bedst „maa kjende deres Fædrelands Omstændigheder" [48], og i Overeensstemmelse med denne Indstilling bleve da Justitsraad W. F. Korn (der alt tidligere d. 20 September 1765 var bleven Høiesteretsassessor, men atter entlediget d. 30 September 1769, hvorfor han nu fik Anciennitet over Anchersen) samt Hof- og Stadsretsassessorerne H. Hagerup og L. Debes og den tidligere som Læsesecretær og senest som Commissionens Secretær fungerende M. Treschow udnævnte til Høiesteretsassessorer, for de 3 Sidstnævntes Vedkommende dog først at regne efter aflagt Prøve. Af Protocolsecretærerne indstillede Commissionen Cancelliraaderne Westengaard og Jacobi til Afskedigelse med foreløbig Bibehold af deres Gager, da de „ikke have den „til Høiesterets-Protocollens Føring, som er temmelig „vanskelig, fornødne Færdighed", og de 3 foreslaaede Høiesteretssecretær-Embeder bleve da efter Indstillingen besatte med H. H. Kønnemann, P. Feddersen og M. Fridsch.

Det vil allerede af det Anførte fremgaae, at det ikke var ret mange og — paa en enkelt Undtagelse nær — heller ikke meget væsentlige Forandringer, som den nye Høiesterets-Instrux af 7 December 1771, hvoraf

*) Vi minde om, at Etatsraad Weyse — som foran p. 262 omtalt — i 1768 maatte gjøre Opbud, men at han dog trods Bestemmelsen i Instr. af 28 Februar 1766 § 22 ved kgl. Resol. fik Tilladelse til vedblivende at beklæde sit Sæde i Høiesteret, jfr. Skr. fra Oversecretæren i Cancelliet af 19 November 1768.

der under 21 s. M. fra Cancelliet tilsendtes Rettens Medlemmer Gjenparter, forsynede med det kgl. Segl, medførte i de ældre Instruxer af 1753 og 1766. Vi skulle nu i muerligste Korthed paavise, hvori disse Forandringer bestode, idet vi samtidig ville gribe Leiligheden til, i Forbigaaende at berøre forskjellige af de Modificationer, der senere — indtil henimod Slutningen af Aarhundredet — foretoges i den saaledes i 1771 skabte Ordning, en Fremstillingsmaade, som forhaabentlig vil være istand til at yde Læseren en større Anskuelighed og en bedre Oversigt, end om den chronologiske Orden, som ellers er lagt til Grund for nærværende Arbeide, ogsaa paa dette Punkt nøie blev iagttaget.

De ældre Bestemmelser i Instruxen af 1753 §§ 3 og 4 om Præsidentens Embedspligter bortfaldt ganske som Følge af dette Embedes definitive Afskaffelse i Overeensstemmelse med Cancelliets Forslag, og istedet derfor bestemte Instruxen af 1771 i § *3* at Justitiarius skal have „Indseende med og sørge for, at alle Ting i Høiesteret „gaae ordentligt til, at Sagerne i den rette Orden blive fore„tagne og, saasnart muеligt, expederede, at det behøvende „Antal af Assessorer alle Tider er tilstede, og at Instruxen „nøie bliver efterlevet, med videre".

Det af Commissionen saa varmt anbefalede, for Rettens uhindrede Virksomhed og dens hele Anseelse saa vigtige, nye Princip, at ingen af Høiesterets ordinaire Assessorer „andet Embede eller Forretning maatte paatage sig", var allerede tidligere bragt til Anvendelse i Cancelliet, idet det ved Cancelli-Instruxen af 20 April 1771 § 7 var bestemt, at „paa det, at Ingen med „andre Forretninger skal vorde forhindret fra behørigen „at iagttage sit Embedes Pligt, maa herefter hverken de „Deputerede eller nogen Anden, som staaer i Tjeneste ved „Cancelliet, have andre Forretninger eller employeres i „2de Departements tillige"; og naar det paa samme Sted fremdeles heed: „men allermindst maa en Deputeret ud„nævnes til Commissarius i en saadan Sag, som kan ind„komme i Cancelliet til Foretagelse og Paaskrivende", saa blev sligt Forbud efter Grev Thotts udtrykkelige Befaling virkelig bragt til Anvendelse, ikke blot overfor den

Cancellideputerede Luxdorph, men ogsaa overfor Høiesteretsassessor, Justitsraad Bagger i Henseende til deres Stillinger som Medlemmer af Commissionen angaaende Kjøbenhavns Magistrat og de 32 Mænd. Hiint nye Princip kom dog forøvrigt ikke paa nogen udtrykkelig Maade til Orde i Instruxen af 1771; dets Godkjendelse fremlyser kun deraf, at de tidligere, fra Instruxen af 1753 § 5 kjendte Forbehold med Hensyn til Assessorernes Mødepligt: „som ikke med andre Vores magtpaaliggende Forretninger ere occuperede" og „medmindre de ved andre Vores Forretninger, som „ingen Ophold taale, uforbigjængeligen maatte være for„hindrede", ere strøgne af Instruxen af 1771. Men Principet synes da forresten heller ingenlunde altid at være blevet strengt overholdt i Praxis, idet saaledes — for at nævne et Par Exempler — d. 31 December 1774 Jacob Edvard Colbjørnsen i Forbindelse med sin Stilling som Prof. jur. fik Sæde og Votum i Høiesteret, dog rigtignok „uden at han derfor nogen Tid maa enten forlange eller nyde Løn"[49], og ligeledes den bekjendte juridiske Professor Lauritz Nørregaard d. 7 Januar 1784 beskikkedes til tillige at være Høiesteretsassessor, saaledes at han skulde give Møde i Retten, naar han af Justitiarius dertil tilsiges „og hans Forretninger det tillader"[50].

En ny Tilføielse findes i Slutningen af § 4 i Instruxen af 1771 om, at „de Assessorer, som sidde i Retten, naar „en Sag begynder, skal der forblive, indtil de have voteret „i Sagen og samme er paadømt, saasom Ingen maa votere „i en Sag uden den, som fra Begyndelsen af har siddet „derudi" — en practisk, men forøvrigt vistnok alt i de senere Aar i Høiesteret factisk iagttagen Forskrift, hvilken Cancelliet, som det vil erindres, udtrykkelig havde ønsket fastslaaet paa instruxmæssig Maade.

Hvad Rettens daglige Mødetid angaaer, der ved Instruxen af 1753 § 6 var bestemt til Kl. 7½ om Sommeren og Kl. 8½ om Vinteren, fastsattes den ved den nye Instrux' § 5 om Sommeren samt i October og Marts Maaneder til Kl. 8 og i Vintermaanederne til Kl. 9, men heri foregik der allerede ved Rescript af 25 Marts 1773 den endnu gjældende Forandring, at Retten baade Vinter og Sommer — hele Aaret rundt — skal sættes om

Morgenen Kl. 9 præcise [51]. Den daglige Arbeidstid var oprindelig saavel efter Instr. af 1753, som efter Instr. af 1771 § *5* Aaret rundt begrændset til Kl. 1 og skulde kun udstrækkes „længere, saafremt Sagen, som er for, i den Dags Session derved kan faae Ende"; men i denne Regel kunde der dog efter den nye Bestemmelse i Instr. af 1771 § *6* [b], naar Sagernes Mængde maatte udkræve det, af Justitiarius efter „Overlæg" med de Tilforordnede gjøres den Forandring, at Arbeidstiden om Vinteren kunde udstrækkes til Kl. 2; ved det nysnævnte Rescript af 1773 blev det imidlertid slaaet fast som Norm, at de daglige Møder stedse skulle vedvare til Kl. 2.

Som yderligere Midler til en eventuel Oparbeiden af truende Restancer i de aarlige, til Høiesteret indstævnte Sager havde Cancelliet — som foran omtalt — foreslaaet deels Udtagelsen af endeel af de korteste Sager „til at tracteres skriftlig" i Overeensstemmelse med Rescripterne af 21 April og 27 Juli 1742, deels at Justitiarius efter Samraad med de Tilforordnede skulde kunne bestemme, at Retten skulde holdes om Fredagen, der jo efter gammel Regel havde været fast Fridag, samt ligeledes alle Søgnedage i de sædvanlige Ferier ved Paaske, Pintse og Julehøitid, og denne sidste Bestemmelse optoges da ogsaa som en ny Forskrift i Instr. af 1771 § *6* [b], medens Paabudet om de skriftlige Sager uforandret overgik i Instruxens § *6* [a]. Naar det endelig for det Tilfælde, at end ikke de saaledes nævnte, extraordinaire Foranstaltninger skulde vise sig tilstrækkelige til at faae samtlige indstævnte Sager paadømte inden Høiesteretsaarets Udgang, ved Instruxen af 1771 § *6* i Slutningen var paalagt Justitiarius, efter Overlæg med de Tilforordnede „at gjøre Kongen saadant „Forslag, hvorved hans Hensigt, at see Sagerne paa et „Aar tilendebragte, tilfulde kan opnaaes, saasom Kongen „ingenlunde vil tilstede, at Undersaatterne i Rettergangs „Fremme maa opholdes eller Sagerne fra et Aar til andet „udsættes, uden alene i det Tilfælde, hvor begge Parter „det selv, for lovlig og skjellig Aarsags Skyld, forlange", saa var dette et Paabud, som Forholdene i den første Snees Aar efter den nye Instrux' Fremkomst ikke indeholdt tilstrækkelig Opfordring til særlig at tage til Følge. Et

Blik paa det blandt Bilagene meddeelte Uddrag af Høiesterets-Ordenerne vil nemlig vise, at omend ganske vist det landsfaderlige Ideal: at see Sagerne paa eet Aar tilendebragte ikke noget Aar fuldtud realiseredes, saa holdt Restancerne sig dog i hele Perioden fra 1772 til 1786 saa nogenlunde indenfor Anstændighedens Grændser, idet de kun eengang (for Høiesteretsaaret 1774) overstege en Snees Sager. For 1786 voxede de imidlertid pludselig til nogle og tredive, holdt sig derpaa i de 2 paafølgende Aar omtrent paa samme Standpunkt, gik da for 1789 med Eet op til 59, for endelig for de 2 efterfølgende Aar 1790 og 1791 at culminere i et Antal af henholdsviis 88 og 89 overblevne Sager, samtidig med, at der ligeledes sporedes en betydeligere Forøgelse af de nye Sagers Mængde.

Disse ganske vist noget betænkelige Fænomener affødte da ogsaa en kgl. Resolution af 25 Februar 1791, der under 5 Marts s. A. fra Cancelliet communiceredes den daværende Justitiarius Urne og hvorved det paalagdes Cancelliet og Høiesteret at „overveie og bringe „i Forslag de tjenligste Midler til at see de fra afvigte „Aar overblevne, saavelsom de for dette Aar til Høieste„ret indstævnte Sager i Aarets Løb tilendebragte“, og Retten paabegyndte da for sit Vedkommende Spørgsmaalets Ventilation med at indhente Advocaternes Erklæring derover, som afgaves allerede under 21 Marts s. A., underskreven af samtlige paa den Tid ved Høiesteret practiserende 12 Advocater. Dette Aktstykke have vi, tiltrods for dets Omfang, troet at burde meddele blandt Bilagene*), da det er særdeles velskrevet og i forskjellige Retninger frembyder ikke liden Interesse.

Hovedbetragtningen i denne Erklæring gik ud paa, at ligesom det paa Grund af den store Fraliggenhed af forskjellige af Monarchiets Dele maatte ansees factisk umueligt at bringe alle de til et Høiesteretsaar indstævnte Sager til Ende i sammes Løb, saaledes vilde en forceret Fremskyndelse af Sagerne i forskjellige Retninger være lidet gavnlig, i hvilken Henseende det sær-

*) See Bilag XVII.

lig fremhæves, at naar man ikke altid ved et Høiesteretsaars Begyndelse kunde paaregne at have 30—40 Sager tilovers fra det foregaaende Aar, „færdige og beqvemme til at foretages i Marts og April“, vilde Følgen heraf let kunne blive, at man, for at tilveiebringe fornødent Arbeidsstof til disse Maaneder, af Mangel paa færdige Sjællandske og Kjøbenhavnske Sager maatte gribe til den Udvei at springe frem og tilbage i Ordenen. Meget kunde mueligen tale for at lade Høiesteretsaaret begynde i October istedetfor i Marts; men da det formeentlig „ikke i 10 af 100 Tilfælde interesserer nogen af Sagens „Parter at faae Dom 2 à 3 Maaneder før eller sildigere“, og der efter Advocaternes Overbeviisning „aldrig har „været en Ordenssag tilovers upaadømt, hvilken det har „været begge Parter om at gjøre at faae til Ende i det „Aar, den har været indstævnt til“, vilde det efter deres Anskuelse overhovedet være rettest, ikke i denne Henseende at foretage nogen væsentligere Forandring i Rettens Forretningsgang, da man har „100 Aars Erfarenhed „for, at Maschinen nu gaaer sin jevne Gang, og det der„imod kunde let hænde sig, at en Forandring medførte „Uleiligheder og Hindringer, som man ikke forudseer“. Hvad angaaer særlig de seneste Aars voxende Restancer, da formentes de at være begrundede, deels i, at „Vote„ringen paa nærværende Tid varer længere i Høiesteret „end i forrige Tider, hvad Undersaatterne saa langtfra „have Aarsag at klage over, at de meget mere bør ønske „sig til Lykke dermed“, deels i, at de fra Hof- og Stadsretten indankede Sagers Antal i de sidste Aar var voxet til noget Mere end det Dobbelte af, hvad de vare i de første Aaringer efter hiin Domstols Oprettelse i 1771, deels endelig i, at den forøgede Handel og Vandel „baade „her i Landet og i Ostindien, som den sidste Krig med„førte“, havde affødt en Mængde vidtløftige og indviklede Processer, hvis Tilendebringelse for Høiesteret havde medtaget Mere end sædvanlig Tid til Skade for de andre indstævnte Sager, et ganske extraordinairt og enestaaende Forhold, som dog kunde forventes at ville ophøre samtidig med Handelens Aftagen; ogsaa den i Forhold til Pengenes daværende Værdi altfor lave summa appellabilis

til Høiesteret, saavelsom de for ringe Beløb, hvormed Procesomkostningerne sædvanlig gaves, havde sin Deel i Høiesteretssagernes voxende Antal og derigjennem i Restancernes Tiltagen. Under Hensyn til disse Betragtninger holdt Advocaterne sig overbeviste om, at de forhaandenværende Forhold ikke udkrævede andre Foranstaltninger, end at man, foruden at gjøre det til fast Regel at holde Retten samlet indtil Juni Maaneds Udgang*), for Aaret 1791 skulde udtage 100 Sager til skriftlig Behandling, saaledes at Voteringen heri kunde foretages om Fredag Formiddag og skriftlig Commission eventuelt holdes en Eftermiddag, hvorved den Tid, som Voteringen i de skriftlige Sager paa de ordinaire Retsdage ellers medtog og som formentes at kunne anslaaes til 1 Time for hver Sag, vilde kunne spares til Fordeel for den mundtlige Procedure. Naar kun disse Forslag følges, vil — slutter Advocaternes Erklæring — Undersaatterne „ikke finde Anledning til at besvære Regjeringen med Klager."

Til disse Forslag sluttede Rettens Tilforordnede sig da ogsaa i alt Væsentligt i tvende af Justitiarius d. 28 April 1791 til Cancelliet indsendte Betænkninger**), idet de alene til Forslaget om Fredagenes Benyttelse til Votering i skriftlige Sager og en Eftermiddag til skriftlig Commission knyttede Ønske om, at det af Justitiarius, til hvem Gjennemførelsen af samtlige Foranstaltninger formentes at kunne overlades, maatte paalægges Advocaterne tillige at benytte Sommerferierne til skriftlige Sagers Afhandling og Fremme, saaat Commission deri da kunde holdes i Ferien af de i Kjøbenhavn tilbageblivende Assessorer, naar nye Sager frembødes til Incamination, samt at det, naar der paa een Gang maatte foreligge mange skriftlige Sager, ikke skulde være nødvendigt, at de circulerede blandt alle de Tilfor-

*) Dette havde ingenlunde tidligere været nogen ufravigelig Regel: i 1775 sluttede 1ste Session saaledes allerede d. 3 Juni, i 1776 d. 8 Juni, i 1777 d. 12 Juni, ja i 1779 og 1781 endog d. 22 Mai og i 1782 d. 31 Mai, medens den paa den anden Side saavel i 1785 som i 1791 fortsattes noget ind i Juli Maaned.

**) See Bilag XVIII [a] og XVIII [b].

ordnede, men at Paakjendelse kunde skee paa Grundlag af 9 Assessorers Vota. Endelig formentes det ogsaa at ville være meget tidsbesparende, ifald der til Brug for Dommerne under Proceduren i mundtlige Sager af Advocaterne leveredes 6—7 Gjenparter af Sagens Hoveddocumenter samt af Stævningen og de foregaaende Dommes Conclusioner, forsaavidt disse Aktstykker vare vidtløftigere, idet herved den langsomme Oplæsning i Retten, som Assessorernes Nedskrivning nødvendiggjorde, kunde undgaaes, en Foranstaltning, som flere Advocater alt tidligere af egen Drift havde iværksat og som langt senere yderligere gjennemførtes ved de siden 1857 indførte trykte Extracter.

Samtlige disse Forslag synes virkelig uden større Vanskeligheder at være blevne satte i Værk, og navnlig begyndte man allerede d. 29 April 1791 — altsaa Dagen efter Betænkningernes Indsendelse — med Anvendelsen af Fredagene til Votering i de skriftlige Sager. Vel bevirkede den meget benyttede Advocat Aagaards pludselige Død i Foraaret 1791 og den derved nødvendiggjorte Omfordeling blandt de øvrige Advocater af de henved hundrede Sager, hvormed han ved sin Bortgang sad inde, nogen Modification i Opfyldelsen af Advocaternes Løfte om de til skriftlig Behandling udtagne 100 Sagers hurtige Besørgelse. Men ligesom Kongen dog allerede efter første Sessions Slutning kunde udtale sin „Velgefall“ over de i samme afgjorte Sager og sin Tillid til, at Justitiarius fremdeles efter Overlæg med de Tilforordnede vilde træffe „en og anden Foranstaltning, som kunde svare til Kongens landsfaderlige Hensigt, at kun saa faa Sager, som „Nødvendigheden udfordrer, overblive fra et til „andet Aar“[52], saaledes var det da ogsaa, efterat Advocaterne ved en Skrivelse fra Justitiarius af 27 Juni 1792 vare opfordrede til at sørge for, at et tilstrækkeligt Antal skriftlige Sager strax ved October-Sessionens Begyndelse vare færdige, virkelig ved Udgangen af Høiesteretsaaret 1792 lykkedes at indskrænke Restancernes Antal til 57, endskjøndt Ordenssagerne for det nævnte Aar havde udgjort ialt 274. Atter i de paafølgende Aar synes Sager i større Omfang at være blevne udtagne til skriftlig Be-

handling, hvilket gav Anledning til, at det ved en kgl. Befaling af 27 December 1793[53] — i Overeensstemmelse med, hvad Retten selv alt ved Skrivelse til Cancelliet af 12 December 1792[54] havde foreslaaet — paabødes, at de Tilforordnede, om fornødent, skulde benytte Februar-Ferien til at dømme i de udcirculerede, skriftlige Sager og til Afholdelse af skriftlig Commission, ligesom det endnu senere — ved et kgl. Rescript af 11 Juli 1800[55], jfr. en kgl. Ordre af 18 s. M. — yderligere bestemtes, at saadan Commission ogsaa maatte holdes i de 2 Sommer-Extrasessioner, der, som vi senere skulle omtale, indførtes ved Fdg. af 5 Juli 1793.

De detaillerede Bestemmelser om Sædet i Retten, som fandtes i Instruxen af 1753 § 7, udelodes ganske i Instruxen af 1771, efterat det ved Cabinetsordre af 31 December 1770[56] var paabudt, at Medlemmer af Collegier, Departementer eller Dikasterier skulde i samme „have og tage deres Sæde", ikke efter den Characteer, hvormed de af Kongen maatte være benaadede, men „efter deres Indtrædelses-'Anciennitet og deres Charges Rang"; men efterat et Rescript af 3 Februar 1779[57] havde fastsat, at de Personer, som „bivaane" Høiesteret paa Aabningsdagen, Alle „uden Forskjel" skulde tage Sæde efter deres Rang, finde vi atter i en Cabinetsordre af 10 Februar 1783[58] Regler for, hvorledes Assessorerne skulde fordeles paa den første Dag, Retten holdes i Kongens Nærværelse.

Angaaende Høiesteretsassessorernes Embedsrang vil det forøvrigt være Stedet her i Forbindelse med vor tidligere Fremstilling p. 149—50 at bemærke, at medens de efter Rangfdg. af 14 October 1746 kun havde Rang med titulaire[59] Justitsraader i 5te Klasse Nr. 3, avancerede de ved en kgl. Ordre af 7 Januar 1791[60] op til Rang med virkelige Justitsraader i 4de Klasse Nr. 3, efterat man allerede flere Aar tidligere havde ophørt med i Justitsraadsbestallingerne at optage den hidtidige Clausul om Forpligtelse til, efter Justitiarii Tilsigelse at sidde i Høiesteret[61]; først ved Rescript af 6 Marts 1817 fik Assessorerne Rang med Etatsraader i Rangfdg.s 3die Klasse Nr. 3, indtil de endelig i den seneste Tid, ved Resolu-

tion af 8 September 1871, jfr. med Hensyn til de extraordinaire Assessorer Jmskr. af 17 April 1873, have opnaaet Rangstilling med Conferentsraader i 2den Klasse Nr. 12. Nogen særlig Embedsrang sees der ikke i denne Periode af Høiesterets Historie at have tilkommet Rettens Justitiarius; saafremt han ikke ved særlig Titel var benaadet med en høiere Rang — hvad ganske vist i de senere Aar stedse var Tilfældet — rangerede han efter Anciienniteten blandt de øvrige Assessorer, og det var vistnok først ved den kgl. Resol. af 30 December 1799[62], ved hvilken Conferentsraad Jacob Edvard Colbjørnsen beskikkedes til Justitiarius, at det bestemtes, at Justitiarius skulde „tage det øverste Sæde“ i Retten. Nu har — som bekjendt — Justitiarius ifølge den ovennævnte Resol. af 8 September 1871 Embedsrang i Rangfdg.s 1ste Klasse Nr. 10.

I Voteringsreglerne indførte Instruxen af 1771 ingen væsentlige Forandringer, omend §§ *13—15* indeholdt en noget omhyggeligere redigeret og mere systematisk Fremstilling i saa Henseende end den tilsvarende Forskrift i Instr. af 1753 § 14. Derimod ere de skrappe Bestemmelser om Assessorernes Forhold i og udenfor Retten, som fandtes i sidstnævnte Instrux' §§ 22 og 23, deels ganske udeladte, deels betydelig afdæmpede i den nye Instrux' § *22*. Ligesom Forskrifterne i Instruxen af 1753 § 20 om temere litigantes og i §§ 24 og 25 om Auscultanter ere udeladte i Instruxen af 1771, saaledes ere Reglerne i førstnævnte Instrux' § 26 om Auscultanternes Adgang til at aflægge Prøve til ledige Høiesteretsassessorater i Instruxen af 1771 § *23* ombyttede med en Række Bestemmelser om Betingelserne for at blive Tilforordnet i Høiesteret. Den Paagjældende skal derefter 1) være fyldt 25 Aar, 2) „med Berømmelse“ have taget juridisk Examen ved Universitetet, samt 3) i nogle Aar have været Assessor i Hof- og Stadsretten eller beklædt et andet Dommerembede og „dér tilveiebragt sig „practisk Kundskab og Færdighed i at applicere Lovene „paa forekommende Tilfælde“. Denne sidste Betingelse, der jo var i Overeensstemmelse med det i Resolutionen af 7 December 1771 udtalte Princip, at Assessorerne „sich

„vorher in unterjuristischen Bedienungen habil und bekannt „gemacht haben sollen“, og som stod i nøie Forbindelse med den ved samme Resolution paabudne Afskaffelse af Auscultant-Institutionen, blev imidlertid snart — netop som en Følge af denne Institutions i det Foregaaende omtalte, factiske Gjenoplivelse — i nogle enkelte Tilfælde fravegen, idet Auscultanterne Iver Rosenkrantz Levetzau og Fr. Krag Juel Wind (Justitiarius Juel Winds Søn), uden tidligere at have beklædt nogen Dommerstilling, henholdsviis d. 26 Juni 1776 og d. 7 Januar 1778 bleve udnævnte til Høiesteretsassessorer. Disse Fravigelser af hiint forstandige Princip synes imidlertid ikke at have kunnet finde sin Undskyldning i de tvende Paagjældendes Qvalificationer, og da der i 1778 ved Conferentsraad Peder Hoppes Død var blevet en Assessorplads ledig, fandt Kongen sig under Fremhævelse af det „overmaade“ Vigtige i, at Høiesteret „er besat med erfarne „og for retskaffen Indsigt og Redelighed velbekjendte „Assessorer“, foranlediget til i en Cabinetsordre til det danske Cancelli af 23 Februar 1778[63] at paabyde, at „da et Par unge Assessorer ere komne ind, uden at „have anden Erfaring end den, de som Auscultanter have „kunnet erhverve sig, maa der nu hverken denne Gang „eller de næste 3 Gange Andre foreslaaes til de ledige „Assessorater end Saadanne, som allerede i nogle Aar „have tjent i Dommerembeder og have Berømmelse for „deres juridiske Kundskab og ubrødelige Retfærdighed“. Ligesom det derfor ved den nævnte Ordre paalagdes Cancelliet i sine Indstillinger at holde sig denne Bestemmelse efterrettelig, saaledes paabødes det ogsaa, „paa det Vores Samvittighed saameget mere kan betrygges“, at Høiesterets Justitiarius skulde høres*) over Cancelliets Forslag angaaende slige Posters Besættelse, inden de forebragtes for Kongen, ligesom denne Embedsmand overhovedet skulde „have Frihed til at nævne tillige for Cancelliet, hvem han til Assessoraterne troer duelige“, hvil-

*) Allerede tidligere sees dog Ansøgninger om at blive Høiesteretsassessor at være blevne tilstillede Justitiarius til Erklæring — saaledes ved Canc.-Prom. af 24 December 1774[64].

ken Erklæring stedse skulde medfølge Cancelliets Indstilling. Denne kongelige Ordre, over hvilken den daværende Justitiarius Hjelmstjerne i sin Erklæring af 11 Marts 1778[65] fandt sig foranlediget til at udtale Rettens Glæde, synes virkelig, endog udover sin egen Begrændsning, at have affødt en strengere Overholdelse af hiin Betingelse for Høiesteretscandidaturen, og først i 1789 forefaldt atter tvende Fravigelser af samme, idet den senere Stiftamtmand i Norge, Grev Gebhard Moltke og den sildigere som Geheimestatsminister og Cancellipræsident bekjendte Poul Chr. Stemann, der henholdsviis siden 17 December 1784 og 16 April 1788 havde siddet som Auscultanter i Høiesteret, uden forudgaaende Dommervirksomhed d. 10 Juli 1789 bleve udnævnte til Assessorer i bemeldte Ret.

Naar samtlige de ovenanførte tre Betingelser for at „gjøre Ansøgning om at blive Tilforordnet i Høiesteret" vare fyldestgjorte og det „derhos af Justitiarii indhentede „Erklæring erfares, at der er Mangel paa Assessores i „Høiesteret", kunde ifølge Instruxen af 1771 § *23* Tilladelse ventes Vedkommende givet til at aflægge Prøve for Høiesteret paa noget lignende Maade, som tidligere havde været foreskrevet for aspirerende Auscultanter. Fra denne Prøve kan alene ventes dispenseret i ganske særlige Tilfælde, hvor den Paagjældende „tilforn „i andre sær vigtige Forretninger og Embeder har viist „saadan grundig Kundskab, Indsigt og Erfarenhed m. v.", at en Prøve maa ansees for „unødvendig og lidet pas„sende, da der ikke kan være den allermindste Tvivl „om hans Capacitet, Dueligbed og Beqvemhed dertil" — som det vil sees, endnu stærkere og mere bestemte Udtryk, end der i Instruxen af 1753 § 26 var brugt. Som Exempel paa Anvendelsen af denne Dispensationsbestemmelse i den heromhandlede Periode kan nævnes, at den senere Justitiarius i Høiesteret, daværende Prof. jur. Jacob Edvard Colbjørnsen ifølge Canc.-Prom. af 31 December 1774 fik Sæde og Votum i Høiesteret blandt de Tilforordnede uden foregaaende Prøve[66].

Hvad de i Høiesteret benyttede Protocoller angaaer, skulde de efter Instr. af 1771 § *16* ikke blot, som tid-

ligere, gjennemdrages og pagineres i Cancelliet, men nu ogsaa forsegles med Cancelli-Seglet, medens det om denne Foranstaltning tidligere heed, at den skulde skee „ved Vores „Store Cancellers eller den af Os dertil anordnede Ge„heimeraads Segl“. Domsudfærdigelserne skulle efter den nye Instrux' § 19 underskrives af Justitiarius og forsynes med „Kongens Signet“ *), en Myndighed, som Justitiarius — hvilket fra det Foregaaende vil erindres — paany havde faaet, da Præsidentposten bortfaldt ved Claus Reventlows Død d. 10 Mai 1758. Til denne Forskrift knyttedes senere, efter Indstilling af Justitssecretæren og efter Anbefaling af Retten i den blandt Bilagene aftrykte Erklæring af 19 Juli 1793 **), ved Rescript af 23 August s. A.[67] den Bestemmelse, at der i Høiesterets Domsakter, saavel i mundtlige, som i skriftlige Sager, for Fremtiden altid skulde indføres de af Procuratorerne i Retten nedlagte Paastande, hvoraf Protocolsecretærerne derfor efter Voteringsprotocollerne skulde meddele Justitssecretæren fidimerede Gjenparter, hvorved man saaledes for disse Domsakters Vedkommende kom i Overeensstemmelse med, hvad der alt tidligere havde været brugeligt ved den norske Oberhofrets og andre Overretters Domsudfærdigelser. Høiesterets Stævninger skulde efter Instruxen af 1771 § 7 vedblivende — som tidligere — udstedes af det Danske Cancelli, en Bestemmelse, der først ved Pl. af 21 Mai 1800[68], jfr. Canc. Prom. 21 Januar s. A.[69], forandredes derhen, at Stævningerne fremtidig skulde udfærdiges „under Opsigt af Justitiario“ fra Høiesterets Justitscontoir, hvor ogsaa Høiesterets-Ordenen skulde affattes, medens den dog vedblivende udstedtes gjennem Cancelliet under Kongens Haand og Segl, indtil det endelig langt senere ved Bekjendtgjørelse af 21 Februar 1850 Nr. 3 bestemtes, at den for Fremtiden skulde udstedes i Rettens Navn og under dennes Segl.

---

*) Først ved Resolution af 22 Mai 1824 fik Høiesteret sit eget Segl.

**) See Bilag XIX.

I Instruxens Forskrifter om Procuratorerne findes intet Nyt. Den tidligere Bestemmelse om Instructionens aarlige Oplæsning i Retten, jfr. Instr. af 1753 § 37, findes ikke i Instruxen af 1771, der derimod i § *34* gjentager Forskriften om, at der skal gives ikke blot de Tilforordnede og Secretærerne, men ogsaa Procuratorerne Gjenparter af Instruxen, for de Sidstnævntes Vedkommende dog kun, forsaavidt den angaaer dem. Det er alt tidligere omtalt, at Arbeidet i Skranken ved den nye Instrux' Fremkomst for den væsentligste Deel var i tre Procuratorers Hænder, medens Rækken af lidet benyttede Procuratorer ved Høiesteret langtfra var faatallig. Følgen heraf maatte naturligen blive, at Sagernes hurtige og tilfredsstillende Besørgelse lettelig kom til at lide under denne Overbebyrdelse af nogle enkelte Procuratorer, et Misforhold, som ikke saa ganske sjeldent gav Cancelliet Anledning til misbilligende Udtalelser og Foranstaltninger. Vi skulle i saa Henseende blandt andre Tilfælde nævne et Cancelli-Promemoria af 10 Juli 1771[70], hvorved det i Anledning af, at den fortsatte Procedure i en Delinqventsag, som var paabegyndt i Høiesteret d. 13 Juni s. A., den paafølgende Dag maatte opsættes paa Grund af, at Akten imidlertid var bleven forlagt af Procuratorerne (A. Nørager og P. S. Balling), paalagdes disse „for saadant deres skjødesløse Forhold" ikke blot at bekoste den nye Akts Udfærdigelse, men ogsaa at udrede de paa Delinqventens Arrest og Forpleining medgaaende Omkostninger fra d. 13 Juni og indtil Høiesteretsdom i Sagen var gaaet; fremdeles et andet Cancelli-Promemoria af 27 Mai 1775[71], hvori Cancelliet misbilligende udtalte, at Procurator Colbjørnsen, der som befalet Actor mod Præsten, Professor Pingel for hans usømmelige Omgang med Procurator Schiøttz' Hustru efter et Fjerdingaars Forløb tvertimod Paabudet i Fdg. af 7 Juni 1760 § 3 endnu ikke havde udtaget Høiesteretsstævning i denne Sag, der foraarsagede megen Forargelse i Menigheden, „syntes ikke at have brugt den tilbørlige Vigilance". Paa en lignende Skarphed i Tilsynet fra Administrationens Side foreligger der ogsaa fra en betydeligt senere Tid adskillige Exempler, saaledes et Cancelli-Promemoria af 15

Mai 1794[72], hvorved det paalagdes Justitiarius Urne at give Procurator Wiwet*) en Irettesættelse for hans Forhold som Actor i tvende Delinqventsager med Tilhold om „for Fremtiden uden nogen Forsømmelse at udføre de „ham anbefalede Sager for Høiesteret".

Det gjælder overhovedet om Strafferetspleien, at den netop i denne og den foregaaende Periode var Gjenstand for særlig Opmærksomhed fra Statsmagtens Side, idet det var i dette Tidsrum, at dens Overgang fra accusatorisk til væsentlig inqvisitorisk forberedtes. Det ligger udenfor Hensigten med nærværende Afhandling nærmere at paavise Gangen i denne Omformning, som ogsaa vil findes fyldestgjørende fremstillet andetsteds[74], og vi skulle derfor i denne Henseende kun minde om Følgende:

Efter Christian d. 5tes Lov kjendte Procesmaaden ingen Sondring mellem borgerlige Retstrætter og Straffesager, idet Processen i disse var ligesaa fjern fra en inqvisitorisk Characteer som i hine. Overalt hviler Landsloven paa Forudsætningen om, at Dommerens Virksomhed i Straffesager er betinget af en Anklager, saaledes at Anklageretten efter Forbrydelsens Beskaffenhed enten alene tilkommer den private Forurettede eller dog principalt ham og kun subsidiairt Øvrigheden eller endelig umiddelbart og strax denne sidste. Ligesom der imidlertid til den Privates Paataleret i Almindelighed ikke svarede nogen Paatalepligt, hvad naturligviis hyppigen til Skade for Samfundssikkerheden kunde bevirke, at den Skyldige slet ikke blev tiltalt, saaledes bevirkede vistnok ogsaa Hensynet til Sagefaldskassens Uformuenhed til at bære Omkostningerne ved altfor talrige Retsforfølgninger, at man i Praxis ved Udøvelsen af den pligtmæssige, offentlige Paatale drog Grændserne saa snævert som muelig, saaat end ikke Tyveri betragtedes som indbefattet under denne.

*) I en Erklæring af 11 Februar 1793 ang., hvilken Sag der skulde vælges til Rettens Aabning i Kongens Nærværelse, oplyser Justitiarius Urne, at Procurator Wiwet „ikke har nogen behagelig Udtale eller de bedste Talegaver", og at derfor Sager, hvori han har Reciten, formeentlig ikke egne sig til Foretagelse ved en saadan Leilighed[73].

Men ved Siden heraf leed Lovens Ordning tillige af den Mangel, at den i altfor ringe Grad accentuerede den offentlige Interesse i den Sigtedes Forsvar. Det maa nemlig ikke oversees, at ligesom Anklagerens Stilling i alt Væsentligt svarede til en virkelig Parts, saaat han uden retslig Medvirkning selv maatte foretage de forberedende Skridt, saaledes gjaldt det ogsaa om den Sigtede, at han betragtedes som Part, der selv maatte besørge sit Forsvar.

Netop paa disse tvende Mangler ved Landslovens Ordning søgte man da ogsaa snart at raade Bod. Ved at aabne Adgang til at faae Sagsomkostningerne erstattede ved Ligning, saafremt de ikke kunde erholdes hos Domfældte, stræbte man saaledes allerede i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede at fjerne den practisk-væsentligste Hindring for den offentlige Paatalepligts factiske Efterlevelse, som yderligere indprentedes ved Fdg. af 26 September 1732, Andg. af 31 Juli 1739 og fl. Og omtrent samtidig synes ogsaa en legal Anerkjendelse af Nødvendigheden af offentlige Defensorers Beskikkelse i Delinqventsager, hvor Paatalen var offentlig, at have fundet Sted, saaat det ialtfald omtrent ved Midten af forrige Aarhundrede tør antages at have været Reglen, at offentligt Forsvar beskikkedes i enhver Sag, hvor der var en beskikket Actor og den Sigtede ikke kunde ventes at kunne og ville bestride Defensionen paa en for den offentlige Interesse fyldestgjørende Maade [75]. Ved disse Foranstaltninger og navnlig ved den sidstnævnte, der jo hvilede paa Principet om, at det: i Straffesager at naae til fuld Klarhed om den virkelige Sandhed repræsenterer en offentlig Interesse, som den Sigtede ikke bør være raadig over, skete et meget betydningsfuldt Skridt henimod Dannelsen af en særegen Straffeproces, som kort efter yderligere fæstnedes ved Fdg. af 21 Mai 1751. Præmisserne til denne Fdg. pege hen paa, at Udviklingen alt tidligere havde slaaet fast, at der ved Beskikkelsen af en Defensor for denne Sidste skabtes en af den Tiltalte uafhængig Forpligtelse overfor det Offentlige til at oplyse Dommeren om Alt, hvad der kunde være af Betydning for Tiltaltes Forsvar, jfr. saaledes den norske Fdg. af 19 August 1735 § 6. Men det

fremgaaer tillige af de nævnte Præmisser, at Høiesteret, i Erkjendelse af, at det i offentlig paatalte Straffesager kommer an paa paalidelig Oplysning om den virkelige Sandhed, endog oftere forinden Forordningens Emanation havde fundet sig foranlediget til at hjemvise slige Sager til „lovligere Behandling og nøiere Oplysning"; og som Conseqvents af denne Høiesteretspraxis paabød saa Fdg.s § 8, at „ingen Underdommer herefter maa afsige Dom „i nogen Delinqventsag, før al forbemeldte Oplysning, som „haves kan, af Actor og Defensor i Forveien er indhentet, „samt alt, hvad udi Loven og Forordningerne om Delin„qventsagers Drift og Omgang nøie er iagttaget og af dem „efterlevet", med Ret for Underdommeren til, eventuelt ved Kjendelse, at tilholde dem at efterkomme deres Pligt i saa Henseende, samt for Overretterne og Høiesteret til, i Forsømmelsestilfælde at hjemvise Sagen paa den Skyldiges Bekostning.

Men uagtet disse Forandringer maatte dog Straffeprocessens Form i Hovedsagen siges at være forbleven uforandret. Sagens Ledelse var vedblivende Dommeren unddragen og Straffeprocessen kunde endnu længe efter med Føie betegnes som egentlig accusatorisk; efter Fdg. af 21 Mai 1751 § 7 var det saaledes vedblivende Anklageren, ikke Dommeren, som skulde træffe alle forberedende Foranstaltninger til Paatalen, og selv under Domssagen skulde Sagsoplysningerne og Beviisførelsen præsteres af Anklageren og Forsvareren, saaat Dommeren ikke selv umiddelbart kunde fremskaffe Vidner og Beviisligheder, men kun gjennem Kjendelse paalægge hine at gjøre det. Først fra henimod Slutningen af det 18de Aarhundrede — altsaa netop i den Periode, vi her beskjæftige os med — begyndte de vigtige Forandringer i Lovgivningen, der have givet Straffeprocessen den i det Væsentlige inqvisitoriske Characteer, som den nu har, og hvis Princip i Indledningen til Fdg. af 3 Juni 1796 Cap. 9 udtrykkes saaledes: „Retfærdighed og Straflovenes Øie„mærke fordre, at de criminelle Sagers Behandling bør „være saa ukunstlet, og Rettens Pleie saa hurtig, som „muligt; dog at samme kan bestaae med den fuldkom„neste Sikkerhed om Sagernes tilstrækkelige Oplysning,

„paa det at Forbryderne ikke skal undgaae den fortjente „Straf, og Uskyldighed tillige være betrygget imod Fare „for at miskjendes". Efter Overgangsformer, som vi ikke finde Anledning til at komme nærmere ind paa, blev ved den nævnte Fdg.s Cap. 9 paabudt en judiciel-inqvisitorisk Forundersøgelse som almindelig Regel i alle Tilfælde, hvor Nogen som mistænkt for en Forbrydelse er paagreben og fængslet, et Forhør ved „Rettens-Betjent" inden Actionen og uden Actors og Defensors Medvirkning, under hvilket den Mistænkte alene indtager Plads som Inqvisit med eventuel Anvendelse paa ham af det ved Rescr. af 23 October 1795 hjemlede Tvangsmiddel. Denne judicielle Forundersøgelse skulde efter Fdg.s udtrykkelige Paabud ogsaa omfatte alle Andre, som kunde give Oplysning om Sagen, og til yderligere Instruction for Dommerne blev det da ved Fdg. af 8 Marts 1799 nærmere indprentet, at naar „nogen Sag be„handles inqvisitorisk", skal „Dommeren selv examinere „baade Parter og Vidner samt ellers omhyggeligen søge „al muelig Oplysning om Sagens sande Sammenhæng „. . . . paa det, at Retterne derved kan sættes istand til „at bedømme med Vished, hvo der har Ret eller Uret, „og hvo der er skyldig eller ikke", saaledes at Sagen i Tilfælde af Forsømmelse hermed skal hjemvises fra Overretten paa Dommerens Bekostning og han ligeledes ifalde Straf.

Dette var i Korthed Hovedgangen i Udviklingen af Straffeprocessen indtil nærværende Aarhundredes Begyndelse, en Udvikling, hvis Resultat saaledes var, at medens Inqvisitionsprincipet udtrykkelig var anerkjendt som gjældende paa Forundersøgelsens Omraade, altsaa før Actionen, fastholdtes derimod Actors og Defensors gamle Roller under Domsbehandlingen, saaat den endelige Vidne- og Beviisførelse, skjøndt i Virkeligheden den judicielle Forundersøgelses Værk, dog formelt vedblivende var overladt til dem under Actionen. Det Urimelige ved en slig tidsspildende Sondring førte til dens Fjernelse allerede ved Fdg. af 13 October 1819, der — om man kan udtrykke sig saaledes — som Regel lagde hele Beviisførelsen ind under den judiciel-inqvisitoriske Forunder-

søgelse og saaledes satte Slutstenen paa vor Criminalproces' successive Omskabelse i væsentlig inqvisitorisk Retning, kun med Bibehold af enkelte accusatoriske Reminiscentser, saasom Øvrighedens Actionsmyndighed samt den efter Actioneringen følgende Forhandling i Retten gjennem den offentlig beskikkede Actors formelige Saggivelse og ordentligviis et særligt offentligt Organ for den Vedkommendes Forsvar.

Med Gangen i denne hele Udvikling for Øie vil det letteligen forstaaes, at Straffesagerne først i forrige og navnlig i nærværende Periode kom til at indtage en særligere Stilling i Høiesteretsproceduren; indtil da vare de ligesom borgerlige Retstrætter i Almindelighed blevne foretagne efter deres Plads i Ordenen, forudsat at der ikke i det enkelte Tilfælde erhvervedes særlig Anticipationsbevilling. Vel finde vi, at Rettens Justitiarius allerede i en Erklæring af 6 Marts 1722 [76] i Anledning af en Ansøgning fra en Dødsdømt om Anticipation af hans Sag fandt sig foranlediget til at indstille, „om ikke denne „saavelsom alle andre Sager af den Natur maatte med de „allerførste foretages, naar Stævningens Termin er ud„løben, paa det at, enten slige Folk skal leve, eller døe, „de da desto snarere kan faae Ende paa deres Angst". Men det var dog, som omtalt i forrige Periode, først ved Instruxen af 1753 § 9, at det som almindelig Regel paabødes, at Delinqventsagers Paadømmelse i Høiesteret skulde fremskyndes fremfor alle andre Sager, jfr. Instruxen af 1771 §§ *8* og *32*, en Bestemmelse, der ligesom Forskrifterne i Fdg. af 7 Juni 1760 om en Simplification i Indstævningen af Delinqventsager for Høiesteret og den norske Overhofret næppe udelukkende var begrundet i Humanitetshensyn overfor den Sigtede, men vel tillige for en Deel i Ønsket om at begrændse den criminelle Udgiftsbyrde saa meget som mueligt. Naar den sidstnævnte Paragraf i Instr. af 1771 under Trudsel af Mulct „efter Høiesterets Sigelse og Forseelsens Beskaffenhed" særlig paalagde Procuratorerne, „uden nogen For„sømmelse at befordre de dem anbefalede Delinqvent„sager, saasnart dem de behørige Akter enten fra Can„celliet eller vedkommende Øvrigheder ere tilstillede", da

nødvendiggjordes dette Paabud naturligen ved det uheldige Forhold, at Høiesteretsprocuratorerne ligesom Procuratorerne ved de underordnede Retter embedsmæssig efter Tour vare pligtige til som offentlig beskikkede Actorer og Defensorer at udføre slige Sager uden derfor at nyde noget Salair, medmindre Delinqventen selv maatte være istand til at betale Processens Omkostninger, jfr. Andg. af 31 Juli 1739 § 6 og Rescr. af 9 October s. A., hvilket letforstaaeligt kunde befrygtes at føre til Seendrægtighed og Nonchalance fra Advocaternes Side med slige Sagers Fremme, hvorpaa vi jo netop i det Foregaaende have anført adskillige Exempler. Medens der for Underretsprocuratorernes Vedkommende allerede ved Fdg. af 24 October 1806 skete en Forandring i dette Misforhold, fik Høiesteretsadvocaterne saavelsom Overretsprocuratorerne først ved Fdg. af 7 Marts 1827 Ret til Salairer i Justitssager og tilmed kun, forsaavidt de som Actorer udføre samme; det var først for Overretsprocuratorernes Vedkommende ved Pl. af 3 Marts 1841 og for Høiesteretsadvocaternes Vedkommende ved Pl. af 17 Februar 1847, at de ogsaa som Defensorer fik Adgang til Salair[77].

I hvilket Omfang disse Paabud om Justitssagernes hurtige Fremme for Høiesteret have frugtet, maa vi lade staae hen. Kun saa Meget er vist, at da Kongens Foged i Kjøbenhavn, Hof- og Stadsretsassessor Feddersen i et Promemoria til Cancelliet af 13 Marts 1789 om Midlerne til en yderligere Fremskyndelse af Delinqventsagerne bl. A. særlig havde foreslaaet, at „Delinqventsager ved Høieste„ret maatte opslaaes og til Paakjendelse foretages, saa„snart begge Advocaterne ere istand til at procedere „samme, istedetfor at deslige Sager hidindtil, saavidt ham „bekjendt, ikkun paa visse Tider foretages og paa„dømmes“, fandt Høiesterets daværende const. Justitiarius Cordsen sig foranlediget til, i en Skrivelse til Cancelliet af 30 October 1790[78] i skarpe Ord at tage til Gjenmæle mod den deri liggende Insinuation. Han hævdede nemlig, at Delinqventsager altid vare blevne opslagne og til Paakjendelse foretagne, „saasnart Procuratorerne havde meldt sig dermed at være færdige“, samt at, naar „endeel De-

„linqventsager undertiden paa eengang paa Cartet findes „opslagne, kan dette alene tilskrives den Mængde, som „baade kort før og i Feriernes Tid til Indstævning blive „befalede, hvilke saasnart mueligt blive foretagne uden „at samle derpaa".

Hvorledes det nu end hermed forholder sig, saa lod ialtfald Regjeringen det ikke mangle paa nye Paabud og nye Foranstaltninger til at fremskynde Justitssagernes Drift og endelige Afslutning. Som saadanne skulle vi særlig for Høiesterets Vedkommende nævne Fdg. af 5 Juli 1793, ved hvilken det „for at befordre „den Hurtighed i Rettens Pleie, som fornemmelig bør „finde Sted i de Sager, der paa Justitiens Vegne for„følges, i Særdeleshed naar den Anklagede er fængslet", paabødes, at skjøndt „Høiesteret i Almindelighed op„hører fra Juni Maaneds Udgang til October Maaneds Be„gyndelse", skal der dog til færdige Delinqvent- og Politisagers Afgjørelse „i de sidste Dage af Juli og August Maaneder" holdes 2de overordentlige Sessioner, der skulle vedvare, saalænge der er Sager til Foretagelse. Fra denne Forskrift, der — ialtfald nutildags — i Praxis forstaaes som udelukkende angaaende Arrestantsager, sees der dog imidlertid i nogle enkelte Tilfælde at være dispenseret, saaledes i 1799, da det som Følge af, at Rettens anden ordinaire Session undtagelsesviis begyndte allerede den 2 September, ved kgl. Resol. af 25 Juli s. A. tillodes, at den 2den Extrasession i August maatte bortfalde. Som Regel har det vistnok i Praxis været fulgt, at disse Extra-Sessioner holdes den sidste Mandag i Juli og August Maaneder, skjøndt Ordene „de sidste Dage osv." jo selvfølgelig hjemler Justitiarius en vis Frihed i Valget af Begyndelsesterminen, og i Overeensstemmelse hermed begyndte da ogsaa — for at nævne et Tilfælde fra den allernyeste Tid — den 2den Extra-Session i 1884 paa Grund af særlige Omstændigheder, ikke den sidste Mandag — d. 25de —, men allerede Torsdagen d. 21de August. Fremdeles kan som en Bestemmelse, der tilsigtede at fremskynde Justitssagernes endelige, executive Afslutning, nævnes et Canc. Promemoria af 2 Marts 1782 [79], hvorefter det tilkjendegaves Høieste-

retsprocuratorerne, at de strax, saasnart der var faldet Høiesteretsdom i en Delinqventsag, skulde indgive Ansøgning om Strafformildelse, forudsat at de som befalet Defensor i samme maatte finde Anledning til at fremkomme med en saadan. Endelig fortjener ogsaa at nævnes Canc. Promemoria af 29 October 1791[80], hvori Cancelliet fremhæver, hvorledes „de offentlige og Justits„væsenets Sagers hastige Gang, som fornemlig ved Under„retterne savnes, meget vil befordres, naar Actorum „Defensorum og Dommeres Forhold i Hensigt til be„meldte Sagers vedbørlige og hurtige Fremme af Advo„caterne i Høiesteret under Proceduren bliver oplyst, og „Vedkommende, naar de befindes at have været forsømme„lige, da anseete og tilfundne at betale de Underhold„nings- og Varetægtspenge, med hvilke Delinqventomkost„nings-Regningerne desformedelst uretteligen besværes", og derfor udtaler Forventning om Høiesterets „kraftige Medvirkning" i saa Henseende samt om, at Advocaterne instrueres til at holde sig det Anførte efterretteligt. Denne Bestemmelse suppleredes yderligere ved de vigtige Forskrifter i Fdg. af 3 Juni 1796 § 35, hvorefter det under Proceduren for Højesteret særlig skal være Actors Pligt at gjøre Retten opmærksom paa det i de tidligere Instantser Passerede, som kan fortjene Paatale, hvorimod Defensor skal oplyse, hvad der kan tjene til de Paagjældendes Forsvar, dog at Rollerne skulle ombyttes, naar Defensor er den, der har Anledning paa den Anklagedes Vegne til at anke over Behandlingsmaaden og Sagens Ophold. Ogsaa kan her nævnes Canc. Circ. af 10 November 1798[81], hvorved det paa Grund af, at det i et vist Tilfælde havde viist sig umueligt at faae oplyst, hvem en stedfunden Forsømmelse med en criminel Overretsdoms betimelige Forkyndelse kunde tilregnes, efter Forslag af Høiesteret i Skr. af 6 October s. A.[82] paalagdes Øvrighederne at sørge for, at alle de Embedsmænd, gjennem hvis Hænder Delinqventsags-Akter passere, inden de indkomme til Cancelliet, ved Paategning anmærke, naar de have modtaget og afsendt dem, jfr. Prom. af 6 Januar s. A.[83]. Hvad specielt Norge angaaer, hvor — som vi alt tidligere have omtalt — Instantsfølgen omfattede 4,

paa sine Steder endog 5 Trin, søgte man ad en anden Vei at afkorte Delinqventsagernes Varighed, idet det ved Rescr. af 30 April 1783[84] bestemtes, at „alle Delinqvent- og Justitssager, som den Skyldige appellerer“, skulde gaae Overhofretten forbi og saaledes indankes lige til Høiesteret fra Lagthinget, heri dog ifølge Canc. Prom. af 24 Mai s. A.[85] ikke indbefattet Generalfiscals- og Kammeradvocats- eller andre befalede Sager, men alene Delinqventsager. Denne Forskrift modificeredes dog ved Rescr. af 10 Marts 1786, jfr. Canc. Prom. af 11 s. M.[86], yderligere derhen, at den alene skulde omfatte de Tilfælde, hvor de Tiltalte „sidde paa Publici Bekostning“, men gav forøvrigt snart Høiesteret Anledning til Klage over, at „det ofte forefalder, at en og anden De„linqventsag maa hjemsendes for Mangel af Oplysning, „saa og for andre Uagtsomheder, som baade Dommer og „Procuratorerne begaae“, jfr. Justitiarii Erkl. af 22 Marts 1787 samt en lign. Erkl. af 22 September s. A.[87].

I Henseende til Spørgsmaalet om Høiesterets-Procuraturen som Levevei kunde det paa dette Sted fortjene at fremhæves, at den i meget lang Tid i Aarhundredets Slutning synes at have været lidet fordeelagtig i pecuniair Retning. Allerede i 1771 var saaledes — som vi have seet — saagodtsom alt det lucrative Arbeide i Skranken i nogle ganske enkelte Advocaters Hænder, saaat de andre, ikke faatallige Høiesteretsprocuratorer for en væsentlig Deel kun havde deres Andeel i de offentlige Sager, som de jo tilmed skulde udføre gratis i de allerfleste Tilfælde. Heri synes der ikke i en længere Aarrække at være foregaaet nogen betydeligere Forbedring, saaat Justitiarius f. Ex. i sin Erkl. af 1 December 1787 over en Ansøgning fra Auditeur i Vestindien, Cancelliraad Friis om at blive Høiesteretsadvocat, fandt sig foranlediget til at fraraade dennes Bevilgelse under Fremhævelse af, at der alt i Forveien ved Retten fandtes saa mange Advocater, der havde „søgt i nogle Aar at til„vende sig Publici Fortrolighed og de nødvendige Talen„ter“; og i samme Retning gaaer ogsaa en senere Række Erklæringer over lignende Ansøgninger, saaledes af 12 November 1789, 19 Marts og 3 Juli 1790, i hvilken sidste

det endog lidt nedsættende for Standen hedder, at „Høiesteret for nærværende Tid er forsynet med et tilstrækkeligt Antal af Advocater af forskjellig Dygtighed" samt at det maa ansees „skadeligt for det Almindelige at „have et altfor stort Antal af maadelige Advocater, i hvis „Hænder Undersaatternes Ære, Liv og Velfærd ofte maa „betroes"[88]. Ganske uden ny Tilgang var Skranken dog alligevel ikke i disse sidste Aar. Saaledes blev den senere som Forfatter af en dygtig Lovfortolkning bekjendte Chr. Brorson i 1788 Høiesteretsadvocat efter en fra Justitiarius og Generalprocureuren, der altid deeltog i Censuren over Procuratorers Prøve for Høiesteret, hidrørende Indstilling af 29 December 1787, der gik ud paa, at han under Prøven ikke havde skilt sig ved den private Sag „til Fornøielse i Henseende til Documenteringen og Argumenters „Anførelse", men at man dog, da dette uheldige Resultat muligen kunde tilskrives „Blufærdighed og Mangel af Øvelse", i Tillid til Bedring med Tiden vilde foreslaae ham til Antagelse[89]. I samme Aar ansattes ligeledes Secretær Aagaard som Høiesteretsadvocat i Henhold til en ganske særdeles anerkjendende Indstilling af 21 Januar s. A.[90]. Det hedder saaledes deri: „Han aflagde sin Prøve „med en usædvanlig Færdighed, der udmærkede sig ved „Orden og Tydelighed og intet indeholdt uden det, som „vedkom Sagen, og det i den bedste Sammenhæng. Især „fortjener hans Plaidoyer i den Delinqventsag, han førte „som Defensor, at roses. Sagen var meget mager paa „Argument fra denne Side, men det Lidet, som der var „at sige, benyttede han saa vel, at vi maa kalde det „ganske fortræffeligt og mere en erfaren, begavet Vete„rans end en Begynders Arbeide. I den anbetroede Sag „. . . . . fandt han Argumenter dér, hvor en Anden „vilde ingen have fundet; han skabte dem selv med saa „megen Ingenio og Jugement, at det forekom, ligesom om „Naturen og ikke Kunsten havde frembragt dem". De store Forventninger, som man efter dette Udfald af hans Prøver knyttede til hans Fremtid, gik forsaavidt ogsaa virkelig i Opfyldelse, som han i den korte Virksomhed, der forundtes ham, ikke blot stod som en Pryd for Skranken, som „en Advocat af første Rang", men tillige hur-

tigt fik saa fuldt op med Arbeide, at han ved sin tidlige og bratte Død 1791 sad inde med henved 100 til hans Behandling anbetroede Sager, jfr. Justitiarii tidligere omtalte Erklæring af 28 April s. A.

Vi have i det Foregaaende nævnt en Række Forandringer, som Instruxen af 1771 medførte i de hidtil gjældende Regler, men den i Principet væsentligste af dem alle staaer dog endnu tilbage at omtale. Vi sigte herved til, at Bestemmelsen i Instruxen af 1753 § 17 om, at Sager af Vigtighed skulde forelægges Kongen inden Domsafsigelsen, nu ganske bortfaldt, og derved saaledes det sidste Tilfælde, i hvilket den endelige Domsafgjørelse endnu umiddelbart var forbeholdt Statsoverhovedet, forsvandt. Og hvad der i saa Henseende fortjener særlig at fremhæves som noget Characteristisk, er dette, at Bortfjernelsen af denne sidste Indskrænkning i Høiesterets frie og selvstændige, for al Indblanding udenfra frigjorte, øverste Domsmyndighed foregik ganske stiltiende, uden Optagelsen af nogen hertil sigtende, positiv Bestemmelse i Instruxen af 1771, alene ved det negative Factum, at hiin ældre Forskrift i Instruxen af 1753 ikke gjentoges i den nye Instrux; ja hvad der er endnu mere betegnende: denne væsentlige Principforandring omtales end ikke med et Ord, hverken i Cancelliets oprindelige Udkast eller i den til Instruxens Udarbeidelse nedsatte Commissions Forestilling og Cancelliets sig dertil sluttende yderligere Erklæring. Dette synes at pege hen paa, at den nævnte Bestemmelse i Instruxen af 1753 allerede inden 1771 factisk var bleven reduceret til et dødt Bogstav og kun endnu i Instruxen af 28 Februar 1766 havde paraderet som en stereotyp Gjentagelse, en for practisk Anvendelse blottet, theoretisk Reminiscents fra en Fortid, hvis Betænkelighed ved fuldtud at anerkjende Principet om Domstolenes ubetingede Selvstændighed paa det dømmende Omraade man allerede i i Frederik d. 5tes Regjering i det virkelige Liv var kommet godt ud over. Det kan ikke ofte nok gjentages, hvor eminent en Fortjeneste Generalprocureur Stampe havde af denne nu endelig afsluttede Udviklingsgang, der paa en Tid, da Conseqvents og Skarphed i Statsbegreberne

ellers endnu ikke hørte til Reglen, i fuldt Maal i Resultatet realiserede hans stadige Grundsætning om Nødvendigheden af, til det Yderste at hævde Domstolenes Selvstændighed paa Domsgebetet „som det sikkerste og visseste Gjærde om Enhvers Velfærd“ [91].

Retssagernes „ubehindrede Fremgang efter Lovens Forskrift fra Ret til anden indtil den sidste Instants“ er da ogsaa efter 1771 et uomtvisteligt Factum, fra hvilket vi ikke for Høiesterets Vedkommende vide at anføre nogen' Undtagelse. Thi at Justitssager, som vare indankede for denne Ret, inden deres Foretagelse dér ere beordrede at skulle bortfalde, fordi Kongen i Kraft af sin jus aggratiandi i Mellemtiden havde benaadet de Paagjældende — hvad der kan anføres mangfoldige Exempler paa, see saaledes Canc. Prom. af 2 October 1773, 7 Mai 1774, 16 December 1780, 15 Juli 1786 — kan selvfølgelig paa ingen Maade henføres under slige Undtagelsers Kategori, og det Samme gjælder i Virkeligheden ogsaa om den kgl. Resolution af 21 Februar 1781 [92], ved hvilken Kongen i en paa Høiesteretsordenen optagen Sag resolverede, at „saavel Actionen som den derefter „afsagte Landsthingsdom maa ophæves og af sig selv „bortfalde“. Den nævnte Sag var nemlig efter Cancelliets Ordre af den vestindiske Regjering bleven anlagt mod det tidligere Regjeringsraads Medlemmer i Anledning af, at en under en Vacance i 1772 som Byfoged i Christianssted paa St. Croix constitueret Person, Lars Wiel, med bemeldte Raads Consents havde undslaaet sig for, i sin Constitutionstid at svare en Embedet tidligere paalagt aarlig Afgift af 1500 Rbd., og ved Landsthingets Dom vare de sagsøgte Raadsmedlemmer, Generalmajor Schimmelmann og Etatsraad Heinrich da tilpligtede at betale til Statskassen et Beløb af 2708 Rbd. som Erstatning herfor. Oberstlieutenant Roepstorff, der som daværende Generalgouverneur havde erklæret at ville holde de andre Regjeringsmedlemmer frie for Betalingen af disse Penge og derfor vilde intervenere under Sagens Behandling for Høiesteret, indkom imidlertid, efterat Høiesteretsstævning var udtagen, til Kongen med en Ansøgning, hvori han under Fremførelse af forskjellige Undskyldninger og For-

svarsgrunde androg paa, at Sagen maatte blive ophævet; denne Ansøgning bevilgede da Kongen ogsaa paa den ovenangivne Maade, men da dette skete i Kraft af hans Stilling som Administrationens Hoved paa Statskassens Vegne, altsaa som den ene af Sagens Parter, frembyder denne Sagens Afslutning i Virkeligheden slet intet Abnormt, omend maaske selve Resolutionens Slutningsord nok kunde have været heldigere valgte. Cancelliet meddelte derefter under 24 s. M. Justitiarius, at Sagen som Følge af den faldne Resolution var „udgaaet af Høiesterets Orden".

Hvor fjernt man overhovedet i nærværende Periode paa Allerh. Steder var fra Tendentser til Indgreb i Domsfriheden, turde paa en afgjørende Maade fremgaae af det Factum, at der fra Tiden henimod Aarhundredets Slutning endog foreligger en udtrykkelig og formelig Anerkjendelse fra selve Statsoverhovedets Side af Domstolenes, in specie Høiesterets fuldkomment frie Domsmyndighed indenfor dens Ressortomraade, idet det ved et kgl. Rescript til Rettens Tilforordnede af 1 Juni 1791, som vi meddele blandt Bilagene*), klart og bestemt udtaltes, at det „overlades aldeles til Høiesteret „ved Dom at afgjøre alt det, der ikke befindes at bør „henføres til actus magistrales, hvilket naturligviis ikke „hører til Retternes Bedømmelse", en Udtalelse, som saaledes endelig slog den Competencestilling fast, som Domstolene siden have haft, indtil den ved Grundloven af 5 Juni 1849 § 77 udvidedes til ogsaa at omfatte Berettigelsen til at paakjende ethvert Spørgsmaal om Øvrighedsmyndighedens Grændser.

Jevnsides med den Utilbøielighed til at bevilge Ansøgninger om at faae afsagte Høiesteretsdomme undergivne „Conseillets Revision", hvis Tilstedeværelse vi i det Foregaaende have constateret, lader der sig ogsaa paavise en absolut Uvillighed fra Regjeringens Side til at tage noget Hensyn til de i denne Periode ret jevnligt forefaldende Suppliqver om Commissariers Beskikkelse til Prøvelse af slige Domme. Vi skulle som Exempel herpaa anføre en af en Kjøbmand Lars Berth i 1783 til

*) See Bilag XX.

Kongen indgiven Ansøgning om at faae sin mod Hans Linn i Høiesteret d. 1 April 1778 paadømte Sag tagen under Revision af Rettens daværende Justitiarius v. d. Osten og Conferentsraad Kofod Ancher. I sin Erklæring herover af 26 Juni 1783, der betegner en saadan Begjæring som stridende mod 1—13—27 og Placat af 20 Februar 1717 I A. Nr. 11, bemærker v. d. Osten: „Ikke saa„meget for Høiesteret selv, som for alle Kongens Under„saatter i Almindelighed vilde det være den største „Ulykke, om der var i private Sager noget remedium til „at faae en Høiesteretsdom svækket, da ingen Sikkerhed „var for Eiendommene og ingen Ende for Trætterne, og „Danmark vilde ligne Tydskland, hvor Processer vedvare „Secula igjennem og hvor man har revisio actorum, ap„pellatio a Cæsare male informato ad Cæsarem melius in„formatum". Men skjøndt v. d. Osten havde henstillet, om ikke Lars Berth havde gjort sig fortjent til, for sin Ansøgning at sættes under Fiscalens Tiltale, indskrænkede man sig dog til at henlægge Sagen[93], en Lemfældighed, som ogsaa udvistes overfor en lignende Ansøgning fra Kammerherre, Grev Rantzau til Iselingen, jfr. Justitiarii Erklæring af 5 August 1788[94].

I nær Forbindelse hermed staaer en Forskrift, som vi ikke tidligere have fundet Leilighed til at omtale, nemlig Bestemmelsen i Instruxen af 1771 § 17, hvorefter der, naar Høiesteretsdom i en Sag er afsagt, „ingen Memorialer i samme Sag fra Parterne i Høieste„ret maa antages, mindre nogen Forklaring over den er„gangne Dom af Høiesteret udstedes", et Forbud, som allerede fandtes i Instruxen af 15 April 1690 § 13 og derfra uforandret gik over i samtlige senere Instruxer og som fik sit naturlige Supplement ved Høiesterets-Patentet af 15 November 1690, jfr. Patentet af 10 November 1774 § 21, om, at ingen slige Memorialer af Parterne maa indgives eller nogen saadan Forklaring begjæres. Der er vistnok Grund til at antage, at disse Bestemmelser, der selvfølgelig gjorde en Ende paa de i det Foregaaende p. 71 og 94—95 omtalte, eiendommelige Misforhold, ogsaa gjennemgaaende ere blevne omhyggelig overholdte, og at navnlig Høiesteret paa en tilfredsstillende Maade

har forstaaet at holde sig Forbudet mod Forklaringers Meddelelse efterrettelig.

Ved at gjennemsee Rettens Erklæringsprotocol fra denne Periode have vi vel truffet en Erklæring af 26 April 1787, hvori Justitiarius i forholdsviis stor Udførlighed og meget uforbeholdent til Cancelliet har afgivet en af Giedsergaards Eiere provoceret Forklaring angaaende Forstaaelsen af en Høiesteretsdom af 17 Mai 1774 i Henseende til deres Rettigheder som Lodseiere paa Giedeskovs Overdrev, hvilken Erklæring senere af Cancelliet efter Anmodning communiceredes de nævnte Eiere gjennem Rentekammeret. Men ved nærmere Eftersyn af Sagens Akter i Cancelliarchivet viser det sig imidlertid, at Anledningen til Cancelliets Correspondance med Justitiarius i denne Sag var den, at de oftnævnte Eiere gjennem Rentekammeret havde søgt kgl. Approbation paa en af Amtmanden og Landvæsenscommissarierne afgiven „Eragtning til Grøfters Gravning og Hegns Oprettelse“ mellem Lodseierne paa Overdrevet i Henhold til en af Grev Holck-Winterfeldt i 1771 paabegyndt Deling, som de formeente at være bleven confirmeret ved den ovenanførte Høiesteretsdom, og at Rentekammeret i denne Anledning havde forespurgt Cancelliet. Da Justitiarii ganske tjenstlige Erklæring imidlertid stillede det udenfor al Tvivl, at Høiesteretsdommen „ikke havde fast„sat nogle visse Rettigheder for Giedsergaards Eiere, ei „heller paakjendt nogen Delingsforretning“, og at følgelig Forudsætningen for „Eragtningen“ var urigtig, udtalte Cancelliet i sit Svar til Rentekammeret, at Forretningen som i sig selv uefterrettelig ikke fortjente Approbation. Hverken Rentekammeret eller Giedsergaards Eiere synes dog herved at være naaet til den ønskelige Forstaaelse af Dommens sande Indhold, og efter gjentagne, frugtesløse Brevvexlinger endte det da med, at Cancelliet, skjøndt tilsyneladende noget modstræbende, som anført gjennem Rentekammeret tilstillede Ansøgerne en Afskrift af Justitiarii Erklæring. Det vil heraf fremgaae, at ligesom Justitiarii Erklæring efter sin hele Tilblivelsesmaade, som afkrævet af Cancelliet i tjenstligt Øiemed, paa ingen Maade kunde falde ind under Forbudet i Instruxens § 17, saaledes maatte allerede den Omstændighed, at Giedser-

gaards Eiere ikke havde været Part under den paagjældende Høiesteretssag, være egnet til at betage Cancelliet dets Betænkelighed ved under de forhaandenværende Forhold at sætte dem i Kundskab om Erklæringens Ordlyd.

Anderledes stillede Forholdet sig derimod i et Tilfælde, der indtraf adskillige Aar senere, idet der i 1796 til Cancelliet gjennem Rentekammeret indkom en Ansøgning fra Directionen for det Classenske Fideicommis om, at der for at forebygge en truende Proces med Fideicommissets Fæstebønder i Horreby og Eget angaaende Berettigelsen til Tørveskjær paa Lyngen dersteds maatte udvirkes Directionen meddeelt af Høiesteret en Forklaring eller Udtalelse om, hvorvidt det nævnte Spørgsmaal kunde ansees paakjendt ved Høiesteretsdommen af 26 Marts 1774 i en Sag mellem de ommeldte Bønder og deres daværende Husbond, Generalmajor Classen. Cancelliet æskede da Høiesterets — ikke Justitiarii — Betænkning over Ansøgningen, hvoraf Resultatet blev, at Pluraliteten af de Tilforordnede ansaae det „betænkeligt „og stridende mod Rettens Natur og Indretning at med„dele nogen bestemt Erklæring over det fremsatte Spørgs„maal, hvis Besvarelse de formeente at kunne sikkrere „udfindes af Akterne end af Voteringsprotocollen", og Cancelliet maatte derfor i Skr. til Rentekammeret af 30 December 1797 indskrænke sig til, til Oplysning for Parterne og for „derved, om mueligt, at afværge Tvistighed ved Rettergang" at udtale sin egen Mening om det reiste Spørgsmaal, dog med udtrykkeligt Tilføiende, at denne Udtalelse ikke maatte opfattes som „noget præjudicatum for Domstolene"[95]. Hvad der yderligere giver dette Tilfælde Interesse, er den Omstændighed, at der — som alt antydet — ingenlunde var Eenstemmighed blandt de Tilforordnede om Nødvendigheden af en Nægtelse. En større Minoritet formeente nemlig, at Patentets § 21 ikke kunde være til Hinder for at meddele Forklaringen, da bemeldte Bestemmelse „egentlig indskjærper Parterne „Lydighed mod en Dom, som afsiges i Kongens Høieste„ret og i hans Navn under Falsmaalsstraf efter Loven, og „anseer altsaa Memorial, Klage, Begjæring om Forklaring „som Tergiversation, hvilket imidlertid ikke er Casus her,

„da Dommen forlængst er efterlevet og de Spørgende, „just for ikke at fornærme deres Medborgere, men for at „holde sig Dommen efterrettelig, ønske at vide Høieste„rets Tanker om, hvorledes nogle paatænkte, i Udskift„ningslovene favoriserede Forandringer kunne gaae for „sig overeensstemmende med Høiesterets Dom". Et Par af denne Minoritet foretrak dog at see en eventul Forklaring afgiven af Justitiarius alene, fremfor af samtlige Rettens Medlemmer, idet „disse, naar Retten af Regje„ringscollegierne adspørges som lovkyndige Mænd, meget „vel kunne afgive deres Betænkning om Gjenstande for „ny Lovgivning og juridiske Qvæstioner in abstracto, „men næppe bør sige deres Mening om enkelte Rets„tilfælde, som engang kunde komme under Høiesterets „Paadømme, da samme maaskee kunde blive anseet som „en anticiperet Dom; anderledes derimod med Justitiarius, „hvis Oplysninger og Erklæringer paa ingen Maade „binde Retten og hvis Embede dette ogsaa egentlig „vedkommer, da han alene besørger Høiesterets Can„celli"[96].

Denne Betragtning peger hen paa et Forhold, som vi her med et Par Ord skulle omtale, nemlig det Factum, at Cancelliet, som det synes navnlig fra de sidste Decennier af Aarhundredet, i langt mere udstrakt Maalestok end tidligere, jfr. foran p. 74, har benyttet Høiesteret som raadgivende Auctoritet i Sager, der vel i Almindelighed angik Besvarelsen og Ordningen af vigtigere, juridiske Qvæstioner, men dog langtfra altid vedrørte selve Procesmaaden eller kunde siges directe at paagjælde Høiesteret. Exemplerne ere i saa talrig Mængde forhaanden, at vi maa indskrænke os til at nævne nogle enkelte. I Aaret 1786 blev saaledes Rettens Erklæring æsket over et ved privat Initiativ fremkommet Forslag, der efter Generalprocureur Bangs nærmere Betænkning førte til Pl. af 8 Juni 1787, i 1787 over et Forslag fra Kjøbenhavns Magistrat, der affødte Pl. af 18 Januar 1788, i 1790 om nogle paatænkte Forandringer i Leiermaalslovgivningen og angaaende Ægteskabers Ophævelse samt om en Ansøgning fra Gjældsarrestanterne i Kjøbenhavns civile Arresthuus om Afskaffelse af fængslig Anholdelse for

Gjæld eller dog en Forhøielse af Underholdningspengene, jfr. Fdg. af 12 April 1793, i 1791 om Skibsfolks Hyre, Bodmeribreve m. v., om D. L.s 3—16—14 Nr. 6, om en omventileret, nærmere Forklaring af 1—6—23, der førte til Fdg. af 13 Januar 1792, og fl., i 1793 om Arrest for Gjæld hos Udlændige osv., i 1794 angaaende en ny Instrux for Kjøbenhavns Magistrat o. s. fr. Forsaavidt nu disse Erklæringsæskninger holdt sig indenfor det Abstractes Sfære, maa man vel give de ovenomtalte, tvende Tilforordnede Ret i, at denne tjenstlige Benyttelse af den af Retten repræsenterede, juridiske Intelligents og practiske Erfaring nok lod sig forsvare, omend det dog paa den anden Side ikke maa oversees, at en slig Praxis, naar den ikke holdtes indenfor snevre Grændser, nødvendigviis maatte lægge ikke ringe Beslag paa Rettens Tid og Arbeidskraft, hvilket lettelig kunde blive til Skade for dens egentlige, dømmende Virksomhed. Ganske anderledes derimod, naar Forespørgslen gjaldt Andet end en quæstio juris in abstracto, og der lader sig virkelig paavise adskillige saadanne Tilfælde, snart under den Form, at Cancelliet har æsket Rettens Erklæring om, hvorvidt en vis Ordning af et concret Retsforhold kunde ansees forenelig med en tidligere Høiesteretsafgjørelse, snart saaledes, at man har provoceret Rettens Udtalelse angaaende en foreliggende Retstvist eller dog om et Formalitetspunkt under samme. I alle slige Tilfælde maatte en Besvarelse fra Rettens Side kunne blive eensbetydende med en Foregribelse af dens eventuelle senere Dom, og i rigtig Erkjendelse heraf finde vi da ogsaa, at Retten flere Gange, navnlig i Aarhundredets Slutning, ligefrem har vægret sig ved at svare paa de stillede Spørgsmaal. Dette skete saaledes bl. A. ved Skrivelse af 1 October 1798 angaaende, hvorvidt en Frifindelsesdom burde appelleres, ved Skrivelse af 29 November s. A. om, hvorvidt Klageren i en Politisag uden speciel Bevilling kunde indanke den for Høiesteret, og i benægtende Fald, om den fornødne Bevilling da efter Omstændighederne burde gives, ved Skrivelse af 29 Juli 1799 angaaende en ved Fogedkjendelse afgjort Tvist mellem Parterne under en Executionsforretning og ved Skrivelse af s. D. angaaende Spørgs-

maalet om, hvorvidt en mod et Søgsmaal paatænkt Formalitetsindsigelse kunde ansees begrundet[97]. Det feiler dog ikke, at Vanskeligheden ved i det enkelte Tilfælde at drage Grændsen tilstrækkelig skarpt undertiden kan have forledet Retten til at strække sig videre i Henseende til en afæsket Erklærings Meddelelse, end Hensynet til Domsfriheden egentlig tillod, jfr. saaledes en Erkl. af 16 Marts 1795, hvori 7 af Rettens 14 Medlemmer, deriblandt Justitiarius, udtalte sig angaaende et af Cancelliet reist Spørgsmaal om en Persons Inddragelse under den berygtede Brabrandske Justitssag[98]. Det var ogsaa netop under Trykket af de uheldige Conseqventser af en indiscret Benyttelse fra Cancelliets Side af Høiesteret som Raadgiver i concrete Retsforhold, at Retten i en Erklæring af 30 April 1799 med Hensyn til den ligesaa berygtede Sag mod Cancelliraad Holm for Presseforseelser m. v. under Fremhævelse af, at de Tilforordnede havde været udsatte for fornærmelige Angreb[99] fra Holms Side paa Grund af Rettens til forskjellige Tider i Sagen afgivne Erklæringer, fandt sig foranlediget til at henlede Cancelliets Opmærksomhed paa det Ønskelige i, „om „Høiesteret Intet havde med nogen Sag at gjøre, førend „den skulde paadømmes, og at dens Functioner ikke „maatte gaae udenfor det blotte Dommerembede“[100].

Meddelelse af Høiesteretsdomme i de offentlige Aviser synes indtil adskillige Aar ind i Christian d. 7des Regjering at have været ukjendt, endskjøndt særlig opsigtsvækkende Criminalsager dog nok af og til fandtes omtalte i Dagspressen[101]. Om hiin Taushed har haft sin Grund i, at slig Meddelelse ansaaes for utilstedelig, maa vi lade henstaae uafgjort. Saa Meget er imidlertid vist, at Regjeringen i 1774 ved nærmere Overveielse i Anledning af en Ansøgning fra Udgiveren af den da nylig oprettede „Viborg Samler“ (senere Viborg Stiftstidende) kom til det Resultat, at Offentliggjørelse af Høiesterets Domme gjennem Aviserne ikke kunde ansees forbuden, dog at Vedkommende maatte være ansvarlig for de indførte Dommes Rigtighed, og i Overeensstemmelse hermed tilkjendegav da ogsaa Cancelliet paa Forespørgsel efter Correspondance med Rettens Justitiarius under 25 Marts 1775[102]

Udgiverne af „Addressecontoirets Efterretninger" og af „Jydske Efterretninger" (senere Aalborg Stiftstidende), at der Intet kunde haves imod, at Høiesteretsdomme indførtes i bemeldte Aviser, „naar det alene skeer, saaledes som de i Høiesteret blive oplæste". Derimod vaagede man med megen Strenghed over, at der ikke gjennem Aviserne eller overhovedet i Pressen fremkom Noget, der kunde siges at indeholde en Critik over de af Høiesteret afsagte Domme, idet man synes at have betragtet saadant som en Tilsidesættelse af den Ærbødighed, der skyldtes Kongen, i hvis Navn Højesteretsdommene jo afsagdes. Vi skulle i saa Henseende, forsaavidt angaaer Tiden før Trykkefriheden, henvise til tvende bl. Bilagene optagne Rescripter af 30 Marts 1742 til Rector ved Kjøbenhavns Universitet og af 31 Mai 1765 til Overpræsident, Borgmestre og Raad i Kjøbenhavn*). Af det første af disse Rescripter, som vi ikke have fundet Leilighed til at omtale i de dem vedrørende Perioder, fremgaaer det, at Byfoged i Stubbekjøbing Chr. Bentzon, efter ved Høiesteretsdom af 9 Mai 1741 at være ikjendt Mulcter og Sagsomkostninger for Fornærmelser i Ord og Gjerning mod Sognepræsten sammesteds og dennes Hustrue, havde „understaaet sig ved 2de trykte og ved Aviserne „publicerede Notificationer at lade intimere og bekjendt„gjøre, at han efter endeel anbudne Prænumerationslodder „havde forfattet et Compendium" af den nævnte Sag, som han vilde udgive i Trykken „til Publici Igjennemlæsning", for derved at faae Mulcterne dækkede. Denne „fantastiske og ganske usædvanlige" Fremgangsmaade kom imidlertid til at gaae ud over Directeuren for det kgl. Bogtrykkeri J. J. Høpffner, der efter en ham ubekjendt Persons Anmodning mod Betaling havde trykt disse ikke underskrevne Notificationer og bekjendtgjort dem ved de af ham udgivne Aviser, idet han gjennem Universitetets Rector blev alvorlig reprimanderet og derhos paalagt en Pengebøde, samtidig med, at han fik Tilhold om „efter„dags at bruge mere Eftertanke og Forsigtighed i at „skjønne om, hvad som ved Aviserne eller i andre Maa-

*) See Bilag XXI[a] og XXI[b].

„der maa trykkes og notificeres eller ikke". Det andet Rescript af 31 Mai 1765 angik en kjøbenhavnsk Kjøbmand, Reinhard Iselin, der et Par Dage efter, at der var overgaaet ham en Høiesteretsdom af 4 October 1764, ved hvilken han var bleven tilpligtet at erstatte Admiralitets- og Commissariatscollegiet et af ham for Samme forskrevet Qvantum Hamp, som ved Modtagelsen befandtes ubrugbart, uden Navns Nævnelse hos Boghandler Philibert havde udgivet i Trykken under Betegnelsen „Species facti" en Fremstilling af Sagens Omstændigheder, der dog paa mange Punkter var unøiagtig øg som var ledsaget af et „Postscriptum", hvori der meddeltes, at Sagen uagtet de fremførte, for ham talende Omstændigheder dog var tabt. Skjøndt Iselin, der vedkjendte sig Forfatterskabet, undskyldte sig med, at han kun havde handlet som skeet „for at conservere sin Credit og Reputation og ikke for „at ledere Nogen eller erindre Noget imod Høiesterets„dommen, som han havde efterkommet", fandt man dog, at der i hans Fremfærd laae en „dristig og formastelig" Insinuation om at være „fornærmet" ved den ham overgaaede Høiesteretsdom. Det paalagdes ham derfor, ifald han ei vilde see sig tiltalt ved Generalfiscalen, at bøde 500 Rbd. til Vor Frelsers Kirke og ligesaa Meget til Justitskassen, til hvilken ogsaa Boghandleren for „uden Approbation" at have trykt Piecen maatte svare en mindre Bøde.

Efterat vi i det Foregaaende saaledes i det Væsentlige have paaviist de Forandringer, som indførtes ved Høiesterets-Instruxen af 1771, og i Forbindelse hermed for en Deel tillige henpeget paa de vigtigste af de Modificationer, som senere — indtil henimod Slutningen af Aarhundredet — foretoges i den saaledes skabte Ordning, skulle vi gaae over til nærmere at omhandle den endelige Organisation af Høiesterets Lønningsvæsen, som fandt Sted samtidig med den nye Instrux' Emanation:

Det vil erindres, at da vi i forrige Periode (see p. 271 ff.) forlode Lønningsspørgsmaalet, var Situationen den, at Høiesterets Lønninger udrededes af Justitskassen med 10,700 Rbd. aarlig, medens de øvrige 1300 Rbd. af

bemeldte Kasses Indkomster anvendtes i andet Øiemed, nemlig 800 Rbd. til Arbeidet ved Revisionen af Danske og Norske Lov (Kofod Ancher), 300 Rbd. til Justitskassens Regnskabsfører samt 100 Rbd. til Assistance ved Læsningen i Høiesteret og ligesaa Meget til en Secretær ved Cancelliarchivet. Justitiarius Levetzaus ihærdige Bestræbelser for at frigjøre Justitskassen for disse 1300 Rbd.s extraordinaire Udgift og at faae samtlige de 12000 Rbd. aarlig Indtægt anvendt udelukkende til Høiesterets Lønninger strandede imidlertid — som nærmere paaviist — paa det kgl. Rescript af 12 October 1759, der fastholdt den hidtidige Ordning som gjældende indtil Videre, med Løfte om at tage det af Levetzau i Forslag bragte faste Lønnings-Reglement i Betragtning, ifald Justitskassens Indtægter senere maatte „saaledes opvoxe, at der kunde haves 12000 Rbd. til Assessorernes Lønninger alene". De paafølgende Aar medførte ikke nogen Forandring i saa Henseende, idet der indtil 1768 stadig kun udrededes af Justitskassen til Høiesteretsassessor-Lønninger 10700 Rbd. aarlig, medens de 1300 Rbd. vedblivende anvendtes paa den ovenangivne Maade, for de 3 mindre Posters Vedkommende dog — som Justitskasse-Regnskaberne udvise — med nogen indbyrdes Fluctuation, ligesom det ogsaa fortjener at fremhæves, at Regnskabsførelsen for Justitskassen tilligemed Vederlaget herfor fra Aaret 1766—67 overgik fra Renteskriverne, der hidtil havde besørget den efter Fdg. af 18 April 1738, til den kort efter som Høiesteretsassessor ansatte F. C. Sevel. Ligesom der imidlertid ifølge Justitskasse-Regnskabet for 1768—69 ved Besparelse paa Læsningscontoen for bemeldte Aar udrededes 100 Rbd. Mere — altsaa 10800 Rbd. — til Høiesteretsassessorers Lønninger, saaledes forøgedes ifølge en kgl. Resolution af 3 Februar 1769[103] Justitskassens samlede Udgiftsbeløb for 1769—70 med 300 Rbd., altsaa fra 12000 Rbd. til 12300 Rbd., af hvilket Beløb der særlig til Høiesteret bestemtes 11000 Rbd., der fordeeltes blandt Assessorerne saaledes, som nærmere angivet paa den bl. Bilagene meddeelte Lønningsliste for bemeldte Aar*); og endelig blev ved

*) See Bilag XXII.

det under 23 Februar 1770 Allerh. approberede Reglement for Aaret 1 Marts 1770—1 Marts 1771 Justitskassens Lønningsudgift yderligere forhøiet til 12700 Rbd., idet de 400 Rbd., hvori Forhøielsen bestod, bestemtes til Lønninger for de 4 ved Høiesterets Voteringsprotocoller ansatte Cancellisecretærer. Fordelingen af Lønningerne blev herefter for det nævnte Aar saaledes:

Geheimeraad, Justitiarius Juel Wind	2000 Rbd.
(foruden 1000 Rbd. fra Cancelliet)	
Conferentsraad Hjelmstjerne	500 —
(tillige Gage som Secretær i Cancelliet)	
Conferentsraad Klevenfeldt	500 —
Etatsraad Weyse	1000 —
Do. Hoppe	1000 —
Do. Brinck-Seidelin	1000 —
Do. Cordsen	1000 —
Do. Reiche	1000 —
Do. Sevel	500 —
(tillige Løn som Justitskassens Regnskabsfører, see nedenfor)	
Kammerjunker Levetzau	500 —
Justitsraad Bagger	1000 —
Do. Anchersen	1000 —
Ialt til Høiesteretsdommernes Lønninger . . .	11000 Rbd.

Desuden til:

4 Secretærer ved Voteringsprotocollerne	400 Rbd.	
Læsesecretær i Høiesteret M. Treschow	200 —	
Etatsraad Kofod Ancher til Lovarbeidet	800 —	
Justitsraad H. Borch ved Archivet . .	100 —	
Etatsraad Sevel for Regnskabsførelsen ved Justitskassen	200 —	
ialt . .		1700 Rbd.
Tilsammen . .		12700 Rbd.

Dette var Lønningssagens Stilling, dengang Forhandlingerne om den nye Høiesterets-Instrux indlededes i 1771.

Som vi alt tidligere have haft Leilighed til i Forbigaaende at berøre, gjorde Cancelliet strax i sit første Instrux-Forslag gjældende, at der foruden Justitiarius i Høiesteret burde være 14 (tidligere 12) bestandige og lønnede Assessorer og at disses Gager „vel i det Ringeste ikke burde være mindre end 1000 Rbd.“, og paa Grundlag heraf foreslog Cancelliet Lønningerne fastsatte saaledes, at der foruden Justitiarii Gage paa 3000 Rbd. skulde være een Assessorgage paa 1500 Rbd., 4 paa 1200 Rbd. og 9 paa 1000 Rbd. hver, der ikke længere skulde afholdes af Justitskassen, men af den kgl. Kasse. Paa samme Maade foreslog Cancelliet ligeledes — i fuld Overeensstemmelse med Struensees Princip om Afskaffelse af Sportellønninger — at de ved Høiesteret faldende Sportler, af hvilke Justitssecretæren havde haft c. 1500 Rbd. aarlig, hvoraf de 700 Rbd. til Folkeløn ved Justitscontoiret, Skrivematerialier m. v., Justitiarius 200 Rbd. til en „Haandskriver“ og de tvende Secretærer ved den „øverste“ Protocol hver 100 Rbd., ligesom Tilfældet var ved den nyoprettede Hof- og Stadsret, skulde indgaae i Sportelkassen og de nævnte Beløb istedetfor udredes af den kgl. Kasse.

I Modsætning til disse Forslag formeente den nedsatte Instrux-Commission, at Antallet af Høiesterets Medlemmer kunde bestemmes til: foruden Justitiarius 13 Assessorer, som intet andet Embede eller Forretninger maatte paatage sig, samt at Minimumslønningen kunde bestemmes til 800 Rbd., saaledes at „Assessorerne „burde efter deres Anciennitet, der er at regne fra den „Tid af, de have faaet Votum i Retten, komme til større „Løn ved indfaldende Forandring, paa det de med Haab „om bedre Vilkaar kunde forrette deres Embede med desto „større Fornøielse“, og i Overeensstemmelse hermed affattede og indsendte Commissionen et Forslag til et almindeligt Reglement for Høiesteret[104], der gik ud paa Fastsættelsen af følgende Lønninger:

En Justitiarius som forhen		3000	Rbdl.
til hans Haandskriver som før		200	—
1 Høiesteretsassessor		1500	—
4 do.	paa 1200 Rbdl. hver	4800	—
5 do.	„ 1000 — „	5000	—
3 do.	„ 800 — „	2400	—
En Justitssecretær		800	—
En Cancellist paa Justitscontoiret		300	—
2 Copister smstds med 150 Rbdl. hver		300	—
3 Høiesteretssecretærer med 300 Rbdl. hver		900	—
Et Høiesteretsbud		120	—
	Summa:	19320	Rbdl.

I bestemt Modstrid med Cancelliforslaget, der, som anført, hvilede paa den Forudsætning, at samtlige Lønninger ved Høiesteret for Fremtiden skulde udredes af den kongelige Kasse, gik Commissionens Forslag ud paa, at de saaledes proponerede Gager skulde tages: 1) som hidtil af Justitskassens aarlige Indtægter, „som er imod 13000 Rbdl. iberegnet Renterne af dens udestaaende Capitaler“ og 2) af de ovennævnte Høiesteretssportler til Beløb c. 1900 Rbdl. aarlig, medens 3) Resten skulde midlertidig tilskydes af „Kongens egen Casse“, indtil ad Aare alle Lønningerne aarligen kunde bestrides af Justitskassens Indkomster.

Da Cancelliet imidlertid bestemt fastholdt sit Forslag med Hensyn til Lønningsspørgsmaalets Ordning og navnlig motiverede sin gjentagne Indstilling om Fastsættelsen af Assessorernes Minimumslønning til 1000 Rbdl. ved den afgjørende Bemærkning, at den øverste Assessor i Hof- og Stadsretten, hvorfra jo netop Høiesteret skulde have sin væsentlige Tilgang, havde 900 Rbdl. i Gage, saaat det efter Commissionsforslaget „ei kunde blive en Fordeel for ham at gaae ind i Høiesteret“, blev dette Forslag endelig approberet ved en paa Cancelliets Forestilling af 6. November 1771 tegnet, mærkværdigviis udateret kgl. Resolution. Denne slog yderligere definitivt fast, at „alle Einkünfte „des høchsten Gerichts in die allgemeine Zahl- „Cassa fliessen und aus dieser nachher die Gages „und Umkosten für dasselbe daraus abgehalten „werden sollen“, hvorimod Assessorernes Antal ved

samme kgl. Resolution overeensstemmende med Commissionsforslaget bestemtes til 13*) (excl. Justitiarius), et Antal, som først adskillige Aar senere, nemlig ved kgl. Befaling af 27 December 1799, jfr. Canc. Promemoria af 4 Januar 1800[105], nedsattes til det nuværende af 12 Assessorer, foruden Justitiarius. Og samme Dag — d. 7 December 1771 — paa hvilken den nye Høiesterets-Instrux blev Allerh. underskrevet, approberede Kongen da ogsaa det blandt Bilagene**) meddeelte „Reglement for Høiesteret og dertil hørende Betiente", der omfattede et samlet Udgiftsbeløb af 19,920 Rbdl., deraf 17,300 Rbdl. til Lønning for Rettens Medlemmer, fordeelte saaledes:

Justitiarius, Geheimeraad Jens Krag Juel Wind			3000 Rbdl.
Conferentsraad H. Hjelmstjerne			1500 Rbdl.
Etatsr.:	P. Hoppe H. D. Brinck-Seidelin J. F. Reiche S. H. Cordsen	4 à 1200 Rbdl.	4800 Rbdl.
Etatsraad F. C. Sevel Kmjkr. A. P. Levetzau Justitsraaderne Assessorerne:	 J. P. Bagger W. F. Koren J. J. Anchersen H. Hagerup M. Treschow L. Debes	8 à 1000 Rbdl.	8000 Rbdl.

hvilket, sammenlignet med det foran anførte Lønningsreglement for 1770—71, der, iberegnet Justitiarii 1000 Rbdl. fra Cancelliet, som naturligviis nu ophørte, androg et Udgiftsbeløb af 12000 Rbdl., giver en Lønningsfremgang for Høiesterets 14 Medlemmer af 5300 Rbdl.

Saaledes naaede man da omsider til en endelig og i det Væsentlige nogenlunde rimelig Løsning af det hidtil

*) Fra 1. October 1784 til 1. December 1785 var Assessorantallet dog undtagelsesviis 14, idet, som vi senere nærmere skulle omtale, Chr. Fr. Jacobi indtraadte i Retten med extraordinair Lønning.

**) See Bilag XXIII.

paa en saa lidet heldig Maade ordnede Lønningsspørgsmaal, der vel ikke bød Assessorerne store, men dog efter de daværende Forhold nogenledes tilstrækkelige Lønninger til en efter Stillingens ikke meget høie Rang afpasset Leveviis*), ligesom det da ogsaa som et væsentligt Fremskridt ved samme maa fremhæves, at den ved at fastslaae et blivende Lønnings-Reglement med bestemt normerede Lønninger omfattede samtlige ordinaire Assessorer, og ved derhos at lægge Lønningsbyrden fra Justitskassen med dennes fluctuerende Evne over paa den almindelige Zahlkasse gav de Tilforordnede al ønskelig Sikkerhed for Reglementets virkelige Effectuering. Man skulde under Hensyn hertil have troet, at Høiesteret vilde have modtaget denne nye Lønningsordning med udeelt Tilfredshed; men dette synes dog ikke at have været Tilfældet. Under 3 Februar 1772[108] indgav Justitiarius nemlig til Kongen en Ansøgning, hvori han indstændig androg paa, at Justitskassen, „som indtil sidste Forandring stedse har „været anvendt til Høiesterets Tilforordnedes Lønning og „i de sidste Aaringer af Etatsraad Sevel administreret, „igjen paa forrige Maade maatte anvendes og af Sevel „eller en anden brav Mand forestaaes“, idet Justitiarius under Forudsætning af, at dette skete, ansaae det for sandsynligt, at „Hs. Majestæts Casse inden faae Aar kan „blive aldeles befriet for at tilskyde noget til Høiesterets „Lønninger“. I sin Erklæring af 25 Marts s. A.[109] over denne mærkelige Ansøgning udtalte Finantscollegiet imidlertid med fuld Føie, at „da Justitskassens Lønninger, „som tilforn vare c. 12000 Rbdl., efter det nye Reglement „vilde beløbe sig til 19,920 Rbdl., som Renten af Justits„kassens Fond“ — ifølge en i Cancelliarchivet beroende Oversigt udgjorde Netto-Beholdningen til ult. Februar

*) Paa dette Sted skulle vi til yderligere Bedømmelse af Assessorernes økonomiske Vilkaar minde om, at forholdsviis betydelige, pecuniaire Byrder paahvilede disse Embedsmænd, deels i Form af urimeligt store Bestallingsgebyrer, mellem 2—300 Rbdl.[106], deels derved, at det ved Canc. Prom. af 19. Mai 1781 i Henhold til kgl. Resol. 8. Juni 1780 paalagdes dem „uden nogen Slags Paaskud“ at sætte i Enkekassen for deres Enker, da disse „ikke efterdags kunne vente sig nogen Pension af Kongens Casse“[107].

1771: 155,987 Rbdl. 41 Sk., ultimo Septbr s. A. endog kun 155,009 Rbdl. 52 Sk. — „langtfra ikke kan udgjøre, „og Høiesterets Membra formenes at være ligesaa be„tryggede ved at nyde deres Gage assigneret paa Zahl„kassen, som forhen paa Justitskassen, saa indseer Collegiet „hverken Nytten eller Nødvendigheden af, at der for et „saadant Departement skulde indsættes eller administreres „en vis Fond, der kuns vilde medføre Besværligheder". Imidlertid erklærede Collegiet dog Intet at skulle have imod, at „en af Høiesterets Membris fortsætter et Regnskab af de „saakaldte Justitskassens Intrader, for at deraf kan sees, „hvorvidt samme kan tilstrække til de paa Tribunalen „medgaaende Omkostninger", til hvilken Ende Collegiet tilbød at foranledige, at der til visse Tider, eller naar forlanges, af vedkommende Kammere*) meddeltes de i saa Henseende fornødne Oplysninger. Den hele Sag døde imidlertid — som den fortjente — hen i Stilhed, idet Cancelli-Collegiet d. 3 April 1772 resolverede, at den skulde „udsættes", og den sees aldrig senere at være gjenoptagen.

Lønnings-Reglementet af 7. December 1771 forblev nu uforandret staaende ved Magt, indtil der i 1777, jfr. Finantscollegiets Promemoria af 18. April 1777[110], efter en Indstilling af 14. Januar s. A. fra Høiesterets daværende Justitiarius, Conferentsraad Hjelmstjerne, bevilgedes et Tillæg af 1700 Rbdl. aarlig til Assessorernes Lønninger, hvorved disses samlede Beløb forøgedes til 19000 Rbdl. aarlig, der fordeeltes saaledes:

Justitiarius	3000	Rbdl.
2 Assessorer, hver	1500	—
3 do. , „	1400	—
4 do. , „	1200	—
4 do. , „	1000	—

en Indstilling, som Hjelmstjerne havde motiveret ved det Ønskelige i, at „adskillige gode Assessores, som have søgt „fordeelagtigere Embeder for at kunne etablere sig og gifte „sig, ikke paa Grund af deres ringe Indkomster skulde

*) Ifølge Fdg. 7. Januar 1772 besørgedes Forvaltningen af Justitskassens Indtægter af det „danske" og „norske" Kammer:

„gaae fra Høiesteret“ [111]. Først efter henved en Snees Aars Forløb modificeredes disse Lønningssatser noget, idet det ved Rescript til Høiesteret af 15. Juli 1796 [112] bestemtes, at der fra 1 April s. A. af Kongens Kasse maatte til Forbedring af Assessorlønningerne ydes et Tillæg af 700 Rbdl, aarlig, der i Portioner paa 100 Rbdl. hver skulde tillægges den ældste Assessor paa 1500 Rbdl., de to ældste paa 1400 Rbdl. samt ligeledes de tvende ældste paa 1200 og 1000 Rbdl., hvorefter Lønningerne saaledes bleve:

Justitiarius	3000	Rbdl.
1 Assessor	1600	—
3 Assessorer, hver	1500	—
1 Assessor	1400	—
2 Assessorer, hver	1300	—
2 do. „	1200	—
2 do. „	1100	—
2 do. „	1000	—

til samlet Beløb 19,700 Rbdl. Endelig blev ved kgl. Resol. af 21. Juni 1799 [113] fra d. 1. Juli s. A. Minimumslønningen forhøiet til 1200 Rbdl., saaat der blev 6 Lønninger af denne Størrelse, hvorved saaledes den samlede Gageudgift forøgedes med 600 Rbdl. til 20,300 Rbdl. ligesom der ved Rescript af 27. December s. A. blev taget den Bestemmelse, at den Lønning paa 1200 Rbdl.. som besparedes ved den ved Rescriptet paabudne Inddragelse af den 13de Assessorpost, i Forbindelse med et yderligere Tillæg af 400 Rbdl. aarlig skulde anvendes til Forbedring af 8 af de ældste Assessorers Lønninger med 200 Rbdl. hver, jfr. Canc. Prom. af 4 Januar 1800 [114]. Ved Begyndelsen af indeværende Aarhundrede anvendtes saaledes til Embedslønninger for Høiesterets 13 Medlemmer ialt 20,700 Rbdl., der vare fordeelte paa følgende Maade:

Justitiarius	3000	Rbdl.
3 Assessorer, hver	1700	—
2 do. „	1600	—

2 Assessorer, hver	....	1500	Rbdl.
2 do. , „	....	1400	—
3 do. , „	....	1200	—

— et Resultat, der, om disse Lønningssatser end langt fra vare rigelige, ja under den i de paafølgende Aar indtraadte betydelige Priisstigning for Livsfornødenhederne endog bleve absolut utilstrækkelige, dog i Sammenligning med de fra tidligere Tid kjendte Forhold ubetinget maatte siges at betegne et væsentligt Fremskridt paa dette for Retten ingenlunde uvigtige Omraade [115].

Naar det i den af os tidligere citerede Yttring af Dorothea Biehl [116] om Struensees formeentlige Forhold til Høiesterets Omordning i 1771 hedder, at „Høiesteret paa „eengang og ganske uventende fik sin Afsked, som satte „Alle i Forundring og Forskrækkelse“, saa er Rigtigheden heraf kun saa som saa. Om nogen Afskedigelse af Justitiarius, Geheimeraad Baron Jens Krag Juel Wind var der nu slet ikke ved den nævnte Leilighed Tale, og hvad de Tilforordnede angaae, da kunne — som alt i det Foregaaende paaviist — kun Kofod Ancher, Klevenfeldt og Weyse siges at være blevne afskedigede, medens samtlige de andre 9 Assessorer (Hjelmstjerne, Hoppe, Seidelin, Reiche, Cordsen, Sevel, Levetzau, Bagger og Anchersen) derimod, uden nogen forudgaaende formel Afskedigelse, modtoge en skriftlig Meddelelse fra Cancelliet af 21. December 1771 [117] om, at det havde „behaget Hs. Majestæt „ved den foretagne Forandring af Høiesteret at udnævne „dem til at forblive der fremdeles som Assessorer“ — altsaa ikke nogen ny Bestalling, men kun en Stadfæstelse i deres Embeder, ledsaget af en med det kgl. Segl forsynet Gjenpart af den nye Instrux*). Af de nye Assessorer havde W. F. Koren — som alt foran bemærket — tidligere haft Sæde i Høiesteret og fik derfor nu kun en kgl. Ordre til „igjen at indfinde sig i Høiesteret som

*) Procuratorerne fik derimod kun Gjenpart af de dem vedrørende Dele af Instruxen tilstillede af Justitiarius „under hans Haand“, medens baade Justitssecretæren og de 3 Høiesteretssecretærer fik Instruxen tilsendt paa samme Maade som Assessorerne, under kgl. Segl.

Assessor", hvorimod de tre Andre (Assessor Hagerup, Secretær Treschow og Assessor Debes) allerede under 7. December 1771 fik tilstillet Bestallinger [118] som Høiesteretsassessorer, „dog" — som det hedder — „samme Embede ikke „at tiltræde, førend Høiesteret i Januarii Maaned udi „næstkommende Aar igjen begynder, men imidlertid strax at „indfinde dem for at aflægge den i Instruxens 23de Artikel „anbefalede Prøve" — som det vil sees, kun i liden Overeensstemmelse med Commissionens Forslag, der jo gik ud paa, at der skulde gives dem Befaling til, midlertidigt „som Auscultanter at indtræde i Høiesteret", saaledes at der først til d. 6. Januar 1772 skulde tillægges dem endelig Beskikkelse som Høiesteretsassessorer. For de Tvende: Hof- og Stadsretsassessor Debes' og Secretær Treschows Vedkommende faldt den aflagte Prøve tilfredsstillende ud, og de tiltraadte da ogsaa efter Bestemmelsen ved Januar-Sessionens Begyndelse deres nye Embeder; men for den Tredie, Hof- og Stadsretsassessor Hagerups Vedkommende gik Prøven mindre heldigt eller, rettere sagt, ganske uheldigt. Ved Cancelli-Promemoria af 4. Januar 1772 [119] blev hans „Prøvetid" forlænget til „in Februario", og efter Udløbet af denne yderligere Frist valgte han saa at begjære sig entlediget fra den ham „tilsagde" Assessorpost „formedelst en ham medfødt Frygtagtighed", en Ansøgning, som Kongen, efter at Justitiarius i Anledning af samme havde udtalt, at „endskjøndt Supplicanten ei har kunnet „komme af Sted med den expedite Voteringsmaade i „Høiesteret, kan han gjerne være skikket til et andet, „endog Dommerembede", derpaa bevilgede med Løfte om at ville „have Naade for ham ved forefaldende Vacance", jfr. Skr. fra Cancelliet af 6. Marts s. A. [120], et Tilsagn, der opfyldtes ved hans senere Befordring til Norge som Stiftamtmand. Hans Plads i Høiesteret blev d. 4. April s. A. besat med den hidtidige Justitssecretær Hans Borch, som Cancelliet under Instruxforhandlingerne i sin Forestilling af 6. November 1771 havde givet det rosende Vidnesbyrd, at „Vi, næst Justitsraad Koren, ingen Værdigere kjende til at bringes i Forslag som Assessor i Høiesteret" end ham; han fik Anciennitet over Treschow og Debes, umiddelbart efter Anchersen.

Hvad Justitssecretæren angaaer, blev der ved Lønnings-Reglementet af 7. December 1771 tillagt ham i Gage af den alm. Zahlkasse 800 Rbdl., svarende til hans omtrentlige tidligere, men fra 1. Januar 1772*) ophørende Sportelindtægt, og i denne Gagering vides der kun een Gang i den paafølgende Deel af Aarhundredet at være gjort nogen Forandring, idet der ved Cancelli-Skrivelse af 19. Mai 1781 blev tillagt Justitssecretæren et Gagetillæg af 200 Rbdl. aarlig som Følge af forøget Arbeide ved Indberetninger til Rentekammeret om de Justitskassen tilkjendte Bøder[121].

Medens der ikke i selve Forretningerne ved Voterings-protocollerne skete nogen Modification af Betydenhed ved Instruxen af 1771 eller i de paafølgende Aar, indførte den nævnte Instrux derimod en ikke uvæsentlig Forandring i den hidtidige Udførelse og Varetagelse af disse Forretninger. Ifølge Instruxen af 1753 § 15 skulde Protocollationen besørges af dertil beordrede „Cancellisecretærer", yngre Embedsmænd i det danske Cancelli, der i Overeenstemmelse med, hvad Tilfældet havde været ligefra Rettens første Dage, bleve satte til Tjeneste i Høiesteret for kortere eller længere Tid mod et særligt Vederlag for de tvende ældste af 100 Rbdl. hver af Sportlerne; hertil kom yderligere fra 1770 af Justitskassen 100 Rbdl. til hver af de da fungerende 4 Secretærer, i hvilken Henseende det maa bemærkes, at medens Instr. af 1753 kun taler om to ved Protocollerne beskjæftigede Cancellisecretærer, vare disse Functioner senere i Aarenes Løb blevne doublerede, saa at der ved nærværende Periodes Begyndelse var to Secretærer til vexelviis Disposition ved hver Protocol. Det maa vist antages, at det har været Hensynet til, at den — som Commissionsbetænkningen udtaler — „temmelig vanskelige" Førelse af Voteringsprotocollerne let kunde

*) Eller nøiagtigere: fra 24. December 1771, jfr. Canc. Prom. af 8. Januar 1772, der besvarede forskjellige af Justitssecretæren reiste Spørgsmaal angaaende Sportelforhøielsen[121]. Efter dette Canc. Prom. skulde Sportelbeløbet og Regnskabet indsendes ved hvert Qvartals Slutning, men senere bestemtes ved en Rentekammer-Skrivelse af 18. August s. A., at Regnskabs-aflæggelsen skulde skee aarlig.

lide endeel i Henseende til Eensartethed og Omhyggelighed ved den anførte Besørgelsesmaade (hvad man ogsaa ved Brugen af disse Protocoller hyppig vil kunne overtyde sig om at have været Tilfældet), der bevirkede, at Instruxen af 1771 § *16* ikke længere taler om „Vores „Cancellisecretærer, som protocollere de Tilforordnedes „Vota", men om „Høiesteretssecretærer", der skulle „rigtig protocollere og indføre Votaerne i de dertil for„ordnede Protocoller" — med andre Ord: at Instr. af 1771 istedetfor den tidligere, ikke længere tidssvarende Ordning, hvorefter Cancelliets Embedspersonale bestreed Protocollationen i Høiesteret, oprettede særlige, faste Embeder til Udførelsen af dette Arbeide. Antallet af disse nye Embeder blev ved Lønnings-Reglementet af 1771 normeret til tre, hvoraf stedse tvende ad Gangen skulde fungere, jfr. Instruxens § 16, med en aarlig Gage af 300 Rbdl. hver; men i 1785 blev Antallet forsaavidt forøget igjen til fire, som Cancelliet ved Promemoria af 8. Januar s. A. [122] bemyndigede Justitiarius til, „med alle Vedkommendes Minde" at opfylde en surnumerair Secretærs Ønske om at „alternere" hver anden Maaned med de tre andre Secretærer, uden at denne Foranstaltning dog synes at have være mere end midlertidig. Og i nær Forbindelse med Protocolsecretariatets fastere Organisation staaer det da vistnok ogsaa, at man, skjøndt selve Instruxen af 1771 ikke afgav nogen udtrykkelig Hjemmel dertil, snart i Praxis kom ind paa at betinge Ansættelsen som Høiesteretssecretær af Aflæggelse af en forudgaaende særlig Protocollationsprøve*), hvortil der ikke tidligere findes noget Tilsvarende. Første Gang vi have fundet denne Fordring stillet, er i 1774, da P. H. Graah og O. Thestrup aspirerede til Ansættelse som Høiesteretssecretærer, og det synes derefter at være blevet iagttaget som Regel, hvorfra der kun i eet Tilfælde vides at være gjort Undtagelse. Dette indtraf i Aaret 1781, idet en v. Bracht blev beskikket til Høiesteretssecretær og erholdt sin

*) I Preussen var det allerede i 1716 slaaet fast, at Pronotarer og Secretærer ved Justitscollegierne før Ansættelsen skulde affatte en Prøve-Relation, jfr. Sonnenschmidt l. c. p. 20.

Bestalling udleveret, uden forinden at have underkastet sig nogen Prøve. Efterat Justitiarius havde gjort Cancelliet opmærksomt paa denne Uregelmæssighed, oplyste dette i en Skrivelse af 4. December s. A. [123], at da Justitiarius i sin Betænkning over v. Brachts Ansøgning ikke særligt havde forlangt slig Prøve aflagt, var den heller ikke bleven krævet, og nu kunde man ikke bagefter paalægge Bestallingshaveren at underkaste sig en saadan, der efter Cancelliets Formening forøvrigt efter hans Qvalification næppe heller kunde ansees fornøden, „da han i saa lang Tid har været „i Cancelliet og viist sig at være til Forretningerne vel„skikket". Det synes herefter antageligt, at Afholdelsen af en forudgaaende Protocollationsprøve oprindelig skriver sig fra et Ønske af Retten, ikke derimod fra Cancelliets Initiativ.

Et for Høiesteretssecretærerne vigtigt og i de paafølgende Aar ogsaa i stort Omfang benyttet Tilsagn om juridisk Embedscarriere gaves ved en kgl. Resol. af 25. October 1777 [124] forsaavidt der ved samme indrømmedes dem „nærmest Adgang" til, efter lang og god Tjeneste ved Protocollerne, at indtræde som Assessorer i Hof- og Stadsretten. Anledningen til denne Bestemmelse var den, at Secretærerne havde ansøgt om, at der fra den ved Instruxen af 1771 § 23 etablerede Regel, at Ingen maa søge Ansættelse som Tilforordnet i Høiesteret, medmindre han „i nogle Aar har været Assessor i „Hof- og Stadsretten eller beklædt et andet Dommer„embede", maatte skee en Undtagelse for Høiesteretssecretærernes Vedkommende, der tidligere deels directe, deels gjennem Auscultant-Institutionen havde haft en let tilgjængelig Vej aaben til at avancere over i de Tilforordnedes Rækker. Endskjøndt Justitiarius ikke stillede sig ubetinget ugunstig overfor denne Ansøgning, blev den imidlertid dog efter Cancelliets Indstilling af 8. October 1777 *) afslaaet, hvorimod man til Gjengjæld gav Secretærerne hiint Præference-Tilsagn, der forøvrigt stundom i Praxis forvoldte Høiesteret nogen Vanskelighed. Ikke sjeldent ansatte Regjeringen nemlig Høiesteretssecretærer

*) See Bilag XXIV.

ved Siden af dette deres lønnede Embede tillige som, efter Omstændighederne, ordinaire eller surnumeraire Assessorer i Hof- og Stadsretten med Sæde der hver anden Maaned eller „paa Tider, de ellers for Høiesteret kunde være frie". Mod denne Cumulation af Embeder nedlagde omsider Høiesterets Justitiarius i Anledning af tvende samtidigt forefaldende, slige Tilfælde i en Skr. til Cancelliet af 22. Marts 1788 [125] en alvorlig Protest, idet han med Føie fremhævede, at „det ikke er nok, at Secretærerne i deres „frie Maaneder, uden at forsømme noget i Høiesteret, „forrette Assessorembede i Hof- og Stadsretten, men i „alle de Sager, de deri votere, maa de dog vige deres „Sæde ved Protocollen i Høiesteret, og saaledes maatte „Retten mangle de fornødne Secretærer, hvilket vilde „foraarsage den største Confusion"; hans Forlangende gik derfor ud paa, at de Vedkommende enten skulde afskediges fra Secretærembedet, inden de tiltraadte Assessorembedet, eller at Cancelliet skulde substituere Andre i deres Sted til Function ved Protocollerne i mødende Tilfælde. Protesten hjalp imidlertid ikke, idet de paagjældende to Secretærer (Bornemann og Wedege) d. 29. Marts s. A. beskikkedes til tillige at være Hof- og Stadsretsassessorer med Functionspligt, „forsaavidt deres Embede ved Protocollerne i Høiesteret det tillader" [126]. Et noget lignende Tilfælde af Embedscumulation var forøvrigt indtruffet nogle Aar tidligere, idet den daværende Høiesteretssecretær Lauritz Nørregaard i Forbindelse hermed var bleven Prof. jur. ved Kjøbenhavns Universitet. Her kom man imidlertid forholdsviis lettere ud over Vanskelighederne, idet en Anden (fornævnte Bornemann) fik Allerh. Tilladelse til at føre Protocollen i Nørregaards Sted, „naar han ei selv kan, dog „uden Consequence og uden Belønning, førend Nørregaard „afgaaer", jfr. Canc. Prom. af 9. November 1782 [127], en Begivenhed, der dog ikke lod vente længe paa sig, idet Nørregaard, efter i 1784 ved Siden af Professoratet at være bleven Høiesteretsassessor med Forpligtelse til at møde, „naar han af Justitiarius tilsiges og hans Forretninger det tillader", jfr. det tidligere herom Bemærkede, „entledigedes Protocollen", jfr. Canc. Prom. af 29. Juni 1784 [128].

Vi kunne ikke undlade paa dette Sted at omtale et administrativt Misbrug, som ogsaa sporedes, endog i temmelig vidt Omfang, i Høiesterets indre Historie, nemlig det forkastelige Exspectance-System paa Embedsomraadet. Det var allerede ved Fdg. om Memorialer og Suppliqver af 20. Februar. 1717 § 2, jfr. ogsaa Rescr. 2. Februar 1692 og Andg. 2. Marts 1708 § 27, „for at afskaffe endeel unyttige indkomne Memorialer" forbudt overhovedet at indgive nogen Ansøgning om „Exspectants, Rang eller Characteer", hvorimod Enhver skal „i saa Fald „bie, indtil en Charge bliver ledig eller Forfremmelsen „ham efter Orden og Anciennitet kan tilkomme, om han „har den dertil udfordrede Capacitet", og i Overeensstemmelse hermed blev det ved Placat af s. D. I. A. No. 20 slaaet fast, at Begjæringer om Exspectancer ikke vilde blive bevilgede. Disse Forbud udelukkede imidlertid naturligviis paa ingen Maade, at den enevældige Konge af egen Drift eller efter mundtlige Anmodninger kunde give Exspectance-Tilsagn, og Alt tyder da ogsaa paa, at saadant stadigt er skeet, til sine Tider endog i et videre Omfang. De Farer for en mindre forsigtig og veloverveiet Besættelse af Statens Embeder, som Exspectance-Systemet i saa fremtrædende Grad rummede, kunde ikke blive skjulte for en Mand med Struensees Intelligents, og vi finde det da ogsaa i hans Forsvarsskrift af 14. April 1772 [129] fremhævet som en af hans administrative Grundsætninger, at „Kongen „ikke burde give nogen Exspectance .... eller andre „Friheder, som kunde krænke Medborgeres Rettigheder", men at Statsoverhovedet ved Embeders Besættelse alene burde tage Hensyn til Departementernes Forslag, ikke derimod til Hofanbefalinger og Paavirkninger andetsteds fra. Det er indlysende, at den fulde Gjennemførelse af dette gavnlige Princip, der saa uforbeholdent tog Sigte paa et traditionelt Misbrug, som dengang navnlig florerede stærkt paa Øvrigheds- og Dommerembedernes Omraade, maatte møde betydelige Vanskeligheder, ikke mindst fra Allerhøieste Sted, hvor saa mange mægtige Intriguer og Interesser paa Forhaand kunde paaregnes at ville stille sig fjendtlig til samme. Ikke destomindre lykkedes det dog Struensees Bestræbelser og store Indflydelse hos Kongen

at udvirke, at der udfærdigedes en kgl. Cabinetsordre til Collegierne af 26 October 1770[180] (altsaa paa en Tid, da Struensee endnu kun virkede i det Skjulte), hvori det betonedes, hvor ugjerne Kongen havde bemærket, at en stor Deel af de mange hidtil givne Exspectancer, ved hvilke „besynderlige Naadesbeviisninger“ det naturligviis ikke var Hensigten at besætte Embederne og Tjenesterne med „uduelige Subjecter“, foraarsagede en „strafværdig Efterladenhed i Tjenesten“ istedetfor, at de skulde „til Flid og Iver opmuntre de dermed forlenede“; og for at modarbeide dette Misforhold paabødes det derfor, at naar de med slige Exspectancer bebyrdede Tjenester derefter skulde bortgives, vel de Personer fornemmelig maatte komme i Betragtning, som alt havde faaet Successionsbestalling paa dem, men at dog Candidaternes Duelighed og Opførsel til samme Tid tillige skulde nøie undersøges og alle de af dem ganske berøves dette Beneficium, hos hvilke den fornødne Duelighed og Kundskab maatte savnes eller som ved slet Opførsel havde gjort sig uværdige dertil, jfr. ogsaa en sig hertil sluttende Skr. fra Cancelliet til Amtmænd, Biskopper, Statholderen i Norge m. fl. af 22 December s. A.[181]. Som man vil see, ramte disse Bestemmelser dog paa ingen Maade Exspectance-Systemet som saadant; de foreskreve vel visse, næppe nok særdeles hensigtsmæssige Forholdsregler mod de betænkeligste Følger af disse „Successionsbestallinger“, men selve Systemet blev som et for Mange særdeles vigtigt Prærogativ i Virkeligheden uantastet og synes ogsaa — ialtfald efter nogle Aars Forløb — i Praxis vedblivende at have ført et ret frodigt Liv.

Dette gjælder navnlig ogsaa for Høiesterets Vedkommende. Allerede under Instruxforhandlingerne i 1771 omtales det, at den tidligere nævnte Hof- og Stadsretsassessor Hagerup havde kgl. Exspectance paa at „sættes i Høiesteret“, et Sæde, som han jo forresten aldrig kom til at indtage: men det var dog først senere — fra Begyndelsen af Fiirserne — at dette farlige, vi kunne tilføie, besværlige System kom i sin fulde Blomstring for denne høie Domstols Vedkommende. Som Exempler herpaa kunne følgende Tilfælde nævnes: I 1781 fik

Assessor Fr. Gottlieb Sporon Allerh. Løfte om en Plads i Høiesteret, „saasnart Vacance igjen existerer“, jfr. Canc. Prom. 30 Juni 1781, og udnævntes derpaa d. 17 April det paafølgende Aar; d. 15 April 1782 modtog Assessor i den norske Overhofret, Kmjkr. N. K. v. Levetzau Exspectance paa den Assessorpost, hvortil han endelig udnævntes d. 18 Juni 1783; ved Allerh. Resol. af 4 December sidstnævnte Aar gaves der Overhofretsassessor E. Falsen Tilsagn om den første ledigblivende Plads i Høiesteret, men han kom dog først i Betragtning adskillige Aar senere, d. 14 October 1791, hvorimod Kmjkr. Fr. J. Kaas, der 1784 havde faaet Exspectance paa Høiesteret „næst efter Falsen“, allerede d. 30 October 1789 fik Sæde dersteds. Endelig kan nævnes, at Chr. Colbjørnsen, der siden 1773 havde været Advocat og fra 1780 Kammeradvocat, ved Rescr. af 25 Juni 1783 fik Løfte om at nyde „Anciennitet til Sæde og Løn“ som Høiesteretsassessor ved forefaldende Vacance, naar han forinden maatte opgive Advocaturen (hvilket skete i Juni 1785), et Tilsagn, der forsaavidt gik videre end de tidligere nævnte Exspectancer, som det, endog fra et noget tidligere Tidspunkt end Resolutionsdatoen, tillagde ham Lønnings-Anciennitet [132], saaat han, da han endelig d. 10 August 1787 opnaaede det ham i Udsigt stillede Sæde i Retten, til Præjudice for de 3 yngste Assessorer (Levetzau, Nørregaard og Graah) strax indtraadte som den ældste af de fire med 1000 Rbdl. lønnede Tilforordnede og følgelig nærmest berettiget til Oprykning paa 1200 Rbdl. Gage. Og dette i Forveien saa lidet heldige Exspectance-System blev end yderligere compliceret derved, at der tillige oftere gaves Høiesteretsassessorer ved deres Befordring til andre Embeder Løfte om, ifald de senere maatte attraae det, da paany at kunne træde ind i Høiesteret, som oftest med deres tidligere Anciennitet i Henseende til Sædet. Dette var saaledes Tilfældet med Chr. F. Jacobi, der efter d. 27 August 1772 at være bleven Høiesteretsassessor samme Aar tiltraadte Pladsen som Lectør hos Kongen, hvilken Post han derpaa beklædte, indtil han den 1 October 1784 beordredes til atter at „tiltræde“ Høiesteret med sin tidligere Anciennitet; da der imidlertid ikke dengang var

nogen Vacance i Retten, maatte der gjøres extraordinair Udvei til hans Gagering, og først ved J. J. Anchersens Død d. 21 November 1785 kunde han indtræde i yngst normeret Lønningsnummer. Slige Tilsagn bleve ogsaa givne: den under 21 Mai 1772 til Høiesteretsassessor udnævnte Wilh. Bornemann, da han i 1774 blev Generalauditeur; Hermann Colbjørnsen, da han, efter d. 25 Februar 1773 at have faaet Sæde i Høiesteret, det paafølgende Aar blev Laugmand i Norge, jfr. Resol. 12 Januar 1775 [133]; Ole Christopher Wessel, som efter d. 3 April 1775 at være kommen i Høiesteret i 1776 blev Generalauditeur i Norge; samt W. F. Koren, der, efter 1ste Gang d. 20 September 1765 og 2den Gang d. 7 December 1771 at være bleven Høiesteretsassessor, i 1783 blev Stiftamtmand i Trondhjem; men forøvrigt gjorde nok ingen af disse 4 Mænd nogensinde Brug af de dem saaledes givne Tilsagn.

At det hele Exspectance-Apparat, saaledes som det havde udviklet sig for Høiesterets Vedkommende, maatte være velegnet til at afføde Tvivl og Bryderier af forskjellig Art angaaende Præferencen i mødende Vacancetilfælde og som naturlige Følgesvende hertil Klager fra Exspectanterne over formeentlige Tilsidesættelser af deres Ret, trænger ikke til nærmere Paaviisning. Vi skulle som Exempel herpaa anføre, at da den tidligere nævnte Chr. Colbjørnsen endelig efter Kammerherre I. Rosenkrantz Levetzaus Død d. 27 Mai 1787 fik sin Exspectance opfyldt, fandt han sig foranlediget til, for Cancelliet at erklære sig brøstholden, fordi han ikke allerede ved Anchersens Død i November 1785 var bleven optagen i Retten, en Besværing, som den daværende Justitiarius v. d. Osten imidlertid i en Erklæring af 25 Juni 1787 [134] stemplede som ganske ubeføiet, da der ved den nævnte Leilighed „ingen Vacance var“, idet den overcomplette Assessor Jacobi — som ovenfor berørt — ved Anchersens Død uden videre indrangeredes i Rettens normerede Assessorantal.

Men Exspectance-Trafiken frembød tillige den langt alvorligere Fare, at Kongen — som det frimodigt hedder i en Erklæring fra Justitiarius v. d. Osten af 13 Marts 1788 [135] — derved „betog sig Evne til, ved forefaldende Vacancer at udsøge den værdigste og meest fortjente“ til

de høist vigtige Høiesteretsembeder, og det skal siges til denne Justitiarii Roes, at han oftere indtrængende fraraadede en Fortsættelse af dette Misbrug, saaledes foruden ved den nysnævnte Erklæring bl. a. ogsaa ved en ham afæsket Erklæring af 22 Marts s. A.[136] i Anledning af en Ansøgning fra Grev Gebhard Moltke om Exspectance paa den første ledige Assessorplads. Hans Bestræbelser for at faae Systemet afskaffet kronedes imidlertid ikke med Held: Moltke fik den 16 April s. A. Tilladelse til at aflægge Prøve som 'Assessor og til derefter at forblive som Auscultant uden Votum, men med Exspectance paa at indtræde i Assessor-Nummer efter de 2 ældre Exspectanter Falsen og Kaas, et Tilsagn, som allerede opfyldtes det paafølgende Aar, saaledes at Falsen, der havde gjort sin ældre Exspectance gjældende, men dog blev forbigaaet, da han — som det hedder i en kgl. Resolution af 1 October 1790[137] — „saa nylig har tiltraadt Laugmandsembedet og oppebaaret den saakaldte Laugmands Told", forbeholdtes Senium fra Resolutionens Datum, naar han i sin Tid efter aflagt Prøve maatte indtræde i Høiesteret. Ogsaa fra en senere Tid findes der Exempler paa Meddelelse af slige Exspectancer, skjøndt ganske vist betydeligt sparsommere end tidligere, jfr. saaledes Canc. Promemoria af 14 Mai 1791 (Hof- og Stadsretsassessorerne Thestrup, Feddersen og Rothe) og kgl. Resol. af 14 November 1794 (Hof- og Stadsretsassessor A. W. F. Bornemann).

Ogsaa for Høiesteretssecretær-Embedernes Vedkommende kan der fra Tid til anden spores Bestræbelser for at faae Exspectance-Systemet indsmuglet, vel ikke directe, men ad en Omvei, nemlig gjennem Ansættelse som „surnumeraire" Secretærer, et Misforhold, som Rettens Justitiarier dog oftere udtalte sig imod, jfr. saaledes Erkl. af 8 October 1777, 12 October 1787 og 20 November 1788, ja den sidstnævnte Erklæring betegner endog resolut Ansættelsen af en overtallig Secretær som „en Exspectance, hvorom ingen Forestilling maa gjøres"[138].

I nær Forbindelse med den ved Instruxen af 7 December 1771 skabte definitive Organisation af Høiesteret maa fra Juel Winds Styrelsesperiode nævnes Emaneringen af et d. 10 November 1774 dateret, som vedvarende

gjældende Høiesterets-Patent eller, som dets nøiagtige Titel lyder: „Patent om Høiesteret i Danmark „for 1775 og siden fremdeles for de efterfølgende Aaringer, „indtil videre". Det er alt tidligere (see p. 257) fremhævet, hvor strengt man ligeindtil henimod Chr. d. 7des Tid vaagede over, at de Høiesterets indre Organisation vedrørende, instructoriske Bestemmelser ikke bleve den store Offentlighed bekjendte, saaat en Anmelder i Anledning af, at Kofod Ancher i Aaret 1756 i en Disputats havde offentliggjort et temmelig kortfattet Uddrag af Høiesterets-Instruxen af 23 Februar 1753, ledsaget af nogle sparsomme og spredte Bidrag til Rettens Forhistorie, med Føie kunde udtale, at „den høyædle Forfatter" havde gjort dem, der ikke kunde faae selve Instruxen ihænde, „en behagelig Tjeneste ved nærværende Udtog deraf og „Forestilling om denne Ret". For den store Almeenhed, hvis Sager skulde indbringes for Høiesteret, udkrævedes der jo imidlertid under dette Hemmeligholdelses-System en officiel Ledetraad for, hvad Parterne i saa Henseende havde at iagttage, en Veiledning, som naturligviis for en væsentlig Deel maatte falde sammen med de i selve Instruxerne indeholdte processuelle Forskrifter. Paa vedkommende Steder i det Foregaaende, see saaledes p. 17, 34—35, 82 og 115, have vi alt leilighedsviis omtalt disse for Offentligheden bestemte Udfærdigelser og kunne derfor indskrænke os til her at gjenkalde Følgende i Erindringen: Den første af disse Allerh. Kundgjørelser — der stadig tilsendtes Landsdommerne samt Borgmester og Raad i Kjøbstæderne til „Læsning og Forkyndelse", i de første Aar ved særlige Skrivelser, men fra 1666, da den fornødne Forkyndelsesordre optoges som Slutningsbestemmelse i selve Kundgjørelsen, alene under Convolut — udstedtes d. 14 April 1662 under Benævnelsen: „Obent Patent angaaende den Høyeste Ret", en Betegnelse, som ogsaa bibeholdtes for de følgende, aarligt fremkommende, lignende Udfærdigelser under Fred. d. 3die. I den største Deel af Chr. d. 5tes Regjeringsperiode udstedtes de derimod med en enkelt Undtagelse under Navn af: „Forordning om Høiesteret", medens de dog samtidig i deres Slutningspassus selv betegnede sig som „dette vores Patent",

hvilken sidste Titel endelig fra og med „Patent om Høiesteret i Danmark Aar 1698“ af 23 August 1697 blev den faste og officielle Betegnelse for den hele uafbrudte, aarlige Række lige ned til 1774[139]. Endskjøndt det jo samtidig med Høiesterets Oprettelse ved Fdg. 14 Februar 1661 var fastsat, at Retten skulde holdes „ordinarie en Gang om Aaret, nemlig 8 Dage efter Pintsedag“, synes det væsentlige Øiemed med disse Patenter dog netop oprindelig at have været at sætte Offentligheden i Kundskab om, paa hvilken Dag Høiesteret i det paagjældende Aar skulde holdes, hvad dog — som vi tidligere have omtalt — ikke udelukker, at disse Tidsbestemmelser stundom i Praxis bleve noget fravegne. Derimod indeholdt Patenterne fra Begyndelsen af saa godt som Intet om Procesreglerne for Høiesteret, og det var først fra og med Patentet af 9 Marts 1672, at de begyndte mere og mere at antage Characteren af en processuel Ledetraad for Parterne, see saaledes Patenterne af 11 December 1673, 19 Februar 1680, 15 Januar 1684, 17 Februar 1685, 19 Januar 1686, 18 Januar 1687, indtil vi endelig i Patent af 15 November 1690 møde en nogenlunde fuldstændig Redegjørelse for de Offentligheden vedrørende, dagjældende Procesnormer for den øverste Instants, som saa ved senere Patenter gjennem Aarenes Løb yderligere suppleredes og modificeredes, see saaledes Patenterne af 21 October 1693, 26 October 1695, 15 October 1699, 22 October 1701 osv. Med Patentet af 20 October 1704[140] kan Udviklingen imidlertid i det Væsentlige ansees for afsluttet, saaat dette, med sine 20 Paragrafer imod een eneste i det ovennævnte Patent af 1672, paa det Nærmeste i sit Indhold var overeensstemmende med det nugjældende. Af senere Modificationer fortjener saaledes kun at fremhæves, at Patentet af 6 October 1731 i Overeensstemmelse med Instruxen af 23 Februar s. A. optog en ny Paragraf angaaende Procuratorernes Procedure i Retten og at Patentet af 12 October 1742 under Henviisning til den ved Rescripterne af 21 April s. A. paabudne skriftlige Behandling af endeel Sager paalagde Parterne „uden Ophold betidelig“ at forsyne sig med Fuldmægtige. Fra det sidstnævnte Aar vare de aarlige Patenter, ialtfald paa en ganske enkelt, uvæsentlig Tilføielse

nær — nemlig Patent af 19 October 1759 § 11, der afslutter „Ordenen“ med de vestindiske Sager, og Patent af 12 October 1770 § 5 i Slutningen angaaende den betimelige Nedsendelse hertil af Documenter i de norske Søndenfjeldske Appelsager — ganske eenslydende, en Omstændighed, som ved Affattelsen af Patentet for 1775 i Cancelliet bragte det Spørgsmaal under Overveielse, om det ikke maatte ansees „ufornødent, at Patentet om „Høiesteret hvert Aar saaledes skulde udgaae, efterdi „Indholdet deraf bestandig er det samme og det altsaa „kuns tjener til at fylde Forordningsbøgerne“. Som Følge heraf afæskedes der ved Skrivelse af 15 October 1774 Høiesterets Justitiarius en Erklæring, om ikke Patentet for 1775 kunde indrettes saaledes, at det tillige tjente „til Efterretning for de følgende Aaringer indtil Videre“, saa at det i samme udtrykkelig sloges fast, at Høiesteret skulde „holdes og tage sin Begyndelse den første Torsdag i hvert Aars Marts Maaned“, hvilket — som det fremgaar bl. A. af en Cancelli-Forestilling til Kongen af 8 November 1771 angaaende Approbation af Patentet for 1772 — i den senere Række af Aar, ligesiden 1733, havde været fulgt som Regel. Og da Justitiarius Juel Wind i sin Erklæring af 18 October 1774 ganske billigede denne Plan, idet han udtalte, at „Patentet paa saadan Maade kunde „være fuldkommen Advarsel og Underretning nok for „samtlige Vedkommende og især dem, som have Sager for „Høiesteret“, indstillede Cancelliet under 10 November 1774 til Allerh. Approbation det saaledes affattede, vedvarende Patent, der samme Dag forsynedes med Allerh. Underskrift, medens selve den kgl. Resolution paa Forestillingen først er dateret Dagen efter, d. 11 November [141]. Og dette Patent, der angiver sig som gjældende, „indtil anderledes tilsiges“, er ikke senere blevet forandret. Det turde dog være et Spørgsmaal, om ikke de siden dets Udstedelse forløbne 113 Aar kunde ønskeliggjøre en Revision af samme, idet ikke faae af de deri indeholdte Bestemmelser i Tidens Løb factisk ere blevne forandrede. Vi skulle som Exempler herpaa nævne Forskrifterne om Stævnings Udtagelse i Cancelliet og om Parternes Henvendelse „i Ord og Tale“ til Kongen samt Bestemmelsen i

§ 7, forsaavidt den er modificeret ved Pl. af 12 October 1787; ogsaa forskjellige senere Bestemmelser, saaledes i Fdg. af 5 Juli 1793 og Rescript af 7 April 1784, turde kræve nogle Tilføielser i Patentet, der vel tillige paa et enkelt Punkt maa siges at bære Spor af Incurie, saaledes i § 6, forsaavidt det dér er paalagt Parterne og deres Procuratorer at indfinde sig i Retten „om Morgenen ved 6 Slet“, endskjøndt det allerede ved Rescript af 25 Marts 1773 jo var bestemt, at Retten først skulde sættes om Morgenen Kl. 9.[142].

I den Dom af 25 April 1772, der gjorde en saa brat Ende paa Struensees mærkelige Fremtræden, havde Høiesteret som saadan ingen Deel, hvorimod ganske vist enkelte af dens Medlemmer, saaledes Justitiarius Juel Wind, sad i den Commission, som afsagde den. Om Suhm har Ret, naar han søger Grunden hertil udelukkende i „Sagens Langvarighed“, da det „jo ikke var billigt, at alle Andre skulde for „Struensees Skyld i saa lang Tid have mistet Rettens „Pleie“[143], skulle vi lade henstaae uafgjort. Derimod fik Høiesterets Tilforordnede sammen med forskjellige andre høie Embedsmænd Sæde i den overordentlige Ret eller Commission, som — bestaaende af 35 Medlemmer — nedsattes til at paadømme den mod den ulykkelige Dronning Caroline Mathilde reiste Anklage og som, efter at være traadt sammen d. 16 Marts 1772, allerede d. 6 April s. A. afsagde Skilsmissedommen over hende[144].

Ligesom vi i det Foregaaende have paaviist, i hvor ringe en Grad Høiesteret i det Hele paavirkedes af de store Omvæltninger i Statsstyrelsen, som betegnede Struensees korte Magtperiode, saaledes gjælder det samme ogsaa om de indre Statsforandringer, som fulgte umiddelbart efter hans Fald. Det er bekjendt, at man som en ganske midlertidig Foranstaltning til Regjeringens Bestridelse valgte at oprette et Cabinetsraad[145], men at dette, efter at have foranlediget Udfærdigelsen af en Række Circulairer fra Cancelliet og det danske Kammer til de forskjellige Auctoriteter — derunder ogsaa til Høiesteret — af 25 Januar 1772[146], hvorved alle siden d. 15 September 1770 udstedte Cabinetsordrer forlangtes tilbagesendte, efter en meget kortvarig Existents atter ophævedes, idet det gamle Conseil ved Fdg. af 13 Februar 1772[147]

gjenoprettedes under Navn af Geheimestatsraad. Med denne Ordning er det ikke uden Interesse at sammenholde det „Udkast til en ny Regjeringsform“, som omtrent paa samme Tidspunkt, under Paavirkning af Frygten for en Gjentagelse af de Struenseeske Excesser, fremkom fra Suhms Side og som, hvilende paa det Princip: at Souverainiteten burde „sættes paa en fast Fod, „saa den ei kan rykkes og heller intet Indgreb gjøres i „Undersaatternes Velfærd“, søgte Realisationen af denne Tanke i en stændisk Medvirkning i Statsstyrelsen under Former, der endog lovede Høiesteret en extraordinair politisk Function som den ene Bestanddeel af en Slags Rigsret, hvis anden Factor skulde dannes af Delegerede fra det stændiske „Parlament“, medens Udkastet i Henseende til Conseillet og de for samme gjældende Regler i flere Henseender stemte godt med Systemet af 13 Februar 1772[148]. Det ligger udenfor Hensigten med nærværende Arbeide at komme ind paa en nærmere Paaviisning af de i den nysnævnte Forordning indeholdte Detailforskrifter angaaende Geheimestatsraadets Organisation og Stilling i det hele Statsmaskineri. Vi skulle kun minde om, at Hensigten med denne Institution, hvis Oprettelse ikke var ledsaget af nogen Ophævelse af Cabinettet, paa Grund af manglende Fasthed i Gjennemførelsen ikke tilfulde opnaaedes, idet man meget snart i Praxis kom ind paa en Fravigen af Organisationsforskrifterne paa særdeles væsentlige Punkter. Saaledes blev den for Geheimestatsraadets Uafhængighed af Collegierne saa vigtige Bestemmelse om, at ingen Præses for noget Collegium — alene undtaget Departementet for de udenlandske Sager — maatte være Medlem af samme, de facto forstaaet og anvendt saaledes, at naar en Collegie-Præsident sad i Geheimestatsraadet, maatte han overlade Foredragelsen af sine Sager dér til et andet Collegie-Medlem. Og hvad angaaer den anden, endnu væsentligere Forskrift om, at alle Regjeringssager, til hvis Afgjørelse kgl. Resolution udfordredes — saaledes Embedsbesættelser og andre Naadesbeviisninger — skulde foredrages og resolveres i Statsraadet, da blev heller ikke denne strengt overholdt, idet paa den ene Side ikke sjeldent Cabinetsbefalinger

gjorde resolut Ende paa slige Sager*) og paa den anden Side Udviklingen efterhaanden mere og mere førte over i den Praxis, at Sagerne forinden deres Foredragelse i Statsraadet bleve forhandlede i Cabinettet. Ved denne Fremgangsmaade vanskeliggjordes det ikke blot for Statsraadsmedlemmerne at udøve nogen afgjørende Indflydelse overfor de alt i Cabinettet tagne Beslutninger, men den fremkaldte tillige lidt efter lidt paa en høist uheldig Maade i den almindelige Bevidsthed Forestillingen om, at Cabinettet dog egentlig vedblivende var det rette Centrum, det virkelige Tyngdepunkt i Regjeringen, hvorfor denne Periode ligeindtil 1784 da ogsaa — betegnende nok — i Almindelighed ikke signeres med nogen af de egentlige Ministres, men med den indflydelsesrige Cabinetssecretær Guldbergs Navn[150].

En Frugt af den Commission, der kort efter Struensees Fald blev nedsat med det Hverv at undersøge Beskaffenheden af de i de sidste $1^1/_2$ Aar gjorte Indretninger og Forandringer i de civile Collegier og Dikasterier, blev det, at Finantscollegiets tidligere omtalte, principstridigt opskruede Forretningsomraade ved Fdg. af 21 Januar 1773 indskrænkedes indenfor Rimelighedens Grændser. medens nogle Maaneder senere Cancelliet ved Fdg. af 20 October s. A., der bl. A. gjengav Collegierne deres indbyrdes Correspondance-Ret, i det Væsentlige fik sin gamle Forretningskreds tilbage, saaledes som den havde været forinden Regl. af 19 August 1771. Endelig modtog ogsaa Cancelliet — som det maa antages efter Forslag af Stampe, der var beordret til paa dettes Vegne derom at conferere med den nysnævnte Commission — ved Andg. af 4 Marts 1773[151] en ny Organisation, der uden at vende tilbage til den forinden Struensees Instrux af 20 April 1771 existerende Ordning bestemte, at Can-

*) Aschehoug betegner med Føie denne Fremgangsmaade som „et unødvendigt Brud paa Formerne" fra den formaaende Guldbergs Side, idet han fremhæver, at Guldbergs dobbelte Stilling som Secretær baade i Cabinettet og i Statsraadet i Virkeligheden under de forhaandenværende Omstændigheder maatte reducere begge disse Institutioner til at blive „Organer for een og samme Villie"[149].

celliet derefter skulde bestaae af 4 Hovedcontoirer med 2 Deputerede og 2 Expeditionssecretærer som Chefer for disse, saaledes at de Deputerede skulde parafere de Forordninger, Rescripter, Confirmationer, Bestallinger og øvrige Bevillinger og Breve, hvorpaa Kongens Underskrift udkrævedes, ligesom de skulde underskrive de egentlige Cancellibreve og de Udfærdigelser, som Cancelliet efter Rescripterne af 14 Februar og 22 August 1766 samt 26 Februar 1768 kunde udstede ad mandatum. Cancelli-Collegium skulde dannes, foruden af disse 2 Deputerede, af Generalprocureuren og den ældste Expeditionssecretær. Denne Cancelli-Ordning, der ikke affødte nogen ydre paaviselig Forandring i Høiesterets hidtidige Rapportforhold, forblev derefter i det Væsentlige uforandret indtil henimod Aarhundredets Afslutning, jfr. Resol. af 20 November 1799.

Efter at have været Justitiarius i noget over 6 Aar afgik Geheimeraad Juel Wind d. 30 April 1776 ved Døden i en Alder af ikkun 52 Aar og efterfulgtes nu i Justitiariatet af Rettens Senior, Conferentsraad Henrik Henriksen Hjelmstjerne[152]. en lærd og med stor Interesse for vor nationale Historie udstyret Mand, der siden 1744 havde haft Sæde i Høiesteret i Forbindelse med sin i Mai 1771 fratraadte Stilling som Secretær i det danske Cancelli. Hans Udnævnelsesdag som Justitiarius er d. 9 Mai 1776; det paafølgende Aar fik han Titel af Geheimeraad.

Vi have — som det vil erindres — anseet det for hensigtsmæssigt, under vor tidligere, udførlige Fremstilling af Indholdet af Instruxen af 1771 med Tilsidesættelse af Hensynet til den chronologiske Rækkefølge tillige at omtale de vigtigste af de Modificationer i den ved samme skabte Organisation, som den paafølgende Periode af Høiesterets Historie indtil henimod Aarhundredets Slutning førte med sig, og vi kunne derfor i det Følgende med Hensyn til disse indskrænke os til en kort

Henviisning til det alt Bemærkede og saaledes alene skjænke de faa, ikke tidligere berørte Ændringer i det Bestaaende en noget udførligere Omtale.

De 4 Aar, i hvilke det forundtes Hjelmstjerne at forestaae Høiesteret, ere ikke mærkede ved store Omvæltninger eller Forandringer i den fra Fortiden overleverede Ordning. Rettens Evne til at bestride det forhaandenværende Arbeidsstof stillede sig efter et mindre gunstigt Resultat for Aaret 1774 (21 uafgjorte Sager overgaaede til 1775) atter i disse Aar meget tilfredsstillende, idet der — som de bl. Bilagene meddeelte Uddrag af Ordenerne vise — ved Begyndelsen af Høiesteretsaaret 1777 kun henstod 13 Sager, i 1778 ligesaa mange og i Aarene 1779 og 1780 9 Sager, medens samtidigt Antallet af nye Sager siden 1777 var i stadigt, omend ikke stærkt Tiltagende. Regjeringens Bestræbelser for at forbedre Retsmedlemmernes økonomiske Vilkaar fik et Udtryk i det tidligere omtalte Promemoria fra Finantscollegiet af 18 April 1777, ved hvilket der tilsagdes et aarligt Tillæg af 1700 Rbd. til Assessorernes Gager, og som et Udslag af Regjeringens Hensynsfuldhed overfor Retten fortjener vel ogsaa at nævnes et Cancelli-Promemoria af 25 September 1779[153], der gav Løfte om, at Justitiarius fremtidigt skulde faae Communication om samtlige de Resolutioner, som maatte blive afgivne i Anledning af Ansøgninger, der havde været ham tilstillede til Erklæring.

Derimod gjorde Regjeringen, omtrent samtidigt med, at den ved den i det Foregaaende nævnte kgl. Resol. af 25 October 1777 overfor Høiesteretssecretærerne strengt hævdede det ved Instruxen af 1771 § 23 opstillede Princip, at nogle Aars Ansættelse som Assessor i Hof- og Stadsretten eller i et andet Dommerembede skulde være Betingelse for at blive Tilforordnet i Høiesteret, sig skyldig i den uheldige Svaghed at fravige denne forstandige Bestemmelse overfor tvende yngre Adelsmænd, hvis formaaende Connexioner alt i Forveien havde sat deres Ansættelse som Auscultanter i Høiesteret igjennem tvertimod disse Posters udtrykkelige Afskaffelse i 1771, idet Kongen, som alt tidligere berørt, d. 26 Juni 1776 og d. 7 Januar 1778 udnævnte Iver Rosenkrantz Levetzau og Fr.

Krag Juel Wind, af hvilke Ingen før havde været i Dommerstilling, til Høiesteretsassessorer, for den Sidstnævntes Vedkommende endog i Henhold til et aargammelt kgl. Tilsagn om denne særlige Naadesbeviisning, saasnart han havde fyldt sit 25de Aar, jfr. kgl. Ordre af 12 Februar 1777[154]. Følgerne af disse Misgreb udebleve da heller ikke: ingen af de to Hofyndlinge raadede over de fornødne Qvalificationer til de dem forundte Embeder, og Kongen saae sig derfor, da der i 1778 ved Conferentsraad Peder Hoppes Død var blevet en Assessorpost ledig, foranlediget til, ved den i det Foregaaende nævnte Cabinetsordre til Cancelliet af 23 Februar 1778 paany at indskjærpe Overholdelsen af Instruxens § 23, ved med megen Styrke at gjøre Cancelliet ansvarligt for, at der „hverken „denne Gang eller de næste tre Gange" foreslaaes Andre til ledige Høiesterets-Assessorater end Saadanne, „som alle„rede i nogle Aar have tjent i Dommerembeder og have „Berømmelse for deres juridiske Kundskab og ubrødelige „Retfærdighed." Der kan næppe være nogen Tvivl om, at det har været en Frygt hos Høiesteret selv for, at man ved uheldige Besættelser af Assessoraterne skulde skade dens Anseelse i det almindelige Omdømme, som har givet den nærmeste Anledning til hiint indtrængende Kongebud, og denne Frygt kom da ogsaa nogle Uger senere udtrykkeligt tilorde fra Rettens Side paa følgende, endnu mere utvetydige Maade: Efter en Henstilling i Instrux-Commissionens Forestilling af 26 October 1771 var Justitsraad Johan Poul Bagger paa Grund af længere Tids Sygdom ved kgl. Resol. af 5 Marts 1772 bleven afskediget som Høiesteretsassessor med 500 Rbd. i Pension; det var imidlertid lykkedes ham ved en Badereise at blive saa vidt restitueret, at han allerede Aaret efter kunde melde sig som Ansøger til et Embede, som han dog ikke fik, idet Kongen under 3 April 1773 resolverede, at „da han endnu behøvede Tid til at faae sin Sundheds Erholdelse til Bestandighed", kunde hans Ansøgning vel ikke denne Gang bevilges, men at han dog „kunde gjøre sig forsikkret om Hs. Maj.s Naade og at „han efter Omstændighederne og ved forefaldende Leilig„hed skulde være i Erindring". Beroliget ved denne

landsfaderlige Forsikkring, begav Manden sig da atter trøstig til Badene i Pyrmont og Spa, hvorfra han nogle Aar efter ogsaa vendte tilbage som „ganske rask", og søgte nu i 1778, efterat Conferentsraad Brinck-Seidelins d. 5 Marts s. A. indtrufne Død havde medført endnu een Vacance i Høiesteret, om Gjenansættelse i Retten med sin tidligere Gage af 1000 Rbd., idet han beskedent tilbød, i Henseende til muelige Gageforbedrings-Spørgsmaal at lade sig behandle som yngst Assessor. Hans Forsøg lykkedes imidlertid heller ikke denne Gang, idet Justitiarius Hjelmstjerne i sin Erklæring af 11 Marts 1778 bestemt fraraadede hans Gjenansættelse under Fremhævelse af, at det var efter Commissionens Henstilling, at Bagger i sin Tid var bleven „dimitteret" og at det „vilde falde „Publico i Øinene, om en Mand, der formedelst Svaghed „var dimitteret fra Høiesteret, igjen dér skulde placeres, „især da det dog var saa uvist, om ei samme Tilfælde „igjen kunde overfalde ham". Hvorvidt Hjelmstjernes Forslag om hans Ansættelse „ved Generalpostamtet eller „Toldkamret enten her eller i Helsingør" blev taget tilfølge, have vi ikke fundet Anledning til nærmere at undersøge — Høiesteretsassessor blev han ikke igjen, skjøndt Commissionen i sin Tid havde givet ham det Vidnesbyrd, at han „nidkjær og retskaffen" og „med største Ære havde beklædet Dommersædet i Høiesteret"[155].

Det humane Princip, at der „imellem Straffens Haardhed og Misgjerningens Grovhed bør iagttages en billig og rimelig Proportion", havde vel allerede under Struensee overfor de altfor urimeligt høie Tyvsstraffe efter D. L.s 6—17, jfr. Fdg. 4 Marts 1690, skaffet sig et første Udtryk i Fdg. af 27 April 1771[156]; men Lovgiveren havde — hvad der i og for sig kunde være forstaaeligt nok — dog ikke ved de ved denne Forordning foretagne Strafnedsættelser gjort Skridtet fuldtud, saaat man allerede 18 Aar efter maatte bøie sig yderligere for Humanitetens Krav og ved Fdg. af 20 Februar 1789 indrømme en betydelig og gjennemgaaende Formindskelse af Tyvs- og Hælerstraffene. Som et Tyvsforhold, for hvilket Straffen ogsaa efter Fdg. af 27 April 1771 vedblivende stod i et iøinefaldende Misforhold til Forbrydelsens Beskaffen-

hed, kan specielt fremhæves 2den Gang begaaet „ringe“ Tyveri ɔ: under 20 Lod Sølvs Værdi; for dette Forhold havde D. L.s 6—17—33 bestemt Straffen til Kagstrygning og Brændemærke paa Ryggen; denne sidste Straf faldt nu ganske vist bort ved Fdg. 1771, men tilbage blev Kagstrygningen med det dertil efter Rescripterne af 7 December 1742 og 7 August 1744 knyttede Arbeide i Jern paa Livstid. Ubilligheden af en saadan Straf maatte imidlertid i de allerfleste Tilfælde selv for Datidens Bevidsthed stille sig som noget ganske indlysende, og Resultatet var da ogsaa, at man for at raade Bod paa denne Lovgivningens Haardhed, som Domstolene jo ikke paa egen Haand kunde fravige, i stort Omfang søgte og fik Allerh. Formildelse i de concrete Domstilfælde af denne Art, endskjøndt det jo netop havde været Hensigten med Strafnedsættelsen efter Fdg. 1771 at betage de Domfældte al „Anledning til at gjøre sig Haab om Straffens Eftergivelse eller Formildelse“. Imidlertid hændte det sig — som Justitiarius Hjelmstjerne oplyste i en leilighedsviis afgiven Erklæring — dog af og til, at „Dommene exe„qveredes for deslige smaae Tyverier, formedelst disse „Ulyksalige ofte ikke kunde faae Nogen til uden Betaling „at skrive og indgive Ansøgning for dem til Formildelse“, og det blev derfor efter hans udtrykkelige, menneskekjærlige Forslag ved Rescript af 10 December 1777[157] „tilladt de Tilforordnede i Høiesteret i saadanne Tyvs„sager, hvor der er alene stjaalet to Gange og begge „Gange af ringe Betydning, at indgive en allerunder„danigst Relation om Tyveriets Beskaffenhed til Be„frielse for Kagstrygning, da deslige Mennesker efter „nogle Aars skikkelige Opførsel i Børnehuset kunde gjøre „sig Haab om ved Vores Naade igjen at blive løsladte“. Men det maa dog ikke herved oversees, at ligesom Rescriptet kun angik det Tilfælde, at Sagen var naaet til Høiesteret, saaledes gav det kun denne Rets Tilforordnede en Tilladelse, men paalagde dem ikke nogen Forpligtelse til at fremkomme med slige Relationer. Ved Fdg. af 20 Februar 1789 bortfaldt jo forøvrigt Hensigten med dette Rescript.

Naar vi endnu som en speciel Tilføielse til det ved Rescripterne af 19 og 26 August 1735 givne almindelige Paalæg om, at forargelige Sager, som kunde give Skandale og derfor ei maa publiceres, skulde procederes for lukkede Døre, have henviist til et Cancelli-Promemoria af 25 Januar 1777[158], der paabød, at en Delinqventsag angaaende nogle i Jylland forfærdigede, falske Banco-Sedler skulde holdes fuldkommen hemmelig og derfor ikke maatte „ageres" offentligt, have vi i det Væsentlige udtømt, hvad der fortjener særlig at omtales fra Hjelmstjernes Justitiariat. Vi skulle til Slutningen kun som et glædeligt Beviis paa, hvorledes Principet om Domstolenes Selvstændighed og Uafhængighed af Administrationen ogsaa mægtede i Hovedtrækkene at trænge igjennem i Rigets fjerneste Landsdele, fremhæve et Rescript af 4 November 1778[159] om Justitiens Befordring m. V. i Vestindien, forsaavidt det ved samme sloges fast, at Generalgouverneuren „ikke maatte befatte sig med de af en Justitsbetjent af„sagte eller afsigende Domme, Decisioner og Eragtninger, „for hvilke denne alene staaer til Ansvar for sin Over„dommer", en Grundsætning, fra hvilken der kun ved Rescriptets § 2 gjordes en Undtagelse med Hensyn til de ved Andg. af 31 Marts 1755 indførte Gjældscommissioners Domme i smaae og klare Gjældssager, idet slige hidtil inappellable Domme af den tabende Part inden 3 Solemærker skulde kunne indbringes for „Generalgouver„neuren og Regjeringen, som skal have Magt til ved „Paategning og Resolution den ergangne Dom enten at „stadfæste, forandre eller tilsidesætte, hvorved det da „uden videre Appel skal have sit Forblivende".

Den 18 Juli 1780 døde Geheimeraad Hjelmstjerne i en Alder af 65 Aar og til hans Efterfølger udnævntes d. 27 September s. A. Geheimeconferentsraad Peder Rosenørn[160] til Katholm, en 69aarig Mand, der efter at have begyndt sin Carriere som Militair var bleven Stiftamtmand over Aarhuus Stift og Amtmand over Havreballegaard og Stjernholm Amter og nu uden tidligere at have haft Sæde i Høiesteret kaldtes til at forestaae denne Domstol. Om de 2 Aar, i hvilke han beklædte Justitiarius-Embedet, er intet Væsentligt at bemærke i

Henseende til Høiesterets Organisation og Virksomhed, der udviste det tilfredsstillende Resultat, at der ved Begyndelsen af Høiesteretsaaret 1781 henstod 10 og tilkom 152 nye Sager, medens Antallet det paafølgende Aar endog kun var henholdsviis 7 og 124. Derimod vare disse Aar i almindelig processuel Henseende af betydelig Interesse, forsaavidt som Skriftlighedsprincipet og Bestræbelsen for „at forekomme den megen unyttige Vidtløftighed og Bekostning“ saavel i private som i publike Sager gav sig Udslag i Canc. Placat af 29 Juni 1781 og Fdg. af 1 Mai 1782, ved hvilke bl. a. de ved Raadstue-Placaten af 13 August 1766 §§ 4, 5 og 9 alt tidligere for Kjøbenhavns Vedkommende givne Forskrifter extenderedes til alle Jurisdictioner i Danmark.

I Slutningen af 1782 fratraadte Rosenørn, der, i Forbigaaende bemærket, var Medlem af den d. 13 November 1781 nedsatte Commission til Undersøgelse af den bekjendte Sag mod Kammerherre Magnus Beringskjold til Rønnebæksholm[161], Justitiariatet, men levede forøvrigt endnu i adskillige Aar, indtagende en betydelig Hofcharge og udmærket med det hvide Baand; hans Dødsdag er d. 29 April 1790.

Til hans Eftermand udnævntes d. 25 September 1782 Adolph Siegfried Grev v. d. Osten, der heller ikke tidligere havde haft Sæde i Høiesteret. Hans Fortid havde, som bekjendt, været af politisk Natur, idet han, efter siden 1757 at have beklædt forskjellige diplomatiske Poster i Udlandet, senest i Neapel, i Slutningen af 1770 blev Udenrigsminister efter den ældre Grev Bernstorffs Afskedigelse, en Statspost, som han beholdt ogsaa efter Struensees Fald; han blev Medlem saavel af det midlertidige Cabinetsraad, som af det d. 13 Februar 1772 oprettede Geheimestatsraad, men maatte dog — nærmest nok som Følge af en Pression fra russisk Side — allerede Aaret efter udtræde af samme, gik derpaa i nogle Aar som Stiftamtmand til Aalborg, men kom atter i 1781 til Hovedstaden, til hvis Overpræsident han endelig, efter henved 6 Aars Ledelse af Høiesteret, i April 1788 blev udnævnt[162].

Det kan ikke antages, at v. d. Osten til sin vigtige Stilling som Justitiarius har medbragt særlige juridiske Evner eller Kundskaber, ligesom det maa ansees for en Kjendsgjerning, at han hos sin Samtid ikke just nød det bedste Ry for sin personlige Characteer; men paa den anden Side faaer man ved Gjennemlæsningen af de talrige Erklæringer, som foreligge fra hans Styrelsesperiode, Indtryk af, at han har været i Besiddelse af en skarp logisk Tankegang og at han i sin Ledelse af Retten, navnlig udadtil, ikke har ladet det mangle hverken paa Conduite eller paa Energi og Bestemthed.

I en naturlig Forbindelse hermed staaer det da ogsaa, at hans Justitiariats-Periode i Modsætning til hans tvende nærmeste Forgjængeres frembyder ikke faa Forandringer af gjennemgribende Betydning i de for Rettens Virksomhed gjældende Regler.

Vi skulle i saa Henseende først omtale den vigtige Placat af 12 Mai 1784 angaaende, hvad der skal iagttages ved nye Breves eller Beviisligheders Fremlæggelse for Høiesteret, idet vi til Oplysning om sammes Forhistorie efter Akterne i Cancelli-Archivet see os istand til at meddele Følgende:

Det vil af, hvad vi i vor foregaaende Fremstilling p. 208—10 have anført, erindres, at der allerede fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, jfr. Instrux af 9 Marts 1700 § 8, Andg. af 2 Marts 1708 § 58, Pl. af 20 Februar 1717 I B § 16 og Fdg. af 31 Marts 1719 § 5, blev aabnet en let Adgang for de Procederende til at erhverve Bevillinger til for Høiesteret at producere Documenter, som ei havde været fremlagte for de tidligere Instantser. Denne Bevillingstrafik, som udøvedes ad mandatum gjennem Cancelliet, endog uden Cancelli-Collegiets Medvirkning, og som synes snart at have antaget betydeligere Dimensioner, var imidlertid ikke fri for, saavel i og for sig, som specielt efter den da brugelige Form for disse Bevillinger, at frembyde adskillige Betænkeligheder, for hvilke allerede Justitiarius Braëm — som alt omtalt — i 1726 for en Deel havde gjort sig til Tolk og som nu omsider gav v. d. Osten Anledning til, i en Indstilling til Kongen af 14 Januar

1784*) at foreslaae forskjellige Ændringer i de i saa Henseende hidtil i Praxis fulgte Regler. Han begynder sine Udtalelser med at betegne disse Bevillinger overhovedet som foraarsagende ikke blot Uleilighed, men endog Skade og „Fornærmelse“ for den anden Part, idet han i sidstnævnte Henseende navnlig gjør gjældende, at „Sagens Natur derover ofte forandres, saa Høiesteret i „mange Sager maa paakjende en Qvæstion, som ei har „været for de andre Retter“, medens han i den sidstnævnte Henseende drager stærkt til Felts imod, at de bevilgede nye Documenter efter de brugelige Bevillingsformularer kun behøvede at communiceres Vederpartens Fuldmægtig (jfr. Ordene i Formularen: „Vederparten eller hans Fuldmægtig“) 8 Dage forinden Sagens Foretagelse i Retten; thi denne Frist vilde i de fleste Tilfælde vise sig for kort for Fuldmægtigen til en ved de nye Documenters Fremkomst nødvendiggjort Correspondance med hans Principal eller til Fremskaffelse af andre Documenter til hines Afbeviisning, hvorimod Fuldmægtigen paa den anden Side ved sin Passivitet kunde bevirke, at de nye Documenter kunde „nyde Reflexion eller „Medhold i Retten, uagtet der om deres Sandhed kunde „være megen Tvivl“. Skjøndt den Part, som „i lang Tid „ved nogle Retter har procederet og forsømt sin Pligt at „oplyse sin Sag“ — efter v. d. Ostens Formening — „ikke „er meget at beklage, om han herved endog tabte noget „af sin Ret“, erklærer han det dog for at ligge udenfor hans Tanke, at slige Bevillinger for Fremtiden ganske skulde nægtes, da den skete Forsømmelse „ofte reiser sig „fra de brugte Procuratores ved Underretterne, deres „Skjødesløshed, allerhelst naar de ere befalede“. Men af de ovenanførte Grunde, hvis Rigtighed han selv havde erfaret „under adskillige Sagers Procedure“ og som han yderligere havde faaet bekræftet ved flere Procuratorers Klager til ham „udenfor Skranken“, fandt han det „høist nødvendigt“, at de hidtil fulgte Regler paa dette Omraade forandredes derhen, at de nye Documenter skulde communiceres Vederparten selv, „som paa Stedet

*) See Bilag XXV.

bedst kan undersøge deres Rigtighed", og at denne Communicering skulde skee saa længe i Forveien, at „ham ei derved blev beskaaret Leilighed og Tid til at er„hverve sig Contrabeviser", i hvilken Henseende han foreslog de hidtidige 8 Dage forandrede til den for „Høiesterets Stævnings Forkyndelse" paabudne Frist, dog at Vederparten for at fremskynde Sagens Foretagelse for Høiesteret skulde kunne „imodtage" et kortere Varsel. Sluttelig gaaer hans Forslag ud paa, at naar den ene Part faaer Bevilling til at fremlægge nye Breve og Beviisligheder for Høiesteret, skal det „endog uden Bevilling" være Vederparten tilladt „at fremkomme med nye „Documenter til Afbeviisning, dog at disse ligeledes blive „hans Vederpart communicerede".

Det var imidlertid kun en meget kjølig Modtagelse, som disse Forslag mødte i Cancelli-Collegiet ved Sagens Behandling dér d. 22 Januar 1784, idet det navnlig fra saa godt som alle Sider blev gjort gjældende, at ligesom der næppe i og for sig kunde være nogen virkelig Fare forbundet med de heromhandlede Bevillinger, naar man kun i Praxis strengt holdt over det Princip, at „ingen ny Paastand maa gjøres i Høiesteret", saaledes indeholdt v. d. Ostens Forslag egentlig kun lidet eller intet Nyt, idet „en Advocat i „Høiesteret har altid in casu dubii kunnet nægte og „virkelig nægtet at tage mod Documenter, men henviist „Documentets Forkyndelse til Parten selv, og udfordredes „der da den samme Tid som til en Contrastævning". Og Resultatet af Collegiets Forhandling blev da ogsaa, at Sagen foreløbig blev udsat. Under 8 Marts s. A. erindrede v. d. Osten imidlertid Cancelliet om denne Sag og den foretoges da paany d. 11 s. M. i Collegiet, hvor man under Fremhævelse af, at man underhaanden havde erfaret, at „hele Høiesteret saavelsom Procuratorerne skal ansee det nødvendigt, at det foreslagne bliver iværksat", endelig enedes om at indstille Forslaget til Geheimestatsraadet, hvor det med Cancelliets Forestilling af 31 s. M. foretoges d. 14 April med det Udfald, at v. d. Ostens Forslag toges til Følge i den af Kongen d. 12 Mai s. A. underskrevne Placat, dog med den ikke uvæsentlige Modification, at der til Reglen i § 2 om, at vedkommende

Part skal være pligtig at lade de nye Documenter „forud „forevise for hans Vederpart selv paa dennes Bopæl, efter „den Maade Loven har befalet om Stævninger, og til„lige lade Vederparten levere verificerede Gjenparter af „Documenterne“, knyttedes et undtagende Forbehold for det Tilfælde, at Vederpartens „Fuldmægtig her paa Ste„det er villig at imodtage dem, uden at paastaae „videre“, en Tilføielse, der synes at være skeet efter Behandlingen i Statsraadet og som ingenlunde kunde siges at staae i den bedste Overeensstemmelse med det af v. d. Osten tilsigtede Øiemed. Forøvrigt fastholdt Placaten jo i dens § 1 i Principet den „stricte“ Overholdelse af den paa Anvendeligheden af D. L.s 1—13—27 grundede Forskrift i Høiesterets Patent af 10 November 1774 § 17, kun at den udtrykkelig ved Siden deraf legaliserede Udsigten til Allerh. Dispensation herfra „efter Befindende“, naar „Nogen ikke kan aflægge saadan Eed og alligevel maatte have særdeles vigtige og gyldige Aarsager til at frembringe nye Beviisligheder i Høiesteret“. Skjøndt ikke indbefattede under disse Ord, synes Praxis dog senere at have kjendt slige Bevillinger ogsaa i saadanne Tilfælde, hvor vedkommende Part vel ikke var ude af Stand til at aflægge Eeden, men ønskede at undgaae de dermed forbundne Ubehageligheder og Vidtløftigheder[163].

En anden Begivenhed af væsentlig Betydning for Procesmaaden i Høiesteret, som ligeledes knytter sig til Aaret 1784, er Udfærdigelsen af Rescriptet af 7 April 1784[164] angaaende „hvorledes skal forholdes „med de Sagers Paadømme i Høiesteret, hvorudi „ikkun een Part lader møde“ — en forøvrigt kun lidet oplysende og udtømmende Gjengivelse af Rescriptets virkelige Indhold. Som det vil erindres (see foran p. 137), var der ved D. L.s 1—4—31, jfr. Art. 30, givet Regel for det Tilfælde, at den for Høiesteret lovlig Stævnte (efter Hoved- eller Contrastævning) hverken selv eller ved Fuldmægtig gav Møde, idet Følgen af saadan Udeblivelse skulde være, at der „dømmes i Sagen efter dens Beskaffenhed“ og den Udeblivende „efter Dommens Indhold at lide“. Naar nu den mødende Citant ved

Hovedstævning eller ved Contrastævning alene indanker Sagen til Stadfæstelse af den seneste Dom, frembyder Forholdet ingen særlig Fare for Forurettelse af den udeblivende Indstævnte: han maa vide, at der overeensstemmende med Stævningen og den Mødendes Paastand da strax vil blive givet den begjærte Stadfæstelse. Anderledes derimod, naar Indstævnte efter Hovedstævning udebliver og Citanten procederer til den indankede Doms Underkjendelse og Forandring, eller naar Hovedcitanten udebliver og Indstævnte i Henhold til den af ham udtagne Contrastævning procederer til Dommens Forandring. I et saadant Tilfælde kunde det under den sædvanlige Procesmaade for Høiesteret hænde sig, at den udeblivende Part, skjøndt han havde Grund til at ansee sig beskjærmet ved Landslovens ovennævnte Paabud, dog blev forurettet, idet det kunde tænkes, at den Mødende eller hans Procurator — tvertimod Instruxen — i egennyttig Hensigt undlod at lade alle de til Sagens paalidelige Fremstilling fornødne Documenter oplæse for Retten, der ikke heller paa anden Maade „saa hastig kunde blive oplyst „om Sagen, at den Udeblivende jo ikke letteligen kunde „blive fornærmet ved Høiesterets Dom, som næsten blev „umuelig at redressere, siden man ei af Protocollerne kan „erfare alle de Documenter, som i en Sag bliver læst“. Og et saadant Falsum var virkelig ikke uden Exempel i Høiesterets Annaler, idet den meget benyttede Procurator Hans Henrik Ermandinger for henved 40 Aar siden havde gjort sig skyldig i sligt Forhold. Han indstævnede en Dom til Underkjendelse, var alene i Skranken og plaiderede nu Sagen paa en saadan Maade, at Retten fattede Mistanke om, at han fordulgte Contrapartens vigtigste Grunde, hvorfor han efter Procedurens Slutning blev kaldt ind igjen for Retten, som afkrævede ham den i tvetydige Tilfælde hjemlede juramentum calumniæ et prævaricationis, og da han ikke, som forlangt, trøstede sig til at gjøre Eed paa, at han „in totum havde en retfærdig Sag“, blev han overeensstemmende med Instruxen dømt til Bøder og Sagsomkostninger — en Begivenhed, der ganske knækkede hans Livskraft[165].

Det var Erkjendelsen af, at Høiesterets „Ære og Pligt“ krævede, at der overfor slige Muligheder paa en virksom Maade „vaagedes over alle Parters, endog de udeblivendes, Ret og Velfærd“, som endelig bevægede den virksomme v. d. Osten til, i en Forestilling til Kongen af 18 Februar 1784 at indstille, at Høiesterets Justitiarius ved et kgl. Rescript maatte blive bemyndiget til, naar han „af den „fra Procuratorerne indkomne Liste over de dem an„betroede Sager eller siden maatte erfare, at udi de Sa„ger, som paa Chartet er anslaget, kuns een Procurator „er engageret og Contraparten ei heller selv vil møde“, da at „tilholde den Procurator eller Part, som alene vil „møde, at, ifald han agter at procedere Hovedsagen til „den paaankede Doms Underkjendelse, skal han tilligemed „Akterne og sin Extract levere et skriftligt Indlæg til „Justitiarius, som da besørger, at Sagen circulerer imellem „Rettens Tilforordnede og siden i Retten til Paakjendelse „foretages ligesom andre Sager, der skriftlig har været „procederet“. Dette Forslag blev, efter at være forelagt Kongen ved Cancelliets Forestilling af 13 Marts, virkelig ogsaa bifaldet ved dets Foretagelse i Geheimestatsraadet d. 26 s. M. og derpaa omtrent ordret optaget i det til Justitiarius stilede Rescript af 7 April 1784, en endnu gjældende Bestemmelse, der nutildags factisk saa godt som udelukkende yder Contingent til de i Høiesteret skriftlig behandlede Sager, idet man i Praxis synes at være kommen bort fra den som Middel til Sagernes Oparbeidelse ved Instruxen af 1771 § 6ª anviste Udsøgen ved Retten selv af nogle af de simpleste Sager til skriftlig Behandling, og Antallet af de Sager, med Hensyn til hvilke saadan Behandling paa Grund af Vidtløftighed eller andre den mundtlige Procedure vanskeliggjørende Omstændigheder begjæres af Parterne, er paafaldende ringe. Det fremgaaer forøvrigt af v. d. Ostens ovennævnte Forestilling, som vi i dens Heelhed meddele blandt Bilagene*), at medens der vel blandt de Tilforordnede var nogenlunde Enighed om, at der burde vises større Forsigtighed end hidtil „med ei saa hastig at paakjende“ Sa-

*) See Bilag XXVI.

gen i slige Udeblivelsestilfælde, var man derimod paa ingen Maade saa ganske paa det Rene med, at netop Sagens Henviisning til skriftlig Behandling under saadanne Omstændigheder var den hensigtsmæssigste og „beqvemmeste“ Udvei at vælge. Nogle formeente saaledes, at „naar en saadan Sag var udageret. og man frygtede, „at den mødende Procurator ikke havde oplyst Sagen, „som han burde, skulde en Assessor udnævnes til at tage „Sagens Documenter hjem og referere dem Dagen efter „for Retten, inden der i samme blev voteret“ — som det vil sees, en deelviis Gjenoptagelse af de i 1677 efter en kun kortvarig Existents afskaffede Referendarier, om hvilken v. d. Osten ikke uden Føie bemærker, at om den end frembød den korteste Vei til at faae Sagen paadømt. saa leed den dog ialtfald af den væsentlige Vanskelighed. at den forudsatte, at „Retten først skulde kjende, at Sagen var saa slet ført, at den burde refereres“, og at man derpaa, naar dette var afgjort, til Refereringen skulde „vælge den Assessor, hvis Flid og Duelighed man havde „størst Tro til“. Atter andre af de Tilforordnede meente derimod, at man forinden Sagens Foretagelse i Retten kunde affordre den mødende Part Sagens Documenter og lade dem circulere blandt alle eller nogle af Assessorerne, en Ordning, der — som det i Forestillingen fremhæves — „i Henseende til det Ophold, som Sagen maatte lide i „dens Paakjendelse“, kun havde Lidet forud for Sagens skriftlige Procedure og som, medens den ganske vist „skaanede Procuratoren for at skrive et Indlæg“, paa den anden Side leed af den væsentlige Mangel, at man ved hiint Gjennemsyn af Akterne endnu ikke kjendte Partens Paastand og at selve Proceduren i Retten let vilde komme til at tage mere Tid end ved Sagens skriftlige Behandling. Pluraliteten af de Tilforordnede enedes da ogsaa om at anbefale den sidstnævnte Udvei som den relativ bedste Behandlingsmaade, skjøndt man ingenlunde var blind for, at Valget af den skriftlige Form let kunde forøge Antallet af Udeblivelser fra de Indstævntes Side, som havde vundet Sagen i foregaaende Instants, paa Grund af deres „Fortroelighed til Retten, at den ved at læse Sagens Documenter ei kunde surpreneres af den mødende

Part", en Frygt, hvis Beføielse Erfaringen vistnok i det forløbne Aarhundrede maa siges at have bekræftet.

Rescriptet af 7 April 1784 gav forøvrigt en halv Snees Aar efter dets Fremkomst Anledning til en betydelig Meiningsulighed mellem Høiesterets Tilforordnede med Hensyn til det Spørgsmaal, om den udeblivende Indstævnte kunde ansees berettiget til, efterat Sagen i Overeensstemmelse med Rescriptet var overgaaet til skriftlig Behandling, men inden dens endelige, afsluttende Foretagelse i Retten, at fremkomme med sit Forsvar og sine Documenter, saaledes at disse maatte tages i Betragtning ved Sagens Paakjendelse. De nærmere Omstændigheder ved denne interessante Sag — som vi for Sammenhængens Skyld skulle omtale paa dette Sted — vare i Korthed følgende: Efterat den til Høiesteret indstævnte Sag: J. P. Nordenberg ctr. F. Chr. Holm i over 2 Maaneder havde figureret paa Chartet blandt de til mundtlig Behandling bestemte Sager, blev den d. 10 December 1793 endelig paaraabt til Foretagelse, men udgik, da Indstævnte udeblev, ifølge Rescriptet til skriftlig Behandling, saaledes at det af Citantens Procurator affattede Indlæg tilligemed Stævningen og Sagens Documenter i de første Dage af Januar 1794 begyndte at circulere til Gjennemlæsning blandt de Tilforordnede. Inden denne Circulering var tilendebragt, fremkom der imidlertid fra Indstævnte en Memorial, hvori han under Fremhævelse af, at han ved Fattigdom havde været afskaaren fra at engagere en Sagfører til at forsvare Sagen for sig, ligesom Sygdom havde stillet sig hindrende i Veien for, at han selv havde kunnet varetage sit Tarv, forlangte, at Sagens videre Behandling foreløbig skulde standses, for at han kunde fremkomme med sit Forsvar og sine Documenter. I den af Høiesteret over denne Memorial afgivne Erklæring af 14 Marts 1794[166] udtalte nu Majoriteten af de Tilforordnede sig bestemt imod Bevilgelsen af denne Begjæring, idet de til Støtte herfor navnlig fremhævede, deels at Holm intet Beviis havde ført for Rigtigheden af sit paaberaabte Forfald, deels at Hensigten med Rescriptet af 1784 „ikke var at forunde

„Parterne Dilation, men alene at sætte Retten istand til „desbedre at gjøre sig slige Sager bekjendt“, hvorfor Holms Udeblivelse maatte have „samme Virkning nu, „som ifald Rescriptet ikke var til, nemlig at han var „præcluderet fra at svare i Sagen, fordi han ikke mødte „i rette Tid“, deels endelig, at en Bevilgelse af det Ansøgte maatte befrygtes at kunne give „trættekjære Parter ny Anledning til at udhale Sagerne“. Paa den anden Side indstillede derimod en betydelig Minoritet af Rettens Medlemmer Ansøgningen til Allerh. Bevilgelse. Nogle af dem formeente nemlig, at omend den strenge Ret ikke var paa Holms Side, saa talte dog Billighed i høi Grad for ham, ligesom hans Vederpart da heller ikke med Føie kunde beklage sig, fordi Sagen fik al den Oplysning fra begge Sider, som kunde tilveiebringes, „da Ingen bør ville vinde sin Sag paa Sandhedens Bekostning“, medens Andre af denne Minoritet endog udtalte sig for, at Holm ikke kunde afholdes fra at svare i Sagen uden at lide virkelig Uret. Thi efter deres Formening kunde „en Sag, som behandles skrift„lig, ikke ansees at være optagen til Doms, førend der „er i Skranken gjort Paastand og Sagen dér indladt“, i hvilken Henseende de særlig fremhævede, at Parternes ved Rescr. af 21 April 1742 paabudne, afsluttende mundtlige Henviisning til deres forudgaaende skriftlige Procedure og Gjentagelse af deres Paastande, „som er en Følge „af, at Proceduren i Høiesteret efter dens egentlige Form „og primitive Indretning skal være mundtlig, vilde blive „en blot hensigtsløs Ceremoni, dersom Sagen forhen virke„lig var bleven optagen til Doms“ samtidig med dens Optagelse til Circulation. Endelig henledte disse sidstomtalte Tilforordnede Opmærksomheden paa det Uheldige i, at Rescriptet af 1784 ligesaa lidt som de 2 ældre Rescripter af 21 April 1742 om den skriftlige Procedure paa anden Maade vare bragte til Offentlighedens Kundskab, end at det i Høiesterets-Patenterne siden Patentet af 10 October 1742 i al Almindelighed fandtes omtalt, at endeel Sager „til deres Endskab og hastigere Befordring“ skulde behandles skriftlig, ligesom de udtalte sig for Ønskeligheden af, at „ved Leilighed af yderligere Be-

„kjendtgjørelse, ifald samme maatte vorde foranstaltet, „slige Qvæstioner ved en almindelig Regel maatte vorde „bestemt". Udfaldet af Sagen blev da ogsaa i Faveur af Minoriteten, idet der under 2 Mai 1794 udgik en Allerh. Befaling[167] til Rettens daværende Justitiarius, Kammerherre Urne, om, at „Frederik Chr. Holm i en „mellem ham og Jacob Peter Nordenberg for Høiesteret „svævende Sag maa, uagtet han har forsømt til rette Tid „at møde, fremkomme med sit Forsvar og sine Docu„menter til Paakjendelse i Høiesteret, dog at saadant „skeer inden en af Justitiario fastsættende kort Tid". Om denne Afgjørelse imidlertid var dicteret af Billighedshensyn eller om den var Udtryk for en Anerkjendelse af en Holm tilkommende, processuel Beføielse, det yder Befalingen ikke noget sikkert Bidrag til at afgjøre, endskjøndt dog vistnok overveiende Grunde tale for det første Alternativ; men forøvrigt foreligger der fra en sildigere Tid utvetydige Beviser for, at Høiesteret selv ikke anerkjender nogen Berettigelse for den udeblevne Indstævnte til, efterat Sagen i Henhold til Rescriptet af 1784 er overgaaet til skriftlig Behandling, at fremkomme med Indlæg osv. til Brug ved Sagens Paakjendelse[168].

Endnu paa eet Omraade lykkedes det v. d. Osten at faae gjennemført en væsentlig Modification i de gjældende Procesregler, nemlig med Hensyn til Virkningerne af Citantens Udeblivelse for Høiesteret. Vi have alt i det Foregaaende (p. 131—36) udførligt paaviist, hvorledes der fra den før Landsloven gjældende ældre Lovgivnings Bestemmelser herom maa antages gjennem Praxis efterhaanden at være blevet skabt en Overgang til de endelig ved D. L.s 1—3—16 og 1—4—33 fastslaaede Regler, hvorefter Virkningen af Citantens Undladelse af at give Møde paa den Dag, da hans „opslagne" Sag paaraabes, vel — som hidtil efter Fdg. af 10 Juli 1655 og Fdg. af 22 Mai 1662, jfr. Patent af 11 December 1673 — skulde være, at han „strax og førend han siden til Rettergang maa stedes", skulde betale 80 Lod Sølv, „hvilket i Protocollen af Secretererne skal antegnis", medens derimod den hidtidigt ved Fdg. af 9 November 1634 og st. Reces 1643: 2—6—11 foreskrevne, egentlige Udeblivelses-

virkning: at han skal „have tabt Sagen, til han stævner paany“ — altsaa et Stævningstab som en naturlig Følge af, at Sagen slet ikke bliver incamineret — forandredes derhen, at det trods Forsømmelsen skulde staae ham aabent, efter Betalingen af de 80 Lod Sølv, paa den gamle Stævning senere at indbringe sin Sag for Høiesteret til endelig Afgjørelse, naar dette kun skeer, „inden den Provincies Sager, som hans Sag hører til, have Ende“, idet først Undladelsen af at iagttage denne yderligere Frist skulde medføre, at han havde „tabt Sagen“, men da til Gjengjæld ogsaa „aldelis“ — definitivt — saaat det ham „ikke videre tilstædis paa den at tale“, og at han skulde „igiengive“ sin mødende Vederpart Processens „Bekostning med bevislig Kost og Tæring“.

Det maatte imidlertid ufeilbarligen i Aarenes Løb komme til at staae klart, at selv denne ved 1—4—33 givne Forskrift kunde føre til Ubillighed saavel overfor den Indstævnte, som overfor Citanten, alt eftersom den fastsatte Termin efter Omstændighederne blev lang eller kort, og dette affødte endelig, at Generalfiscal Uldall i et Promemoria til v. d. Osten af 4 Juni 1787*) gjorde sig til Tolk særlig for de indstævnte Parters Interesse i, at Landslovens meget variable Frist ikke paa en ubillig Maade kom til at stille sig hindrende i Veien for Iværksættelse af Execution efter den indankede Dom. I et Par i hans Praxis forefaldne Tilfælde havde det nemlig viist sig for ham paa en fremtrædende Maade, hvorledes den modvilligt udeblivende Appellant gjennem Lovens Forskrifter kunde komme til at „nyde beneficia „og en Udsættelse i Betalingen, som den, der ærer Ret„ten og fremfører sin Sag, er udsat fra“; thi saalænge der paa Ordenen stod endnu en eneste af den Provindses Sager tilbage, hvortil den paagjældende Sag henhørte, kunde Appellanten jo trods den ham efter 1-3—16 overgaaede Dom ikke siges endelig at have tabt Sagen efter 1—4—33, og saalænge kunde derfor mod hans Protest heller ikke Execution foretages efter den indankede Dom. Paa denne Maade kunde Citanten for Høiesteret,

*) See Bilag XXVII a.

netop gjennem sin Udeblivelse under den muelig ganske temeraire Appel, i en mod Billighed stridende lang Tid og maaskee til ubodelig Skade for Domhaveren unddrage sig Opfyldelsen af sine Forpligtelser efter den indankede Dom. Og dette Misforhold forøgedes endmere ved den Omstændighed, at man vistnok — som af Trojel[169] antydet — i Praxis, ialtfald en Tidlang, forstod Ordene i D. L.s 1—4—33: „inden den Provincies Sager, som hans Sag hører til, have Ende", jfr. N. L.s 1—4—36: „inden de norske Sager have Ende", saa omfattende, at det antoges tidsnok for Citanten at melde sig, saalænge der endnu var een Sag tilbage af samme Klasse Sager, den maatte være udsat saa længe og være saa mange Aar gammel, som være skulde. Som Beviis herpaa kan henvises til et i Aaret 1723 forefaldet Tilfælde: Den 9 October i det nævnte Aar var der i Høiesteret i en fra 1722 overbleven Sag: Skifteforvalterne i Oberstlieutenant Richelieus Stervbo ctr. Secretær Chr. Ginheimer og de Ehrencronske Arvinger gaaet Dom over de udeblevne Citanter, lydende bl. a. paa, at ifald de ikke mødte, inden „de overblevne Sager toge Ende", skulde de have tabt Sagen osv., hvorefter Citanterne i en Ansøgning til Kongen af 30 s. M. anholdt om, at Sagen maatte „opstaae til 1724, „paa det de imidlertid kunde faae Stævningen og Docu-„menterne opspurgte, som de nu ere uvidende om, hvor „maatte findes". Over denne Ansøgning afgav den daværende Justitiarius Scavenius imidlertid under 18 November 1723 en Erklæring[170], som formeentlig kun kan opfattes som en Bekræftelse af, at Høiesterets hidtidige Praxis var gaaet i den ovenangivne Retning. Efter at have oplyst, at der af de overblevne Sager paa Ordenen for 1723 var nogle faa*), som „for adskillige, nødvendige Aarsagers Skyld" ikke kunde foretages i bemeldte Aar, men maatte overgaae til det følgende Høiesteretsaar, udtaler han nemlig som sin Anskuelse, at „man ikke vel „kunde nægte at tage imod Sagen ad Aare, naar Citan-

*) At dette ikke var saa ganske faa Sager endda, fremgaaer af Ordenen for 1724, der udviser 120 overblevne Sager, deraf 1 fra 1720, 4 fra 1721, 12 fra 1722 og Resten fra 1723.

„terne bevise at have betalt de idømte 40 Rbd. til Vor „Frelsers Kirke, i Henseende til, at alle de overblevne „endda ikke haver taget Ende", idet han derhos til Slutningen henstiller til Allerh. Afgjørelse, „paa hvad Maade „dem maatte tillades at fremkomme med Sagen, naar de „have fundet Documenterne, enten ved Eders Majestæts „speciale allernaadigste Tilladelse eller efter den afsagte „Dom". Den saaledes hævdede, meget vidtgaaende Forstaaelse af Udeblivelsesdommens Ord: „inden de overblevne Sager tage Ende" som omfattende samtlige de paa Ordenen for 1723 som overblevne opførte Sager, selv om de maatte hidrøre fra et ældre Aar end 1722, synes imidlertid ikke at have fundet Allerh. Billigelse, idet der ved Rescript af 26 November 1723[171] gaves de vedkommende Skifteforvaltere som speciel kgl. Benaadning Tilladelse til, at Sagen maatte indsættes i Ordenen for 1724 „iblandt de overblevne Sager" og „til videre Paakjendelse foretages", medens Rescriptet samtidig udtrykkelig gjengiver de ovenciterede Ord i den faldne Udeblivelsesdom paa den indskrænkende Maade: „inden „de fra samme Aar (ɔ: 1722) overblevne Sager faae „Ende". Og i Overeensstemmelse hermed synes virkelig ogsaa Høiesterets Udeblivelsesdomme i „overblevne" Sager, omend ikke uden Meningsulighed blandt de Voterende, i en paafølgende Tid at være blevne clausulerede paa denne mere begrændsede Maade. Vi henvise i saa Henseende til tvende til 1736 indstævnte, men til Høiesteretsaaret 1737 overgaaede Sager, i hvilke der, da begge Parter ved Sagernes Foretagelse d. 12 Marts 1737[172] udebleve, efter Forslag af Assessor P. Boson „som stem„mende med Praxis i de 7 Aar, han havde siddet i „Høiesteret", gik Udeblivelsesdomme, lydende paa Tab af Sagen, „saafremt Citanten ikke møder inden 1736 Aars Sager tage Ende", ihvorvel den Anskuelse ikke manglede Talsmænd, at det i Overeensstemmelse med de brugte Udtryk i 1—4—33 burde hedde: „saafremt han ikke melder sig, inden den Provindses Sager osv. tage Ende". Derimod synes man ikke — hvad dog tilsyneladende meget vel lod sig forene med Landslovens Ord — i Udeblivelsesdomme i overblevne Sager i Almindelighed at have draget

nogen snevrere Begrændsning i Henhold til Provindsinddelingen, men simpelthen at have betragtet Kategorien „overblevne Sager“ som dannende for hvert enkelt Aar en samlet Klasse af Ordenssager, saaat det f. Ex. for Citanten i en overbleven Sjællandsk Sag fra 1736 ansaaes tidsnok at melde sig, saalænge endnu een af de overblevne Sager fra det nævnte Aar henstod udømt, selv om denne Sag hidrørte fra en anden Provinds, t. Ex. fra Jylland. Fra denne Regel have vi kun seet Undtagelse gjort med Hensyn til Norske Sager efter N. L.s 1—4—36, idet det i Henseende til overblevne Sager af denne Art f. Ex. i en Udeblivelsesdom af 29 Mai 1737[172] hedder: „inden de Norske Sager for 1736 indstævnte faae Ende“. At en Sag efter særlig Bevilling udsattes til et kommende Høiesteretsaar, synes dog aldrig at være anseet tilstrækkeligt til derpaa at begrunde Paastanden om, at den vedkommende „Provincies Sager“ endnu ikke vare tilendebragte.

For at raade Bod paa de af dette System resulterende Misforhold, hvis Betydning ikke kunde overvurderes i Tider, da større aarlige Restancer i de til Høiesteret indstævnte Sager hørte til det Sædvanlige, var det da, at Generalfiscal Uldall i sit tidligere nævnte Promemoria af 4 Juni 1787 foreslog, at der skulde søges udvirket en kgl. Anordning, gaaende ud paa, at „de, hvis Sager enten „allerede ere eller herefter blive dømte for Udeblivelse, „skulde være pligtige inden 14 Dage, de første efter An„ordningens Bekjendtgjørelse, og de sidste, efterat Dom„men i Høiesteret er afsagt, at betale den idømte Mulct „40 Rbd. til Christianshavns Kirke og hos Justitiarium at „begjære Sagen paany opslaaet til Foretagelse i Høieste„ret, om de ellers vil udeholde Vederparten fra at lade „den paaankede Dom ved Execution fyldestgjøre“. Og i Forbindelse hermed skulde det da paalægges Retsbetjentene, naar nogen Part producerer Høiesterets Domsakt for, at der er overgaaet Citanten Udeblivelsesdom, og denne „ikke strax med Qvittering fra Christianshavns „Kirke og Attest fra Høiesterets Justitscontoir godtgjør, „at han inden fornævnte 14 Dage har betalt Mulcten og „begjært Sagen paany opslaaet“, da at give Reqvirenten

Execution efter den indankede Dom „lige saa fuldt og „med samme Hurtighed, som om den i Høiesteret var „stadfæstet", med Ret for Domhaveren til at lade det Udlagte paa lovlig Maade realisere til sin Betaling, saaledes at, selv om Appellanten senere maatte „gaae frem „med Sagen i Høiesteret og derved erholde Forandring i „eller Frifindelse for den exeqverede Dom", skulde han dog bære alle med Executionen og Realisationen forbundne Omkostninger.

Det vil af det Bemærkede fremgaae, at Uldalls Forslag ikke gik ud paa at foretage nogen Forandring i selve den ved 1—4—33 givne Termin til Sagens endelige Forebringelse for Høiesteret, men alene paa, i Modpartens Interesse at faae Appellens fortsatte Evne til at hindre Execution af den indankede Dom, i Tilfælde af en mellemkommende Udeblivelsesdom over Appellanten, gjort afhængig af, at han inden en kort, tidsbestemt Frist iværksætter de fornødne Skridt til Sagens endelige Foretagelse for Høiesteret. Det toges imidlertid, som vi skulle see, ikke til Følge, hvad det allerede efter sin hele eensidige Characteer vel heller ikke fortjente.

I sit i Anledning af dette Forslag til Cancelliet indgivne Promemoria af 7 Juni 1787*) fremhævede v. d. Osten nemlig med Føie, at ogsaa den udeblevne Citants Tarv kunde ønskeliggjøre en Modification i den i D. L.s 1—4—33 indeholdte Forskrift, idet Følgen af hans Udeblivelse, naar den paagjældende Sag var den sidste eller en af de sidste blandt vedkommende Provindses Sager, herefter maatte blive, at han strax eller saagodt som strax ganske tabte Sagen, „uagtet der kunde være de „Omstændigheder, som havde hindret ham fra at møde i „rette Tid". Ligesom v. d. Osten derfor formeente, at en eventuel Forandring i de bestaaende Regler paa det heromhandlede Omraade ikke eensidigen burde fattes i Faveur af den paa den indankede Doms Exigibilitet ventende Indstævnte, men ogsaa til Fyldestgjørelse af Citantens ved Lovgivningen tilsigtede, billige Krav, saaledes udtalte han sig ogsaa med Bestemthed imod Tanken

*) See Bilag XXVII b.

om at give en slig Forandring tilbagevirkende Kraft overfor „de allerede faldne Udeblivelsesdomme, som ifølge den endnu gjældende Lov ere afsagte". I Overeensstemmelse med denne sin Stilling til Sagen foreslog v. d. Osten da som en paa samme Tid baade fuldkommen tilstrækkelig og „høist nyttig og nødvendig" Forandring, at det ved en Placat skulde bestemmes, at „den, som „haver stævnet til Høieste Ret og ikke møder, skal betale „80 Lod Sølv til Vor Frelseres Kirke, førend det tillades „ham med den Sag at gaae i Rette, og saafremt han ikke „inden 3 Uger melder sig med Qvittering for, at bemeldte „80 Lod Sølv ere betalte; bør han aldeles have tabt Sa„gen, og ei tilstedes videre derpaa at tale" — et Forslag, der altsaa i Modsætning til Uldalls tog Sigte paa en directe Forandring af Landslovens vage Termin til en bestemt Tidsfrist og ved hvilket han følte sig overbeviist om, at „alle Hindringer for Executionen af sig selv vilde bortfalde". I Cancelliet fandt dette Forslag eenstemmigt Medhold, idet kun Generalprocureur Bang (der ved Stampes Fratræden d. 11 April 1784 var succederet ham i Embedet) udtalte sig for, at Fristen burde forlænges til 6 Uger for det Søndenfjeldske og 10 Uger for det Nordenfjeldske Norge[173]; med Cancelliets Indstilling af 21 September 1787 gik Forslaget derpaa til Geheimestatsraadet, hvor det omtrent uforandret i v. d Ostens Affattelse d. 3 October blev approberet, hvorefter Placaten emanerede under 12 October 1787.

Og saaledes lykkedes det da v. d. Ostens sunde og practiske Blik at faae denne vanskelige Sag endelig ordnet paa en i alt Væsentligt tilfredsstillende Maade, 5 Aar forinden Spørgsmaalet om Midlerne til, i Gjældssager trods iværksat Appel til Høiesteret at sikkre den indstævnte Domhaver eventuel Fyldestgjørelse, fandt sin Afgjørelse ved Fdg. af 13 Januar 1792[174].

Foruden det alt Anførte er der ikke Stort at bemærke fra v. d. Ostens Styrelsesperiode. Paa samme Tid, som der ved Rescripter af 23 Juni 1786[175] kan spores en Bestræbelse efter noget at indskrænke og begrændse den ved Rescr. af 15 April 1719 og Resol. af 1 Marts 1720 hjemlede directe Indankning for Høiesteret af de konge-

lige og Rytterdistricternes Birkethings Domme, en Bestræbelse, som dog først fandt sin endelige Afslutning ved Fdg. af 6 September 1805 § 2, medens den Grevernes og Friherrernes Birker ved 1—6—11, jfr. 1—5—20 og Rescripterne af 19 Januar 1686 og 4 November 1690 tillagte lignende Ret først bortfaldt ved Lov af 14 Juni 1850 § 8, blev derimod Høiesterets Arbeidsstof forøget derved, at den ved Fdg. af 18 April 1781 anordnede Skovsession, hvis Domme kun vare Gjenstand for Recours til Rentekammeret, ved Placat af 6 Juni 1788 blev ophævet og de vedkommende Skovsager efter bemeldte Kammers Forslag henviiste til Paakjendelse ved de ordinaire Domstole, saaledes at Underretternes Domme — tvertimod Justitiarii Betænkning af 22 Marts 1788[176] — ifølge Placatens § 5, ligesom i andre kgl. Interessesager, skulde indankes umiddelbart til Høiesteret, forsaavidt de overhovedet efter deres Beskaffenhed vare appellable. Ligeledes skulle vi paa dette Sted minde om, at det — som tidligere omtalt — ved Rescript af 30 April 1783, jfr. Canc. Prom. af 24 Mai s. A. og Rescript af 10 Marts 1786, bestemtes, at norske Delinqventsager skulde gaae Overhofretten forbi og indankes lige lil Høiesteret fra Lagthinget, en Foranstaltning, som dog snart viste sig alt andet end heldig. Medens ved Placat af 19 August 1785 terminus appellationis i Kammersager, der stode under umiddelbar Appel til Høiesteret i Henhold til Fdg. af 17 Februar 1774, forlængedes fra 5 Uger til 6 Maaneder overeensstemmende med Reglen i Landslovens 1—6—12 om Underretsdommes Appel til Overretten, jfr. Placat af 26 November 1783 om Execution i Kammersager, blev det ved Placat af 26 August 1785 § 1, for at ikke Skifterne skulde opholdes for længe, bestemt, at Appelfristen for kjøbenhavnske Skiftedecisioner til Høiesteret skulde forkortes til 12 Uger fra Decisionens Dato, naar Vedkommende opholde sig i Danmark, i modsat Fald til 6 Maaneder, dog saaledes, at Stævningen, for at Skiftets videre „Behandling og Slutning“ derved skal standses, inden den nævnte Frist skal være ikke blot udtagen, men ogsaa forkyndt for den Ret, der har afsagt Decisionen, en Bestemmelse, der senere ved Placat af

2 Juni 1819 er bleven gjort anvendelig ogsaa udenfor Kjøbenhavn, saavel ved Appel til Overretten, som videre til Høiesteret.

Endnu een Forandring i de bestaaende Regler fra v. d. Ostens Periode bør til Slutning nævnes, saameget mere som den repræsenterede en Modification i de for Høiesteret gjældende instructoriske Bestemmelser. Det vil af det Foregaaende erindres, at man under Trykket af den om sig gribende Speculation i de talrige octroyerede Handelscompagnier havde seet sig nødsaget til, ved Høiesterets-Instruxen af 23 Februar 1753 Art. 14 for slige Compagniers Sager at modificere den ellers gjældende Hovedregel: at ingen Tilforordnet maatte votere eller overvære Voteringen i en Sag, hvori han selv „paa nogen Slags Maade maatte være interesseret“ eller hvori nogen af Parterne stod ham „saa nær som Sødskendebørn“, derhen, at naar man ikke paa anden Maade kunde skaffe det fornødne Antal Dommere tilveie, skulde det til saadanne Sagers Paakjendelse være tilladt at „admit„tere iblandt Assessorerne dem, som kunde være en eller „anden i Compagniet interesseret Medlem saa nær be„slægtet som Sødskende-Børn“. Denne Lempelse i Habilitets-Kravet overgik ogsaa i det Væsentlige uforandret i Høiesterets-Instruxen af 7 December 1771 § 14, idet det dog netop var Ønsket om, i saa ringe Omfang som mueligt at gjøre Brug af denne Undtagelsesbestemmelse, der motiverede det ved Instruxforhandlingerne i 1771, navnlig fra Cancelliets, men forøvrigt ogsaa fra Commissionens Side fremkomne Forslag om Indførelsen af et passende Antal extraordinaire Assessorer. Erfaringen viste imidlertid i Aarenes Løb Vanskeligheden ved, selv med det nævnte Afslag i Habilitetsbetingelserne, at hjælpe sig i Compagniesager*); og dette førte da til, at det ved Re-

*) Vi kunne som et træffende Beviis fra en endnu senere Tid paa, i hvilken Grad Deeltagelsen i slige Compagnier vedblivende greb om sig i visse Kredse af Samfundet, henvise til en Erklæring fra Høiesteret til Cancelliet af 15 Januar 1794[177], hvoraf sees, at af Rettens Medlemmer kun 5 vare fuldt habile i det Ostindiske Compagnies Sager, idet 4 Tilforordnede selv vare Participanter, 2 beslægtede med Participanter i opstigende Linie

script til Justitiarius af 25 Juni 1784[178] blev tilladt, at endog de Assessorer, som vare en Interessent i et octroyeret Compagnie beslægtede i Sidelinien, maatte dømme i dets Sager, „naar Nødvendigheden det udfordrer „og det behøvende Antal af Assessorer ellers ikke kan „erholdes", saaat den absolute Habilitetshindring i slige Sager indskrænkedes til det Minimum, at en Assessor enten selv var Participant eller var en Interessent beslægtet eller besvogret i den nedstigende eller opstigende Linie.

I Høiesterets Forhold til Cancelliet foregik der ikke under v. d. Ostens Styrelsestid nogen Forandring, ligesaa lidt som der i disse Aaringer foretoges nogen Omordning af den ved Andg. af 4 Marts 1773 skabte Cancelli-Organisation.

Derimod frembyder denne Periode en politisk Begivenhed af stor og indgribende Betydning for den indre Statsstyrelse i Almindelighed: Den 4 April 1784 var Kronprinds Frederik bleven confirmeret og 2 Dage senere udnævntes den siden 1776 som Stats- og tillige som Geheime-Cabinetssecretær saa indflydelsesrige Høegh-Guldberg, der allerede d. 1 December 1780 af Kongen var bleven designeret som Medlem af Geheimestatsraadet, dog med Forbehold af nærmere Bestemmelse om, naar han havde at tage ordentligt Sæde deri[179], endelig til Statsminister. Men hans Rolle var imidlertid udspillet. Thi efter Kronprindsens Indtræden i Statsraadet emanerede der en af Kongen og Kronprindsen samt af Statsministrene Schack-Rathlou og Otto Thott undertegnet Befaling af 14 April 1784[180], communiceret bl. a. ogsaa Høiesteret ved et Cancelli-Promemoria af s. D.[181], ved hvilken „Kongens hidtil havte Cabinet", der — som vi tidligere have berørt — i nogle Aar factisk havde været det egentlige Tyngdepunkt i Regjeringen, ganske blev ophævet, „saaat „derfra aldeles Intet mere skal expederes, Statens publiqve „Sager angaaende", hvorimod alle Regjeringssager i Overeensstemmelse med Fdg. af 13 Februar 1772, som „her„ved i den Henseende igjentages og paany sættes i sin „fulde Kraft", skulde af de vedkommende Collegier fore-

---

og 2 i Sidelinien, samt 1 Assessor beskikket Curator for en Participant.

drages Kongen i Statsraadet. Samtidig hermed udnævntes flere nye Ministre, deriblandt den d. 11 s. M. som Generalprocureur fratraadte Henrik Stampe og Grev A. P. Bernstorff, medens Guldberg efter Ansøgning den paafølgende Dag blev afskediget. Ved hiin Foranstaltning skabtes der paany et under de forhaandenværende Forhold høilig nødvendigt, sikkert Grundlag for Statsstyrelsens øverste Ledelse, og det maa siges til Roes for det nye Statsraad, at det forstod gjennem de paafølgende Aar at hævde Overholdelsen af hiin Bestemmelse, saaat den i Samme præsiderende Kronprinds, tiltrods for sin i Aarenes Løb stadigt stigende Indflydelse og Anseelse, dog ikke paa hiin Side Aarhundredets Slutning evnede at lede Sagernes Afgjørelse i anden Retning end som vedtaget ved Afstemning i Statsraadet. Heri skete først Forandring de facto fra 1803, legaliter i 1808, men paa en nærmere Paaviisning heraf ligger det udenfor vor Opgave her at komme ind.

Efter en henved 6aarig Ledelse af Høiesteret, under hvilken dennes Evne til at bestride det foreliggende Arbeidsstof i de 4 første Aar stillede sig ret gunstigt, idet de tiloversblevne Sagers Antal ved Begyndelsen af 1783 kun var 17 (143 nye Sager), 1784: 13 (157 nye), 1785: 19 (163 nye) og 1786: 16 (154 nye), medens Forholdet derimod ikke var slet saa tilfredsstillende i de 2 sidste Aar, nemlig ved Begyndelsen af 1787: 34 overblevne Sager (165 nye) og 1788: 28 (172 nye), fratraadte v. d. Osten d. 24 April 1788[182] efter kgl. Befaling Justitiariatet for at overtage Posten som Overpræsident i Kjøbenhavn, hvilket Embede han derpaa beklædte, indtil han i 1794 tog sin Afsked; han døde d. 2 Januar 1797.

Dagen efter v. d. Ostens Fratræden — d. 25 April 1788 — udstedtes der til den ældste af Rettens Assessorer, Conferentsraad Stephan Hofgaard Cordsen[183], en Allerh. Ordre til, „saalænge Vacancen varer, at forrette og iagttage Justitiarii Embedet ved Høiesteret og „underskrive de udstædende Høiesteretsdomme“[184]. Men af lang Varighed blev denne hans Function imidlertid ikke denne Gang, idet Geheimeraad, Stiftsbefalingsmand

over Aggershuus Stift og Amtmand over Aggershuus Amt Jørgen Erik Scheel[185] allerede ved Bestalling af 7 Mai 1788 udnævntes til Justitiarius med 3000 Rbd. i reglementeret Gage og 1000 Rbd. i personligt Tillæg foruden det sædvanlige Beløb til en Haandskriver af 200 Rbd.[186]. Scheel, der ikke sees tidligere at have haft Sæde i Høiesteret og som ved Siden af Justitiariatet synes at have bibeholdt sin Stiftsbefalingsmands-Post, forestod knap i 2 Aar Ledelsen af Høiesteret, idet han allerede i 1790 blev Statsminister og Chef for Generaltoldkammeret, og i denne korte Periode er denne som „noget uvirksom“ betegnede[187] Mands Navn ikke knyttet til nogen væsentligere Begivenhed eller Foranstaltning i Høiesterets Historie. Antallet af tiloversblevne Sager udgjorde ved Begyndelsen af Høiesteretsaaret 1789 noget Mere end det foregaaende Aar, nemlig 32, medens der af nye Sager var 158.

Han maa antages enten i Slutningen af 1789 eller lige de første Dage af det følgende Aar at være fratraadt Justitiariatet; thi allerede d. 14 Januar 1790 sees Cordsen paany at have fungeret som constitueret Justitiarius, en Constitution, hvormed der var forbundet et extraordinairt Gagetillæg for ham paa 1200 Rbd. aarlig og som vedvarede indtil henimod Aarets Slutning, idet Kammerherre, Stiftsbefalingsmand over Ribe Stift samt Amtmand over Riberhuus Amt Christian Urne først d. 17 December 1790 fik Bestalling som Justitiarius i Høiesteret, medens Cordsen samme Dag „til Beviis „paa Kongens Velbehag over hans udviiste Flid og Due-„lighed“ i den Tid, han havde forestaaet Embedet, udnævntes til Vice-Justitiarius[188] — en hidtil i Rettens Historie ukjendt Post.

Vi afslutte hermed vore Bidrag til Høiesterets ældre Historie. De 130 Aar, som Fremstillingen har omfattet, udgjøre ikke blot i og for sig et saa stort Aaremaal, at det paa Forhaand kunde vides at maatte rumme Afgjø-

relsen af talrige, for den høie Domstols Existents og Virksomhed vigtige, specielle Spørgsmaal. Men denne Aarrække indbefatter tillige, saaledes som Begivenhederne nu factisk stillede sig, uimodsigeligt netop saa godt som Alt det i Rettens Udviklingshistorie under Enevælden, hvortil der overhovedet kan siges at knytte sig nogen almindeligere Interesse, saaat Forfatteren har haft et baade righoldigt og betydningsfuldt Stof til sin Raadighed, tilmed et Stof, der paa mange Punkter frembød Nyhedens og det hidtil Ubearbeidedes Fortrin. Det er, med andre Ord, ikke alene en indviklet Række af organisatoriske Bestemmelser, sigtende til at faae den reent forretningsmæssige Side af Høiesterets Virksomhed ordnet, som fylder de foranstaaende Blade; de omfatte tillige ikke faa principvigtige Spørgsmaals Historie paa samme Tid, som de paa mangfoldige Steder bære Spor af de politiske Begivenheder og Vilkaar, hvorunder Retten til de forskjellige Tider har maattet leve sit Liv.

Ligesom nu formeentlig Fremstillingen af hine organisatoriske Forskrifter vil vise sig at være saa nogenlunde udtømmende, saaledes er det Forfatterens Haab, at ogsaa de andre Punkter af mere principiel Betydning ville findes at være gjorte til Gjenstand for en i det Væsentlige tilfredsstillende Behandling, og at det navnlig maa være lykkedes at stille det klart og indlysende frem for Læseren, hvor mærkværdig heldigt Løsningen af det vanskelige Spørgsmaal om den enevældige Kongemagts Stilling til Domsmyndigheden — takket være vore Enevoldskongers Maadehold og Takt — er gaaet for sig i Danmark-Norge, i Modsætning til, hvad Tilfældet var i flere andre af Europas i saa Henseende af Lykken mindre begunstigede Stater[189].

BILAG.

I.

Oversigt over Høiesterets Mødedage i Aarene 1661—1683.

1661. 4/3—5/3; 2/9; 23/11; 28/11; 3/12; 5/12—7/12; 10/12; 12/12 14/12; 17/12—18/12 og 24/12.

1662. 2/6—17/6; 7/7—3/9 og 16/9.

1663. 17/6—22/8; 2/9—4/9; 9/12—10/12.

1664. 6/6—29/7.

1665. 22/5—12/9.

1666. 18/6—17/9.

1667. 18/6—19/9; 8/1 og 20/1 1668.

1668. 8/6—5/8; 19/11; 26/11; 3/12; 10/12; 17/12; 18/12 og 21/12; 11/3—12/3 samt 15/4 og 27/4 1669.

1669. 7/6—3/9; 11/3—12/3 og 15/4 1670.

1670. 4/7—29/8; 30/3—15/4 1671.

1671. 3/7—8/9; 4/12—8/12; 14/12; 22/1, 31/1, 1/2, 5/2—6/2, 8/2, 14/2, 13/3 og 19/3 1672.

1672. 18/6—1/10; 2/11; 7/11; 9/11; 12/11; 20/12; 20/3 1673.

1673. 26/5—8/8; 1/9—4/9; 25/9 8/10—10/10; 16/10; 22/10; 24/10; 27/10; 28/10.

1674. 29/6—28/9.

1675. 31/5—9/8.

1676. 31/5—2/8; 26/8; 8/1, 13/1, 5/4 og 6/4 1677.

1677. 11/6—8/9; 13/12—22/12; 7/1—14/1 og 4/2 1678.

1678. 27/5—29/7; 3/8—5/8; 19/8; 26/8; 16/9; 24/9 og 31/10.

1679. 16/6—23/9; 20/1, 29/5, 2/6 og 5/6 1680.

1680. 16/8—18/12; 3/2—12/2, 15/2, 17/2—19/2, 28/2—1/3, 7/3, 16/4, 8/6—9/6 1681.

1681. 22/8—27/10; 7/11—22/11; 9/1—25/1, 2/3—6/3, 12/5—13/5, 19/5, 24/5, 26/5 og 24/7 1682.

1682. 16/8—12/12; 12/2—17/2, 20/2—31/3 1683.
1683. 13/8—30/10; 5/11—6/11; 3/12—6/12; 10/3—15/3, 20/3—21/3, 3/4—4/4, 7/4—9/4, 12/5 1684.

II.

Obent Patent ang. den høyeste Rett af 14 April 1662.

Fred. 3 gj. herved vitterlig, at efftersom wi naadig hafuer for got oc raadeligt anseet, den høyeste Rett her i wort Rige Danmark at lade holde oc administrere, paa det alle vore Undersaatter, som nogen Sager hafuer med Retten at udføre, maa dermed komme til endelig Ende, saa hafuer wi Gud til Ære og wore kiere tro Undersaatter til Trøst, Glæde, Gafn oc Gode besluted, nest Guds Hjælp udi wor egen Nerverelse samme høyeste Rett at lade holde her i wor Residentzstad Kjøbenhafn d. 2 Juny førstkommendis, huor da enhver skall forhjælpes till Loug oc Rett udi de Sager, som allerede indstefnede ere eller oc herforinden lovligen indstefnet vorder oc for bem. woris HRett bør at ordeelis oc paakjendis. Bydendis og befalendis alle dennem, som nogen Sager hafuer til den Tid udi Rette at sette, oc icke allerede hafuer tagit Steffning, at de med det allerførste oc udi rette Tider kommer udi woris Cancelli, huor dennem Steffning skall bliffue meddeelt; dog skall for samme woris HRett ingen Sager indsteffnis, uden de tillforn haffuer værit till Herretz Ting oc Landsting oc der er gangen Domb udi sagen, som det sig bør, eller oc ere de Sager, som for dend høyeste Rett endeligen bør at ordeelis; huoreffter alle oc en huer, som det vedkommer, sig kand wide at rette oc forholde.

(Sjæll. Tegn.)

III.

Bestalling for Michael Wibe som Vicepræsident i det danske Cancelli-Collegium og Justitiarius i Høieste-Ret af 23 Juni 1683.

Vi Chr. 5te osv. gj. v., at Vi allern. hafuer beskicket oc forordnet, saa oc hermed beskicker oc forordner Os Elsk. Michael Wibe, Voris Geheime-, Etats-, Justitz-, Cancellie- oc Commerce-Raad till at være tillige med Vice-Præsident udi Voris Danske Cancelli-Collegio saa oc Justitiarius ved Voris Høyeste Ret. Thi skall hand ..... osv. ..... (som sædv.) ..... I Særdelished skall hand samme Bestillinger med største flid oc Vindskibelighed forestaae oc rette sig effter de Instructioner, som Voris HRet oc Danske Canc. Coll. enten allerede given er eller herefter givendis worder, saauit de hannem kand vedkomme, oc sig derudinden saavelsom i alle andre maader saaledis skicke oc forholde, som det een ærekier Vice-Præsident j Canc. Coll. oc Justitiarius ved Voris HRet eigner oc vel anstaar, effter dend Eed hand os derpaa allerunderd. giort oc aflagt hafver.

(Sjæll. Reg.)

IV.

Project (af 1707), hvorledes Høieste-Ret til alle, fornemmelig langt fra kommende Parters desto mindre Besværing og Omkostning, de samtlige Assessorers samt Procuratorers mere Magelig- og Beqvemhed, og endelig til Justitiens ved denne Høye og sidste Instants for disse tvende Rigers Indbyggere saavelsom alle Udlændiske, der haver Sager til Høieste-Ret, dens bedre Befordring, forandres kunde, saavidt dens Holdelse angaaer, nemlig:

1. Naar HRet, som dog gemeenligen 2 Gange om Aaret og den sidste altid til en uvis Tid foretages og holdes, herefter blev inddeelt og reduceret til 5 visse og uforanderlige Hoved-Sessioner udi hvert Aar, til hvilke Sessioner Stefninger maatte tages.

2. Dend første kunde mageligst være d. 1 Martij, hvilken Maaned igjennem alle til den indstefnte Sager skulle afgiøres,

og, hvis de vare flere end i samme Maaned ofverkommes kunde, continueres dermed, indtil de alle vare afgiordt; mens dersom de i dend første Maaned tilig eller silde kunde afgiøres, var dend øfrige Tid og dend efterfłgde Maaned fri. Dend anden Session kunde begynde d. 1 May, dend tredie d. 1 July, dend fjerde d. 1 September og dend femte og sidste d. 1 November, at forstaae, at, naar nogen af disse Dage indfaldt paa en Søn- eller Helligdag, tages dertil den næstfłgde Søgnedag, saaat der var altid en Maaned fri imellem hver Sessions Maaned, ligesom er sagt ved den første, nemlig at ingen flere Sager, end til hver Session var taget lovlig Stefning udi, uden sær kgl. Bevilling blefue foretagne.

3. Alle og Enhver uden Forskjel, hvorfra de vare, skulle være tilladt at tage Stefning i Cancelliet, udi huis Sager de kunde hafue, til HRet, til huilken af disse Sessions-Terminer det dennem syntes bedst og beleyligst, Naar aleneste huad i Loven og de forrige Patenter paabydes derhos tages iagt.

4. Slige indstefnte Sager kunde i HRet foretages efter enhver tagen Stefnings Datum, dog Retten at være tilladt, een Sag, som med nogen anden hafde gemeenskab og de af hinanden dependerede, at opsætte, indtil den anden tillige kunde foretages, om den ellers fandtes til nogen anden Session at være allerede indstefnet.

5. Istedenfor den sædvanlig tryckte Fortegnelse kunde nu tryckes en Fortegnelse paa alle til huer Session indstefnte Sager paa et Blad eller 2 udi 12mo, som strax kunde skee, naar Stefningstiden til nogen Session var alt forbj. Huilken Fortegnelse da alle Assessorer, som skulle sidde Retten, samt Advocater til deres Efterretning kunde tilsendes. Var ogsaa nyttig som curieux, dersom i samme Fortegnelse ved hver Sag dends Controvers med et Par Ord blef rørt, saasom B. H. ctr. S. T. in puncto delicti, furti, adulterij, injuriarum, denegatio Justitiæ etc., eller og det kunde gifves paa Dansk, mens det lidet Latin var og for alle Fremmede.

6. Skulle disse Sessioner bifaldes, ophørte paa engang de mange hidindtil søgte og udvirkede Bevillinger, hvorved HRet hele Vinteren igjennem tit er blefven protraheret og snart indtil ad Aare en anden HRet igjen har vedtaget.

7. Ved disse Sessioners Bifald var ingen Proces saa stor og vitløftig, at dend jo udi et Aar kunde begyndes og endes,

som icke var en ringe Berømmelse for Justitien i Danmark; og sigter alt til Hs. kgl. Maj.s Gloire og det gemeene Bedste.

Følger herhos endeel Aarsager til Anledning af dette Project.

Endeel Aarsager og raisons til hosliggende Project om Høieste-Rettes Forandring:

1) De i forrige Aar af adskillige Parter, helst de vidt fra kommene, som Norge, førte Klagemaal over HRets mange Opsættelser, som dog udi nogle Aar ikke er skeed, hvorved de bragtes i store Omkostninger, at de her paa et kostbart Sted har maat ligge hen længe og mere fortære end ald Processen dennem kunde importere, foruden dend Skade, deres Huses og Nærings Forsømmelse dennem imidlertid foraarsagede, item dend uvisse Tid til deres Sagers Foretagelse udi HRet, som for dennem i Norge paa nogle Maaneder ikke tilfulde kand vides, formedelst

2) at alle Sager, saavel de, som først og strax kand foretages, som de, der allersidst kand forekomme, til een Tid vorder indstefnet. Det er bekjendt, at Oberhofretten ikke saa tidlig afgjøres, at alle, som derfra nødes at indstefne deres Sager til HRet, de der faldne Domme saa betimelig kand erholde beskrefven, at de her i Cancelliet dennem kand producere, for derefter at bekomme Stefning til HRet, endsige, naar Stefningen end er taget, da at faae den forkyndt tidlig nok deroppe for sin Vederpart, helst naar hand findes Nord paa, siden for de mange Dommere, som tit i Norge dømmer i een Sag, og det 3 Maaneder før HRet begyndes; hvad Besværing og Bekostning udkræver ikke siden deres egen Nedreise, som gjerne skeer, naar nogen har en vanskelig Sag, hvortil deres Nærværelse udkræves; item deres store Akters og Dommes Nedsendelse med Posten; deres lange Ophold her paa Stedet hartad den hele Sommer over; der de endda har været uvisse, om deres Sager kunde forekomme eller vorde opsatte til en extraordinair Session. Hvilke Besværligheder ved de foreslagne flere Sessioner meget kunde lettes og hæves; thi saa kunde alle Parter til enhver Session efter deres Sagers og egen Tilstands Nødtørft tage Stefning hartad det hele Aar igjennem, som var et stor beneficium for de Norske, som da deres Documenter og Domme ved Leilighed af Skibsromme, ja og selv kunde nedkomme uden saa stor Postpenges og Reiseudgifters Bekostning. For nogle Aar var de

norske Sager de allerførste, som i HRet bleve foretagne, men nu ere de sidste, hvilken Forandring muligviis for ovenanførte Uleiligheder er gjort; men endskjøndt de nu ere de sidste, saa ere de dog obligerede til at tage Stefning til HRet, ligesaa tidlig, som de vare de første, og maa være i Beredskab med deres Sager enten selv eller ved Fuldmægtig fra den Tid af, HRet begyndes; saa at det er meest at gjøre om den visse Tid, til hvilken de med deres Sager efter tagen Stefning kunde forekomme uden for lang Ophold. Hvilket altsammen ved de flere Sessioners Anordning bedst var at obtinere. Det skulde heller ei være en ringe Justitiens Befordring for det hele Rige Norge, dersom Oberhofretten tvende Gange om Aaret paa visse Tider blev holden, som da nogenledes til de mange Sessioner her svarede.

3) Paa denne Maade var der ingen Sag saa stor og vitløftig, at den jo udi eet Aar mageligen kunde begyndes og endes, der ellers een Dom, som udi ordinari Retter, Commissioner eller paa Skiftesteder silde afsiges, i det Aar uden Bevilling ikke for HRet kan indkomme; mens det hele Aar maa overligge, og ei før næstpaafigde Aar kan indstefnes. Disimidlertid Folk, som søges, kan blive uvederhæftige, Stervboer forrykkes og fordærves, Dommere, som nogen kunde have fornærmet, bortdø o. s. v.

4) Ved disse Sessioners Samtykkelse blev Hans kgl. Maj. forskaanet for de mange Søgninger om Sagers Bevillinger, item om deres Opsættelser, som undertiden ikke af nogen høi Fornødenhed, mens til Vederpartens Skade tit forlanges. Det falder tungt for en fattig Mand, som langt fra efter Indstefning møder for HRet, og naar Sagen skal foretages, kommer Citanten frem med een eensidig forhvervet Opsættelse, hvor da Citatus uhørt maa afvige og undertiden reise hjem til et andet Aar.

5) Disse mange Sessioner eragtes og at skulle være en Commoditet for Assessorerne udi HRet, helst for dennem, som tillige have andre Bestillinger og Forretninger at beobagte, idet naar de vidste, hvormange Sager til hver Session vare indstefnte, kunde de og vide, hvorlænge deres Afhandling kunde vare, hvor de i det ringeste hver anden Maaned havde Frihed deres andre Sager at iagttage; endeel have Landgods, til hvis Besørgelse de søge Forlof, saasnart HRet er begyndt,

hvorved saa tit er tildraget, at formedelst deres Absentering saa mange Assessorer ei ere blevne tilbage, at Retten har kunnet holdes. Dette synes vel utroligt for dem, som have seet, at naar Deres kgl. Maj. selv værdiger Retten med Deres høie Nærværelse, der da kommer saamange tilstede, at til dennem snart ikke er Plads, mens foruden den Tid indfinder sig saa faae, at undertiden Retten ikke kan holdes.

6) Til at formere Assessorernes Tal, ifald at de foreslagne Sessioner bifaldes, synes uforgribelig ikke at være utjenlig, at foruden de ordinari Assessorer endeel andre i det ringeste een af disse Sessioner at bivaane skulle anbefales, nemlig: 1) alle Geheimeraad, 2) alle Riddere, 3) alle Stiftsbefalingsmænd, dog efter deres egen Beqvemlighed, naar de Fraværende enten hidkom at gjøre deres Opvartning til Hove eller havde deres egne particuliaire Affaires her at forrette, saasom de Sidste ere satte til at haandhæve Justitien i Hs. kgl. Maj.s Riger og Lande, og deres Resolutioner, naar de paaklages, falder under HRets Crisi og Censur, de da, naar de der mødte, kunde anmærke, hvorledes Justitien administreres, til dens desto bedre Observantz udi den dem allerunderd. anbetroede District; 4) burde det vel og række til alle Amtmænd og Landsdommere, item til alle Proprietairer i Provindserne, som har Characteer af Justitz- eller Etatsraad, saavelsom alle characteriserede Justitsraader her i Staden. Mens for disses Skyld burde derfor ingen af de ordinaire Assessorer absentere sig uden lovlig Forfald. Thi herhos falder den uforgribelig Erindring, at Alle, som begyndte at sidde i nogen af disse Sessioner, skulde være forbundet til at forblive og komme tilstede daglig, indtil den fik Ende.

Imod disse reglerende Sessioner og disse raisonner maatte nu indvendes, at endeel Assessorer hellere ville sidde Retten og continuere Sagernes Forhør uden nogen Interruption, saaat Sagerne, som hidtil er skeet, paa engang kunde afgjøres, og de saa siden kunde nyde en bestandig Frihed til at opvarte deres egne Affaires. Dertil svares, at HRet aldrig endnu er afgjort ved een Session, men behøver altid en extraordinair, og tit opsættes Sager, saa og indfalde Blod- og deslige Domme, som dog udkræver aparte Sessioner, saaat det var jo bedre, at de vare bestandige og reglérede, til Alles og Enhvers Efterretning og Nødtørft i begge Rigerne, baade for alle Parter, at de vist kunde vide, naar og til hvad Maaned de kunde komme i Rette

med deres Sager, saavelsom og for Assessorerne, at de og kunde være visse paa enten at skulle være der tilstede eller at være frie derfor, der de ellers maa continuere med idelig Opvartning den bedste Tid af Aaret, nemlig det hele Foraar og den ganske Sommer igjennem, og er HRet ei saa snart endt, at den jo ved en ny extraordinair Session til andre nye Sager, som imidlertid ere Aaret igjennem bevilgede, igjen berammes. Stilles derfor hen, om de foreslagne flere Sessioner ikke ere mageligere for Assessorerne.

Procuratorerne skulde det og være mere beleiligt, at de ved disse Maaneders Intervaller for Parterne de antagne Sager desto bedre kunde udstudere og HRet forestille, idet de nu, naar HRet er begyndt, snart alle Sager maa have i Hovedet, og mellemfalder adskillige importante Sager, til hvis Eftersyn de ikkun have Eftermiddagen fri, og derom med deres Principaler at kunne conferere, som alt sigter til Justitiens bedre Befordring og Parternes bedre Tilrette-Forhjælpelse, som tit klager, at deres Procuratorer deres Sager ei vel nok for dem haver procederet.

(Canc. Archivet).

V.

Rescript til Oversecretær Chr. Møinichen af 5 August 1726 om Gagering af nogle Høiesterets-Assessorer.

V. S. G. T. Eftersom Vi allern. have fundet for godt, at endeel af Os Elsk. Vores Tilforordnede i HRet for deres derved havende Møie noget vist til aarlig Salarium skal tillægges, nemlig:

Confr. Slange	400 Rbd.	Justitsr. Rasmussen . .	300 Rbd.
Etatsr. Kaalund . .	400 —	„ Bartholin . . .	300 —
„ Bentzon . .	1000 —	Assessor Sechmann .	200 —
„ Foss	400 —	„ Schouboe . .	600 —
„ Bjerregaard .	400 —	og Canc.raad Wielandt,	
Justitsr. Winding . .	300 —	fordi han forretter Justitssecreterers Vices .	200 —

og Vi til dette Brug allern. have destineret de Penge, som i Vores Danske Cancelli betales af de, som Vi med nogen Rang eller Bestilling benaader, Saa er hermed Vores allern. Villie og Befaling, at Du ved dette Aars Udgang lader til bem. Vores Tilforordnede i HRet af bem. Penge ved Vores Canc.raad og Cancelliforvalter Os Elsk. Nicolai Frank foranførte Summer imod deres Qvittering betale, saafremt ellers da saa mange Penge in cassa ere, Og at Du da dermed herefter ved hvert Aars Udgang, indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, continuerer.

(Sjæll. Tegn.)

VI.

Conseillets Betænkning af 1713 i Sagen mellem Generalfiscalen og P. Raunsdorph paa den ene og Jørgen Discingtun paa den anden Side.

Poul Raunsdorphs Angivelse er befunden rigtig i alle Maader, nemlig at Hvede var indskibet i Torsketønder og paa Bergens Toldbod for Torsk angiven til Udførsel af Riget imod det kgl. Forbud.

Vel undskylder sig Discingtun hermed: 1) at han var uvidende om Forbudet, da han indskibede Hveden, som og virkelig var indskibet d. 14 September, 2 Dage førend Forbudet blev publiceret d. 16 s. M., og dernæst vil han sige, 2) at han saaledes havde ladet sin Hvede indpakke i Torsketønder og alleneste, for at undgaa undervejs til Frankrig, hvor Hveden skulde henføres, engelske og hollandske Capere, som ellers skulde have borttaget den.

Men

1) angaaende hans prætenderende Ignorance om Forbudet, da er det temmelig nok bleven beviist, at Rentekammerets Forbud mod Kornvarers Udførsel havde allerede været anslagen paa Bergens Toldbod d. 21 Juli, da han dog gjorde denne hans Indskibning in Septembri derefter og, det som Mere er, tredie Dagen efter, at det kgl. Forbud var publiceret, nemlig d. 18 September, gav han endnu Connossementerne ud paa Hveden, hvilket han ikke med Uvidenhed kan undskylde, og

2) at Hveden laa i Torsketønder, det kunde han meget vel vide, at det ei kunde hjælpe ham mod Caperne, efterdi Connossementerne lydte paa Hvede, hvoraf Caperne jo strax kunde see, hvad hans Ladning var, saaat det er synligt nok, at han saaledes havde skjult Hveden i Torsketønder, for at snige dem ud af Riget mod Forbudet.

At nu denne Hvede, som efter Poul Raunsdorphs Angivelse blev arresteret og ført tilbage til Bergen, er saaledes bleven forringet, at den, istedenfor Markedsgang den Tid i Bergen var 7 Rbd. Tønden, er siden bleven solgt for $2^1/_2$ Rbd. Td.; derudi har Discingtun selv nogen Skyld, idet han protesterede derimod, at den ikke maatte sælges, da man paa Auctionen første Gang bød $4^1/_2$ Rbd. for Td. Thi skulde Conseillet være af de allerunderd. Tanker med HRet, at D.s Hvede ikke var confiscabel, saasom den var indskibet 2 Dage, førend det kgl. Forbud blev publiceret, og kunde Cammerets Forbud ei gjøre den confiscabel, saasom det var egentlig for Toldbetjentene, at de ei burde lade Kornvarer udpassere, indtil det kgl. Forbud kunde blive expederet og publiceret. Og havde Toldbetjentene ved Visitationen retteligen gjort deres Embede, saa havde Manden ikke kommen i denne Ulykke, thi man havde ei mere kunnet prætendere, end at den indskibede Hvede igjen skulde udlosses og forblive i Riget. Men at D. for sin underfundige Omgang med denne Hvede bør tage Skade for Hjemgjæld og nøies med den Summa, som Hveden er bleven solgt for, hvilken de Fattiges Directeurer kunde befales ham at extradere, og Poul Raunsdorph vel at være fri for Penges Udgift enten til Hvedens eller Omkostnings Betaling, saasom hans Angivelse har været rigtig nok; Men saasom han med sin egennyttige Prætention paa Hvedens Confiscation er gaaet forvidt og foraarsaget D. denne store Skade, saa burde han paa sin Side at tage den Skade, at han Intet faaer for sin Umage.

Ellers saasom Hr. Geheime-Raad Schøler har begjæret den indgivne Besværing til HRets Erklæring, saa indstilles dette allerunderd. til D. Maj.s eget allern. Godtbefindende, endog man ei kan vide, hvad Erklæring HRet kan give om Sagen i sig selv anderledes, end hvad der findes i Enhvers Votum, og saadant mueligt derforuden vilde kun digrere Sagen desmere.

Endelig, paa det at det ei skulde eclatere, at en HRDom bliver kuldkastet, hvilket i Fremtiden vilde blive af stor Conse-

qvents, saa indstilles allerunderd., om ikke Dommens Expedition for det første maatte inhiberes, hvortil Conseillet, indtil Hs. kgl. Maj.s Resolution herpaa er falden, har gjort Anstalt. Og kunde Stiftamtmanden befales, J. Discingtun underhaanden at tilkjendegive, at han burde nøies med Pengene, som Hveden er bleven solgt for, uden at søge nogen Execution efter HRDom, saasom Hs. kgl. Maj. af pur kgl. Naade skjænker ham disse Penge, istedenfor at han var høist strafskyldig, om Hs. kgl. Maj. vilde strænge med ham for hans falske Angivelse og underfundige Omgang til at illudere Hs. kgl. Maj.s Forbud og særdeles for hans Formastelse, efter at Hs. kgl. Maj.s Forbud var offentlig publiceret, med at udgive Connossementer paa Hveden tvertimod Forbudet.

(Sagens Akter i Canc. Archivet.)

VII.

Justitiarius Braëms Erklæring af 1731 angaaende Sagen: J. Børlund ctr. Poul Christensen Berg.

Det er vist, som Supplicanten klageligen her allerunderd. beretter, at Procurator Ermandinger har forsømt hans Sag, hvorudover Dom gik efter Vederpartens som Citant hans Hovedstævning, som dermed betimeligen mødte i Retten, saa at Proc. Ermandinger først kom op i Retten, da Dommen var falden, og omendskjøndt hand siden hos mig har villed undskylde sig dermed, at hand hafde Ondt i sin Foed og ikke førre kunde komme op, saa kand dog saadan hans Undskyldning ingensteds være antagelig, saasom HRet ikke maa lide noget paa sin Respect for Procuratorernes Effterladenhed, da Sagen lang Tid tilforn paa HRettes Cart til Foretagelse var anslagen og Procuratorerne saavel effter HRettes Patent som Instrux er pligtige altid at være tilstæde, naar deres Sager ere opslagne; men det var meget at bejamre, om den fattige Supplicant for hans Procurators Forsømmelse skulde lide Uret og Skade, allerhelst Sagen reiser sig af Rettigheden til en Odelsgaard, som den norske Bonde sætter saa høi Priis paa, og fra Arving til anden efter dend norske Lov i uendelig Tid tilhører De-

scendenterne eller Arvingerne af den, som udi det Ætlæg haver været primus acquirens, saa denne Mand icke alleeneste for sig selv tager Skade, om hand haver Rett med at fare, men endog in infinitum præjudicerer alle de, som effter ham i fremtiden kunde prætendere Rett til denne Oddel, saalænge nogen af det Ætlæg er tilbage, saaat dend Skade, som saaledes ved Ermandingers Forsømmelse er foraarsaget, ikke med Penge kan erstattes i Henseende til dem, som med dend norske Lougs Rettigheder og Adkomster justo Titulo efter Supplicanten kunde tilegne sig Oddelsretten til denne omtvistede Gaard, da dend eene i dette Tilfælde ikke kand forgive dend Andens Rett; jeg veed derfor ikke bedre expedient at udfinde til at baade conservere Deres kgl. May.s Høihed udi Høieste Rett og tillige hielpe Supplicanten til Rette, end om Deres kgl. May. allern. ville tillade og befale, at Akterne i denne Sag inden lugte Døre udi HRett af Justitzsecreteren blev oplæst og Sagen saaledes forhørt, uden nogen af Parternes Overværelse; skulde det da befindes, at Supplicanten udi sin formeenende rett ikke var vel grundet, kunde det have sit Forblivende effter dend i Sagen allerede allern. afsagde HRettes Dom; men skulde Supplicanten befindes at være fornærmed ved Procurator Ermandingers Forsømmelse, at hand icke har mødt udj HRett at demonstrere hans Sag, kunde derom af de Tilforordnede i HRett indgives deres allerunderdanigste Relation, og, om Deres kgl. May. det saa allern. fandt for godt, udfærdiges allern. Befaling, at ved HRettes Doms sædvanlige Expedition blef effter Domsslutningen tilføyet, at Deres kgl. May., effter at Supplicanten hafde allerunderd. beklaget sig, at Proc. Ermandinger hafde til bestemte tid forsømt at møde i HRett at forsvare hans Sag, og der saaledes effter dend ene partes allerunderd. Forestillende var falden Dom, at D. kgl. May. da, for denne fattige Supplicant icke skulde lide Urett, allern. hafde tilladt og befalet, at Sagen igjen effter alle sine Omstændigheder paa nye skulle forhøres, og da sluttelig tilføres, hvad det endelige allern. Conclusum skulle være i Sagen, effter det, som D. kgl. May. allern. fandt for godt at resolvere paa de Tilforordnede udi HRett deres derom allerunderd. indsendte Relation og forestilling. Dog beder jeg allerunderd. derhos, at dette maatte være uden Conseqventze og paa dett slige Uordentligheder icke meere skulle foregange til HRettes Despect og ophold eller Parternes for-

urettelse, at Proc. Ermandinger da blev ved D. kgl. May.s allern. Befaling tilfunden at bøde til Vor Frelsers Kirke en anseelig Mulct, som jeg allerunderd. formeener kunde i det ringeste være 100 Rbd. Dette alt jeg i allerdybeste Underdanighed indstiller til D. kgl. May.s eget allern. Velbehag og Gotfindende. Og forbliver jeg med allerstørste Soumission til min Død

Deres kgl. May.s o. s. v.

(Justitiarii Erklæringsprot. for 1722—32).

VIII.

Justitiarius Sekmanns Erklæring af 25 August 1740 angaaende Sagen mellem Procurator With og Stiftamtmand, Geheimeconferentsraad Baron Gersdorph.

Eders kgl. May. har det allern. behaget ved en fra Geh. Conf. Raad v. Holstein d. 19 Juli sidstl. til mig ergangen Skrivelse at lade mig tilsende en fra Geh. Conf. Raad Gersdorph indkommen allerunderd. Memorial af 11te ditto med 5 derved føyede Bilager betræffende den mellem bem. Geh. Conf. Raad Gersdorph og Procurator Fr. With d. 7 Maji næstafvigte i HRet paadømte Sag med tilføiet allern. Befaling, at jeg skulde indsende min allerunderd. Erklæring saavel over Memorialen som over Sagen i sig selv og tillige lade følge de udi samme Sag af HRets Tilforordnede givne Vota.

Betræffende for det første Geh. Conf. Raad og Stiftamtmand Gersdorphs allerunderd. Memorial, da abstraherer jeg med Flid fra at recensere og relevere de derudi anførte anstødelige Ting og de mange derudi saavelsom i Bilagerne indførte Urigtigheder baade in jure og in facto, saasom jeg derved ikke andet kunde udrette, end at bemøye Eders kgl. May. med en unfornøden Vidtløftighed, og tillige at opirre Geh. Conf. Gersdorph, hvis Gunst og Bevaagenhed jeg altid har beflittet mig paa at forhverve og conservere. Dette ene maatte mig dog tillades at erindre, at Geh. Conf. G., der en Tid lang, saavelsom hans afg. Fader, har betient HRet, selv veed, hvorom jeg og er forsikkret, at Eders kgl. May. selv ikke haver Tvivl, at ingen

mindre end Eders kgl. May.s Tilforordnede i HRet søger at indtrænge sig i fremmede Forretninger eller melerer sig med de Ting, som Eders kgl. May.s Regjering ere vedkommende, men at de lade sig det være nok, naar de med en uskad Samvittighed efter de af Gud meddeelte Kræfter opfylde deres Kald og efter Deres kgl. May.s Lov dømme udi de forekommende Sager. Men anlangende Memorialens allerunderd. petitum, hvorover jeg allern. er befalet at indsende min allerunderd. Erklæring, da fordrister jeg mig allerunderd. at bede, at Eders kgl. May. vilde, efter sin høye Viisdom, allern. overveie, af hvor farlig Følge og ondt Exempel det vilde være, om det blev nogen af Eders kgl. May.s Undersaatter tilladt, at appellere fra HRets Domme til Revision i det kgl. Conseil, efterdi, hvad een blev tilladt, det kunde den anden paastaae som en Rettighed, saasom Justitiens Løb indrettes efter almindelige Regler. Jeg vil ei tale om, at den liden Anseelse, hvorudi HRet endnu er, plat vilde forsvinde. Thi siden HRets Agt og Ære er Eders kgl. May.s egen, og De deraf lægge paa Retten saameget, som De Selv allern. for got befinde, saa bør det være min og enhver Tilforordnedes mindste Bekymring, i hvad Anseelse Retten er, naar vi allene ikke ved vore Actioner bringe den i Foragt. Men det er vist, at all Sikkerhed iblandt Rigernes Indbyggere vilde forgaae og Ingen kunde, endog efter de stærkeste Adkomster, med Tryghed besidde sit Gods. Vist er det, at Eders kgl. May.s Tilforordnede i HRet ere Mennesker og alle menneskelige Skrøbeligheder undergivne, og at der, ligesaa vel i HRet, som nogen anden Steds, kand tages Feil, ja giøres forsætlig Uret. Men derimod er det enhver Undersaats Pligt, af hvad Stand og Værdighed hand end er, at hand bør troe, at de Dommere, som sidde i Guds og Kongens Sted, paa Rigernes øverste Domstol, gjøre hverken ham eller nogen anden Uret, og om end hans Forstand, der ikke staaer under nogens Dom, ei kand overtale sig dertil, saa bør dog hans Villie derudi finde sig. Dette er Aarsagen, hvorfor alle Regjeringer have fundet fornøden, at giøre en sluttelig Ende paa alle Trætter og til den Ende at beskikke Domstole, med hvis Udslag hver Undersaat bør lade sig nøje, og ikke meere opprippe det, som ved den Høieste Dom er besluttet, efterdj der dog i Verden ingen Dommer findes, der jo er et Menneske, hvorudover den Frihed at klage over Underdommere

og Overdommere, ja over HRet, befrygtelig, dersom ingen Grændser vare satte for Klagemaal, vilde extendere sig til at klage over Kongens Conseil og Kongen Selv, naar de Klagendes fattede præjudicia ikke nøde Bifald. Heraf følger dog ingenlunde, at HRet skulde i sine Forretninger erkiende Gud allene for sin Overdommere, men meget meere, at den, da den har all sin Myndighed af Kongen, ogsaa bør giøre Kongen Reede og Regnskab for alle sine Gierninger. Conclusionen er allene, at Parterne indbyrdes ikke maa skyde sig fra HRets Domme, men i skyldig Underdanighed efterleve det, som i Kongens høye Navn er bleven afsagt for Ret, hvorimod det er Kongen forbeholdt at lade tiltale enten HRets Tilforordnede, som befindes at have giort Uret, eller Parterne, som befindes at have betient sig af ulovlige Midler, og paa saadan Maade forhielpe den ved Dommen forurettede til sin Skades Erstatning. I den Henseende haver Eders kgl. May. og Deres Høylovlige Forfædre baade ved Loven og de om HRet aarlig udstædende Patenter beskikket, at HRet skulde være det sidste Sted, hvor nogen Sag maatte behandles, og at all Process skulde være endet, naar Dom i HRet var afsagt. Eders kgl. May. har og i Deres velsignede Regierings Tiid meget priselig holdet over denne vigtige Post, og alle Eders kgl. May.s troe Undersaatter erkiende med Glæde og Taknemmelighed for en af de store Lyksaligheder, som de under Eders kgl. May.s naadige Regiering nyde, at de tryggeligen kunde besidde det, som dennem ved HRets Domme er bleven tilkiendt.

Som Eders kgl. May. efter disse og flere Omstændigheders Betragtning allern. Selv befinder, hvor fornøden det er for Deres troe Undersaatters Velfærd, at der over HRettes Domme holdes kgl. høi og kraftig Haand, og at de, end ikke i de allervigtigste Sager, vorde forandrede, saa skulde det uforgribelig meget mindre være at forvente i en saa ringe og ubetydelig Sag som denne omsupplicerede. Maatte det allern. behage Eders kgl. May. at lægge i den ene Vægtskaal 2de Rigers Undersaatters almindelige Tryghed, og i den anden 200 Rbd., som Geh. Conf. Raad Gersdorph er ved HRet tilfunden at betale til Proc. Fr. With til Erstatning for Skade og Omkostning, som ham er paaført ved det, Geh. Conf. Raad Gersdorph har foretaget sig at giøre denne over 60 Aar gamle Mand, hans Embede og timelig Velfært til et Offer for sit Embedes Myndighed og det

for en prætenderet Forseelse, som i 2de gandske Aar ikke har været omtalt eller hvorfor nogen anden af bem. Withs Stand er bleven tiltalt; Saa sees ikke lettelig, hvad føje Geh. Conf. Gersdorph kand have havt til at incommodere Eders kgl. May. med denne ubetydelige Sag, mindre hvorledes hand kand vente sig, at Vægtens Udslag vilde udfalde efter hans Tanke. Thi at hand formener sig affronteret derved, at hans Dom er i HRet bleven underkiendt, da er det ikke første Gang, det er saa gaaet, baade med hans og mange andre brave Mænds Domme, uden at derfor er bleven tænkt paa nogen Hævn, og vilde det see bedrøveligt ud, dersom HRet, der er de fortrængtes eeneste Tilflugt, skulde, for at menagere en stor Mand, være forpligtet inermi justitia at hielpe de forurettede til Rette, hvorudover jeg uforgribelig ikke seer, at Geh. Conf. Gersdorph enten af hans Doms Tilsidesættelse eller af den efter hans Vilkaar heel moderate paadømte Reparation kunde tage Anledning til at dispensere sig fra Eders kgl. May.s Lovs almindelige Bydende, og give Andre Anledning til, efter hans Exempel at skyde sig fra HRets Domme. Efter slige Omstændigheder fordrister jeg mig i allerdybeste Underdanighed, ikke saa meget paa det mig allern. anfortroede Embedes Vegne, som for Rets og Retfærdigheds, ja for Eders kgl. May.s egen Høihed og Deres troe Undersaatters almindelige Sikkerheds Skyld, at bede, at Eders kgl. May., uanseet Geh. Conf. Gersdorphs allerunderdan. Ansøgning, vilde værdiges i Naade at holde en høi kongelig og kraftig Haand over den omsupplicerede og alle andre Deres egen HRettes Domme, saa at ingen af Deres Undersaatter vorder skilt ved eller betaget det, som de sig ved Eders kgl. May.s HRettes Domme have forhvervet, men at enhver fremdeles, som hidtil, tryggelig maa nyde, beholde og besidde det, hvorpaa han har erholdt den allerhøieste og kraftigste Adkomst, som, efter alle Retter i Verden, er en saadan Dom, hvorpaa efter Loven ikke meere maa klages.

Betræffende for det andet min allerunderd. Erklæring om Sagen i sig selv, da kunde og burde jeg lade det være mig nok at referere mig til mit allerunderdanigste, udi HRet udsagte Votum, hvor jeg efter Tidens og Stedets Leilighed med den i Instruxen befalede Korthed har anført, hvis jeg efter min Samvittighed og bedste Begreb haver vidst at skiønne. Men da Memorialen med et vidtløftig specie facti og andre docu-

menter er bilagt, og Sagen derudj saavelsom for HRet ikke er andraget paa den i Danmark efter Loven brugelige Processes Maade, summarie, de simplici et plano. men meere, efter den Holsteenske Methode, multiplicerit med mange confuse og dertil ej henhørende Ting, efter den vidtløftige plan, som Geh. Conf. Gersdorphs Fuldmægtig Johan Jørgen Holst. sig havde formeret, og hvilken haver forvoldet, at hand haver committeret moxen saa mange ignorationes elenchi og Mistagelser af Sagens rette quæstion, som der ere periodi udj de allerunderdan. Indlægger, Memorialen og den vedføyede specie facti, saa maatte mig allern. tillades, kortelig at erindre, at der for HRet hverken var eller kunde være quæstion, om Proc. Fr. With havde siddet det kgl. Rescr. af 18 Januarii 1737 overhørig, om samme allernaadigste Rescr. og angik de af Eders kgl May. bestilte HRetsadvocater, om dets Indhold var Fr. With bekiendtgiort, om Geh. Conf. Gersdorph var beføiet i Anledning deraf at afsætte Fr. With. Slige Ting, som baade vedkomme Stiftamtmandens Øvrighedsembede og hvorpaa ei tilforn ved nogen Ret er dømt, kunde ikke komme sub crisi i HRet, som alleene kiender, om de Dommere, hvis Domme og Forretninger indstævnes, have derved giort Ret eller Uret. Men Sagens quæstion er, om Geh. Conf. Gersdorph som Stiftamtmand, der skulde dømme og dictere Straf udi en ham tilsendt Politiesag, var bemyndiget udi den af ham d. 20 Februarii 1739 forfattede Politiretsdecision og Dom at inddrage Fr. With uden Stævning eller foregaaende Tiltale, og derudi for sin egen particulaire, til ham havende prætension, der Politiesagen i ingen Maade var vedkommende, at dømme hannem fra sit Procurator Embede. Udi denne quæstion har jeg ikke vidst anderledes at skiønne, end mit allerunderd. votum udviser, hvormed alle de andre vota i saa vidt concordere, at de eenstemmig tilstaae, at Proc. With er bleven forurettet. Vel kunde jeg saavelsom nogen Anden, da det af Johan Jørgen Holstes mouvements, førend Sagen kom i Rette, noksom var at slutte, at alle ting skulde remueres, dersom Udfaldet ikke blev efter hans Tanke, have udfundet en Plausibel prætext, hvorved jeg kunde dispenseres fra at bivaane en saa odieux Sag. Maaske kunde det og ikke have feilet mig paa invention til at extenuere Geh. Conf. Gersdorphs Forhold, men ligesom mit Embede og Kald forbød mig det første, saa tillod min Samvittighed mig ikke det andet. Mit Kald er at bivaane ikke alene de

Sager, som jeg finder behag i at paadømme, men alle de, som forekomme, og min Samvittighed minder mig, at jeg ikke er Dommer for at overslette og undskylde Forseelser, og mutilere justitien, skjøndt den vel kan tillade mig med moderation og discretion efter Billighed at ressentere det, som er Uret. Og som det er uimodsigeligt, at de 2de ved Resolution af 20 Februar 1739 paadømte Helsingørs Borgere Peder Justesen og Frantz Dodt havde haft Frihed efter Loven til HRet at indstævne Stiftamtmandens Resolution eller Dom af 20 Februar 1739, saafremt den isteden for at sætte dem i borgerlig Lydighed, hvilket formodentlig skal være Fængsel paa Vand og Brød, havde dicteret dem en Pengemulct paa 66 Lod Sølv, eller og om de havde holdet en Straf af Fængsel haardere end 33 Rbd.s Mulct, saa følger, at Proc. Fr. With, der hverken har været stævnet eller tiltalt og dog ved samme Dom er dømt fra sit Embede, der vel er meere end af 66 Lod Sølvs importance, maa i det ringeste have samme Indstævningsfrihed, helst naar hand havde Akten beskreven med sig i saadan form, som det var ham mueligt den at bekomme og som Forordningen om Politie Sagers Beskrivelse det udfordrer, og Stiftamtmændenes decisioner og mulcters dictering i Politiesager ligesaa vel ere paaankelige Domme som de hand i Provstemoders og Tamperrets Sager samt andre Sessioner afsiger.

Endelig følger hermed Udskrift af HRets Protocoller indeholdende de af de Tilforordnede udi den omsupplicerede Sag givne Vota.

Med allerunderd. devotion forbliver jeg stedse Eders May.s allerunderd., tropligtskyldigste Arve-Undersaat og Tjener..

Sekmann.

Kjøbenhavn d. 25 Augusti 1740.

(Efter Originalen blandt Sagens Akter i Canc. Archivet.)

IX.

Rescript af 18 Juli 1740 til Geheime-Raad J. L. v. Holstein

Da den af Os for Os Elsk. Vores Tilforordnede udi HRet udgivne Instrux, dat. 23 Februar 1731. udi den 3die Post befaler

at alle de Tilforordnede i bemeldte HRet, som ikke med andre Vores magtpaaliggende Forretninger ere occuperede, skal, naar HRet holdes, der være flittig tilstæde, og at Ingen sig her opholdende maa sig derfra entholde, eller førend Retten brydes aftræde, uden i de Tilfælde, som udi den 11te Post meldes, medmindre det skeer efter Vores egen allern. Dispensation, eller og formedelst tilfaldende Svaghed, som deres Udeblivelse kunde foraarsage, Saa give Vi Dig hermed tilkiende, at Vi allern. ville, at sligt herefter til Dig skal indberettes eller og Vores Justitiario udi HRet notificeres. Dernæst have Vi udi Anledning af bemeldte Instruxes 12te post allern. funden for godt, at alle Protocoller, som i Vores HRet bruges, naar de først i Vores Cancellie ere gjennemdragne og numererede, skal siden af Dig forsegles og derfra af de vedkommende annammes. Ligesom Vi og allern. ville, at naar nogen Sag af saadan Vigtighed i Vores HRet forefaldt, at der skulde behøves Vores egen allern. Villie og Befaling derom at fornemme, førend Dommen afsiges, eller og vota vare lige, da skal Justitiarius Dig det efter Instruxens 14de Post tilkiendegive, at Sagen derefter Os allerunderd. kand vorde refereret, og hvis Vi da resolvérendes vorder, ville Vi ved Vores allern. Rescript Justitiario lade bekiendtgiøre. Og udi det øvrige ville Vi allern., at Dommene, som i HRet forfattede og afsagde ere, skal af Vores Justits Secretær tilbørligen skrives og forfærdiges, og de Vedkommende efter Begjæring under Vores Zignete og Justitiarii Haand beskreven gives. Derefter Du Dig allerunderd. haver at rette og Justitiario udi Vores HRet saameget af denne Vores allern. Befaling, som det ham allern. anbetroede Embede kand vedkomme, til allerunderd. Efterlevelse at bekiendtgiøre.

(Sjæll. Tegn.)

X.

Rescript af 18 November 1746 til de Tilforordnede i Høiesteret.

Da Vi udi Betragtning af de mange Sager, som for Vor HRet findes indstævnte og paa Ordenen anførte, gjerne ønskede, at disse til Vedkommendes store Skade og Rettens Sinkelse saaledes

fra et til andet Aar uafgjort henstaaende Sager, det snareste muueligt er, kunde afhandles og til vedbørlig Endskab befordres, og det derfor ville geraade Os til særdeles Kongelig Velbehag, at saavel Procuratorerne i de Sager, som de for Vores HRet komme frem med, beflitte sig paa muueligste Korthed og Tydelighed, som og, at Vores Tilforordnede siden udi Voteringen forbigaa al unødig Vidtløftighed, for Tiden at vinde. Saa have Vi end og udi denne Henseende allern. funden for godt, ei alene herved at igjentage, hvad den Vores HRet allern. meddeelte Instruction udi 10de og 11te Post herom foreskriver, anlangedes hvorledes med Voteringen skal omgaaes, at Tiden kand spares, og især, at der efter 11te Articul ei relateres noget til Andre, hvad i Voteringen kand være sagt og talt, men endog hvad udi samme Instructions 24de og 25de Articuler er anbefalet angaaende Procuratorerne, hvorover Vores HRets Tilforordnede alvorligen have at holde og nøje at paasee, at samme Articuler stricte efterkommes. Til den Ende Vi herved ville have anbefalet, at, om imod Forhaabning nogen Forseelse herudinden efterdags skulle begaaes, Sligt Os da strax til nærmere Foranstaltning allerunderd. skal forestilles; Ligesom Vi og ellers herved ville have meerbemeldte Instructions 14de Articul derhen forandret, at naar det maatte hænde sig, at Vota udi en Sag for Vores HRet bleve lige, saa istæden for, at Sagen efter berørte 14de Articul Os allerunderd. skulle forestilles til Doms Afsigelse, ville Vi allern. have anordnet, at den Øverste Rettens Tilforordnede, som i Sagen har votered, skal udi saa Fald have 2 Stemmer og Dommen derefter forfattes og afsiges.

(Høiesterets Voteringsprot. for 1746 under 21 November.)

XI.

Rescript af 18 November 1746 til de Deputerede i Finantserne.

Saasom Vi af kgl. Omhu for Vor HRet og Justitiens Befordring have bl. A. allern. befunden for godt, ei alene ved bemeldte Vor HRet at beskikke flere Assessorer, paa det om en og anden formedelst Sygdom eller udi andre tilfælde

maatte forhindres at møde, Retten derover ei skulde opholdes, men endog været allern. betænkte paa, saavel dem af Vores HRets Tilforordnede, som ei forhen med anden Indkomst ere benaadede, for deres Tjeneste ved bemeldte Vor HRet nogen convenabel Løn at tillægge, som og de andre, der hidtil have haft nogen Gage af Vores Justitz-Casse, deres Lønninger efter Cassens Omstændigheder at kunde forbedre, og Vi udi den Henseende allern. have fastsat, at efterskrevne Assessorer ved Vor HRet skulde, indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, af Vores Justits-Casse nyde udi aarlig Besolding, saaledes som følger, nemlig:

Kmherre Peder Juel og Kmherre Fr. Levetzau, hver	1000	Rbd.
Kmherre O. M. Greve af Rantzau	800	—
Assessor Sechmann	200	—
do. B. W. Luxdorph	400	—
do. Harreboe	200	—
Og som Forbedring til deres forhen tillagte Gage:		
Geh. Raad Claus Reventlow	1000	Rbd.
Conf. Raad v. Støcken	200	—
Justitsraad L. Munch	200	—
do. Albertin	100	—
Tilsammen	5100	Rbd.

Og hvormed det fra 1 Octobris sidstafvigt skal tage Begyndelse; mens Vi derhos have ladet Os allerunderd. forestille, at bemeldte Vores Justitz Cassa, hvis aarlig staaende udgift foruden foranførte Summa sig til 6400 Rbd. nu skal bedrage, langt fra ikke vil forslaae til forskrevne anbefalede nye Lønninger og Forbedringer at udrede. Saa give Vi Eder nu herved tilkiende, at Vi af besynderlig kgl. Gavmildhed og Naade ville af Vores Particulier-Cammer lade komme Justitz Cassen tilhielp aarlig med 6000 Rbd. Courant, som fra d. 1 Septbr. nu sidstafvigte maa tage sin Begyndelse og efter Vores derom under denne Dags Dato til Os Elsk. Hr. Adam Gottlob Moltke, Ridder, ergangen allern. Befaling af Vores Zahl Cammer imod behørig Qvittering skal blive betalte, Halvdelen til Ultimum Februarii og Resten til Ultimum Augusti og saaledes udi Ti Aar skal continuere. Da Vi derimod allern. ville, at der imidlertid og værende disse 10 Aar skal søges at kunde samles en Capital af 100,000 Rbd. for derved at kunde sætte Justitz Cassen

udi Stand til, selv i Fremtiden foruden videre hjelp af Vores particulier Cassa den til HRettes Assessorers Lønninger allern. destinerede summa at betale, til den Ende Vi allern. have funden for godt, at I af Justitz Cassens Beholdning lade aarlig udbetale saadanne Capitaler, som Vores Zahl Cassa ellers med 5 p. C. til Fremmede maa forrente, og at I derimod aarlig beregner Justitz Cassen til indtægt de forhen af Vores Cassa til Fremmede betalte Renter, Justitz Cassens Beholdning til Forøgelse. Dernæst Vi og allern. ville have anbefalet, at alle udi Vore Riger Danmark og Norge, Confiscations-Mulcter undtagne, faldende store Strafbøder skulde imidlertid Vores Justitz Casse være hjemfaldne. Men skulde det i fremtiden befindes, at disse Tillæg end ikke vilde være klekkelige til forberørte Capital at faae samlet, da ville Vi endvidere andre ved Tid og Leilighed forefaldende Indtægter hertil lægge, saasom det af Bestallinger svarende Paabud, som nu til Vor Frue Taarn udi Vores kgl. Residentzstad Kjøbenhavn betales, saavel som Siette og Tiende Penge eller andre deslige Extrapaalæg, naar de paa saadanne Fonds nu allerede meddeelte Benaadninger engang maatte exspirere. Derefter I Eder allerunderd. kunde vide at rette, saa og Vedkommende Sligt til Efterretning at lade bekiendtgiøre. Befalendis . . . o. s. v.

Jægersborg Slot d. 18 November 1746.

(Sjæll. Tegn.)

XII.

Forestilling til Kongen fra Justitiarius Levetzau af 27 April 1759.

Stormægtigste, Allern. Arvekonge og Herre!

Deres kgl. Maj. har allern. befalet allerunderd. at foreslaae, hvorledes et faststaaende Reglement kunde indrettes til en Regel og Rettesnor for Fremtiden, hvorefter og paa hvad Maade de nuværende og efterkommende HRets Tilforordnede, som i dette Reglement til Gage kan blive at indtage, kunde have Adgang til Løn og dens Forbedring at nyde af den dertil henlagte Justitskassens aarlige Indkomster, saaledes at naar nogen Vacance forefaldt, Reglementet da kunde udvise og oplyse, hvo der til den vacante Løn nærmest kunde blive at bringe i Forslag.

I dets hørsommeligst Følge herved allerunderd. vedlægges efterfølgende Plan, hvoraf Deres kgl. Maj. allern. ville erfare:

For det Første: Til hvem de 12000 Rbd. af Justitskassen for nærv. Tid udbetales.		Andet: Forslag, hvorledes de for tilk. Tid kunde fastsættes.	Tredie: Hvorledes de for det Første kunde være at repartere.		Fjerde: Hvem der efter denne Repartition fik Tillæg.
Justitiarius	2000 Rbd.	1 Gage paa 2000 Rbd.	Justitiarius	2000 Rbd.	
og aparte efter Regl. i Cancelliet 1000 Rbd.					
Kmherre Berregaard	1500 —	1 do. paa 1500 —	Kmherre Berregaard	1500 —	
do. v. Støcken	1400 —	1 do. paa 1400 —	do. v. Støcken	1400 —	
do. Schack	1200 —	1 do. paa 1200 —	do. Schack	1200 —	
Conf. Raad Rosenkrantz	800 —	1 do. paa 1000 —	Conf. Raad Rosenkrantz	1000 —	200 Rbd.
Greve Rantzau	400 —		Grev Rantzau 400 Rbd.		
desuden Gage som Stiftamtmand.					
Kmherre Baron Juel Wind	400 —	2 Gager paa 800 —	Baron Juel Wind 400 —	800 —	
desuden Gage som Amtmand.					
Justitsraad Suhm	600 —		Justitsraad Suhm	800 —	200 Rbd.
Etatsraad Falsen	300 —		Etatsraad Falsen 300 Rbd.		
desuden Gage som Borgmester ved Raadstuen.					
Justitsr. Falsen	300 —	2 do. paa 600 —	Justitsr. Falsen 300 —	600 —	
desuden Gage som Secretær ved de Fattiges Væsen.					
Justitsr. Klevenfeldt	200 —		Justitsr. Klevenfeldt, naar han afstaaer Justitssecr.embedet	600 —	400 Rbd.
har desuden Justitssecretærembedet.					
Etatsraad Hjelmstjerne	500 —	2 do. paa 500 —	Etatsr. Hjelmstjerne	500 —	
og desuden Gage og Sportler i Canc.					
Assessor Ramus	200 —		Assessor Ramus, naar han afstaaer Justitssecr.embedet i Hofretten	500 —	300 Rbd.
ellers Gage som Secr. i Hofretten.					
Kmjkr. Scheel	400 —	2 do. paa 400 —	Kmjkr. Scheel	400 —	
Justitsr. Weyse	300 —		Justitsr. Weyse	400 —	100 Rbd.
do. Hoppe	200 —	1 do. paa 300 —	do. Hoppe	300 —	100 Rbd.
Justitsr. Kofod Ancher for Lovarbeidet	800 —				
Justitsr. Bornemann for Læsn. i HRet i Justitssecr.s Sted	100 —				
Justitsr. Aagaard som Secr. i det danske Cancellies Archiv	100 —				
Renteskriveren, som fører Regnskab for Justitskassen	300 —				
Gjør	12000 Rbd.	Er 14 Gager p. 12000 Rbd.		12000 Rbd.	Er 1300 Rbd.

Men da Forslaget fastsætter de 12000 Rbd. til 14 Tilfordnedes Gage, saa kan denne Plan for nærv. Tid ikke følges, i Henseende, at der nu af disse 12000 Rbd. til anden Brug og andre Personer udbetales saasom: for Lovarbeidet 800 Rbd., til Justitsr. Bornemann for Læsning i HRet i Justitssecretærens Sted 100 Rbd., til Justitsr. Aagaard som Secretær i danske Cancellies Archiv 100 Rbd. og til den Renteskriver, som fører Justitskassens Regnskab, 300 Rbd.; medmindre, at denne dem eengang forundte Tillæg og Belønning (indtil de paa anden Maade kunde blive forsynede) maatte af Justitskassen anvises uden at decourteres udi ovenmeldt fastsatte 12000 Rbd., som høielig til HRets Assessorers Gage behøves og i Særdeleshed for dem, der ingen anden Embede eller Indkomst haver. Hvorved dog ville møde, at det vilde vare saa meget des længere, førend Justitskassen kunde opnaae den Summa, at de aarlige Gager deraf uden Udgift for D. Maj.s Casse kunde bestrides.

Af Byskrivertjenesten her i Staden svares aarlig 500 Rbd., hvoraf Secretæren ved Lovcommissionen har 300 Rbd. og Secretæren ved de Lærdes Societet 200 Rbd. Raadstueskriver-Tjenesten derimod er af langt større Importance og tilforn har givet 1000 Rbd. aarlig Pension.

Indstilles derfore allerunderd., om ikke D. kgl. Maj. allern. maatte finde for godt, naar nogen Forandring ved Tjenesten forefaldt, enten ved Dødsfald eller Afstaaelse, at deraf da skulle svares som forhen 1000 Rbd., for dermed at bestride disse Extra-Udgifter (hvortil ydermere henhøre 24 Rbd. 40 Sk., som Justitskassen er ført til Udgift for Skrivematerialier til det danske Canc.-Archivs Fornødenheder), indtil saalænge samme Udgifter reent ophørtè. Betræffende de øvrige 300 Rbd. til den Renteskriver, som fører Regnskabet, da som hans Formand skal have haft efter Kammerets civile Reglement 800 Rbd. Gage og desuden 300 Rbd. af Justitskassen, men denne derimod nu kun haver 500 Rbd. i Reglementet og de 300 Rbd. af Justitskassen, saa indstilles allerunderd., om hand ikke ligesom hans Formand maatte tillægges disse 300 Rbd. i det civile Reglement, hvorved ingen usædvanlig Udgift i Kammerreglementet blev foraarsaget, ei heller Renteskriveren i sin Gage noget betaget, men Justitskassen befriet for denne Udgift, dog at han vedblev at føre Regnskabet uden videre Belønning.

Ved allern. Rescr. af 5 December 1749 har det behaget Deres kgl. Maj. allern. at bevilge. at alle de i Danmark og Norge faldende 6te og 10de Penge, naar Convent- og Børnehusene havde opnaaet den Summa 20000 Rbd., skulle være Justitskassen tilfalden, og da det fast formodes, denne Summa allerede kan være indkommen, indstilles allerunderd., om det ikke maatte behage D. Maj. at befale Vedkommende derover at gjøre Beregning, og om Noget bliver tilovers, da ifølge allern. Rescr. at vorde Justitskassen beregnet. Og som Deres kgl. Maj. derved har viist saa stor Høikongelig Naade til Justitskassens Fordeel, saa maatte det mig allern. tillades deraf at tage Anledning til allerunderd. at anholde, at Justitskassens aarlige Indkomster herefter allene maatte være perpetuered til HRettes Tilforordnedes Belønning og til ingen anden Brug at anvændes.

Imellem de Tilforordnede, som i Reglementet kan blive at indføre, indstilles allerunderd.', om ikke Anciennitet in Officio i HRet maatte give den nærmeste Adgang til Løns Forbedring, saa at den længste tro Tjeneste i saa vigtigt og tillige besværligt et Embede maatte, saa viit Omstændighederne det ville tillade, vente sig Fortrin for den Tjeneste, der havde vedvaret i kortere Tid. Til hvilken Ende de Tilforordnedes Gage gradviis skulle stige og tiltage efter Tour og Orden, fra den Nederste, som er 300 Rbd., indtil den Høieste, der er 1500 Rbd., hvorover der ikke maatte gaaes, førend Justitskassens Fond det kunde bestride af sine Renter og aarlige Indkomster, da og Antallet af Assessorer efter Omstændighederne kunde forøges og i Reglementet til Gages Nydelse indføres.

De Tilforordnede, som have andet Embede, Pension eller Tillæg, hvoraf de nyde aarlig Løn eller Indkomst, maa nøies med nogen mindre Løn i Reglementet, ifald de derudi ere indførte til Løns Nydelse, end de, som ikke haver noget saadant, saa at de, som i Justitskassens Reglement ere indførte, skulle, naar de havde andet Embede, Pension eller Tillæg, hvoraf

de nød	1500 Rbd.	og derover,	nyde	i Reglement	indtil		300	Rbd.
	1000	—	—	—	—	—	400	—
	800	—	—	—	—	—	600	—
	600	—	—	—	—	—	800	—
	400	—	og derover eller under			—	1000	—

Skulde nogen af de Tilforordnede, som i Reglementet ere indførte og noget andet Embede, Betiening eller Tillæg have, samme herefter nedlægge eller afstaae, eller og forfløtes til Embeder af bedre Indkomster, eller nyde noget andet sær Tillæg og Forbedring, og da endda fremdeles vedbleve HRet, da maatte deres Løn derefter i Justitskassens Reglement ansees til Forhøielse eller Nedsættelse efter den Proportion, som forestaaende Post ommelder; men skulle nogen af de Tilforordnede aldeles udgaae af HRet, kunde ingen Gage eller Pension ventes af Justitskassen.

Hvilket saaledes til Deres kgl. Maj.s nærmere allern. for got befindende allerunderd. indstilles af mig, som i allerdybeste Underdanighed henlever

Deres kgl. Maj.s
Allerunderd. tro pligtskyldigste Tjener
Levetzau.

Kjøbenhavn, d. 27 April 1759.

(Efter Akterne i Canc. Archivet.)

XIII.

Cancelliets første Forestilling til Kongen af 1771 angaaende Affattelsen af en ny Høiesterets-Instrux.

Efter at have indgivet vores allerunderd. Forestilling og Forslag angaaende den nu anordnede Kjøbenhavns Hof- og Stads-Ret, have vi endvidere taget i Overveielse, hvorledes D. Maj.s Hensigt bedst kunde opnaaes, til de for HRet indkommende Sagers uopholdelige Afgjørelse for hvert Aar, ligesom hidindtil er skeet, endskjøndt HRet efterdags vil faae en Deel mere at bestille end hidtil, da det er at formode, at flere Sager der vil blive indstævnte, i Henseende til:

1) at som formedelst Anordningen om Jurisdictionerne i Kjøbenhavn HRet nu i adskillige Tilfælde bliver den 2den Instants, hvor den før var den 3die, vil ventelig flere Kjøbenhavnske Sager der blive indstævnte, efterdi Folk, som have Processer, sjældent lade sig nøie med een Dom,

2) at der ifølge bemeldte Anordning vil komme adskillige Sager for HRet, som hidtil have været paakjendte for Krigsret og Overkrigsret, saasom ei alene Gields- og andre borgerlige Sager med militaire Personer, men endog criminelle Sager, der angaae Misgjerninger, som af Militaire ere forøvede uden for Tjenesten, og dog gjør dem ulygtige til videre at tjene,

3) at ligesom den Militaire Jurisdiction i Kjøbenhavn ved forbemeldte Anordning er sat inden sine rette og naturlige Grændser, synes saavel Anstændighed som Billighed og Rimelighed at udfordre, at det samme extenderes til den øvrige Deel af begge Rigerne, saaat der overalt i den Henseende bliver en fuldkommen Uniformité, og altsaa, naar D. Maj. maatte finde for godt saadant at anordne, vil HRet iligemaade derved faae ny Tilvæxt af Sager. Paa lige Maade synes det og rimeligt, at det, som er anordnet angaaende Kammerrettens Ophævelse, forsaavidt Kjøbenhavn angaaer, ligeledes extenderes til den øvrige Deel af begge Rigerne, hvoraf da vil følge, at de fleste af de Sager, som hidtil have været paakjendte ved Kammerretten, herefter vil indkomme for HRet.

I den Henseende er den for HRet udi Aaret 1753 udgivne Instrux i Cancellie-Collegiet bleven gjennemgaaet, for at overveie, hvad deraf efter nuværende Forfatning kunde udelades eller findes fornøden at tilføie samt i andre Maader at forandre. Og som da for nærværende Tid ingen Præsident er i HRet, der ei heller efter Cancelliets Formening nogen bør være, eragtes af den nye Instruction at burde udgaae, hvad der i den forrige meldes om Præsidenten og den ham tillagte Myndighed, og Justitiarius derimod, ligesom forhen, da der ingen Præsident var, at have Indseende med Sagernes ordentlige og uopholdelige Foretagelse m. v. Ligeledes har man formeent at kunde forbigaaes angaaende Auscultanter i HRet, da der nu haves Leilighed, af Hof- og Stadsrettens Lemmer at udvælge de dueligste til Assessorer foruden andre bekjendte brave Mænd, som dertil have viist sig meriterede. Derimod har man formeent, at i den nye Instruction kunde tilføies, at dersom Sagerne saaledes maatte tilvoxe, eller og nogle af dem være saa vidtløftige, at de ikke alle inden Aarets Udgang kunde blive afgjorte, maatte i saa Fald endeel af de korteste Sager udsøges til at tracteres skriftlig, saa og endnu, om fornødent gjøres, at HRet ligeledes holdes om Fredagen samt de Søgnedage i de sædvanlige Ferier

ved Paaske, Pintse og Julehøitid. Herhos er og bleven igjentaget det, som hidindtil i HRet er bleven iagttaget, nemlig at de Assessorer, som sidde i Retten, naar en Sag begynder, skal forblive der, indtil de have voteret i samme og Sagen er paadømt, og at Ingen maa votere i en Sag, uden hand fra Begyndelsen af har siddet derudi. Om hvilket alt med det mere fornødent eragtende Generalprocureuren, Conf. Raad Stampe har forfattet hosfølgende Udkast til en nye Instruction for HRet, som saaledes indstilles til Deres Maj.s allern. Approbation. Hvorhos vi ligeledes lader følge Gjenpart af det senest udfærdigede Reglement for Assessorerne i HRet fra 1 Marts 1770 til 1 Marts 1771 med hosfølgende Erindringer i Henseende til de siden den Tid indløbne Forandringer samt D. Maj.s givne Resolutioner.

Sluttelig skulle vi og lade følge en Fortegnelse paa dem, som ere befalede at indfinde sig i HRet udi indeværende Aar, hvorved falder at bemærke:

1. at Etatsraad Suhm, som i Mangel af Assessorer jævnlig har assisteret i HRet, nu ikke kan komme der formedelst hans Embede ved Hof- og Stadsretten,

2. at Conf. Raad Stampes og Etatsraad Kofod Anchers Forretninger ikke tillade dem uden Nødvendighed at indfinde sig der, men at derimod

3. Etatsraad Sevel, nu han er afgaaet fra Kammeret, daglig kunde indfinde sig i HRet.

4. Da der, som meldt, for Fremtiden kand ventes endeel flere Sager indstevnt for HRet, og der altsaa behøves flere Assessorer, paa det der altid kunde haves det fornødne Antal til at votere i Sagerne, som vi skulle formeene ikke burde være mindre end 9, paa det saavel HRet kunde conservere sin Anseelse og Publicum, hvis Ære og Velfærd dér, som sidste Instantz, ankommer paa Sagernes Udfald, kunde dertil have den fuldkomne Fortrolighed, skulle vi formene, at der foruden Justitiario burde være 14 bestandige og lønnede Assessorer i HRet, hvis Gage vel i det ringeste ikke burde være mindre end 1000 Rbd., da de øverste i Hof- og Stadsretten er tillagt 8 à 900 Rbd., og i saa Fald indstilles, om Lønningerne maatte fastsættes efter vedlagte Tabel.

Men som det endda kunde hænde sig, at der formedelst Compagniernes eller deslige Interessentskabers Sager kunde

blive Mangel paa Assessorer i HRet, naar de derværende enten selv vare Interessentere eller saa nær med dem beslægtede, at de ikke kunde sidde i Retten, saa var det got, at, foruden de ovenmeldte, bestandige Assessorer, nogle havde Ordre at indfinde sig i slige Tilfælde, naar de vorde tilsagte og deres andre Forretninger dem ey derfra forhindrer.

Af de ved HRet faldende Sportler, hvilke, ligesom de ved Hof- og Stadsretten, herefter vil indgaae i Sportelkassen, har Justitssecreteren, det ene Aar mod det andet beregnet, haft 1500 Rbd. aarlig, hvoraf de 700 Rbd. er afgivet til Folkeløn ved Contoiret og Skrive Materialier m. v., og af de øvrige Sportler, som beregnes til 400 Rbd., har Justitiarius hafft 200 Rbd. og de 2 Secreterere ved den øverste Protocoll hver 100 Rbd., som indstilles, om maa igjen gotgiøres af D. Maj.s Cassa. (Canc. Archivet.)

XIV.

Betænkning af 26 October 1771 fra den til Udarbeidelsen af en Instrux for Høiesteret nedsatte Commission.

For at efterkomme D. Maj.s allern. Befaling have Vi paa det allernøieste og omhyggeligste undersøgt, paa hvad Maade HRet kunde sættes paa en bedre Fod end den nuværende, og derefter opsat vedfølgende Udkast til en Instruction for HRet, hvorudi Vi have fulgt HRets nu havende Instruction udi det, Vi formene at kunde saaledes vedblive, forandret det, Vi holde for at kunde bedre indrettes, og udeladt deraf, hvad os synes unødvendigt eller upasseligt.

Vel maa Vi tilstaae, at Assessorerne i HRet kunde faae fuldstændigere og yderligere Kundskab om en Sag, naar den af Parternes Procuratorer forud blev skrifftlig deduceret, og tilligemed Documenterne og en paalidelig Extract fra begge Sider først sendt til den Assessor, som skulde referere den, og siden til de øvrige, samt derefter mundtlig plaideret; men saadant tør Vi dog ikke foreslaae, efterdi Sagerne, som ganske vist formedelst Hof- og Stadsrettens Indretning og de Forandringer, som derefter formodes med Jurisdictionerne i D. Maj.s Riger,

vil mærkelig tiltage, derved bringes i Langdrag for Parterne og Proceduren bliver mere bekostelig for Undersaatterne; thi til en Sags extrahering og skrifftlige deduction, naar den var lang, behøvede en Procurator vel 5 til 6 Uger mere end ellers, den Assessor, som skulde referere Sagen, 4 eller 5 Uger, og lige saa lang Tid vilde vist medgaae, inden alle Assessorerne havde gjennemlæst det fornødne til dereffter at fatte deres Tanker om Sagen. Procuratorerne maatte nødvendigviis dertil holde flere Folk og give sig endnu langt mere Umage med at gjennemlæse Extracten og Documenterne, for at forfatte en fuldstændig og skrifftlig Deduction i Sagen, og dernæst at plaidere den mundtlig, som alt vilde gaae paa Parternes Bekostning. Hertil kommer, at Vi formene, at Procuratorerne ikke kunde overkomme dette Arbeide, effterdi der paa denne Tid kun ere 3 Procuratorer, som Folk i Almindelighed anbetroe deres Sager, og for hvilke, naar Enhver haver over hundrede Sager og formodentlig vil faae flere, det var umueligt saaledes saavel skrifftlig som mundtlig at udføre dem. Vi troe derimod, at Assessorerne kan faae noksom Oplysning til at votere i de forekommende Sager ved det, Sagens Documenter blive oplæste og af enhver Assessor extraherede, samt Tid nok til at betænke sig, effterdi de Sager, som ere af nogen Betydenhed, altid vare længere end een Dag, da de imidlertid kunde faae Sagens documenter hiem til sig, saafremt de finde det fornødent.

I denne Henseende og paa det, at Sagerne hvert Aar kan faae Ende, saavel for Danmark som for Norge, som nu er skeet i adskillige Aar, og næppe, i hvor stor Lyksalighed det end er, kan findes i noget Land, saa have Vi allerunderd. foreslaget, at der maatte udtages korte skrifftlige Sager, holdes HRet saavel om Fredagen, som i de Ferier, der indfalde ved Juul, Paaske og Pintze-Fest, samt om Vinteren fra 1—2 hver Søgnedag, saafremt det havde andseende, at Sagerne i den ellers fastsatte Tid ikke kunde faae Ende.

Saasom Vi eragte det nyttigt og nødvendigt, at herefter som hidindtil 9 skulle være det mindste Antal af Assessorer til at dømme i en Sag, effterdi Publicum i Almindelighed og de Trættende i Særdeleshed ville blive bekymrede over at see et mindre Antal at dømme sig imellem end før, og derved tabe endeel af den Tillid, de nu i Almindelighed have til HRet, og saa-

som udi Ober-Hofretten i Norge 7 er det mindste Antal af Assessorer til at dømme, og der udfordtes 13 til en Ober-Krigs-Ret, saa finde Vi allerunderd. fornødent, at der til HRet maatte bestemmes én Justitiarius og 13 Assessorer, som intet andet Embede eller Forretninger maatte paatage sig, paa det at HRet ikke skulle mangle Assessorer; desuden en Justitz-secreterer, som skulle læse i Retten og ellers opfylde de andre hans Embeds Pligter samt tillige aarlig aflægge Regnskab over de til hans Contoir flydende Sportler paa det Sted, hvor Justitz Cassens Indkomster vorde oppebaarne, og udlægge de saavel til HRet som til Justitz-Contoiret udfordrende Skrivematerialier, da effter Aarets Udgang samme udgifft effter Regning ham igjen af D. Maj.s Finantz-Collegium maatte gotgiøres. Ligeledes til Justitz-Contoiret en Cancellist og tvende Copister. Ligesaa 3de Høieste-Rets-Secreterere til at føre de tvende Voterings-Protocoller, paa det, naar en af dem enten formedelst Sygdom eller af anden Aarsag ikke var tilstede, Protocollerne da af de tvende andre kunde blive forsynede. Og et Høiesterets-Bud.

Hvorledes dette Antal Tilforordnede og øvrige Rettens tilhørende effter vores beste Skjønnende og deres Embeders Vigtighed skulle lønnes, have vi paa vedfølgende Reglement allerunderd. foreslaget, og samme paa den Maade indrettet, at Assessorerne burde effter deres anciennitet, der er at regne fra den tid af, de have faaet votum i Retten, komme til større Løn ved indfaldende Forandring, paa det de med Haab om bedre Vilkaar kunde forrette deres Embede med desto større Fornøielse. Effter vores allerunderd. Formening kunde disse HRets Lønninger best tages: 1) af Justitz Cassens aarlige Indkomme, som er imod 13000 Rbd., iberegnet Renterne af deres udestaaende Capitaler, 2) af de 1500 Rbd., som Justitz Secreterens Embede i Sportler indbringer, og 3) af 400 Rbd. Dom-Penge, som haver været tillagde Halvparten Justitiarius til en Haandskriver og den anden halve Deel de 2 Secreterere ved den øverste Protocol; det Øvrige maatte det behage D. Maj. af egen Cassa at tillægge, indtil alle Lønningerne af Justitz Cassens Indkomme aarlig kunde bestrides. Da D. kgl. Maj. haver befalet os at nævne de best skikkede til at beklæde Embederne i HRet, Saa have Vi holdt os forbundne til af Assessorernes Antal at udelade:

1. Conf. Raad Klevenfeldt, som ved sin tiltagende Alder bliver alt jo mere og mere skrøbelig, hvilket uden Tvivl har sin Grund i hans heel beknyttede Omstændigheder. Men da han henimod 30 Aar har været Assessor i HRet og i den Tid bestandig i Retten opført sig saaledes, at han baade har hafft og fortient reputation af en vittig, duelig, ærlig og redelig Assessor, han og for D. Maj. har under Hænder et heraldisk Værk, som ingen bedre end han er istand til at fuldføre, og som kan have sin store Nytte til Oplysning i Fædrelandets Historie, Saa understaae Vi Os allerunderd. at indstille, om det allern. maatte behage D. kgl. Maj. saavel at tillægge ham saadan Pension, at han paa sin Alderdom kunde have sin skikkelige Udkomme og med Lyst arbeide paa det heraldiske Værk, som og at efftergive ham den Gield, som han til D. Maj. er skyldig og hvoraf D. Maj. dog næppe faaer Noget, da den derimod daglig ængster og bekymrer ham.

2. Etatsraad Weyse, som til at tale og udtrykke sin Mening just ikke haver de Gaver, der ei allene pryde, men og i visse Henseender udfordres af en Assessor i HRet, da Mangel derpaa gjør, at man ikke kan faae saa tilforladelig Kundskab om ens Indsigt; Men da han omtrent i 20 Aar har været Assessor i HRet og i al den Tid bestandig og heel flittig der har indfundet sig og stedse opført sig som en ærlig og redelig Mand og handlet effter sin beste Skiønsomhed, saa understaae Vi os allerunderd. at indstille, om det allern. maatte behage D. kgl. Maj. at tillægge ham en skikkelig Pension, indtil han med et andet convenabelt Embede kunde blive aflagt.

Og af Secretererne Cancellie-Raaderne Westengaard og Jacobi, saasom Vi ikke finde, at de have den til HRets Protocollers Føring, som er temmelig vanskelig, fornødne Færdighed, med allerunderdanigst Forbøn, at D. Maj. allern. ville forunde dem andre Embeder, hvortil de kunde ansees skikkede, og imidlertid lade dem beholde de 200 Rbd., som enhver af dem haver i Løn.

Ligesaa have Vi paa allerunderd. vedfulgte Fortegnelse anført de af de nu værende Tilforordnede, som Vi ansee værdige til at forblive i HRet, saavelsom de, Vi formene at kunne fortiene D. Maj.s Tilladelse til at beklæde Retten baade som Assessorer og til de øvrige Betieninger.

Saaledes have Vi allerunderd. foreslaget til de 4 nye Assessorer allene Normænd, saasom det vist vil glæde Normændene at see nogle af deres Landsmænd beklæde den Ret, som skal deele dem imellem, og fordi Vi formode, at de best maa kiende deres Fædrelands Omstændigheder, saavelsom og Justitz Raad Koren, fordi han indtil for et Par Aar siden har været en meget god Assessor i HRet.

Assessor Hagerup siden han haver D. Maj.s Løfte at skal sættes i HRet og ellers roses af Alle.

Assessor Debes og Secreterer Treschow, saasom de Begge ere vel studerede og meriterede og den Sidste ikke længer formedelst sin Helbred kan taale at læse i HRet. Til Justitz Secreterer Justitz Raad Borch, fordi han forhen haver læst meget got i HRet og er ellers en brav og activ Mand, og til de 3de HRets-Secreterere Kønnemann, Fædersen og Frisk, efftersom vi troe dem dertil skikkede, samt til Cancellist Hansen, siden han i mange Aar haver ganske vel forestaaet Justitz-Contoiret.

Paa denne allerunderd. Fortegnelse have Vi vel anført Justitz Raad Bagger, der i mange Aar med største Ære haver beklædet Dommer Sædet i HRet iblandt Assessorernes Tal, i den Forventning, at han, efter hans trende Doctorers Formening og Forsikring, enten kommer sig ganske af hans en c. 3 Uger havende, haarde Sygdom eller at han ikke kan komme derfra med Livet; men Vi maa tillige, for at effterkomme Vores Pligt, allerunderd. indstille, om ikke D. Maj. befaler en anden til Assessor i hans Sted at beskikke til January Maaneds Sessions Begyndelse, saafremt han ikke til den Tid kommer til sin forrige Helbred, effterdi Vi befrygte, at han, naar den Forandring ikke forinden med ham indtreffer, ey med Bestandighed kan forrette dette Embede, og at D. Maj. i saa Fald allern. ville tillægge ham en Pension og, naar han igjen fuldkommen nød sin Helbred, betroe ham et andet Embede, effterdi han saavel ved de Fattiges Væsen som i HRet altid haver viist sig nidkier og retskaffen.

Til Slutning skulle Vi allerunderd. indstille, om den nye Instruction, saafremt den finder allern. Bifald, maatte strax til Trykken befordres, men Reglementet og Forandringerne i Retten med Assessorerne og saa videre maatte først gaae an, naar January Maaneds HRets Session d. 6 Januar 1772 begynder,

og de 3 nye Assessorer Hagerup, Debes og Treschow imidlertid faae Befaling som Auscultanter at indtræde i HRet, der at forholde sig effter Instructionens 25de Art., paa det dem saavelsom Justitz Raad Koren dereffter kunde tillægges D. Maj.s Befaling som Tilforordnede at gaae ind i HRet, naar January Maaneds Session i tilstundende Aar tager sin Begyndelse, thi ellers kunde der, indtil den Tid, blive Mangel paa de fornødne Dommere i HRet. Og om det Danske Cancellie ikke maatte allern. tilholdes ved HRets aarlige Begyndelse at besørge for den tilkommende Tid, som hidindtil, at adskillige af D. Maj.s andre Embedsmænd blive befalede at sidde i HRet den første Dag, og nogle af dem tillige, naar deres andre Forretninger det dennem tillader og de af Justitiarius blive tilsagde, paa det HRet i Tilfælde af de bestandige Assessorers Svaghed eller Slægtskab kunde ved deres Hjælp nyde sin Fremme.

Herved haabe Vi allerunderd. at have opfyldt D. Maj.s til Os ergangne Befaling.

Commissionen d. 26 October 1771.

Allerunderd.

Juel Wind. Stampe. Brandt. Schumacher.

(Efter Akterne i Canc. Archivet.)

XV.

Uddrag af Høiesterets-Ordenerne for 1766—1793.

1766.	2 overblevne Sager	— nye Sager 113	
1767.	4 overbl. Sager	— nye Sager 120	
1768.	1 udsat Sag	— nye Sager 135	
1769.	6 overbl. Sager	— nye Sager 113	
1770.	2 overbl. Sager	— nye Sager 124	(deraf 25 fra Kbhvn.)
1771.	2 udsatte Sager	— nye Sager 129	(15 fra Kbhvn.)
1772.	6 overbl. Sager	— nye Sager 146	(32 fra Kbhvn.)
1773.	7 overbl. Sager	— nye Sager 158	(26 fra Kbhvn.)
1774.	7 overbl. Sager	— nye Sager 168	(27 fra Kbhvn.)
1775.	21 overbl. Sager	— nye Sager 147	(22 fra Kbhvn.)
1776.	12 overbl. Sager	— nye Sager 148	(25 fra Kbhvn.)
1777.	13 overbl. Sager	— nye Sager 121	(8 fra Kbhvn.)

1778.	13 overblevne Sager	— nye Sager 141	(deraf 22 fra Kbhvn.)
1779.	9 overbl. Sager	— nye Sager 149	(21 fra Kbhvn.)
1780.	9 overbl. Sager	— nye Sager 160	(19 fra Kbhvn.)
1781.	10 overbl. Sager	— nye Sager 152	(23 fra Kbhvn.)
1782.	7 overbl. Sager	— nye Sager 124	(20 fra Kbhvn.)
1783.	17 overbl. Sager	— nye Sager 143	(29 fra Kbhvn.)
1784.	13 overbl. Sager	— nye Sager 157	(37 fra Kbhvn.)
1785.	19 overbl. Sager	— nye Sager 163	(40 fra Kbhvn.)
1786.	16 overbl. Sager	— nye Sager 154	(38 fra Kbhvn.)
1787.	34 overbl. Sager	— nye Sager 165	(47 fra Kbhvn.)
1788.	28 overbl. Sager	— nye Sager 172	(49 fra Kbhvn.)
1789.	32 overbl. Sager	— nye Sager 158	(43 fra Kbhvn.)
1790.	59 overbl. Sager	— nye Sager 187	(52 fra Kbhvn.)
1791.	88 overbl. Sager	— nye Sager 219	(62 fra Kbhvn.)
1792.	89 overbl. Sager	— nye Sager 185	(48 fra Kbhvn.)
1793.	57 overbl. Sager	— nye Sager 186	(53 fra Kbhvn.)

XVI.

Cancelliets Erindringer af 6 November 1771 med Hensyn til Commissionens Forslag til en ny Høiesterets-Instrux.

Da D. May. ved Cabinets-Ordre af 28 October sidstleden har ladet Cancelliet tilstille den af den anordnede Commission indgivne Forestilling med tilhørende angaaende HRets bedre Indretning med Befaling at skulle gjøre Forestilling, om derved endnu maatte være noget at erindre: Saa skulle Vi allerunderd. melde, at Vi ved Commissionens Forestilling og Forslag finde saameget mindre at erindre, som de for det meste komme overeens med Cancelliets forhen indgivne, da samme ikkun er forskjellig fra Commissioneas Forslag i Følgende:

1. Cancelliet har formeent, at det var bedst, at ingen Auscultanter i HRet havde Sted, siden sligt befrygtelig kunde give Anledning til, at Retten undertiden ikke med saa værdige Lemmer blev besat, som ellers kunde skee, allerhelst da det har sin Vanskelighed og Betænkelighed at udsætte nogen Auscultant af Retten, fordi han ey befindes dygtig nok til at betroes Votum. Derimod har Cancelliet ønsket, at HRet ikke blev

Resol. Es sollen nach der Cancellei Vorschlag keine Auscultanten beym Höchsten Gericht zugelassen werden, sondern die Assessores sich vorher in unterjuristischen Bedienungen habil und bekannt gemacht haben.

forsynet med andre, end de, som først havde haft Sæde i Hof- og Stadsretten og Ober-Retterne, eller beklædt andre vigtige Embeder og derved viist Prøve paa deres Duelighed. Imidlertid da Commissionen formeener, at Auscultanter vel kunde tillades, naar de ikke overgik det Tall af trende ad Gangen, saa overlades dette til D. May.s eget Gotfindende.

appr. nach der Cancellei Vorschlag.

2. I Henseende til Lønningerne, som Commissionen har anført for de nederste til 800 Rbd. og derfra at ascendere, da har Cancelliet formeent den ringeste burde være 1000 Rbd. i Ligning med Hof- og Stadsretten, hvor den øverste som Assessor har 900 Rbd. og altsaa ikke kunde blive en Fordeel for ham at gaae ind i HRet.

3. Hvad ellers Justitz Raad Borch, som til Justitz-Secreterer er foreslaaet, da bør Vi give ham det Vidnesbyrd, at Vi, næst Justitz Raad Koren, ingen værdigere kiendte til at bringes i Forslag som Assessor i HRet. Men da Vi tillige maae tilstaae, at hand, fremfor nogen anden, er beqvem til at forrette Justitz-Secreterer Embedet, saa understaae Vi os ikke i dette Fald at give Anledning til nogen Forandring i Forslaget. Alleniste, da Borch ey allene fortiener et Slags Fortrin fremfor de til Assessores foreslagne trende brave Mænd og hidindtil virkelig har haft det, ved det hand saalænge før dem har været i kgl. Forretninger, og det synes billigt, at han ikke burde tabe samme, just fordi hand tillige er meest beqvem til Justitz-Secreterer Tjenesten,

appr.

saa indstilles, om ikke hans Anciennité tillige saaledes maatte fastsættes, at naar hand engang maatte indtræde som Assessor i HRet, hand da maatte tage sit Sæde næst over de nu beskikkede 3de nederste Assessores og derefter at nyde.

4. Og da Secreterer Treschow, som er foreslaaet til Assessor i HRet, har søgt at maatte beholde de ham tillagde 200 Rbd., indtil hand faaer Løn som Assessor, hvilket Justitiarius i hans Erklæring ikke haver haft noget imod;

saa indstilles det saaledes til Bønhøring.

Gehört zum Vorhergehenden. Wenn die Assessores 1000 Rbd. bekommen, so ist dieses unnöthig.

Til Slutning maa Vi allerunderd. erindre, at Conf. Raad Hjelmstjerne, som tilforn har haft af Cancelliet 1700 Rbd. og af HRet 500 Rbd., har fra sidstleden May Maaneds Begyndelse ikke nydt meere end de 500 Rbd.

Hvorfore indstilles, hvorledes i Henseende til ham skal forholdes, og om ikke overalt den ham nu tillæggende Løn

maatte tage sin Begyndelse fra 1ste May, da hans Gage i Cancelliet ophørte; og paa samme Maade at forholdes med Budet Niels Bruun, som siden den Tid uden Løn har giort Opvartning i HRet.

Ellers lade Vi herved i Anledning af bemeldte Commissions Forslag følge Vores allerunderd. Forestillinger under Litr. A. og B. angaaende de i Cancelliet og Hof- og Stadsretten derved ledig blivende Pladser.

Cancelliet d. 6 November 1771.

Allerunderd.

Luxdorph. Schumacher. Dons. Høyer.

* * *

Følgende kgl. Resolution paategnet:

„Das übrige nach dem Vorschlag der Commission appr. und soll die Cancellei das Reglement wegen der Gages, wie es dem Finance Collegio communicirt werden muss, einsenden, indem alle Einkünfte des höchsten Gerichts in die allgemeine Zahl Cassa fliessen und aus diesen nachher die Gages und Umkosten für dasselbe daraus abgehalten werden sollen.

Der Secretaire Treskau soll der 13te Assessor seyn."

Christian.

(Efter Akterne i Canc. Archivet.)

XVII.

Advocaternes Promemoria af 21 Marts 1791 til Justitiarius Urne angaaende Høiesterets-Sagernes Fremskyndelse.

Deres Høivelbaarenhed har ved Promemoria af 14 hujus behaget at forlange vor Betænkning over Maaden, paa hvilken Ordenens Sager for indeværende Aar bedst kunde forhandles og komme til Ende i samme Aar. Denne Anmodning giver vi os den Ære herved at opfylde, og det maatte tillige tillades os at gjøre dette med nogen Fuldstændighed, thi denne synes nødvendig for at udrydde visse Fordomme, hvilke — som det lader til — man har fattet i Henseende til Sagernes Behandling i Høiesteret.

§ 1.

Betænkningen skulde angaae den Maade, paa hvilken dette Aars Sager ogsaa i Aar kunde komme til Ende. Dette forudsætter deels, at det er mueligt at tilendebringe ethvert Aars Sager i samme Aar, deels at saadant er gavnligt, og det forholder sig dog netop tvertimod. Behager HRet fra Justitscontoiret at lade sig forelægge HRets-Ordenerne for 50 Aar og derover tilbage, skal det befindes, at der hvert Aar fra det foregaaende Aar have været Sager tilovers, snart 10, snart 20 til 30, undertiden nogle flere, undertiden nogle mindre. Her ligger altsaa 50 og flere Aars Erfarenhed for Ugjørligheden af at bringe alle Sager til Ende. Kjender man Tingen practisk, vil man og let kunne indsee, at et saadant Forlangende gik ud paa en umuelig Ting. Kongens Undersaatter i Christianssands, Bergens og Trondhjems Stifter, Nordlandene og Finmarken, Island, Færø, Øst- og Vestindien kan i Almindelighed ei faae deres Documenter til Kjøbenhavn uden med Skibsleilighed. Naar nu denne Leilighed paa nogle Steder er meget sjælden eller Skibet forgaaer, maa Sagerne nødvendigviis udsættes. Skal enten nye Thingsvidner eller andre nye Documenter anskaffes eller disse allerede haves, men ifølge Pl. af 12 Mai 1784 for Vederparten med Stævningsvarsel forkyndes, maa Sagerne nødvendigviis udsættes. Er Hovedstævningen for sildig forkyndt og man enten derfor eller i Henseende til andre Formaliteter skal have Dispensationer, maa Sagen nødvendigviis udsættes, indtil disse Dispensationer ere forkyndte og komne tilbage igjen. Undertiden handle Parterne ogsaa om Forliig og ønske af den Aarsag, at deres Sag ei skal foretages. Alle disse Tilfælde indløbe hver Dag, men vil man desuagtet paastaae, at Sagerne skal forceres frem, er Alt, hvad man bevirker dermed, at Undersaatterne, og det med allerstørste Grund, klage høit over Vold og Uret — en Virkning en god Regjering ikke ønsker at udsætte sig for og hvilken dog bliver uundgaaelig, saalænge det maa antages som afgjort, at en Dommer ei bør paanøde Parten sin Hjælp, men bør bie dermed, indtil de selv forlange den.

§ 2.

Dog var det end mueligt at drive alle Sager paa denne Maade frem, saa er det langt fra ikke gavnligt; tvertimod ville

vi og Enhver, som kjender Omstændighederne, ønske, at der (foruden de af Nødvendighed udsatte Sager, hvorom i § 1 handles) aarlig ved hver HRets Slutning i Februario maatte være omtrent 30 til 40 Sager tilovers, færdige og beqvemme til at foretages i næste Marts og April. Hvor paradox dette end skulde synes, saa ligger det dog som en nødvendig Følge i den Orden, som Tingen engang er bragt i. HRet skulde nemlig i hvert Aars Martio efter strictum jus begynde med Sjællandske og først med Kjøbenhavnske Sager. Stævningstiden er efter 1—4—27 indtil 6 Uger for første Torsdag i Martii Maaned, og naar Stævningen forkyndes 8 Dage inden denne Torsdag, er Varslet efter den paafølgende 28de Art. lovligt. Om Citanten nu end i de 6 Uger mellem Stævningstidens Ende og HRets Begyndelse kan faae sin Act beskreven og hans Advocat have Sagen extraheret, er saadant dog ganske umueligt for den Indstævnte i de ham forundte 8 Dage, og deraf følger, at den største Deel af de Kjøbenhavnske og Sjællandske Sager ei kan tages for paa den Tid, da HRet begynder. Indtræffer det i Anledning heraf, som undertiden er skeet, at der fra det forrige Aar meget faae eller ingen Sager have været tilovers at begynde Martii Maaneds Session med, er man ofte i den allerstørste Forlegenhed for at faae saa mange Sager, som kunde beskjæftige HRet i Martii og April Maaneder, og man har tit maattet springe frem og tilbage i HRets Orden for at bevirke det. Hvad vi her anføre, kjender Ingen til, undtagen den, der regulerer Kartet, og Advocaterne. Levede Conf.raaderne Anchersen og Bang endnu, vilde de imidlertid kunne bevidne det. Hr. Justitsraad Jens Hansen kan ligeledes bevidne det, uden Tvivl ogsaa Hr. Etatsraad og Generalprocureur Colbjørnsen, da det samme maa være indtruffet i den Tid, han var Advocat. Beviis derfor ligger overalt i HRets Patent af 1774 § 5: dér advares nemlig Parterne Søndenfjelds i Norge at have deres Sager færdige til Foretagelse i Maii Maaned. Skulde man vel have befalet dette, dersom man ikke i de Tider havde været i Forlegenhed, fordi de danske Sager ei kunde foretages? En anden Sag er, om det Middel, man valgte for at hjælpe herpaa, var det rigtige. Hvad man i den Fald ei kunde exeqvere i Danmark, hvor der gaaer en ordentlig agende Post, lod sig vistnok meget mindre exeqvere i Norge, hvor ingen er.

§ 3.

For saa meget tydeligere at oplyse, hvor ugjørligt det er, ved Lovgivninger at forandre Tingenes naturlige Løb, ville vi her t. Ex. anføre, hvorledes man, uagtet denne 1774 ergangne Befaling, har maattet give efter for Nødvendigheden i de næst paafulgte Aar:

I Aaret 1775 kunde HRet for Mangel af Sager ei holdes længere end til 1 Juni, og dog var 32 Danske og 26 Søndenfjeldske Sager upaakjendte, da Sessionen hørte op. Der blev og ved Aarets Slutning 12 Sager tilovers.

1776 hørte første Session op d. 8 Juni. Den Tid var imidlertid 40 Danske og 20 Søndenfjeldske Sager, som ei kunde komme for. Ved Aarets Udgang 13 Sager tilovers.

1777 hørte første Session op d. 12 Juni. Den Tid blev 45 Danske og 26 Søndenfjeldske Sager upaakjendte. Ved Aarets Udgang 13 Sager tilovers.

1778 holdt første Session op d. 30 Mai. Den Gang blev 28 Danske og 34 Søndenfjeldske Sager upaakjendte. Ved Aarets Udgang 9 tilovers.

1779 hørte første Sesssion op d. 22 Mai. Den Gang blev 33 Danske og 16 Søndenfjeldske, som ei kunde komme for. Ved Aarets Udgang 9 tilovers.

1780 hørte første Session op d. 8 Juni. Den Gang var der 64 Danske og 29 Søndenfjeldske, som ei kunde komme for. Ved Aarets Udgang 10 tilovers.

1781 hørte HRet op d. 31 Mai. Da var ikke destomindre 31 Danske og 26 Søndenfjeldske Sager upaakjendte etc.

HRets Justitscontoirs Protocoller indeholde og sande Alt dette. Disse ere Facta, mod hvilke alle speculative Raisonnements Intet veie.

§ 4.

Efter den Kundskab, vi have om Sagen, og hvilken hos mig, Uldall, især er understøttet af 25 Aars Erfarenhed, skulle vi (paa Grund af det i § 2 anførte) til god Ordens Overholdelse derfor snarere tilraade, at der altid blev et passende

Antal Sager tilovers, end at der ingen skulde være; og hvad grundigt kan der vel siges derimod?

Vel have vi hørt anføre, at det var Fornærmelse for Kongens Undersaatter, naar deres Sager ikke kom tilende i det Aar, de vare indstævnede til; men vi bede, man vil nævne den Undersaat, Høi eller Lav, som har haft Proces ved HRet og ført saadan Klage. Ere deslige virkelige Klager ikke til, som de Interesseredes Stiltienhed er et overtydende Beviis paa, saa bestaaer denne formeentlige Fornærmelse kun i urigtige Ideer, hvorefter man forestiller sig Feil og Uorden der, hvor ingen er. Skal man raisonnere over Sagernes Beskaffenhed, da ere der ikke 10 blandt 100, hvori det interesserer nogen af Parterne at faae Dom 2 à 3 Maaneder før eller sildigere. De enkelte Tilfælde, hvor saadant Indtræffe for en Part kunde finde Sted, ere, naar en Debitor for at vinde Tid appellerer, naar en Gaardeier i Norge for desto længere at beholde Besiddelsen indstævner en Odelsproces, eller naar Skifter, Fallitboer eller andre Sager dependere af en Sags Udfald etc. I disse Tilfælde søger den, som har Interesse af Sagens Paakjendelse, Antecipation, og naar den anden, der har Interesse af at forhale den, forlanger Udsættelse, sætter den første sig naturligviis derimod, paastaaende Sagen foretaget. Men udenfor disse enkelte Tilfælde skal man vist ikke kunne anføre Exempel paa, at Undersaatterne have klaget over Sagernes Forhaling. Tvertimod — var det muligt at spørge dem, ville de ganske vist anholde om, meget hellere at unde dem Tid end at overile dem, og deres Velfærd er det dog, der handles om. Det driste vi os og til med al muelig Vished at paastaae, at der aldrig har været en Ordenssag tilovers upaadømt, hvilken det har været begge Parter om at giøre at faae til Ende i det Aar, den har været indstævnet til.

§ 5.

Det Sikkreste, Hs. Maj. derfor i denne Henseende kan gjøre, er virkelig at lade Tingen beholde den Gang, den nu i 100 Aar har haft, hvilken Undersaatterne engang ere vante til, finde sig vel ved og ere fornøiede med, og hvilken ikke udsætter Regjeringen for, ved Kunstlerier at bringe en Machine i Ulave, som har gaaet upaaklagelig af sig selv. Saalidet som vi af den Aarsag ville tilraade at sætte andre

Sager først paa Ordenen end de Sjællandske, saalidet ville vi tilraade at begynde HRets første Session i October, skjøndt vi virkelig troe, det var den beqvemmeste Tid. Man har nemlig 100 Aars Erfarenhed for, at Machinen nu gaaer sin jevne Gang, og det kunde derimod let hænde sig, at en Forandring medførte Uleiligheder og Hindringer, som man ikke forudseer. Efter vort ringe Begreb have de, som styre Staten, Aarsag at være tilfreds, naar deres Affairer i det Hele have en stadig Gang, som Ingen klager over, men hvilken alle de deri Interesserede tvertimod ere veltilfredse med. Hine kunde da med Føie være ubekymrede om at bringe enhver Ting til den høieste ideale Fuldkommenhed; thi denne er dog paa vor Jordklode et Nonsens. Men deraf følger og, at saadanne Tildragelser gjerne kan oversees, som enten blot theoretice holdes for Uorden eller som maaskee endog virkelig i smaat kunde være afvigende fra den stricte Regel, naar de kun ingen skadelige Følger for Staten have. Staten maa (synes det) betragtes som en Familie. En ordentlig Huusfader vil vel, at enhver Ting skal foretages og fuldføres til en vis Tid; men om Arbeidet begynder eller ender nogle Minutter sildigere, seer han igjennem Fingre dermed, fordi den allerstrængeste Orden vilde gjøre hvert Menneske i Huset kjedsommelig og istæden for Orden føde Uorden og Uvillighed af sig. Efter disse Grundsætninger kan enhver viis Regent med ald muelig Sikkerhed handle og være vis paa sine Undersaatters Bifald og Tilfredshed. Anderledes bliver det sikkerlig, om han glemmer, at han selv er Menneske og har med Mennesker at bestille, han ligesaa lidt kan omskabe til Engle som forandre Naturen og sine Landes Situation, hvormegen Umage han og vilde gjøre sig derfor.

§ 6.

Med alt dette er vor Mening aldeles ikke, at de overblevne Sagers Antal fra et Aar til et andet skulde (de af Nødvendighed udsatte uberegnede) overgaae 30 til 40 Stykker eller at man skulde udsætte sig for, naar Sagernes Antal formedelst tilfældige Omstændigheder formeredes, at deres Paadømmelse derover halve eller hele Aar skulde forhales. Iaar ere de indstævnte Sagers Antal 307; naar derfra drages de overblevne 88, bliver igjen 219. Det ordinaire Antal af Ordenens Sager i de sidste 10 Aar fra 1781 til 1790 incl. har

været, overblevne Sager incl., 180 Sager aarlig et Aar i det andet. Der ere altsaa 39 Sager iaar over det sædvanlige Tal, foruden de overblevne 88, eller ialt 127 Sager mere end sædvanlig; derfra bør dog drages 21, som allerede ere optagne, følgelig bliver igjen 106. Naar man da af disse tager 100 Stykker til skriftlig Agering, vil man ikke alene efter al Rimelighed kunne expedere de af Ordenens Sager, som kan og bør komme for, men endog dem, der siden Ordenens Trykning tilkomme af befalede eller anteciperede. Disse sidste Slags have i de sidste 10 Aar beløbet et Aar i det andet 135 Stykker, og det samme Antal regne vi ligesaa omtrent for iaar at kunne modtages til Procedure.

§ 7.

Det Middel, vi til Sagernes Befordring have at foreslaae, er da blot, foruden at holde HRet til ult. Juni, skriftlig at afhandle 100 Sager, men i Henseende til Maaden at tilendebringe disse paa, troe vi en Anmærkning endnu kunde være at gjøre, denne nemlig, at Voteringer deri maatte foretages om Fredagen, og den Tid, som Voteringen paa de ordinaire Dage medtager, følgelig spares til den mundtlige Procedure. Hver skriftlig Sags Foretagelse og Votering medtager tilvisse een Time. Det Arbeide udfordrer derfor iaar 20 Arbeidsdage i det allermindste, vel endog mere. Disse Dage vundne til den mundtlige Procedure vil ogsaa forøge Antallet af de formedelst denne expederede Sager.

Paa det den skriftlige Commissions Holdelse ei i denne Indretning skal gjøre Hinder, kan samme, naar behøves, bestemmes til én Eftermiddag istedenfor Fredag Formiddag.

§ 8.

Vi udbede os Tilladelse i denne Anledning og i Hensigt til Sagers Antecipation her at gjøre den Anmærkning, at sammes Nægtelse overhovedet næppe vil have en god Virkning. Der er sandelig mere end eet Tilfælde, hvor Omstændighederne nødvendig udfordrer samme, saadanne som § 3 udviser; og Regjeringen vil følgelig, ved ganske at nægte dem, udsætte sig for grundede Klager. Endnu maa tages i Betragtning, at ikke alle anteciperede Sager just derfor blive foretagne i det Aar, Bevillingen lyder paa, men at en stor Deel af dem altid over-

bliver til det næste Aar, fordi Parterne ikke kan blive færdige. Over alt er vort Overslag i §§ 6 og 7 gjort i Forhold til, at Antecipationer skulde bevilges paa samme Maade, som hidtil er skeet. Gjør man deri Forandring, vil HRet sikkert ikke have Sager nok til Sessionens Ende i Februar 1792, men man vil derimod faae desto flere næste Aar.

§ 9.

Maaskee kunde Nogen ansee tjenligt at foreslaae flere Midler til Sagernes Tilendebringelse. Men man maa tillade os den Anmærkning, som Erfarenhed altfor ofte har sandet, at hvis disse Forslage kun grunde sig i theoretisk Speculation, da er denne i practiske Ting en meget usikker Veileder. Hvis man f. Ex. vilde tage September Maaned med til HRets Holdelse, troe vi ikke det lader sig gjøre, og det ere vi fuldkommen overbeviist om, at man saa kom til at holde op i December eller Januar Maaned. Thi passer man ikke, at de Norske Sagers Foretagelse beroer til i November Maaned, vil man geraade i Forlegenhed med at faae samme extraherede og i Stand, efterdi de Sager, som skal her til Staden med Skibsleilighed, ikke gjerne kommer før i August og September, undertiden ikke før i October Maaned, og der vil Tid til, deels at extrahere dem og deels at eftersee, om et eller andet Document mangler (hvilket ofte træffer), for da at faae det tilveiebragt. Vi tilstaae gjerne: det er overmaade let at tilraade en kgl. Befaling til Parterne, at deres Documenter skal være i Kjøbenhavn inden en vis Tid; det staaer og, som allerede erindret, tildeels i HRets Patent af 10 November 1774, dets § 5; men saalænge der ikke gaaer Paquetbaade til hver Hovedstad i de 3 vestlige og nordlige Stifter i Norge for at befordre Documenterne, og saalænge Parterne ikke kan fragte Skibe for at bringe en Pakke Documenter til Kjøbenhavn, gaaer det med slige Befalinger som med saa mange andre, at de enten maa tilbagekaldes eller man maa lade dem sove. At dette er Tilfældet med § 5 i Patentet af 1774 især, er ifølge § 3 indlysende. Og hvad er den sande Aarsag dertil, uden den, at man, da man gav slige Befalinger, skrev dem efter Theori, glemmende først at undersøge, om og Alting var passet til, at den Theori kunde exeqveres. Sæt nu endog, at man vilde drive Befalingen igjennem, fuldføre den i Patentet giorte Trusel og

dømme Sagerne for Udeblivelse, hvad vandtes da derved? Sagerne kom dog for igjen og den hele Følge blev, at man ved at gjøre Parterne 40 Rbd. fattigere opvakte velbeføiet Klage i Landet, fordi man havde givet Befalinger, som ikke kunde opfyldes, og hvilke Befalinger, som vel ere at mærke, i det Øvrige slet ingen reel Nytte medfører.

§ 10.

For at gjøre det endnu mere indlysende, at Sagernes skriftlige Afhandling ogsaa er, ei alene et tilstrækkeligt, men endog det eneste rette Middel til, uden Undersaatternes Knur og Klager, at forekomme Sagernes Overhaandtagelse, tillades det os endnu kortelig at berøre de tilfældige Aarsager, som i de sidste Aar have forøget deres Mængde. Disse ere følgende:

1) at Voteringen paa nærværende Tid varer længere i HRet end i forrige Tider, men dette er en Omstændighed, som Undersaatterne saa langt fra have Aarsag at klage over, at de meget mere bør ønske sig til Lykke dermed.

2) at Hof- og Stadsrets-Sagernes Antal paa HRets Orden i de sidste Aar er formeret til noget Mere end det dobbelte af, hvad de vare i de første Aar, efter at Hof- og Stadsretten var indrettet; men om de rimelige Aarsager dertil endog kunde opgives, ere de dog af den Beskaffenhed, at Regjeringen ei lettelig kan hæve dem.

3) at den Forøgelse af Handel og Vandel baade her i Landet og i Ostindien, som den sidste Krig medførte, har frembragt en Mængde, ikke alene meget betydelige, men vidtløftige og indviklede Sager, hvis Agering og Tilendebringelse medtog mere end sædvanlig Tid og hvorover et Antal af kortere Sager bleve upaakjendte i det Aar, de vare indstævnte til. Denne Aarsag hører imidlertid efter Haanden op, thi de fleste af det Slags Sager ere allerede paakjendte, og da Handelen har aftaget, vil de derfra udspringende Processer af sig selv høre op.

Regjeringen kan altsaa i Henseende til alt dette ikke tænke paa anden Indretning end den, der er.

§ 11.

Vi ville ikke nægte, at der jo kan være flere Aarsager, som ogsaa bidrager noget til Sagernes Formerelse, men efter

vor Indsigt ere disse ikke af den Betydenhed, som de maaskee ansees for; tildeels vilde det maaskee og blive vanskeligt nok, uden Besværinger at forandre dem. Til dette Slags Aarsager kan henregnes:

1) at summa appellabilis er saa ringe og at der endog desuagtet, skjøndt sjældent, gives Bevillinger, at uappellable Sager maa indstævnes og paakjendes. Det første er unægteligt, og ved at beregne Pengenes Værdi i Chr. 5tes Tid imod nu kunde man uden Uret forhøie Appellationssummen i Danmark og Norge, tilvisse med $^1/_2$ Deel af, hvad den er (thi for Island og de andre Colonier var det, i det Mindste i denne Tidspunct, mindre passende), men vil man prøve en Beregning over, hvormeget Sagernes Antal vilde formindskes ved saadan Forhøielse, blev det saare ubetydeligt. Let kunde det derimod hænde sig, at Undersaatterne vilde klage derover, maaskee og nogle fornærmedes derved.

2) at Processens Omkostninger sædvanlig gives saa lave, saa de ikke kan afskrække dem, som procedere temerair, at appellere. Men da et Forslag i den Henseende er udenfor den Kreds, hvortil vi have at indskrænke os, saa forbigaaes dette.

Dette er da vor uforgribelige Betænkning, som vi ydmygst indstille til HRets Overveielse og Bedømmelse.

Det vi have at tillægge er blot i den Deels Navn af Publico, der har betroet os at være sin Tolk, allerunderdanigst at bede, at Hs. Maj. vilde værdige det Frembragte sin allernaadigste Opmærksomhed og forsikkre sig, at Undersaatterne ikke vil finde Anledning til at besvære Regjeringen med Klager, saalænge man handler efter de heri opgivne og hidtil med Alles Tilfredshed befulgte Grundsætninger.

P. Uldall. J. M. Schønheyder. Skibsted. Schmidt. Haagen.
Lange. Wiwet. Hoftved. P. Rosenstand Goiske.
C. B. Brorson. P. Hersleb. Aagaard.

Til

Hr. Kammerherre og Justitiarius Urne.

(Høiesterets Erklæringsprotocol.)

XVIII.

a) Erklæring fra Høiesterets-Assessor Cordsen af 7 April 1791 angaaende Høiesterets-Sagernes Fremskyndelse.

Da det kgl. danske Cancellie haver alene forlangt HRets Betænkning om Muenligheden at faae saavel de overblevne som de til dette Aars HRet indstævnte Sager inden Januar Maaneds Sessions Slutning tilendebragte, saa skjønner jeg ikke, at man behøver at indlade sig i noget Forslag om Sagernes Formindskelse i Fremtiden, hvilket og vilde blive heel vanskeligt at iværksætte. Thi saalænge Fattigdom regjerer iblandt Folk; søger enhver debitor morosus gjerne at udsætte Søgsmaalet det længste mueligt og mangler sjælden Skingrunde til at besmykke sin Sag med. Trættelyst og anden Ondskab ere moralske Feil, som oftest foranlediger Processer, hvilke alene med en straffende Dom kan rettes. Antecipations-Bevillinger kan ingenlunde foraarsage Processernes Formerelse, thi udi de næsten 3 Aar, jeg forrettede Justitiarii Embede, bleve alle slige Bevillinger til at faae de til næst paafølgende Aars HRet indstævnte Sager paadømte i indeværende Aars HRet altid clausulerede: „saafremt Tid dertil bliver tilovers", hvorved de Søgende alene vandt dette, at de til næste Aar, hvortil de allerede vare indstævnte, straxen kunde blive foretagne, hvilket ingenlunde formerede Sagernes Antal, da det kan være ligegyldigt, hvad enten det sidste No. af Ordenens Sager bliver først foretaget eller det første, naar den dog som paadømt udgaaer; men bevilges Antecipationerne uden saadan Clausul, vil det foraarsage de overblivende Sagers Formerelse og give Advocaterne Anledning til at benytte sig af det dem givne beneficio. Udsættelsesbevillinger til nye Vidners Førelse og Documenters Fremlæggelse bør med megen Forsigtighed nægtes, især naar begge Parterne derudi ere enige, da en Dommer ved at anføre en rationem decidendi ofte kan give en Part Anledning til ved Vidner eller Documenter at afbevise samme.

Om beneficium paupertatis haver HRet for nogen Tid siden indgivet til det Danske Cancellie dens Betænkning, og er det ikke at paatvivle, at jo de fornødenste Oplysninger indhentes, førend samme bevilges. Naar her var Qvæstion om at see Processernes Antal i Fremtiden formindsket, kunde det gjorte Forslag om at faae summam appellabilem forhøiet, fortjene at tages i

Betragtning, ligesom jeg ogsaa i mine forhen afgivne Erklæringer derom ofte haver yttret mit Ønske, men fra Underretterne til Landsthinget bør efter mine Tanker ingen summa være inappellabel, ligesom det vel og bliver inter pia desideria at faae Birkethingene afskaffede, siden det er et Privilegium, som Faae ventelig vil renuncere paa. Desuden vil summæ appellabilis Bestemmelse meget beroe paa den nu forehavende Forandring med Myntvæsenet og Pengenes Værdi, som vil udgjøre 25 p. C. Forskjel efter nugjældende Værdi, ligesom det og vilde være meget betænkeligt, medmindre man altid var forvisset om, at Landsthingene vare besatte med de redeligste, kyndigste og erfarneste Mænd, da en fattig Mands Velfærd er ham ligesaa betydelig i Henseende til en liden summa, som en riig Mand i Henseende til en større.

Hvad angaaer det, her egentlig spørges om, i Henseende til dette Aars Ordensagers Afgjørelse inden Januarii Sessions Ende, da bør Advocaternes Betænkning, som er grundet paa Erfaring og factis, tages i nøieste Overveielse og komme i nogen Betragtning; thi den viser tydelig, at det er og bliver nødvendigt, at endeel Sager overbliver, for at have nogle at begynde den første Session med, ligesom der og efter deres gjørende Forslag kan haves et grundet Haab om at faae de fleste af Ordenens Sager tilendebragte. Thi naar man fraregner de allerede udagerede og til Doms opslagne skriftlige Sager, 21 i Tallet, og de endvidere af Advocaterne til skriftlig Behandling foreslagne 100, bliver alene tilbage 186, hvoraf nogle ere temmelig vidtløftige, som dog for det meste i de endnu tilbageværende sædvanlige 8 Maaneder kan ventes afgjorte, uden enten at medtage September Maaned eller Fredagene til mundtlig Plaidering, thi de 3 Maaneders Ferier ere, som Hr. Justitsraad Rested haver anmærket, høist nødvendige for de Tilforordnede til deres Helbreds Conservation og Recreation fra et i saa lang Tid udholdt møisommeligt og besværligt Arbeide, der i vanskelige Sager udfordrer Sindskræfternes Anstrængelse, ligesom og Advocaterne ofte ikke ere i bemeldte Maaned endnu bleven forsynede med de fra Nordlandene og langtfraliggende Steder indstævnte Sager, saaat det dermed fremdeles maa forblive ved den gamle Indretning: Fredagene ere for Advocaterne uundværlige baade til at bestyre deres Correspondance, læse paa de foretagne Sager og at tale med deres ofte herværende

Principaler samt at give Vedkommende consilia, hvilket de i forrige Tider berømte og meest brugte Advocater: Anchersen, Bang og Horn have forsikkret mig om; og de nu værende berømte og erfarneste Mænd ligeledes bevidne; derimod, naar Advocaterne tilholdes at bruge den mueligste Korthed ved Plaideringen samt at levere 7 skrevne Gjenparter af de vidtløftige Stævninger, Domsslutninger og andre Documenter, som verbotinus skulle skrives, kunde megen Tid vindes ved den mundtlige Plaidering. Til skriftlig Behandling bør de korteste Sager udtages, da vidtløftige Sager ville foraarsage vidtløftige Indlægge, hvis Gjennemlæsning og Conferering med Acterne vilde borttage alt for megen Tid og tildeels blive alt for kjedsommeligt. Samme skriftlige Sager bør ikke circulere uden mellem 10—11 af de Tilforordnede og saaledes inddeles, at de alle fik nogle, da de ei heller burde opholde dem altfor længe fra Circulering, men det snareste mueligt expedere samme, til hvilke Sagers Paadømmelse Fredagen kunde bruges, da man efter deres Beskaffenhed kan vente 3 à 4 paadømte, og saaledes mener jeg, at den tilsyne værende store Mængde af dette Aars indstævnte Sager, endskjøndt de i forrige Tider haver været større, bedst for den største Deel kunde afgjøres, hvilket ydmygst indstilles til det kgl. danske Cancellies nærmere Overveielse.

S. H. Cordsen.

(Høiesterets Erklæringsprotocol.)

b) Betænkning fra de andre Tilforordnede af 28 April 1791 angaaende Høiesterets-Sagernes Fremskyndelse.

I allerunderdanigst Følge af den os i Promemorie fra det kgl. Danske Cancellie under 3 f. M. meddeelte allern. Befaling angaaende et Forslag om, hvorledes saavel de fra sidstafvigte Aars HRet overblevne, som de for iaar indstævnte Sager i sammes Løb maatte kunne tilendebringes, have vi ikke alene selv overveiet, hvorudi et saadant Forslag kunde bestaae, men vi haver og derom indhentet samtlige HRets Advocaters Betænkning ansluttet medfølger.

Allerede forhen laae denne Sag os paa Hjertet, men dobbelt angelegen bliver den os nu, da det ikke mindre er vor Glæde end det er vor Pligt at bidrage, hvad vi formaae til Opfyldelse af Hs. Maj.s landsfaderlige Ønsker. Vi troe og, at

Advocaterne heri tænker ligesaa allerunderdanigst pligtskyldig som vi, og endskjøndt vi ikke ville gjøre alle de af dem yttrede Meninger, Sætninger og Følgeslutninger til vore, saa mene vi dog, at saamange deraf, som nærmest angaae Spørgsmaalet, og især de, som grunde sig paa Facta og Erfarenhed, fortjene megen Opmærksomhed. Dog betragtede vi Advocaterne i det Øjeblik, vi besluttede at raadføre os med dem, fornemmelig som de Mænd, der repræsenterer de iaar sagførende Parter selv, følgelig som de, der bedst kunde tale til deres egen Tarv og derved saa meget vissere høste Frugten af Hs. Maj.s allern. Omsorg for deres Vel. De mene da, at naar 100 Sager afhandles skriftlig og Voteringen deri foretages om Fredagen, Maalet vilde opnaaes, dette nemlig: at der ikke bliver flere Sager tilovers end det følgende Aars Orden kan taale; thi at nogle altid blive tilovers, ansee de endog for nødvendigt, naar Sessionen ikke skal udsættes for at standse i Utide. Vistnok vilde Advocaterne have holdt Ord i at affærdige disse 100 Sager fra deres Side i behørig Tid, dersom ikke et uformodentlig Dødsfald var indtruffet, som vi befrygte vil blive til nogen Hinder heri, da den nylig afdøde Secreterer Aagaard, en Mand, som vil savnes, skal have haft et betydeligt Antal Sager og disse nu maa fordeles paa andre Hænder; men imidlertid gjør vi os det Haab, at de øvrige værdige og arbeidsomme Mænd vil anstrænge alle deres Kræfter for at naae Tallet, og desuden vilde bemeldte Dødsfald ikke mindre være til Hinder i at udføre ethvert andet Forslag end i at udføre dette.

Næst nu at henholde os dertil, skulle vi endvidere indstille: om det ikke maatte overdrages Justitiarius efter Omstændighederne at træffe en eller anden Foranstaltning, som kunde bidrage til Hensigten, saasom:

At holde de saakaldte skriftlige Commissioner om Eftermiddagen, naar Fredag Formiddag anvendtes til Voteringen i samme Sager; at erindre Advocaterne om at benytte sig tillige af Sommerferierne til disse Sagers Afhandling og Fremme samt at Commissionerne deri da kunde holdes af de her tilbageblivende Tilforordnede, naar nye Sager bleve frembudne til Incamination; thi siden kunde de gaae til Besvarelse fra den ene Advocat til den anden, da de og strax, saasnart de vare blevne indladte til Doms, kunde begynde at circulere imellem de tilstedeværende Tilforordnede.

At naar mange skriftlige Sager paa en Gang løbe ind, især i Arbeidsmaanederne, de da maatte foretages til Votering og Paakjendelse, uagtet de ikke havde circuleret til alle Tilforordnede, naar ikkun saa mange havde læst dem og vare tilstede, at der i hver Sag kunde voteres af 9 Tilforordnede i det Mindste.

Endelig have vi og tænk't paa en Indretning, hvorved nogen Tid kunde spares, som den ellers fornødne, langsomme Læsning medtager, og som bestaaer deri: at Advocaterne i Sager, som forhandles mundtlig, indleverede 6 à 7 Gjenparter af Hoveddocumenterne, saavidt deraf kunde behøves Ord for Ord i Retten at annoteres, saavelsom af Stævningerne, saavidt Genus causæ og de paaankede Poster angaaer, samt af de foregaaende Dommes Conclusioner, dog disse saavelsom Stævningerne ikkun, naar de vare vidtløftige. Vi skulle saameget mindre formode, at Advocaterne, naar der skeer Forslag derom til dem af Justitiarius, ville vægre sig derved, som vi allerede have haft nogle Exempler paa, at de uanmodede have gjort det ved at meddele os Udtog af et og andet Document, hvis Nedskrivning vilde have medført for stor Vidtløftighed.

Treschow. Jacobi. Holtermann. Rested. Fridsch.
Drewsen. Sporon. Feddersen. Levetzau. Graah.

(Høiesterets Erklæringsprotocol.)

XIX.

Justitiarii Erklæring af 19 Juli 1793 over en Indstilling fra Justitssecretæren om Optagelse i Høiesterets-Domsacterne af Procuratorernes Paastande.

Vel har det ikke hidtil været brugeligt at lade de af Parterne eller deres Advocater for HRet nedlagte mundtlige Paastande i de dér plaiderede Sager indføre i de udstædende Domsacter, saaledes som det i Overhofrettens og andre Overretsdomsacter er sædvanligt, hvortil jeg ikke kan udfinde anden Aarsag end, at da HRets Dom, som i D. kgl. May.s høie Navn afsiges, er i den omtvistede Sag en uryggelig og uforanderlig

Lov, kunde de af Parterne eller deres Procuratorer nedlagte og undertiden overdrevne Paastande synes at være unødvendige til at indføres, siden det ofte kan hedde: iniqua postulantur, ut æqua obtineantur. Men da HRets Advocater dog desbedre for deres Principaler ved Paastandenes Indlemmelse i Acten kan retfærdiggjøre sig med at have nedlagt en efter deres Formening passende eller af Parterne forlangt Paastand, og samme i Almindelighed ikke er saa vidtløftig, at det kunde forhøie den sædvanlige Priis paa HRets Domsacters Betaling, undtagen i de Sager, som postviis blive mundtlig behandlede, samt paa det, der kunde være en Overeensstemmelse mellem Domsacterne i de mundtlig plaiderede og de skriftlige Sager, hvori Paastanden altid indføres, saa skulde jeg allerunderdanigst holde for, at den af Justitssecretæren gjorte Forestilling kunde nyde D. kgl. May.s allern. Bifald; men paa det, at de indførte Paastande kunde være desto mere paalidelige og have fuldkommen fidem, saa vilde det være nødvendigt, at Secretærerne ved Voteringsprotocollerne, som alene have disse Protocoller under deres Gjemme og Bevaring, bleve paalagte at meddele Justitssecretæren en Gjenpart af de i Sagerne nedlagte Paastande under deres Underskrift in fidem Protocolli, hvilket overordentlige Arbeide ikke kan foraarsage dem megen Umage, og saaledes skulde jeg allerunderdanigst indstille Forestillingen til allern. medholdig Resolution.

(Høiesterets Erklæringsprotocol.)

XX.

Rescript af 1 Juni 1791 til Høiesterets Tilforordnede.

Eftersom Os Elsk. Andreas Undall, Vores Kammerherre og Oberst samt Commandant paa Vort Land Bornholm hos Os allerunderd. har anholdt om, at de igjennem Vores Danske Cancellie ergangne Resolutioner, som indeholdes i dets Skrivelser af 22 August 1789 og 24 Juli 1790 til Os Elsk. Amtmand Heiberg samt 24 November 1789 til Os Elsk. Landsdommer Røggert og som angaae Udpantninger hos Constablerne paa bemeldte Bornholm for Udeblivelse fra Veiarbeide, ikke maatte

være ham hinderlige i, efter Lands Lov og Ret at faae paakjendt de 3 Sager, der af forrige HRets Procurator afg. Secreter Aagaard som befalet for Byfoged Niels Jespersen ere til Vores HRet mod Supplicanten indstævnte og paa den trykte Orden under Nr. 242, 243 og 244 findes anførte; Saa give Vi Eder hermed tilkiende, at ligesom det ikke har været disse Resolutioners Øiemærke, at virke Præjudicata i de Dele af Sagerne, som efter deres Natur bør høre under Domstolenes Paakjendelse, saa skal de ey heller være fornævnte Kammerherre Undall til Hinder i denne Henseende, men det overlades aldeles til Eder ved Dom at afgiøre Alt det, der ikke befindes at bør henføres til actus magistrales, hvilket naturligviis ikke hører til Retternes Bedømmelse.

(Canc. Archivet.)

XXI.

a) Rescript af 30 Marts 1742 til Rector ved Kjøbenhavns Universitet.

Da det af en fra Vores Generalprocureur, Os Elsk. Jens Severin Wartberg, Vores Justitsraad pp. til Os indkommen Forestilling er Os allerunderd. blevet foredraget, hvorledes Christian Bentzon, Byfoged udi Vor Kjøbstad Stubbekjøbing, efter at have udi en Sag mellem hannem og Sognepræsten sammesteds, navnlig Erich Hollænder og Hustrue, er ved Vores HRet d. 9 Maji afvigte Aar for sine imod bemeldte Sognepræst og Hustrue udi Ord og Gjerning forøvede, uanstændige og ubeføiede Angribelser samt ligeledes under Processen imod dem og flere brugte skammelige, grove og ærerørige Beskyldninger og Tillæg, bleven dømt udi Omkostninger samt endeel Mulcter at betale, har derefter understaaet sig ved tvende trykte og ved Aviserne publicerede Notificationer at lade intimere og bekjendtgjøre, at hand efter endeel anbudne Prænumerationslodder havde forfattet et Compendium af forskrevne paadømte Sag og Procesact, hvorudi til Publici Igjennemlæsning skulle anføres Extract af alle Beviser, Indlegge, Procedur og Domme, det hand saaledes agtede at lade komme i Trykken,

for derved at ville indsamle de ved bemeldte HRets Dom idømte Bøder og Omkostninger, med videre samme Notifications Indhold; og det derhos er fornummen, at Directeuren over Vores Bogtrykkeri Johan Georg Höpfner imod det ham derfor lovede og gifne Præmie haver antaget disse Notificationer til at trykke og ved Aviserne at lade indføre, endskjøndt han selv vil tilstaae, at hand haver anseet bemeldte Notification paa Byfoged Bentzons Side som phantastisk og ganske usædvanlig, berettende ellers at have fra sig leveret den til ham indleverede Concept, hvorefter Notificationen er trykt, og at han ikke veed eller kjender Personen, som samme har indleveret, ligesom den ey heller af nogen findes underskrevet: Saa er nu hermed Vores allern. Villie og Befaling, at Du for Dig indkalder Directeuren ved Vores Bogtrykkeri, fornævnte Johan Georg Höpfner, og ham i Overværelse af samtlige Professoribus for sit ubesindige og dristige Forhold i at trykke og bekjendtgjøre en saa kiendelig ublu Notification og Begjæring til Collect, tilstrækkelig reprimandere, samt tilholder, at hand strax haver at erlægge 20 Rbd.s Mulct til Conventhusets Fattige, saafremt hand ey viser sin Mand eller beviisligen tilkiendegiver, hvo den Person er, som samme Notification udi Bogtrykkeriet haver leveret og hannem haver betalt for, at samme ved Aviserne maatte blive bekiendtgjort, og endelig advarer ham, at hand efterdags bruger mere Eftertanke og Forsigtighed i at skiønne om, hvad som ved Aviserne eller i andre Maader maa trykkes og notificeres eller ikke.

(Sjæll. Tegn.)

b) Rescript af 31 Mai 1765 til Overpræsident, Borgmestre og Raad i Kjøbenhavn.

Som Os allerunderd. er bleven forestillet, at efter at Reinhard Iselin, Kjøb- og Handelsmand i Vores kgl. Residentsstad Kjøbenhavn ved en udi Vores HRet d. 4 October næstafvigt afsagde Dom, som confirmerer den af nu afg. Conferentsraad Christopher Bartholin Eichel samt Os Elsk. Bolle Willum Luxdorph etc., Peter Kofod Ancher etc. og Admiralitets Præsident Wilhelm Korn som Commissarier forhen givne Kjendelse, var bleven tilfunden at erstatte Skaden

for et af ham for Vores combinerede Admiralitets- og Commissariats Collegio forskreven Qvantum Hamp, hvoraf en stor Deel befandtes uduelig til Skibsredskab og en Deel tør og raadden, er 2 Dage derefter udi Trykken udkommet et saakaldet Species Facti i denne Sag uden Navn, der dog ei nær i alle Poster skal være overeensstemmende med Sagens sande Beskaffenhed og i den Henseende ei heller tilforladelig, hvilket saa kaldede Species Facti ydermere findes tilføiet et Postscriptum, hvorved meldes, at uagtet alle i bemeldte Specie Facti ommeldte Omstændigheder var dog Sagen bleven tabt, og det af den fra Reinhard Iselin herover indhentede allerunderdanigste Erklæring erfares, at han vedgaaer at have ladet dette Species facti forfatte og ved Boghandler Philibert i bemeldte Kjøbenhavn trykke, dog ikke i anden Hensigt, end for at conservere sin Credit og Reputation og ikke for at ledere Nogen eller erindre Noget imod Vores HRets Dom, som han havde efterkommet. Da om end skjøndt det ikke er Iselin eller nogen Kjøbmand formeent at søge at conservere sin Credit og Reputation, saa dog, da fornævnte Iselins Omgang og Forhold i denne Sag, ved at have først bekjendtgjort et saadant Species Facti, efter at Vores HRets Dom var gaaet, og ved tillagte Postscripter at have insinueret, at han formeente sig fornærmet ved den afsagte Dom, som ifølge den undersatte Datum ikke kunde være anden end HRets Dom, kan ei andet end ansees dristig og formastelig, og hvorved den Ærbødighed, Enhver skylder Vores HRets Domme, der afsiges i Vores Navn, tilsidesættes, er Vores allern. Villie og Befaling, at I tilkjendegiver fornævnte Reinhard Iselin, at han for sin i ommeldte Maade begaaede Forseelse haver at bøde 500 Rbd. til Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn og 500 Rbd. til Vores Justitscasse, medmindre han vil være Vores Generalfiscals Tiltale underlagt, og hvorom I hans nærmere Erklæring og Svar til Vores danske Cancellie strax have at indsende til videre føiende Foranstaltning. Og hvad sig Boghandler Philibert angaaer, der uden Approbation haver trykt dette Species Facti, da have I at paalægge ham til Vores Justitscassa at bøde 30 Rbd., som I af hannem have at imodtage og bemeldte Cassa at beregne til Indtægt samt til Vores Rentekammer at lade levere.

(Sjæll. Tegn,)

XXII.

Justitskassens Lønningsliste for 1769—70.

Justitiarius Berregaard	2000	Rbd.
Baron J. Juel Wind	1500	—
Hjelmstjerne	500	—
Klevenfeldt	500	—
Weyse	1000	—
K. Ancher	800	—
Hoppe	1000	—
Brinck-Seidelin	1000	—
Cordsen	1000	—
Reiche	1000	—
Sevel som HRetsassessor	500	—
— for Justitskassen	200	—
Bagger	500	—
Korn	500	—
Justitsr. Jens Broch	100	—
Secreteer M. Treschow	200	—
	12300	Rbd.

XXIII.

Reglement for Høiesteret og dertil hørende Betjente af 7 December 1771.

1.	Justitiarius, Geh. Raad Jens Kragh Juel Wind	3000	Rbd.
2.	Conf. Raad H. Hjelmstjerne som Assessor	1500	—
3.	Etatsr. Peder Hoppe	1200	—
4.	Etatsr. H. D. Brinck-Seidelin	1200	—
5.	Etatsr. J. F. Reiche	1200	—
6.	Etatsr. S. H. Cordsen	1200	—
7.	Etatsr. F. C. Sevel	1000	—
8.	Kmjkr. A. P. Levetzau	1000	—
9.	Justitsr. J. P. Bagger	1000	—
10.	Justitsr. W. F. Korn	1000	—
11.	Justitsr. J. J. Anchersen	1000	—

12. Assessor H. Hagerup	1000	Rbd.
13. Assessor M. Treschow	1000	—
14. Assessor L. Debes	1000	—
15. Justitsr. H. Borch som Justitssecr.	800	—
16. H. H. Könnemann som Secr. ved Protoc.	300	—
17. P. Feddersen ligeledes	300	—
18. Mads Fridsch do.	300	—
19. Jens Hanssen som Cancellist i Justitscont.	300	—
20. 2de Copister i samme Contoir à 150 Rbd. hver	300	—
21. Justitiarii Haandskriver	200	—
22. Niels Bruun som HRets Bud	120	—
Summa	19920	Rbd.

1. Foranførte Lønninger beregnes fra 1 Januar 1772 og skal foranførte Personer være befriede for alle Extra-afgifter og Afkortninger af deres Gage.
2. De Budet Niels Bruun tillagde 120 Rbd. beregnes ham fra 1 Mai udi indeværende Aar, da hans Løn ved Cancelliet ophørte.
3. De til Justitscontoiret udfordrende Skrive-Materialier maa Justitz-Secreteren ved Aarets Udgang efter Regning af Vores Cassa gotgiøres, dog kand efter et eller to Aars Prøveaar noget Vist derfor i Reglementet fastsættes.
4. Alle de ved HRet og Justitz Contoiret faldende Sportler skal beregnes og afleveres til Vores almindelige Zahl-Cassa, af hvilken Cassa Lønningerne og Omkostningerne for HRet herefter skal udbetales.

(Canc. Archivet.)

XXIV.

Forestilling fra Cancelliet af 8 October 1777 angaaende Høiesterets-Secretærernes Adkomster.

Secretererne ved HRets Protocoller Feddersen, Thestrup og Nørregaard beder, at skjøndt det i den HRet i Aaret 1771 meddeelte Instruction er fastsat, at Ingen maa gjøre Ansøgning om at blive Tilforordnet i HRet, medmindre han i nogle

Aar har været Assessor i Hof- og Stadsretten eller beklædet et andet Dommere-Embede, deri dog maatte skee en Undtagelse i Henseende til Secretererne, saaledes at, naar de havde sat lang Tid nok for at kunne erhverve de fornødne practiske Kundskaber og de vare forsynede med de øvrige Egenskaber, som udfordres til at blive Assessor i HRet, det da ikke maatte være dem hinderligt i at blive forfremmede til Tilforordnede i HRet, at de tilforn ikke havde beklædt noget Dommer-Embede. De grunder saadan deres Ansøgning paa, at Secretererne har langt større Leilighed end Andre til at erhverve sig den practiske Kundskab i alle Lovkyndighedens Dele, efterdi i HRet forekommer alle muelige Slags Sager fra begge Rigerne, ligesom og HRets Tilforordnede, som skal bedømme de Søgendes Duelighed, naar de aflægger Prøve-Vota, har bedre Anledning til at kjende Secreterernes Capacitet af de førte Protocoller og de Relationer, de i Livssager forfatter; og som deres øconomiske Forfatning ikke tillader dem at afstaae fra den Gage, de har ved Protocollen, for at gaae ind som surnumeraire Assessorer i Hof- og Stadsretten, saa, naar disse ved forefaldende Vacance preferablement skulle træde til Løn, betages Secretererne at gaae denne i Instruxen befalede Tour for at naae det Maal, de sigter til. Justitiarius har i en paategnet Erklæring udtalt, at der udfordres megen Capacitet til at føre en god Protocol i HRet, og at der haves adskillige Exempler paa, at Secretererne i forrige Tider lige fra Protocollen ere beskikkede til Assessorer i HRet, saaat, om D. Maj. ved forefaldende Vacance ville beskikke Secreterer Feddersen, som den ældste, efter aflagt Prøve til Assessor i HRet, synes det, som Retten kunne blive vel tjent med ham; men Justitiarius tør ingenlunde raade til, at Secretererne i Almindelighed lige fra Protocollen skulle befordres til Assessorer i HRet, da de ikke alle have lige Talents. Det, som ellers har givet Anledning til denne Ansøgning, er, at naar D. Maj. beskikker de surnumeraire Assessores i Hof- og Stadsretten, ville dem derved betages Haab til videre Forfremmelse; han indstiller derfor:

1) om D. Maj. til Opmuntring for Secretererne ved HRets Protocoller, naar de derved havde signaliseret sig og givet kjendelige Prøver paa Beqvemhed, ville tillade en saadan Secreterer ved forefaldende Vacance at votere paa Prøve i HRet,

2) at bemeldte Secreterere, naar de i 5 à 6 Aar havde viist deres Beqvemhed, maatte have nærmest Adgang til at blive Assessorer i Hof- og Stadsretten, og naar de dér i nogle Aar havde udmærket sig, da foreslaaes til at blive Tilforordnede i HRet, naar de havde opfyldt, hvad i Instruxen fordres af dem.

Cancelliet skulle indstille: om ikke Secretererne ved HRets Protocoller, naar de i nogle Aar havde viist Prøver paa deres Duelighed, maatte have nærmest Adgang til at indtræde i Hof- og Stadsretten; men iøvrigt saavel i Henseende til Feddersen som Secretererne i Almindelighed at forblive ved HRets Instrux.

(Canc. Archivet.)

XXV.

Justitiarius v. d. Ostens Forestilling af 14 Januar 1784 angaaende Placat af 12 Mai s. A.

De kgl. Bevillinger, hvorved en Part faaer Tilladelse at fremkomme med nye Documenter til Paakjendelse i HRet, foraarsager ikke alene Uleilighed, men endog ofte skader og fornærmer den anden Part. Det mindste er, at Sagens Natur derover ofte forandres, saa HRet i mange Sager maa paakjende en Qvæstion, som ei har været for de andre Retter; men det, at saadanne nye Documenter først blive Vederpartens Fuldmægtig communiceret 8 Dage før Sagens Foretagelse i Retten, kan paa mange Maader skade Vederparten. Undertiden maa dennes Fuldmægtig søge Sagen udsat for at correspondere med sin Principal om Beskaffenheden af disse nye Documenter. Undertiden maa han søge nye Documenter til de andres Afbeviisning. Undertiden bliver Sagen mere dunkel, just formedelst de nye Documenter, som kan have den Anseelse af Troværdighed, at de ei, som urigtige, bør imodsiges eg derfore kan nyde Reflexion eller Medhold i Retten, uagtet der om deres Sandhed kan være megen Tvivl. Dette har jeg under adskillige Sagers Procedure erfaret, og nogle Advocater have endog udenfor Skranken beklaget sig derover med Ønske,

at der i saadan Henseende maatte skee nogen Forandring. Den Part, der i lang Tid ved nogle Retter har procederet og forsømt sin Pligt at oplyse sin Sag, er ikke meget at beklage, om han herved endog tabte noget af sin Ret. Dog ganske at nægte saadanne Bevillinger, er ikke min Tanke, thi det kunde være for haardt i Betragtning, at den Forsømmelse ofte reiser sig fra de brugte Procuratores ved Underretterne, deres Skjødesløshed, allerhelst naar de ere befalede. Men en Indskrænkelse og nøiere Bestemmelse i Henseende til den Communication, som Vederparten deraf burde have, troer jeg at være høist nødvendig, og det saaledes, at de nye Documenter communiceres Vederparten selv, som paa Stedet bedst kan undersøge deres Rigtighed, og at det skete saa lang Tid i Forveien, at ham ei derved blev beskaaret Leilighed og Tid til at erhverve sig Contrabeviser, hvilket kunde bestemmes til den Tid, HRets Stævnings Forkyndelse er befalet, dog kunde Parterne imodtage en kortere Tid, for at faae deres Sag desto før ind for HRet, ligesom det maatte være Vederparten tilladt, endog uden Bevilling, at fremkomme med nye Documenter til Afbeviisning, dog at disse ligeledes blive hans Vederpart communicerede. Jeg skulde derfor indstille til D. Maj.s nærmere Resolution og allern. Befaling:

. . . .

(Her følger Indholdet af Placat af 12 Mai 1784 omtrent ordret, kun at Ordene i Pl.s § 2: „medmindre hans Fuldmægtig her paa Stedet er villig at imodtage dem“ ikke findes i v. d. Ostens Forslag.)

(Canc. Archivet.)

XXVI.

Forestilling fra Justitiarius v. d. Osten af 18 Februar 1784 angaaende Rescript af 7 April s. A.

Det hænder sig undertiden, at udi en Sag for HRet møder kuns en af Parterne. Naar den Mødende alene paastaaer de ergangne Domme confirmeret, kan den Udeblivende ved sin Udeblivelse ikke tilføies nogen Uret; men naar den Mødende

procederer til Dommens Underkjendelse, kunde det let skee, at den Udeblivende blev fornærmet, uagtet han bør vente sig beskjærmet ved 1—4—30 og 31, da en Procurator kunde forglemme de i HRets Instrux anbefalede Pligter ved ei at lade høre alle de fornødne Documenter og Retten ikke heller saa hastig kunde blive oplyst om Sagen, at den Udeblivende lettelig kunde blive fornærmet ved HRets Dom, som næsten blev umuelig at redressere, siden man ei af Protocollerne kan erfare alle de Documenter, som i en Sag bliver læst. Unægtelig fordrer HRets Ære og Pligt at vaage over alle Parters, endog de udeblivendes Ret og Velfærd, hvorover jeg med Rettens Tilforordnede har overveiet et sligt Tilfælde, for at udfinde det beqvemmeste Middel til at afværge et saa farligt Onde. Næsten Alle ere enige udi en slags Forandring eller Forsigtighed med ei saa hastig at paakjende en Sag, som en Part procederer til den ergangne Doms Underkjendelse, og den anden med Tilsvar ganske udebliver. Nogle formeene, at naar en saadan Sag var udageret og man frygtede, at den mødende Procurator ikke havde oplyst Sagen, som han burde, skulde een Assessor udnævnes til at tage Sagens Documenter hjem og referere dem Dagen efter for Retten, inden der i samme blev voteret, hvilket for omtrent 40 Aar siden engang skal være passeret. Andre formeene, at man før Sagens Foretagelse i Retten skulde affordre Sagens Documenter og lade dem circulere iblandt alle eller nogle af Assessorerne. De Fleste derimod formeene, at saadan Sag burde skriftlig behandles af den mødende Part, siden circulere og blive paadømt som andre Sager, der ellers skriftlig blive behandlede. Enhver af disse Maader kan have sine Vanskeligheder, men efter mine Tanker vil den blive den bedste, som kan sikkrest forebygge de Skrøbeligheder og Mangler, enhver Indretning kan føre med sig. Den Maade at lade saadan Sag ved een Assessor referere, er den korteste til at faae den paadømt, men tillige den vanskeligste at udføre, idet at Retten først skulde kjende, at Sagen var saa slet ført, at den burde refereres, dernæst at vælge den Assessor, hvis Flid og Duelighed man havde størst Tro til, uagtet Præsumtionen bør for alle være lige, og endelig var det at fornye Rettens ældgamle Indretning af Referendarier, som med god Grund maa være afskaffet.

Den Forskjel paa at affordre Sagens Documenter og lade dem circulere før Sagens Foretagelse i Retten og paa Sagens skriftlige Procedure er liden i Henseende til det Ophold, som Sagen maatte lide i dens Paakjendelse. I første Tilfælde skaanede man vel Procuratoren for at skrive et Indlæg, men saa erfarede man ikke, hvad Paastand han vilde nedlægge, og ved Proceduren i Retten tabte man tillige Tid. Hvad derimod især haves imod den skriftlige Behandling er, at naar slig Indretning blev bekjendt, saa ville de Parter, som ved forrige Instants havde vundet, paa Grund af Fortroelighed til Retten, at den ved at læse Sagens Documenter ei kunde surpreneres af den mødende Part, udeblive, og saaledes ville man blive overvældet med saa meget Arbeide, at man vanskelig kunde overkomme det. Men jeg skulde troe, at det ikke er at befrygte, da de Fleste haver deres Sag kjær og søger, saavidt mueligt, at gjøre deres formeentlige Ret bekjendt og almindelig vil have yderligere Omkostninger af deres Vederpart, og hvis man skulle faae meget at bestille med deslige Sager, kunde man igjen haabe, at Sessionerne i Retten bleve desto kortere. Overalt er den skriftlige Behandling den, som i anden Tilfælde er anbefalet, og almindelig den sikkreste at iværksætte.

I Betragtning af forestaaende skulle jeg allerunderdan. indstille: Om D. Maj. ved et Rescript ville befale, at naar Justitiarius af den fra Procuratorerne indkomne Liste over de dem anbetroede Sager eller siden maatte erfare, at udi de Sager, som paa Chartet er anslaget, kuns een Procurator er engageret og Contraparten ei heller selv vil møde, da skulle Justitiarius være bemyndiget at tilholde den Procurator eller Part, som allene ville møde, at ifald han agter at procedere Hovedsagen til den paaankede Doms Underkjendelse, da skulle han tillige med Acterne og sin Extract levere et skriftligt Indlæg til Justitiarius, som da besørger, at Sagen circulerer imellem Rettens Tilforordnede og siden i Retten til Paakjendelse foretages, ligesom andre Sager, der skriftlig har været procederet.

(Canc. Archivet.)

XXVII.

Vedrørende Placat af 12 October 1787 om Udeblivelsesdomme i Høiesteret.

a) Promemoria fra Generalfiscal Uldall af 4 Juni 1787.

Blandt de til indeværende Aars HRet indstævnte Kjøbenhavnske Sager have været 2, som ere blevne dømte for Udeblivelse, nemlig Nr. 54 og 67, hvoraf den første reiser sig fra en Revers og den sidste fra en Vexel, som Citanterne i Hof- og Stadsretten vare dømte til at betale. Efter at Udeblivelsesdommene vare erholdte beskrevne og jeg paa de Indstævntes Vegne lod samme forkynde for Citanterne med Forlangende af Betaling saavel for Hovedsummerne, som for den idømte Kost og Tæring, have de svaret: at de ei endnu agtede at betale de første, efterdi de maaskee kunde faae i Sinde at gaae frem med Sagerne i HRet, ligesom de og formeente, at der ei kunde gjøres Execution hos dem, siden de endnu havde HRets-Stævningerne i deres Hænder, hvilke efter deres Tanker maa hindre Execution af Hof- og Stadsretsdommen, saalænge der endnu er een, endog med kgl. Bevilling udsat Kjøbenhavnsk Sag upaadømt tilbage. Disse Udflugter synes imidlertid at stride mod en god Rettergangs Orden. Det er unægteligt, at en Part, der modtvillig udebliver, naar hans Sag paaberaabes, paa den Maade nyder Beneficia og en Udsættelse i Betalingen, som den, der ærer Retten og fremfører sin Sag, er udsat fra. En Omstændighed, der er saameget mere odiøs, som Appellen gjerne i det Slags Sager er temerair! Det hænder iligemaade ofte, at en eller anden Sag kan med kgl. Bevilling udsættes hele Aar, og deraf kunde en anden udeblivende Refractarius lettelig vilde tilegne sig Nytten, naar det traf sig, at hans Sag var paadømt i samme Provinds som den udsatte Sag. Endelig er det og uvist, hvorvidt en Namsdom, der er over Aar og Dag gammel, i Følge Forordningen af 17 Maii 1690 kan exeqveres, naar der i HRet er gaaet en blot Udeblivelsesdom. Vel er det at formode, at HRet ei vilde bifalde saadanne Paafund, men det er dog haardt, at Undersaatterne i deslige Anledninger skal udsættes for Processer, hvis Udfald altid er uvist, skjøndt de sikkert medføre Penges Spilde. I den Anledning tager jeg

mig derfor den Frihed, underdanig at foreslaae til Deres høigrevelige Excellences behagelige Overveielse, om det ei maatte synes nyttigt at udvirke en Anordning:

at det vel maa have sit Forblivende ved Lovens 1 B. 3 Cap. 16 Art. og 4 Cap. 33 Art. samt HRets Patent i Henseende til de HRets Sager, hvori Citanten udebliver. Men at dog de, hvis Sager enten allerede ere eller herefter blive dømte for Udeblivelse, skulle være pligtige inden 14 Dage, de første efter Anordningens Bekjendtgjørelse og de sidste, efter at Dommen i HRet er afsagt, at betale den idømte Mulct 40 Rbd. til Christianshavns Kirke og hos Justitiarium at begjære Sagen paany opslaaet til Foretagelse i HRet, om de ellers vil udeholde Vederparten fra at lade den paaankede Dom ved Execution fyldestgjøre. Rettens Betjente skulle derfor være pligtige, naar nogen Part med HRets Doms Act beviser, Citanten i Sagen at være udebleven, og denne ei strax med Qvittering fra Christianshavns Kirke og Attest fra HRets Justitz-Contoir godtgjør, at han inden forbemeldte 14 Dage har betalt Mulcten og begjært Sagen paany opslaaet, at give Execution efter den paaankede Dom, lige saa fuldt og med samme Hurtighed, som om den i HRet var stadfæstet. Saa maa det og staae Domhaveren frit for at lade det exeqverede Gods paa lovlig Maade gjøre i Penge til sin Betaling, og skulde den for Udeblivelse dømte Part derefter end gaae frem med Sagen i HRet og erholde Forandring i eller Frifindelse for den exeqverede Dom, skal han dog være pligtig at bære alle paa Executionsforretningen og den derefter erhvervede Betaling gangne Omkostninger.

Kjøbenhavn d. 4 Juni 1787.

Uldall.

(Akterne i Canc. Archivet.)

b) Promemória fra Justitiarius v. d. Osten til Cancelliet af 7 Juni 1787.

Lovens 1—3—16 befaler, at den, som har stævnet til HRet, skal betale 80 Lod Sølv, inden det tillades ham at komme frem

med Sagen igjen, og den paafølgende 4de Capitel 33te Art., at hvis han ikke møder, inden den Provindses Sager, som hans Sag hører til, have Ende, bør han aldeles have tabt Sagen. I Overeensstemmelse hermed blive de saakaldte Udeblivelsesdomme forfattede. Men den Terminus „inden den Provindses Sager haver Ende“ er efter Erfarenhed ikke saa passelig, da Sagerne nu sjelden formedelst mellemkommende Anticipations- og Udsættelsesbevilgninger blive foretagne efter Nummerne i HRets Orden; thi den Termin kan i visse Sager være for lang og i andre for kort; for lang, naar en saadan Sag iblandt en Provindses første Sager kommer for, og denne Provindses Sager formedelst anden mellemkommende lettelig ei haver Ende førend i en af HRets følgende Sessioner, ja maaskee ikke i et eller flere Aar, saa kan den Indstævnte ikke faae den forhen faldne Dom exeqveret, thi saalænge der endnu staaer nogle af den Provindses Sager tilbage paa HRets Orden, saa kan den udeblevne Citant ikke siges endelig at have tabt Sagen. For kort er denne Termin, naar saadan en Sag er iblandt en Provindses sidste Sager, ja maaskee den allersidste, thi da har den udeblivende Citant strax aldeles tabt Sagen, uagtet der kunde være de Omstændigheder, som hindrede ham fra at møde i rette Tid. I Henseende til det første har Justitsraad Uldall i hosfølgende Promemoria opgivet 2de i denne Session saaledes paadømte Sager, hvoraf han har taget Anledning at ønske og foreslaae en Forandring i Lovens Bydende, og herudi er jeg enig med ham. Men i Henseende til den af ham foreslaaede Maade er jeg ikke ganske enig, og især dissenterer jeg med ham derudi, at han vil, at Anordningen skulde angaae de allerede faldne Domme, som ifølge den endnu gjældende Lov ere afsagte og som mig synes ikke uden temeraire Udflugter jo snart maa kunde exeqveres; thi de efter særdeles Bevilgning udsatte Sager kan ei regnes blandt dem, som Loven forstaaer: „inden Provindsens Sager have Ende.“ Derimod troer jeg Forandringen høist nyttig og nødvendig i Hensigt til den følgende Tid, og efter mine Tanker var det nok, at det ved en Placat blev bekjendtgjort denne Forandring i Lovens 1—3—16 og 4—33 samt HRets Patent: at den, som haver stævnet til HRet og ikke møder, skal betale 80 Lod Sølv til Vor Frelsers Kirke, førend det tillades ham med den Sag at gaae i Rette, og saa-

fremt han ikke inden 3 Uger melder sig med Qvittering for, at bemeldte 80 Lod Sølv ere betalte, bør han aldeles have tabt Sagen og ei tilstædes videre derpaa at tale.

Saaledes troer jeg, at alle Hindringer for Executionen af sig selv vil bortfalde, hvilket jeg overlader til det kgl. Danske Cancellies nærmere Omdømme og Forestilling til Kongen.

(Høiesterets Erklæringsprotocol.)

HENVIISNINGER
OG
OPLYSNINGER.

Indledning.

1. J. E. Larsens saml. Skrifter I Afd. 2det B. p. 305 ff.
2. Ang. den omtrent samtidige Anerkjendelse af Kongens dømmende Myndighed i Sverrig og dennes senere Udvikling henvises til Hugo Blomberg: Om Sveriges Högsta Domstols statsrättsliga Ställning och Betydelse, optagen i Upsala Universitets Årsskrift for 1880 (Juridik II), p. 8 ff.
3. J. E. Larsen l. c. 1 Afd. 2det B. p. 314 ff. og Stemanns Retshistorie p. 324—25.
4. Geheimearchivets Aarsberetn. II p. 14.
5. J. E. Larsen l. c. I Afd. 2det B. p. 252 og 315 samt Stemann l. c. p. 83.
6. Rosenvinges Retshistorie, 3die Udgave p. 366 ff. og Stemann l. c. p. 217 ff., jfr. om den noget langsommere Udvikling i Sverrig H. Blomberg l. c. p. 9.
7. Geheimearchivets Aarsberetn. II p. 10.
8. Allen: De 3 nordiske Rigers Historie II p. 592—93 og Rosenvinges Gl. danske Domme I Fortalen XXV og II Fortalen XXVI—XXVII.
9. J. E. Larsen l. c. I Afd. 2det B. p. 228, Geheimearchivets Aarsberetn. II p. 13 og Reinhardt: Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning p. 287, jfr. p. 218—19.
10. J. E. Larsen l. c. I Afd. 2det B. p. 229.
11. Nye Danske Magazin V p. 108.
12. Om den Rolle, som det svenske Rigsraad en Tidlang spillede gjennem den i Praxis kjendte Form for Udøvelsen af den kgl. Domsret: „Konungens Dom jämte sitt råd“ ved Siden af de i Lovene alene omtalte locale „räfsingating“, „konungs räfst“ eller „rättareting“, henvises til Blomberg l. c. p. 13 ff.
13. Geh. Aarsberetn. II p. 51.
14. Allen l. c. V p. 589 ff.

15. Geh. Aarsberetn. II p. 59.
16. Allen l. c. III 2 p. 21 og J. E. Larsen l. c. I Afd 2det B. p. 318 Anm. 5 samt Rosenvinges Saml. af gl. danske Love 4de Del p. 11—12 og p. 113—14.
17. Geh. Aarsberetn. II p. 65 ff.
18. Allen l. c. II p. 40 og Nye danske Magazin V. p. 47—48.
19. Rosenvinges Saml. af gl. danske Love 4de Deel p. 153.
20. Geh. Aarsberetn. II p. 87.
21. See nærmere Stemanns Retshistorie p. 262 ff.
22. V. A. Secher: Samling af Kongens Retterthings Domme 1595—1604 Indledn. p. II.
23. Cfr. Durells Relation i Suhms Saml. II 3die H. p. 44 ff., hvori det hedder: „Herredagen er den Ret, som beklædes af Kongen og Rigets Raad" o. s. v.
24. Secher l. c. Indledn. p. III og X. Anm. 2.
25. Historisk Tidsskrift I p. 301 ff..
26. T. H. Aschehoug: Norges off. Ret I Afd. p. 220—21, 222 ff., 382—83, jfr. ogsaa Fr. Brandt: Den norske Retshistorie II p. 208 ff. og Keyser: Norges Stats- og Retsforfatning i Middelalderen p. 242 ff.

Første Periode.

---

1. S. Lagerbring: Nya Stats-Historien i Sammandrag I p. 127—28.
2. Aschehoug: Norges off. Ret I Afd. p. 386—87.
3. Holbergs Danmarkshistorie (Levins Udgave) III p. 321 ff.
4. Hist. Tidsskrift V R. 2det B. p. 654 ff.
5. Beckers Saml. til Danmarks Historie I p. 221.
6. See t. Ex. en saadan Bestalling for Henrik Rantzau i Rentekammerets originale Bestallinger 1660—62.
7. Rentekammerets Bestallingsbog 4ª.
8. Danske Mag. V p. 32, jfr. Beckers Saml. I p. 310—11.
9. Suhms Saml. II 3die H. p. 44 ff.
10. Danske Saml. II R. 2det B. p. 77—78.
11. See i det Hele Herredags-Dombøgerne paa Geheimearchivet
12. Langebæks Souverainitetshistorie i Indbydelsesskrift fra Sorø Academies Skole for 1831 p. 37.
13. Minerva for August 1792 p. 177.
14. v. Cronhelm: Corpus statutorum provincialium Holsatiae, Altona 1750 p. 137—40. Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie 1660—1720 I p. 78—79. J. F. Hansen: Staatsbeschreibung des Herzogthums Schleswig p. 279 ff. og N. Falck: Handbuch des Schl.-Holsteinischen Privatrechts III 1 p. 230 ff.
15. Edv. Holm: l. c. I p. 67.
16. See herved Blomberg: Om Sveriges Högsta Domstols statsrättsliga Ställning osv. p. 29 ff. Nord. Retsencyklopædi: den svenska Processen 1ste Afd. p. 15 m. fl. og den nordiske Statsret p. 413, 417 ff. Naumann: Sveriges Statsförfatningsret (Udg. fra 1844) I p. 139—40 m. fl.
17. F. F. Carlson: Sveriges historia under konungarne af Pfalziska Huset II p. 99 ff.
18. Sjæll. Tegnelser.
19. Sjæll. Tegnelser.
20. Edv. Holm: l. c. I p. 49—50.
21. Findes alle i Sjæll. Tegnelser.
22. Gödes Samling af Forordninger.
23. Kvartudgaven af Forordningerne.

24. See saaledes J. E. Larsen l. c. I Afd. 2det B. p. 321 og Schlegels Statsret I p. 184.
25. Edv. Holm l. c. I Henviisninger p. 23 under 8), hvor dog kun Slutningen af Betænkningen gjengives, medens Begyndelsen gaaer ud paa: „at med Landstinge, Gaardsret, Consistorier, „Herretztinge, Bytinge, Birketinge og Søret kunde det bedst „forblive ved den Indstiftelse, som det hidindtil her i Riget „wæret haver, dog at enhver Landsdommer af Adel blev adjun„geret en dygtig borgerlig Standsperson, som Retten tillige med „ham betjene kunde."
26. Langebæks Souverainitetshistorie i Indbydelsesskrift fra Sorø Academies Skole for 1882 p. 46 og for 1883 p. 15.
27. Ved Sagen i Cancelli-Archivet.
28. Høiesterets Dombog for 1662 Fol. 67.
29. Danske Mag. III R. 4de B. p. 236, jfr. Chr. Bruun: Gunde Rosenkrantz p. 164 Anm. 1.
30. Findes trykt i Geh. Aarsberetn. II p. 163 efter Gödes Saml., men findes forøvrigt i Sjæll. Registre.
31. Aschehoug: Norges off. Ret I Afd. p. 382—83.
32. Sjæll. Registre.
33. Geh. Aarsberetn. II p. 181.
34. Suhms nye Saml. I p. 242.
35. Theatrum Europæum IX p. 366—67 og Holbergs Danmarkshistorie III p. 350—53.
36. Findes i Cancelli-Archivet.
37. See en stærkt maculeret Betænkning af Statscollegiet (af 10 Januar (?) 1661) i sammes Forhandlingsprotocol paa Geh. Archivet.
38. Findes i Cancelli-Archivet i en Pakke: Høiesterets blandede Akter — 17de Aarh.
39. Aubert: De norske Retskilder p. XIX.
40. Kolderup-Rosenvinge: Gl. danske Domme I Fortalen p. XXXI—XXXII.
41. Lagerbring: Nya Stats-Historien i Sammandrag I p. 183, see ogsaa K. Nyerup: Efterretning om Kong Fred. 3die p. 345—46.
42. Beckers Saml. I p. 259.
43. See nærmere herom Fr. Meidell: Fra Enevældens Dæmring i Danmark p. 170 ff.
44. See nærmere N. Rasmussen Søkilde: Kai Lykkes Fald p. 17 ff. og Chr. Bruun: Kai Lykke p. 66.
45. I Rothes: Danske Mænds og Qvinders Eftermæle II p. 315 nævnes kun 17 Dommere, idet Henrik Matthesius er forglemt, ligesom ogsaa et Par Navnefordreielser ere komne ind, nemlig Jørgen Sehested istedetfor J. Seefeld og Axel Urne for A. Urup.
46. Beckers Saml. I p. 258, cfr. Bruuns Kai Lykke p. 105.
47. Hoffmann: Fundationer paa Peder Lassons Legata p. 29 Anm. a, jfr. Nyt hist. Tidsskr. VI p. 207, 214.
48. Rosenvinges Gl. danske Domme I Fortalen p. XXI.

49. Denne Anskuelse maa vistnok fastholdes tiltrods for Hr. Bibliothekar Bruuns Argumentation i modsat Retning i hans Bog om Kai Lykke p. 90 ff. Lykkes Forbrydelse kunde, om den end betegnedes som „crimen læsæ Majestatis", ikke straffes som „Avindskjold mod Kongen eller Riget", men kun som en Handling, hvorved Kongens „honor impediatur", og herfor var Straffen efter Erik Glippings Fdg. 1276 § 4 alene, at han „salvat et restituet domino suo damnum, quod exinde incurrebat".
50. Beckers Saml. I p. 260, jfr. Bruuns Kai Lykke p. 88 Anm. 1.
51. Søren Kornerup maa kort i Forveien (Bruun: Kay Lykke p. 48 mener d. 1 Juli) være bleven Generalfiscal, thi ved et kgl. Rescr. af 31 October 1661 (findes i Rentekammer-Archivet i en Pakke Rescripter til Rentekammeret) fik Kammeret Ordre til „med Søffren Hansen Kornerup, vor Generalfiscal, at accordere „angaaende, hvis hand til Løn och Besoldning for samme sin „Generalfiscal Bestilling och tieniste skal haffue, saa och huor„ledes hand derfore sin Bestalling bekomme kand." Nogen saadan synes dog ikke at være bleven udfærdiget for ham, hvorimod der i Rentekammerets Bestallingsbog 8ª findes en vidtløftig Generalfiscal-Bestalling af 18 April 1665 for hans Eftermand Christen Pedersen.
52. C. E. Secher: Danmark i ældre og nyere Tid I p. 149 Anm. og Bruuns Kai Lykke p. 134—35.
53. Sjæll. Tegnelser.
54. Beckers Saml. I p. 299.
55. See i en Pakke: Høiesterets blandede Akter — 17de Aarh. (Sag Nr. 17) i Cancelli-Archivet.
56. Theatrum Europ. IX p. 366—67.
57. I saa Henseende fortjener at nævnes en med Initialerne „B. S." ɔ: Baltzer Sekmann, der 1688 var bleven Justitssecretær i Høiesteret, underskreven, d. 10 October 1696 dateret Paategning udenpaa Bindet af Stævningsbogen for 1662 af følgende Indhold: „Fra Anno 1656 indtil 1662 findes alle herindførte Stefninger at „være daterede, mens Dommene sees ei, naar at være afsagde, „nemlig udi huad Aar, thi det findes ei tegned hos nogen Domb. „Dog er det troligt effter Cantzeli-Forvalter Rasmus Rasmus„sens Beretning, at alle Stefningerne vel effter deris data ere „blefne udtagne, mens Sagerne formedelst Krigen oc Beleiringen „ei foretagne oc deri dømbt før Aar 1662." Der henpeges herved til, at ved Stævningerne indtil 1661 incl. staae vel de faldne Domme anførte paa den tilsvarende Side i Bogen med en Dato, men uden Angivelse af noget Aarstal for Afsigelsen; der kan dog ingen Tvivl være om, at de alle hidrøre fra Aaret 1662.
58. Findes alle i Sjæll. Tegnelser.
59. Beckers Saml. II p. 6.
60. Jfr. nærmere Historisk Aarbog for 1879 p. 113, Det nittende Aarhundrede, Mai-Heftet 1877 p. 115 og Birket Smith: Leonora

Christina Grevinde Ulfelds Historie II p. 143 ff., hvortil kun skal knyttes den Oplysning, at endnu et Exemplar af Dommen, egenhændig underskrevet og beseglet af Assessorerne, findes vedhæftet den nu i Cancelli-Archivet opbevarede „Høiesterets Domsbog“ for 1663.

61. Beckers Saml. II p. 34.
62. Gödes Saml. af Forordninger og Sjæll. Registre.
63. Sjæll. Tegnelser.
64. Jfr. Gebhardi og Christiani: Danmarks og Norges Historie V p. 8, hvor det hedder, at Provisionalordonancens „Rigshofcancelli“ blev „ligesom fordeelt i tvende Collegier“, nemlig Cancelliet og Justitscollegiet eller Høiesteret.
65. Geh. Aarsberetn. II p. 180—81.
66. Jfr. Meddelelser fra Geheime-Archivet for 1883—85 p. 94 Anm. 2.
67. Sjæll. Tegnelser.
68. Sjæll. Tegnelser.
69. Geh. Aarsberetn. II p. 178.
70. Geh. Aarsberetn. II p. 177.
71. J. E. Larsen: Samlede Skrifter I Afd. 2det B. p. 321 Anm. 2.
72. Kvartudgaven af Forordningerne; Ordene lyde: „Og skal Sa„gerne efter den Orden foretages, som udi Recessen om for„meldes.“
73. See nærmere Meddelelser fra Geheime-Archivet for 1883—85 p. 86 og 194 samt Chr. Bruun: Gunde Rosenkrantz p. 132 Anm.
74. Høiesterets Stævningsbog for 1662.
75. Beckers Saml. II p. 147.
76. Beckers Saml. II p. 6.
77. Beckers Saml. II p. 7.
78. N. Jonge: Kjøbenhavns Beskrivelse p. 501 ff., jfr. ogsaa Theatrum Europæum X, 2 p. 310, hvor særlig omtales den høitidelige Indblæsning af Høiesteret Søndagen d. 3 Juli 1670 om Eftermiddagen Kl. 3 med 18 Trompeter, 3 Pauker og 2 Herolder.
79. Beckers Saml. I p. 434—35.
80. Om G. Rosenkrantz' ulykkelige pecuniaire Forhold og den deraf følgende Misstemning mod hans fortsatte Fungeren i Høiesteret see Chr. Bruuns Bog om ham p. 195, 213—16 m. fl. St. Han synes sidste Gang inden sin Undvigelse at have siddet i Høiesteret d. 23 Juli 1664.
81. D. Mag. III R. 4 B. p. 117.
82. See ogsaa Fortegnelsen over „Justitieraadet“ i Geh. Aarsberetn. II p. 164.
83. Beckers Saml. I p. 202.
84. Rosenvinge: Gl. danske Domme I Fortalen p. XXIII.
85. Geh. Aarsberetn. II p. 151 ff.
86. Gödes Saml. af Fdg., udtogsviis i Rentekammer-Archivets Meddelelser for 1873—76 p. 11.

87. Findes in originali paa Geheime-Archivet, jfr. Holbergs Danmarkshistorie III p. 335.
88. Geh. Aarsberetn. II p. 165 ff.
89. See hans Instrux af 6 Juli 1686 § 1 i Geh. Aarsberetn. II p. 270.
90. See i det Hele Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie I p. 86 ff.
91. Hoffmann: Fundationer paa P. Lassons Legata p. 25 Anm. Derimod nævner Gebhardi og Christiani i deres Danmarks og Norges Historie V p. 8—9 det samme Antal (26) Assessorer som her, dog uden at anføre deres Navne.
92. Rentekammerets Bestallingsbog 6 a.
93. Rentekammerets Bestallingsbog 9 a.
94. Sjæll. Tegnelser.
95. Matzen: Universitetets Retshistorie II p. 10 ff.
96. Thottske Saml. 4°. Nr. 1613.
97. Chr. Bruun: Gunde Rosenkrantz p. 219.
98. Geh. Aarsberetn. II p. 175.
99. Rentekammerets Bestallingsbog 6 a.
100. Rentekammerets Bestallingsbog 10 a. Det kan saaledes næppe være rigtigt, naar det i Chr. Bruuns Gunde Rosenkrantz p. 219 anføres, at Peder Lasson endnu i 1666 ikke havde faaet nogen Bestalling.
101. Jfr. Udtalelsen i Slanges Beretning om Cancelliet i Suhms nye Saml. I p. 14—15 om, at der i Høiesteret foruden „de forrige Rigens Raad indtoges adskillige andre kloge og lærde Mænd, som den Tid bleve kaldede Kongens Raad“.
102. Historisk Calender I p. 274 — altsaa endnu inden der var taget Bestemmelse om Høiesterets Oprettelse.
103. Jonge: Kjøbenhavns Beskrivelse og Worm: Lærde Mænd.
104. Rentekammerets Bestallingsbøger 9 a og 6 a.
105. Findes begge bl. Statscollegiets Papirer paa Geheime-Archivet.
106. Thottske Saml. Nr. 846.
107. Geh. Aarsberetn. II p. 175—76.
108. Sjæll. Tegnelser.
109. Høiesterets Voteringsprotocol for 1666.
110. Gl. kgl. Saml. paa Kgl. Bibl. Nr. 3233.
111. Rosenvinges Gl. danske Domme I Fortalen p. XXIV og XXVII, jfr. ogsaa Stemanns Retshistorie p. 254.
112. Findes alle i Sjæll. Registre.
113. See Højers jur. Collegium p. 30, jfr. Trojels Commentar II p. 88—89.
114. Sjæll. Registre.
115. Angaaende alle disse Tilfælde maa henvises til de vedkommende Voteringsprotocoller, hvor ogsaa Hjemmel vil kunne søges for senere forekommende Uddrag af Voteringerne.
116. Rosenvinges Gl. danske Domme I Fortalen p. XXIV.
117. Holbergs Geistlige og Verdslige Stat p. 583—84.

118. Sjæll. Tegnelser.
119. Gødes Samling af Forordninger.
120. Sjæll. Tegnelser.
121. Om hans uheldige Tjenestevilkaar see Personalhistorisk Tidsskrift I p. 263—64.
122. Fogtmanns Rescriptsamling.
123. Hans Skudsmaal lyder i Beckers Saml. II p. 439 paa „middelmaadig Forstand og ringe Kjendskab til Sagerne“.
124. Jfr. Durells Relation i Suhms Samlinger II 3die Hefte p. 44 ff.
125. See t. Ex. Trojels Commentar til den danske og norske Lov I p. 27.
126. Sjæll. Tegnelser.
127. See nærmere Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie I p. 69—70.
128. Rosenvinges Gl. danske Domme I Fortalen p. XXI.
129. Findes alle i Sjæll. Tegnelser.
130. Findes i Cancelli-Archivet i en Pakke Papirer vedr. Lovcommissionens Arbeide.
131. Findes ligeledes paa ovenangivne Sted.
132. See Aschehoug: Norges off. Ret I p. 382—83.
133. Geh. Aarsberetn. II p. 171.
134. Fogtmanns Rescriptsamling.
135. Beckers Saml. I p. 250 og 259.
136, Fogtmanns Rescriptsamling.
137. See Holbergs Geistlige og Verdslige Stat p. 587 og Fr. Brandt: Norsk Retshistorie II p. 208 ff.
138. Sjæll. Tegnelser.
139. Meddelelser fra det norske Rigsarchiv I p. 334.
140 Aubert: De norske Retskilder og deres Anvendelse — Rettelser og Tillæg ad p. 85.
141. Findes begge i Geh. Aarsberetn. II p. 173—75.
142. Aubert l. c. p. 86, Anm. 1.
143. Findes i Cancelli-Archivet i en Pakke Rescripter m. v. vedr. Lovcommissionen.
144. Meddelelser fra det norske Rigsarchiv I p. 39.
145. Trojels Commentar til den danske og norske Lov I p. 331 og Højers Juridiske Coll. p. 312.
146. See Beckers Saml. I p. 109, hvor Magnus Durell d. 9 Juli 1656 skriver, at Kongen med Prindsen vil reise til Norge „aus der „Ursache, weil die Stände in Norwegen J. K. M. Anwesenheit „in denen Herren-Tagen alda sonderlich einhellig öfters desi„dererit und einmüthig gesuchet.“
147. See navnlig Brandts norske Retshistorie II p. 208 ff., jfr. ogsaa Aschehoug l. c. I p. 383.
148. Beckers Saml. II p. 40.
149. Findes i Voteringsprotocollen for 1680.

Anden Periode.

1. F. H. Sonnenschmidt: Geschichte des Königlichen Ober-Tribunals zu Berlin p. 34—36.
2. Sonnenschmidt: l. c. p. 12—14.
3. Geh. Aarsberetn. II p. 181—84.
4. Rothes Rescripter.
5. Hoffmanns Fundationer paa P. Lassons Legata p. 33, der feilagtigen blander denne Function sammen med Stillingen som Justitiarius.
6 Sjæll. Tegnelser.
7. Gödes Saml. af Forordninger.
8. Rothes Rescripter.
9. Sjæll. Tegnelser.
10. Riegels: Forsøg til Femte Christians Historie p. 181, jfr. ogsaa Theatrum Europæum X 2 p. 310.
11. See-Voteringsprotocol Litr. A. for 1670, Fol. 136.
12. See om ham Hoffmanns Danske Adelige II p. 144 ff.
13. Danske Samlinger II Række 3die B. p. 10, 71 og 340.
14. Danske Saml. l. c. p. 4.
15. Beckers Saml. II p. 297.
16. Beckers Saml. I p. 216.
17. Beckers Saml. II p. 438.
18. Danske Saml. II R. 3die B. p. 340.
19. Geh. Aarsberetn. II p. 220 ff.
20. Aschehoug: Norges off. Ret I p. 585.
21. Danske Saml. II R. 3die B. p. 340—41.
22. O. Wolff: Griffenfeldt p. 194 og H. P. Gjessing: Griffenfeldt p. 79.
23. Findes i Instructionsbog Nr. 1: 1670—1697 i Cancelli-Archivet p. 128 ff.
24. Geh. Aarsberetn. II p. 226 ff.
25. See om ham O. H. Moller: Hist. geneal. u. dipl. Nachricht von dem adelichen Geschlecht derer v. Ahlefeld p. 361 ff., Beckers Saml. II p. 438 og Danske Saml. II R. 4de B. p. 173.

26. Geh. Aarsberetn. II p. 222—24.
27. Findes indført i Voteringsprotocollen for 1676 under den nævnte Dato.
28. Sjæll. Tegnelser.
29. Bircherods Dagbøger p. 229.
30. Historisk Aarbog 1878 p. 182.
31. Wolff: Griffenfeldt p. 334.
32. Historisk Aarbog 1878 p. 178, cfr. den noget afvigende Oversættelse i Vaupell: Rigscantsler Grev Griffenfeldt II p. 167, jfr. p. 165.
33. Wolff: Griffenfeldt p. 329.
34. Kvartudgaven af Forordningerne.
35. Findes i Instructionsbog Nr. 1: 1670—1697, jfr. Danske Samlinger (paa Geh. Archivet) Nr. 365.
36. Kvartudgaven af Forordningerne.
37. See om denne Sag Wolff: Griffenfeldt p. 392.
38. Kvartudgaven af Forordningerne.
39. See nærmere om ham Hist. Tidsskrift III R. 3die B. p. 417 ff. og Brasch: Gamle Eiere af Bregentved p. 246 ff.
40. See om ham Hoffmanns Danske Adelsmænd II p. 30—31.
41. Holbergs Geistlig og Verdslig Stat p. 490.
42. See nærmere om denne Sag bl. A. Secher: Danmark i ældre og nyere Tid III p. 2 ff.
43. Riegels: Forsøg til 5te Christians Historie p. 181, 229, 307 o. fl. St.
44. Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie I p. 61—62.
45. Findes i en Pakke Aktstykker vedr. Lovcommissionen i Cancelli-Archivet.
46. Kolderup-Rosenvinges Gl. danske Domme II Fortalen p. XXVI.
47. Brorsons Lovfortolkning til 1ste Bog II p. 398 ff., Stemanns Retshistorie p. 256 ff., Nellemann: Den ordinaire civile Procesmaade 3die Udg. p. 817 ff. m. fl.
48. Findes begge i Canc. Archivet i en Pakke: Høiesterets blandede Akter — 17de Aarhundrede.
49. Sjæll. Tegnelser.
50. Statscollegiets Forhandlingsprotocol i Geheime-Archivet
51. Gödes Saml. af Forordninger.
52. Sjæll. Tegnelser: „Eftersom N. N. har erlanget Høiesterets Dom „af 22 Juni d. A. over M. M., som saaledes til Slutning for„melder: . . . . Da er Vores naad. Villie og Befalning, „at I bemeldte N. N. hos M. M. til Rette forhjelper, saa den „ergangne Høiesteretsdom uden videre Ophold efterkommet „vorder".
53. Høiesterets Stævningsbog for 1663.
54 Sjæll. Registre.
55. Nellemann: Læren om Execution og Auction 2den Udg. p. 203 og den ord. civile Procesmaade p. 823—24.
56. Kvartudgaven af Forordningerne.

57. See om Forstaaelsen heraf: Nellemann: Læren om Execution og Auction p. 41 ff.
58. Som Exempel paa den oprindelige practiske Gjennemførelse af denne Bestemmelse kan anføres følgende Høiesteretsdom af 10 Juli 1679: „Landsdommernes Dom bør i alle Maader „ved Magt at blive; dog saavidt ei strax med rede Penge „i disse besværlige Tider kan betales, derfor efter kgl. „sidst udgangne Forordning strax ved denne endnu værende „Høiesteret af Anders Lawson til Johannes Kirchhoff at stilles „fornøielig Caution". Den 23 September s. A. oplæstes derpaa i Retten en Memorial fra Kirchhoff med Begjæring om, at han maatte lade Lawson personligen paagribe, da han endnu ikke havde stillet behørig Sikkerhed efter Dommen; efter de fleste Vota blev der da paa den alt extraderede Dom skrevet, at hvis Lawson ikke inden Mikkelsdag betalte eller stillede fornøielig Forsikkring, skulde det staae Kirchhoff frit for efter Forordningen at bemægtige sig hans Person. (Voteringsprotocollen).
59. Voteringsprot. for 1682 Fol. 306.
60. See nærmere Nellemann: Den ord. civile Procesmaade p. 284.
61. Kolderup-Rosenvinges Gl. danske Domme I Fortalen p. XXV.
62. Geh. Conseillets Protocol for 1690—95 i Geh. Archivet.
63. Sjæll. Tegnelser.
64. Kvartudgaven af Forordningerne.
65. Rothes Rescripter.
66. Kvartudgaven af Forordningerne.
67. Geh. Aarsberetn. II p. 248—49.
68. Findes alle i Sjæll. Tegnelser.
69. Bibliotheca Danica I p. 674.
70. Kvartudgaven af Forordningerne.
71. See om ham Genealogisk-biographisk Archiv p. 91—93, Nyt hist. Tidsskrift I p. 510 Anm. 44 og Danske Saml. II R. 4de B p. 174.
72. Scheel: Privatrettens almindelige Deel I p. 27.
73. See Coll. status Papirer paa Geh. Archivet.
74. Findes alle i Sjæll. Tegnelser.
75. Voteringsprot. for 1665.
76. Meddelelser fra Geh. Archivet for 1883—85 p. 258.
77. Høiesterets Stævningsbog for 1663 Fol. 122.
78. Kolderup-Rosenvinges Gl. danske Domme IV Fortalen p. VII og Stemanns Retshistorie p. 245—46.
79. Brorsons Lovfortolkning til 1ste Bog I p. 86—87.
80. See nærmere: Brorson l. c. I p. 457 ff., Trojels Commentar I p. 350 ff., Deuntzer: Om Appel i civile Sager p. 20 ff.
81. Kolderup-Rosenvinges Gl. danske Domme I Fortalen p. XXV.
82. See nærmere Nellemann: Den ordinaire civile Procesmaade, p. 65—66.
83. Højers jur. Collegium p. 161.
84. Højer: l. c. p. 159.

85. Sjæll. Tegnelser.
86. Faith: Juridiske Afhandlinger II p. 266, jfr. ogsaa Jur. Tidsskrift XL p. 584.
87. Kolderup-Rosenvinges Gl. danske Domme II p. 296—98.
88. Nellemann: Den ord. civile Procesmaade p. 180—81.
89. Kolderup-Rosenvinges Gl. danske Domme III p. 321—22.
90. Høiesterets blandede Akter — 17de Aarh., i Cancelli-Archivet.
91. Brandts Norske Retshistorie II p. 369.
92. Kolderup-Rosenvinges Gl. danske Domme III Fortalen p. XXV.
93. J. E. Larsens samlede Skrifter I Afd. 1 B. p. 542.
94. En Undtagelse fra disse ældre Regler var dog alt skeet ved Instruxerne for Admiralitetscollegiet af 25 Juni 1670 § 16 (Geh. Aarsberetn. II p. 188) og af 17 April 1678 § 6 (ibid. p. 209), hvorefter fatalia appellationis til Høiesteret for bemeldte Collegiums Domme skulde være 3 Maaneder efter Dommens Udstedelse, efter Instruxen af 1670 dog for Udlændinge 6 Maaneder.
95. Brorsons Lovfortolkning til 1ste Bog I p. 447.
96. See nærmere herom Deuntzer: Om Appel i civile Sager p. 53.
97. Findes alle i Sjæll. Registre.
98. See nærmere om Opreisningsbevillinger: Faiths jur. Afhandl. II p. 266 ff. og Deuntzers Appel p. 64 ff.
99. Angaaende Forbindelsen mellem D. L.s 1—6—14, 16 og 17 henvises til Kolderup-Rosenvinges Bemærkninger i Nyt jur. Archiv 7de B. p 182 ff.
100. Kolderup-Rosenvinges Gl. danske Domme I Fortalen p. XXV og II Fortalen p. XXVI—XXVII.
101. Jfr. hermed Højers jur. Collegium p. 94.
102. Findes i Høiesterets blandede Akter — 17de Aarh., i Cancelli-Archivet.
103. Ibidem.
104. Findes i Rothes Rescripter fra Chr. d. 5tes Tid p. 252 ff.
105. Gödes Saml. af Forordninger.
106. Ang. Forstaaelsen af denne Artikel see Ørsteds Haandbog I p. 527—28, cfr. Trojels Commentar II p 85.
107. Høiesterets Dombog for 1671 Fol. 638.
108. Holbergs Geistlig og Verdslig Stat p. 583—84.
109. Deuntzers Appel p. 183—84, jfr. ogsaa Bang og Larsen: Den danske Procesmaade 5te B. p. 586—89.
110. Angaaende Høiesteretsprocedurens Fortrin og Mangler henvises til Afhandl. i Nyt jur. Archiv XII p. 208 ff. og XVII p. 223 ff.
111. Fogtmanns Rescriptsamling.
112. Danske Saml. II R. 5te B. p. 186.
113. See herom nærmere Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie I p. 209 ff.
114. Laurentzen: Chr. 5tes Tageregister p. 221.
115. Findes begge i Rothes Chr. 5tes Rescripter.

116. Findes alle i Kvartudgaven af Forordningerne.
117. Nyt hist. Tidsskrift I p. 510.
118. Ibidem p. 515. Riegels angiver i sin Femte Christians Historie p. 517 urigtigen Dødsdagen til d. 14 Mai.
119. Ibidem p. 516.
120. See om ham: Hoffmanns Danske Adelige III p. 295 ff. og Nyt hist. Tidsskrift I p. 499 Anm. 23.
121. Geh. Aarsberetn. II p. 301 ff. og Suhms nye Saml. 4de B. p. 112 ff.
122 Worsaaes Udgave af Chr. 5tes Testamenter p. 35 og p. 14.
123. See Høiesterets Voteringsprotocol for 1707 p. 17.
124. Rothes Chr. 5tes Rescripter.
125. Geh. Aarsberetn. II p. 270 ff.
126. Cancelliets Instructionsbog Nr. 1: 1670—1697.
127. Høiesterets Voteringsprotocol for 1705 p. 264.
128. Findes i Canc. Archivet.
129. Fogtmanns Rescriptsamling.
130. Høiesterets Justitiarii Erklæringsprotocol for 1722—32 (findes i Rettens Archiv).
131. Rothes Chr. 5tes Rescripter.
132. Fogtmanns Rescriptsamling.
133. Danske Saml. II R. 5te B. p. 321—22.
134. Fremstillingen af Sagens Gang for Høiesteret er affattet paa Grundlag af Rettens Voteringsprotocol for 1690.
135. Nyt hist. Tidsskrift I p. 529.
136. Samtlige Vota i denne interessante Retssag findes samlede i en Pakke i Høiesterets Archiv.
137. Memoires de M. Molesworth. Nancy 1694 p. 363.
138. Ibidem p. 364—65.
139. Jfr. Gebhardi og Christiani: Danmarks og Norges Historie V p. 8 Anm.
140. Chr. Bruun: Gunde Rosenkrantz p. 119—20.
141. See Høiesterets Domprotocol og Voteringsprotocol for 1676 under 1 Juni.

Tredie Periode.

---

1 Suhms nye Saml. IV p. 122 ff.
2. De sidste 4 Instruxer findes i Cancelliets Instructionsbog Nr. 2.
3. Kvartudgaven af Forordningerne.
4. Schous Forordninger.
5. See om ham Werlauff: Det kgl. Bibliotheks Historie p. 63 ff.
6. Sjæll. Tegnelser.
7. Sjæll. Tegnelser.
8 Rothes Rescripter til Danske Lov p. 409—27.
9. Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie I p. 67—68.
10. Sjæll. Tegnelser.
11. Høiesterets Voteringsprotocol for 1704 p. 20 og 63.
12. Høiesterets Voteringsprotocol for 1710 under 12 Juli
13. See om ham Adelslexikon II p. 153.
14. Høiesterets Voteringsprotocol under 19 October 1707.
15. Justitiarii Erklæringsprotocol 1722—1732 (i Høiesterets Archiv).
16. Sjæll. Tegnelser.
17. Høiesterets Voteringsprotocol for 1711 p. 494.
18. Findes i Cancelli-Archivet.
19. Fogtmanns Rescriptsamling og Høiesterets Voteringsprotocol under 23 Mai 1712.
20. Høiesterets Voteringsprot. under 20 Juni 1714.
21. Høiesterets Voteringsprot. under 3 November 1716.
22. Fogtmanns Rescriptsamling.
23 Høiesterets Voteringsprot. under 25 October 1717.
24. Høiesterets Voteringsprot. under 29 Marts 1700.
25. Efter en Opskrift foran i Høiesterets Voteringsprot. for 1700
26. Høiesterets Voteringsprot. for 1717 p 3.
27. Rothes Rescripter til Danske Lov p. 132 ff. og Høiesterets Voteringsprot. for 1717 p. 95 ff.
28. Justitiarii Erklæringsprotocol 1722—32.
29. See om ham: Hoffmanns Danske Adelsmænd III p. 374 ff.
30. Edv. Holm: Danmark-Norges indre Historie I p. 49.
31. Riegels: Fred. d. 4des Historie I p. 197 ff. og p. 202.

32. Fogtmanns Rescriptsamling.
33. Høiesterets Voteringsprot. under 19 Juli 1713.
34. Fogtmanns Rescriptsamling.
35. F. H. Sonnenschmidt: Geschichte des Königl. Ober-Tribunals zu Berlin p. 21.
36. Mandix: Om det danske Kammervæsen p. 425—26.
37. Høiesterets Voteringsprot. under 22 November 1713.
38. Høiesterets Voteringsprot. for 1716 p. 313.
39. Ørsteds Haandbog I p. 298—99.
40. Høiesterets Voteringsprot. for 1714 under 27 Juni (p. 125).
41. Høiesterets Voteringsprot. for 1711 p. 155 ff.
42. Jfr. Høiesterets Voteringsprotocol for 1718 under 17 December, hvor Secretæren ved den „øverste Protocol" sees at have fremlagt sit efter Rettens Ordre affattede „Project" til den nævnte Forordning. Selve den interessante Memorial af 3 August 1718 findes i den foranførte Voteringsprotocol Fol. 262 ff.
43 Hojer: König Friederich des Vierten glorwürdigstes Leben II p. 247.
44. Chr. Bruun: Fr. Rostgaards Levnet p. 156.
45. Chr. Bruun l. c. p. 179 Anm. **) angiver Datoen til d. 8 Juli., jfr. Høiesterets Voteringsprotocol under 10 April 1720, paa hvilken Dag Scavenius i Rostgaards Fraværelse lod Ordren oplæse i Retten.
46. See Høiesterets-Ordenen for 1720.
47. Chr. Bruun l. c. p. 182.
48. Sammesteds p. 183.
49. Geh. Aarsberetn. II p. 235—36.
50. Fogtmanns Rescriptsamling.
51. Chr. Bruun: l. c. p. 184.
52. Høiesterets-Ordenen for 1722.
53. Chr. Scavenius var Søn af Generalprocureur Peder Scavenius, fødtes d. 22 October 1670 og blev efter at have været Assessor i Hofretten i 1708 Høiesteretsassessor, i hvilken Egenskab han mødte 1ste Gang d. 8 August s. A. 1721 Justitiarius i Høiesteret, afsk. som saadan i Marts 1726, d. 11 December 1730 udnævnt til Conferentsraad, 1731—32 Medlem af de ved Andg. af 23 Februar 1731 oprettede Høiesterets-Commissioner i Kjbhvn. † 30 November 1732. Gift 1698 med Ingeborg Christence Hjort, f. 1679, † 1740. Jfr. J. Wahl· Slægtebog over Afkommet af Christjern Nielsen p. 102 (Nr. 3511).
54. Danske Samlinger 4de B. p. 24—36.
55. Findes i Canc. Archivet.
56. Bestallingen foreligger trykt i Mnemosyne I p. 250 ff.
57. Danske Saml. 4de B. p. 25—30.
58. Sammesteds p. 30—34.
59. Sammesteds p. 34—36.
60. Sammesteds p. 26.
61. Sammesteds p. 27.

62. Danske Samlinger 4de B. p. 25 Anm., cfr. dog Hojer: König Friederich des Vierten glorwürdigstes Leben II p. 172, hvor det hedder, at Scavenius „seiner Justitiarii Charge sowohl als des höchsten Gerichts entsetzet sey."
63. Fogtmanns Rescriptsamling.
64. Jfr. Patent af 23 Marts 1725 i Fogtmanns Rescriptsamling.
65. Høiesterets Voteringsprot. under 8 October 1722.
66. Høiesterets Voteringsprot. under 1 Juli 1723 (Fol. 151).
67. Høiesterets Voteringsprot. under 23 Februar 1724. Efterat Rettens Relation var affattet d. 25 Februar, faldt den kgl. Resolution den 4 Marts s. A., hvorpaa Dom afsagdes d. 6 s. M. Som Følge af denne sildige Afslutning af Sessionen tog Høiesteret for 1724 først sin Begyndelse d. 29 Marts.
68. Høiesterets Voteringsprot. for 1723 Fol. 328—335.
69. Høiesterets Voteringsprot. for 1723 Fol. 363—364.
70. Danske Saml. 4de B. p. 28.
71. Høiesterets Voteringsprot. for 1723 Fol. 365—371.
72. Høiesterets Voteringsprot. for 1723 Fol. 364—365.
73. Høiesterets Voteringsprot. under 19 Januar 1726.
74. Den første Oprindelse til Forholdets Ordning var et Forslag fra Generalprocureur, Conferentsraad Bartholin, som ved et Rescript af 16 Juli 1723 sendtes Høiesteret til Betænkning; denne afgaves d. 4 August s. A., hvorpaa Kongen ved Ordre af 20 August paalagde Retten at indsende et Project til en Forordning, affattet paa Grundlag af Rettens Betænkning, som han i alle Maader approberede, see Høiesterets Voteringsprotocol for 1723 Fol. 191, 223, 230 og 259.
75. See om ham Gjessing: Jubellærere III 1 p. 344.
76. Fogtmanns Rescriptsamling.
77. Høiesterets Voteringsprot. for 1730 under den nævnte Dato.
78. Fogtmanns Rescriptsamling.
79. Justitiarii Erklæringsprotocol for 1722—32.
80. Hojer: König Friederich des Vierten glorwürdigstes Leben II p. 246.
81. See t. Ex. Høiesterets Voteringsprot. for 1706 p. 138.
82. Høiesterets Voteringsprot. for 1716 p. 73.
83. Høiesterets Voteringsprot. for 1725 Fol. 100.
84. Høiesterets Voteringsprot. for 1727 Fol. 303.
85. Sjæll. Tegnelser.
86. Høiesterets Voteringsprot. for 1725 Fol. 93.
87. Sjæll. Tegnelser.
88. Sjæll. Tegnelser.
89. Sjæll. Tegnelser.
90. Høiesterets Voteringsprot. for 1725 Fol. 8 ff.
91. Sjæll. Tegnelser.
92. Høiesterets Voteringsprot. for 1713 p. 643 ff. og for 1714 p. 431.
93. Høiesterets Voteringsprot. for 1706 p. 199 og 304—305.
94. Høiesterets Voteringsprot. for 1713 p. 185—89.

95. Geheimeconseillets Protocol for 1714 (paa Geheime-Archivet), der ogsaa indeholder Ordlyden af den kgl. Resolution.
96. Hojer: König Friederich des Vierten glorwürdigstes Leben II p. 246.
97. Sjæll. Tegnelser.
98. Sjæll. Tegnelser.
99. Norske Tegnelser.
100. Den givne Fremstilling er affattet paa Grundlag af Høiesterets Voteringsprot. for 1713 p. 241 ff. og Sagens Akter i Cancelli-Archivet.
101. Justitiarii Erklæringsprot. for 1722—1732.
102. Høiesterets Voteringsprot. for 1725 Fol. 52.
103. Sjæll. Tegnelser.
104. Høiesterets Voteringsprot. for 1725 Fol. 73.
105. Sjæll. Tegnelser.
106. Sjæll. Tegnelser.
107. Justitiarii Erklæringsprot. for 1722—1732.
108. Høiesterets Voteringsprot. for 1704 under 17 April.
109. Commissionens Protocol findes nu i Cancelli-Archivet.
110. Jydske Tegnelser.
111. Sjæll. Tegnelser.
112. Fogtmanns Rescriptsamling.
113. Findes alle i Justitiarii Erklæringsprot. for 1722—32.
114. Jfr. Nyt jur. Archiv XXVI p. 226 ff.
115. See nærmere Deuntzer: Om Appel i civile Sager p. 139—41.
116. Sjæll. Tegnelser.
117. Høiesterets Voteringsprot, for 1718 Fol. 262 ff.
118. Findes alle i Justitiarii Erklæringsprotocol for 1722—32.
119. Faiths jur. Afhandl. II p. 242 ff.
120. See nærmere Deuntzer: Om Appel i civile Sager p. 64 ff. og Faiths jur. Afhdl. II p. 266 ff., jfr. ogsaa 2 Erklæringer fra Justitiarius Scavenius af 9 November og 29 December 1723 i Erklæringsprot. for 1722—32.
121. Findes begge i Cancelli-Archivet.
122. See nærmere Faiths jur. Afhdl. II p. 295 ff.

Fjerde Periode.

1. Fogtmanns Rescriptsamling.
2. Aschehoug: Norges off. Ret I p. 588.
3. Hans Biografi findes i Mnemosyne I p. 312 ff. og II p. 249 ff.
4. Sjæll. Tegnelser.
5. Suhms Nye Samlinger IV 2 p. 132 ff.
6. Høiesterets Voteringsprot. for 1731 under den anførte Dato.
7. Kvartudgaven af Forordningerne.
8. Kvartudgaven af Forordningerne.
9. Findes i Commissionens nu i Cancelli-Archivet opbevarede Protocoller for 1731 og 1732.
10. Vi gribe Leiligheden til paa dette Sted at henvise til den mærkelige Characteristik af denne Mand, som findes i Luxdorphiana II p. 271—73, jfr. Danske Saml. IV p. 78 og Personalhist. Tidsskrift 2den Række II p. 180 ff.
11. Findes begge i Commissionsprotocollerne for 1733 og 1734 (Cancelli-Archivet).
12. Høiesterets Orden for 1735.
13. Høiesterets Voteringsprotocol for 1730 p. 494—97.
14. See forskjellige Steder i Justitiarii Erklæringsprot. for 1722—32.
15. Høiesterets Voteringsprot. for 1731 Fol. 252—53.
16. Høiesterets Voteringsprot. for 1731 Fol. 253—58 og 262 samt 297—98.
17. Høiesterets Voteringsprot. for 1712 under 5 October og Betænkning af 24 September 1883 af Commissionen ang. Spørgsm. om Tilveiebringelsen og Omordn. af forskj. off. Bygninger Bilag II p. 24.
18. Ang. Høiesteretssalens Indretning og Decoration see E. Pontoppidan: Theatrum Daniæ veteris et modernæ (Bremen 1730) I p. 38 og II p. 22—24, hvoraf det fremgaaer, at den var prydet bl. A. med en Platfond, forestillende et altskuende Øie.
19. Hist. Tidsskrift III R. 4de B. p. 188.
20. Høiesterets Voteringsprot. for 1731 under 20 October.
21. Mnemosyne IV p. 108 ff.
22. Matzen: Universitetets Retshistorie II p. 176.

23. A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4de B. p. 171.
24. Matzen: Universitetets Retshist. I p. 103 og 105.
25. Fogtmanns Rescriptsamling.
26. Høiesterets Voteringsprotocol for 1736 under den anførte Dato.
27. Høiesterets Rescriptbog I (findes i Rettens Archiv).
28. See om ham Worm: Lærde Mænd I p. 84—85.
29. Høiesterets Voteringsprot. for 1736 under 24 December
30. Høiesterets Voteringsprot. for 1739 under 24 December.
31. See om ham Worm: Lærde Mænd IV p. 375.
32. Sjæll. Tegnelser.
33. Fogtmanns Rescriptsamling.
34. Holbergs Epistler (Bruuns Udgave) II p. 252—59.
35. Sammesteds II p. 415—19.
36. Rothes Rescripter til Danske Lov p. 85—86, jfr. Høiesterets Voteringsprotocol for 1737 under 18 November.
37. Høiesterets Voteringsprot. for 1738 under 9 November.
38. Høiesterets Voteringsprot. for 1746 under 21 November.
39. Hist. Tidsskrift III R. 4de B. p. 180.
40. See bl. a. St. Mnemosyne II p. 208.
41. Schouws Forordninger.
42. Fogtmanns Rescriptsamling.
43. Høiesterets Voteringsprot. for 1740 under 5 Mai.
44. See et kgl. Rescript til Justitiarius Sekmann af 20 Juni 1740 i Sjæll. Tegnelser.
45. Til nærmere Oplysning om Voteringen maa henvises til den i Cancelli-Archivets Akter liggende Gjengivelse af samme, da Fremstillingen i selve Voteringsprotocollen er saa slet affattet, at den maa betegnes som omtrent ganske uforstaaelig.
46. Sjæll. Tegnelser.
47. Originalen ved Akterne i Cancelli-Archivet.
48. Sjæll. Tegnelser.
49. Høiesterets Voteringsprot. for 1740 under 17 Januar 1741.
50. See t. Ex. Stampes Erklæringer VI p. 298.
51. Findes begge ved Sagen i Cancelli-Archivet.
52. Sjæll. Tegnelser.
53. Mnemosyne II p. 253 ff.
54. Høiesterets Rescriptbog I.
55. See om ham Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie p. 142 Note og Hoffmanns Danske Adelige III p. 384 ff.
56. I Prinds Carl af Hessens „Memoires de mon temps“ p. 7 characteriseres Holstein bl. A. som „un homme savant, dont la „reputation etait intacte“.
57. Matzen: Universitetets Retshistorie I p. 160.
58. Fogtmanns Rescriptsamling.
59. Sammesteds.
60. Sammesteds.
61. Kvartudgaven af Forordningerne.
62. Sjæll Tegnelser.

63. Høiesterets Voteringsprot. for 1743 under 29 Juni.
64. Høiesterets Voteringsprot. for 1742 under 5 November.
65. Høiesterets Rescriptbog I.
66. Fogtmanns Rescriptsamling.
67. See nærmere Juridisk Maanedstidende for 1803 I p. 199—202.
68. Danske Saml. V p. 272.
69. Schouboe blev d. 24 Marts 1721 Assessor i Hofretten, 26 Marts 1726 Assessor i Høiesteret, 6 October 1741 Etatsraad, 4 Januar 1743 Justitiarius i Høiesteret, 10 Februar 1747 Conferentsraad, 4 August s. A. adlet, 6 October 1758 Amtmand i Aarhuus Amt, 31 Marts 1759 R. af Dbg., † 1763. (Meddeelt af Hr. Contoirchef Kringelbach).
70. Høiesterets Rescriptbog I.
71. Fogtmanns Rescriptsamling.
72. Høiesterets Voteringsprotocol for 1747 under 13 Februar 1748.
73. Høiesterets Voteringsprotocol for 1737 under den anførte Dato

Femte Periode.

---

1. P. Vedel: Den ældre Grev Bernstorffs Ministerium p. 359.
2. Sjæll. Tegnelser.
3. See om ham: Hoffmanns Danske Adelige III p. 299. Om hans Virksomhed som Domherre i Lübeck ved Coadjutor-Valget 1756 jfr. Hist. Tidsskrift IV R. 2det B. p. 190 ff.
4. Baden: Fred. d. 5tes Regjeringsaarbog p. 30, jfr. Hist. Tidsskrift IV R. 2det B. p. 145.
5. Sjæll. Tegnelser.
6. Suhms nye Saml. IV p. 145—46.
7. C. Testrup: Relation om Tingene og Tingstederne samt Rettens Betjening p. 47.
8. Høiesterets Voteringsprot. for 1748 under 1 Marts.
9. Sammesteds under 22 October 1748.
10. Høiesterets Voteringsprot. for 1749 under 8 Marts.
11. Høiesterets Voteringsprot. for 1751 under 6 Marts.
12. Findes i Cancelli-Archivet.
13. Suhms nye Samlinger IV p. 144 ff.
14. Samlingen var trykt i Aarene mellem 1757—60, see Kongslevs private Rets første Grunde I p. 80 Note k.
15. Titlen er: Brevis imago supremi Regii judicii. Hafniæ 1756.
16. Efterretninger om nye Bøger og lærde Sager for 1756 p. 941—45.
17. Findes i Cancelli-Archivet.
18. Jfr. Pontoppidans Danske Atlas II p. 101.
19. Høiesterets Voteringsprot. for 1721 p. 93—193 (fra d. 9 Juni—19 Juni).
20. Sjæll. Tegnelser.
21. Findes i Cancelli-Archivet.
22. Høiesterets Rescriptbog I. Som Ordene i den anførte Resol. selv antyde, var man i Praxis kun lidet tilbøielig til at fravige Fordringen om en forudgaaende Prøve; saaledes var t. Ex. det Præsidenten i Hofretten Koren ved kgl. Befaling af 30 Juli 1762 (Rescriptbogen) givne Tilsagn om Beskikkelse som Høiesterets-assessor — trods hans tidligere fremragende Dommerstilling —

udtrykkelig betinget af en „foregaaende Prøve om hans Beqvemhed“.
23. Fogtmanns Rescriptsamling.
24. Sjæll. Tegnelser.
25. Sjæll. Tegnelser.
26. Høiesterets Rescriptbog I.
27. Sammesteds.
28. Jfr. nærmere om Nødvendigheden af Indstilling til Kongen forinden en Straffedoms Execution Jur. Archiv XVII p. 217 ff.
29. Fogtmanns Rescriptsamling,
30. Sammesteds.
31. Sammesteds.
32. I sine „Memoires de mon temps“ bemærker Prinds Carl af Hessen p 7: „Je n'ai jamais entendu une vraie plainte contre la „haute justice, d'autant plus contre les justiciers et les tri- „buneaux subalternes dans les provinces et les petites villes.“
33. Det er antageligt netop dette Factum, som Aaret efter bringer Roger i sine „Lettres sur le Dannemarc“ I p. 98 under Omtalen af Høiesterets Organisation ved Instruxen af 1758, navnlig i Retning af Sagernes hurtige Fremme, til beundrende at udbryde: „En un mot, les arrangements, pris à cet égard, sont si „sûrs, que le Roïaume de Dannemarc est peut-être le seul, qui „puisse se vanter de voir chaque année terminer tous les pro- „cès, portés par appel devant la Cour Suprême“.
34. Schouws Forordninger.
35. Fogtmanns Rescriptsamling.
36. Høiesterets Rescriptbog I.
37. Sammesteds.
38. Sjæll. Tegnelser.
39. En Samtidigs Optegnelse i et til Høiesterets Bibliothek hørende Exemplar af „Danmarks og Norges Kirkeritual“.
40. „Dagen“ for 1822 Nr. 173.
41. Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie p. 156 Anm.
42. Baden: Frederik d. 5tes Regjeringsaarbog p. 165.
43. See om ham F. Krogh: Dansk Adelscalender p. 282 og samme Forfatters: De danske Majorater, Stamtavlen over Slægten Levetzau ved p. 258.
44 Høiesterets Rescriptbog I.
45. Sammesteds.
46. Hist. Tidsskrift IV R. 4de B. p. 51, jfr, samme Rækkes 2det Bind p. 131—32.
47. Sjæll. Tegnelser.
48. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4de Bind p. 170 ff.
49. Fogtmanns Rescriptsamling.
50. Cancelli-Archivet.
51. Hist. Tidsskrift III R. 4de B. p. 402—3.
52. Fogtmanns Rescriptsamling.
53. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4de B. p. 172.

54. Betænkning af 24 September 1883 af den til Overveielse af Spørgsmaalet om Tilveiebringelsen og Omordningen af forskjellige offentlige Bygninger nedsatte Commission, Bilag II p. 24 og Danske Atlas II p. 101.
55. Som en Curiositet bemærkes, at der i C. P. Rothes i 1754 udkomne Samling af Rescripter, henførte til Danske Lov, p. 8 findes en Afbildning af Høiesteretssalen i Frederik d. 5tes Tid, ligesom der paa Rosenborg hænger et Maleri, der forestiller Chr. d. 5te, præsiderende i Høiesteret.
56. N. Jonge: Kjøbenhavns Beskrivelse p. 501 ff.
57. Ifølge Theatr. Europæum X 2 p. 310 var der ved Proclameringen i 1670 tilstede det anseelige Corps af 18 Trompeter og 3 Hærpauker og det trods Kongesorgen.
58. Findes begge i Høiesterets Rescriptbog I.
59. I den ovenfor citerede Commissions-Betænkning af 24 September 1883 Bilag II p. 25 betegnes disse Contoirer som liggende i Længangens Stueetage „syd for Gjennemkjørslen“.
60. Samme Commissions-Betænkning Bilag II p. 29.
61. Hist. Tidsskrift V R. 1ste B. p. 162—63.
62. Høiesterets Voteringsprot. for 1762 under 30 November.
63. See om ham: Gjessings Jubellærere II 2 p. 118.
64. Den første af de nævnte Bestemmelser findes i Høiesterets Rescriptbog I, den sidste er mig meddeelt af Hr. Contoirchef Kringelbach.
65. Fogtmanns Rescriptsamling.
66. Sammesteds.
67. Sammesteds.
68. Sammesteds.
69. Hist. Tidsskrift III R. 4de B. p. 315 ff.
70. Høiesterets Rescriptbog I.
71. Fogtmanns Rescriptsamling.
72. Sammesteds.
73. Høiesterets Rescriptbog I.
74. Cancelli-Archivet.
75. Danske Herregaarde 8de, 18de og 20de B. (see Registret), Traps Danmarks Beskrivelse 5te B. p. 381; Kroghs danske Majorater p. 172. † 20 November 1778.
76. Høiesterets Rescriptbog I.
77. Sammesteds og i Cancelli-Archivet.
78. Danske Saml. II R, 4de B. p. 307 Anm. 1.
79. Høiesterets Rescriptbog I.
80. Høiesterets Voteringsprot. for 1765 p. 86—87.
81. Jfr. de rosende Udtalelser i Rogers „Lettres sur le Dannemarc“ I p. 95 ff. (9de Brev).
82. Vi skulle som saadanne Udtalelser reent exempelviis nævne følgende Steder i Stampes Erklæringer: I p. 702, II p. 15, 19, 334, 570, III p. 4, 31, 117, 253, 448, 455, IV p. 23, 201, 489, 654.

83. Universitetets Indbydelsesskrift i Anl. af Kongens Fødselsdag 1833 p. 94—99 og Nellemann: Civilprocessens alm. Deel, 3die Udg. p. 65—66.
84. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4de B. p. 379—80.
85. Sjæll. Tegnelser.
86. Baden: Frederik Vs Regjeringsaarbog p. 216 Anm.
87. J. K. Høst: Mærkværdigheder i Frederik Vs Levnet og Regjering p. 100—106.
88. Sammesteds p. 107—110.
89. Sammesteds p. 112 og Baden l. c. p. 31.
90. Høst l. c. p. 113—116. Jfr. ang. den nærmere Plan for dette Arbeide Luxdorphs egne Udtalelser i et Brev til Suhm af 8 Februar 1752 i Luxdorphiana p. 449—50.
91. Høst l. c. p. 116—17.
92. Hist. Tidsskrift III R. 4de B. p. 332—33.

Sjette Periode.

1. Alle disse 3 Ordrer findes som Rescripter i Fogtmanns Rescriptsamling.
2. K. Wittich: Struensee p. 51.
3. J. K. Høst: Struensee og hans Ministerium III p. 7—10.
4. Danske Saml. V p. 118.
5. Sammesteds p. 120.
6. Sammesteds p. 123.
7. Sammesteds p. 128.
8. Justitiarii Erklæringsprotocol 1722—1732.
9. Høiesterets Erklæringsprotocol for 1790.
10. Hist. Tidsskrift IV R. 2det B. p. 286.
11. Kvartudgaven af Fdg. og Høst: Struensee og hans Ministerium III p. 19—20. Jfr. N. Hist. Tidsskrift 4de B. p. 660 og 676—77
12. Wittich: Struensee p. 180, Høst l. c. I p. 190 og Aschehoug: Norges off. Ret I p. 588.
13. Cancelli-Archivet.
14. Fr. v. Raumer: Europa 1763—83 I p. 181, Wittich l. c. p. 192, Høst l. c. I p. 363—65, III p. 72 ff., 91 ff., 129 og 165 ff., S. O. v. Falkenskjold: Gamle Erindringer p. 89.
15. Høst l. c. III p. 11, 14 og 15.
16. Høst l. c. III p. 40—41 og 49, jfr. II p. 424.
17. Det er factisk urigtigt, naar det i Nyt Hist. Tidsskr. IV p. 676 siges, at alle Collegiernes Forestillinger skulde være affattede paa Tydsk eller dog bilagte med tydsk Oversættelse, see Hist. Tidsskr. 5te Række 4de B. p. 289.
18. See Inqvisitionscommissionens Forestilling af 30 Mai 1772 i Høst l. c. III p. 205.
19. Fogtmanns Rescriptsamling, jfr. Smaaskrifter, tilegnede A. F. Krieger p. 13 (Aschehoug).
20. See nærmere Meddelelser fra Geheimearchivet 1883—85 p. 121 ff. og p. 290 ff.
21. Schous Forordninger, jfr. Meddelelser fra Geheimearchivet l. c. p. 126—27.

22. Høst l. c. I p. 299—300.
23. Høst l. c. III p. 125, Falkenskjolds Erindringer p. 78 og Authentische und höchst-merkwürdige Aufklärungen über die Geschichte der Grafen Struensee und Brandt p. 82.
24. Wittich l. c. p. 78 Note 1.
25. Ifølge G. L. Badens Kong Chr. d. 7des Regjeringsaarbog p. 97 skal denne Fdg. ligesom det sig til samme sluttende Reglement af s. D. være conciperet af Prof., Cancellideputeret Dons under Tilsyn af Generalprocureur Stampe, jfr. Stampes Erkl. VI p. 325 ff.
26. Høiesterets Erklæringsprotocol.
27. Stampes Erklæringer IV p. 258 ff. og Hist. Tidsskr. 5te R. 4de B. p. 300.
28. Willum de Berregaard til Kjølbygaard og Borreby var født d. 2 Januar 1717, død d. 1 December 1769, see Stamtavlen i F. Kroghs: De danske Majorater p. 187.
29. Cancelli-Archivet.
30. Høiesterets Rescriptbog I.
31. Om ham see Norske Saml. III p. 57 Anm. og Gjessings Jubellærere III 1. p. 344.
32. Findes trykt i Suhms nye Saml. IV p. 171 ff. og i Schous Forordninger.
33. Hist. Tidsskrift III R. 4de B. p. 406
34. Klevenfeldt nævnes i Listen over Afskedigelser i N. Hist. Tidsskr. V p. 325 ff., Weyse derimod ikke.
35. Høst l. c II p. 672 ff. Den kgl. Ordre er af 10 Februar 1772 og findes trykt i Meddelelser fra Rentekammer-Archivet 1873—76 p. 115—116.
36. See herom Stampes Erkl. VI p. 357 ff.
37. Mandix: Om det danske Kammervæsen p. 424 ff., Brorsons Lovfortolkn. til 1ste Bog I p. 51 ff. og Trojels Commentar I p. 47—48. Allerede ved en Ordre af 12 Juni 1771, der findes omtalt i Meddelelser fra Rentekammer-Archivet 1873—76 p. 87, var det bestemt, at „das bisherige Kammer-Gericht bis weiter nicht mehr „gehalten werde".
38. Høiesterets Rescriptbog I.
39. Cancelli-Archivet.
40. Manthey: Fortegnelse fra Ordenscapitulet over afd. Riddere fra 1809—17 p. 141.
41. Samtl. 4 Ordrer ved Commissionssagen i Cancelli-Archivet.
42. Findes i Cancelli-Archivet.
43. See herom Stampes Erkl. VI p. 284 ff. og Høst l. c. I p. 314—15.
44. Høiesterets Rescriptbog I; jfr. Rettens Erkl. af 24 Marts 1791 i Anl. af Kmherre Lüttichaus Ansøgning derom i Rettens Erklæringsprot. Selve Canc. Prom. af 26 Marts 1791 findes trykt p 76 i den af Kammeradvocat Schønheyder udgivne Bog: „Proceduren for Høiesteret" i den af Generalproc. Colbjørnsen mod Lüttichau anlagte Sag for Injurier i en Reqvisition til Notarius publicus i Horsens af 8 December 1790.

45. Cancelli-Archivet.
46. Høiesterets Rescriptbog I.
47. Sammesteds.
48. Ang. Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af, at Danmark og Norge, saalænge de vare forenede, havde en fælles Høiesteret, henvises til Nyt jur. Archiv XXVI p. 188—191.
49. Høiesterets Rescriptbog I. Andetsteds sees hans Udnævnelsesdag angivet til 25 Februar 1773.
50. Høiesterets Rescriptbog I.
51. Fogtmanns Rescriptsamling.
52. Jfr. Canc. Prom. af 30 Juli 1791 i Høiesterets Rescriptbog I.
53. Høiesterets Rescriptbog II.
54. Høiesterets Erklæringsprotocol.
55. Høiesterets Rescriptbog II.
56. Fogtmanns Rescriptsamling.
57. Sammesteds.
58. Høiesterets Rescriptbog I.
59. Det er saaledes urigtigt, naar det i Rogers „Lettres sur le Dannemarc" II p. 239—40 angives, at Høiesteretsassessorerne allerede dengang rangerede med virkelige Justitsraader.
60. Høiesterets Rescriptbog I.
61. Schlegels Statsret p. 183 Anm., Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4de B. p. 171 Anm. og Stampes Erkl. II p. 529—30.
62. Høiesterets Rescriptbog II.
63. Cancelli-Archivet.
64. Høiesterets Rescriptbog I.
65. Cancelli-Archivet.
66. Sammesteds.
67. Fogtmanns Rescriptsamling.
68. Schous Forordninger.
69. Høiesterets Rescriptbog II.
70. Cancelli-Archivet.
71. Sammesteds.
72. Høiesterets Rescriptbog II.
73. Høiesterets Erklæringsprotocol.
74. C. Goos: Den danske Straffeproces i Forhold til Strafferetspleiens Grundsætninger fra Chr. d. 5tes Lov til Nutiden — i Universitetets Indbydelsesskrift til Kongens Fødselsdag 1880.
75. Archiv for Retsvæsen VI p. 407 ff.
76. Høiesterets Erklæringsprotocol.
77. Jur. Archiv Nr. 26 p. 153 Note og Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4de B. p. 329 ff.
78. Høiesterets Erklæringsprotocol.
79. Høiesterets Rescriptbog I.
80. Cancelli-Archivet.
81. Fogtmanns Rescriptsamling.
82. Høiesterets Erklæringsprotocol.

83. Høiesterets Rescriptbog II.
84. Fogtmanns Rescriptsamling.
85. Høiesterets Rescriptbog I.
86. Sammesteds.
87. Høiesterets Erklæringsprotocol.
88. Findes alle i Høiesterets Erklæringsprotocoller.
89. Høiesterets Erklæringsprotocol.
90. Sammesteds.
91. Stampes Erklæringer II p. 334 og IV p. 201.
92. Cancelli-Archivet.
93. Akterne i Cancelli-Archivet.
94. Høiesterets Erklæringsprotocol.
95. Akterne i Cancelli-Archivet.
96. Høiesterets Erklæringsprotocol.
97. Samtlige de citerede Skrivelser findes i Høiesterets Erklæringsprotocoller.
98. Høiesterets Erklæringsprotocol; jfr. om Brabrands og Cancelliraad Holms Sager en Række i Aarene 1797--99 udkomne Piecer, for største Delen af Holm, under forskjellige Titler, saasom: „Det kgl. danske Cancelli, anklaget for Thronen“, „Vigtige Spørgsmaale i Anledning af den i Høiesteret afsagte Dom over forrige Kjøbmand Brabrand“ osv.
99. See saaledes Holms Piece: „Høiesteret med Cancelliet og Proc. Brorson og Secretær Hoftved for Behandlingen mod Brabrand og Cancelliraad Holm anklagede for Kongen“.
100. Høiesterets Erklæringsprotocol.
101. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark III p. 158.
102. Cancelli-Archivet.
103. Sammesteds.
104. Sammesteds.
105. Høiesterets Rescriptbog II.
106. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4de B. p. 195.
107. Høiesterets Rescriptbog I.
108. Cancelli-Archivet
109. Sammesteds.
110. Høiesterets Rescriptbog I.
111. I Rentekammer-Archivet.
112. Fogtmanns Rescriptsamling.
113. Høiesterets Rescriptbog II.
114. Sammesteds.
115. Jfr. hermed Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 4de B. p. 172—73, hvis Fremstilling paa dette Punkt, som det vil sees, hverken er udtømmende eller ganske nøiagtig.
116. Hist. Tidsskrift III R. 4de B. p. 406.
117. Cancelli-Archivet.
118. Sammesteds.
119. Høiesterets Rescriptbog I.
120. Cancelli-Archivet.

121. Findes begge i Cancelli-Archivet.
122. Høiesterets Rescriptbog I.
123. Cancelli-Archivet.
124. Fogtmanns Rescriptsamling (i Tillæget).
125. Høiesterets Erklæringsprotocol.
126. Høiesterets Rescriptbog I.
127. Sammesteds.
128. Sammesteds.
129. Høst: Struensee og hans Ministerium III p. 126.
130. Sammesteds III p. 10—11, jfr. Fogtmanns Rescriptsamling.
131. Høst l. c. III p. 16—17.
132. Høiesterets Rescriptbog I.
133. Sammesteds.
134. Høiesterets Erklæringsprotocol.
135. Sammesteds.
136. Sammesteds.
137. Findes i Høiesterets Rescriptbog I som Canc.-Prom. af 9 October 1790. Falsen var 1789 bleven Laugmand i Nordland.
138. Høiesterets Erklæringsprotocol.
139. Med Hensyn til Datoerne for disse Udfærdigelser under Fred. d. 3die henvises til Afhandlingens p. 34 og under de følgende Konger til Registret til Schous Forordninger under „Retten A.“, hvis Fortegnelse dog maa suppleres efter Sjæll. Tegnelser med: Fdg. af 19 April 1670, 31 Marts 1671, 4 Februar 1675 og 12 Januar 1676, jfr. Afhandlingens p. 115 Anm. Patenterne findes fra Chr. d. 5te med de ovennævnte 4 Undtagelser alle trykte i Kvartudgaven af Forordningerne.
140. See nærmere selve Patentet i Kvartudgaven af Forordningerne.
141. Cancelli-Archivet.
142. Brorsons Fortolkning til Chr. 5tes Lovs 1ste Bog I p. 162 Anm.
143. Suhmiana p. 65.
144. Høst: Struensee og hans Ministerium II p. 574—75, jfr. Baden: Chr. d. 7des Aarbog p. 119.
145. Baden l. c. p. 116 og omtales ogsaa i et Promemoria til Finantscollegiet af 27 Januar 1772 i Meddelelser fra Rentekammer-Archivet 1878 p. 47.
146. Høst l. c II p. 671—72, jfr. kgl. Ordre af 24 Januar 1772 i Meddelelser fra Rentekammer-Archivet 1873—76 p. 115.
147. I Schous Forordninger.
148. Suhmiana p. 79 ff., Hist. Tidsskrift IV R. 2det B. p. 331 ff. og Universitetets Indbydelsesskrift i Anledning af Kongens Fødselsdag 1883 p. 103.
149. Aschehoug: Norges off. Ret I Afd. p. 589.
150. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie 3die B. p. 123—24.
151. Fogtmanns Rescriptsamling og Meddelelser fra Geheimearchivet 1883—85 p. 127—29 og p. 294—300.

152. See om ham: Worms Lærde Mænd og Werlauffs Historiske Efterretn. om det store kgl. Bibl. p. 283 ff.
153. Høiesterets Rescriptbog I.
154. Sammesteds.
155. Cancelli-Archivet.
156. Om Oprindelsen til denne Fdg. ved 2de kgl. Resol. af 8 Marts 1771 henvises til Hist. Tidsskr. V R. 4de B. p. 300.
157. See Akterne i Cancelli-Archivet.
158. Høiesterets Rescriptbog I.
159. Fogtmanns Rescriptsamling.
160. See om ham: Kroghs de danske Majorater, Stamtavlen p. 239 og Danmarks Adels Aarbog for 1887 p. 377, hvor mærkværdigviis dog ikke hans Virksomhed som Høiesterets Justitiarius nævnes bl. hans forskjellige Livsstillinger.
161. Hist. Tidsskrift V R. 1ste B. p. 260 ff.
162. Hist. Tidsskrift IV R. 1ste B. p 467 ff.
163. Brorsons Fortolkning til Lovens 1ste Bog II p. 102.
164. Fogtmanns Rescriptsamling.
165. Efter en Optegnelse i Cancelli-Archivet. Det maa forbause at erfare, at ogsaa den senere af Landboreformerne i forrige Aarhundrede saa velfortjente Chr. Colbjørnsen under sin i 1785 afbrudte Virksomhed som Høiesteretsadvocat havde gjort sig skyldig i en lignende Mislighed og at det netop var dette Tilfælde, som gav den umiddelbare Anledning til Rescriptet af 7 April 1784. Beviset herfor foreligger imidlertid utvetydigt i et Promemoria af 30 Juni 1785 (i Canc.-Archivet ved Forakterne til Pl. af 19 August 1785) fra v. d. Osten, hvori han bl. en heel Række af de alvorligste Insinuationer mod Colbjørnsen udtrykkelig bemærker: „Hand allene er Aarsag til det Rescr. af „7 April 1784, der befaler, at naar kuns een Part lader møde „og vil have den indstævnte Dom underkiendt, skal Sagen „ageres skriftlig; thi hand hafde da lagt Dølgsmaal paa et „Hoved Document og derved fundet Anledning til at grunde en „Paastand, som, da ingen Contrapart var tilstæde, ikke kunde „igiendrives, og hafde derved lettelig kundet foranlediget en „uretfærdig Dom, hvis ikke Høieste Rettes Opmærksomhed under „Voteringen hafde affordret ham Extracten, da hand strax søgte „at undskylde sig med en ham i Skranken paakommende Svag„hed, hvorover han hafde forglemt at documentere Sagen rig„tig. Af denne Aarsag blev hans Forseelse og overseet; men „for at undgaae videre saadanne Forglemmelser, der kunde „have saa skadelige Følger, forestillede jeg D. Maj. de Om„stændigheder, som foranledigede Rescriptet“.
166. Høiesterets Erklæringsprotocol.
167. Høiesterets Rescriptbog. II.
168. Deuntzer: Om Appel i civile Sager p. 184, jfr. ogsaa Høiesteretstidenden for 1862 p. 334—36, hvor en Høiesteretsdom af 19 Februar 1863 udtaler, at der ikke ved en udcirculeret skriftlig Sags

Foretagelse i Retten til Paakjendelse i Medfør af Rescr. 7 April 1784 kan være Tale om en Gjenoptagelse af Proceduren.
169. Trojel: Commentar over den danske og norske Lov I. p. 210.
170. Justitiarii Erklæringsprotocol 1722—1732.
171. Sjæll. Tegnelser.
172. Høiesterets Voteringsprotocol for 1737 under de 2de anførte Datoer.
173. Sagens Akter i Cancelli-Archivet.
174. See nærmere om denne Forordning Ugeskrift for Retsvæsen for 1870 p. 1107 ff.
175. Brorsons Fortolkning af Lovens 1ste Bog I p. 432, jfr. Canc. Prom. af 28 October 1786 i Høiesterets Rescriptbog I.
176. Høiesterets Erklæringsprotocol.
177. Høiesterets Erklæringsprotocol.
178. Fogtmanns Rescriptsamling.
179. Hist. Tidsskrift V R. 2det B. p. 359 Anm. 1.
180. Fogtmanns Rescriptsamling, jfr. i det Hele Hist. Tidsskrift III R. 5te B., p. 281 ff.
181. Høiesterets Rescriptbog I.
182. Høiesterets Erklæringsprotocol.
183. See om ham Richters Juridiske Stat, Udgaven fra 1881.
184. Høiesterets Rescriptbog I.
185. See om ham V. S. Skeel: Optegnelser om Familien Skeel p. 314 ff., hvor dog blandt hans udførligt opregnede, forskjellige Embedsstillinger slet ikke nævnes hans Stilling som Justitiarius i Høiesteret, jfr. Tillæget p. 88—91. See ogsaa Minerva for Marts 1795 p. 283 ff. og p. 302 ff.
186. Cancelli-Archivet.
187. Norske Samlinger V p. 687 Anm. 1.
188. Cancelli-Archivet.
189. See for flere af de tydske Staters Vedkommende K. Biedermann: Deutschland im achtzehnten Jahrhundert I p. 103—8.

Rettelser.

Pag. 87 L. 20 f. o.: Naar Høiesterets Archiv her og et enkelt andet Sted i Afhandlingens Begyndelse er angivet som Opbevaringssted for Rettens ældre Stævnings- og Dombøger samt Voteringsprotocoller, maa dette berigtiges derhen, at samtlige disse Protocoller indtil Aar 1800 nu ere blevne afleverede til Kongerigets Archiv.

— 102 L. 20 f. n.: „Anm. 7" læs „Anm. 6". Det bør maaske dog her bemærkes, at Geheimearchivets anførte Gjengivelse af de paagjældende Ord i Instruxen af 1677 § 12 betegne sig som skeet efter Originaldocumentet; der er herefterr altsaa en Uovereensstemmelse tilstede mellem dette og Instructionsbogen.

— 150 L. 15 f. o.: „5te Kl. Nr. 3" skal være „4de Kl. Nr. 3".

— 303 L. 22 f. o.: „alle" udgaaer; „mod" læs „med".

— 310 L. 13 f. n.: „Gerhard" læs „Gebhard".

— 313 L. 17 f. o.: „Korn" læs „Koren".

GRM
8/1/06

